RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

EDITURA TINERETULUI

RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

11

1956
EDITURA TINERETULUI

COPERTA ŞI ILUSTRAŢIILE DE

COCA CREŢOIU ŞEINESCU

PARTEA ÎNTÎI

Sfîrşitul vacanţei

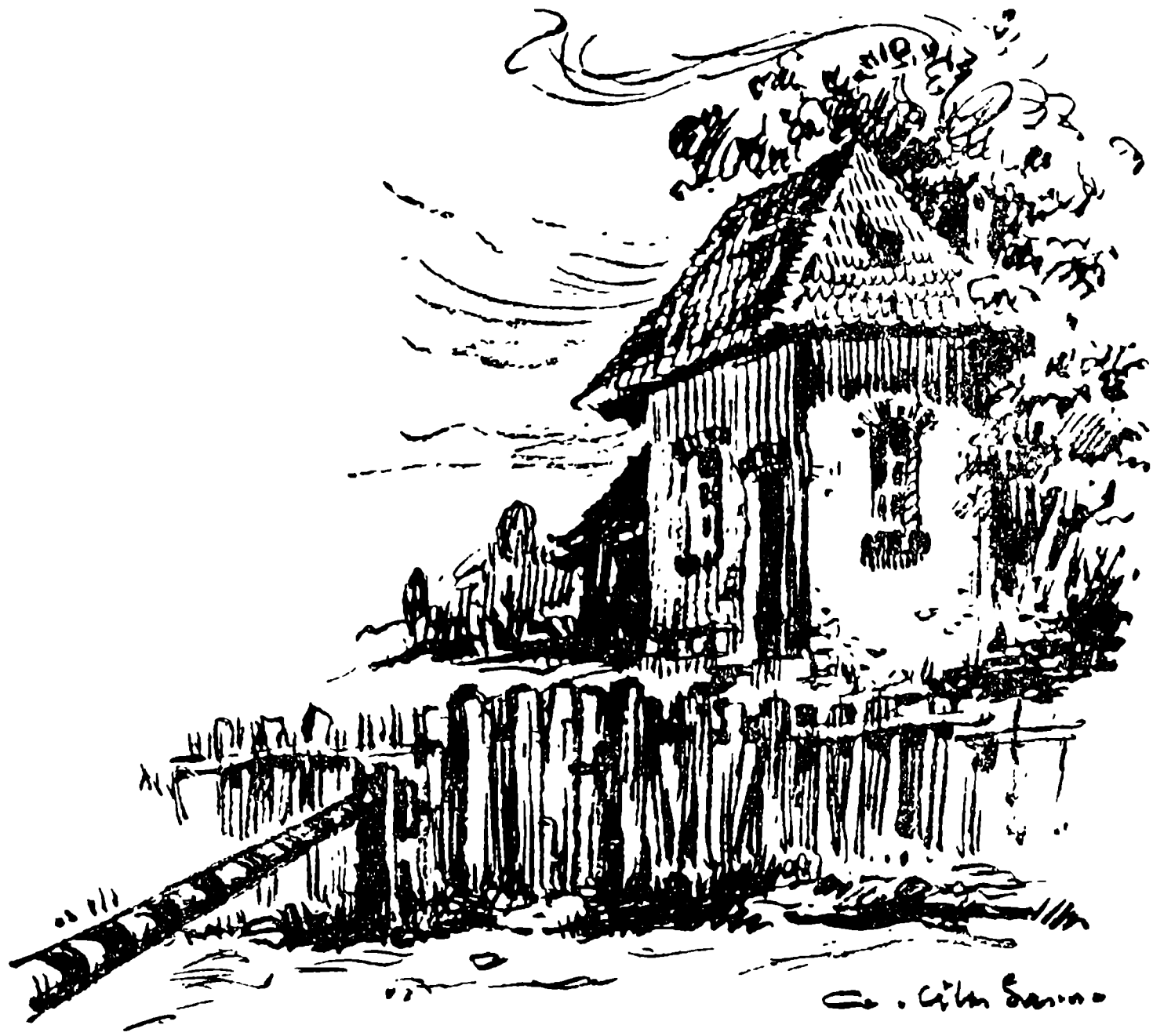

Capitolul I

O SEARĂ IN ODAIA CANTONULUI

La căderea serii trecuse huruind pe pod un tren de marfă și acum se lăsase liniște de-a lungul văii, de se auzeau numai apele Gîrlei-mari clipocind adormite pe prund. Iar Cazimir, cantonierul, chircit lîngă vatră, cu o oală mare pe genunchi, scotea din ea, cu linguroiul, fagure dulce de miere, și le întindea pe rînd celor patru oaspeți ai săi, povestindu-le pățania cu ursul, de pe urma căreia se îndulceau ei acum.

Oaspeții erau făpturi omenești de vîrstă fragedă, patru copii, dintre care trei îl ascultau cu gurile căscate, cu ochii lucind în lumina flăcărilor de pe vatră, tremurînd încetișor și clănțănind uneori din

dinții încleiați în fagure, fiindcă deși istoria nu se putea numi fioroasă, glasul tainic și ciudat al cantonierului făcea mai tainică și mai ciudată clipa înnoptării și liniștea întinsă pe vale, în sus.

Al patrulea, oaspete nou la canton, se ținea mai de o parte, cu un zîmbet de neîncredere pe față, fiind, prin vîrstă și învățătură, trecut de timpul cînd crezi cu ușurință în asemenea născociri.

Dar, pînă una alta, povestitorul nu băgase de seamă neîncrederea lui, de aceea își spunea năzdrăvănia, încredințat că toți ascultătorii sînt la fel de uluiți:

— Voi știți cînd am fost deunăzi la Curmătură, sus, să iau brînză de la ciobani... Ia să vedem cînd s-a întîmplat asta... luni, marți, joi, aha, vinerea trecută... Știți?

Sfîrșind întrebarea rămase nemișcat, cu linguroiul în mînă și se uită stăruitor la primii trei copii, cunoscuți mai de mult, cătînd să-i prindă pe toți într-o privire. Fiecare din ei se grăbi să răspundă — știm — deși în glasul lor se simțea oarecare îndoială și nedumerire; vinerea trecută, după cîte își aminteau, Cazimir dormise toată ziua, pe prispa cantonului, sforăind.

— Dacă știți — urmă cantonierul — să vă spun ce mi s-a-ntîmplat atunci...

Și în așa fel rostea el aceste cuvinte, încît auzindu-l, micii ascultători uitau că în ziua aceea povestitorul nu plecase nicăieri de la canton și deci nu putuse să i se întîmple nimic, decît poate prin somn. Învăluiți de taina serii, de glasul încă mai tainic al cantonierului, de murmurul tainic și el al apelor pe prund, ei așteptau urmarea cu gurile căscate, încredințați că într-adevăr Cazimir fusese la Curmătură, sus, la stînile ciobanilor — și că acolo, pesemne, se petrecuse ceva nemaipomenit. Iar simțămîntul de teamă, de neliniște și nerăbdare se amesteca în chip turburător cu gustul dulce-leșios al fagurelui sleit pe cerurile gurilor și cu mirosul acrișor al fumului de pe vatră, amestecat la rîndul lui cu fumul de la luleaua lui Cazimir — alcătuind toate laolaltă o stare de vrajă care ar fi putut să amețească mintea unui om în toată firea, nu numai mințile unor copii.

— Era pe la ceasurile trei după prînz — povestea între timp cantonierul — și eu coboram pe potecă zorit, cu zimbilul în mînă, prin aluniș, cînd de-odată, aud din desișuri glas jalnic, gemînd: mor-mor, mor-mor!... Ia te uită, îmi zic, ăsta nu-i glas de creștin, e glas de urs. Și mă opresc pe potecă, să cercetez ce-o fi...

Aici povestitorul zăbovi cîteva clipe și iar se uită la fiecare dintre ascultători, de data asta cuprinzîndu-l și pe al patrulea în priviri,

dîndu-le timp să se pătrundă și să se minuneze de îndrăzneala lui: păi cum? — să auzi ursul lîngă tine și în loc să rupi pămîntul de fugă la vale, tu să stai locului așteptînd în drum?

Copiii se uitară la ușă, parcă temîndu-se să n-o vadă sărind în lături și fiara să se ivească în prag, mormăind. Fără voie se strînseră mai tare unul în altul, cu mierea înghețată în gît, și chiar al patrulea dintre ei, neîncrezătorul, simți un fior rece coborîndu-i pe șira spinării. În odaie se făcuse parcă frig, toți dîrdîiau mărunt — iar fumul focului și fumul de tutun se îngroșaseră, punînd pe ochii lor văluri

cenușii, așa că pe povestitor îl vedeau acum nelimpede, cu trăsăturile obrazului pîlpîind, cum se văd chipurile răsfrînte în ape plumburii.

Și cantonierul, cu glasul mai tainic, mai ciudat, își reluă povestirea lui :

— Haide, ursule, arată-te în drum ! strig. Dar în desișuri, nici o mișcare — numai glasul jalnic, gemînd : mor-mor, mor-mor !... Cobor eu de-a latul, pe rîpă, dau tufișurile în lături, și ce să vezi ? — un urs mare cît ușa asta, dacă nu de două ori pe-atît, întins pe frunziș, cu laba umflată și țeapănă, butuc. Se uita dihania la mine, cu ochii lăcrămînd — și numai că nu mă ruga, cu glas de om : „Dă-mi o mînă de ajutor, pane Cazimire, că mă prăpădesc !“

Cu aceste cuvinte glasul povestitorului slăbi, făcîndu-se duios, iar ochi i se aburiră, încît copiii, uitînd teama de mai înainte, își simțiră inimile pătrunse de o mare milă pentru bietul urs.

— Și tu ce-ai făcut ? întrebă, cu sufletul la gură, Uță, cel mai mic dintre toți și deci cel mai plăpînd la inimă, deși nu tot așa la trup, deoarece, fiind mîncăcios, era rumen în obraji și grăsuț.

— Voi ce-ați fi făcut ?

Cazimir avea, pe lîngă altele, acest obicei ciudat de a le încerca mințile și pornirile cu asemenea întrebări puse fără veste în clipele cele mai încordate ale povestirilor.

— Dac-ai întrebat, spune tu, Uță cel mic !

Băiatul păli și rămase mut, cu ochii mari în ochii lui Cazimir.

Acesta potrivi focul pe vatră, mai puse un lemn deasupra — și cîteva clipe, pînă ce flăcările se ridicară iarăși, odaia zăcu în întuneric, fiindcă serile lampa din perete nu ardea, spre a nu se face risipă de gaz. De cînd cu războiul, găzarii treceau mai rar cu butoaiele prin sate — și casele rămîneau de multe ori pe întuneric. Firește, drumul de fier dădea la canton partea trebuitoare iluminatului, dar Cazimir socotea mai nimerit să n-o risipească și să ia în schimbul gazului brînză de la ciobani, ori, mai des, țuică de pe la oamenii din sat.

— Dar tu ce-ai fi făcut, Culaie ?

Culai se chema Niculae, după înscrisul de la biserică și de la primărie, dar, ca oricărui copil și ca în toate locurile, i se micșora și i se încălzea numele, fiindcă era și el încă în vîrstă fragedă, avînd abia unsprezece ani, împliniți toamna trecută, deci numai doi ani și șase luni mai mult decît Uță, care la Mucenici împlinise nouă.

Văzînd că și al doilea întrebat tace, cu buzele tremurînd încetișor, parcă de obidă, Cazimir întoarse ochii spre al treilea, fratele mai mare al celui care fusese întrebat primul :

— Spune tu, Trică !

Băiatul înghiți un nod, îndulcit de mierea rămasă în gură, dar el nu simți nici dulceața mierii, nici nu putu să răspundă.

— Atunci ia să te văd pe tine, Șapcaliule !

Se înțelege că numele acesta, cu care cantonierul se adresase celui de al patrulea, era numai o poreclă, scornită acuma, fiindcă noul oaspe purta șapcă, în loc de pălărie țărănească, ori căciulă. Pe băiat îl chema Petruș, numele întreg fiindu-i Ionescu Petre, ca al orășenilor. Era chiar orășean dealtminteri și se ivise în sat abia în vacanța Paștelui, cînd taică-su, domnul șef de gară, sosise aici cu slujba, aducîndu-și mobila, cotețele de păsări, cocoana și copiii, cu vagonul. Dar curînd băiatul șefului de gară plecase iarăși la oraș, unde învăța liceul și nu se întorsese decît acum cîteva zile, o dată cu sfîrșitul anului pe la toate școlile.

— Haide, spune Șapcaliule ! stărui Cazimir, punînd în glas un pic de batjocură, cum nu făcuse pînă acum cu niciunul.

Cel întrebat avea și mai multă minte și mai multă învățătură decît restul copiilor, încît ar fi putut răspunde în felurite chipuri acuma, dar porecla neașteptată și batjocura din glasul cantonierului îi umplură inima de sfială și de mîhnire — și-l amuțiră. Venea la canton prima oară, adus de Culaie, cu care legase prietenie încă din primăvară, deoarece cu toată firea lui tăcută, era dornic să se apropie de oricine, fie el copil, fie om în toată firea. Culaie îi spusese despre Cazimir toate minunățiile, așa că venise cu grabă și cu bucurie la ușa cantonului, mai cu seamă că de multă vreme se gîndea la o născocire — să întindă telegraf între casele copiilor, treabă pentru care ar fi fost foarte folositor ajutorul cantonierului ; și cînd colo, acesta îi vorbea în batjocură, ca nici unuia — și-i scornea porecle, ocolindu-i numele ! De unde să bănuiască el ce înrîurire putea să aibă asupra lui Cazimir șapca de licean — și ce ghimpi putea să-i scoată în suflet gîndul că-i băiatul șefului de gară ?

— Haide, Șapcaliule ! stărui încă mai batjocoritor cantonierul.

Apoi, la tăcerea băiatului, plină de sfială, zîmbi, mulțumit că-l făcuse pe licean de rușine și își continuă povestirea, reluîndu-și glasul de mai înainte, plin de fior și de taină :

— Păi ce era să fac într-o clipă ca aceea ? Am coborît alături, am luat laba fiarei în mînă și-atunci am văzut că avea un ghimpe în carne, de la care se făcuse coptură...

Afară, în această clipă se auzi scîrțîit de căruță, care conteni în fața cantonului, și după o clipă răzbi glasul căruțașului:

— Hei, măi cantonierule, n-ați mai reparat podul ?...

Aici era o ciudățenie ori o nechibzuință; podul acesta — aflat peste Gîrlamare, la locul unde dealurile încep să ia înălțime, vestind, pe undeva, mai sus, munții — folosea, pe o singură lățime, atît pentru drumul de fier, cît și pentru căruțe. Socoteala nu putea fi în folosul nimănuia; podul fusese un loc de spaimă și de primejdie pentru toți drumeții, fiindcă nu odată se întîmplase să prindă trenul căruțele pe linie și să le facă fărîme. Cantonierii mai plecau după vreo treabă, ori se strica mașinăria clopotului care vestea trenul, ori chiar șefii de gară uitau să-i dea drumul, așa barierele rămîneau nepuse și din asta se trăgea nenorocirea.

Și încă, în anii dinaintea războiului nu treceau trenuri prea multe, linia neavînd căutare, fiindcă nu unea orașe bogate ci se pierdea în mijlocul munților; patru curse de călători se numărau toată ziua, încolo cîte un mărfar răzleț coborînd lemne de foc la cîmpie.

De vreo patru ani de zile însă se pornise forfotă pe linie, treceau trenuri mai multe, unele avînd vagoanele plumbuite, puse sub pază mare — și atunci lumea care le vedea știa că se cară muniții. O fabrică de pulbere zicea că se făcuse prin apropiere, în pădurea Hristoveanca, dar în care loc anume nu putea să știe nimeni, fiindcă pădurea se întindea peste șapte dealuri, putînd să ascundă în adîncul ei șapte fabrici, nu una. Dar, fapt știut de toată lumea, e că de la gara Șipotul, aflată patru kilometri mai spre munte, se trăsese anii trecuți cale ferată în pădure, se căraseră apoi vagoane fără număr, cu cărămidă, lemnărie, fiare și mașini de toate felurile — și că de acolo ieșeau astăzi trenurile plumbuite.

— Hei, măi cantonierule! strigă iar omul de afară.

Putea să strige mult și bine, mai cu folos ar fi strigat pereților, poate pe ei tot i-ar fi făcut să se miște. Pesemne era un căruțaș de la munte, ducîndu-se în jos, după bucate, unul care ori se încăpățîna, ca prostul, ori avea de pierdut vreme, dacă zăbovea așa, în fața cantonului, — altminteri știa toată lumea starea podului și lipsa de zor a celor ce s-ar fi cuvenit să-l repare.

Blănile de fag, puse la înălțimea șinelor, putreziseră cu timpul și cum nu le mai schimbase nimeni, din primăvara asta nu mai fusese chip să treacă pe sus nici o căruță, altfel ar fi rămas acolo, iar caii și boii și-ar fi rupt picioarele. Direcția drumurilor se mulțumise să pună la

cele două bariere cîte o scîndură, pe care scria spre ştiinţa drumeţilor: „Podul în reparaţie — trecerea prin vad“ — şi cu asta îşi socotise încheiată datoria.

Fiind vreme de război, grija tuturor se îndrepta spre locurile pe unde treceau convoaie militare. Aici nu era o asemenea trecere, drumul se înfunda în munţi, ca şi calea ferată, nerăspunzînd nicăierea. Pentru lemnele de foc şi pentru cherestea, tot ce se scotea mai cu folos de pe vale, erau de ajuns trenurile. Altminteri cine să-şi bată capul tocmai acuma, cu nevoile muntenilor care se duceau la cîmpie ?...

Oamenii treceau prin vad, uşor pe vreme de vară — dar vai de mama lor ce pătimiseră în primăvară, la topirea zăpezilor, cînd gîrla împotmolise prundurile — vai de mama lor ce-aveau să pătimească la toamnă, odată cu începerea ploilor !

Cît despre automobile, acestea ocoleau locul, ferindu-se de el ca dracul de tămîie — şi dacă treceau unele, asta se întîmpla numai în zilele bune.

Un singur om ar fi putut să se bucure de necazul tuturora, Cazimir, cantonierul, care aşa nu mai avea grija barierelor — şi s-ar fi bucurat, că nu prea iubea oamenii, dacă nu i-ar fi fost milă de bietele dobitoace, caii şi boii. Dar ce putea el face, că nu-i stătea în putere să repare singur podul ?...

După o vreme, căruţaşul de afară se apropie, tîrşiindu-şi opincile şi bătu încăpăţînat cu codirişca în uşa cantonului.

— Mă, cantonierule, ce faceţi mă, cu podul, nu-i mai daţi drumul ?

In această clipă, Cazimir tocmai le povestea băieţilor, umplîndu-i de înfrigurare şi de uimire, cum, apucînd laba bolnavă a dihaniei şi scoţînd custura, îi spintecase buboiul dintr-o împunsătură, făcînd să ţîşnească afară tot răul.

— Şi ursul ce-a făcut, Cazmire ? întrebă dîrdîind Uţă, cel mai mic dintre toţi şi cel care întreba totdeauna primul.

Iată altă ciudăţenie ! Nu se ştie cum şi din ce începuturi, copiii îi spuneau cantonierului pe nume, obicei cu totul necunoscut la ţară — în vreme ce oamenii în toată firea nu-şi luau niciunul această îndrăzneală.

— Ursul ?... Ei, biata fiară, o doare şi pe ea, ca pe tot omul... Cînd am împuns cu cuţitul, a apucat doar să geamă odată, din adîncul inimii, că a vuit pădurea — şi-apoi a rămas moale pe frunzişul putred ; îl doborîse leşinul.

Ascultătorii înghițiră cu toții un nod de înfiorare și strînseră pumnii, ca și cum durerea dihaniei s-ar fi răsfrînt, prin glasul cantonierului, în plăpîndele lor inimi.

— Mă cantonierule ! strigă a treia oară căruțașul, bătînd iar cu codirișca în ușa cantonului.

Oricît de curat și de blajin ar fi sufletul copilului, acum, dacă ar fi avut putere, fiecare din cei patru ascultători s-ar fi repezit afară să-și bage mîna în beregata celui care turbura clipa cea mai încordată a povestirii.

— Lasă-l în plata domnului, Cazimire ! Spune ce-a fost pe urmă cu ursul ! îl îndemnară în șoaptă, aplecîndu-se spre povestitor, ca să-l audă mai bine.

Afară, căruțașul scoase o înjurătură, apoi se duse în drum și își îndemnă caii, întorcîndu-i de la barieră. Căruța se auzi scîrțiind pe pămîntul tare, prin spatele cantonului, bușind într-o groapă, apoi în alta, pe urmă zdrăngănind la vale, pe ruptura de drum care cobora în marginea prundului.

Cazimir, în acest timp, povestea cum storsese bine buboiul fiarei, să iasă din el tot răul, cum apoi își trăsese cămașa afară din betelie și rupsese o bucată din poale, ca să oblojească după cuviință vătămătura.

— Și dac-am terminat cu doftoritul, mi-am luat eu zimbilul în mînă și am urcat sus, în potecă, să mă duc la ale mele. Dar atunci iar l-am auzit pe urs mormăind în urmă și-am întors capul, să văd ce-o mai vrea cu mine. El stătea întins pe spate, cum stă bolnavul în pat, la spitale, cu laba oblojită deasupra pieptului și mă urmărea cu ochii, lăcrimînd omenește — și-n mormăitul lui numai că nu mi-a spus : „Îți mulțumesc, pane Cazimire !“...

Iată pentru ce anume se strîngeau seara la canton copiii, fiindcă dacă s-ar fi dus în sat n-ar fi găsit pe unul să-i minuneze cu povestirile lui în aceeași măsură, să-i minuneze, să-i înspăimînte și să le farmece inimile. Spunea povești și moș Aron, morarul, bunicul lui Uță și-al lui Trică, spunea și Dumitru Vînătorul, macagiu în gară, și alții încă, povestea lui Harap-Alb, a lui Făt-Frumos din lacrimă, povești cu zmei, cu zîne și cu Sfînta Vineri, dar pe acestea ei le mai auziseră și altădată, semănau unele cu altele, le citiseră și-n cărțile de școală, înțelegeau că erau născociri măiestrite, făcute anume pentru a fermeca mințile ascultătorilor. Pe cînd Cazimir nu le spunea povești, ci întîmplări adevărate, petrecute în lumea vie din preajmă, așa cum

o cunoștea fiecare — întîmplări de necrezut cîteodată, dar pe care ei se grăbeau să le creadă, de vreme ce în desfășurarea lor era totdeauna parte însuși povestitorul.

Cînd povestitorul — om viu, pe care îl vezi colea, aproape, cu lulcaua în gură, punînd lemne pe vatră, mișcîndu-se și grăind ca orice ființa omenească — alunecă uneori cu un pas în lumea basmului și se mișca în ea ca la el acasă, cum să nu crezi că lumea basmului există alevea, înnădită în chip tainic de lumea ceastălaltă ?

De aceea, oricum ar fi fost vremea, iarna sau vara, pe arșiță, pe ploaie sau pe zăpadă, îndată ce găseau prilejul s-o șteargă de acasă, Trică și Uță își luau picioarele la spinare și nu se opreau decît în bătătura cantonului.

Lor încă le venea ușor, moara aflîndu-se aproape ; mai greu era pentru bietul Culaie, care trebuia să vină de peste gîrlă, din mijlocul satului. Acum însă se bucura de prietenia lui cu băiatul șefului de gară — că dacă veneau împreună, nu trebuia să se mai întoarcă singur noaptea...

Avea și ziua farmecele lui cantonul, Cazimir se străduia să fie într-una pe placul musafirilor, desfătîndu-i cu ceea ce socotea el că dorește sufletul și mintea copilului. Și cîte nu erau desfătările !? Zmeul de hîrtie, făcut din două coale, cu spetezele groase cît degetul, cu coada de paisprezece metri, cu zbîrnîitoare s-o auzi din înaltul cerului ; puș-coacele de soc, lungi cît pistolul haiducului, lucrate cu atîta iscusință încît își trimiteau glonțul de cîlți din ușa cantonului pînă în barieră ; omul de zăpadă, iarna, înalt pînă sub streașină, cu șapcă de ceferist în cap și cu felinar în mînă ; săniuța cu tălpicele de fier, cum n-avea niciunul din copiii țăranilor, ușoară și sprintenă ca aeroplanul... Și altele, și altele, destule ca să-ți fure gîndul și inima și să nu-ți mai dai seama cum trec ceasurile și ziua.

Dar istoriile nemaipomenite, care întreceau toate desfătările, Cazimir nu le povestea decît seara, ca și cum glasul lui s-ar fi hrănit din taina întunericului. Cum povestea, de pildă, acuma, întîlnirea lui cu ursul bolnav, din pădure.

— Asta a fost, măi copii, vineri ; așa e ? reîncepu cantonierul, după oarecare trecere, al cărui rost era să sporească nerăbdarea ascultătorilor.

— Așa e ! recunoscură într-o singură șoaptă aceștia, dornici să știe urmările.

După felul cum fusese rostită întrebarea, se simțea că abia de aici înainte venea partea mai ciudată și mai tainică a întîmplării.

—. Ei, număraţi de vineri pînă ieri — sîmbătă, duminecă, luni, marţi — au trecut, cum se vede, patru zile. Ieri seara, să zicem noaptea mai bine, că era mult după trenul de zece, mă pregăteam tocmai de culcare. Nu se simţea ţipenie de om pe drumuri, nu mişca nimic afară, venise şi Miroslav şi dormea colea, sforăind, cu burta în sus, plină... cînd, deodată, deslușesc paşi înfundaţi prin ogradă şi îndată aud mormăit la uşă, uite-aşa : mor-mor, mor-mor...

„Ursul“ ! se gîndiră, cuprinşi de spaimă, toţi patru copiii, întorcînd fără voie capul spre uşă.

O clipă mai înainte, Uţă vroise să întrebe dacă se poate ca motanii să sforăie şi să doarmă cu burta în sus, ca oamenii, că el nu văzuse pînă azi niciunul. Acum însă întrebarea îi fugi din gînd ca luată de viscolul iernii, totul în fiinţa lui îngheţă — şi un timp rămase înlemnit, ca şi ceilalţi mai mari, cu ochii zgîiţi la chipul povestitorului.

Acesta îi lăsă să aştepte aşa, îşi umplu luleaua, luă un tăciune cu mîna, îl puse peste tutun şi în sfîrşit îşi urmă povestirea, slobozind cu nepăsare pe nări fumul acriu al buruienii :

— Mă ridic eu nedumerit, măi copii, deschid uşa şi-n prag pe cine credeţi că văd ?... Chiar pe el, pe moş Martin al meu, oblojit de mine, cum v-am spus adineaori. Vedeţi voi, bolnav-nebolnav bietul urs, dar a coborît pînă la canton, drum lung, spre a-mi mulţumi după legea fiarelor din pădure, lege mai bine chibzuită şi în mai mare cinste decît ale noastre, legile oamenilor... Se uita moş Martin la mine şi parcă-i rîdeau ochii, că, de grăit, la ce-aş minţi, n-a grăit nimic, dar cred că n-a lipsit mult să spună : „Pane Cazimire, pentru îndrăzneala ta şi pentru sufletul cu care m-ai îngrijit, iată ce ţi-am adus !“... Ba, la drept vorbind, cred că le-a şi grăit, dar nu le-am auzit eu bine, fiindcă mă doborîse uimirea... Ei, şi cu aceste vorbe, moş Martin mi-a pus pe prispă... ce credeţi voi că mi-a pus ?... Un stup de miere, doldora de faguri pînă sus. Uite, asta-i mierea din care vă îndulciţi voi acum !

Şi, sfîrşindu-şi povestirea, cantonierul băgă iar linguroiul în oală, în timp ce copiii scoteau strigăte de uimire, uitîndu-se uluiţi unii la alţii. Numai Culai se duse cu gîndul în altă parte şi rămase tăcut, ceea ce Cazimir băgă de seamă cît ai clipi.

— Ce, tu nu crezi ? Ori îţi închipui că eu scornesc poveşti ? îl întrebă, cu glasul asprit.

— Nu, Cazimire, dar să ştii că ursul a furat stupul din prisaca lui moş Visarion, fiindcă tocmai ieri dimineaţă l-am auzit înjurînd.

Cantonierul păru, numai o clipă, descumpănit.

— Sînt oameni care înjură și la pagubă și la cîștig ! mormăi apoi, fără mare legătură cu cele de pînă atunci.

Iar prostul de Culai, în loc să tacă, adăugă, numaidecît :

— Zicea că se duce la șeful de post...

Și-abia după aceea, dîndu-și seama că vorbele acestea alungaseră vraja țesută de povestirea lui Cazimir, se făcu palid și începu să clipească repede, uitîndu-se cu căință la cei din jur.

Cantonierul îl cercetă, bănuitor, pufăi din lulea, apoi îl întrebă, scurt :

— Zicea că se duce la post ?

— Da ; așa l-am auzit.

— Moș Visarion ăsta e om iabraș, să știi !

Băiatul nu cunoștea cuvîntul, așa că tăcu, încă mai obidit. Iar Cazimir pufăi încăodată din lulea, și oftă adînc :

— Ei, bietul moș Martin !

Era atîta amărăciune, atîta milă în glasul lui, încît Culai își simți sufletul tremurînd.

— De ce, Cazimire ? Ce-o să fie acum ?

— Păi tu nu te gîndești ? Șeful de post, dac-o afla ce și cum a fost, adică cine mi-a adus stupul plocon, o să mîne jandarmii prin păduri pîn-or da de bietul moș Martin, și-atunci o să-i pună belciug în nas, și-o să-l dea la ursari, să-l poarte cu toba pe drum.

Trică, mai răsărit și mai copt la minte decît Uță cel mic, întoarse capul spre băiatul șefului de gară pe care azi îl vedea întîi și se priviră într-un anumit fel, totuși fără a îndrăzni vreunul să-și arate întreaga neîncredere pe chip.

Insă Culai, speriat de prostia lui, și Uță, aflat la vîrsta cînd poți fi ușor amăgit, nu mai aveau tăria să cugete care puteau fi legile privind furtul stupilor de către urși. Mai cu seamă acum, în clipa de taină a nopții, în lumina flăcărilor de pe vatră, care-și jucau umbrele pîlpîitoare, în liniștea care împresura cantonul, făcînd să-ți țiuie urechile și-n țiuitul lor să-ți auzi inima ticăind ! Lor nu le rămînea decît să-l căineze din toată inima pe bietul moș Martin, că doar el nu furase mierea pentru a se îndulci cu ea, ci pentru a-și arăta, după putința lui, recunoștința față de un om inimos și bun.

— Nu-i decît o scăpare ! continuă Cazimir. Dar pentru asta trebuie să faceți jurămînt.

— Jurăm orice, numai să-l scăpăm pe moș Martin! ziseră aproape cu aceleași cuvinte și în același glas cei doi mai mici.

Cantonierul se uită la ceilalți.

— Voi ce staţi aşa ?

— Jurăm, Cazimire !

— Atunci juraţi să nu spuneţi la nimeni ce-aţi auzit aici ! Nici de miere, nici de urs, că eu l-am oblojit şi el mi-a adus stupul, drept plată şi răspuns. Oamenii sînt răi şi jandarmii sînt mai răi decît toţi.

— Jurăm !

— Aşa, dacă tăceţi, n-au să aibă cum lua urma lui moş Martin.

Cu aceste cuvinte Cazimir se ridică, apucă oala cu faguri şi o ascunse adînc sub pat, lingura o dădu prin cenuşa de pe vatră, ca pînă una alta să nu se mai cunoască mierea pe ea, iar Uţă şi Culai răsuflară liniştiţi, în sfîrşit.

Numai că farmecul povestirii se pierduse, pluteau unde de neîncredere în odaia cantonului, iar cantonierul tot mormăia ceva, nemulţumit, să fi zis că luase tocmai glasul lui moş Martin.

Şi, în această apăsare, se auzi, colac peste pupăză, glasul lui Petruş :

— Moş Cazimire, dar de Androcle ai auzit ?

Noul oaspe vorbise cu mare sfială şi cu multă bunăcuviinţă, acestea stînd în firea lui. Totuşi, cantonierului nu-i plăcu nici întrebarea, nici felul cum fusese rostită, tot aşa cum nu-i plăcea şapca de licean a lui Petruş. Încît ridică ochii spre el şi mormăi :

— Mie ori să-mi spui Cazimir, ori să nu-mi spui în nici un chip !

Apoi, după ce mai bombăni ceva, întrebă, privindu-l chiorîş :

— De cine ziceai dac-am auzit ?

Băiatul şefului de gară cetise într-o carte, după care învăţase anii trecuţi, o istorie, cum că unul Androcle, un roman de pe timpul lui Neron, întîlnise un leu rănit, pe care-l îngrijise ca pe un semen al său. Iar mai tîrziu, acest Androcle trecînd la creştinism şi fiind dus în arenă, să fie dat pradă fiarelor pentru credinţa lui, s-a pomenit în faţa unui leu care, în loc să se repeadă să-l sfîşie, s-a aşezat la picioarele lui şi a început să-i lingă mîna, recunoscător.

Ajungînd cu povestirea aici, Petruş se opri, destul de stînjenit şi se uită cu destulă nedumerire la Cazimir.

— Spune aşa în carte ? întrebă acesta, bănuitor.

— Da ; am cetit chiar eu.

Cantonierul cugetă un timp, uitîndu-se cu oarecare ciudă la musafirul încă necunoscut — apoi chipul i se lumină deodată şi zise, ridicînd degetul în sus :

— Vedeți ? Asemenea fapte din partea fiarelor sînt cunoscute din vremurile vechi ! La ce v-ați mai mira acum ?

Intr-adevăr, cuvîntul era atît de hotărîtor, încît nici Trică, nici Petruș nu se mai îndoiau, sau poate nu-și dădeau seama de îndoiala lor.

— Cazimire, întrebă Uță, el, unul, nu din vreo îndoială, ci fiindcă era firea lui să ceară lămuriri cu orice prilej. Dar de unde a știut ursul că stai la canton — și cum de ți-a luat urma pînă aici ?

Intrebarea, căzută din senin, îl puse în încurcătură pe cantonier — și ca să nu mai zăbovească în căutarea unui răspuns, acesta ridică din umeri, ca și cînd lucrul nu l-ar fi privit pe el :

— De unde să știu eu ? Asta-i treaba lui !

— Poate după miros ; nu-i așa ? zise Petruș, bucurîndu-se că avea prilejul să-l îmbuneze pe Cazimir.

Cantonierul îl privi iarăși bănuitor, dar, dîndu-și seama că băiatul nu urmărea să-l atragă în vreo cursă de unde să nu mai poată ieși, ci se uita la el cu ochiul limpede și cinstit, încuviință numaidecît :

— Firește că după miros ; păi altfel cum ?

Răspunsul îi mulțumi pe toți, ceea ce se vedea limpede pe chipul tuturor. Totuși, cantonierul socoti că trebuie să se arate supărat de atîtea bănuieli, ca să nu piardă încrederea lor în viitor — așa că întrebă aproape răstit :

— Ce, ori voi socotiți că eu îmi pierd timpul să născocesc povești ?

— Nu, Cazimire ! se repeziră să răspundă cu toții, spre a-l îmblînzi.

— Da' că de Sfîntu' Petru, cînd am fost pe Măgură, l-am întîlnit pe Zmeu, credeți ?

— Credem ! ziseră Uță și Culai, într-un glas.

Și răspunzînd așa, inimile li se înfiorară iarăși la amintirea istoriei aflate atunci.

Trică răspunse mai tîrziu și mai încet, după ce îi aruncă o privire furișă lui Petruș :

— Cred !

Dar era limpede că stăruia o îndoială în el. Adevărul este că seara, la canton, credea cîte ceva, numai că a doua zi, pe lumină, credința îi slăbea, cum slăbesc umbrele într-o odaie cînd se aprinde lampa de sus.

— Dar tu ? se răsti cantonierul, întorcîndu-se spre Petruș.

— Eu... Nu știu despre ce-i vorba.

In clipa aceea, afară, sub streașina cantonului se auzi clopotul bătînd.

— Trenul de zece ! șopti Culai, speriat că se făcuse atît de tîrziu.

Apoi își aduse aminte că de data asta nu mai trebuia să plece singur, ci cu Petruș, și se liniști.

Curînd locomotiva se auzi fluierînd în gară, trenul porni și ceva mai tîrziu trecu pe pod stîrnind huruit adînc.

Intre timp, băiatul șefului de gară tot mișca din buze, cu ochii la Cazimir, parcă vrînd să spună ceva și neîndrăznind. Dar în sfîrșit, după ce trenul trecu, își luă inima în dinți și vorbi, cu sfiala lui :

— Eu m-am gîndit la ceva ; dacă dumneata ai vrea să ne ajuți...

— La ce să vă ajut ? întrebă batjocoritor Cazimir.

— Să facem un telegraf !

— Ce-i aia ?

— Un telegraf...

— Și unde să-l pui ?

— Nu știu încă bine ; de la gară pînă la Culai, că nu stă departe, sau poate chiar pînă aici...

Copiii întoarseră capetele, cu uimire și curiozitate spre Petruș.

— Asta nu-i de nasul tău ! zise cantonierul, aproape mîniat.

Dar nu era numai mînie în glasul lui, era și un fel de teamă, și un fel de mîhnire, amestecate într-un singur simțămînt. Fiindcă văzuse privirile celorlalți copii, a lui Trică îndeosebi — și își dădea seama că băiatul șefului de gară năruia, cu o vorbă, toată urzeala țesută de basmele lui.

— Ce-i ăla telegraf, nene ? întrebă Uță, agățîndu-se de frate-su.

Trică însă se trăsese spre Petruș, așteptînd lămuriri.

— Nene, nu-mi spui ?

— Las' că-ți spun mai tîrziu !

De Cazimir parcă uitaseră cu toții, uitaseră și de moș Martin, acum stăteau cu ochii la Șapcaliu, dornici să afle o vorbă mai limpede despre telegraful lui...

După ce se frămîntară o vreme, cu acel amestec de simțăminte în suflet, cantonierul se ridică deodată în picioare și, cătînd spre ușă, șopti tainic, cu degetul la gură :

— Sst ! Ia stai !

Afară nu se auzea nimic decît murmurul gîrlei, pe prunduri și un lătrat de cîine, departe, care făcea liniștea serii mai mare, dar ure-

chea lui prindea, se vede, zvonurile mai bine decît toate urechile copiilor strînși în jurul lui Petruș.

— Să nu miște unu' ! șopti Cazimir tainic. Stați aici, că mă duc afară să iau seama ce e !

Uță și Culai, poate și Trică, dacă nu cumva chiar Petruș, uitară de telegraf și rămaseră înlemniți. După glasul lui Cazimir, afară puteau fi toate primejdiile din lume, toți ursii și toți lupii din pădure — și chiar oamenii lui Marin Carabela, tîlhar cunoscut în împrejurimi.

Ușa scîrțîi prelung și subțire, făcînd să-i treacă pe toți un fior pe șira spinării și-n deschizătura ei se căscă bezna, în care cantonierul se pierdu ca într-o hrubă. Copiii rămaseră nemișcați, cu picături reci de sudoare la rădăcinile părului.

Afară se auzeau foșnete ciudate, pașii lui Cazimir dădură ocol cantonului, se deslușî parcă, în spate, un mormăit și-o vorbă nelimpede, apoi o bușitură, iar după un timp ușa scîrțîi iarăși.

— Era Necuratul ! zise cantonierul, fără nici o turburare, cum ar fi spus „bună seara".

Și se așeză la loc, lîngă vatră, cu luleaua între dinți, cu haina pe umeri.

Inimile copiilor înghețaseră de spaimă, mai mult decît mințile de nedumerire.

— Necuratul ! repetă cantonierul. Dădea tîrcoale, trimis de Scaraoțchi, numai că i-am înmuiat eu oasele și l-am pus pe goană. Hai, acu duceți-vă acasă !... Repede, pînă nu vine iarăși !

Dar cum să ieși tocmai acum pe ușă, înfruntînd întunericul nopții, după această veste de spaimă ?

— Glumești ! zise Petruș, încercînd să zîmbească și nădăjduind că gazda va zîmbi de asemeni, spre a le arăta că voise numai să-i sperie.

Cantonierului însă nu-i ardea de glumă.

— Așa crezi tu ? întrebă ridicîndu-se și îndreptîndu-se iarăși spre ușă. Hai cu mine să-ți arăt urmele de copită !

Petruș, cît era el de răsărit la minte, se trase în lături, fiindcă în vorba cantonierului simțise aproape o amenințare.

Văzîndu-i teama, Cazimir se îmblînzi, cu mulțumire — și-i îndemnă să se ducă fără nici o grijă.

— Dacă vă spun eu, nu vă fie frică ! Duceți-vă, că nu mai vine el acum, cu una cu două.

Ieșiră, toți patru, cu spinările înghețate, jurîndu-se să nu mai umble noaptea pe drumuri.

Sub streașina cantonului clopotul prinse să bată iarăși, de data asta vestind un tren de la munte. Uță începu să dîrdîie.

— Hai fuga, nene! bîigui, agățîndu-se de mîneca fratelui mai mare, care și el își simțea inima cît o furnică.

Și fără să mai spună „noapte bună", porniră amîndoi prin mijlocul șoselei. Noroc că pînă la moară nu era departe, cîteva sute de pași de-ai copilului, drum să-l străbați într-o fugă. Se și deslușea umbra cenușie a morii, se auzea apa curgînd pe scocuri — dar pe deasupra mai foșneau copacii, aruncîndu-și în jur umbrele negre — și nu puteai ști ce se ascunde în spatele fiecăruia.

— Hai mai iute, nene! scînci Uță, cu ceafa țeapănă, neîndrăznind să-și arunce ochii în lături.

Trică se uita din cînd în cînd în urmă, semn nu de vitejie, ci de teamă, să nu se pomenească fără veste cu Necuratul de care pomenise cantonierul.

Doar odată vorbi, cît ținu drumul, zicînd, cu glasul cam înghețat în gură:

— Ar fi strașnic să punem un telegraf! Băiatul ăsta, Petruș, are ceva în cap, pe semne!

De data asta însă Uță nu mai simți nevoia să întrebe ce-i telegraful, gîndul fiindu-i în altă parte, să nu le iasă în cale cel necurat și să-i mîne spre iad, cu coarnele.

Ceilalți doi, Culai și Petruș, se aplecară pe sub barieră și porniră să urce drumul către calea ferată, care se afla mai sus decît locul cantonului. Ei doi aveau de făcut cale mai lungă, trebuiau să treacă podul, iar după pod mai mergeau o bucată de drum împreună pe linie, casa lui Culai nefiind departe de gară.

Cerul era plin de stele, dar luminile lor scoteau numai coamele dealurilor din umbră; în jos valea rămînea plină de întuneric. Schelăria podului, vopsită în culoare deschisă, se vedea ca o dantelă cenușie împletită printre stele. Dincolo de apă, în stînga, licăreau palid felinarele gării, galbene, verzi și roșii; alte lumini nu se vedeau nicăierea, nici la cîrciumă, nici la postul de jandarmi, nici la primărie, satul camuflîndu-se împotriva avioanelor.

Copiii mergeau repede, scoțînd aburi pe gură, cu spinările țepene, fără să se uite în urmă, ascultîndu-și răsuflarea gîfîitoare.

— Oare unde-o fi santinela? întrebă în șoaptă Culaie.

Inainte podul nu fusese păzit de nimeni, că doar n-avea cine să-l fure, dar, de la apropierea războiului, venise un sergent cu zece soldați și-l luase în primire. Ei stăteau într-o baracă de scînduri, făcută

pe malul celălalt al gîrlei și doi cîte doi, cu rîndul, se așezau la capetele podului, veghind să nu se apropie vreun trimis al dușmanului, ca să-l arunce în aer.

Dar soldații, rezerviști luați de la vatră la vîrsta cînd uiți ale milităriei, pare-se nu-și băteau prea mult capul cu podul, dovadă că în seara asta nu se vedea niciunul din ei păzindu-l, cum le era datoria.

— O fi dormind ! răspunse Petruș, tot în șoaptă, la întrebarea șoptită de Culaie.

Și cu asta, nu mai scoase niciunul din ei o vorbă, parcă temîndu-se să nu stîrnească santinela sau poate duhurile rele. Dar abia făcuseră cîțiva pași pe scîndura podului, cînd deodată, în spatele lor izbucni un țipăt năprasnic — și, răsucindu-se amîndoi, cu aceeași spaimă, văzură o umbră uriașă năpustindu-li-se pe urmă, o dihanie înspăimîntătoare, cu un singur ochi, ca ciclopii și cu nările roșii.

„Necuratul" ! gîndi Petruș, într-o clipă. Și tot în aceeași clipă se căi că jos, la canton, nu crezuse în vorbele cantonierului.

Dar în clipa următoare, mintea i se limpezi și zise, ca să-l liniștească pe Culai, care se agățase de mîna lui, tremurînd ca bolnavii de friguri :

— Trenul !

Dacă plecînd de la canton n-ar fi fost speriat de născocirea lui Cazimir, ar fi trebuit să se gîndească la tren, că doar auzise sunînd clopotul !

Amîndoi copiii se feriră în lături, lipindu-se cu spatele de balustrada podului. Petruș era deprins cu trenurile, huruitul lor și fluierele locomotivelor ținuseră loc, în copilăria lui, cîntecului de leagăn și dezmierdărilor.

— Să nu te temi ! îl îmbărbătă pe Culaie.

Prietenul lui clătină din cap ; nici lui nu-i era frică de tren, îl mai prinsese și altădată pe pod — e drept că numai ziua — dar, oricum, mai bine așa decît cu Necuratul !

Îndată grinzile de fier începură să tremure, făcînd să le bîțîie coatele și genunchii copiilor, iar prin urechi capul li se umplu de huiete. Stăteau țepeni, cu spinarea în balustradă, numai la doi pași de șinele lucioase. Trenul venea de sus, de la munte, coborînd hoțește ; locomotiva nu se ostenea să pufăie, de aceea n-o auziseră cum se apropie. Ea le trecu dogorind prin față, silindu-i să se lipească mai strîns de balustrada rece. Un fir de abur, cu miros de funingine și de unsoare caldă le atinse obrazurile ; după aceea podul începu să se hîțîne, să

zici că o să-și desfacă legăturile și o să se arcuiască în jos pînă ce va da cu burta de prundul gîrlei.

Vagoanele trecură ca niște fulgere șterse prin fața lor — erau vagoane de marfă, deschise, încărcate cu scînduri albe, care, în viteza trenului, alcătuiau o singură sclipire, arar întreruptă de ghereta vreunei frîne...

— Ne agățăm? întrebă Petruș, care acum își venise cu totul în fire.

— Mi-e teamă; merge prea repede.

Dacă trenul ar fi avut viteza mai mică, s-ar fi agățat de ultimul vagon și cît ai clipi din ochi ar fi fost la gară. Petruș era deprins să se agațe de trenuri sau să sară din mers, pe marginea liniei, întocmai ca frînarii și macagiii. Și nici Culaie nu era cu totul străin de asemenea îndeletnicire — și el își pierduse multe zile prin gară; de altminteri chiar de aici pornea prietenia lor, începută la Paști, cînd se întîlniseră amîndoi printre linii...

Acum însă, într-adevăr, trenul gonea la vale ca niciodată; poate mecanicul se grăbea să ajungă mai repede acasă, fiindcă îndată avea să se facă noapte tîrzie.

Ultimul vagon trecu, legănîndu-și felinarul roșu dintre tampoane. Și cînd huruitul trenului se stinse iar podul își sfîrși legănarea, în aer se lăsă o liniște aspră și rece, care iar înghață inimile copiilor...

Și-n clipa aceea de liniște, din urmă se ridică o miorlăitură înfiorătoare, o umbră neagră răsări între șine, dincolo de pod, unde începea drumul, două sclipiri albăstrii luciră în întuneric.

De data asta copiii scoaseră amîndoi un icnet și rămaseră țepeni pe marginea podului. Două spaime, una după alta, e greu să le îndure o inimă fragedă. Lui Culai i se tăiară picioarele: acum era chiar Necuratul, care tot mai dădea tîrcoale cantonului, așa cum de altminteri îi vestise chiar cantonierul.

Umbra neagră din mijlocul drumului scoase încă o miorlăitură, apoi ridică o coadă pînă la ceruri și, făcîndu-și vînt, se aruncă în lături, pe taluz, rostogolindu-se pînă în ușa cantonului, unde miorlăi iarăși.

Atunci se auzi ușa scîrțiind și glasul lui Cazimir se desluși limpede, cu o blîndețe și cu o dragoste care copiilor le sună nespus de ciudat în această clipă de spaimă:

— Haide, pane Miroslave, vino! Pe unde mi-ai umblat pînă acuma?...

Capitolul II

MIROSLAV ŞI CAZIMIR

Copiilor nu li se mai păreau ciudate numele acestea, al cantonierului şi-al cotoiului său, deşi erau nume necunoscute prin partea locului. Uneori cotoiul se aşeza pe genunchii lui Cazimir şi stăpînă-su îl mîngîia, spunîndu-i cuvinte într-o limbă necunoscută de ei. Desprindeau numai un cuvînt *pan,* pe care cantonierul îl repeta ades, legîndu-l de numele lui Miroslav — şi cînd într-o zi aflară că în limba polonă cuvîntul înseamnă „domn", îşi dădură seama că adresîndu-i-se cu acest titlu, prietenul lor îi păstra cotoiului nu numai dragoste, ci şi respect.

E drept că avea şi de ce, Miroslav fiind într-adevăr un cotoi cu însuşiri care puteau să minuneze şi un om în toată firea, nu numai o minte de copil.

Cel ce vă povesteşte acestea, a citit de curînd o năzdrăvănie cu o domnişoară americană care se lăuda unui marinar, e drept la beţie, că ar avea acasă o mîţă atît de deşteaptă, încît, pentru a prinde şoarecii mai cu spor, mănîncă mai întîi brînză şi-apoi, suflă pe borta unde se ascund rozătoarele, ademenindu-le fără greş şi fără a pierde timp — timpul costînd bani în America, după cum e ştiut.

Istoria asta, chiar dacă n-ar fi o născocire, se petrecea însă mult mai tîrziu decît cele povestite aici, cu alte cuvinte mîţa domnişoarei din America venise pe lume după Miroslav, şi dacă dovedea însuşiri rafinate în prinderea şoarecilor, cotoiul lui Cazimir le dovedise cu mult înaintea ei.

Iată, Uță cel mic îl văzuse chiar el, cu ochii lui, lingîndu-și botul, plin de zer pe mustăți, dovadă că umblase la putinica de brînză a lui Cazimir. Iar după ce se linsese bine de tot, cu limba lui roșie și lungă ca a niciunui cotoi, Miroslav se așezase pe patru labe în fața cunoscutei borte pe unde șoarecii obișnuiau să iasă la plimbare în lipsa lui — și începuse să sufle înăuntru mirosul de brînză, ispită împotriva căreia nu poate să lupte nici un rozător.

Uimit de întîmplare, copilul ieșise din canton și se dusese după Cazimir, să-i spună și să-l pîrască pe Miroslav pentru paguba făcută la brînză — cînd, în urma lui, în odaie se pornise mare chițcăit ; pînă să se dumirească Uță asupra ciudatului tărăboi, cotoiul se și ivise în ușă, nu cu un șoarece în gură, ci cu trei.

— Vezi tu, măi băiete — îi spusese cantonierul atunci — te miri de unde atîta iscusință la un dobitoc necuvîntător și de unde atîta minte într-un cap mai mic decît pumnul meu. Miroslav are însușiri pentru care ar putea să-l pizmuiască pînă și un om — și încă unul din cei mai isteți ! El dacă mă vede pe mine făcînd ceva, îndată face la fel, fără să-l dăscălesc nici un pic. Ba aș putea spune că unele le face mai cu folos decît m-aș fi priceput să le fac eu. Iată, de pildă...

Cantonierul avea obiceiul să doarmă uneori, după prînz, pe prispa cantonului, cu fața în sus și cu gura căscată de-un cot. Și cum dormea el așa într-o zi, sătul, că mîncase un chil întreg de brînză luată de la ciobani, se pomenește deodată cu un șoarece că-i sare în gură, ademenit de miros, din gură i se duce pe gît, bîldîbîc — și nu i se mai oprește decît în pîntece, unde începe a se roti, năuc.

Ascultîndu-l, Uță nu știa dacă să rîdă ; cu tot hazul întîmplării, el mai de grabă se simțea îngrozit. Să-ți treacă un șoarece peste picior și pot să te cuprindă o mie de fiori, dar'mite să-ți intre pe gură și să umble în tine ca în sacul cu grîu !

— Și tu ce-ai făcut, Cazimire ?

— Păi ce era să fac ? L-am lăsat să-mi mănînce brînza din pîntece, altfel n-ar fi fost chip să scap de el. Miroslav, care-l simțise, se rotea pe lîngă mine, zgîndărit, mă rîcîia cu ghiara pe piept, se repezea să-mi bage laba în gură, dar degeaba, că n-avea cum să-l scoată afară pe șoricel. Ei, și-a mîncat lighioana de șoarece toată brînza pe care o înghițisem eu — și cînd am simțit că-mi umblă cu ghiarele pe stomacul gol, m-am aplecat peste oala cu zer, am tras aer în piept și-atunci oaspetele meu, răsucindu-se în loc, a luat-o înapoi, după miros ; numai așa am scăpat de el. Din întîmplarea asta, cred eu, Mi-

roslav a tras învățătură și folos, fiindcă iată-l, suflă pe borta șoarecilor miros de brînză, cînd vrea să-i aducă la el.

Acestea însă se petreceau mai de mult, cînd Uță cel mic era și mai mic și cînd nu se vorbea încă de război. Pe atunci, putinica de brînză de la canton era plină mereu — că afurisitul de cotoi făcea nazuri în fața ei, vroia carne și pește — și cînd se întîmpla, mai rar, ca astea să lipsească, îl privea mustrător pe stăpînă-su.

Acum, de vreo doi ani, toate se găseau cu greu, ciobanii scoteau brînza numai după ce te rugai mult de ei ; cît despre carne, o vedeai doar rare ori, iar pește nu se mai pomenea defel. Încercase cantonierul să-și învețe cotoiul la murături, cu care se ospăta el de obicei, dar la asta Miroslav nu se lăsase ademenit.

În seara aceea, după ce speriase copiii pe pod, cotoiul lui Cazimir se opri la ușa cantonului și începu iar să miorlăie, de zor.

Stăpînă-su lăsă făcălețul, că tocmai aștepta să mestece mămăliga, pusă la foc după plecarea copiilor, și se duse să-i deschidă, ca unui boier.

— Haide, pane Miroslav, vino! Pe unde mi-ai umblat pînă acum ?

Drept răspuns, cotoiul se opri în prag, își flutură coada, mînios, și uitîndu-se la cantonier scoase un miorlăit înfiorător.

— Ți-e foame, hai ? întrebă Cazimir, cu glasul lui de om, blînd și destul de mîhnit.

— Mi-e foame, firește ! răspunse Miroslav, cu glasul lui de cotoi, foarte arțăgos și pornit.

Apoi cotoiul se apropie de vatră, se ridică în două picioare, să zici că nu-i mîță, ci om, mirosi mămăliga din ceaun, strîmbă din nas, nemulțumit, ba chiar și stupi — și iar scoase miorlăitul lui mînios.

Era un cotoi cum rar poți întîlni, cu trupul cam cît al unui ieduț, cu ochii verzi, mari și lucioși, cu mustăți mai lungi și mai țepoase decît ale oricărei pisici și cu o coadă, să zicem așa, cam de vreun cot, grea și stufoasă, pe care acum și-o vîntura în aer, foarte supărat pe stăpînă-su.

Din păcate, la acel timp, poate fiindcă nu mînca în fiecare zi după pofta lui, părul, negru și lucios în alte vremi, avea înfățișarea unei blăni roase de molii, burta subțiată îi lungea trupul mai mult, și, în totul, Miroslav semăna c-o arătare venită de pe alte lumi.

— Ți-e foame, Miroslave ? Ce să-ți dau eu ție ? grăi cantonierul, scărpinîndu-și părul bățos și chinuindu-se cu gîndul să găsească un

leac pentru foamea lui Miroslav. Poate vrei miere, ce zici ?

Și bucuros că mai are faguri destui și că-și adusese aminte de ei, cantonierul se aplecă sub pat, de unde trase oala cu miere, dosită cum ne mai amintim. Cotoiul făcu un pas, mirosi fagurele gălbui și după aceea stupi din nou, încă mai supărat.

Orice o să mănînce o mîță, cînd a răzbit-o foamea, orice, chiar dacă nu-i pe gustul ei, afară de miere și de murături.

Miroslav se uita la cantonier și din mîniat, miorlăitul i se făcu batjocoritor.

— Atîta lucru nu știi, Cazimire, și ești om bătrîn ! îi spunea cu glasul lui pisicesc.

Dacă-l văzu așa de năzuros, cantonierul socoti să nu-și mai pună mintea cu el. Deci, lăsîndu-l în plata domnului pe cotoi, se duse la vatră, luă ceaunul pe de foc, răsturnă mămăliga, puse fundul de lemn pe pat, că masă nu era la canton, și, așezîndu-se alături, începu să îmbuce mămăligă și murături, vechi, de anul trecut, gîndindu-se că poate i-o face poftă afurisitului de cotoi.

Miroslav îl lăsă să mîntuie cina, apoi prinse să se frece de picioarele lui, cu spinarea arcuită și cu coada pe sus, și iar miorlăi, de data asta nu mîniat, ci jalnic, să-ți rupă inima dacă nu erai om hain.

— Așteaptă pînă mîine, și mergem la moară, să aruncăm volocul în iaz, poate prindem ceva pește ! îl îmbărbătă stăpînă-su, hotărît să se țină de cuvînt.

Pesemne că Miroslav înțelegea multe din vorbele stăpînului său, numai acum nu voia să înțeleagă nimic.

— Așa-mi trebuie, dacă te-am învățat prost, cotoi rău ce ești ! mai zise cantonierul.

Și văzînd că miorlăiturile nu contenesc, se ridică hotărît :

— Taci, că mă duc să-ți aduc ! De unde naiba mai ai duh în tine, să miorlăi atît ?

Apoi cantonierul apucă găleata, puse apă în ceaun, stinse cu vătraiul focul de pe vatră, își luă haina pe întuneric și ieși.

După plecarea lui, cotoiul se liniști, ca și cum de data asta ar fi înțeles vorbele stăpînului. Cîtăva vreme se plimbă prin odaie, mirosind din loc în loc, căscă de cîteva ori, se uită pe pereți, se apropie de găleata cu apă, pusă după ușă, pe scăunel, se ridică în două picioare, își aplecă botul înăuntru, mirosi din nou, lipăi de vreo două ori, ca și cînd i-ar fi fost sete și parcă nu — pe urmă dintr-un salt fu pe polița de deasupra patului, locul lui obișnuit — și se întinse cît era de lung.

Peste vreo jumătate de ceas, cînd se întoarse cantonierul, Miroslav dormea dus. Cazimir intră ferit, uitîndu-se în urmă, să vadă dacă nu vine cineva după el, lăsă ceva jos, lîngă vatră, închise ușa cu grijă, puse zăvorul și, scăpărînd un chibrit, se apropie de lampa agățată în perete, între cele două geamuri acoperite cu hîrtie neagră, care dădeau spre prund.

Odaia se lumină, pîlpîind.

— Te-ai culcat, hai ? întrebă omul, văzînd că motanul se cocoțase la locul lui. Hai că ți-am adus să mănînci. Găină ți-am adus, auzi tu ?

Cotoiul deschise numai un ochi, se uită la el adormit, miorlăi fără glas, deschizînd gura a lene și arătîndu-și limba ca petala de trandafir sîngeriu — apoi se culcă la loc, ca și cînd n-ar fi fost el acela care-și mînase noaptea stăpînul pe drum, să-i aducă mîncare de unde o știi.

Cazimir se uită la el cu mîinile în șolduri, clătină din cap și se apropie de vatră, în fața căreia zăcea, cu gîtul tăiat, o găină mare, albă și grasă, numai bună să faci din ea borș. Ceva mai tîrziu focul ardea iarăși, apa fierbea în ceaun, și, jumulind orătania, cantonierul îl ocăra încetișor pe Miroslav, care dormea cu limba între dinți, fără să-i pese de ocara lui :

— Mă pui noaptea pe drumuri, hai, pane, și tu pe urmă te culci ? Ei lasă, dacă-i așa, ai să mănînci tu găină cînd oi mînca eu busuioc !...

*
* *

Cazimir venise la canton de vreo cinci ani de zile, atunci cînd Uță mergea cu cămașa afară din nădragi și nu pricepea nimic din rosturile lumii în care avea să ajungă om mare și el. Dar pe canto-

nier îl ținea minte încă de pe atunci, că moara nu era departe de canton și ajungea uneori pînă acolo, sau cu fratele mai mare, Trică, sau cu dulăul Cristei. Cristei murise între timp, — era un cîine bătrîn — dar cantonierul nu se mai urnise din loc.

Cînd îl văzuse prima oară, Uță se cam speriase de el: Cazimir nu semăna cu oamenii de pe aici, mai mult scunzi decît înalți, negricioși, guralivi și iuți în mișcări. El era din cale afară de înalt, deși cu umerii cam aduși, scămoșat, de parcă ar fi tot rîcîit cineva din el și din vestmintele lui, cu părul cenușiu căzîndu-i lățos peste urechi, cu fața bălaie însă arsă de soare și argăsită de vremi, cu o mustață de culoarea cînepei, nici răsucită, nici pieptănată, crescînd la voia întîmplării ca niște fuioare bătute de vînt, cu ochii albaștri, lipsiți de gînd, sau poate pierduți în depărtări.

Cantonierul nu mai era la vîrsta puterilor, anii lui se numărau peste cincizeci și pe deasupra mai avea și un beteșug, pe care puteai să nu-l vezi, o mînă înțepenită din cot, urmarea unei nenorociri, o ciocnire de trenuri, de pe vremea cînd era

pe locomotivă mecanic la drumul de fier. După ce zăcuse prin spitale, alegîndu-se cu acest beteşug, drumul de fier socotise să-l facă mai bine cantonier decît să-i dea pensie înainte de timp.

Aşa se ivise Cazimir pe aici, fără să-şi amintească cineva dacă Miroslav venise o dată cu el, sau se pripăşise mai tîrziu la canton — după cum nimeni nu mai ştia altceva despre el, decît că era singur, fără nevastă şi fără copii.

Cantonul, aflat în jos de pod, pe marginea drumului, la cincizeci de paşi de prund, era o căsuţă ciudat de înaltă pe lîngă celelalte dimensiuni ale ei, cu ziduri albe, cu acoperiş de ţiglă roşie, cu brîu de cărămidă la ferestre şi cu o singură odaie înăuntru, fără tindă şi fără bucătărie, care fuseseră socotite netrebuitoare pentru cantonier. E drept că afară, lipită de zidul din spate, se afla o magazioară, bucătărie de vară cum se spune prin unele părţi, dar aceleia Cazimir îi dăduse cu timpul alte întrebuinţări; acolo adunase el cîteva scule, cu care meşterea cîte ceva la maşini şi la căruţele muntenilor, altminteri fiind priceput la tot felul de treburi, şi de mecanic şi de fierar şi de dulgher. Ştia să strîngă un şurub la un automobil, să pună şi o obadă nouă la roata căruţii, să tragă şi o şină pe ea, să bată şi-o potcoavă, la cai sau la boi — încît, ducîndu-i-se vestea printre căruţaşi, nu era zi să nu tragă măcar o căruţă la atelierul lui.

E drept că pentru acest meşteşug Cazimir nu lua plată mare, ia, acolo, un căuş de mălai, un pumn de nuci, o oca-două de mere, ori, la fel de bucuros, un clondir de rachiu.

În curtea cantonului se mai afla un puţ cu roată, un şopron pentru lemne, apoi un coteţ de păsări şi o cocină, amîndouă pustii, cantonierul neavînd nici orătănii, nici porc.

Adevărul este că, în afară de frămîntările şi de amărăciunile pe care le-o fi avut în suflet, Cazimir nu ducea aici trai greu — şi Uţă, pizmuindu-l pentru viaţa lui fără griji, visa ca, odată şi odată, să ajungă cantonier în locul lui.

Dar dacă azi copiii erau prieteni cu el, nu înseamnă că prieteşugul se născuse de la început. Cînd îl văzuseră prima oară, ţeapăn şi înalt, stînd în bătătura cantonului de parcă ar fi avut rădăcini, cu părul lăţos încîlcit de vînt, ei se speriaseră şi ocoliseră locul mult timp. Culai, cu mintea înfierbîntată de poveşti, îl asemuise cu căpcăunul care se hrănea cu copii, şi Căpcăunul îi fusese porecla la început.

Cînd se duceau la moară, să se scalde în iaz, sub scocuri, unde erau bulboane adînci, copiii din sat treceau prin gîrlă, numai să nu

dea pe la canton, iar cînd îi luau părinții, să meargă la măcinat, se uitau în ograda lui Cazimir cu teamă, ascunși în căruță, printre sacii cu grîu.

Cel dintîi se apropiase de canton Uță, și se apropiase în neștiința lui, fiindcă la anii aceia el nu avea minte nici cît Cristei. Într-o zi, cînd Trică și Culai se duseseră pe prund, să caute piatră de cremene, cu care gîndeau ei a se îmbogăți vînzînd-o pentru amnar țăranilor care veneau să macine, Uță, rămase singur fiindcă nu vroiseră să-l ia cu ei, pornise de capul lui, pe drum, către pod, adică nu chiar de capul lui, ci cu Cristei.

Ajungînd în dreptul cantonului, cîinele se oprise în drum și începuse să mîrîie, cu părul zburlit. De după gard, o mîță neagră și mare, cum Uță nu mai văzuse pînă atunci, se zburlise și ea și, cu spinarea arcuită în sus, ca o toartă de oală, stupea de zor către cei din drum.

Copilul nu înțelegea vrajba dintre dulăul său și motanul străin deoarece la ei, la moară, aceste dobitoace trăiau în cel mai mare prieteșug, spre desmințirea cuvîntului cunoscut.

Tocmai vroia să-l tragă mai departe pe Cristei, spre a curma vrajba asta nelămurită minții lui, cînd, deodată, pe prispa cantonului, îl zări pe cantonier.

Cazimir se încălzea la soare și avea aceeași înfățișare cunoscută de toți, cu părul lățos căzut în ochi și peste urechi, numai că, de data asta, cine știe cum, o mustață îi atîrna în jos iar alta stătea zburlită în sus, în chipul cel mai hăzos.

Uță se puse pe rîs, arătînd cu degetul spre Căpcăun. Acesta zîmbi, cu o duioșie necunoscută nimănui, se ridică de jos, arătîndu-se în toată înălțimea lui, ceea ce pe copil îl sperie un pic, se apropie de poartă, îl certă pe Miroslav cu glas blînd, însă într-o limbă din care copilul nu înțelegea nimic și scoțînd din haina de ceferist, ponosită, o jumătate de covrig, i-o întinse micului drumeț, îmbiindu-l, cu același zîmbet duios:

— Ține de ici! Uite covrig... Ia, că-i bun!

Se înțelege că la moară copiii nu duceau lipsă de pîine; asta nu însemna însă că aveau și covrigi! Care copil, la orice vîrstă, nu i-a dorit? Și apoi omul de după gard, deși uriaș, părea prea blînd și prea dornic de prieteșug ca să nu te apropii de el, cu ochii ca de broscoi și cu glasul sfios.

— Mulțumesc! zise Uță, cuviincios, luînd bucata de covrig.

Apoi, neîndrăznind încă să muște din el, tot răsucindu-l în mînă, mirat de mărimea covrigului și a celui care i-l dăduse, copilul întrebă, vădindu-se de la început foarte doritor să știe rosturile tuturor din jurul lui:

— Cine ești tu?

— Cazimir.

Copilul îl privi cu mirare și neîncredere. La cei patru ani pe care îi avea atunci, nu înțelegea: Cazimir era un nume sau un meșteșug? De aceea stărui, aplecîndu-și capul pe umăr, ca să poată privi mai bine în sus:

— Așa te cheamă?

— Da.

— Și ce faci aici?

— Păzesc podul...

— Să nu-l fure?

— Nu; să nu dea trenul peste căruțe.

— Da?

Acest da nu era o afirmație, nu mai era nici o întrebare, ci semnul neînțelegerii, peste care mintea copilului, nedumerit, nu are tărie să mai stăruie, pentru a cere lămuriri.

— Bomboană vrei? întrebă Cazimir.

— Vreau!

Cantonierul se scormoni în buzunar, de unde scoase un ghemotoc de jurnal, iar din jurnal despături, anevoie, fiindcă hîrtia se lipise, o bomboană mare, roșie, ca un bob de smeură, cu scame albe și cu litere negre rămase pe ea.

— Mulțumesc! zise Uță, din nou, luînd bomboana lipicioasă și înghesuind-o la un loc cu covrigul, în pumn.

Apoi, uitîndu-se printre uluci, întrebă, dînd urmare curiozității lui:

— Și aici ce e?

— Cantonul.

— Da?... E al tău?

— Nu, al drumurilor de fier.

Copilul înghiți în sec, nedumerit. De drumul de fier știa, dar nu înțelegea de ce-i casa lui, ce face cu ea și cum de-i poate fi stăpîn el, lucru nemișcat și neînsuflețit, fiindcă, din cîte văzuse pînă acum, case aveau numai oamenii.

Pe urmă Uță descoperi puțul, cotețul de păsări și cocina ; astea îl erau cunoscute din bătătura lui așa că se învioră :

— Ăla e puț ?

— Da ; ți-e sete ?

— Nu. Găinile unde sînt ?

— N-am găini.

— Nici rațe ?

— Nici.

— Noi avem. Avem și gîște, și două curci. Tu n-ai nimic ; ești sărac ?

La această întrebare, Cazimir nu mai răspunse nimic, ci doar zîmbi, cu zîmbetul lui blajin. Uță între timp privea în curtea cantonului, să vadă ce mai e de descoperit, uitîndu-l pe Cristei, care tot mîrîia în mijlocul drumului, cu coada între picioare, cu ochii la cotoiul de după uluci.

— Dar tu al cui ești ? începu să întrebe acum Cazimir.

— Al lui tata.

— Și cum îl cheamă pe el ?

— Oprea morarul ; moara de colo e a lui.

— Păi nu-i a lui moș Aron ?

— A lui amîndoi. Moș Aron e bunicul !

Văzînd că Uță se tot uită printre uluci, curios, Cazimir deschise portița și-l pofti :

— Vino înăuntru ! Alunele îți plac ?

In timp ce cantonierul străbătea ograda, ducîndu-l de mînă pe Uță cel mic, de pe prund se ridică deodată un strigăt de copil, subțirel și plin de spaimă, risipindu-se peste ape și lunci :

— Trică, sări ! Pe Uță l-a luat Căpcăunul ! Fugi după tat-tu !

Copiii care căutau piatră de cremene ajunseseră la canton și cum în partea prundului cantonul nu avea uluci, bătătura fiind slobodă privirii oricui, Culai ridicase ochii tocmai cînd Cazimir, luîndu-l pe Uță de sub subsuori, gest atît de firesc și de cunoscut în raporturile unui bunic cu nepotul lui, îl sălta pînă la cer și apoi îl lăsa, ca pe un fulg, pe prispa plină de soare și de făgăduințl pentru micul musafir.

Inspăimîntat, Trică o luă la fugă spre moară, în vreme ce Culai rămînea pe marginea gîrlei, cu ochii zgîiți la canton, clănțănind din dinți și dîrdîind ca și cînd i-ar fi fost frig.

Trecu o vreme pînă să vină Oprea morarul, cu Trică după el, care se mira că taică-su nu luase și pușca asupra lui, sau măcar toporul, ori furca, să-l împungă pe Căpcăun.

Cînd se dădu ușa în lături și omul intră în canton, alb de făină de sus pînă jos, alb la păr, la sprîncene și la ochi, să zici că-i bunic, Cazimir stătea pe pat, curățind alune verzi, iar Uță se sălta pe genunchii lui, ronțăind alunele și trăgîndu-l ca de două hățuri, de capetele celor două mustăți cînepii. Și cu toată casna la care se lăsa supus, lui Cazimir îi stăruia pe chip aceeași blîndețe duioasă cu care își întîmpinase oaspetele mic. Și morarul văzu, cu uimire, că din ochii cantonierului curgeau lacrimi, în două șuvițe subțiri, alunecîndu-i pe obrazul zbîrcit. Și, în loc să se răstească, zîmbi, și zise, apropiindu-se, stînjenit :

— Sîntem vecini și uite că nu ne-am cunoscut pînă acum.

Și, în timp ce Oprea morarul dădea mîna cu cantonierul, Trică și Culai, care mai înainte se uitaseră pe lîngă tocul ușii, feriți și încă speriați de ceea ce putea fi, păsiră unul după altul înăuntru. Iar Uță, mîndru că o luase înaintea lor, se sălta mai departe și cu mai mult sîrg pe genunchii lui Cazimir, trăgîndu-l mai nemilos de mustăți, în timp ce acesta, rușinat de atîta lume strînsă în jur, își ștergea cu dosul mîinii lacrimile de pe obraz.

Pe urmă Oprea se duse la moară, că nu putea să-l lase multă vreme singur pe bătrîn — și cînd să iasă pe poartă, Cristei, deprins să trăiască în prieteșug cu mîțele, se apropiase de gard, dînd din coadă și-l mirosea pe Miroslav printre uluci. Iar cotoiul, stînd în trei picioare, cu o labă din față ridicată nehotărît, nu mai stupea, își lăsase spinarea drept — numai părul îi mai era puțin zburlit.

Morarul se duse, dar copiii rămaseră — și de atunci înainte veniră la canton cu orice prilej...

Asta se întîmplase mai de mult ; trecuseră peste patru ani de atunci — în care timp se schimbaseră multe, și-n lume, și-n împrejurimi. Cristei se stinsese de bătrînețe, după ce bolise destul, orb și lipsit de puteri. Tatăl copiilor, Oprea, plecase la război și murise pe front — iată, în vara asta a lui 1942 se împlinea un an de atunci. Copiii erau orfani și-i creștea bunicul, moș Aron, om bun și el, dar plin de necazuri și de griji. Mama lor, Stanca, femeie voinică, vrednică și frumoasă, după care se dăduseră în vînt mulți flăcăi, îmbătrînise înainte de timp. Acum umbla cu broboadă neagră pînă peste ochi, aprindea candela, la icoane — și de multe ori, intrînd fără veste

în casă, cei mici o găseau lăcrimînd, cum îl găsiseră în acea zi pe Cazimir... Numai că lacrimile ei le înțelegeau, plînseseră și ei, plîns de copil, cînd aflaseră vestea de la război — pe cîtă vreme lacrimile cantonierului păruseră fără înțeles, nu lămuriseră nici pînă azi rostul lor...

* * *

In seara asta Cazimir stătea lîngă vatră — uitase lampa aprinsă; cotoiul dormea mai departe, pe poliță, gemînd din cînd în cînd, ca omul trudit și răsucindu-se prin somn, să te minunezi cum de nu cade jos; găina fierbea în oală, odaia începea să se umple de aburi călduți.

După un timp cantonierul se ridică, cercetă carnea, să vadă dacă mai are mult, gustă fiertura, îi mai puse sare, îi puse legume, o ceapă, un morcov uscat, cîțiva cartofi, cîțiva ardei iuți; aburii leșioși de pînă atunci începură a aromi — și el îi adulmecă, mulțumit.

Trecu astfel încă vreo jumătate de ceas; între timp un șir de căruțe se auzise scîrțiind, prin spatele cantonului, se auziseră căruțașii îndemnînd boii la deal. Cazimir se ridică iarăși, încercă încă o dată găina, cît de bine s-a fiert și, văzînd că e gata, o trase afară, cu lingura și cu mîna, fără să-l frigă, de parcă ar fi avut mînă de fier.

Miroslav deschise un ochi, adulmecînd în aer, dar, simțind ticălosul de departe fierbințeala mîncării, închise ochiul la loc, să mai doarmă un pic.

Stăpînu-su luă o ulcea cu zeamă de murături și-o turnă în oală, altminteri, fiertura leșinată n-ar fi avut nici un gust. De bună seamă ciorba ar fi fost mai bună dacă fierbea laolaltă carnea cu acritura; dar Cazimir era pățit: cotoiul, oricît de flămînd, ar fi făcut iar nazuri, simțind, cît de cît, gustul de murături.

In sfîrșit, totul fiind gata, omul trase oala de pe foc, scoase ciorbă în altă strachină și o puse pe pat, lîngă aceea în care găina se vedea încă aburind. Acum, în sufleul lui, cum își plimba el ochii între cele două străchini, ai fi zis că se dădea o luptă, care îl frămînta mult.

La urmă rupse un hartan și o aripă, pe care le puse în strachina lui. Dar, după ce iar cugetă, cu ochii la strachini, scoase hartanul și îl puse înapoi, rămînînd numai cu aripa. Și văzînd cu prilejul acesta că găina se răcise destul, îl chemă pe cotoi, în graiul lui polonez, cum îl vorbea de obicei, cu vorbe care s-ar tîlcui cam astfel:

— Miroslave, hai, vino. somnorosule!

Cotoiul se ridică a lene, ne mai arătîndu-se de loc grăbit, mieună încet și gros, din gît, se întinse — și, în sfîrșit, sărind pe pat, veni lîngă strachina cu carne, pregătită pentru el. Însă înainte de a purcede la ospătat, mirosi în strachina lui Cazimir, să vadă dacă el nu are ceva mai bun...

Chiar dacă ar putea să te scîrbească atîtea nazuri din partea unui cotoi, cum să nu te minunezi după aceea și cum să nu-l îndrăgești, văzîndu-l cum mănîncă, la fel de dichisit ca un om, dacă nu chiar mai mult decît atîția din ei?

Miroslav alese mai întîi hartanul pus înapoi de Cazimir, îl luă cu lăbuțele de un cap și de altul, el stînd așezat pe coadă, ca lighioanele de la circ, și începu să muște din carne, aplecîndu-și capul cînd pe o parte, cînd pe alta, făcînd fasoane fără număr, clipind, alintîndu-se și după fiecare înghițitură lingîndu-se delicat pe botișor.

Dacă îl văzu că și-a început cina, Cazimir scoase din ștergar mămăliga rămasă de cu seară, se așeză pe scăunel, lîngă pat și începu să mănînce și el. Dar înainte de a băga lingura în ciorbă se închină și zise, mai mult rușinat decît evlavios:

— Îngăduie-mă, doamne; pe lumea cealaltă ți-oi plăti!

Cuvinte fără înțeles, sau cu înțeles ascuns!

Miroslav între timp îi dădea înainte cu carnea, lăsîndu-l pe stăpînă-su să mănînce doar zeama. Și, cu tot felul lui omenesc de a mînca, pare-se nu avea spor mai mic, că pînă să termine Cazimir ciorba, din toată găina nu mai rămăsese decît oasele, așezate în strachină cu același dichis.

— Ai dat-o gata! se minună cantonierul. Mîncăule! Mai bine lăsai și pentru mîine un pic!

Drept răspuns, Miroslav se apropie de strachina lui, o privi și dădu, nu chiar hotărît, să apuce cu lăbuța amărîta de aripă rămasă pe fund.

— Ajungă-ți! se răsti Cazimir scos din fire acum.

Cotoiul se lăsă pe toate patru picioarele și abia atunci se văzu că burta, suptă înainte, mai-mai că-i dădea de pămînt. Cu toate astea, el începu să miorlăie, firește nu de foame, ci de afurisit. Și totuși, pe Cazimir nu-l răbdă inima să-l audă plîngînd, de-aceea, după ce clătină din cap, luă aripa cu mîna, o rupse în două, de la încheietură, și jumătate i-o dădu lui. Numai așa cotoiul se liniști, și, după ce se linse pe labe și pe bot, scoase un ultim miorlăit, mai blînd, cum

ar fi spus : „Iți mulțumesc, Cazimire, dar mai bine mi-ar fi priit două găini !“ Pe urmă dădu să sară pe poliță, la locul lui, numai că nu izbuti ; încercă o dată, încă o dată, — zadarnic ! — burta îi atîrna prea greu, așa că, după ce se uită chiorîș la poliță, se roti de vreo două ori prin pat, cu pasul leneș, să-și caute culcuș — și în sfîrșit se culcă pe perna lui Cazimir.

Acesta, după ce rămase visător un timp, își întoarse ochii asupra lui, privindu-l cum dormea mulțumit.

Și-atunci, atîta blîndețe i se lăsă pe chipul aspru și argăsit, atîta duioșie i se citi în ochi, încît ai fi zis că-i un părinte care își privegheză pruncul adormit. Să-l fi văzut cineva atunci, mare și vînjos cît doi haiduci, cu părul lățos, cu mustățile ca un snop răvășit, cu brațele groase atîrnînd pe lîngă trup, cu pumnii grei și bătătoriți, s-ar fi minunat de blîndețea înscrisă pe chipul lui. Și dacă i-ar fi privit și ochii, mistuiți de gingășie și de doruri adînci, acel cineva și-ar fi zis :

„Doamne, să fi avut omul acesta un suflet de copil lîngă el, pesemne că l-ar fi iubit tare mult !“

La o vreme Cazimir se ridică, oftînd, deretică odaia puțin, strînse fulgii spre a-i dosi, apoi luă săpunul de pe dulăpior, ștergarul din cui și ieși pe prispă, unde se spălă îndelung. Cînd se întoarse, puse totul la loc, se așeză pe scăunel, și așa rămase mult timp, cu ochii pierduți în depărtări ; și cu cît treceau clipele, cu atît privirea cantonierului se ducea mai departe, încît ai fi spus că trecea peste dealuri și văi, peste munți, peste hotare de țări...

După altă vreme, cu ochii duși astfel, Cazimir se ridică din nou, șovăind, se aplecă sub pat și trase afară un cufăraș verzui, bătut cu ținte aurii, din care, după ce scotoci adînc, scoase un teanc de hîrtii, învelite într-un jurnal învechit.

Nu umbla la cufăr în fiecare zi, mișcările lui vădeau turburare, mîinile mari îi tremurau pe aceste lucruri mici.

Cu hîrtiile în mînă, omul se așeză iarăși pe scăunel, își netezi cu dosul mîinii mustățile, care nu se puteau netezi — și înainte de a desface jurnalul, șovăi încă un timp.

Pe pod trecea un tren, cu huruitul lui cunoscut ; lampa pîlpia în cui...

Cantonierul scoase dintre hîrtii, cu mișcări domoale și parcă stăpînite de fiori, o fotografie gălbuie, ștearsă de timp — și rămase cu

ochii pironiți asupra ei. Numai că pe chipul lui se lăsară umbre prelungi iar privirea i se aburi, ca la omul care are lacrimile în suflet, nu în ochi, la vederea oricui.

Fotografia, a cărei vechime nici nu se mai putea dovedi, înfățișa, nedeslușit, un flăcău înalt și voinic, părînd de prin alte părți, după portul lui, alături o femeie, chipeșă se putea bănui, iar între ei, doi copii, două capete bălaie, cu obrajii rotunzi și cu ochii măriți. Din toată fotografia, veche și făcută fără mult meșteșug, singure chipurile lor rămăseseră limpezi ; prin cine știe ce ciudățenie, vremea le cruțase tocmai lor trăsăturile mici.

Despre rest, ce să spui ?... Și totuși, fără să găsești o asemănare anume între ei, ceva te îndemna să crezi că flăcăul din fotografie ar putea să fie chiar cantonierul, din vremea necunoscută a tinereții lui.

Pe drum se auzi scîrțîit de căruțe, venind domol, din sus. Lampa cu gaz puțin, ardea de mult ; flacăra ei începu să pălească și chipurile copiilor din fotografie își pierdură limpezimea, pînă ce liniile lor fură gata a se risipi.

— Mă, de la canton ! strigă un glas din drum.

Căruțele opriseră la barieră și oamenii se adunau în față, vorbind între ei.

— Ce faci, cantonierule ? strigă un altul, curînd.

Erau pesemne munteni, care plecau de cu seara, ducînd obezi de roți, doniți, șindrilă, să fie dimineața cu ele în tîrg.

Căruțașii așteptară o vreme, apoi unul din ei se apropie de canton, intră în bătătură și, făcînd un pas pe prispă, bătu cu codirișca în ușă. Cazimir nu-l luă în seamă. Lampa pîlpîia, din ce în ce mai palid — și în fotografie nu mai puteai să vezi nimic cu ochii, poate doar cu închipuirea.

— Măi frate-meu, n-auzi ? strigă iar omul străin. Vino să bați o potcoavă, că-mi șchioapătă calul pînă la tîrg !

In clipa aceea, lumina din ferestrele cantonului, atît cît se vedea pe la colțuri, pe sub hîrtia de camuflaj, se șterse și geamurile, înnegrite, răsfrînseră sclipirea palidă a stelelor de pe cer.

— A stins lampa, stinge-s-ar sufletul în el ! blestemă un om din drum. Hai mă, degeaba mai stăm aici. Dii, dii boală, n-auzi ?!

Căruțele cîrmiră și se duseră, scrîșnind peste bolovani. In odaia cantonului era întuneric ca-n hornul necurățat. Se lăsase liniște, după

ce scîrțîitul carelor se pierduse pe gîrlă, în jos. Nu se auzea decît răsuflarea cotoiului care dormea pe perna lui Cazimir, iar afară apele clipoceau pe prund.

Încolo, nimic ; nu se deslușise scăunelul tîrșîit, podeaua gemînd sub bocancul greu, nu se simțise patul scîrțîind. Ai fi zis că totul era încremenit...

Poate, în întuneric, Cazimir veghea în același loc, cu fotografia în mîini.

Capitolul III

PETRECERE LA ȘEFUL GĂRII

În seara aceea, la șeful gării era masă, cu musafiri; nu mulți: șeful de post, singur și perceptorul, cu nevasta lui.

Petruș stătea pe banca de pe peron și, pe geamul deschis, auzea fiecare vorbă a lor; uneori se ridica, să arunce o privire înăuntru, pe sub transperant, dovedind o curiozitate pe care, la firea lui sfioasă, nici nu o bănuiai.

Nevasta șefului de post nu venise, rămăsese acasă cu fiică-sa, domnișoara Eleonora — socotea că șeful gării și perceptorul nu-s de rangul ei; nici pe bărbată-su nu-l socotea mai presus, dar n-avea ce face, era cununată cu el.

Masa se făcea, fără nici un prilej; oamenii, fiind prieteni buni și în casele lor găsindu-se de toate din belșug, se adunau, pe cît cu putință mai des, să mai pună țara la cale și să bea un pahar de vin. Paharul de vin, se înțelege, cerea și altele pe lîngă el, adică un boboc pe varză, ori un purcel la cuptor, înaintea acestora un pilaf gras sau peşte rasol — și înaintea tuturor o țuiculiță, cu slănină afumată sau cu ghiuden...

Infulecînd și deșertînd paharele, mesenii se plîngeau că treburile merg prost, că nu mai pică nimic, că țăranii nu mai au nici ei, că mulți, din iarnă încoace, nu mai mănîncă decît mămăligă cu murături, că țuica și poamele le-au vîndut de mult — și dacă nu au ei, de unde să mai ai tu?

Aici oamenii clătinau din cap — și perceptorul, cu o bucată de carne în fălci, de-i umfla obrazul ca și cînd ar fi fost bolnav de măsele, zicea, amărît :

— Trebuie să strîngem cureaua, domnule, altfel nu-i rost !

La care jandarmul, umflat în amîndoi obrajii, el fiind mai lacom ca toți, adăuga, mestecînd de zor :

— O să murim de foame, dacă mai ține mult ! Vine ziua de apoi, ascultați ce vă spun eu !

Șeful gării nu zicea nimic, ci mînca, să prindă puteri, încuviințînd fiecare vorbă a celorlalți. Era un om nu prea înalt, dar chipeș, după gustul oricui, cu obrazul trandafiriu, ca al oamenilor sănătoși și într-una mulțumiți — deși el avea destule necazuri pe sufletul lui — cu un păr negru și lucios, pieptănat foarte lins, cu un nas mic, arcuit și sub nas cu o mustață tot neagră și lucioasă, cît un cărăbuș. Cu șapca roșie în cap, cum era negricios, părea un om plin de putere și hotărîri, mai cu seamă că avea ochii negri, neosteniți, vii de parcă ar fi umblat în ei furnici.

Inainte de a veni aici șef, fusese impiegat la oraș, dar, mutîndu-l și mărindu-l în grad, nu cîștigase nimic, decît că era mai toată ziua slobod și nu avea pe nimeni deasupra lui. Altminteri, gara era săracă, nu aducea venituri ca gările unde se încarcă grîu, dacă-s la cîmpie, sau lemne, dacă-s în sus, și unde negustorii, pentru a avea vagoane la timp, plătesc șefului douăzeci de lefuri și poate chiar mai mult. Aici nu se încărca nimic ; țăranii care plecau cu trenul n-aveau de ce să dea bacșiș, că doar era tren pentru toată lumea, nu anume pentru ei poruncit.

Noroc cu perceptorul și cu jandarmul ; lor le pica destul, deși de cînd îi cunoscuse îi auzise doar văicărindu-se pe amîndoi. Și cum cocoanele lor, din pricini felurite, nu-și luau sarcina ospețelor, mesele se dădeau aici, cucoana Natalia, nevasta șefului de gară fiind vestită ca gospodină de neîntrecut. Iar dacă asemenea mese se făceau, de pildă, miercuri și sîmbătă, uneori chiar mai des, cu bunătăți pe care jandarmul și perceptorul aveau grijă să le trimită din timp, șeful de gară se alegea cu de-ale gurii pe toată săptămîna, ba îi mai și prisosea, leafa rămînîndu-i astfel pentru alte nevoi.

Perceptorul, care-l știa de calic, dar altminteri om cu școală și iscusit la anecdote și la șolticării, adică tocmai ce se cere unui bun comesean, zicea adesea, uitînd că o clipă mai înainte se arătase pesimist :

— Toate se aranjează, coane Manole ! Noi să fim sănătoși !

Șeful de post încuviința din cap și el, iar a doua zi trimitea la gară un curcan și o balercă de vin.

Oameni mărinimoși !

În afară de sala de așteptare și de biroul telegrafului, gara avea două odăi, pentru șef ; prima, o odaie mare, în care se intra de pe peron, era dormitorul, unde se punea și masa, cînd veneau musafiri. În a doua, mai mică, legată printr-o ușă cu cea din față, stăteau copiii — și mai folosea și de sufragerie, în mod obișnuit. De-aici, în sfîrșit, intrai în bucătărie și din bucătărie ieșeai în curtea de din dos, numită nepotrivit astfel, fiindcă n-avea gard, și pe-aici treceau țăranii, cînd veneau la tren, căscînd gura la gospodăria domnului șef și la rufăria cucoanei, pusă la uscat, pe sîrmă, între doi stîlpi.

În seara aceea, Valerică, băiatul mai mare al gazdelor, stătea în odaia a doua, la masă, și mîzgălea într-un maculator, cu o carte în față, învățînd la geometrie, fiind corijent.

Șeful gării îi era tată vitreg, dar îi purta mai multă grijă decît lui Petruș, căruia îi era tată bun. Cînd se însurase, a doua oară, acum vreo zece ani, și el, și cucoana Natalia veniseră în căsnicie cu cîte un copil, care deveniseră frați, fără să se fi cunoscut, tot așa cum părinții lor deveniseră soți. Dar, deși legați astfel toți patru la un loc, deosebirile rămîneau foarte mari, și între copii, și între părinți.

De pildă, cucoana era voinică și poruncitoare, pe cînd șeful gării, oricît de bărbat și oricît de hotărît ar fi părut el altora, n-avea, la suflet și la trup, nici jumătate din puterea ei. Bietul om se supunea poruncilor nevestei, iar necazul și-l vărsa pe macagii.

Cu un asemenea tată și cu o asemenea mamă, nu era de mirare că lui Valerică, băiatul mamei, i se cuvenea totul, iar lui Petruș, băiatul tatălui, nu-i mai rămînea nimic.

În schimb, Petruș venise pe lume cu o zestre pe care nu i-o putea scoate nimeni, din cap și din suflet, ca să o dea fratelui vitreg, foarte sărac în aceste privinți.

Astfel, deși Valerică, băiatul mamei, avea șaisprezece ani, doi mai mult decît celălalt, se împotmolise în clasa a doua, pe cînd fratele mai mic trecuse în a patra și făgăduia să le treacă pe toate ușor, fără ajutorul nimănui. Pe el nu trebuia să-l salte nimeni de urechi. cum făcea șeful gării cu fiul vitreg

Chiar și anul acesta, de pildă, domnul Manole, căruia cucoana îi spunea Manolică, fusese nevoit să se ducă de cîteva ori la oraș cu plocoane, din mila perceptorului și a șefului de post, altminteri Valerică ar fi rămas iar repetent.

De dragul nevestei, tatăl vitreg își făcuse la început planuri mari cu băiatul, să-l scoată doctor sau inginer, dar de la o vreme își dăduse seama că n-o să fie chip ; acum era mulțumit să-l ducă măcar pînă la a patra, să aibă adică gimnaziul complet, și p-ormă să-l dea la „Școala de mișcare și telegraf" a drumului de fier, de unde ies impiegații din gări ; acolo poate i-ar fi fost mai ușor, și, oricum, se putea spune că în școală avea oamenii lui.

Cucoana Natalia însă continua să nutrească gînduri mari în privința fiului ei, așa că domnul Manole nici nu îndrăznise să-i mărturisească gîndul lui mai mărunt. Ea vedea că băiatul, la școală, nu-i printre cei dintîi, — să spună mai rău despre el, firește, nici gînd ! — dar socotea că asta nu-i vina lui.

— Îl persecută, și tu nu faci nimic ! își mustra bărbatul în unele seri.

Șeful gării stătea pe scaun, la picioarele patului și, cu cămașa de noapte, țărănească, ridicată pînă la genunchi, își ținea picioarele în ligheanul cu apă fiartă, cu un praf alb, pentru bătături. Petruș îi auzea, de alături, ciorovăindu-se :

— Tu m-asculți, ori nu m-asculți ? stăruia cucoana, fierbînd.

— Te-ascult !

— Atunci, de ce nu faci nimic ?

— Ce să fac ?

— Să te duci, să vorbești !

— N-am fost ?

Aici domnul Manole ofta, își scotea picioarele din lighean, se ștergea cu prosopul și apoi, ghemuit cu pieptul în genunchi, începea să-și taie bătăturile înmuiate, cu limba mică a briceagului, ascuțită brici.

— Se poate, un copil așa inteligent, să i-o ia alții înainte și noi să stăm cu mîinile în sîn ?! zicea cucoana, aproape plîngînd.

La asta, șeful gării, atent să nu-și taie degetul, nu răspundea nimic.

— Taci, Manolică ?

— Păi ce să zic ?

— Spune, e inteligent, sau nu ?

— Este, zic eu altfel ?

— Mai inteligent decît Petre !

Pe Petruș nu-l mîngîia, îi lăsa numele aspru și întreg, ca al oamenilor mari — ceea ce nu făcea, de pildă, cu domnul Manole, om mare într-adevăr.

— Spune, Manolică !

— Ce să spun ?

— E mai inteligent decît Petre ! Să nu te încăpățînezi !

— Este ! ofta șeful gării, peste bătături.

— Atunci, de ce nu-l ajuți ?

— Cum ?

— Să te duci la școală, să stărui, să vezi cine-l dușmănește, să-i facă dreptate, că-i mai rău decît o crimă să nedreptățești un copil !

— Așa e !

Cu chiu, cu vai, anul acesta Valerică rămăsese numai corigent. Acum băiatul învăța, în odaia mică, la masa învelită cu mușama. De cîte ori trecea, la bucătărie, maică-sa stătea o clipă în loc, înflorind. admirîndu-și odrasla sîrguincioasă, pe urmă îi mîngîia părul gălbui și sărutîndu-l în creștet, zicea :

— Învață, puiu'mamei, învață, dar vezi să nu obosești.

Școlarul, cu cartea de geometrie în față, silabisea despre cerc :

— Cercul, este o, suprafață, plană...

Dincolo, cheful era în toi. Sfîrșind cu friptura, în așteptarea prăjiturii și a cafelelor, mesenii se îndeletniceau cu vinul, vin vechi, gălbui, adus de la Valea Călugărească. Șeful de post, că el îl adusese, se umfla în gușe la cuvintele de laudă ale celorlalți. Era cu două palme mai înalt decît șeful gării și bine clădit, cu o privire trufașă cît timp nu lua încă damf de la vin, semănînd în măreția lui cu un general, nu cu un plutonier major, acesta fiindu-i gradul mic.

Petruș însă îl vedea cu alți ochi decît prietenii sau supușii lui, descoperea că jandarmul era trupeș mai ales la mijloc, adică burtos, avînd capul, brațele și picioarele cam mici pe lîngă rest. Acum se uita la el, pe sub transperant, și se întreba cum de se putea ca domnișoara Eleonora să fie fata lui ?

— Cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum ! zicea perceptorul, închinînd paharul cu vin.

Din odaia vecină se auzea glasul lui Valerică. Băiatul citea definiția cercului, intonînd molîu, și cînd ajungea la capăt, o lua de la început, fără oprire, ca și cum ar fi spus o poezie fără de sfîrșit :

— Cercul este o suprafață plană, mărginită de o circon-fe-rință sau linie curbă, ale cărei puncte sînt la distanță egală de un punct fix, numit centru...

După ce repetă astfel de vreo douăzeci de ori, Valerică puse palma pe carte și încercă să spună pe de rost, dar nu putu duce fraza pînă la sfîrșit.

Faptul nu-l neliniști ; era școlar vechi, avea iscusința lui : începu să citească din nou, cu același glas monoton, băgînd învățătura în cap, că avea loc, iar el umblînd în acest timp cu gîndul prin alte părți. Ochise în magazie, la perceptor, o cameră veche de automobil, și își făcea socoteala s-o înhațe, să-și toarne din ea o praștie mare, cum văzuse la un orășean, băiatul boiangiului, o praștie cu crăcană, firește, dar cu elasticul din mai multe fire, răsucite la un loc. Băiatul boiangiului zicea că așa capeți mai multă forță, fără să încordezi brațul mai mult — și piatra bate mult mai departe, negreșindu-și ținta de loc.

Valerică avea mare dragoste pentru prăștii și prin buzunarele lui se găseau vreo cinci, mai mari și mai mici, cu sau fără crăcană, cu cauciucul mai subțire sau mai gros, de automobil — și el știa să le mînuiască destul de dibaci. Cînd ostenea cu învățătura, ieșea pe linie și ochea în vrăbii, izbutind adesea să nimerească în bietele păsărele care nu-i făceau nici un rău.

Maică-sa era o ființă miloasă, care n-ar fi omorît nici o muscă, după cum spunea chiar dînsa, ades ; încalte, cînd acarul tăia păsări, ea se ducea în odaia din față, să nu le vadă cum se zbat sîngerînd în ușa bucătăriei. Și de vrăbii îi era milă, le arunca firimituri în fiecare zi. Însă, oricît de miloasă ar fi fost, cînd Valerică se întorcea de la vînătoare, aducînd triumfător o biată vrăbiuță cu aripa ruptă, nu îndrăznea să-l mustre pentru cruzimea lui.

Dar Valerică mai făcea și alte isprăvi, fără ca maică-sa să-l dojenească, sau dojenindu-l cu mare ocol : ochea în trecători și uneori se întîmpla să-i nimerească, ba chiar și în cap, ceea ce odată s-ar fi putut să aibă cele mai nenorocite urmări, ochea în felinarele de la semafoare și macazuri, bucurîndu-se cînd vedea făcută țăndări sticla verde și roșie, pusă acolo cu un scop neînțeles de el, spărgea chiar și geamurile la gară, ceea ce pe domnul Manole îl mînia rău, deși nu-și mustra nici el băiatul, decît cu și mai mare ocol.

Noroc că toate pagubele acestea la îndura drumul de fier. Domnul șef încheia proces-verbal asupra stricăciunii, folosind de la caz la caz explicația : „forță majoră", „accident" sau „inexplicabil", și Serviciul Întreținerii, de la oraș, punea geamurile la loc, fără să-și mai piardă vremea cu cercetări pentru niște lucruri de nimic, mai ales că era vorba de o treabă între colegi.

Dar slăbiciunea cea mai mare a lui Valerică era să vîneze cestile de porțelan de care erau legate firele telegrafului pe stîlpi. Asta era o treabă mai grea, de-aceea îl înverșuna mai mult, trăgînd pînă îl luau nădușelile, ca să atingă o ceașcă, în sfîrșit. Dar ce bucurie, ce desfă-

tare să vezi ceașca zburînd în bucăți, iar firul, eliberat, zbîrniind și făcînd burtă în jos, ca și cum s-ar fi dat huța pe el o sută de draci!

Deci, în seara asta, învățînd despre cerc, Valerică se gîndea cum să alcătuiască o praștie nouă, cu cătare, prin care să iei ținta la ochi, ca la puștile ostășești. Maică-sa, trecînd odată pe afară, dădu peste Petruș, ghemuit pe banca de pe peron.

— Să vii și tu să mănînci! îi zise înciudată, deși băiatul nu făcea nici un rău nimănui stînd aici.

Dar cum să nu aibă venin în inimă, cînd vedea deosebirea dintre

odrasla ei și Petruș, chit că nu o vedea în întregime, ci numai pe un sfert, sau chiar mai puțin ?

Chiar în vara asta, venind Valerică în vacanță împovărat de corijențe, iar Petruș promovat, printre cei dintîi, domnul Manole spusese, îngrijorat de soarta școlărească a primului :

— Ce-ar fi să-l mediteze Petruș ?

Cucoana sărise pînă în tavan :

— Cine ?... Manolică, ți-ai pierdut mințile ? Are nas Petre al tău să-l mediteze pe Valerică ? Nu-l vezi cît este de pirpiriu ?

Într-adevăr, acesta putea fi un argument, în felul lui. Pe lîngă Valerică, bine hrănit, îndopat numai cu bunătăți, Petruș, mai firav, deși înăltuț, părea tare plăpînd. Șeful gării ar fi vrut să spună că aici e vorba de puterile minții, nu ale trupului, dar tăcuse, fiindcă pînă la urmă tot n-ar fi avut cuvînt.

Și astfel, acum Petruș stătea afară, pe peron, ca un copil părăsit, fiindcă n-avea voie să intre în casă cît învăța frate-su, — iar Valerică își băga singur învățătura în cap, după metodele lui.

Lăsîndu-se păgubaș de definiția cercului, el trecuse în clipa asta la o treabă mai plăcută și mai de folos, cu atît mai de folos cu cît nu se îndepărta de obiectul învățăturii lui : deschisese compasul și pe o foaie mare de hîrtie trăsese un cerc. Foarte frumos făcut !

Valerică îl privi mulțumit, și, în mijloc, trase altul mai mic, — concentric, după cuvîntul necunoscut lui.

După ce contemplă iarăși un timp lucrul, arătîndu-se încîntat de ideea sa și de iscusința cu care o dusese la bun sfîrșit, băiatul trase încă un cerc — și dacă se porni, îi dădu drumul făcînd cercuri din ce în ce mai mici, foarte apropiate unul de altul și toate fără cusur, alcătuind un disc cenușiu. Privit de aproape, desenul scotea ape ciudate, ca și cînd în mijlocul lui ar fi mișcat ceva viu. Valerică rămase cu ochii la el uitînd că mai avea de învățat pe ziua de azi, despre cerc ca și din urmă, despre triunghi...

Între timp maică-sa ducea sticle de vin și cafele mesenilor — cafea de orz că de cealaltă, de cînd cu războiul, nu se mai găsea.

— Cucoană Nataliță — zicea glumeț perceptorul, repetînd o vorbă auzită de el la oraș — dacă ne mai dai mult orzoaică de asta, o să încep să nechez, ca un cal !

Petruș îl vedea de afară, cu ochelarii pe nas, lungindu-și gîtul cu pielea roșie și încrețită ca la curcan, așteptînd ca mesenii să facă haz de vorba sa.

Era un om a cărui înfățișare n-ai fi putut-o descrie cu ușurință celor ce nu-l cunoșteau. Băiatul, care fără știința lui avea înclinare să cerceteze amănunțit totul, punînd impresiile într-o anumită ordine în cap, se străduia de multă vreme să-l asemuiască pe perceptor cu ceva.

Bunăoară, pe maică-sa vitregă o vedea ca pe un cozonac, rumen, afînat, dar cu sare în loc de zahăr, adică nefiind bun de mîncat.

Pe Valerică și-l închipuia ca un vițel dolofan, sugînd la vacă, iar vaca lingîndu-l pe spinare și pe grumaz ; singur, fără vacă, păscînd sau sărind peste zăplaz, nu era chip să-l așeze în mintea sa ; după cum se desfășura această impresie în capul lui de copil, Valerică urma să ajungă plăvan, dar să rămînă neînțărcat.

Iată însă că imaginea perceptorului era mai complicată ; cu vorbe de oameni învățați, nu o puteai sintetiza. Perceptorul era mic și slab ; ai fi putut să-l asemuiești, mai simplu, cu un păstîrnac. Și cum, pe nevastă-sa, mare și lăbărțată ai fi putut-o lua drept un dovleac, imaginile se înrudeau, amîndouă înglobîndu-se în regnul vegetal și căpătînd astfel un oarecare haz.

Dar acesta nu era perceptorul cel adevărat, fiindcă el avea trăsături complicate, care nu se supuneau unui singur regn, mai cu seamă unuia așa de sărac. Astfel, avea păr ca lîna de oaie, urechi ascuțite la vîrf, însă neatingînd lungimea celor de măgar, nas de croncan, ochi de viezure, gură de broască, gît de curcan, glas de țap, umeri ca semaforul din gară, brațe ca vrejul de bostan, sub braț servietă de școlar, iar pe nas ochelari de om învățat. Petruș îl privea, pe sub transperant, căutînd să simplifice această imagine complicată, și nu izbutea.

— Ia mai liniștiți-vă un pic să vă cînte Valerică ceva ! se auzi glasul cucoanei Natalia, adresîndu-se musafirilor destul de infierbîntați la acest ceas. Dragul mamei, ia-ți vioara și hai !...

Valerică făcea nazuri, nu avea chef de cîntat, dar la stăruințele maică-si se ridică și se ivi în prag, cu vioara în mîna stîngă, cu arcușul în dreapta, și cu o batistă băgată sub guler, ca un concertist adevărat.

Acum, că era în picioare, puteai să-ți dai seama de ce-l asemuia Petruș cu un vițel dolofan ; băiatul stătea bine cu sănătatea, înalt și voinic, cu obrajii bucălați, rumen la față și odihnit, ca și cînd atunci s-ar fi ridicat din pat.

— Cîntă, dragul mamei, nu te rușina !

Tînărul viorist nu se simțea de loc rușinat, nu se simțea în nici un fel — maică-si i se părea că în asemenea clipe băiatul trebuie să fie foarte emoționat, fiindcă ei una îi venea tot sîngele în obraz.

Valerică se rezemă de sobă, își înfipse vioara sub bărbie, și încercă arcușul pe coarde, scîrțiind barbar.

— Sst ! făcu mustrătoare mama băiatului, către meseni, care vorbeau tare între ei, ca oamenii afumați.

Scîrțiitul se prefăcu într-o melodie lîncedă, amintind în chip stîngaci o romanță cunoscută în vremea tinereții celor trei bărbați. Valerică o învățase după ureche ; avea profesor, la oraș, dar, după trei ani de cînd lua lecții, nu putea să cînte pe note ; de știut le știa, numai că dacă punea mîna pe vioară, toată notăraia de pe portativ i se încurca în cap.

— Cîntă cu sentiment ! observă perceptorul, deșertînd un pahar.

Așa scîrțiită și scîlciată, pe domnul Manole melodia îl făcea sentimental, se lăsa furat și de arcuș și de vinul dulceag.

— Cîntă și din gură, Valerică, puiule, hai, cîntă-i lui tata ! zise, rezemîndu-se în spătar.

Valerică își drese glasul, și începu, fără să se mai lase rugat :

Călugărul
Din vechiul schi-i-it

Se făcuse miezul nopții, nu mai venea nici un tren. Dumitru Vînătorul moțăia în sala de așteptare, cu urechea la telefon. Petruș trecu pe lîngă el și se duse alături, la telegraf.

In odaia mică, unde pendula bătea rar și unde, la lumina unei lămpi afumate puse pe birou, alămurile aparatelor sclipeau tainic, băiatul șefului de gară își făcuse o lume, pe care nu o bănuiau ceilalți. De mic trăise prin gări și telegraful fusese una din tainele care fermecaseră copilăria lui. Dar acum nu mai era o taină ; nu-l învățase nimeni și el îl știa, știa cum se apasă pe „manipulator", cum se duce curentul pe fir și mișcă „releul" în celelalte gări, transmițînd țăcănitul de aici la mari depărtări. Știa cum se cere „liber" pentru un tren, cu ajutorul acestei mașinării, numai cu puncte și linii, folosind un alfabet cunoscut de el pe de rost. Punctele și liniile se duceau pe fir, și un fel de peniță, prinsă de releu, le scria de-a lungul unei benzi care se mișca pe un tamburaș de aramă, trasă de o mașinărie cu arc, ca a unui ceasornic. Telegrafistul însă nici nu se mai uita la ele, înțelegea cuvintele după țăcănit, banda folosea numai ca o dovadă scrisă a mișcării trenurilor, pentru cazul cînd s-ar fi întîmplat vreun „carambol", cum se spune în lumea gărilor unei ciocniri sau altui accident.

Ce viață ciudată pentru un copil ! Era ora cînd el ar fi trebuit să doarmă al doilea somn, și iată-l că veghea aici, în odaia cu mașinării

In casă musafirii chefuiau, fără să-l mai ia în seamă pe viorist, iar Valerică, dacă începuse, acum cînta înainte Călugărul din vechiul schit, de parcă ar fi avut arc și el ca aparatul „morse" de pe birou. Cînta și se gîndea la ale lui, la prăștii, la cercul desenat de el, la camera de automobil pe care vroia s-o șterpelească de la perceptor... Maică-sa obosise să-l admire atît — și se așezase pe pat, cu ochii în pămînt, cu un semn de descurajare în ochi ; oare își dădea seama în clipa asta că răsfățatul fecior era un nătîng ? La un moment dat avu o tresărire și ridicînd capul întrebă, ca și cînd s-ar fi trezit din vis :

— Dar pe unde o fi Petruș ?

Nimeni n-o auzi, și deci nimeni nu băgă de seamă că rostise numele de alint, afară de Valerică, vioristul, care răspunse, cu răutate, apăsînd mai tare pe arcuș :

— Haimana, mamă, Petruș !

Petruș s-ar fi putut numi haimana, într-adevăr, fiindcă mai toată ziua era printre linii, pe la macazuri, prin biroul telegrafului. Dar cum altfel, dacă nimeni nu avea grija lui, dacă în casă nu putea să stea, fiindcă acolo era stăpîn Valerică, pe care nu trebuia să-l tulbure nimeni nici de la învățătură, nici de la somn ?

— Învață Valerică !

— Doarme Valerică !

Iată cuvintele care se rosteau în casă, cu evlavie, ca și cînd ar fi fost luate din Sfînta Scriptură.

— Dar Petruș pe unde-o fi ? se auzea, mai rar, glasul tatălui.

— Nu-i purta grija ; se descurcă el ! răspundea mama atunci.

Pentru maică-sa, Petruș era descurcăreț, iar Valerică inteligent și simțitor ; descurcăreț, spus cu pizmă și cu dușmănie. Cel mic trecea clasa fiindcă era descurcăreț, cel mare rămînea repetent fiind prea simțitor și prea punînd la inimă cuvintele aspre ale profesorilor.

Nedreptatea pe Petruș nu-l mîhnea ; îi învățase gustul de mic, cînd taică-său îi dăduse altă mamă, în locul celei a lui...

Acum el stătea aplecat peste masa telegrafului, uitat de ceilalți și asculta aparatul țăcănind... Împlinise paisprezece ani, deunăzi, și era înăltuț pentru anii lui — numai că atît de firav, încît i-ai fi dat mai puțini. În lumina lămpii de pe birou, obrazul palid părea străveziu, cu umbre viorii sub ochii negri ca antracitul ud — și după ochi i-ai fi dat ani mai mulți, fiindcă uneori treceau prin ei îngîndurări necunoscute la un copil...

Telegraful țăcănea departe de-aici : punct-linie-punct, punct-două linii-punct... Gara Lespezi chema ultima gară a liniei, Repedea, aflată în munți. Firul local era pesemne rupt undeva, de-aceea chema pe firul direct, care se auzea în toate gările, de sus și pînă la gara cea mare de la oraș : punct-linie-punct...

Petruș nu fusese niciodată pînă sus, dar știa gările pe de rost, fiecare cu apelul ei — și cînd telegraful repeta cele două litere RP,

RP... el înțelegea numele întreg, Repedea — mirîndu-se că impiegatul nu răspundea numaidecît.

Dar nu înțelegea numai atît, vedea, cu gîndul, gara din munți, cu zidurile de piatră, cu brîuri de cărămidă roșie la ferestre, cu sala de așteptare, pustie, cu lampa arzînd în biroul telegrafului ; poate și-acolo era petrecere, la șeful gării, poate și-acolo era un perceptor și un jandarm, deșertînd paharele și rîzînd gros, ca oamenii amețiți. Poate și-acolo, în odaia musafirilor, băiatul șefului de gară cînta la vioară, o romanță fără sfîrșit...

Deodată telegraful își schimbă țăcănitul : gara Repedea răspundea la apel. Petruș prinse mesajul pe care-l transmitea Lespezile :

— Punct-linie-două puncte, două puncte, linie-trei puncte... Liber trenul cinci ?

Era trenul de persoane care trecuse pe aici la ora zece și care ar fi trebuit să ajungă demult ; dar pesemne întîrziase pe drum — locomotiva era veche, trăgea greu la urcuș...

După un timp, gara Repedea răspunse și Petruș deslușì :

— Liber trenul cinci pe linia întîia !

Insă descifrînd acest mesaj, el înțelegea mai mult decît un impiegat care-și face meseria somnoros și plictisit. In clipa asta el vedea semaforul ridicîndu-se, arătîndu-și lumina verde — semnul drumului liber — auzea locomotiva fluierînd, aburii fîșîind, bielele își porneau mișcările arcuite și lungi, roțile patinau și trenul, urnindu-se greoi, se ducea, huruind, în sus. Il vedea, îl auzea, ca și cînd ar fi trecut prin fața lui, cu lumina roșie dintre tampoanele ultimului vagon pierzîndu-se printre munți...

Apoi se făcu liniște în acele depărtări, se făcu liniște aici. Numai dincolo, în odaie, se auzea rîsul musafirilor și vioara lui Valerică scîrțîind.

Petruș se așeză pe scaun, coborî fitilul lămpii, își lăsă capul pe masă și adormi lîngă telegraful amuțit.

Capitolul IV

DESPRE OAMENI PAȘNICI ȘI DESPRE ZURBAGII

Uță se trezi cu soarele în geam, dar nu-l trezise soarele, ci un zgomot ciudat. Nu vuietul apei în scocuri, pe acela nici nu-l mai auzea, nici frecătura pietrelor, nici glasurile oamenilor adunați în bătătura morii, cu carele, la măcinat, ci un huruit de darabană, amestecat cu clinchete de zurgălăi, cu strigăte și chirăieli. Era singur în odaie; frate-su o zbughise pe ușă, în clipa cînd el abia se trezea.

Băiatul se repezi la geam, și făcu ochii mari: în fața morii, dincolo de iaz, se vedeau cîteva căruțe, cu boii dejugați, o mînă de oameni, mai cu seamă moșnegi, că oamenii tineri erau plecați din sat, vreo cîteva femei și o droaie de copii, cei care se scoală cu noaptea-n cap și se agață de codîrlă, cînd e vorba de mers la măcinat. Iar între toți aceștia strînși roată lîngă pălimar, se vedea un urs, în două picioare, jucînd tontoroiul, în huruitul darabanei și-n strigătele cu care îl îndemnau cei doi ursari.

Inima lui Uță se opri în loc; îndată își aminti istoria spusă aseară, de Cazimir și se gîndi, înspăimîntat:

„Dacă l-au prins pe moș Martin?“...

Bietul băiat se repezi afară, trecu peste iaz, se apropie de mulțime și — făcîndu-și loc printre oameni, ajunse în față, la doi pași de ursari.

Ursul, mare și slăbănog, cu belciug în nas, cu părul murdar și năpîrlit, ca o blană de boier scăpătat, se rotea fără chef în mijlocul

cercului gol, uitîndu-se neputincios la oameni, cu ochii lui mici şi negri ca murele care s-au copt.

— Ia să te prindă în pădure, ce te-ar mai pune şi el pe tine să joci ! zise un moşneag, către unul din ursari.

Erau ţigani lăieţi, cu părul căzut pe umeri, soioşi, cu mustăţi şi cu bărbi mari, cu cămăşi zdrenţuite, dar avînd deasupra veste înflorate şi împodobite cu ţinte de argint, care luceau. Unul ţinea ursul de lanţ, şi, cu un ciomag în mînă, îl tot îmboldea :

— Hai Mario, hai Mario, ha !...

Celălalt bătea într-o tamburină cu clopoţei, scoţînd din gît numai un sunet, gros şi răguşit, în acelaşi ritm cu bătăile lui şi cu îndemnul celuilalt :

— Ha, ha, ha !...

Uţă băgă de seamă din capul locului că ursului îi ziceau Maria, deci era o ursoaică şi asta însemna că nu putea fi vorba de moş Martin cel beteag. Dar poţi să fii sigur ? Inima copilului încă se mai zbuciuma.

Umblînd cu ochii prin mulţime, îl zări în partea cealaltă a cercului pe Trică — şi numaidecît îşi făcu loc, să ajungă la el.

— Tu vezi ? îl întrebă, îngrijorat.

— Ce să văd ?

— Ursul...

— Îl văd ; şi ce ?

— N-o fi el ?

— Care ?

— Al cu stupul ; l-or fi prins jandarmii !

— Hai nu fii prost, că aia a fost basm !

Acum pe lumină, Trică nu mai credea de loc în povestea lui Cazimir ; cum ar fi putut crede ? Se vedea cît de colo că-i o născocire, bună pentru copii ca Uţă, mai puţin luminaţi la cap. Dar, ce-i ciudat, aseară nu se îndoise cu totul şi îşi dăduse seama că nici Petruş nu se îndoia.

Uţă între timp tot dădea tîrcoale ursului care juca, fără să-i fi pierit îngrijorarea de pe obraz. Apoi, deodată, chipul i se lumină şi se întoarse spre Trică, răsuflînd uşurat :

— Nu-i el ! Uite, n-are bubă la picior ! Dac-ar fi fost moş Martin, trebuia să fie legat cu cămaşa lui Cazimir, nu-i aşa ?

— Hai, măi ţigane, lasă-l, că-i ajunge ! zise, către ursari, moşneagul de adineaori. Vino să-ţi dau un pumn de mălai.

Darabana conteni și ursul se lăsă pe toate patru picioarele, oftînd, ca un om posac. Țiganul legă lanțul de stîlp și se duse, împreună cu celălalt, printre căruțe, să capete cîte ceva de la țărani.

Copiii nu se îndurau să plece și se tot învîrteau în jurul ursului ferecat. În frunte se afla Uță, care se străduia să vadă mai bine laba bietului animal, să se încredințeze că nu are urmă de vătămătură la vreuna, fiindcă îndoiala îi intrase iarăși în cap. Dar nu, chiar dacă buba s-ar fi vindecat, ar fi trebuit să se mai vadă măcar o urmă, ursul ar fi trebuit să șchioapete, or era limpede că nu șchiopăta.

Stanca, văduva, nora morarului, venea fuga, pămîntie la obraz:

— Hai să mîncați, dracilor, că de cînd vă caut!

La moară nu prea era lume azi; de o vreme se sfîrșise cu îmbulzeala. Înainte țăranii vindeau țuica și poamele la tîrg și se întorceau cu grîu, iar grîul trebuia măcinat. Acum morarul avea poruncă să nu mai macine grîu pentru nimeni, făina trebuind la armată și la oraș, unde li se dădea orășenilor pîine cu dramul, dar încă și aceea, făcută numai jumătate cu făină, iar restul cu mălai.

La țară, oamenii aveau voie să macine doar porumb, și nu fiecare după bunul lui plac, așa că, de unde înainte cele două pietre ale morii nu-i pridideau, acum mergea numai una — iar în unele zile chiar și aceea mai mult stătea.

Dar, dacă se răriseră mușteriii, în schimb crescuse numărul copiilor veniți să se scalde la iaz. Bărbații în putere erau plecați, cu războiul, alții lucrau, cu ordin de mobilizare, pe la oraș sau, cîțiva în pădurea Hristoveanca, la fabrica tainică, despre care aveau poruncă să nu vorbească nimănui, altfel o pățeau. La fabrică trăiau în căzărmi și trebuiau să se supună oricărei porunci, întocmai ca niște ostași, dacă nu, îi judecau militarii, la Curtea Marțială, de unde nu era chip să scapi.

În sat nu mai rămăseseră decît jandarmii, șeful gării, perceptorul, primarul, secretarul primăriei și notarul, încolo numai uncheși. Chiar pe învățător îl chemase, la sfîntu Petru, cînd terminase cu școala, — și se zvonea că de la toamnă înainte, în locul lui o să-i învețe carte socru-su, domnu' Aristide, poreclit Gît Mort, care fusese învățător înainte și acum era pensionar.

În lipsa bărbaților, grijile toate le duceau nevestele și uncheșii, așa cum puteau. Cît despre copii, cei mai potoliți puteau fi ținuți în frîu, mai stăteau în unele ceasuri pe acasă, să dea vreun ajutor, pe cînd ceilalți, naiba-i mai prindea, de dimineață pînă la prînz și de

după prînz pînă înnopta. Ba unii nu se vedeau toată ziua; cine știe pe unde căpătau un boț de mămăligă, ori poate se hrăneau numai cu poame, că nici la prînz nu veneau.

Ei băteau împrejurimile, în cete, ca niște haiduci, se duceau pe Gîrlamare în sus, nădăjduind că au să dea de izvor, veneau la moară să se scalde în iaz... Unii se duseseră odată pînă la pădurea Hristoveanca, dar acolo o pățiseră rău, fiindcă la o sută de metri de marginea pădurii dăduseră în sîrmă ghimpată, și-ndată porniseră să sune clopote, să latre cîini și să se repeadă soldați. Îi luase pe toți la corpul de gardă și-i descususe un ofițer, pînă pe seară, de parcă ar fi fost iscoade, trimese de vrăjmaș; numai pe urmă ofițerul, bănuitor și tare încruntat, dumirindu-se că nu erau decît niște copii neastîmpărați care se jucau, le dăduse drumul, amenințîndu-i însă că dacă se mai arată vreodată pe acolo, îi pune în lanțuri și nu-i mai scapă nici dumnezeu din cer.

Trică și Uță nu se duceau niciodată cu ei, ci se jucau la moară, sau la canton, că aveau cu ce.

Moara era o magazie mare, de scînduri cenușii, pusă pe stîlpi groși de lemn, deasupra iazului. Iazul pornea din Gîrlamare, la vreun kilometru mai sus, unde era făcut zăgaz, ca să îndrepte apa încoa.

Peste iaz se afla casa morarului, cu două odăi și cu tindă la mijloc; într-o odaie stătea moș Aron, în alta noră-sa, văduva, cu copiii amîndoi. Casă mică, așa cum o găsise, că nu era moara lui — dar altminteri morarul avea gospodărie bine întocmită, cu bucătărie în spatele casei, sub șopron, cu vatră și cuptor de pîine, cu magazie alături, cu coteț de păsări și cu cocină pentru porc.

Dincolo de toată această gospodărie se întindea, cam pe două pogoane de loc, o livadă de pruni, mărginită de un al doilea iaz, numit de copii Iazul Sărac, care o închidea, alcătuind o insulă, pămînt împrejmuit de ape, nemaiavînd nevoie de gard.

Rostul celui de al doilea iaz, săpat de mînă omenească, lucru trudnic, de care te-ai fi putut mira, că nu învîrtea nici o moară, nici vreun fierăstrău, era ca să aibă pe unde se scurge apele înspumate, primăvara, sau în timpul ploilor, să nu se năpustească în moară și s-o ducă la vale, ca pe un copac dezrădăcinat.

Așa stînd lucrurile, în gospodăria morii nu puteai să intri decît sau prin moară, sau trecînd pe podeț. Or, seara, moara se încuia, iar podețul era în fața casei, încît greu ar fi putut să treacă un răufăcător, fără să-l simtă cîinele, trezindu-l pe moș Aron.

Pe toată valea fusese doar un tîlhar, de care se temeau toți, acel Marin Carabela, căruia nu putuse să-i vină de hac nici un șef de post. Omul avea casă și nevastă, ba chiar și copii, avea căruță cu cai și ca meserie lumea îl știa drept cărăuș. Numai că dacă venea să-l tocmească vreunul, să care piatră de temelie, ori vreun boloboc cu țuică, Marin Carabela se lăsa greu. Prea rar făcea el vreun drum ; altminteri dormea toată ziua, să te miri din ce-și tine casa. Dar noaptea, spuneau oamenii, ieșea pe furiș, prin fundul curții, și nu se întorcea decît în zori, alteori în zorii zilei următoare, fără să se știe unde și ce tîlhărea el.

Se zvonea că ar avea cîțiva de-ai lui, din alte sate, și, trecînd peste dealul Măgurei, în șoseaua mare, oprea automobilele și-i prăda pe călători, luîndu-le ceasornicele, banii, inelele și tot ce mai găsea asupra lor. Că se întîmplau acolo asemenea tîlhării, nu era minciună, scria chiar și în jurnal, dar hoții nu putuseră fi dovediți.

Aici, în sat, oamenilor nu le lipsea nimic ; la urma urmelor, ce să le lipsească ? Marin Carabela nu-și pierdea vremea cu găinile, cu porcii sau cu balercile de rachiu... Oamenii trăiau mai mult cu spaima decît cu paguba de pe urma lui.

Dar acum îl luase și pe el la război — și fiindcă nu venise pînă azi veste să fie rănit, mort sau prizonier, poate fura și pe acolo, tu-nuri, dacă pentru asemenea marfă găsea mușterii.

Care să fi fost atunci hoțul, că de la o vreme, din cotețul morarului piereau păsări, cînd o rață, cînd o găină, niciodată mai mult, să te și miri ! Ce hoț în lumea asta se mulțumește numai cu atît ? Dacă ai ajuns la coteț, de ce să iei doar o orătanie și nu douăzeci ?

— Mare drăcovenie ! zicea moș Aron, clătinînd din cap, mirat din cale afară, deși văzuse multe minunății în viața lui.

În dimineața asta, în timp ce Uță și cu Trică, spălați proaspăt, cu săpun, pe obraz, pe urechi, pe gît și pe mîini, cu cămăși curate, stăteau sub șopron, la masa de lemn, în fața străchinilor cu lapte aburind, mama lor umbla pe la coteț și drăcuia, după felul ei, fiindcă de la moartea bărbatului drăcuia mereu :

— Unde te-ai ascuns, fir-ai să fii ?

Apoi se apropie de copii, cu broboada pe ochi, le mai turnă lapte în străchini și zise, cu glasul ei asprit, care ar fi putut să te sperie, dacă n-ai fi știut-o și blîndă, dar din alt timp :

— Trică, dacă mănînci, să te duci pe iaz, să vezi, nu dai de moața aia albă, că nu știu unde s-a dus !

Trică era un băiat isteț, învăța bine la școală, citise chiar și cărți de liceu și nu lua nici un lucru ușor, băgîndu-l pe o ureche în cap și lăsîndu-l să iasă pe cealaltă, cum fac alți copii. Dar deși vrednic și săritor, el cînd se pornea la o treabă, vroia mai întîi să pătrundă limpede rostul ei.

— Ce să caute pe iaz? întrebă el în primul rînd.

— Pe iaz, sau prin livadă, du-te și tu, de vezi!

— Dar azi dimineață, cînd le-ai dat drumul, era?

— Nu știu; nu m-am uitat.

— Păi de, mamă! făcu Trică, mustrător.

Stanca-văduva își puse mîinile în șolduri și se uită la băiet, atît de nedumerită în fața chipului cum o judeca el, încît nu mai avea pe unde da drumul mîniei din sufletul ei.

— Tu să te duci să vezi! zise, la sfîrșit, oprindu-și drăcuitul în piept.

Trică înclină din cap și răspunse, cuviincios:

— Mă duc, mamă, dacă zici dumneata, dar să știi că o găină nu pleacă singură, așa, de capul ei.

— Măi, că deștept ești tu!

Uță intră în vorbă, cu gura plină de lapte, cu un sugaci nesățios:

— Găinile se țin după cocoș!

— Mamă, — continuă Trică, la fel de cumpănit ca și pînă atunci — dar aseară moțata era?

— Era; am văzut-o cînd le-am închis în coteț.

— Asta e sigur?

— Sigur, auzi vorbă! Doar am văzut-o cu ochii mei!

Băiatul clătină din cap, într-un chip care dovedea că el, unul, era pe deplin lămurit:

— Atunci degeaba o mai caut; cum ai văzut-o aseară, ai fi văzut-o și azi — că doar moțata aia albă îți sărea în ochi; n-o știu eu? Înseamnă că a furat-o din coteț.

Maică-sa se uită lung la el; judecata copilului era înțeleaptă, dar cine naiba și mai ales cum îi tot fura, cînd cotețul era colea, lîngă casă, și cîinele n-ar fi stat fără să latre, doar îl știa că e vrednic și păzitor?

— Adică să fi fost hoții? întrebă, mirată de ciudățenia acestei întîmplări.

— Știu eu, mamă?! făcu băiatul, mirat și el. O să mă mai gîndesc.

Și în timp ce Uță hăpăia de zor, lapte cu mămăligă, Trică puse lingura jos și se încruntă, dovedind că îl frămîntă întîmplarea și e în căutarea dezlegării ei.

* *

Tocmai atunci, dincolo, în față, unde așteptau căruțele, se stîrnea mișcare printre țărani.

— Ia uite la ăla, mă!

Pe marginea șoselei venea, să zici că-i o arătare, Cazimir, cu șapca lui de ceferist în cap, de sub care îi cădea peste urechi părul lățos, cu haina descheiată, cu pantalonii sumeși pînă la genunchi, iar în jos cu piciorul gol. Pe umăr ducea un voloc, o plasă de pescuit, cu prăjină — și-n voloc stătea, tolănit, să te prăpădești de rîs, Miroslav cotoiul, foarte mulțumit, privind în jur cu ochii pe jumătate închiși și cu limba-i roșie apărînd între dinți.

— Uite motanu-ncălțat! strigară copiii, repezindu-se în întîmpinarea noilor veniți.

Cantonierul trecu printre oameni, fără să le zică bună ziua, ca și cînd n-ar fi avut ochi și gînd pentru ei, să te miri cum putea fi așa de ursuz, el atît de blînd cu copiii. Dar lasă că nici țăranii nu-l priveau mai frumos, deși ar fi trebuit să țină seama că de la venirea lui, cît timp podul fusese bun, nu se mai întîmplase o dată să prindă trenul o căruță și s-o facă bucăți.

Cazimir păzea podul cu strășnicie, punea barierele la timp — și nu le ținea mai mult decît ar fi trebuit, silindu-i pe căruțași să aștepte în fața lor o jumătate de zi. Dar altfel, se uita la oameni chiorîș; dacă se ducea la cîrciumă bea singur, într-un colț, fără să intre în vorbă cu ei, că nu-l știau nici de unde vine, nici ce hram ține pe lume el.

Din cîtă suflare omenească era prin partea locului, numai cu moș Aron morarul și cu fie-su Oprea legase prieteșug. Ceilalți oameni nu-i auziseră nici măcar glasul, l-ar fi putut lua drept surd și mut; chiar cînd le deschidea bariera nu le spunea nimic, să zici că-i o sălbătăciune ridicată în două picioare și pusă să stea de pază la pod. Numai ochii, uitîndu-se pieziș, parcă vorbeau, dușmănos, în locul lui: „Păi dacă păzesc podul, să nu credeți că mi-e de voi; mi-e de bietele dobitoace, să știți și să nu uitați în veci!“

— Unde te duci, Cazimire? întrebară copii, ținîndu-se după el.

Cantonierul arătă volocul și făcu semn în jos, la iaz, că se duce

la pescuit. De față cu oamenii, parcă se sfia să le răspundă cu graiul oricui.

— Cu momeala asta să știi că o să prinzi o căruță de pește! Să ne vinzi și nouă cîte un chil! zise un unchieș, glumeț, momeală socotindu-l pe Miroslav.

In lumea de la moară erau și vreo doi flăcăi, dar ei se zbenguiau cu fetele, pe după căruțe, încît nu-l băgară în seamă pe Cazimir.

Acesta coborî rîpa la iaz, mai jos de moară, în vreme ce oamenii, sus, mormăiau încă pe seama lui.

— Sile, vino înapoi, drace! strigă o femeie după copilul ei, văzîndu-l că se duce pe urma cantonierului, împreună cu cei de-o seamă cu el.

Dar copilul parcă nici n-o auzi.

— Cazimire, îi faci baie cotoiului? întrebă un băiat, cînd fură jos.

Acum, că era numai între copii, cantonierul zîmbi și chipul lui aspru se făcu dintr-o dată blînd.

— Nu-i fac baie, că s-a spălat azi dimineață; nu-i leneș, ca voi! zise, lăsînd volocul jos, împreună cu răsfățatul cotoi.

— S-a spălat și cu săpun? continuă băiatul, făcîndu-le cu ochiul celorlalți, semn că-l încearcă la glumă pe Cazimir.

Dar acesta luă întrebarea în serios, și răspunse, cu un ton care nu lăsa nici o îndoială la mijloc:

— Păi sigur că și cu săpun! Are săpunul lui, veniți să-l vedeți.

— Și cum se spală? Așa, ca un om?

— Întocmai; eu îi torn din găleată, iar el face clăbuc; întîi se spală pe labe, pe urmă pe bot, pe ochi, prin urechi.

Vorbea atît de serios și cu atîta hotărîre în glasul lui, încît copiilor nu li se mai părea cu neputință ca un cotoi să aibă deprinderi omenești, mai cu seamă că nu era un cotoi de rînd.

— Se spală și pe dinți! continuă Cazimir.

Aici micii ascultători se puseră pe rîs; ei nu cunoșteau acest obicei decît din auzite și îl socoteau caraghios.

Cantonierul făcu un pas spre unul din ei:

— Ia deschide gura!... Ei, vezi că ți-a rămas mămăliga între dinți?! Să te uiți la Miroslav, să vezi ce curat e! Tu de ce nu te speli?

Tot spunînd acestea, Cazimir căuta din ochi locul unde să arunce volocul. Mai venise și alteori la pescuit, dar fără mare folos. Sub

scocurile morii, iazul se lățea, ca un lac rotund, de vreo cincizeci de pași și era adînc că nu-i puteai da de fund — dar peștele, chiar dacă ar fi fost, fugea din aceste locuri pline de vîrtejuri și de vîjîit.

În sus de satul Șipotul, spunea lumea, era eleșteu, făcut de un cîrciumar bogat — și-acolo trăiau crapi chiar de un kilogram. Cazimir nu-i văzuse — și nici Miroslav.

Dar asta nu era numai o vorbă; eleșteul acela se afla acolo și avea chiar crapi, dovadă că, tocmai în dimineața asta, moș Aron primise vreo cinci, înveliți în jurnal, trimiși prin argat de către acel cîrciumar, drept mulțumire pentru o treabă tainică săvîrșită la moară, în folosul său, fără să mai știe și altcineva: morarul îi măcinase noaptea, pe furiș, cînd toată lumea dormea și nu mai era cu putință să se arate pe acolo vreun jandarm, doi saci de grîu, cîrciumarul nemulțumindu-se să macine numai mălai.

Crapii se aflau acum în tindă, legați într-un ștergar — și nu mai așteptau decît să fie spintecați, curățați de solzi și puși să fiarbă, cu borș, cum poruncise bătrînul morar.

Uță chiar se uitase la ei, îi pipăise, curios cum îi era firea, iar unuia îi căscase gura, dar cum în clipa aceea peștele parcă se zbătuse în mîna lui, ceea ce n-ar fi fost cu putință, fiind toți cinci morți de-a binelea, îl lăsase în pace și o zbughise pe ușă, destul de speriat.

— Uite-l pe Cazimir! zise Trică, venind din sus, de pe iaz, unde fusese cu unele cercetări, fiindcă furtul găinilor nu-i ieșise din cap.

— Unde-i?

— Colo, după moară; uite-l cu plasa!

Cei doi copii nu semănau unul cu altul, deși erau frați, tot așa cum nu semănase Oprea, tatăl lor, cu bunicul Aron.

Uță era scund, bălai și dolofan, Trică înalt și subțirel, de statura lui Petruș, fără să fie slab. Văzîndu-i împreună, aseară, Petruș îi asemuise, după firea sa, pe primul cu un bursuc, pe al doilea cu un cîrlan neastîmpărat. Insă, în ceea ce îl privește pe Trică, se înșelase, fiindcă, deși băiatului îi jucau tot timpul ochii în cap, deși ai fi spus că nu poate sta la o treabă nici măcar o jumătate de ceas, dornic să stîrnească zarvă și să le dea toate peste cap, firea lui era azi alta. Fusese, ce-i drept, un copil cam zurbagiu și cam zvăpăiat, dar se schimbase dintr-o dată, de cînd, murindu-i tatăl, socotise că datoria lui este să fie bărbat.

Acum n-o mai necăjea pe maică-sa, ci dimpotrivă îi stătea de ajutor cu orice prilej, și-o îmbărbăta — și chiar dacă se ducea de-

acasă, seara la canton, ori ziua pe iaz, nu făcea un pas pînă nu-i dădea de ştire şi n-o întreba.

Şi-n moară, cînd era gloată, stătea pe lîngă moş Aron, ori chiar păzea pîrghia de unde potriveai piatra, să nu iasă mălaiul prea mărunt, dar nici prea mare, bun doar pentru păsat. Nu avea putere cît un om mare, dar, la o nevoie putea să ridice pînă sus stăvilarul aşa că, dacă într-o zi bunică-su ar fi fost bolnav, băiatului nu i s-ar fi părut cu neputinţă să pornească el moara şi să primească oamenii, la măcinat.

Inainte, pe Uţă nu-l lua în seamă ; pleca de-acasă cu copiii mai mari, iar pe el îl lăsa să plîngă pînă nu mai putea. Nu socotea să-şi încurce ziua cu un mucos care se mişca greu, că era scund şi gras, îi curgeau mucii, smiorcăia, şi nu vedea un lucru fără să se oprească şi să întrebe despre el cîte nu ştiai nici tu, de te înnebunea.

De un an însă, s-ar fi părut că îl îndrăgise dintr-o dată pe mezin, şi îl luase sub oblăduirea sa. De-atunci nu făcea un pas fără Uţă, oriunde ar fi fost să se ducă — şi-l aştepta, răbdător, să se uite la toate cîte întîlneau, silindu-se să-i răspundă după ştiinţa sa, cînd cel mic cerea lămuriri şi, slavă Domnului, le cerea ! Iar cînd el nu se pricepea să răspundă la unele, întreba pe alţii, fără să se ruşineze — pe maică-sa, pe moş Aron, pe Cazimir, ori pe învăţător, care ştia mai multe, fiindcă avea atîtea cărţi şi pe toate le citea.

Intr-un cuvînt, la doisprezece ani, Trică îşi luase apucături cumpănite şi aşezate, de om cu mintea la cap.

Pe cînd cei doi copii treceau podul, jos Cazimir aruncase volocul în iaz. Miroslav stătea cocoţat în spinarea sa, dintr-un umăr pînă în celălalt, arcuit leneş pe după grumaz, tot gîdilîndu-l cu coada pe la nas — şi nu ştiu cum se ţinea el aşa, că nu cădea în vreo parte, orice mişcare ar fi făcut stăpînă-su, oricum s-ar fi aplecat.

In jur se strînsese toată suflarea copilărimii, iar sus, pe mal, se adunaseră roată mai toţi oamenii mari, şi se uitau cu toţii şi rîdeau şi se minunau.

Cazimir se scormoni într-un buzunar, scoase o bucată de mămăligă şi, după ce o fărîmă în pumn, aruncă firimiturile deasupra volocului, ca să momească peştele, aşa cum face oricare pescar.

— Vezi să nu-l scoţi pe regele peştilor că seacă iazu' ! strigă, în batjocură, un flăcău, de pe mal.

Era un tinerel de vreo optsprezece ani, purtînd pe jumătate port ţărănesc, pe jumătate de oraş, cu un smoc de păr atîrnîndu-i pe frunte,

de sub pălărie, cu o mustăcioară subțire sub nas, — vioi și dezghețat, venit dintr-un sat mai de departe, că lumea pe aici nu-l prea cunoștea. Dar cu purtările lui glumețe, cu vorba neobișnuită, cunoscută mai mult pe la oraș, izbutise să atragă privirile tuturor fetelor asupra sa — ba chiar și nevestele se uitau la el și se veseleau.

La vorbele lui, codanele rîseră, ca și cum le-ar fi gîdilat. Cazimir însă își văzu de treabă și nici copiii, de jos, nu făcură haz. Flăcăul însă, înfierbîntat de rîsul fetelor și socotind că toată lumea era uimită de istețimea sa, îi dădu cu gura mai departe, zădărîndu-l pe bietul pescar :

— Mă unchiule, stai s-aduc caii, că altfel n-ai să poți trage plasa, de grea !

Iar rîseră codanele și iar se umflă în pene flăcăul, în timp ce cantonierul tăcea, neturburat, fără să se întoarcă, de parcă vorbele de batjocură ar fi privit pe altcineva.

Dacă văzu că pe pescar nu-l întărîtă — și socotind că trebuie să-și arate mai departe istețimea, tinerelul se luă de Miroslav. Intîi începu să miorlăie, ca pisicile, și-i drept că mieuna cu multă iscusință, încît ai fi zis că are o mîță ascunsă în mintean. Cotoiul lui Cazimir însă știa mai bine decît oamenii, ce-i acela un mieunat ; el nici măcar nu întoarse capul, să vadă mîța care îl cheamă de sus, de pe mal.

Dîndu-și seama de neizbînda sa, fiindcă fetele nu mai rîdeau, flăcăul luă de jos o piatră și ochi în Miroslav, gîndind să se arate viteaz ; dar piatra, în loc să nimerească în cotoi, îl lovi între umeri pe Cazimir, care tocmai trăgea volocul din iaz.

Tot în clipa aceea se apropiau dinspre moară Trică și Uță, grăbindu-se să vadă ce pește o fi picat.

— De ce dai ? întrebă aspru Trică, oprindu-se lîngă flăcău și neținînd seama cît era el de plăpînd pe lîngă acela.

Flăcăul îl privi întîi mirat, pe urmă, ridicînd mîna în silă, îi dădu un bobîrnac în obraz :

— Ce, mă țîncule, ai mîncat mătrăgună, ori vrei să-ți scot borșul pe nas ?

Acestea erau vorbe pe care le învățase, pesemne, doar la oraș, însă Trică înțelese ce însemnau — și sîngele îi năvăli în obraz.

— De ce dai cu pietre în om ? Ți-a făcut ceva ? întrebă, apropiindu-se încă un pas.

Celălalt îi puse mîna în piept și-i răsuci cămașa, mirat de atîta îndrăzneală din partea unui băiețaș firav. Dar băiețașul ridică pumnul și cînd îl lovi peste braț, flăcăul, luat pe neașteptate, îl scăpă din mînă

și se îndoi de mijloc, de parcă l-ar fi lovit în stomac. O clipă stătu loculului, auzind cum fetele din jur rîdeau — și, de bună seamă acum nu mai rîdeau de isteţimea sa — apoi își propti picioarele în pămînt și se năpusti, ca un taur înfuriat.

— Stai la un loc, Stane, că-i al morarului — să nu dai de belea! zise un moșneag, punîndu-i-se în față și crezînd că l-ar putea îmblînzi.

Acum însă flăcăul nu mai avea cum să dea înapoi — sîngele înfierbîntat și ruşinea, că fetele încă rîdeau, îi stîrneau un fel de vîjîială în cap.

— Poate să fie și-al lui Vodă, nu-l las pînă nu l-oi vedea lat ! gîfîi, îmbrîncindu-l cît colo pe bietul moșneag.

Cealaltă lume, în loc să împace lucrurile, mai mult le încurca.

— Nu-l lăsa, Stane ! se auzi un glas.

Nevestele stăteau ca proastele, cu mîna la gură ; fetele chirăiau.

Trică își scoase pălăria și i-o aruncă mezinului, fără să-l slăbească din ochi pe flăcăul înfuriat ; după toate semnele, n-avea de gînd să fugă, să caute scăparea în moară, lîngă moș Aron, ceea ce n-ar fi fost o faptă de rușine dată fiind nepotrivirea dintre el și celălalt ; dimpotrivă, așa cum își sufleca mînecile, ca un bărbat viteaz, se vedea că vrea să înfrunte în luptă pe zurbagiul acesta vînjos și de două ori mai înalt.

Dar mai de mirare era că Uță, în loc să se pună pe plîns, ori să țipe, ca să cheme pe cineva, stătea alături, neturburat, decît că strîngea în pumni pălăria de pîslă a lui frate-su, și-l îndemna :

— Nene, ține-te țeapăn ! Auzi, nene, să nu te lași !

— Măi Stane, nu-ți pune mintea cu el ! se rugă o femeie, speriată de ceea ce va urma.

Acesta fu ultimul glas împăciuitor. In clipa care urmă, flăcăul, cu părul în ochi și cu sîngele în obraz, se năpusti spre bietul băiat, să zici c-o să-l zdrobească dintr-o lovitură, ca pe un gîndac. Dar Tricã, numai sîrme și oțel în trupul lui altminteri firav, îl aștepta, încordat, și cînd bătăușul fu la un pas, nu făcu decît să se aplece în față, proptindu-și capul sub pîntecele lui și icnind, îndesat. Grumazul băiatului trosni, creierii i se învălmășiră sub țeastă, urechile îi pocniră, în schimb flăcăul arțăgos zăcea la pămînt, lat.

— Nu te lăsa, nene ! șopti, printre dinți, Uță, fără să se arate bucuros de prima izbîndă, cum nu se arătase la început speriat.

Toate acestea se petrecuseră atît de repede, gîlceava, lupta, încît cei aflați mai departe nici măcar nu le știau. Cazimir tocmai arunca volocul, cu spatele spre mal : copiii de jos prinseră de veste că se întîmplă ceva numai cînd auziră strigătele celorlalți. Fiindcă, văzîndu-l pe bătăuș în țărînă, pus jos de un copilaș, lumea, fete, femei, unchiași, trecură cu toții de partea celui mai viteaz și începură să-l huiduiască pe Stan.

— Ce cauți pe jos, voinice ? Ai pierdut ceva ?

— Ifosul și l-a pierdut ! Caută-l bine, să nu te lași păgubaș !

In capul lui Tricã toate se învîrteau, îi vîjîiau urechile, ochii îi lăcrimau — în vreme ce se uita țintă la celălalt, gata să-l înfrunte iar.

Flăcăul se ridică, năuc, dar năpraznic în furia sa. O femeie cu mai multă minte decît ceilalți, dădu fuga la moară, să-l cheme pe moș Aron :

— Hai repede, taică, să nu-ți omoare nepotu', că s-a luat cu un nebun și s-au încăierat !

Moș Aron se ivi în ușa morii tocmai cînd bătăușul se repezea a doua oară, cu ochii roșii, cu bale la gură, și mai înfuriat. Trică măsurase din vreme, cu privirea, pașii care îi despărțeau — și pașii pe care îi avea în spate, pînă la mal. De data asta, Stan se repezise dintr-o coastă, ferindu-și pîntecele, să n-o pățească la fel ca rîndul ălălalt. Băiatul îl așteptă, încordat, și cînd vrăjmașul fu doar la un pas, se trînti la pămînt, în calea sa, încovrigîndu-i-se de picioare, cum se încovrigă cîrcelul de arac...

Și atunci, moș Aron din ușa morii, și Cazimir, care tocmai întorcea capul, mirat, și toată mulțimea care se afla, îl văzură pe trufașul Stan făcînd un salt prin aer, să zici că era înaripat, ducîndu-se cu capul înainte, peste muchea rîpei și prăbușindu-se de-a rostogolul la vale, ca să nu se oprească decît lîngă iaz, cu picioarele în apă și cu ceafa pe pămîntul jilav.

Și toată această mulțime mai văzu și altceva : Miroslav, care pînă atunci stătuse neturburat, — neluînd în seamă vorbele de ocară ale omului care spusese să facă din el momeală, puțin păsîndu-i de rîsetele celorlalți, nelăsîndu-se ademenit de niște miorlăituri care poate pe un alt cotoi măcar l-ar fi mirat, — de data asta, cînd îl văzu pe Stan bătăușul zăcînd lat, se ridică în spinarea pescarului, se zburli, își vîntură coada ca pe o elice de aeroplan și aplecîndu-se spre el îl stupi cu dispreț, cum i-ar fi spus : „De, Stane, asta-i vrut, asta-i avut !"...

— Ce fel de om oi fi dumneata ?! zise, cu mirare și supărare femeia care se dusese să-l cheme pe morar, văzîndu-l acum că rîdea, ca și cum nu pe nepotă-su era să-l zdrobească Stan. Dumneata rîzi și mie auzi cum îmi ticăie inima.

— Și de ce n-aș rîde ?

— Dacă ți-l ologea ?

— În neamul nostru nu s-a lăsat niciunul ologit pînă azi ! răspunse, cu trufie, bătrînul morar.

Jos, lîngă iaz, bătăușul se săltase într-un cot și își rotea ochii în jur, dezmeticindu-se și dumirindu-se de rușinea sa. Sus, mulțimea încă rîdea, în timp ce Uță, la fel de grav, netezea pălăria lui Trică, boțită în pumni, singurul semn care ar fi arătat cît fusese de încordat.

— Nene, mi-a plăcut cum l-ai bumbăcit. Acum să mai pofteaască și altădată !

Stan mai rămase o clipă la pămînt, rezemat într-un cot, ochind cu viclenie un bolovan, să zdrobești cu el chiar capul unui elefant — apoi sări ca o lăcustă de jos, îl înhăță și se repezi la mal.

— Aoleu, îl omoară ! Săriți ! izbucniră strigăte în mulțimea care pînă atunci rîdea.

Trică înlemnise ; cu bolovanul celuilalt nu mai putea lupta.

— Nene, acum ce faci ? întrebă Uță, nu cu spaimă, ci curios și poate puțin îngrijorat.

— Fugi, măi băiete, ori ți s-a făcut de spital ? strigă o femeie, uitîndu-se speriată cum venea Stan.

În clipa aceea Cazimir lăsă jos prăjina volocului, se întoarse fără să-l lepede pe Miroslav și, întinzînd de două ori pasul lui uriaș, fu cu mîna în părul bătăușului viclean.

Și mulțimea îl văzu iarăși pe Stan zburînd, tras de păr și purtat pe sus de brațul lui Cazimir, ca de o macara. Și după ce-l roti astfel pînă lîngă iaz, cantonierul îl bușî de pămînt și-i puse piciorul pe piept, lăsîndu-l să se zvîrcolească dedesubt ca o gînganie prinsă în ac. Apoi, ținîndu-l așa, își scoase luleaua din buzunar, o umplu cu tutun, scăpără chibritul, pufăi din ea — și numai după aceea se aplecă spre flăcăul buclucaș și-i vorbi astfel :

— Măi nătărăule, ai crescut ca un găligan și n-ai minte nici cît cotoiul meu ! Spune, Miroslave, oare nu-i așa ?

Cotoiul miorlăi, ca și cînd ar fi încuviințat.

Rîseră numai copiii, rîs neștiutor — ceilalți tăceau, nebănuind ce-o să mai fie, cum o să-l judece Cazimir pe făptaș — și-n clipa asta le era într-un fel teamă, într-un fel se simțeau aproape de acest om ciudat pe care ei unii nu îl cunoșteau.

— Să dai într-unul mai slab e o ticăloșie ! urmă cantonierul, în timp ce Stan se zvîrcolea zadarnic sub talpa lui grea. Să nu fugi din fața unuia mai tare înseamnă că ești viteaz !

Zicînd acestea, Cazimir își aruncă ochii pe mal, îl văzu pe Trică — dar nu-și opri privirea asupra lui, ca și cînd vorbele din urmă nu l-ar fi privit pe el, ci pe altcineva.

Băiatul își lăsă capul în jos, cuprins de o sfială de neînțeles la el, care îl înfruntase pe bătăuș fără să clipească din ochi. În schimb Uță, alături, simțea că i se umflă pieptul, să te miri că plămînii nu îi plezneau.

Iar jos, Cazimir între timp zicea :

— După cum i-am auzit oamenii te cheamă Stan. E o potrivealã pe care n-am făcut-o eu ; să nu-mi porți dușmănie, dacă ți-or zice de azi înainte așa cum i se cuvine unuia de felul tău. Cum o să-i ziceți. oameni buni, hai ?

Lumea de sus tăcu ; vorbele cantonierului li se păreau cu tîlc, dar tîlcul nu-l înțelegeau.

Îmboldit de rușine și de furie, bătăușul care se tot zvîrcolea, vru să se răsucească pe o parte să scape de batjocura acestui ceas, dar Cazimir, prinzînd de veste, își propti mai tare piciorul în pieptul lui, cum ar fi călcat pe o saltea.

— Cum o să-i ziceți, măi copii ? urmă el, netulburat.

Tăcură și copiii ; numai cîțiva chicotiră sub mal.

— Uță, ia spune tu !

Uță ridicase două degete, să răspundă el, ca un școlar care știe lecția mai bine decît ceilalți. Și, făcînd un pas înainte, băiatul zise, cu glasul acelui școlar :

— O să-i spună Stan-pățitu' ! Iac-așa !

Atît de tare izbucni lumea în rîs, încît Miroslav tresări în spatele lui Cazimir și se zburli, speriat.

— Și-acum umblă sănătos ! continuă cantonierul, slobozindu-l pe bătăuș. Dacă ai înțeles ceva, se cheamă că, oricum, ești în cîștig pe ziua de azi !

Iar după ce rosti acestea, se întoarse, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, apucă volocul și-l aruncă în iaz.

Bătăușul se ridică de jos, tot una de nămol și praf și neîndrăznind să se mai arate mulțimii, o luă rușinat pe sub mal. Numai cînd fu la vreo cincizeci de pași, se întoarse, scuipă cu necaz, și după ce înjură, îl amenință pe cel ce-i fusese naș :

— Dacă nu ți-oi pune eu foc la canton, să nu-mi mai zici mie Stan !

— Păi nici n-o să-ți mai zică ! strigă după el Uță, de sus, de pe mal. N-ai auzit cum te-am botezat ?

*

* *

Moș Aron stătea în ușa morii, pe jumătate rîzînd, pe jumătate încruntat, neștiind ce vorbă s-ar cuveni să spună nepotului care îl înfruntase pe Stan. Pe urmă îl strigă :

— Trică, ia vino încoa !

Bunicul copiilor era un om de vreo șaizeci și cinci de ani, scund și îndesat; în privința asta, Uță îi semăna lui, pe cînd Trică îl moștenise pe taică-su, care fusese subțirel, dar vînjos și înalt. Dacă ai fi luat un sac cu făină, un sac mare și bine îndesat, i-ai fi trecut pe mijloc un chimir iar deasupra i-ai fi pus de pildă un bostan, ai fi putut să ai, într-un fel, însăși imaginea bătrînului morar. E drept însă că la asta mai lipsea cîte ceva — nu poți face un om dintr-un sac și dintr-un bostan.

Trebuia să mai adaugi părul, sprîncenele și mustața, albe în zilele cînd se măcina făina, gălbui cînd se măcina mălai, ochii vii ca de flăcău, dar nici cît două gămălii de ac, grumazul vînjos ca al calului care a tras mult la ham — și glasul pe măsura acestui grumaz, prăvălindu-se ca tunetul și putînd să doboare de la distanță un vrăjmaș, ca și cînd i-ar fi dat cu buzduganul în cap.

Acum însă nu strigase cu întregul lui glas, Trică îi era nepot, nu vrăjmaș:

— Trică, ia vino încoa!

Băiatul se apropie, cu ochii în ochii lui, fără să clipească, fără să-și lase privirea în pămînt, fiindcă, deși moș Aron îl învăța să nu fie bătăuș, de data aceasta socotea că fusese în dreptul lui, de la care nu putea să-l oprească nici un bunic.

Bătrînul îl apucă de ureche, cu mîna care mirosea a mălai cald, dar nu-l strînse rău și nici nu-l zgîlțîi.

— Ce-ai avut cu el? întrebă, cu glasul strunit.

— A dat cu pietre în Cazimir.

Un alt bunic ar fi întrebat:

— Nu minți?

Moș Aron nu întrebă; știa că Trică, dacă a spus un cuvînt, a spus adevărul, nefiind în firea lui să umble cu fofîrlica, după obiceiul atîtor copii luați din scurt.

— Pentru asta nu trebuia să sări la bătaie! îl judecă bătrînul, încruntîndu-se la chip. Așa te-am învățat eu? Ce vrei tu să ajungi, bătăuș?

— Nu; mecanic! răspunse Trică, senin.

Bunicul numai că nu zîmbi, în fața acestui răspuns. Și, simțind că își pierde puterea de judecător, strînse urechea băiatului, uitîndu-se în ochii lui, să-l vadă temîndu-se, sau lăcrimînd, semn că l-a strîns destul. Dar băiatul nu lăcrimă, nu clipi, spre ciuda și nedumerirea bătrînului.

— Nu te doare? îl întrebă, și înciudat și curios.

— Ba da! răspunse băiatul, scurt.

— Atunci de ce nu ceri iertare?

— Cu ce am greșit?

Judecata se lungea și moș Aron n-avea acum timp de băiat — că piatra începuse să huruie altfel, semn că pornise să meargă în gol.

— Mă cuscre, toarnă în coș! strigă, către un moșneag, care moțăia sus, lîngă coșul pietrei, rămas fără porumb.

Apoi băgă mîna în chimir și, scoțînd un pol de aramă, gălbui, îl întinse nepotului:

— Na, cînd te duci în sat să-ți iei bomboane pe el!

Dar, deodată, dîndu-și seama că judecata se sfîrșise, fără să-și dea seama, după inima nu după capul lui, adăugă, încruntîndu-se iar și luîndu-și un glas mînios:

— Despre isprava aia o să mai vorbim noi!

Trică se duse jos, unde pescuia Cazimir. Numai Uță rămăsese în preajma cantonierului — și-i povestea, cu înfloriturі, cum începuse gîlceava, sus, și cum se bătuse frate-su, ca un zmeu. Ceilalți copii plecaseră și se scăldau gălăgioși lîngă scoc; acum Cazimir se posomorîse și nu-și mai punea mintea cu ei.

Era de felul lui posomorît cantonierul, dar întîmplarea de adineaori îl posomorîse mai rău. Lumea de la moară, de bună seamă în afară de Stan-pățitul — poate o și uitase, dar el, fără să se gîndească anume la ea, o mai avea încă în cuget, unde mocnea. Nu-i făcuse nici un rău acelui flăcău, nu avea nimic de împărțit cu el — și nici Miroslav nu-l supărase de fel — și iată că totuși zurbagiul se luase de ei. Asemenea întîmplare îi aducea în minte întîmplări mai mari, în care erau amestecate popoare și lumi întregi.

Sînt pe lume oameni pașnici și sînt zurbagii — și zurbagiii năvălesc peste ceilalți și-i cotonogesc...

— Ia trage, Cazimire! zise Uță, arătîndu-se nerăbdător. Vezi, poate a căzut ceva!

Cazimir uitase de voloc — gîndul lui călătorea prin alte părți. Pe dealul din față și mai către miazănoapte se vedea, peste copaci, acoperișul de tablă al unei clădiri lungi. Acolo fusese, înainte vreme, ocnă de sare și-n clădirea lungă îi ținea pe ocnași. Mai pe urmă, ocnele se surpaseră, năvălise apa și se iviseră lacuri sărate, bune pentru a tămădui unele boli. Dar de trei ani se opriseră și băile — și-n casa lungă, care se vedea de aici, erau închiși ofițeri și soldați străini...

Lumea de prin sate nu prea știa rostul lor, că zice, erau polonezi și nu se numeau prizonieri, țara noastră nefiind în război cu a lor.

Se numeau „internați", dar cuvîntul în sate fiind necunoscut și greu de înțeles, lumea le zicea „iernați", căci fuseseră aduși aici la sfîrșitul toamnei, pesemne pentru a ierna, cum socoteau oamenii în neștiința lor. Numai că trecuse iarna, venise primăvara, și vara, și încă un an și încă doi — iar polonezii iernau mereu.

Această vecinătate și aceste întîmplări stîrneau în cugetul lui Cazimir o turburare pe care nimeni n-o putea bănui. Nu-i văzuse pe polonezi venind, că-i adusese cu trenul, noaptea, și de-atunci nu-i scosese niciodată pe drum, la lucru, ca pe prizonierii obișnuiți, dar poate că pentru ei ar fi fost mai bine să-i muncească, decît să-i țină tot timpul închiși, ca pe răufăcători.

Și-i închipuia acolo, în săli mari cu ferestre zăbrelite, fără nădejdi și fără știri, neputînd să afle nimic despre țara lor, care fusese și țara lui. Și-i închipuia vorbind între ei, același grai pe care îl vorbea și el cu Miroslav în unele seri — și atunci simțea, în inimă, ca o durere adîncă și grea, dorința de a se apropia de ei, de a-i privi și de a le spune măcar un cuvînt.

Numai lui moș Aron îi mărturisise o dată amărăciunea și dorința lui, cerîndu-i sfat cum ar putea să se apropie de polonezii închiși.

— Mai bine stai liniștit ! îl povățuise bătrînul morar. Și așa mă-ntreb cum nu te-au descusut jandarmii pînă acum, că doar lumea te știe de străin.

— Ce să aibă jandarmii cu mine ? E război între polonezi și romîni ?

— Nu, dar polonezul s-a bătut cu neamțul — și neamțul este acum aici !

Cazimir ascultase sfatul și își păstrase gîndul ascuns — cugetînd neputincios la oamenii pașnici și la zurbagii, așa cum cugeta și acum.

— Hai,. Cazimire, trage plasa, că s-o fi umplut ! îl îndemnă Uță, nerăbdător, în clipa cînd se apropia și Trică, de sus, cu banul lui moș Aron în pumn.

Cantonierul apucă prăjina, trase de ea, domol, și volocul se ivi deasupra, scuturîndu-se de stropi.

— Uite c-ai prins, ai prins ! strigă Uță triumfător.

În fundul plasei apa fierbea, ca și cînd ar fi răscolit-o o mie de pești. Curînd însă, chipul copilului se lungi, semnul unei mari dezamăgiri. Tributul iazului, la sfîrșitul acestei lungi așteptări, era doar un peștișor, e drept că foarte neastîmpărat și zglobiu de putuse să stîrnească atîta fierbere în jur, acel pește cunoscut pentru mișcările

lui iuți și numit „fîță", de la care s-a tras și verb și adverb pentru unele făpturi omenești cu aceleași însușiri ca ale lui.

Cazimir îl luă în mînă, scîrbit și după ce-l privi în silă, îl întinse cotoiului. Dar Miroslav, deși dornic de pește, ca oricare din pisici, strîmbă din nas, năzuros — fie că nu mistuise încă găina de aseară, fie că, în fața unui asemenea prînz sărăcăcios, se simțea adică jignit.

Dacă văzu așa, cantonierul dădu să arunce peștișorul în apă, dar Uță îl opri :

— Nu-l arunca ; poate mai prinzi și iese de-un borș !

Bună judecată din partea unui copil ! Cazimir băgă fîța în zimbil și aruncă plasa din nou, răbdător, că de pierdut, ce putea pierde, decît timp ? Dacă nu mai treceau căruțele pe pod, el n-avea ce face la canton, rămînîndu-i ziua slobodă, s-o irosească după pofta lui.

Așa trecu o vreme, în care copiii se scăldau gălăgioși lîngă scoc, volocul era aruncat și scos fără nici un folos, locul cu hărmălaia copiilor nefiind potrivit pentru pescuit. Uță și Trică stăteau cuminți lîngă pescar, amărîți de neizbînda lui, cotoiul moțăia la vechiul lui loc, cocoțat pe umerii lui Cazimir, iar acesta cugeta la Stan-pățitul și la cei de felul lui, la oameni pașnici și la zurbagii.

Altceva, tot timpul lung pînă spre prînz, nu se întîmplă nimic, decît că odată Uță își făcu drum acasă, cu cine știe ce gînd ascuns, fiindcă intră în tindă cam pe furiș și de întors se întoarse încă și mai ferit.

Pe urmă, dacă văzu că nu mai pică nimic, Cazimir își luă volocul, zimbilul și se duse, cu Miroslav pe umăr, către cantonul lui.

Iar în casa morii, Stanca-văduva se crucea și drăcuia pe rînd în acest timp. Fiindcă vrînd să pregătească ea borșul de pește și umblînd la ștergar, găsise numai patru crapi din cinci, al cincilea scăzînd la mărime și prefăcîndu-se în fîță — ca și cînd cu peștii s-ar fi putut petrece minuni, ca-n timpul lui Isus — ba încă în pagubă, nu în folos, ca atunci !

— Ei drăcie ! zicea biata femeie, drăcuind și crucindu-se, crucindu-se și drăcuind. Aici e vrajă și altceva nimic !

Apropiindu-se de casă, Cazimir văzu cu mirare că băiatul șefului de gară se învîrtea pe lîngă canton, uitîndu-se cînd la acoperiș, cînd la geamuri, cînd la stîlpul de telegraf de unde veneau firele aici.

Simțindu-l pe cantonier, băiatul se întoarse spre el, roșu în obraz ca și cînd ar fi greșit și își scoase șapca de licean, salutîndu-l cuviincios, dar neîndrăznind a-i vorbi, fiindcă nu putea să-i spună pe nume, iar să-i spună moș Cazimir îi fusese oprit.

— Ce vrei? întrebă cantonierul, burzuluindu-se mai mult — urmărit iar de gîndul acela despre oamenii zurbagii.

Petruș răspunse, sfios, însă fără să-și ferească ochii dintr-ai lui:

— Mă uitam pe unde s-ar putea trage un fir...

Cazimir nu mai zise nimic, ci intră pe poarta cantonului și băiatul, luîndu-și inima în dinți, îl urmă, tot uitîndu-se pe sus.

În sufletul cantonierului se pornise altă frămîntare acum; ce căuta aici băiatul ăsta, cu șapca lui, să le turbure tihna în care trăiau cu toții de atîta timp? Sfios și bine crescut, dar, oricum, nu era nici el altceva decît tot un zurbagiu!

— Ai fost la pescuit? îl întrebă Petruș.

— Am fost, dar am prins numai o fiță, răspunse Cazimir, căscînd gura zimbilului, nespus de scîrbit.

Iată însă că, spre uimirea lui, înăuntru zăcea un crap de vreo două șchioape, gras cît brațul unui om voinic și cîntărind pe puțin vreun chil.

Cantonierul făcu ochii mari și, cît era el de deprins cu toate, rămase năuc. El, care țesea cu închipuirea basme pentru copii, se vedea acum în fața unei întîmplări de basm pe care o țesuse altcineva, peste închipuirea lui.

— Ce e? întrebă Petruș, văzîndu-l atît de uimit.

Și-atunci cantonierul, fără să se fi dumirit, dădu drumul basmului, de data asta poate mai mult pentru el decît pentru copil:

— Uite peștele ăsta, îl vezi tu? El e împăratul crapilor și cînd l-am prins eu, era abia prunc. Dar la împărații crapilor un an înseamnă cît ar fi la noi un minut, că, de la moară pînă aici...

Dar deodată, văzîndu-l pe Petruș că umblă cu ochii pe sus, Cazimir se opri. Și de unde o clipă mai înainte păruse mai îmblînzit, se burzului iarăși și aproape că se răsti:

— La ce ziceai c-ai venit?

— Să vedem cum am putea pune telegraful... Am făcut rost de un manipulator și de ceva fir; dacă dumneata ai vrea să m-ajuți...

Cazimir se uită la el lung. Cu băiatul ăsta nu părea să mai poată ajunge la un trai bun, prea se arăta încăpățînat în hotărîrea lui. Dacă-i intrase în cap telegraful, avea să-i zăpăcească și pe ceilalți copii.

Și după ce-l privi așa, cantonierul se simți tare amărît și mormăi ca un urs, mai mult pentru sine, fiindcă băiatul nu-l auzi:

— Zurbagiu!

Capitolul V

DIN OGRADA LUI CULAI

Sînt pe lume bunici și bunici, fiecare cu alte însușiri, că nu toți au același sînge în ei, dar că unii ar fi înalți iar alții scunzi, unii blajini, alții mai aspriți, unii sfătoși iar alții posomorîți — ei păstrează totuși ceva, uneori greu de dibuit, care îi face să semene între ei, altfel nu s-ar mai potrivi cu ceea ce trezește în mintea fiecărui copil acest cald cuvînt. Moș Visarion însă, vecinul lui Culai, cel cu stupii, n-avea în el nimic de bunic.

Mai întîi, nepoții lui, și erau vreo șase numai aici, acasă, pe lîngă alții aflați cu părinții lor în străini, nu văzuseră de la el, de cînd se știau, un bănuț coclit, un covrig cît de mic, o bucată de fagure ori măcar un cuvînt bun. Nimic !... Ba da, sudalma și pe sfîntu' Nicolae din cui !

Din cinci feciori, cîți adusese pe pămînt, trei plecaseră în lume, de răul lui, iar pe cei doi rămași îi chinuia mai rău ca pe păgîni. Mai avea și trei fete pe lîngă cei cinci feciori — noroc de ele că, măritîndu-se cu oameni de înțeles, plecaseră la casele lor, fără să ceară nimic de la bătrîn.

Acum, feciorii rămași pe lîngă el erau duși unul la război, altul lucra cu un negustor, la oraș, și nu se arăta pe acasă decît o zi pe săptămînă, cînd înghițea destule de la taică-su, să-i țină de luni pînă sîmbătă. Restul timpului, moș Visarion își chinuia nurorile și nepoții, numai că de la o vreme dracii de copii învățaseră să fugă de acasă,

ca să scape de răul lui — și bătrînul se mînia în gol ori se certa cu cine trecea pe drum.

În fiecare vecin vedea un dușman, se ciorovăia cu ei de dimineață pînă la prînz și de la prînz pînă după apus. Se ciorovăia nu numai cu ei ci și cu cîinii lor, cu vacile care mugeau în staul, cu caii care nechezau în grajd, cu orătăniile care cotcodăceau, cîrîiau sau măcăiau în bătătură, se certa pînă și cu fumul care ieșea pe horn.

— Lele Filofteio, iar ai aprins focul ? striga, bunăoară, către vecina de sus.

— L-am aprins.

— Și de ce, lele Filofteio, fir-ai să fii ?

— Să fac fiertura ; ori vrei dumneata să las copiii flămînzi ?

— Stinge-l numaidecît, că-mi alungă albinele de la stupi !

Asta, dacă vîntul bătea din deal ; dacă bătea de dincolo, se certa cu vecina de jos, de sub coastă, ori cu cea de la miază-noapte, de la miază-zi — după rotirea vîntului. Și dacă vedea că nu ajunge cu vecinii la nici un căpătîi, începea să-și verse mînia pe fum, suflînd asupra lui și blestemîndu-l ca neoamenii, crezînd că l-ar putea întoarce din drum :

— Pfu, pfu ! Înapoi, nemernicule, să nu vii la stupi !

S-a mai văzut sat fără cîini ? Avea și moș Visarion dulăul lui, pe care îl hrănea prost și-l bătea des, ca să-l țină rău, fiindcă se temea de hoți, ca unul la care se găsea ce să furi — dar pentru alții nu îngăduia aceeași trebuință — și-ar fi dorit ca în tot satul să nu fie decît cîinele lui. Noaptea, cînd îi auzea hămăind prin curți, simțea mîncărime la inimă și-adesea, ieșind pe prispă, la ceasuri cît de tîrzii, se apuca să strige dușmănos peste garduri, la bieții vecini :

— Mă Dobrine, Dobrine, surdule !

Într-un tîrziu, omul, trudit de muncă și buimăcit de somn, scotea capul pe geam, cu ochii lipiți :

— Ce-i, moș Visarioane, de strigi așa ? Te pradă hoții, sau ce ?

— Potolește-ți cîinele, că nu mă lasă să dorm !

Omul se crucea în sinea lui.

— Păi ce pot să-i fac eu, moșule ?

— Să-i pui botniță, ori să-l alungi, că dacă nu, îi dau șoricioaică, m-auzi ?

Culai, unul din cei trei prieteni mai buni ai lui Cazimir, stătea peste drum de bătrînul hapsîn, și-adesea venea să-i ajute acestuia la treburile gospodăriei, pentru un leu-doi, în casa lor fiind copii mulți, multe nevoi și bani mai puțini.

Taică-su, Ilie Țeposu, numit așa nu fiindcă ar fi fost afurisit, avea de la bătrînul lui o livadă mică, numai cu vreo treizeci de pruni, de pe urma căreia n-ar fi putut trăi. Intr-o vreme ținuse și cazan, să facă țuică singur, dar birul pentru rachierie crescînd, vînduse cazanul și plătise perceptorului o parte din datorii.

Acum dădea prunele la povarna lui moș Visarion și, cu cît își lua bătrînul partea lui, cu cît îl mai fura la socoteală, că în privința asta era cum nu se poate mai priceput, Ilie Țeposu se alegea toamna cu douăzeci, douăzeci și cinci de vedre de țuică, din care, oricît de bine ai fi vîndut-o, nu puteai să ții o nevastă și trei copii.

Omul mai făcea și alte treburi, la încărcat piatră, la tăiat păduri, la reparat drumuri, fără a se pricopsi. De doi ani intrase la lucru în pădurea Hristoveanca și acolo, că era sau nu pe placul lui, trebuise a se statornici, fiindcă, făcîndu-se legi anume pentru timp de război, alții hotărau cînd să vii și cînd să te duci.

Dar, bine sau rău, fabrica tainică însemnase norocul lui, fiindcă așa nu-l mai luase pe front, era mobilizat pentru lucru, cum scria în hîrtii — și măcar o dată pe săptămînă putea să vină să-și vadă copiii, aducîndu-le pîine de grîu, cum nu se dădea la civili.

De vreo trei zile Culai nu se mai arătase, nici pe la gară, nici la moară, nici la canton, și în după amiaza asta Petruș venea să vadă ce-o fi pățit. Mai venea el și cu un scop tainic, pentru care roșea adesea, cum pot să roșească numai băieții de vîrsta lui și pe care nu l-ar fi mărturisit cuiva pentru toate bogățiile lumii.

Mama lui Culai spăla rufe în albie cînd se ivi Petruș. Era numai cu copilul cel mic, Lixăndrel, care, în mijlocul bătăturii, pocnea voinicește dintr-un bici de trei ori mai lung decît el, speriind orătăniile.

— Culai nu-i acasă ! zise femeia, cînd îl văzu pe Petruș intrînd.

Băiatul șefului de gară era cuminte și cuviincios, își scoiea șapca de licean și dădea bună ziua țăranilor, neștiindu-se mîndru că venea de la oraș, dar cu toate astea, oamenii, ca și Cazimir, se uitau la el cam chiorîș și nici mama lui Culai nu-l privea mai frumos.

— Dar unde-i, țață Mario ? întrebă Petruș, vorbindu-i cu aceeași bunăcuviință țărănească pe care ar fi putut-o dovedi cel mai cuviincios copil de țăran.

— E la moș Visarion, cu frate-su mai mic, răspunse femeia, ridicînd o clipă privirea din albie și mirîndu-se și ea că n-avea ochi prea buni pentru acest musafir.

Băiatul își aruncă ferit ochii peste gard, în curtea postului de jandarmi, aflată alături și mai jos, la șosea. In curte, un jandarm își lus-

truia cizmele — şi altceva parcă nu mai era de văzut. Dar dincoace, sub gard, Petruş descoperi un hamac legănîndu-se, legat între pruni — şi fără să deslușească limpede făptura care se legăna astfel, obrazul i se înroşi.

— Păi atunci mă duc după el, zise, şovăind.

Moş Visarion era în fundul livezii şi umbla printre stupi, ca o momîie, cu o cîrpă pe faţă. Văzîndu-l pe Petruş că deschide poarta şi intră, se zburli. Nimeni afară de jandarm şi de perceptor nu intra nechemat în ograda lui.

Cîinele, legat cu lanţ în fundul ogrăzii, începu să latre şi să se smucească, fiindcă nici el nu era deprins cu oameni străini — şi doar pentru asta, ca să latre şi să-i păzească avutul îi dădea de mîncare stăpînă-su. Norocul lui Petruş că era legat, altfel s-ar fi năpustit asupra lui şi l-ar fi rupt!

— Ce vrei? strigă bătrînul repezindu-se spre poartă, cu o ramă de stupi în mînă, gata să lovească la mir cu ea, ca şi cum ar fi întîmpinat un răufăcător.

— Bună ziua! vorbi cuviincios noul venit. Îl caut pe Culai...

Moş Visarion se stropşi:

— Culai are treabă! Du-te de-aici!

Albinele se luaseră după el şi zumzăiau în jurul lui, iar din casă se auzea un altfel de zumzăit, rotirea neîntreruptă a unei maşinării. Şi peste zgomotul acelei ciudate maşini, se auzeau, mai ciudate, două glasuri de copii, zicînd necontenit:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, facă-se...

Petruş îşi lungi gîtul să se uite pe fereastră şi cu mirare îl văzu pe Culai, năduşit, învîrtind împreună cu frate-su mai mic, de mînerul pus la roata unei maşini; o recunoscu după formă, o văzuse într-o carte de stupărit, „centrifuga“ cu care se stoarce mierea din faguri. Dar nu-l mira nici maşina, nici truda celor doi copii; de mirare era rugăciunea lor necontenită:

— Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi...

— Culaie, mai rămîi mult? întrebă băiatul şefului de gară, încercînd să facă un pas.

— Aşteaptă-mă acasă! răspunse prietenul său gîfîind.

Apoi îşi reluă repede litania întreruptă.

— Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău...

— Ce mai stai? se răsti moş Visarion la Petruş.

Nici la înfățișare nu semăna bătrînul cu vreun bunic. Era înalt și sfrijit, făcut parcă nu din carne și oase ci numai din aşchii ascuțite pe muchi, că nici cămașa nu stătea pe el ca pe un om viu, ci ca pe o sperietoare de ciori, pusă pe cîmp. Iar deasupra acestui trup uscat ca un stîlp, se bălăbănea, pe un gît neînchipuit de lung, un cap lătăreț, nepotrivindu-se de fel cu cele aflate dedesubt, ca și cînd din greșeală ar fi fost așezat nu în picioare, ci culcat, cu o ureche spre cer și cu una spre pămînt.

Numai că urechile se aflau la locul firesc al unor urechi, ca două foi de ștevie ciugulite de pui, ochii erau și ei firesc așezați, deși atît de îndepărtați, încît la mijloc ar fi încăput, cu prisos, încă un ochi,

de ciclop, nasul, aşijderi, căta pe linia cunoscută a oricărui nas, dar veşted şi lung ca un morcov uscat, iar în creştetul îndreptat către cer, lipsit de orice urmă de păr, ca şi obrazul spînos, se ridica un cucui ascuţit, de parcă, la asemenea statură ieşită din orice măsurători, se cerea negreşit şi un paratrăsnet.

— Hai, du-te, ce mai stai! se răsti încă o dată bătrînul, către Petruş.

Ba încă, dacă ar fi fost altul, l-ar fi dat afară în brînci. Dar îl ştia de la Paşti, cînd îl văzuse peste drum, la Culai — că vedea pe oricine venea la vecini — şi aflase numaidecît că e băiatul şefului de gară; acum, nu că ar fi avut el cu gara ceva — mirosise între timp că şeful gării legase prietenie la toartă cu perceptorul şi cu şeful de post — şi cu ăştia doi nu se putea pune rău.

Din casă se auzea mereu maşina huruind şi glasul copiilor, zicînd, fără oprire, ca şi cînd ar fi fost şi ei tot maşini:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească numele tău...

Petruş trecu drumul şi se întoarse în ograda lui Culai, prilej să-şi arunce din cînd în cînd ochii, pe furiş, peste gardul jandarmeriei, atras de o imagine greu de lămurit altui ochi, dar arătîndu-se nespus de luminoasă ochilor lui.

* * *

Domnişoara Eleonora, fata şefului de post, învăţa la pension şi era într-a patra de liceu. Aici nu o vedea nimeni plimbîndu-se pe drum; maică-sa, care năzuise să se mărite cu un căpitan, nu cu un plutonier, visa pentru domnişoara Eleonora, ca o îndreptare a nenorocului ei, cel puţin un colonel — şi pentru asta trebuia s-o pregătească din timp.

Pînă una-alta, timpul măritişului fiind încă îndepărtat, domnişoara nu avea voie să se arate nicăieri unde ar fi putut s-o pîngărească un ochi de ghiorlan. Cînd pleca la şcoală, însoţită de maică-sa, venea după sosirea trenului, ca să nu aştepte ele pe peron, între mulţimea de ţărani nespălaţi — şi nici să nu trebuiască să intre în vizită la cucoana şefului de gară, socotită de jandarmerească mai prejos decît ea.

Domnul Manole nu dădea drumul trenului să plece, fiind înştiinţat despre sosirea lor şi le aştepta, pe peron, cu mănuşi albe în mîini, de se mira lumea din jur.

Cum sosea, cucoana şefului de post îi răspundea numai din vîrful buzelor la salut şi se urca, împreună cu fiică-sa, drept în vagonul

de clasa întîia, deşi aveau bilete pentru o clasă mai jos; dar, pe această linie mică, unde oamenii se cunoşteau între ei ca într-o familie cu membri numeroşi, deşi nu toţi de acelaşi rang, — nevestei unui şef de post putea să i se facă, de către toată lumea, orice hatîr.

În urma lor venea Pandele, jandarmul, aducînd geamantanele şi, după ce domnul Manole se uita pe geam, să vadă dacă le-a pus în plasa de sus, mai saluta o dată, ducîndu-şi mîna înmănuşată la cozoroc — şi, în sfîrşit, îi făcea mecanicului semn să plece la drum.

Petruş o văzuse o singură dată pe domnişoara Eleonora, cu un asemenea prilej, dar nu apucase să-şi întipărească în minte imaginea ei. În casa lor, bineînţeles cînd erau între ei, taică-su şi maică-sa o numea în batjocură „prinţesa", deşi, într-un fel destul de nelămurit, şeful gării se gîndea că o dată şi o dată l-ar putea însura pe Valerică, fii-su mai mare, cu fata şefului de post.

Firește, nu mărturisise nimănui gîndul său şi deci nu avea de unde şti că, dacă mama domnişoarei Eleonora visa să-şi mărite fata cel puţin cu un colonel, mama lui Valerică dorea pentru fiul ei mult mai mult. Aşa că, o asemenea încuscrire, visată nelimpede de domnul Manole în naivitatea lui, pentru amîndouă mamele ar fi însemnat o „mezalianţă" — adică o căsătorie între doi oameni de alt rang — care le-ar fi îngrozit.

La începutul acestei veri, Petruş o văzuse pe domnişoara Eleonora de aproape, la Teatrul Orăşenesc, cu prilejul serbării de sfîrşit de an, dată împreună de liceele de fete şi băieţi. El avea să recite „Mircea şi Baiazid", iar ea, cu alte patru fete de vîrsta ei, dansau un dans cam nelămurit, dar foarte graţios, legănîndu-se după muzică şi purtînd pe sus nişte cercuri mari, împodobite cu flori.

O văzuse dansînd şi rămăsese uimit, în culise, lîngă un panou, nemaiputînd să-şi ia ochii de la ea, zărindu-le numai ca pe nişte umbre pe cele din dreapta şi din stînga ei, fiindcă domnişoara Eleonora ocupa locul din mijloc, ca o stea.

Era înaltă, slăbuţă şi blondă, cu picioare şi braţe subţiri, în rochie trandafirie, de culoarea norilor acelora străvezii aflaţi atît de sus încît parcă-s deasupra cerului — şi avea flori albastre la cingătoare, pe umeri şi-n păr.

Atît o văzuse, cît ţinuse acel dans vrăjitoresc — iar la urmă, cînd trecuse prin culise, ea parcă îşi aruncase, visătoare, ochii albaştri asupra lui.

Şi de atunci Petruş purta o înspăimîntătoare taină cu el, care îl

zbuciuma şi-l făcea să viseze necontenit, deoarece n-avea nici o îndoială asupra simţămintelor născute în sufletul lui.

Dar simţămintele lui ţineau mai mult de lumea viselor, în lumea astălaltă, unde respira el, neavînd decît un caiet, în care caligrafia, de sute de ori, numele ei: Eleonora, Nora, Norica, făcînd asemănare între numele acesta şi norii de pe cer, tot atît de îndepărtaţi, de vaporoşi, de neatins.

Şi mai era, în lumea asta, colea, peste gardul lui Culai, hamacul, ca un ce însufleţit, legănîndu-se în ritmul dansului de atunci, ca o prelungire a acelei întîmplări... Altceva nu vedea nimic; doar uneori o carte, un braţ slăbuţ şi graţios, o şuviţă de păr fluturată de vînt: domnişoara Eleonora nu umbla pe drum, nu se arăta muritorilor de rînd!

Se însera cînd veni Culai de dincolo, zdupăind peste drum, cu frate-su mai mic.

— Mamă, uite ! zise băiatul, gîfîind bucuros, desfăcînd pumnul în faţa maică-si.

— Cît v-a dat ?

— Lui un leu şi mie doi !

Un kilogram de gaz costa atunci de trei ori mai mult, dar Culai, deşi nu mai era tocmai copil, fiindcă împlinea doisprezece ani în curînd, nu cunoştea prea bine preţul banului şi i se părea că moş Visarion i-a îmbogăţit. Cineva ar fi putut să-l creadă prost, pe cîtă vreme el nu era decît un neştiutor şi-un speriat, care se temea să afle prea multe despre lumea din jur. Chiar drumul la moară şi la canton înfăţişa pentru el îndrăzneli cu totul nepotrivite firii lui — însă se vede că-i intrase în suflet un drac, altfel, deşi îi era teamă să se îndepărteze de casă, se ducea, strîngînd din dinţi, oridecîteori avea prilej.

— Sta-i-ar în gît ! drăcui femeia, văzînd pentru ce-i trudise moş Visarion copiii, de la prînz pînă acuşi. Ţineţi-i voi ; ce să fac eu cu ei ?

Petruş îşi luă ochii de peste gard şi se apropie.

— De ce spuneaţi Tatăl nostru ? îl întrebă pe Culai.

— Ca să nu mîncăm miere. Dacă aude c-ai tăcut, moş Visarion vine fuga şi te găseşte cu fagurele în dinţi.

Asta ar fi putut să bănuiască şi un copil mai puţin isteţ decît Petruş, dar în mintea lui nu încăpea gîndul că pot să fie pe lume oameni aşa de hapsîni.

— Mîine ai treabă ? îl întrebă pe Culai, cu glasul cam tainic.

— Moş Visarion a zise să venim şi mîine, dar dacă e ceva, dă-l dracului, nu mă mai duc !

— Vino la gară, că am mai făcut rost de două bobine ; trebuie să depănăm firul şi să vedem pe unde nu-i bun.

— Viu ! răspunse Culai, numaidecît.

Petruş urmă, aplecîndu-se mai tainic spre el :

— Ne mai trebuiesc încă trei ; domnul Tudose mi-a făgăduit că mi le dă joi ; dacă-i aşa, pe săptămîna aialaltă putem să punem telegraful, că nu-mi mai lipsesc decît bateriile.

— Şi pe-alea de unde o să le iei ?

— Cred c-o să mi le dea tot domnul Tudose.

— Cazimir nu vrea ?

— Nu ; mormăie cînd îi spun.

Baterii erau și la canton, că fără ele nu putea merge clopotul, însă, într-adevăr, cantonierul nici nu voia să audă de rugămințile copiilor.

— Ce-o avea, de s-a făcut așa de sucit? întrebă în șoaptă Culai.

— Nu știu; dar o să-l punem și fără ajutorul lui.

— Adică tu crezi că săptămîna viitoare? Nu mă amăgești?

— Nu; ai să vezi!

Culai îl apucă pe Petruș de mîini și începu să-l învîrtească țopăind în jurul lui — ceea ce era de mirare, de obicei fiind potolit ca un om bătrîn.

— Stai cuminte! îl liniști prietenul lui. Nu trebuie să afle nimeni!

La fereastra gării, jos, se aprinse o lumină, care apoi se mistui; perdeaua neagră de camuflaj căzuse asupra ei. Un felinar se mișca printre linii.

— Nu mergi pe la canton? întrebă Petruș, uitîndu-se peste gard, în curtea postului de jandarmi, unde se așterneau umbre viorii.

Hamacul nu se mai legăna între pruni.

Capitolul VI

ÎNTRE MOARĂ ŞI CANTON

Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineaţă, pe la ora opt, Petruş, Trică, Uţă şi Culai erau adunaţi la canton. Cu totul trecuseră cam două săptămîni de cînd venise prima oară Petruş aici — şi în acest timp băiatul şefului de gară, prieten cu Culai, se împrietenise la cataramă şi cu ceilalţi doi, înnebunindu-i cu telegraful lui şi făcîndu-i ca aproape să-l uite pe Cazimir.

Acesta îi vedea adunîndu-se adesea în bătătura cantonului, şoşotind tainic între ei, fără să le mai fie inima la basme şi la născociri, lăsînd naibii zmeul, puşcoacele şi celelalte meşteşugiri.

Aşezat pe prispă, Cazimir arunca spre Petruş cîte o privire înciudată şi mormăia, mocnind:

— Zurbagiu !

Era greu să se pună un telegraf, care să lege cu un fir casele tuturor. Întîmpinînd primele piedici, Petruş se gîndise să se lege între ei în alt chip, înţelegîndu-se prin semne, ziua cu steguleţe albe, noaptea cu lumini.

Casa lui Culai, fiind aşezată mai sus, de la el se vedea şi gara şi cantonul şi moara — şi astfel acolo s-ar fi înfiinţat „centrala" prin mijlocirea căreia ştirile de la gară ar fi putut ajunge la moară şi la canton.

Dar, după ce Petruş vorbise în privinţa asta cu domnul Tudose, de la Serviciul Întreţineri, cel ce umbla prin gări inspectînd telegraful, omul, cu minte mai multă decît el, îl sfătuise să-şi caute de alte

nevoi, fiindcă semnele ciudate, mai cu seamă luminile, pe timp de camuflaj, i-ar fi ridicat pe jandarmi cu bănuieli primejdioase asupra lor şi ar fi ieşit mare tărăboi.

Un telegraf, ca la gară, da, asta n-ar fi atras ochii nici cui, numai că lucrul era mult mai greu de înfăptuit. Intîi, mai trebuia un manipulator, adică aparatul cu care ţăcăneşti, apoi „relee", cele ce prind ţăcănitul la celălalt post, pe urmă sîrmă, ca să meargă curentul electric pe ea şi în sfîrşit baterii de unde să iasă acest curent.

Al doilea manipulator nu fusese greu de găsit; în magazia lui de la oraş, domnul Tudose avea multe, mai învechite, dar încă în stare de a se folosi. In schimb, cînd venise vorba de relee, ridicase din umeri, neputincios; acestea erau aparate mai mari şi mai costisitoare, nu le putea scoate din inventar aşa de uşor. Fiind însă un om inimos, care putea înţelege chiar dorinţele ciudate ale unui copil, domnul Tudose îl sfătuise pe Petruş să folosească un „zumăr" în loc de releu.

Zumărul este un lucru de nimic, un fel de sonerie care nu sună în clopoţel, ci bîzîie ca un bondar şi-i folosit în unele case, unde oamenii cu auzul prea ascuţit se tem de zgomotul unei sonerii.

— Ca să poţi înţelege ceva la releu trebuie să ai ureche încercată, de telegrafist, altfel nu deosebeşti linia de punct, îl mai lămurise domnul Tudose atunci. Pe cînd la zumăr, linia se aude linie — bîîîz, iar punctul, punct, — bîz.

Pentru cei ce nu ştiu ce înseamnă un telegraf, linia şi punctul ar putea să pară cuvinte fără înţeles. Dar Petruş, care trăise numai prin gări, le ştia de mult şi-i învăţase şi pe prietenii săi, făcîndu-şi-i ucenici.

Ca să vorbeşti la telegraf foloseşti un anumit alfabet, vestitul „morse" cunoscut de mult timp, în care literele sînt alcătuite din puncte şi din linii, adică din sunete scurte şi din sunete lungi. In aşteptarea aparatelor şi Trică şi Culai ba chiar şi Uţă cel mic învăţaseră alfabetul morse ca pe Tatăl nostru, şi nu aşteptau decît să se folosească de el.

Aşadar, neputîndu-i da lui Petruş un releu care nici nu i-ar fi folosit prea mult, domnul Tudose îi adusese un zumăr nou nouţ, că ăsta nu costa cine ştie ce.

Ceilalţi copii nu puteau face nimic, nu le rămînea decît să aştepte aparatele ca unii care nu aveau nici o legătură cu drumul de fier. Dar asta nu înseamnă că aşteptau liniştiţi, lăsîndu-l pe Petruş să-şi bată capul singur şi să le aducă totul la nas.

In schimbul maşinăriilor lui, domnul Tudose primise o sticlă de ţuică, adusă pe furiş de Culai — iar Trică şi cu Uţă cărau la gară, în sîn, grămăjoare de porumb cu care, încetul cu încetul, umpluseră un sac, dosit de Petruş în fundul magaziei. Şi cînd sacul fusese plin, ieşise ca din pămînt încă un zumăr.

Cît despre sîrmă nu puteau folosi din aceea obişnuită la telegraful drumului de fier, fiindcă atunci s-ar fi cerut s-o întindă pe ceşti izolatoare, aşa cum erau pe stîlpi, ferind-o de orice atingere care ar fi furat curentul şi l-ar fi dus în pămînt. Firul lor trebuia să fie ascuns prin copaci, spre a nu fi văzut, deci se cerea să fie izolat pe toată lungimea lui.

Asemenea fir se putea scoate din bobine vechi, luate de la sonerii sau de la alte aparate din gări, ştiindu-se că bobinele se mai strică şi atunci tu, domnul Tudose, i le dai lui Petruş, pentru încă un clondir de rachiu.

In dimineaţa asta totul era pregătit ca să se aducă la îndeplinire stăruitorul lor vis. Numai că, din păcate, visul nu era cu putinţă să se înfăptuiască în toată întinderea lui. Ca să tragi fir de la gară la Culai, iar de aici la moară, pe acest mare triunghi, se cereau o sută de bobine, dacă nu mai mult. Unde mai pui că firul aşa ar fi trebuit să treacă peste şosea, peste casele oamenilor, pe lîngă postul de jandarmi, iar după aceea — şi asta era încă mai greu — peste gîrlă, adică pe pod unde păzeau soldaţii care îndată te-ar fi luat la ochi şi pe drept cuvînt.

Aşa că pentru început, Petruş hotărîse, nu fără părere de rău, să facă legătura numai între moară şi canton, lipsindu-se de telegraf tocmai el, însufleţitorul tuturor. Insă singura legătură care se putea face numaidecît, cu mijloacele lor şi fără a atrage privirile unui străin. era aceea hotărîtă acum.

Intr-adevăr, moara nu se afla decît la trei sute cinci zeci de paşi de canton, măsuraţi cu pasul întins, ceea ce însemna cam trei sute de metri, tocmai sîrma de pe cele zece bobine aflate asupra lor acum. Mai mult, întreg locul de străbătut era înţesat de copaci, încît sîrma se putea întinde din ramură în ramură, neştiută decît de ei şi de păsărelele care zburau pe sus.

In dimineaţa asta copiii se sfătuiră încăodată asupra felului cum trebuia îndeplinit planul, altminteri chibzuit dinainte, pînă la ultimul amănunt.

Aici, la canton, treaba era mai uşor de făcut, deoarece n-aveau de cine să se ferească; îl vedeau pe Cazimir mocnind, dar nici nu se

gîndeau că el s-ar putea împotrivi, după cum în fierbinţeala lor, nu mai stăteau să judece de ce oare era cantonierul aşa de posomorît în ultimul timp.

— Cazimire, — vorbi Petruş — atunci manipulatorul îl punem la geam şi-l înşurubăm în prichici.

Cantonierul stătea pe prispă şi se uita la ei strîmb. Îşi dădea seama că nu le putea ţine piept, telegraful îi scosese din minţi — şi-ar fi fost o ticăloşie, nepotrivită cu sufletul lui, să-i alunge tocmai acum ; dar trăsese nădejdea că măcar îi vor cere un sfat, o mînă de ajutor, să nu-l lase singur în drum.

Firește, la rîndul lui, Petruş ar fi fost bucuros de sfatul şi de ajutorul cantonierului, numai că nu îndrăznea să i le mai ceară, dacă îl văzuse aşa de burzuluit cînd îl rugase întîi.

— Puneţi-l pe geam, dacă aşa aţi hotărît voi ! răspunse Cazimir, vrînd să arate că el n-are nici un amestec, nu va fi vina lui dacă lucrul nu se va brodi.

— Atunci unde să-l punem ? întrebă Petruş, descumpănit de acest răspuns.

— Dacă voi aţi hotărît la geam, la geam fie !... Aşa o să-i vină şi cotoiului mai uşor să apese cu coada pe el.

Copiii o zbughiră în canton, rîzînd de gluma lui Cazimir, fără să simtă că, deşi glumise, el era tare mîhnit. Numai Uţă întîrzie o clipă afară şi-l întrebă, luîndu-i gluma în serios :

— Dar de ce să apese Miroslav pe telegraf, Cazimire ?

— Păi cine o să răspundă în locul meu, cînd eu n-oi fi la canton ?

— Şi cum adică, o să răspundă el ?

— El ! Că n-o să tocmesc telegrafist pentru voi !

— Dar o să ştie ? întrebă Uţă, din ce în ce mai uimit.

— O să-l învăţ ; Miroslav învaţă repede orice-i arăt.

Uţă nu se îndoia de multe, cînd era vorba de Miroslav ; ştia că motanul lui Cazimir avea însuşiri necunoscute la alte pisici. Dar ca să vorbească un cotoi la telegraf prea i se părea de tot. Şi acum şovăia, în faţa prietenului său, aşteptînd de la el alt cuvînt, fiindcă nu putea să-i arate că se îndoieşte de cuvîntul lui.

Între timp, înăuntru, ceilalţi montau manipulatorul pe prichici. În magazia din spatele cantonului, Cazimir adunase toate sculele trebuitoare unui dulgher şi unui mecanic aşa că pentru săvîrşirea trebei lor, nu le lipsea nimic.

— Dă-mi sfredelul ! îi porunci Petruş lui Trică, primul lui ucenic.

Şi pe locul însemnat în prichici, făcu două găuri, pentru holţşuruburi.

— Şurubelniţa !

Culai, al doilea ucenic, se prezentă cu obiectul cerut.

— Holţşuruburile !

Al treilea ucenic, Uţă, asupra căruia se găseau holţşuruburile, se repezi de afară, gîfîind.

— Dacă nu-ţi arde de lucru, mai bine pleacă, să nu ne mai încurci ! îl certă Petruş, ca orice meşter care nu-şi bate joc de meşteşugul lui.

Apoi potrivi manipulatorul la locul ştiut şi-l înşurubă în prichici.

— Trică, du-te şi adu-mi un sfredel subţire şi lung !

Acum trebuia dată în pervaz o gaură, prin care să se scoată firul afară. Aşteptînd să i se aducă unealta cerută, Petruş se uita pe geam, peste prund. Prin dantelăria podului se zărea dincolo, sub deal, un tricolor fluturînd. Copacii închideau vederea mai jos, dar băiatul ştia că acolo era postul de jandarmi şi, în curtea postului... Dar ce ciudat, în clipa asta inima nu-i mai bătea pentru domnişoara Eleonora, îi bătea pentru telegraf şi el şi-o asculta cu uimire, întrebîndu-se îngrijorat cum poate să se şteargă un simţămînt atît de profund.

Curînd, gaura în pervaz fiind dată, Trică se duse iarăşi în curte şi, desfăşurînd capul unei bobine, vîrî firul în canton. Nu mai rămînea decît să se îndepărteze izolatura de mătase verzuie, ceea ce Petruş făcu la iuţeală, cu ajutorul unui briceag — şi îndată, sîrma era legată cu tot meşteşugul cerut, la borna centrală a manipulatorului.

Acum urma instalarea zumărului, la o palmă de primul aparat, a cărui pîrghie de alamă lucea de-ţi lua ochii ; de bună seamă niciodată şi în nici o gară din lume nu fusese lustruită mai cu sîrg o pîrghie de manipulator.

Şi iarăşi se auziră poruncile date pe rînd celor trei ucenici :

— Sfredelul !

— Şurubelniţa !

— Holţşuruburile.

Zumărul fiind şi el montat la locul lui, fu legat cu fir de a doua bornă a manipulatorului — iar a treia se legă la baterie, pusă pe duşumea, sub prichici, în lădiţa unde mai înainte îşi ţinea Cazimir ceapa şi cartofii, legumele acestea zăcînd acum pe sub pat.

Curentul electric, ştie oricine, se duce pe un fir şi se întoarce pe altul, alcătuind, ceea ce se cheamă un „circuit închis", fără de care rămîne în stare de odihnă şi nu se face simţit. La telegraf, pentru a se

ușura treaba și a se face economie, pămîntul, bun conducător de electricitate, înlocuiește al doilea fir. Ce noroc pentru tinerii telegrafiști ! Cîtă bătaie de cap ar fi trebuit să aibă, spre a strînge bobinele trebuitoare la două lungimi de fir, dacă pămîntul s-ar fi arătat mai hain cu ei, nedesvăluindu-și aceste însușiri !

Deci, dacă o bornă a bateriei se legă de manipulator, de la a doua se trase un alt fir, acesta se scoase prin pervaz pe lîngă primul și coborîndu-se pînă jos, fu înnodat de o bucată de șină, care se îngropă în pămînt.

— Acum circuitul e închis ? întrebă Culai, folosind cam cu pripire cuvîntul învățat la numeroasele premergătoare teorii.

— Nu ! îl lămuri Petruș. Abia după ce o să instalăm și postul celălalt, la moară, o să se închidă, dar numai în clipa cînd apeși pe manipulator. Așa, curentul o să se ducă pe fir, o să treacă prin zumărul de dincolo, de-acolo o să coboare în pămînt, și prin pămînt o să se întoarcă la bateria de aici. Pricepuși ?

Culai răspunse puțin cam năuc :

— Nu.

— Las' c-am să te mai învăț eu ! interveni Trică, nu spre a se fuduli, ci ca să-l despovăreze pe Petruș, mai marele telegrafului, de prea multele lui griji.

— Dar tu știi ? întrebă Uță, cu capul pe un umăr, uitîndu-se la el, în sus.

Nu că s-ar fi îndoit de puterile lui, dimpotrivă, vroia ca frate-su să-și întărească în fața tuturor știința, fiindcă el unul îl socotea pe Trică la fel de priceput ca pe Petruș, dacă nu chiar mai mult, și gata-gata să-l ajungă pe mai marele tuturor, Cazimir.

Trică pricepuse, într-adevăr, toate tainele telegrafului — și nici măcar nu i se păruse greu ; pricepuse el altele, cu mult mai anevoie de dibuit, deoarece dorința lui de a se face mecanic nu pornea din vînt, ci se rezema pe anumite însușiri.

— Acum hai afară să tragem firul sus ; eu mă urc pe acoperiș ! hotărî Petruș.

— A fost vorba să mă urc eu ! protestă Culai, care pînă acum nu făcuse decît să țină șurubelința — și să întrebe o prostie, despre circuitul închis.

Iată că în băiatul acesta bălai, mărunțel și tare plăpînd, cu ochii sperioși ca ai iepurelui, se nășteau îndrăzneli pe care nici nu le-ai fi bănuit.

— Lasă, ţie o să-ţi dau altceva de făcut ; nu-i lucru uşor să urci firul sus.

Cazimir rămăsese pe prispă, la fel de posomorît ; da, era limpede, micii săi prieteni îl părăseau, fugeau din lumea închipuirilor ţesute de el pentru mintea lor şi se îndreptau, cu iuţeală, spre lumi pămînteşti, cu născociri tehnice, cu electricitate şi maşinării, şi el rămînea singur în drum, uitîndu-se după ei cum se duc.

— Unde-i scara, Cazimire ? întrebă Petruş, ieşind.

— Ce să faci cu ea ?

— Să mă urc pe acoperiş !

— Da' ce-i acoperişul tău ?

Acest răspuns, care semăna cu o împotrivire, tocmai acum cînd totul era pregătit, pe copii îi uimi.

— Vrei să cazi de-acolo şi să-ţi rupi picioarele, pe urmă să dau de belea cu domnu' şef ? continuă cantonierul, ca şi cînd asta ar fi fost adevărata pricină a împotrivirii lui.

Apoi se ridică de pe prispă şi hotărî :

— Pe acoperiş mă urc eu !

E drept că prin ciudata lui construcţie, cantonul părea mai de grabă un turn — şi trebuia scară lungă ca să ajungi pînă sus.

Bietul Cazimir ! Se urca pe acoperiş la aşa mari înălţimi cu mîna beteagă şi cu toţi anii lui, numai ca să nu rămînă singur în drum !

— Hai, veniţi încoa să punem scara ! Ce staţi şi vă uitaţi aşa ?

Nu era lucru uşor, nu, să te urci pe acoperişul înalt şi mult povîrnit, să te caţeri pe ţiglele alunecoase şi să ajungi pînă la horn, unde trebuia tras firul ! Bătea vînt de vară, călduţ dar furios, mai cu seamă sus, fluturîndu-i cantonierului haina de ceferist şi încîlcindu-i părul lăţos laolaltă cu mustăţile stufoase, de nu mai ştiai unde-i părul şi unde-s mustăţile ; iar altceva nu i se mai vedea pe chip, ca la cîinii aceia zburliţi.

Ţinîndu-se cu mîna sănătoasă de horn, cantonierul desfăşură cu mîna cealaltă un ghem de sfoară, aruncîndu-l jos.

— Legaţi sîrma, s-o trag sus ! porunci.

— Trage, Cazimire !

Curînd, firul tras sus era legat de horn ; capătul liber atîrna peste acoperiş, gata să se ducă pe drumul lui, luîndu-i cu el şi pe copii.

— Iţi mulţumim, Cazimire ! zise Petruş, în numele tuturor, cînd' cantonierul coborî.

De aici înainte Cazimir chiar că nu mai avea ce face spre a se ţine pe urmele lor — îi scăpa din mîini şi se întoarse pe prispă unde ră-

mase posomorît, cugetînd la ceva de înfăptuit, ceva pe lîngă care telegraful să nu mai însemne nimic.

Glasurile copiilor se pierduseră, printre copaci ; întindeau firul, se duceau spre alte lumi — și aici cantonierul cugeta și se frămînta chinuit, cu fruntea în pumni...

*

* *

După un timp Cazimir se ridică, avînd umerii ca niciodată aduși și, ocolind cantonul, intră în magazia unde se afla atelierul știut. Era o magazie de scînduri, nu mai mare decît patru gherete de macagiu, dar în acest spațiu mic se aflau adunate sumedenie de unelte și de mașinării. În fund se afla tejgheaua dulgherului, cu toate cele trebuitoare pentru lucrat lemnul : fierăstrău, rîndea, dălți, coarbă cu sfredele, rașpile, coli de glaspapir, cuie de felurite mărimi, de la piroane pînă la țintele cele mai mici ; nu lipsea nici oaia cu clei, nici plaivazul gros, nici compasul de tîmplar, cu care se înseamnă ca să tai rotund.

Pe latura din stînga, sub geamul îndreptat spre moară, se afla bancul mecanicului, cu menghină, bomfaier, pile, mașină de găurit, foarfecă de tăiat tablă, lampă de benzină pentru încălzit letconul — și toate cele trebuitoare pentru lipit. Dedesubt se vedea, în diferite forme, „materia primă" folosită de cantonier : tăblărie, șine, vergele, șuruburi, și altele, o grămadă întreagă de fiare vechi, fără valoare mare, dar adunate trudnic.

Intr-un colț zăcea părăsită sania cu șine de fier, care iarna trecută alunecase ca vîntul pe toate dealurile din preajma cantonului.

Cantonierul oftă cătînd cu ochii în jur...

Pe tejghea se vedea un cearșaf, împăturit, cu o ștampilă neagră în colț ; îl căpătase, ori îl șterpelise de la soldații aflați cu paza la pod, — pesemne îl căpătase, altminteri s-ar fi grăbit să taie colțul cu ștampila de la regiment, care-l dădea de gol numaidecît.

Cantonierul avea numai un cearșaf pe patul lui ; îl spăla sîmbăta, la gîrlă și într-un ceas se usca, luat de vînt. Iarna era mai greu să se usuce, în odaia îmbîcsită de fum — așa că îl spăla la două săptămîni. Iată însă că, în sfîrșit, făcuse rost de al doilea cearșaf, să-l aibă de schimb. Dar de ce oare îl adusese aici, în atelier, în loc să-l țină în casă, cum s-ar fi cuvenit ?

Cazimir luă cearșaful, îl despături și rămase cu ochii la el, gîndind.

Nu îl luase de schimb, nu! Vroia să facă din el un zmeu, cum nu s-a mai pomenit, cu hîrtia lipită pe pînză, fiindcă la mărimea lui, hîrtia goală s-ar fi rupt de vînt, iar ca să pună carton, însemna să-l îngreuieze prea mult.

Făcuse și șipcile, erau colea, copiii îi ajutaseră cu toții, însuflețiți — găsiseră și sfoară tare să ridici cu ea o dublă de grîu — dar acum nu le mai păsa de zmeu, telegraful îi smintise pe toți, fugiseră de sub oblăduirea lui...

Omul părăsit aruncă oftînd cearșaful la loc — și iar se uită în jur, muncindu-și gîndul ce născocire ar putea întrece telegraful copiilor.

Îi vedea, printre copaci, întinzînd firul pe drumul dinainte hotărît. Petruș era în frunte, cu Uță, desfășurînd bobina pe pămînt; Culai în urmă ridica sîrma sus, agățînd-o de ramuri, folosindu-se de o prăjină lungă cu crăcană în vîrf, așa cum îi văzuseră făcînd și pe telegrafiști, iar Trică se cățăra din copac în copac, potrivind-o mai bine și legînd-o la locul cuvenit, ca să nu fie luată și încîlcită de vînt.

Nu-i lucru ușor să întinzi un fir de telegraf, dar ce răsplată te așteaptă la capătul lui!

Peste două ceasuri echipa de telegrafiști trecuse peste Iazul Sărac, se afla pe insula morii, cu pantalonii sumeși pînă la genunchi, și duceau sîrma mai departe, printre pruni.

— La toamnă, cînd or scutura prunii, au să dea de fir! zise Petruș, îngrijorat de soarta tainicei instalații.

Uță îl liniști:

— Păi cine-i scutură? Numai eu cu Trică! O să-l ferim!

— Ia du-te tu înainte, — îi porunci șeful echipei — și vezi unde-i maică-ta, să nu ne simtă venind!

Acum începea lucrul cel mai greu de făcut...

În mijlocul livezii se afla un dîmb, și la picioarele lui creștea, printre pruni, un ulm uriaș, cum nu se mai știa altul prin împrejurimi. Șase copii dacă și-ar fi unit brațele, abia ar fi putut să cuprindă trunchiul lui. Iar în trunchiul ulmului acesta nespus de bătrîn, era săpată o scorbură, în care ar fi putut să intre toți cei șase copii.

Trică și Uță o știau de mult, își făcuseră înăuntrul ei un ascunziș tainic, pe vremea cînd fratele mai mare iubea încă basmul și nu visa la mașini. Aveau acolo masă și laviță, pe mărimea lor, ba chiar și felinar, cu lumînare, agățat deasupra mesei, în cui.

Ce loc potrivit să pui telegraful! se gîndiseră ei, dintru început.

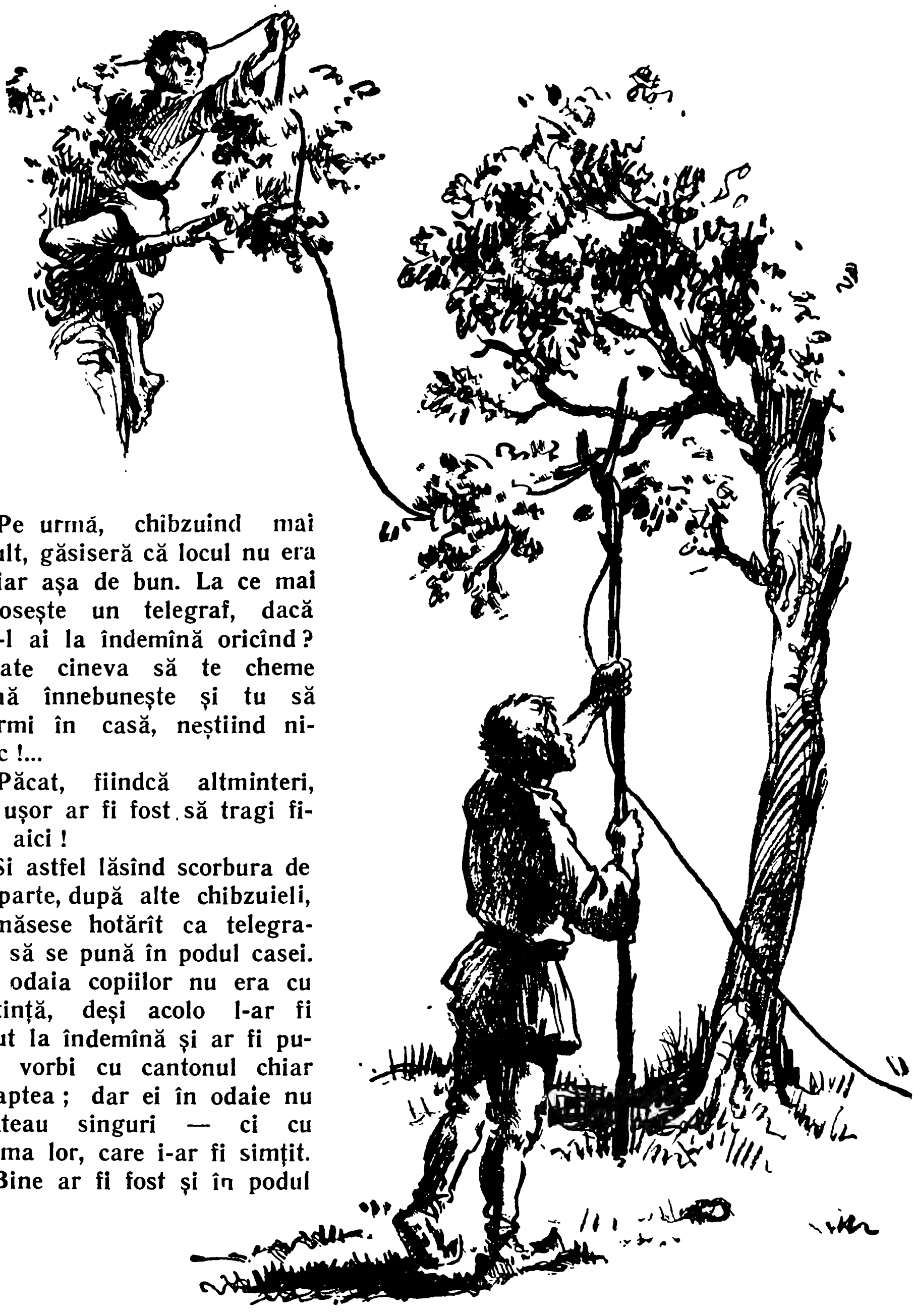

Pe urmă, chibzuind mai mult, găsiseră că locul nu era chiar așa de bun. La ce mai folosește un telegraf, dacă nu-l ai la îndemînă oricînd? Poate cineva să te cheme pînă înnebunește și tu să dormi în casă, neștiind nimic !...

Păcat, fiindcă altminteri, ce ușor ar fi fost să tragi firul aici !

Și astfel lăsînd scorbura de o parte, după alte chibzuieli, rămăsese hotărît ca telegraful să se pună în podul casei. In odaia copiilor nu era cu putință, deși acolo l-ar fi avut la îndemînă și ar fi putut vorbi cu cantonul chiar noaptea ; dar ei în odaie nu stăteau singuri — ci cu mama lor, care i-ar fi simțit.

Bine ar fi fost și în podul

morii, unde era loc mai mult — și-apoi, oricum, un pod de moară nu-i tot una cu un pod obișnuit — numai că acolo moș Aron avea drum în fiecare zi.

In schimb, dincoace, nu se urca nimeni, decît la Crăciun, cînd se puneau șuncile să stea la fum. Unde mai pui că, un nuc bătrîn, aflat în spatele casei, își lăsa ramurile tocmai pe acoperiș ! Nu aveai decît să aduci firul din pruni în nuc, și din nuc pe ochiul podului, să-l tragi înăuntru, la locul dorit...

Stanca văduva fierbea bucatele la vatra de sub șopron și șoproNul, fir-ar să fie, se afla tocmai sub nuc !

— Mamă, — zise Uță, dîndu-i tîrcoale — nu ai treabă în casă ?

-- Ba am, dar acum nu vezi că gătesc ?

— Da ?... Și ce gătești ?

— Ciorbă de cartofi. Te pomenești că ai dori alte bunătăți !

-- Aș, mă prăpădesc după ciorba de cartofi !

— Atunci du-te și-ți vezi de drăcii ! Trică pe unde e ?

— Nu știu ; o fi prin moară, la moș Aron.

Trică era pitit după un prun, și-i făcea semne, nemulțumit. Uță ridică din umeri, spre el, arătîndu-i că-și dă toate silințele, dar nu poate face mai mult.

— Mamă, la ciorbă ai pus roșii ?

— N-am pus.

Pe aici nu creșteau legume — și rar se întîmpla să treacă pe drum vreun grădinar, cu căruța, iar atunci

cînd trecea, își vindea marfa scump ; la moară, în schimb, se găseau bani puțini, fiindcă se împuținau din ce în ce și țăranii la măcinat porumb. Dacă mai ținea mult așa, aveau să lipsească pînă și grăunțele pentru păsări, și uruiala porcului.

— Dar ardei ai pus ?

E drept că întrebările acestea nu erau nepotrivite cu firea lui Uță, copil curios si veșnic flămînd.

— Am pus, răspunse maică-sa, sîcîită, în timp ce prăjea ceapa, într-o tingire, alături.

— Și n-o să fie iute ciorba ?

— Gust-o, să vezi !

Uță se apropie de oală, îi luă capacul, scoase o lingură, suflă în ea, gustă, dar nu simți nimic. Parcă de ciorbă îi era lui acum ! Ceilalți îi tot făceau semne, de după pruni, și el își pierdea cumpătul.

— Mamă, dacă ai treabă în casă, du-te, că prăjesc eu ceapa !

— Ia mai lasă-mă în pace ! Ce, ți-ai pus în gînd să mă înnebunești ?

Băiatul se întoarse deznădăjduit la ai săi. Telegraful nu se putea pune din vina lui ! I se dăduse să facă și el o treabă și n-o putea duce la bun sfîrșit. Pe drum, îi veni un gînd, un gînd vitejesc, dar pesemne că nu se putea altfel. Pesemne, ca în legenda meșterului Manole, aflată de curînd, la temelia oricărei mari înfăptuiri omenești, trebuie să sacrifici pe cineva. Uță hotărî să se sacrifice el.

— Nene ! zise, curajos, privindu-l pe frate-su în ochi. Dă-mi un pumn !

— Ce-ai innebunit ?

Petruș se apropie și el, de după un prun, arătîndu-se nemulțumit.

— Mai bine fă ce ți-am spus !

— Să-mi dea Trică un pumn în nas, altfel nu pot să fac nimic !

Cei doi mai mari se uitară unul la altul, nedumeriți.

— Mă, tu ai mîncat bozii ?

— Nu. Dar mama nu vrea să plece. Dacă o să vadă că-mi curge sînge din nas, o să meargă cu mine în casă.

Planul era desperat, dar sigur ! In privința asta nu încăpea îndoială.

— Hai, nene, dă-mi un pumn în nas !

Petruș își lăsase ochii în pămînt, stînjenit. Trică șovăi ; la urma urmelor, nu-i mare lucru un pumn !

— Da' n-o să te doară ?

— Şi ce dacă ?

Buf !... Cruzime ? Nu, treabă de om hotărît !

Eroul se apropie de şopron, bîzîind :

— Mamă, îmi curge sînge din nas !

-- Doamne, dar ce-ai păţit ?... Of, of, neastîmpăratule, o să mă bagi în mormînt !

Femeia îl luă pe erou de mînă şi eroul se duse cu ea, triumfînd...

Parcă umbla cineva pe acoperiş.

— Ce-o fi asta ? întrebă, mirată, mama eroului.

Eroul stătea întins în pat, cu cîrpă udă pe frunte şi cu două ghemotoace de cîlţi în nas, de parcă ar fi fost, mai mici, mustăţile lui Cazimir.

-- Stai puţin să văd ce-o fi. Parcă umblă cineva pe acoperiş.

Eroul gemu :

- Nu pleca mamă, mi-e frică singur ! Pe semne că-i mîţa.

— Care mîţă ? Nu vezi că-i aici !

— Atunci ciorile...

Paşii de pe acoperiş se stinseră ; în curînd se auziră alţii, prin curte, zdupăind. Firul era pus ! Două fire, unul pentru pămînt !

Eroul sări din pat, cu cîlţii în nas şi-o zbughi pe uşă, dar în tindă dădu piept în piept cu ceilalţi trei.

— Mamă, — strigă Trică, — fugi că se arde ceapa !

— Uf. dracilor !... Vezi tu de Uţă că-i curge sînge din nas !

— Bine, mamă, lasă-l în seama mea, dar du-te !

Ce era mai greu, fusese făcut ! In pod, se schimba socoteala, acolo nu-i vedea nimeni, erau la largul lor...

Peste un ceas, Petruş cu Culai coborau să se ducă la celălalt post. Punînd piciorul pe scară, mai marele telegrafului se opri, şi le spuse încă o dată, tainic, celor rămaşi :

— Postul vostru se cheamă T. U., Trică şi Uţă — linie, două puncte-linie. Ţineţi minte, aşa am să vă chem. Voi mă chemaţi C — de la Cazimir — linie-punct-linie-punct. Să nu apăsaţi pe manipulator pînă nu dau semnal eu !

Uţă îşi scosese cîlţii din nas, nu-i mai curgea sînge ; uitase că fusese erou.

— Da' o să meargă ? întrebă, înfrigurat, dorind să ştie o clipă mai devreme dacă nu fusese zadarnic sacrificiul lui.

— De ce să nu meargă ?

— Poate nu e pămîntul bun.

„Pămîntul" nu era ca la canton, șină de fier îngropată adînc, ci numai un cuțit ruginit, înfipt lîngă un prun, unde cobora al doilea fir.

— O să meargă ! răspunse Petruș.

Apoi coborî, însoțit de Culai, ieșiră din casă și trecură podul morii, grăbiți.

— Ce faceți, copii ?

Moș Aron stătea la stăvilare, poate de mult timp — și de-acolo avea în ochi casa, cu acoperiș cu tot.

— Dacă ne-o fi văzut ? întrebă Culai, pălind.

In prima clipă bătu și inima lui Petruș, apoi se liniști. Morarul le zîmbea — și dacă i-ar fi văzut, n-ar mai fi zîmbit el acum.

— Bună ziua, moș Aroane ! răspunseră, văzîndu-și de drum.

— Grăbiți, grăbiți ? stărui bătrînul, cu același zîmbet pe chip.

Băiatul se bîlbîi :

— Ne ducem, da, moș Aroane, ă... ne-așteaptă Cazimir.

— Dar dracii mei nu știți pe unde or fi ?

— Ăă, sî-sînt și ei pe-aici.

Cînd se îndreptară destul, Petruș zise, hotărît :

— Nu ne-a văzut !

— Sigur ! Nu ne-a văzut ! întări Culai.

Apoi își luară picioarele la spinare și o zbughiră spre canton, nerăbdători să audă telegraful mergînd.

In urma lor, moș Aron rămase zîmbind, cu ochii la firul care se vedea coborînd din nuc — că bătrînul morar, la anii lui, avea ochi de vultur. Știa de mult, de la Cazimir, ce uneltesc dracii de copii, dar dacă s-ar fi arătat că știe, oare în ochii lor taina telegrafului ar mai fi prețuit tot atît ?...

Cînd Petruș și însoțitorul lui năvăliră pe ușa cantonului, zumărul bîzîia de zor, puncte și linii. Afurisiții de dincolo nu ascultaseră de cuvînt !

Dar ce mai însemna această neascultare a lor de vreme ce telegraful mergea, izbutise de la început — umplea odaia de bîzîituri : linie-punct-linie-punct — litera C, de la Cazimir, repetată la nesfîrșit ?...

Miroslav se săltase în picioare, pe polița lui, unde dormise pînă atunci și, cu urechile ciulite, cu ochii pînditori, cu coada răsucită ca

un semn de întrebare pe peretele alb, asculta uimit chițcăitul acestui șoarece încă necunoscut.

Iar cantonierul stătea părăsit și trist pe marginea patului, cu părul zburlit, ca și cînd sunetele telegrafului, liniile și punctele, nu ar fi repetat într-una doar numele lui: linie-punct-linie-punct -- Cazimir, Cazimir, Cazimir...

Capitolul VII

MOTOCICLUL NEMȚESC

Într-o după amiază, cîteva zile mai tîrziu, Trică se afla pe prispa cantonului, descusîndu-l pe cantonier:

— Cazimire, pe domnul Tudose îl știi?

— Îl știu! răspunse cantonierul, posomorît.

— Te ai bine cu el?

— Da' ce-ți trebuie? Nu v-ați făcut telegraf? Acum vreți telegrafie fără fir?

Zilele care trecuseră, zumărul bîzîise de zor — și Culai cu Petruș fuseseră de dimineața pînă seara la canton, comunicînd cu ceilalți doi, care, în schimb, de cînd aveau telegraful nu mai veneau pe aici decît în fugă, să se dumirească asupra unui mesaj încîlcit.

Firește că, puțin deprinși cum erau cu instalația lor, nu înțelegeau tot ce își transmiteau unii altora, dar oricum, din cînd în cînd tot mai prindeau cîte un cuvînt. Petruș era fără îndoială cel mai priceput și, la postul celălalt, Trică venea pe urmele lui. Înființaseră cîte un caiet la fiecare post. „Condică de transmisie și recepție" cum o botezase Petruș, în care scriau toate comunicările lor. În caietul de la canton, scria, de pildă:

„Cum e vremea la voi?"

Iar la moară întrebarea, înscrisă de Uță, după dictarea lui Trică, telegrafistul șef, care asculta încruntat la zumăr, suna puțin altfel:

„Cumetre mi-a dat boi".

Pînă la lămurirea prin viu grai, cînd se confruntau și condicele, asemenea întrebare îi lăsa destul de nedumeriți pe micii telegrafiști — care, după înțelegerea dinainte făcută, emiteau o serie lungă de puncte, semn că n-au prins. Atunci întrebarea se repeta, mai rar, și dincolo, căpăta o interpretare mai apropiată de adevăr, însă nu cu mai mult înțeles decît prima :

„Cum e nenea la voi ?“

— Care nene ? se mira Trică, privind încruntat aparatul.

Uță găsea însă numaidecît înțelesul ciudatului mesaj de la canton :

— Nenea ești tu ; de tine întreabă ! Răspunde că ești aici !

Și Trică, încruntîndu-se și mai mult, după ce înghițea în sec, cuprins în tot trupul de tremur mărunt, se apucă să apese pe manipulator : trei puncte, două puncte, linie, pauză, punct linie — și așa mai departe, transmițînd :

— Sînt aici cu Uță.

In condica de la canton, răspunsul, scris de Culai la dictarea lui Petru, glăsuia :

— Sîntu Aghiuță...

Asta nu din vina lui Petruș, ci a telegrafistului de dincolo care, pripindu-se, nu transmitea deslușit.

Barem în prima zi, credeau unii despre alții că și-au ieșit din minți... Apoi condicile, puse una lîngă alta, seara, arătau din ce în ce mai puține nepotriviri.

Cazimir în acest timp stătea pe afară, posomorît,

cu Miroslav în brațe, vorbindu-i în graiul lui polonez cuvinte de dojană pare-se, după ton, dar care parcă nu erau adresate cotoiului, fiindcă nici n-ar fi avut de ce.

În prima seară, după plecarea copiilor, îl muncise un gînd mîrșav, pe care mai tîrziu, spre miezul nopții, îl și pusese în aplicare, ca un răufăcător: se cățărase într-unul din copacii de lîngă canton și dibuind firul telegrafului, îl rupsese, întrerupînd legătura cu moara. Dar în zorii zilei următoare, după ce se chinuise toată noaptea, muncit de remușcări, se urcase din nou în copac și legase firul la loc.

Copiii însă nu se mulțumeau să bîzîie toată ziua la telegraf, ar fi vrut să-l facă și pe el telegrafist; lor nici prin minte nu le-ar fi trecut că prietenul lor, care le știa pe toate, n-ar fi știut și acest meșteșug — doar era vechi la drumul de fier!

— Cazimire, vino să transmiți și tu! Cei de la moară te cheamă, întreabă ce faci.

— Spune-le că-l învăț telegraful pe cotoi!

— Nu vrei să le spui singur?

— Nu; pentru mine o să vorbească Miroslav, cînd o învăța deajuns. O să-l fac secretarul meu!

Seara cantonierul se uita chiorîș la manipulator, se apropia de el, îl pipăia — ar fi vrut să țăcăne de vreo două ori, dar se temea că i-ar stîrni pe dracii de dincolo și atunci l-ar înebuni cu bîzîitul lor. Apoi lua condica, aflată pe prichici, la locul ei, o frunzărea și din cînd în cînd își arunca ochii pe prima pagină, unde era trecut, cu mare îngrijire, alfabetul „morse", pentru folosul vreunui telegrafist uituc...

Așa trecuse timpul, o zi, două, trei, pînă ce Cazimir, din ce în ce mai posomorît, luase hotărîrea să învețe și el telegraful — altfel nu mai era chip. Încît aseară îi vestise pe copii că astăzi pleacă după brînză la stînele de sus, să nu vină degeaba, cantonul va fi închis...

Îndată după prînz, Trică, ducîndu-se la gară, să se sfătuiască într-o privință cu Petruș — de data asta singur, fără Uță, fiindcă nu era vorba de joacă ci de un lucru serios care-i stătea în minte de un timp — văzu că pe hornul cantonului ieșea fum. Faptul îl uimi nespus, ba chiar îl și îngrijoră, știindu-l plecat pe Cazimir.

Acesta era însă plecat numai pentru ei, — stătea închis în odaie, și în timp ce oala cu ciorbă fierbea pe vatră, el, așezat pe marginea patului, mai posomorît ca oricînd, spunea pe de rost alfabetul „morse", uitîndu-se din cînd în cînd în caiet:

— A, punct-linie; b, linie-trei puncte; c, linie-punct-linie-punct; d, linie-două puncte...

Trică deschise portița, intră în curte și urcîndu-se pe prispă își lipi, nedumerit, ochii de geam.

— F, două puncte-linie, punct... mormăia cantonierul în acest timp.

Băiatul îi ciocăni în geam, făcîndu-l să sară în picioare — cu caietul ascuns la spate, ca un școlar pe care l-ai prins copiind.

— Cine e?

— Eu, Trică; te știam plecat și d-aia m-am mirat că iese fum pe horn.

Ei, și dacă venise, Trică putea să și rămînă; de ce nu s-ar fi sfătuit cu Cazimir în locul lui Petruș?

Așa se întîmplase că stăteau acum amîndoi pe prispa cantonului, cantonierul tot posomorît și repetînd în gînd:

„L, punct-linie-două puncte; m, două linii; n, linie-punct...“

— Știi de ce te întreb de domnul Tudose? îl lămuri Trică. M-am gîndit că dacă ai vorbi cu el... Eu aș putea să-i fac rost de ceva porumb...

— Și ce vrei să-ți dea în schimb? întrebă cantonierul, scurt.

— O sonerie.

— Sonerie? Ce să faci cu ea?

Băiatul șovăi.

— E un lucru cam încîlcit... Aș vrea... Mă gîndeam... Vreau să fac un contact la coteț, m-am uitat eu cum — și să trag un fir în casă, să sune cînd umblă cineva la găini.

Cazimir tresări, apoi își suci ochii și se uită la el pieziș. Băiatul părea nevinovat în gîndurile lui, nu s-ar fi zis că venise să îl iscodească, umblînd cu prefăcătorii.

— Să sune în casă? mormăi descumpănit.

— Da; în odaie la noi.

— Cînd umblă la găini?

— Cînd se deschide ușa cotețului.

Iarăși îl privi Cazimir pieziș, de data asta fără bănuială, numai neîncrezător.

— Și știi tu să faci așa ceva?

— Da; e foarte ușor. M-am gîndit cum.

— Și-ți trebuie sonerie?

— Numai sonerie; sîrmă a mai rămas, iar curent o să trag de la bateria telegrafului.

Cantonierul tăcu un timp; nu mai era posomorît, ochii îi jucau în cap, nu cu teamă, mai degrabă șoltic.

— Vă fură găinile ?

— Da ; chiar alaltăieri noapte, au pierit doi pui.

— Alaltăieri ?... Hm... Oare cine v-o fi furînd ?

— Păi dacă am şti ? !... Parcă poţi să-l pîndeşti toată noaptea ? Şi-al naibii Ursei nu latră de loc !

— Ce spui ? ! Aşa ceva n-am mai auzit...

In clipa aceea, Trică întoarse capul şi trase cu urechea spre drum. De sus, dinspre munte, cobora un pîrîit de motor, şi el cînd auzea glasul motorului, uita de orice.

— Parc-ar fi motociclu ! zise, ridicîndu-se şi repezindu-se în drum.

Pe şosea, departe, dincolo de moară, se ridica un nor de praf, învîrtejindu-se spre cer.

— Sînt două ! continuă băiatul, deslușind nişte puncte negre care săltau pe drum, apropiindu-se cu repeziciune şi răscolind praful adînc.

Cazimir se arătă şi el în poartă, dar cu gîndul nu la motociclete, că nu de asta îi ardea lui acum — ci la soneria lui Trică, şi la găini. Nu-i purta nici o pică băiatului, doar se mira ce-i dăduse prin cap... Să pună sonerie la coteţ, ca la băncile mari ! Pentru ce ? Pentru nişte găini care cresc fără cine ştie ce cheltuială !... Dar, la urma urmelor, mai aveau şi alţii găini...

In acest timp motocicletele se apropiau, ajunseseră prin dreptul morii şi pîrîitul motoarelor crescuse, ameninţînd să devină asurzitor. Se vedeau motocicliştii, mergînd alături, aplecaţi pe ghidoane, şi, după felul cum mînau, se înţelegea că, ori îi zorea ceva neobişnuit, ori se luaseră la întrecere, neţinînd seama de drumul prost, cu gropi, care-i tot arunca în sus, să zici c-o să-i trîntească la pămînt.

— Aştia-s militari ! observă Trică, încordat, aplecat şi el în faţă, fără voia lui, cu mîinile înţepenite pe un ghidon închipuit.

In clipa următoare, deslușI uniformele verzui, pline de praf şi adăugă :

— Sînt nemţi !... Da' ştiu că mînă ! Parcă ar fi goniţi de turci !

Acum, că se apropiaseră, săriturile besmetice ale motocicletelor se vedeau mai limpede — te şi mirai că roţile nu se rup.

— Nu v-oţi frînge gîtul ! mormăi Cazimir, din poarta cantonului.

Dar nu sfîrşise bine vorbele — şi unul din motociclişti, în goana lui fără frîu, cîrmi scurt, pesemne pentru a ocoli o groapă, sau un bolovan şi-i tăie drumul celuilalt.

Trică înlemni, cu mîinile ţepene pe ghidonul închipuit, apăsînd din răsputeri pe o frînă care parcă era sub piciorul lui.

A doua motocicletă cîrmi, la rîndul ei, pentru a nu se ciocni, dar din această mişcare bruscă se prăvăli pe o parte şi se duse tîrîş, răscolind praful şoselei, pînă ce se pocni într-o bornă de piatră, şi rămase ţeapănă, cu o roată învîrtindu-se nebuneşte în aer şi cu motorul pîrîind — parcă ieşit din minţi.

— Caput ! zise Cazimir.

Motociclistul zăcea în marginea drumului, ca un sac căzut din carul prea plin. Insoţitorul său mai merse o bucată de loc, cu roţile frînate, scîrţiind şi bîţîindu-se, apoi sări jos, culcă motocicleta pe o parte şi se repezi la el, zăpăcit.

Trică dîrdîia în drum, ţinînd încă ghidonul lui în mîini. Pînă să se dezmeticească şi să sară în ajutor, îl văzu pe neamţ întorcîndu-se, plin de praf şi năduşit, cu ochelarii ridicaţi de pe ochi, uitîndu-se cînd înainte, cînd în urmă, cu firea pierdută de tot.

— Fernsprecher ! Fernsprecher !... Telefon ! gîfîi, apropiindu-se de canton.

Cazimir ridică din umeri, neputincios :

— Nix telefon !

Intr-adevăr, telefonul de la conton era stricat de mult, şi dacă şeful gării nu cerea să-l repare, Cazimir nu socotea trebuitor să stăruie el, de vreme ce lui, unul, nu-i folosea la nimic, mai ales acum cînd nu mai avea grija trenurilor, să ceară vreo lămurire, ca să pună barierele la timp.

— Kom, kom ! zise neamţul, făcîndu-i semn să vină după el.

Cantonierul îl urmă şi Trică veni după ei, palid, dar învingîndu-şi spaima, hotărît să fie de folos în faţa acestei nenorociri.

— Kom, kom ! bîiguia neamţul, mereu.

Insoţitorul său zăcea fără simţiri, cu faţa în sus, cu ochelarii căzuţi ; pe deasupra nu părea să aibă vreo vătămătură, însă în colţul gurii se vedea o şuviţă de sînge, semnul unei lovituri înăuntrul trupului.

— Kom, kom !...

Il apucară, neamţul de umeri, Cazimir de picioare şi porniră încet către canton. In trecere cantonierul privi motocicleta căzută, al cărui motor tocmai se oprise, sfîrîind, peste măsură încins.

— Kom, kom !...

Aşezară rănitul pe prispa cantonului. Cîţiva oameni, care treceau pe drum şi văzuseră nenorocirea, se opriseră la canton, privind peste uluci.

— E mort ? întrebă unul din ei.

N-avea cine să-i răspundă și atunci omul zise, ca încheiere:

— Dacă mînă ca smintiții!

Neamțul teafăr se îndreptă spre poartă, tot întorcîndu-se din mers, făcînd semne și spunînd ceva pe limba lui. Cazimir înțelese că-i lasă rănitul în pază și se duce după ajutor.

Curînd motorul se auzi pîrîind, și motocicleta porni înapoi pierzîndu-se într-un nor de praf.

— Oare o să moară? întrebă Trică, lîngă prispă, uitîndu-se cu chipul chinuit la omul fără simțiri.

— Cum i-o fi scris! răspunse posomorît Cazimir.

Apoi, după o scurtă tăcere, se îndreptă spre poartă, mînat de un anumit gînd.

— Stai tu aici, — îi porunci băiatului — că vin numaidecît.

Oamenii tot mai căscau gura, peste uluci.

— Ce face? îl întrebară pe cantonier, poate din milă, poate de curioși.

Cantonierul îi repezi:

— Hai, duceți-vă, ce v-ați strîns ca la pomană? Altceva n-aveți de făcut?

Oameni plecară, înjurînd:

— Uite mă, al dracului, parc-ar fi drumul lui!

Cazimir îi lăsă să se îndepărteze, apoi se îndreptă spre motocicleta căzută pe marginea șoselei și se apucă s-o cerceteze, cu o curiozitate de mecanic, că doar se pricepea la mașini. Din lovitură, cadrul se îndoise, ca un covrig, înghesuind motorul între cele două roți; jumătate din ghidon era frînt, ținîndu-se numai în cabluri, iar geamul farului se risipise în cioburi, prin praf.

Cantonierul îi dădu ocol, de vreo două ori, apoi se uită pe drum, în sus și în jos. Nu venea nimeni, decît o căruță, departe, dincolo de moară, iar alta trecea gîrla, dincoace. Incolo, drumul era pustiu, iar soldatul de pază la pod nu se vedea nicăieri.

După ce se mai uită încăodată în jur, Cazimir se aplecă și, opintindu-se, împinse motocicleta în șanț, printre bălării; așa cum stătea acuma, puteai și s-o vezi, și să n-o vezi, după cît erai de grăbit...

Treaba asta fiind sfîrșită, cu un scop greu de ghicit, cantonierul se întoarse acasă, mergînd fără zor pe mijlocul drumului, dar pe dinăuntru fiind muncit de o înfrigurare ciudată, pe care i-ar fi citit-o în ochi numai cine l-ar fi cunoscut.

Trică stătea lîngă prispă, veghind asupra rănitului.

— Nu mișcă? îl întrebă Cazimir.

— Nu, dar mai adineaori a deschis ochii şi a gemut. Oare l-o fi durînd rău ?

— L-o fi durînd !

Cu aceste cuvinte, cantonierul se aşează alături şi îşi pironii ochii asupra rănitului. Acum parcă uitase de treaba săvîrşită în drum, fierberea de mai înainte se stinsese în el şi-l stăpînea alt gînd. Avea prilej să se gîndească iarăşi la polonezii închişi, la oamenii paşnici şi la zurbagii. Şi în sinea sa îi spunea neamţului întins alături :

„Măi Hans, ce-ai căutat tu aici ? Nu-ţi era patul moale şi nu-ţi era cald sub acoperiş ?...“

Rănitul gemu iar şi deschise ochii — şi cum îi deschise, întîlni privirea lui Cazimir. Şi-abia acum văzu Cazimir, că omul din faţa lui era abia un copilandru, o făptură firavă, cu părul gălbui şi cu ochii albaştri, turburaţi de spaimă şi de dureri.

— Wass... wasser !... gemu rănitul.

— Trică, du-te şi adă o cană cu apă !

Inima cantonierului se muiase deodată, de parcă ar fi fost ceară încălzită la foc... Acum douăzeci şi cinci de ani, şi tot vara, ca azi, zăcuse şi el pe o prispă de ţară, într-un sat din Moldova — aşteptînd căruţa ambulanţei să-l ducă la spitalul de front. Dar nu era zobit de motocicletă ci lovit de glonţ sub umărul drept. Lupta, cu neamţul, în regimentul rusesc, alături de oştile romîneşti. Şi-l ardea rana, de parcă avea pîrjol în piept — şi un moşneag îi dăduse bărdaca să bea, cum îi dădea el neamţului acestuia acum. Şi-i muriseră acelui moşneag amîndoi flăcăii pe front — şi plîngînd îi spunea polonezului : „Ia taică, să fie de sufletul lor !“

Neamţul sorbi o înghiţitură de apă, gemu, obrazul firav i se strîmbă şi închise ochii la loc. Cei doi copilaşi din fotografia veche, ţinută în cufăr, ar fi fost azi oameni în toată firea, trecuţi mult de anii acestui flăcăiandru rănit. Dar, printre miile şi miile de acoperişuri arse, se prăbuşise şi peste copiii aceia un acoperiş — şi din tot ce însemnaseră ei, scîncet, plîns, gungurit şi surîs, rămăsese numai fotografia aflată asupra soldatului de pe front.

Şi întorcîndu-se soldatul acasă, vindecată fiindu-i rana de glonţ, nu mai găsise nici casa, nici satul, ci numai cenuşa, cîtă nu fusese luată de vînt. Şi altă rană, mai crîncenă, sfîrtecîndu-i lui sufletul, pornise prin lume, ca unul fără nimic al său — pînă ce se gîndise să-l caute pe acel moşneag din Moldova, care-l îngrijise atunci, să-i fie de ajutor în locul flăcăilor morţi.

Dar ajungînd el acolo, în haine zdrenţuite rămase de la război, nu-şi mai găsise nici moşneagul — şi peste satul acela trecuse pîrjol.

Şi-atunci iar pornise să rătăcească, nimic nelegîndu-l de vreun loc, muncind pentru un codru de pîine ici, dincolo pentru o ruptură să pună pe el şi cu timpul se tocise puterea suferinţii în sufletul lui. Şi aşa, pe jumătate sălbăticit îşi dusese traiul în lume, pînă ce se statornicise la drumul de fier.

Iar acuma trăia la acest canton, doar cu un suflet de mîţă sub acoperişul său, căruia să-i vorbească uneori în graiul copiilor morţi.

Numai doi oameni de aici ştiau cum se fărîmase viaţa lui Cazimir : moş Aron de la moară şi fie-su, Oprea, care şi-l apropiaseră de sufletul lor. Dar iată că Oprea plecase pe fronturi — şi era anul de cînd murise şi el.

Şi privind acum soldatul altei ţări care gemea aici, departe de casa părinţilor săi, Cazimir zicea în sinea sa, ca şi cum i-ar fi vorbit lui :

„Măi Hans, ai şi tu undeva o mamă, care te-o fi aşteptînd... Şi dacă ai să mori, pentru ea va fi tot una că ai murit zobit de motocicletă sau că ai fost străpuns de glonţ. Şi dacă ai să mori aşa şi dacă ai fi murit altfel, moartea ta tot n-ar fi fost de folos cuiva..."

Pe urmă se auzi huruitul unui automobil -- o ambulanţă cu cruce roşie, semnul tuturor răniţilor de pe pămînt, opri la canton, doi sanitari veniră cu targa şi-l luară pe Hans cu ei. Camaradul său venise şi el, fără motocicletă acum, şi se uita cum îl duc, încă plin de praf şi nedumerit. Poate îi era milă de rănit, poate se temea că va fi întrebat şi va trebui să dea lămuriri despre nesocotinţa lui... Dar se duseră, în sfîrşit, şi în zorul lor nimeni nu se gîndi la motocicleta rămasă în drum.

Numai Trică, după ce huruitul motorului se stinse în depărtări, tresări deodată şi îşi duse mîna la gură, făcînd ochii mari :

— Şi motociclul ? Au uitat de el...

— Cum o să uite ? îl repezi Cazimir. Ce, un motociclu se lasă în drum, ca bălegarul ? L-au luat în automobil.

Băiatul îl privi, nedumerit ; el nu băgase de seamă să se fi oprit automobilul în acel loc, dar dacă spunea Cazimir...

— La ce veniseşi tu ? îl întrebă cantonierul după un timp.

— Să văd de o sonerie...

— Aha ! Ca s-o pui la coteţ.

Cazimir cugetă iarăşi un timp, cu capul în pămînt, pe urmă ridică ochii şi zise, mîhnit :

— Mă Trică, tu nu văzuşi ? Ce mai înseamnă o găină pe lîngă o viaţă de om ?

Capitolul VIII

„CAZIMIR FACE ALT ZIMBIL"

Acum în capul lui Cazimir se născuse un gînd care îl făcea să fiarbă, să se frămînte și să înflorească, de parcă ar fi fost flăcău: găsise cum să vină de hac telegrafului! Dar, deocamdată copiii nu trebuiau să afle gîndul lui.

În seara aceea, către amurg, sosise și Uță, de la moară, să-l caute pe Trică, fiindcă nu-l știa unde-i dus — și îndată după el, Petruș și Culai picaseră și ei, pe celălalt drum, socotind că la ceasul înserării s-o fi întors și Cazimir.

Aflînd nenorocirea petrecută lîngă canton, copiii nu se mai gîndeau la telegraf, ci îl ascultau, cu înfiorare, pe Trică, povestindu-le întîmplarea, cum goneau motocicletele pe drum, parcă zburînd, cum una se poticnise și se făcuse fărîme, iar motorul continuase să pîrîie, pînă se sfîrșise benzina din rezervor, așa cum credea el. Despre rănit vorbea mai puțin; după ce trecuse o vreme, în minte îi rămăsese mai vie aceea parte a întîmplării care privea înclinarea lui spre mașini.

— Și cu motociclul ce s-a făcut? întrebă Culai.

Trică se uită la cantonier, iar acesta răspunse în locul lui:

— L-au luat; l-au urcat în automobil.

Pe urmă copiii plecară, Petruș și Culai peste pod, ceilalți pe drumul lor, însoțiți de Cazimir.

— Hai să vă duc pînă mai încolo, că v-o fi urît, spuse el, pornind-o cu ei.

Îi era teamă să nu aibă Trică vreo bănuială și să se uite în șanț, printre bălării. Apoi, trecînd de locul acela, mai merse vreo cincizeci de pași și se opri :

— Ei, acum duce-ți-vă, că nu mai e mult !

După ce copiii se pierdură spre moară, cantonierul reveni la locul știut, pipăi cu piciorul pînă dădu în fiare și se încredință că motocicleta era la locul ei, apoi își urmă drumul către canton. Acolo mai zăbovi o vreme, patrulînd în sus și în jos, trase cu urechea, într-o parte, în alta — și încredințîndu-se că nu se simțea nimeni venind, se întoarse din nou la locul acela, și intră în bălării, unde se opinti.

După vreo două ceasuri de trudă, motocicleta se afla lîngă cocină, în curtea cantonului. Nu fusese lucru ușor s-o tîrască pînă acolo, că n-o putea împinge pe roți. Și nu o singură dată, auzind scîrțîit de căruțe, Cazimir o trăsese în șanț și se ascunsese cu ea, printre bălării.

Acum, treaba cea mai grea fiind sfîrșită, cantonierul se așeză pe prispă, să răsufle și să chibzuiască mai bine asupra celor ce avea de făcut. Pe urmă intră în magazie, luă un clește, un ciocan, și, ducîndu-se la cocina goală, îi desprinse scîndurile peretelui din fund, cu grijă, să nu audă soldatul de pe pod cuiele scîrțîind.

Treaba fiind gata, împinse motocicleta înăuntru, apoi, cu aceeași grijă, puse scîndurile la loc. În ușa cocinii, pe unde s-ar fi putut vedea înăuntru, trase cotețul de păsări, avînd grijă să-l așeze astfel încît să pară că stă așa de mult timp. Acum nu-i mai rămăsese decît să șteargă, potrivind pămîntul cu lopata, urmele lăsate de coteț pe locul vechi. Dar Cazimir nu se mulțumi numai cu asta ci luă tîrnul, cu care răscoli praful în bătătură și pe șosea, pînă la locul de început, ca să nu se mai cunoască pe unde fusese tîrît motociclul.

De altminteri, chiar și cerul noros îi ajută în desăvîrșirea acelei trebi, fiindcă îndată ce reveni la canton începu să plouă — și plouă așa pînă în zori, timp cît Cazimir dormi, după atîta trudă, ce-i drept, însă, chinuit de vise în care se vedea luat la cercetări.

Și într-adevăr, a doua zi dimineața, nu se luminase ca lumea și ploaia încă mai țîrîia de sus, cînd îl treziră glasuri nemțești.

— Komm, her ! strigă un soldat, cînd văzu capul ciufulit al cantonierului ivindu-se la geam.

Cazimir își luă haina pe umeri și ieși în drum. Un camion oprise la locul accidentului și cîțiva nemți forfoteau în jur. Soldatul de ieri venise aici, el era cel care strigase la cantonier.

— Wo ist das Motorrad ?

— Nix ! răspunse cantonierul, ridicînd din umeri, ca omul care nu ştie sau nu înţelege nimic.

Nu vorbea limba nemţească, dar pricepea multe cuvinte, aşa că îşi dădea seama ce vrea neamţul cu el ; de altminteri, nici n-ar fi fost greu să-şi închipuie pentru ce erau ei aici.

Crezînd că n-a priceput, soldatul arătă pe drum şi repetă întrebarea, imitînd apoi pîrîitul motorului :

— Das Motorrad ? Hurrrr... Wo ist ?

Cazimir ridică din umeri, la fel de nedumerit :

— Nix.

Apoi, luîndu-şi o mutră mîhnită, întrebă, socotind că în felul ăsta l-o abate pe neamţ de la cercetările lui :

— Hans, tot ?

Adică Hans a murit ?

Neamţul nu pricepu :

— Hans ? Welcher Hans ?

— Kamarad caput... Hurrr, buf ! Ist tot ?

— A... Nein !... Er ist ganz gesund !

Adică Hans n-are nici pe dracu' !

Şi văzînd că nu poate afla nimic de la cantonier, neamţul se duse la ai săi, înjurînd, vorbe pe care Cazimir le ştia din celălalt război. După ce se sfătui cu ei, veniră cu toţii la canton şi începură a cotrobăi. Intîi intrară în casă, dar văzură îndată că aici n-ai fi avut unde ascunde o motocicletă ; Miroslav se ridică supărat pe poliţa lui şi îi stupi.

Mai puţin porniţi decît la început şi cu mai puţine nădejdi, nemţii îşi rotiră ochii prin curte, intrară în magazie şi se uitară curioşi la uneltele lui Cazimir. Unul se duse şi la cocina de porci, dar nebănuind nimic, îi dădu cu piciorul şi se lăsă păugbaş.

— Wo ist jandarm ? întrebară, văzînd că nu făcuseră nimic.

Cantonierul ridică din umeri :

— Nix.

— Jandarm ! Wo ist jandarm ?

— Jandarm ?... Colo !

Nemţii o luară la fugă înapoi, se urcară în camion şi veniră în faţa barierii.

— He...

Cantonierul le arătă spre vad :

— Podul caput ! Caput !

Cuvîntul se vede îi plăcea tare mult, că îl spunea bucurîndu-se ca un copil.

Camionul întoarse şi o luă pe prund — iar Cazimir intră în canton şi se culcă iar, liniştit.

A doua zi veni şi şeful de post, cu un jandarm, la cercetări. Ii descusu pe soldaţii de la pod, intră în curtea cantonului, trupeş şi sigur pe el, îşi făcu datoria să întrebe — şi se duse, socotindu-şi astfel cercetarea sfîrşită. Cînd faci război, se gîndea el, trebuie să pui la socoteală că ai să pierzi şi o motocicletă din cînd în cînd; nemţii aveau destule — puteau să nu-l mai pună pe drumuri pentru un lucru de nimic! Şi încheie deci proces-verbal, că nu se ştia nimic de urma vehiculului pierdut, iar procesul-verbal îl înaintă şefilor săi, spălîndu-se pe mîini; cu asta, s-ar putea spune, motocicleta intră în proprietatea lui Cazimir.

Dar cantonierul nu socoti potrivit să se arate stăpîn pe un lucru dobîndit în asemenea condiţiuni; mai întîi aşteptă să treacă vreo două săptămîni, în care, ce-i drept nu stătu cu mîinile în sîn ci roboti în magazie, la ceva tainic, fiindcă nu le mai îngădui copiilor să intre după el în acest loc, pînă atunci liber vederii oricui.

De altfel, copiii erau încă în frigurile telegrafului, pe care îl bîzîiau cîte ceasuri mai multe se putea pe zi, desăvîrşindu-se în acest greu meşteşug.

Numai Uţă rămăsese în urmă, poate tocmai fiindcă dorea s-o ia înaintea tuturor, şi cînd dădea să transmită ceva, manipulatorul pîrîia aşa de rău sub mîna lui, încît dincolo nu se înţelegea mai nimic. Iar la recepţie, din aceeaşi grabă a lui, după primele litere ale unui cuvînt, părîndu-i-se că l-a şi ghicit, ceea ce se întîmplă la destule cuvinte şi altor telegrafişti, se grăbea să-l înregistreze, fără să asculte pînă la sfîrşit, dar în felul acesta scotea de multe ori fraza anapoda.

Aşadar, vreo două săptămîni Cazimir meşteri ceva pe ascuns, în atelierul lui, mai bine zis nu meşteri, ci îşi munci gîndul în faţa grămezii de fiare vechi, căutînd lucruri trebuitoare planului lui, măsurînd cugetînd, fumînd din lulea, încruntat uneori, alteori mulţumit.

Odată, în cursul acestui timp, un automobil rămase în pană în spatele cantonului şi zăbovi acolo pînă a doua zi, în paza lui Cazimir, şoferul fiind nevoit să se ducă la oraş pentru a căuta o piesă de schimb.

Bineînţeles, în acea zi telegraful fu părăsit şi copiii puseră stăpînire pe automobil. Trecură la volan pe rînd, certîndu-se care să-l

ținä mai mult, îl sucirä, îl răsucirä, opintindu-se din răsputeri, — de mirare că nu-l rupseră, rostul unui volan nefiind să-l folosești cînd stai pe loc, cu roțile țepene între bolovani ; desigur că dacă acel automobil ar fi străbătut drumul pînă la Paris, n-ar fi avut de făcut atîtea viraje și nici n-ar fi trebuit să dea atîtea semnale de claxon ca în acea zi.

Ce e mai de mirare însă, Cazimir le ținu și el tovărășie atunci și zăbovi întreaga zi în preajma automobilului, de parcă n-ar fi fost scîrbit de mașini, de pe vremea cînd făcuse pe mecanicul într-un garaj de la București, în anii de după război. Ba încă se băgă și pe dedesubtul mașinii cercetînd curios unele din alcătuirile ei, poruncindu-i celui de la volan să îndeplinească felurite manevre și amintindu-și ușor rostul lor. De pildă :

— Ia apasă pe pedala aia mare, din dreapta !

— Aia-i frîna, Cazimire ! îl lămurea Trică, dovedindu-se foarte priceput la toate ale automobilului.

— Fie și frînă, dacă zici tu... Ia mai apasă o dată ! Ține-o așa !... Acum dă-i drumul. Apasă pe a din stînga.

— Ăsta-i ambreiajul !

— Ce vorbești ? !... Parcă eu n-aș ști ! Ia învîrtește de volan, la dreapta... La stînga !

Această cercetare ținu mult timp și nu se mărgini doar la atît. Într-un cuvînt, Cazimir se uită cu toată luarea-aminte la fiecare pîrghie, la fiecare șurub, căutînd să-i priceapă iar rostul și băgîndu-și-l în cap, ca și cum ar fi avut de gînd să lase cantonul și să intre mecanic din nou.

Seara, după plecarea copiilor, săvîrși încă o treabă, aceasta însă făcînd-o pe furiș. Aduse din casă două bidoane de gaz goale și le umplu cu benzină din rezervorul mașinii, folosindu-se, al naibii, chiar de furtunul găsit în port-bagaj — și cu acest prilej nu pregetă să-și însușească niște „rulmenți" vechi și o parte din scule, socotite mai fără trebuință grabnică pentru șofer, ca omul să nu le observe lipsa numaidecît.

În sfîrșit, a doua zi șoferul se întoarse cu piesa nouă, o puse la loc în mai puțin de-un ceas, cu ajutorul lui Cazimir, și se duse mulțumit, după ce-l răsplăti pe acesta cu o sută de lei și cu un chil de vin.

Cumsecade șofer ! Bîndu-și vinul, pe prispă, și găsindu-l bun, cantonierul nu avu totodată și vreo mustrare de cuget, gîndindu-se că bietul om va rămîne fără benzină pe drum.

„Las' că șoferii sînt oameni isteți ! S-o descurca el în vreun fel!“ își zicea, afurisitul ! — sugînd din clondir. Ba încă mai și rîdea în sinea lui închipuindu-și nespusa uimire a aceluia — că doar își știuse rezervorul pe trei sferturi plin !

Împlinindu-se vreo două săptămîni de așteptare și văzînd că nu mai vine nimeni cu cercetări mai adînci și mai aspre asupra motociclului dispărut, Cazimir purcese la desfacerea lui în bucăți, lucru care îi luă nu doar o noapte, ci vreo trei. Motorul îl duse în magazie, împreună cu farul, cu claxonul și alte cîteva piese mai mici ; roțile le urcă în podul cantonului și tot acolo dosi cadrul, furca, acestea din urmă lucruri fără folos pentru el, dar pe care nu avea unde să le arunce : peste ele întinse o rogojină

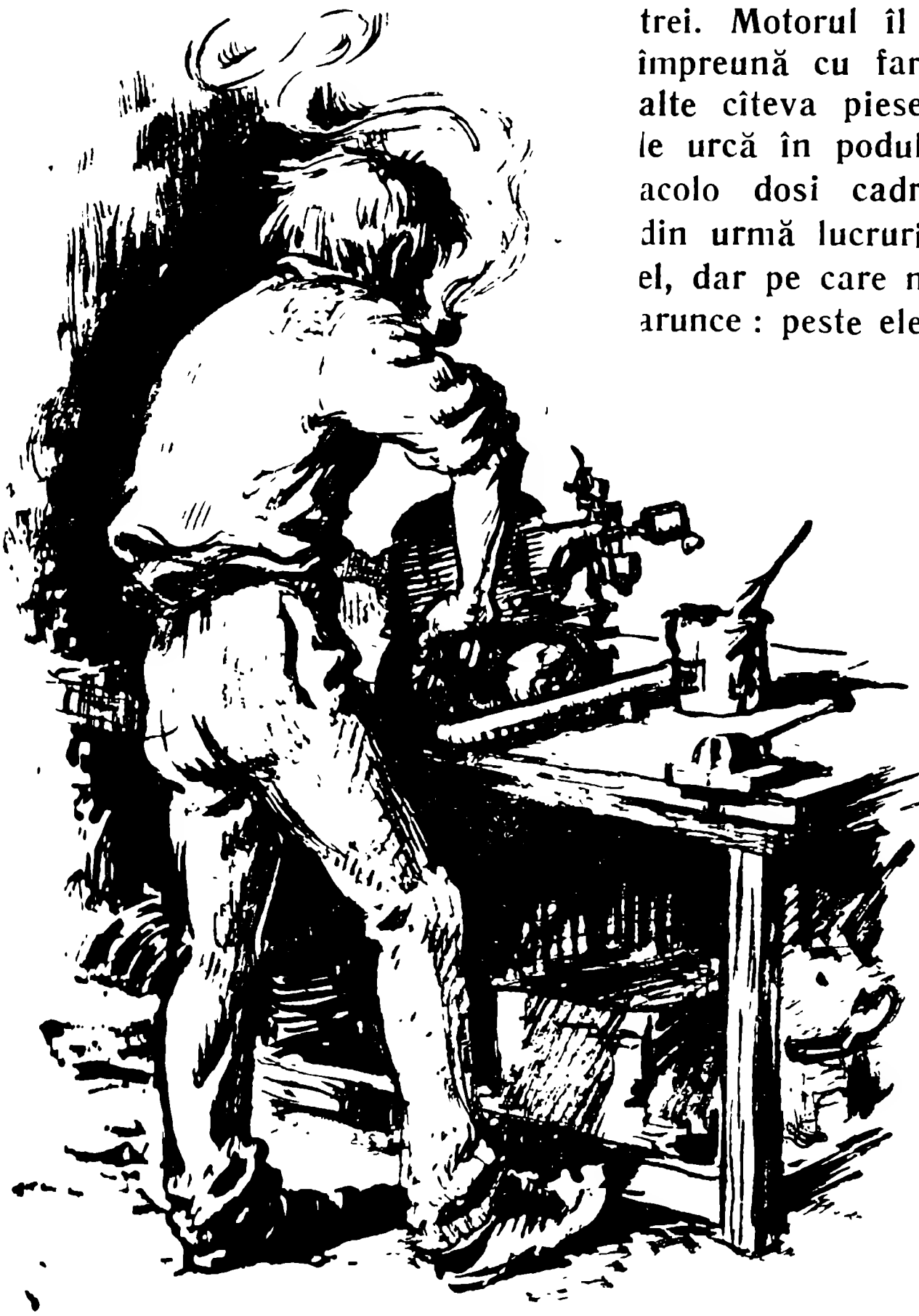

veche, socotind că păienjenii or pune și ei pînzele lor deasupra, desăvîrșind camuflajul lui.

Cu motorul, urcat pe masa fierarului, ca în orice atelier, își pierdu vreo două zile, dichisindu-l cu mare grijă și făcîndu-l cît mai de nerecunoscut. Întîi îl spălă cu gaz, pe urmă pili locul unde se afla săpat numărul, care, la un motor e tot una cu numele la un om, adică identitatea lui — și pe urmă îl vopsi, făcîndu-l ca nou, — tot așa cum răufăcătorul cînd vrea să scape de urmăritori, nu se mulțumește să-și ia alt nume ci se străduiește să-și schimbe și înfățișarea, de pildă punîndu-și ochelari, pieptănîndu-se în alt fel, răzîndu-se de barbă și de mustăți...

Spre sfîrșitul celei de a treia săptămîni, totul fiind gata, fiind și vopseaua uscată, Cazimir socoti că venise timpul să se răzbune pe telegraful care-i scosese pe copii de sub oblăduirea lui. Gîndul care îl frămîntase în ultimul timp, făcîndu-i să înflorească, avea să-și dea rodul din plin!

* * *

Intr-o dimineață, să fi fost pe la ceasul nouă, poate chiar mai mult, Uță încă dormea; dacă nu-l zorea nimeni, el era în stare să doarmă chiar pînă la prînz, spre deosebire de Trică, mai aprins ca fire și mai greu de ținut sub acoperiș.

Prin somn, băiatul auzi o muscă bîzîind, chiar la urechea lui — și dădu cu mîna, s-o alunge, foarte burzuluit. După bîzîit, era o muscă mare, din cele care se nasc la o mie una și pot să trezească pînă și un mort din somnul lui veșnic.

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!... făcea musca la urechea lui.

Uță se apăra iar cu mîna, și mai burzuluit, dar pare-se, gîngania era hotărîtă să se țină de el pînă l-o înnebuni, dîndu-i înainte cu bîzîitul ei:

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!...

Băiatui se zbuciumă un timp, între somn și bîzîit pînă ce, deodată, scos din răbdare, sări în sus, hotărît să prindă musca și s-o chinuiască pe măsura chinului îndurat de el. Dar, căutînd-o pretutindeni, cu ochii cîrpiți, nu o văzu nicăieri, deși bîzîitul se auzea încă, sîcîindu-l ca și pînă atunci:

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!...

Uță se uită în tavan — și deodată se desmetici.

— Telegraful! strigă, încă buimăcit, repezindu-se în tindă și luînd în brațe scara podului.

Zumărul bîzîia de mult timp, repetînd semnalul de apel cunoscut, TU, linie, două puncte linie — și cei de dincolo începeau să-și piardă răbdarea.

— Poate n-o fi în casă, zise Culai.

— Ba este, că l-am lăsat dormind, răspunse Trică. Dar doarme buștean, al naibii bursuc!

— Mai cheamă-l! hotărî Petruș.

Culai și Petruș fuseseră azi primii sosiți, pentru a-și lua în primire postul de telegrafiști, ca în fiecare zi — deși instalația asta, care nu mai înfățișa nici o taină pentru ei, începea să li se pară lucru tocit. Dar iată că azi, la canton, Cazimir îi aștepta cu o veste care îi uluise și-i pusese într-o fierbere încă necunoscută ființelor lor de copii. Petruș se repezise la telegraf să-i cheme și pe ceilalți doi, fiindcă merita să-i pună pe drum pentru vestea lui Cazimir.

Trică primise mesajul pe la ora opt, și, mai înfierbîntat decît ceilalți doi, se și repezise la canton, lăsîndu-l pe Uță să mai doarmă — prea dormea adînc! — și gîndindu-se că l-o chema mai tîrziu.

In sfîrșit, după acele îndelungate apeluri, telegraful de la moară răspunse, foarte adormit, repetînd, după înțelegere, literele cu care fusese chemat pînă atunci.

— Lasă-mă să-i transmit eu! zise Petruș, luîndu-și locul la manipulator și dîndu-l la o parte pe Culai, care făcuse scurtă la mînă ca să-l trezească din somn pe bursuc.

Miroslav dormea pe polița lui, iar Cazimir stătea pe pat, luminos la chip și fericit cum poate nu mai fusese decît în tinerețea lui. Doar între sprîncene i se vedea o umbră de gînd, dovadă că în mintea lui se mai frămînta ceva, nu îi era chiar totul lămurit.

Petruș își începu mesajul cu mîna parcă tremurîndu-i; nu se transmite o asemenea veste în fiecare zi! Pe geam vedea tricolorul de la jandarmerie, dar iarăși, ce ciudat, domnișoara Eleonora nu-i stătea în gînd, ca ieri, ca alaltăieri. Fiindcă, în ultimul timp, de cînd telegraful se învechise, iar își făcea drum pe la Culai și iar se uita peste gard la hamacul care se legăna între pomi.

Azi însă, putea să se legene hamacul oricît, putea domnișoara Eleonora să-și fluture părul în vînt, putea să i se înfățișeze cu puteri vrăjitorești în ochi, cu rochia aceea trandafirie și cu cercul împodobit de flori, cum dansase atunci — pe Petruș nu l-ar mai fi scos din minți.

Și el își începu mesajul gustînd de pe acum, ca pe o prăjitură cu unt mult și cu nuci, urmarea cuvintelor sale în mintea lui Uță,

care aștepta dincolo, cu urechea la zumăr, căscînd și frecîndu-și cu dosul pumnilor ochii cîrpiți.

„Vino repede la moară ! zicea mesajul. Cazimir face automobil !“

După primele vorbe, telegraful de dincolo tăcu — semn că Uță n-avea nici o nedumerire, le pricepuse pe deplin. Dar la sfîrșit, zumărul începu să scoată un șir lung de bîzîituri.

— Dă-i mai rar ! zise Trică, știind că frate-su nu recepționa încă desăvîrșit.

— Crezi că n-a înțeles ? Mai degrabă cred că l-am uluit !

Totuși Petruș repetă mesajul, mai rar, și parcă subliniind fiecare cuvînt :

„Cazimir face automobil !“

După o pauză, Uță transmise, cam bîlbîit, un V și un A, semn că a înțeles și nu mai are nimic de spus, apoi semnă TU, numele postului, așa cum se obișnuiește pretutindeni între telegrafiști și cum învățaseră cu toții de la Petruș.

Copiii rămaseră o clipă dezamăgiți. Se așteptau să se întîmple altceva, telegraful să zbîrnîie cuvinte fără șir, semne de întrebare, de exclamație — și cînd colo, Uță nu zicea nimic !

— Ce să mai zică ! își dădu părerea Culai. S-a zăpăcit. Stai c-o să vină el acuma, gîfîind.

Și cu toții se porniră pe rîs, gîndindu-se la zorul în care îl băgaseră pe bursuc. Și-l închipuiau dîndu-și drumul pe scară, din pod, trăgîndu-și nădragii și cămașa din mers și răscolind praful șoselei, gonind la canton, ca mînat de lupi.

Uță însă, în acest timp, stătea pe o ladă veche, sub ochiul podului, căscînd încă buimăcit și uitîndu-se cu paianjenii somnului peste ochi, în „Condica de emisie și recepție“ unde scrisese, literă cu literă, mesajul lui Petruș. Asta ce mai putea fi ?

Cazimir avea un zimbil vechi, de papură, pe care îl știa din ziua cînd intrase el la canton, prima zi. Era un zimbil vechi, afumat și zdrențuit, de care cantonierul nu se despărțea niciodată cînd pleca la drum, gîndindu-se că poate-i pică vreun chilipir și să aibă în ce-l duce, — gînd de om chibzuit. Ei și ? Ce mare lucru, și ce să faci atîta tărăboi pentru zimbilul lui Cazimir ?

Fiindcă în mesajul de la canton, pe care Uță îl citea și-l recitea, nedumerit, scria, literă cu literă, așa cum înțelesese el după bîzîit :

„TU — vino repede la canton. Cazimir face alt zimbil !...

Capitolul IX

CÎINII VRĂJIȚI

Satul avea trei ulițe, socotind și șoseaua mare, toate în dreapta gîrlei, așezate pe dealuri, în sus. Casa lui Ilie Țeposu, tatăl lui Culai, se afla pe ulița de mijloc, pe partea ei din jos, iar moș Visarion stătea peste drum, pe partea din sus.

Un sat cu trei ulițe, se va zice, nu-i un sat mic ; satul acela nu avea însă atîtea case cît să încapă pe asemenea loc, între ele se întindeau fînețe și livezi cu pruni, încît în multe părți, mai ales spre margini, n-ar fi fost cu putință să arunci o piatră, ba încă nici cu praștia, de la tine la vecin. Era mai degrabă un cătun sălbăticit, întins pe atîta loc cît să încapă un tîrg.

În după-amiaza acelei zile, cîinii de pe a doua uliță lătrau, în chip neobișnuit, și dacă lătrau ei, lătrau și cei din sus, și din jos, molipsiți.

Moș Visarion, și temător și afurisit, își luă cîrpa de pe față și se repezi la drum, să vadă ce-o fi. Cîinii îl supăraseră totdeauna, afară de-al lui, dar pînă azi nu lătraseră așa decît dacă veneau soldații la rechiziții. Or, acum soldații cu rechizițiile degeaba ar mai fi venit, fiindcă luaseră de mult ultimul cal în putere — și nici fîn nu se mai găsea la acest timp.

Și totuși, pe uliță venea om necunoscut, făcînd mare zarvă, altfel cîinii nu și-ar fi ieșit din minți.

Într-adevăr, moș Visarion văzu urcînd, dinspre șoseaua mare, un om cît toate zilele, să fi zis că-i schimnic, să fi zis că-i haiduc, dacă

n-ar fi avut șapcă de ceferist. Dar zarva n-o stîrnea el, ci vreo patru copii care se țineau pe urma lui și ridicau glasurile, amestecîndu-și-le, fiecare voind să-și spună o părere despre felul cum ar fi fost mai nimerit să se facă lucrul la care erau purceși acum. Fiindcă lucrul acela, greu de înfăptuit, era cu atît mai greu cu cît cerea să ai de-a face tocmai cu moș Visarion, om bănuitor, certăreț, uricios și hapsîn. Cu altcineva, zadarnic ai fi încercat să ajungi la un căpătîi — trebuința lor neputîndu-se mulțumi decît de bătrîn.

Omul care se apropia însoțit de copii, nu era altul decît Cazimir, iar copiii erau prietenii lui, și ei veneau aici fiindcă, după spusele lui Culai, în curtea lui moș Visarion se găsea un motociclu vechi, aruncat acolo de nu se mai știe cînd.

Culai își amintea că unul din flăcăii bătrînului, plecat azi la București, unde zicea că lucrează la strung, umblase într-un timp pe acel motociclu. De unde îl luase și cîți bani dăduse pe el, ar fi fost greu de spus, dar pesemne nu mulți, fiindcă nu era mai nimic de capul lui, decît că pîrîia și scotea nori de fum. Incolo, flăcăul nu izbutise să ajungă cu el decît pînă la pod, mergînd adică la vale — iar la deal, înapoi, nu mai venise decît împingîndu-l, ca boul în jug. Și după alte cîteva asemenea încercări, îl aruncase sub un șopron, unde de atunci ruginea liniștit, și se împodobea cu găinațul găinilor.

Lui Cazimir nu-i trebuia această vechitură ci numai roțile, dar mai ales vroia să aibă dovadă scrisă de la bătrîn că a cumpărat, în bună regulă, motociclul din ograda lui. Fără asta, lucrînd el automobilul plănuit, ar fi stîrnit bănuielile oricui. De făcut, poți să-l faci, dar de unde motor, de unde roți, cum te poți apăra în fața învinuirii de furt ?

Și-așa Trică, fără să fie jandarm, se uita cu un ochi cam ciudat, cînd la cantonier, cînd la motorul proaspăt vopsit, gîndindu-se și la ciudățenia aceea, cu motociclul neamțului. Și încă, pe Trică putea să-l lase să-și bată capul oricît, gîndind și socotind, dar ce făcea cu alții, mai ales cu șeful de post, care îndată ar fi mirosit ?

Deci, aflînd de la Culai despre vechitura din curtea lui moș Visarion, Cazimir își spusese, limpezit : „Fac rost și de roți, scap și de bănuieli...“ Fiindcă îndată el își și croise un plan, cum să cumpere de la bătrîn patru roți în loc de două, cîte avea motociclul lui.

Văzînd această deputăție venind, moș Visarion mormăi ceva, furios, neștiind că îl căuta tocmai pe el, strigă mîniat la cîini, îi înjură pe vecini și se duse în fundul curții, la stupi.

Era singur în toată gospodăria — nepoții fugiseră la gîrlă și nu-i mai putea prinde pînă la prînz, să-i dea o mînă de ajutor, dar rămînea să se vadă dacă i-o prinde și-atunci ; afurisiții copii mai degrabă răbdau de foame, decît să rămînă în preajma lui, cum s-ar fi cuvenit.

Doar Lina, una din nurori, se afla acasă și jumulea un pui la bucătărie, pentru bătrîn ; cealaltă, Tudora, se dusese și ea prin vecini.

Și moș Visarion, învîrtindu-se printre stupi, bombănea înciudat, înjurîndu-i pe toți, și pe nepoți, și pe feciorii plecați, și pe nurori, și pe cei care stîrneau hărmălaie în drum...

Între timp, deputația urca la deal, gîfîind — copiii certîndu-se încă asupra chipului cum să se ducă vorba cu bătrînul hapsîn. Dar deodată tăcură și își lăsară capul în pămînt parcă speriați, parcă rușinați, strîngîndu-se mai mult lîngă Cazimir.

Într-o ogradă, pe dreapta drumului stătea întins, pe un țol, un fel de om — că nu avea nici picioare, de la genunchi în jos, nici brațe, nici ochi — și lîncezea așa, la umbra unui prun.

— E nea Miluță al lui moș Tabacu, șopti Culaie după cîțiva pași.

Petruș nu-l știa, dar Trică și chiar Uță își aminteau de el, îl vedeau pe la moară, bărbat vrednic și voinic, cu o mustață neagră, ascuțită la capete ca spicul de grîu — era abia anul de cînd omul venea să macine, luînd sacul din căruță de parcă n-ar fi fost îndesat cu boabe, ci cu fulgi. Și acum iată-l că zăcea aici, jumătate din ce fusese el atunci, fără picioare și fără mîini, cu ochii ca doi bondari morți și putreziți, fără mustață pe chipul ciuruit, fără nimic din ce fusese al lui. Se întorsese așa, din spitale, numai de o săptămînă — și de atunci lîncezea noaptea pe prispă, ziua sub prun, nimeni neștiind ce mai așteaptă el de la lume, ce nădejde îi mai rămîne în suflet, iar în cap ce gînd.

— L-a lovit „brandul", zise Culai, care știa, ca mai tot satul, cum fusese omul rănit.

— Ce-i ăla brand ? întrebă Uță, curiozitatea învingînd spaima în sufletul lui.

Cazimir mormăi posomorît :

— Un fel de tun...

Pașii lui acum șovăiau, nu mai aveau îndemnul de la început, i se mișca în minte un gînd, dar nu știa nici cum să-l ducă pînă la cap, nici cum să-l spună acestor copii. Apoi mormăi alt cuvînt, mult prea mic ca să cuprindă sila și amărăciunea din el :

— Zurbagii !

În cugetul lui însă acest cuvînt se mărea, avînd înțeles mai larg, mai adînc și mai fioros decît înțelesul lui cunoscut, adunînd laolaltă pe toți cei ce răsturnau pacea lumii și porneau prăpăd pe pămînt.

Și după ce zise asta, adăugă:

— Ăsta-i războiul, măi copii!

Apoi dădu drumul la pas, fiindcă venise pentru altceva aici, să le facă o bucurie copiilor, nu să-i amărască în sufletul lor curat și plăpînd. Dar copiii mai văzuseră invalizi, unii ciungi, alții șchiopi, în sat erau pînă acum vreo cinci, fără cei rămași prin spitale, încă neînzdrăveniți, fără cei care n-aveau să se mai întoarcă nicicînd.

— Cazimire, începu Culai, ca și cînd ar fi vrut să alunge mai repede amintirea omului ologit și să-i aducă pe toți înapoi, la treburile lor de copii. Să mă lași pe mine să vorbesc cu moș Visarion, că îl știu.

Asta făcu să se nască din nou gîlceava oprită un timp, numai că fiecare avea acum glasul scăzut, și parcă mai puțin convins.

— Ba să faci bine să nu te bagi; lasă-l pe Cazimir! zise Petruș, intrînd în vorbă din aceeași dorință de a uita omul de peste uluci, deși, avînd mintea mai răsărită și-n suflet mai mari adîncimi, el știa că asemenea imagini nu se uită curînd.

— Trică, tu ce zici? Nu-i mai bine să vorbesc eu? stărui Culai, devenit deodată îndrăzneț peste firea lui.

— Nu știu.

Rămas la cîțiva pași în urma celorlalți, Trică n-avea acum gînd pentru motociclul lui moș Visarion; băgase de seamă ceva, care îl uimise nespus: cîinii își scoteau capul printre uluci și lătrau cu furie, stîrnindu-i și pe cei din vecini, dar în urmă, la vale, nu se mai auzea niciunul, amuțeau cu toți la trecerea lor, de parc-ar fi fost vrăjiți. Vedeai și parcă era lucru de necrezut: cum se apropia Cazimir, fără să se ferească, trecînd la un pas de uluci, cîinele mai hămăia o dată, nehotărît, apoi se trăgea înapoi, cuminte și se uita după el, smerit.

„L-or fi cunoscînd!" își spuse Trică, la început.

Dar lucrul ar fi fost de mirare; de unde să-l cunoască, de vreme ce Cazimir nu umbla pe ulițele satului în fiecare zi? Și un cîine nu se cheamă că poate să te cunoască, dacă treci pe la poarta lui o dată la cinci săptămîni!

Ajungînd la a treia, la a patra, la a șaptea casă și lucrul întîmplîndu-se neschimbat, băiatul începu să se uite din ce în ce mai ui-

mit la Cazimir. Oare nu avea o putere să-i vrăjească pe cîini ? Întîmplarea cu ursul, în care nu crezuse atunci, reveni dintr-o dată în mintea lui, uimindu-l neînchipuit de mult. Da, poate că era ceva la mijloc, ce nu putea înțelege pe deplin, el cu capul lui de copil. Poate Cazimir avea însușiri deosebite de ale oricărui om, cu care își făcea prieteni și din fiare, și din cîini, și din copii.

— Moș Visarioane ! strigă Culai, cînd ajunseră cu toții la poarta bătrînului hapsîn.

Acesta tocmai era cu capul într-un stup și nu-i auzi. Numai Gavrilă, dulăul lui, care pînă atunci hămăise înăbușit, stîrnit și el de ceilalți cîini, se rupse din fundul curții și se repezi spre drum, lătrînd și rupînd cu colții toți răufăcătorii închipuiți.

Cînd nu avea lume străină la lucru, oameni mari sau copii, bătrînul își lăsa cîinele slobod, să se repeadă la oricine ar fi intrat în ograda lui.

Tocmai atunci își scoase și moș Visarion capul din stup și strigă, cu glasul pițigăiat, cunoscut de vecini :

— Care ești acolo ?... Care ai intrat așa, ca-n ograda lui tat-tu? Șo, Gavrilă, șo pă el, rupe-l, anafura lui de pîrlit !

Asta era știut : cine intra fără încuviințare în curtea lui moș Visarion, chiar dacă ieșea viu, își lăsa în gura dulăului măcar nădragii, dacă nu și-o halcă de carne din trup — și p-ormă, zadarnic umblai cu jandarmii și cu judecățile : bătrînului nu puteai să-i faci nimic, de vreme ce treaba se petrecea în ograda lui, unde el singur era stăpîn.

— Fugi înapoi, Cazimire ! răcni Culai, văzînd că, fără să-l mai aștepte pe bătrîn, cantonierul deschisese portița și înainta neturburat în întîmpinarea dulăului care venea năprasnic asupra lui.

Ceilalți copii nu mai putură spune nimic ; rămaseră țepeni, cu mîna la gură, cu ochii zgîiți peste uluci.

Dar iată ciudățenie : întocmai ca leul lui Androcle din povestirea spusă atunci de Petruș, Gavrilă își domoli goana, din ce în ce mai nehotărît, lătratul i se prefăcu doar în hămăit și cînd fu la cinci pași de Cazimir se opri, cu ochii în ochii lui, privindu-l întrebător și supus ; mai lipsea să-i lingă mîna, ca faptul să fie întocmai ca în acea poveste de necrezut.

Cantonierul se aplecă spre el, îi mîngîie blana plină de praf, și-i zise, cu un glas, altul decît le vorbea oamenilor :

— Ce mai faci tu, măi Grivei ? Latri așa la lumea care trece pe drum ?

Iar dulăul se gudură, scheunînd, cu toate că îl chema Gavrilă și nu Grivei.

Moș Visarion se apropie de la stupi, sub stăpînirea celei mai mari mînii și nedumeriri.

— Ce cauți aici? se răsti la cantonier.

Și după ce se răsti așa la el, se întoarse spre dulăul necredincios, dîndu-i un picior în pîntecele supt, de se auziră mațele înăuntru ghiorăind.

Cîinele se duse, cu coada între picioare și cu ochii în pămînt, întorcînd însă capul din cînd în cînd și privindu-l pe Cazimir.

— Am auzit că ai un motociclu, începu cantonierul, către bătrîn.

Dacă n-ar fi avut cu el o treabă care se cerea făcută negreşit, i-ar fi pus mîna în ceafă şi l-ar fi buşit de pămînt, aşa, fără altă pricină decît că era om al dracului şi lovise de pomană un biet dobitoc.

— Ce te priveşte pe dumneata ce am eu ? răspunse moş Visarion, încă mai arţăgos. Cine ţi-a spus ?

Acea motocicletă veche şi ruginită, care nu mai era bună de nimic şi pe care nici măcar nu o cumpărase el, cu banii lui, ci feciorăsu, nu-i ţinea de cald cîtuşi de puţin, ba dimpotrivă, mai încurca locul fără nici un folos. Aşa că, dacă ar fi fost să se topească, ori să intre în pămînt, se cheamă că l-ar fi durut într-un cot. Dar cînd auzi că întreabă cineva de un lucru aflat în curtea lui, pornirile-i de stăpîn se arătară în el — şi se îmbăţoşă şi se aspri şi îşi arătă ţepii de arici şi toate armele aflate asupra lui, ca şi cînd ar fi avut în faţă un fur.

Cazimir se întoarse spre poartă :

— Hai, veniţi încoace, copii !

— Asta e pramatia care ţi-a spus ! piţigăi bătrînul, arătînd spre bietul Culai, care se apropia sfios, împreună cu ceilalţi. Zi aşa, ticălosule mic, te primesc în gospodăria mea, îţi dau o pîine să mănînci şi tu te duci să spui ce-ai văzut !

— Lasă băiatul în pace ! îl opri Cazimir, fără să se arate aprig, dar cu un glas care ar fi putut să te înlemnească în liniştea lui. N-am venit să ne certăm cu dumneata, ci să-ţi aducem cîştig.

La auzul acestui cuvînt, capul lătăreţ al bătrînului se lăţi şi mai mult, iar urechile, împinse în părţi, se boltiră, ca şi cînd ar fi vrut să prindă din zbor vorba de adineaori, să nu se piardă în vînt, ori să se ducă peste gard, la vecini.

— Ce cîştig ? gîfîi el repede, îmblînzindu-se pe neaşteptate la chip.

— Vreau să-l cumpăr.

Hapsînul numai că nu se înecă. Vindea miere, vindea poame, țuică, și negustorii, care veneau de la oraș, aveau bună primire în casa lui ; cine-ți cumpără, e trimesul lui dumnezeu, se cuvine să-l cinstești, să nu plece omul supărat și nemulțumit.

— Ai bani ? întrebă, înghițind în sec.

— Să vedem cît cei pe el.

Motociclul era aruncat în spatele casei, sub un șopron vechi, cu acoperișul prăpădit, prin care curgeau ploi și ninsori. Roțile zăceau pe jumătate îngropate în pămînt și fierul, sub podoabele lăsate de orătănii, era numai rugină, încît puteai spune, nu spre a te cîrcoti, că nu mai folosea la nimic.

— Oare cauciucurile or mai fi bune ? întrebă în șoaptă Petruș.

— Pare că da, răspunse la fel Cazimir.

Apoi își îndreptă spinarea și se scărpină în cap, pe sub șapca de ceferist.

— Fier vechi ! zise, ăsta fiind adevărul, nu ca să caute un preț mai mic. Cît cei ?

Moș Visarion știa prețul poamelor, al mierei, al țuicii, nu și al motocicletelor vechi, dar socotea că astea trebuie să coste scump.

— Cinci mii ! zise, cerînd mai mult decît era în gîndul lui și tot temîndu-se că a cerut prea puțin.

Copiii se priviră, dezamăgiți. Crezuseră că ar putea fi vorba de sute, nu de mii. De unde să scoată atîția bani Cazimir, că ei, unii, n-aveau nici de covrigi ? !

— O mie ți-aș da, vorbi cantonierul, spre spaima însoțitorilor săi.

O mie de lei însemna jumătate din leafa pe care i-o plătea lui drumul de fier — și din asta, mai mult decît un sfert îi oprea pentru niște stricăciuni pe la canton, pe la bariere, puse în sarcina lui.

Culai îl trase de mînecă, șoptindu-i :

— Cazimire, ce faci ?

Moș Visarion se mai uită o dată la ei toți, se uită la motocicleta îngropată în gunoi și iar înghiți în sec.

— Patru mii ! zise, gîfîind.

Tocmeala ținu mai bine de un ceas, dar nu fiindcă ar fi fost în firea lui Cazimir să umble cu ciorovăielile ; el ridică prețul pînă la o mie trei sute cinci zeci de lei — peste asta nemaiputînd să adauge nici un leu.

Şi-atunci rămase aşa hotărît: să dea cantonierul azi o sută de lei, arvună, suta luată de la şoferul acela; peste două zile, cînd primea leafa, să mai dea o mie douăsute cincizeci — şi atunci să poată ridica motociclul. Dar pe deasupra Culai, Trică şi Uţă să se lege că la toamnă vor căra fiecare cîte o mie de găleţi cu prune, din livadă pînă la povarnă, ceea ce făcea, după preţul de anul trecut, o sută de lei de fiecare, adică trei sute pentru toţi.

Copiii se învoiră, fără nici o vorbă de prisos. Petruş în schimb se simţea foarte stînjenit; el nu putea căra prune la toamnă, atunci avea să fie plecat la şcoală — nici o sută de lei nu avea de unde scoate acum, ca să nu rămînă mai prejos decît prietenii săi. Dar, în sinea lui, luă hotărîrea ca la oraş să facă economie din puţinii bani pe care i-i dădea taică-su, să aibă pentru o peniţă sau un creion, şi la Crăciun să-i aducă lui Cazimir măcar o sută de lei, dacă nu mai mult.

Tîrgul fiind încheiat, moş Visarion dădu mîna cu Cazimir şi cumpărătorii plecară pe drumul lor. Culai avu prilejul acum să-l vadă şi el o dată pe bătrîn zîmbind, ceea ce îl mira nespus. Fiindcă zîmbetul hapsînului nu se asemuia cu al niciunei fiinţe omeneşti de pe acest pămînt; cînd zîmbea el, cu gura, ochii păreau că plîng, urechile i se pleoşteau ca lipanul vestejit iar în cucuiul din creştet zvîcnea ceva de parcă ar fi fost ou clocit şi puişorul dinăuntru, venindu-i timpul să iasă la lumină, bătea cu ciocul, ca să-şi facă drum.

Toţi cinci, Cazimir cu ai lui, erau foarte mulţumiţi şi coborau la vale, grăbiţi, visînd la viitorul automobil. Nimeni nu se gîndea cum îşi va cîrpi prietenul lor nevoile timp de o lună de zile, dacă-şi dădea toată leafa pe acest timp; dar de grija asta cantonierul nu avea timp. fiindcă altele îi stăteau în gînd.

Şi iarăşi, nu băgă nimeni de seamă că la coborîre nici un cîine nu mai lătra de după uluci, ci se uitau cu mare sfială la Cazimir. Nimeni, afară de Trică, fiindcă lui îi rămăsese mintea la această ciudăţenie, încă mai de mult.

— Tu vezi? îl întrebă pe Petruş, trăgîndu-l de mînecă şi ţinîndu-l un pas în urmă.

— Ce?

— Cîinii nu-l latră pe Cazimir.

— Ei, au obosit şi ei să latre atît!

— Nu; n-ai văzut la Gavrilă, cum s-a repezit şi pe urmă s-a culcat la picioarele lui?

— Da... Poate cîini îl simt că-i om bun.

— Poate...

Trică se gîndi iar la povestea cu ursul și prin inimă iar îi trecură fiori.

— E un vrăjitor ! zise șoptit, cu toate că el nu mai credea în vrăjitorii.

Apoi adăugă, cu ochii la Cazimir care mergea înaintea lui :

— Un vrăjitor din cei buni !

Capitolul X

CIUDĂȚENII MARI ȘI MICI

Două zile mai tîrziu, așa cum rămăsese și hotărît, Cazimir veni cu leafa la moș Visarion, și după ce-i numără banii, îi ceru nu doar motociclul, ci și act scris.

Bătrînul, între timp, umblase pe lîngă lucrul vîndut, răscolise pămîntul în jurul lui, să vadă dacă nu poate desface ceva, să-i fie de vreun folos, ori să găsească alt mușteriu pentru el, orice lucru, cît de mic, măcar un șurub, dar nu fusese chip. Totul era ros, murdar, ruginit, n-aveai nici ce scoate, nici cum, și dacă văzuse așa, oftase adînc, socotind că s-a păcălit.

Auzindu-l pe cantonier că mai vrea și act scris, moș Visarion se înțepeni pe dinăuntru, ca și cînd în trupul lui ar fi crescut un par, cu spini.

— Nu-ți dau scris!

— Un motociclu nu se vinde fără hîrtie, stărui Cazimir.

— Atunci nu-l vînd.

Cantonierul își luă banii de pe masă, fiindcă bătrînul îl poftise înăuntru cu acest prilej: cum să numere banii la lumină, să te vadă toți de pe drum?

— Dă-mi arvuna înapoi!

— Aia n-o dau!

— Și de ce? Cu ce drept?

— Păi cum adică, mi-am lăsat albinele și-am pierdut timpul de pomană?

În chip ciudat, Cazimir nu mai stărui ci dădu să plece. Numai în uşă, întoarse capul spre bătrîn şi spuse doar un cuvînt:

— Biine!

Dar aşa îl spuse, şi aşa privi, încît pe moş Visarion îl cuprinse un fel de tremur, ca şi cînd cantonierul l-ar fi vrăjit şi pe el, ca pe cîini. Numai că privirea lui Cazimir nu fusese de data asta blîndă, ci aprigă, ca de haiduc, avînd puterea să zobească ţeasta, ca un topor şi să străpungă inima, ca un cuţit.

— Şi la ce vrei scris? întrebă bătrînul, privind cînd în ochii lui Cazimir, cînd la banii acestuia, mototoliţi în pumn.

— Aşa, ca să am dovadă că nu-i de furat.

— N-am hîrtie! dădu s-o încurce iar moş Visarion.

Avea un top întreg pe care i-l dăduse un negustor, fără să-i ia bani pe el.

Culai, care asculta de afară, cu ceilalţi, se repezi peste drum, acasă la el şi veni cu o foaie de caiet.

— N-am condei! o lungi bătrînul.

Culai aduse într-o fugă şi condei şi călimară.

— Mi-s sparţi ochelarii, se codi iar moş Visarion.

— Las' c-o scrim noi!

Petruş fu chemat în casă şi scrise hîrtia, precum că moş Visarion îi vindea lui Cazimir o motocicletă veche, marca „Harley Davidson", proprietatea sa...

— Asta să nu scrie! sări bătrînul. O vînd, şi gata, altceva ce mai vreţi?

Învăţase de cînd avea de-a face cu negustorii, că ajunsese uneori şi pe la judecăţi, să scrie în hîrtii cît mai puţin şi mai nelămurit. Nu se temea că ar putea veni fie-su, a cui era motocicleta, să-i ceară socoteală, dar de ce să scrie cuvinte fără nici un rost?

— Şterge! încuviinţă Cazimir.

Iar Petruş scrise mai departe: „marca „Harley Davidson", veche, în stare de nefolosinţă dar fiind întreagă..."

Aici, Cazimir, care se uita peste umărul băiatului, bolborosind în semn de încuviinţare cuvintele scrise de el, scăpă, printre dinţi, ca să nu înţeleagă limpede decît Petruş:

— ...fiind întreagă şi avînd două roţi rezervă.

Bătrînului nu i se păru nimic ciudat; motociclul avea două roţi, şi dacă nebunul de cantonier voia să aibă scris şi asta, nu socoti că are vreun rost a se împotrivi; cuvîntul „rezervă", de la sfîrşit, sau nu-l înţelese limpede, sau poate nici nu-l auzi, că nu făcu întrebare,

ci iscăli hîrtia, cu mîna tremurînd de spaima hîrtiei şi a iscăliturii, nu a acelui cuvînt.

— Cum îl ducem, Cazimire? întrebară copii, care între timp despotmoliseră motocicleta, iar acum o curăţau cu sîrg.

— Să-l rugăm pe nenea Sandu, poate ne dă căruţa lui, zise Culai.

Cazimir avea însă alt plan. Scoase din buzunar felurite chei şi le puse jos.

— Mai întîi îl desfacem bucăţi, hotărî el, aşezîndu-se în genunchi, lîngă motociclul ruginit şi apucîndu-se să desfacă şuruburile vechi

Firește, un şurub ruginit nu se desface ca unul nou! Unde piuliţa nu vroia să meargă, cantonierul punea dalta şi ciocanul, făcînd să iasă scîntei şi fierul să sară în bucăţi.

Copiilor le părea rău să vadă motociclul astfel ciopîrţit, dar se împăcau cu gîndul că din el avea să iasă un automobil — iar ceea ce nimicea Cazimir însemna că nu-i un lucru folositor.

După vreo două ceasuri, motociclul era desfăcut în cinci bucăţi: roţile, motorul, cadrul — şi ghidonul cu furca.

— Acum haideţi cu ele jos! hotărî Cazimir. Ia să vedem dacă sînteţi voinici.

Lui Uţă îi dădu roata din faţă, lui Culai pe cea din spate, pe Trică, fiind mai vînjos decît toţi, îl împovără cu cadrul, lui Petruş îi rămase ghidonul cu furca, iar el luă motorul, lucru greu cît toate celelalte la un loc. Ba încă ar mai fi luat el ceva, dacă n-ar fi avut mîna aceea, beteagă din cot.

Şi ciudata lor caravană, astfel împovărată, porni spre canton, avîndu-l pe Cazimir în frunte, iar în coadă pe Petruş. Dar ceea ce le părea ciudat tuturora, cantonierul nu luă drumul cel mai scurt, cum ar fi fost firesc la nişte oameni care nu merg să se plimbe ci duc greutăţi. El străbătu mai întîi uliţa de mijloc, pînă la capul satului şi de acolo se întoarse, pe şoseaua mare, pe la şcoală, pe la primărie, pe la postul de jandarmi — mergînd prin mijlocul drumului şi arătîndu-se tuturor.

Bineînţeles, convoiul ciudat stîrnea mare uimire — şi femeile, moşnegii, copiii, ieşeau pe la porţi. Cu război, cu lipsuri, cu morţi, cu răniţi, satul îşi ducea înainte viaţa lui, supunîndu-se legilor firești ale acestei vieţi.

— Ce-i aia, domnule Cazimir? întreba cîte un om, mirîndu-se nespus.

Şi cantonierul, care nu răspundea niciodată la întrebările oamenilor, de data asta îl lămurea bucuros :

— E, ce să fie, un motociclu !

— Da' de unde-l ai ?

— L-am *cumpărat* de la domnul Visarion.

— Aşa ?...

De asta oamenii nu se mirau ; îşi aduceau aminte că Florea, flăcăul mai mare al bătrînului, avea un motociclu cu care chiar umblase pe drum, şi dacă taică-su îl vindea azi, era cum nu se poate mai firesc. Îi mira în schimb că îl cumpărase cantonierul şi ar fi vrut să ştie de ce.

— Da' la ce ţi-a trebuit, domnule Cazimir ?

— Uite-aşa, vreau să mă plimb cu el.

— Păi mai e bun ?

— O să-l fac eu să fie bun.

Copiii, şi curioşi şi pizmuitori, se luau după ei, iscodindu-l mai cu seamă pe Culai, care le era vecin şi-l ştiau mai bine decît pe nepoţii morarului ; cît despre Petruş, să-l întrebe, nu îndrăzneau, numai că îşi dădeau coate şi rîdeau, arătînd la şapca lui de licean. Întîmplarea îi stîrnea cu atît mai mult, cu cît Culai, după înţelegere, nu le destăinuia nimic, răspunzîndu-le în doi peri, cum făcea şi Cazimir cu oamenii mari.

Cînd ajunseră în faţa primăriei, şoseaua era plină de copii.

— Da' ce-i asta, nene Cazimire ? întrebă secretarul, care tocmai cobora pe scări.

Cantonierul îi răspunse ca şi celorlalţi.

La jandarmerie, iacă şi şeful postului, ieşind, cu trupul lui voinic şi bine hrănit.

— Ce-i cu tine, mă banditule ? îl întrebă pe Cazimir.

Nu-l întreba aşa cu pornire ; şeful de post socotea că se poate juca după placul lui cu vorbele, neavînd de dat socoteală nimănui. Cantonierul însă nu era la fel de răbdător ca oamenii ceilalţi ; nici nu rîse, nici nu-şi scoase şapca, ci răspunse, burzuluit :

— Să mă faci bandit cînd m-oi prinde la drumul mare, dacă ai curaj să umbli noaptea pe drum !

La aceste vorbe, neaşteptate, jandarmul se făcu roşu în obraz şi cartuşiera îi ieşi cu o şchioapă înainte, semn că bojocii fierbeau dedesubt.

— Ia stai ! porunci, făcînd un pas aspru în drum.

Copiii străini se risipiră ca potîrnichile şi nu se opriră decît prin

porți sau pe după uluci. Rămase doar Cazimir, oprit locului, mai scămoșat și mai lățos ca oricînd, că parcă și din ochi îi curgeau lațe încîlcite și furioase.

Cei patru însoțitori ai săi așteptau, înlemniți; numai lui Petruș nu-i era frică de loc, fiindcă-l știa pe șeful de post bețiv, și dacă era bețiv de felul lui, degeaba făcea pe viteazul acum.

Jandarmul se îndreptă întîi spre el, mirat să-l vadă pe băiatul șefului de gară în asemenea tovărășii.

— Tu ce cauți aici, Petruș ? îl întrebă, și mustrător, și blînd.

Vroia să cîștige timp, să se gîndească la chipul cum să-l ia pe Cazimir, că ăsta nu era ca un țăran de aici, avea un rost la drumul de fier, — mare sau mic era slujbaș la stat, ca și el. Poate se pripise făcîndu-l bandit, cum îi făcea pe toți ; de unde să știe că sălbaticul cantonier, în loc să rîdă, avea să se burzuluiască așa, ca un urs ?

— Sînt cu Cazimir, răspunse Petruș.

— Cu altcineva n-ai găsit să umbli ? îl mustră șeful postului. Am să te spun lui tat-tu.

Băiatul știa că în lume tatăl său avea un rang și Cazimir altul, unul era șef de gară, celălalt cantonier și de-aici se trăgeau o sumă de deosebiri pe care oamenii le țineau totdeauna în seamă. Înțelesese starea asta chiar de la Cazimir, care se uitase la el altfel decît la ceilalți copii — și poate că și azi se mai uita, un pic.

Tatăl lui era șef de gară, avea leafă opt mii, iar Cazimir, două. Șeful gării purta șapcă roșie, iar cantonierul neagră. Primul avea două odăi, cu toate acareturile trebuitoare, al doilea nu avea decît una, pe jumătate cît cea mică a lor. La ei în casă erau paturi cu somieră, cu cearșafuri albe, subțiri, erau șifoniere pentru haine și scrinuri pentru rufărie, aveau perdele la ferestre, bufet cu farfurii și tacîmuri, lampă agățată în tavan, masă de șase persoane, care se putea întinde pentru zece — iar mîncare, prin grija șefului de post și a perceptorului se găsea pentru douăzeci. Șeful gării se spăla în baie. chiar dacă nu era o baie ca la oraș, ci una de zinc, în care turnai apă încălzită la mașina de gătit... Și astea nu erau toate...

Cantonierul se spăla pe prispă, sau la gîrlă, dormea pe pat tare, în casa lui nu găseai nimic frumos, nici de preț, iar el nu avea pe lume decît un cotoi pe care îl mîngîia ca pe un copil.

Astea toate, și altele, făceau deosebit rangul șefului de gară, de al lui Cazimir. Petruș știa, de mult, dar el îl iubea pe cantonier pentru însușiri care nu aveau nimic de-a face cu sărăcia și cu rangul lui, și pe care, desigur, nu le-ar fi înțeles nici un șef de gară, nici un șef de post, așa că zadarnic le-ar fi vorbit.

Dar el găsea acum prilejul să arate că nu se lepăda de prietenul lui — așa că îl înfruntă pe jandarm, clocotind, cu ochii plini de scîntei, cum nu era de loc în firea lui de copil potolit.

— Cazimir e prieten cu mine ! zise aproape trufaș, socotind că-i răspunde și șefului de post, și cantonierului, acestuia din urmă nu

pentru a-l linguși, ci spre a-i arăta, în fața lumii, că nu se ține de alt rang decît el.

Apoi, deodată, Petruș păli. La fereastra de sus a jandarmeriei se mișcase o perdea, și o clipă, prin ochii lui trecuse așa cum trece fulgerul pe cer, orbindu-te și făcîndu-te să te dai înapoi, un braț slăbuț, trăgînd perdeaua și perdeaua luînd cu ea o șuviță de păr blond, mătăsos.

Băiatul strînse ghidonul în mîini, căutînd sprijin în el — și-l găsi.

— Dacă-i așa, o să vezi tu bătaie de la tat-tu ! zise șeful de post, descumpănit de îndîrjirea băiatului.

Apoi se întoarse spre cantonier, mai puțin bățos ca la început, lăsînd baltă vorbele îndrăznețe cu care-i răspunsese acela.

— Și astea ce-s ? De unde le-ai... luat ?

Vroise să întrebe, după felul lui : „De unde le-ai furat ?“ dar, lucru ciudat, el, șef de post, cu carabină la spinare și cu cartușieră pe buric, întărit cu mari puteri de către comandanții lui, el care băga spaima în om numai cît se uita la el, simțea deodată un fel de teamă în fața cantonierului.

— E motociclul lui Visarion, l-am cumpărat de la el.

Despre motocicleta asta știa și șeful de post, se mira numai și el, ca oamenii ceilalți, că o cumpărase Cazimir.

— Și ce ai de gînd să faci cu ea ? Altceva n-ai găsit să cumperi, sau te dau banii afară din casă ?

— Oi face eu ceva...

Șeful de post se uită iarăși la părțile motocicletei, purtate de copii și nu mai găsi nimic de zis. Pe altul, nu-i vorbă, l-ar fi descusut pînă l-ar fi înnebunit. Abia la urmă își aminti să se mai lege de ceva, și întrebă, bănuitor, socotind că de data asta o să-l înfunde pe Cazimir :

— Dovadă ai ?

— Păi cum nu ? răspunse cumpărătorul, bucuros, scoțînd de la piept hîrtia iscălită de moș Visarion.

Pe scurt, întîmplarea asta stîrni zarvă în tot satul, ceea ce nu s-ar fi întîmplat atunci cînd Cazimir ar fi luat drumul drept, la vale, de la moș Visarion, peste gîrlă, la cantonul lui. Dar, se vede treaba, el ținuse anume să se iște tărăboi.

Și astfel la ceasul prînzului, cînd motocicleta făcută bucăți se afla în bătătura cantonului, satul întreg, cu primar, cu notar, cu se-

cretar, cu jandarm, cu cîrciumar, cu moşnegi, femei şi copii, ştia de fapta lui Cazimir, şi se mirau şi se întrebau şi nu se mai dumireau.

In acest timp, Cazimir, cu ucenicii săi făceau planuri şi meştereau, lucrul lor neoprindu-se decît un ceas, cît copiii trebuiră să fugă acasă, să îmbuce cîte ceva, nu că n-ar fi putut să rabde de foame cu un asemenea prilej, dar ca să nu mai aibă gură cu mamele lor.

Cantonierul chiar trebuia să-şi facă o fiertură şi trebuia să-l mulţumească şi pe cotoi cu ceva. El mîncă o strachină cu ciorbă de prune verzi, iar lui Miroslav îi fierse un ou, că mai multe nu avea, — puţină mîncare pentru pofta cotoiului.

— Las' că diseară îţi aduc găină ! îl linişti.

După prînz iarăşi se apucară de meşterit şi de chibzuit ; cantonierul făcuse chiar şi planul viitorului automobil, desenînd pe o hîrtie părţile lui mari. cum să se lege roţile din faţă cu cele dinapoi, unde să fie volanul şi cum să mişte de roţi, unde să aşezi motorul şi cum să-l conduci, lucru greu de făcut chiar şi pe hîrtie şi chiar pentru un om cu destulă pricepere la maşini.

— Cazimir, dar de unde o să iei încă un far, că automobilul are două ?

— O să găsesc eu, nu vă gîndiţi voi.

Farul era în pod, de la motocicleta neamţului.

— Îi pui şi goarna ?

Goarna veche, cu pară de cauciuc, de la motocicleta lui moş Visarion.

— Aş ! Îi pun claxon, ca la automobilele noi.

— Dar claxonul de unde îl iei ?

— P-ăsta o să mi-l aducă Miroslav.

— Nu zău, Cazimire, de ce glumeşti ? !

— Bine, dacă voi credeţi că glumesc ! Dar cînd oţi vedea claxonul ce-o să mai spuneţi ? Ehe, voi încă nu ştiţi cine-i Miroslav şi ce puteri are el !

Lăsîndu-se întunericul serii, copiii se strînseră înăuntru, la canton, şi ţinură iarăşi sfat cu Cazimir, despre fiecare parte a automobilului lor, cum va porni, cum va cîrmi, cum se va opri la locul dorit.

Trică înţelegea aceste treburi cel mai bine dintre toţi, mai bine chiar decît Petruş, care nu luase ca el seama la maşini, neavînd dorinţa să se facă mecanic.

Culai şi Uţă nu prea se băgau în vorbă, nu pricepeau mai nimic, stăteau cu gurile căscate, dar tot aşa de înfrigurati ca şi ceilalţi doi

— iar de întrebat, dacă întrebau ceva, o nimereau prost. Ca de pildă, întrebarea lui Uță:

— Da' dacă nu s-o mai opri, pînă unde te duci?

— Prostule! (răspunsul lui frate-su) Cum să nu se oprească dacă are frînă și ambreiaj?

— Sigur!

Asta era întărirea lui Culai, care nu știa încă nimic despre ambreiaj, dar credea în știința lui Trică tot atît cît în a lui Cazimir

— Și benzină de unde luăm?

Asta era întrebarea firească pornită de la Petruș.

— Ei, o să găsim noi undeva! Să vedem, pentru început cred că tot Miroslav o să-mi aducă un bidon, două...

Abia la plecare, tîrziu, după trenul de zece, Trică întrebă și altceva, care, pe lîngă automobil, îi stătea în minte de alaltăieri:

— Cazimire, de ce nu te latră cîinii?

Vorba lui îi miră pe toți, dar mai cu seamă pe cantonier. Acesta se uită pieziș la băiat, bănuitor față de el de la un timp, întrebîndu-se de rostul ciudatei iscodeli.

— Care cîini? mormăi.

— Așa, toți.

— Da' ce ți-a venit?

— Am văzut, cînd am fost la moș Visarion.

Cantonierul ridică din umeri.

— Știu eu? Parcă eu vorbesc limba lor, să-i întreb de ce pe unii-i latră și pe alții nu?... Eu numai cu Miroslav mă înțeleg, că îl am de mult și-am învățat să vorbesc cu el.

Desigur, pe Trică răspunsul nu-l mulțumi; Cazimir lua în glumă o întrebare pe care el o pusese în chipul cel mai serios.

— Cazimire, eu cred... Știi de ce nu te latră?

— Ei, spune, dacă te ții așa de deștept!

— Te simt că ești om bun!

— Hai, duceți-vă! se răsti cantonierul, burzuluit deodată, în loc să se bucure de acest cuvînt.

* * *

După plecarea copiilor Cazimir mai zăbovi un timp, certîndu-se cu Miroslav care venise și-i tot cerea găina făgăduită la prînz, apoi, uitîndu-se la ceas și văzînd că se apropia miezul nopții, ieși din canton.

Umblau nori pe cer, umbrind un colțișor de lună răsărită de cu seara; pe spinările negre ale dealurilor, topite în noaptea la fel de neagră și ea, se întindea o dîră subțire și palidă de lumină, arătînd locul întîlnirii pămîntului cu cerul. Și apele Gîrleimari sclipeau, din loc în loc, acolo unde se învolburau peste vreun bolovan; încolo locurile pluteau în beznă și-n încremenire, — nu se mai simțea suflare de vită ori de om în jur.

Cazimir intră în magazie, luă roțile motocicletei cumpărate de la moș Visarion și purcese să facă un lucru cu totul de neînțeles: cu ele în spinare și pășind tiptil, să nu-l simtă soldatul de pe pod, trecu gîrla, fără să-și mai scoată bocancii din picioare, ajunse dincolo și o luă la deal, spre ulița de mijloc, dar nu pe drumul făcut la prînz, prin fața postului de jandarmi, a primăriei, ci pe altul, ferit, de altminteri drumul cel mai scurt. Satul dormea, în deplin întuneric; nu se vedea măcar un opaiț licărind undeva, ci doar cîte un geam sclipind ca ghiața, în clipa scurtă cînd fărîma de lună scăpa printre nori. La o casă pierdută printre pruni, se auzea un glas de femeie, jelind, cu o sfială potrivită tăcerii din jur, și plînsul ei stăvilit făcea să simți mai adînc durerea care o apăsa la acest ceas tîrziu; poate primise peste zi vestea că bărbatul, fiul, fratele îi era rănit sau căzut prizonier — sau poate vătășelul de la primărie îi adusese acel plic galben, sol al morții, care nu-ți mai îngăduia să nădăjduiești nimic... Lătra cîte un cîine, ici, colo, alții hămăiau pe la porți, dar la trecerea lui Cazimir amuțeau, scoțînd doar scîncetul animalului dornic de dragostea unui stăpîn.

Așa străbătu cantonierul ulița, urmărit de plînsul sfios al acelei femei, călcînd cu bocancii prin praful gros ca pe puf și nestîrnind nici un zgomot— că peste plîns nu se auzeau decît prunii din livezi, fremătînd.

Ajungînd la colțul ulucilor lui moș Visarion, se opri și trase cu urechea; în casă și în ogradă nu se simțea nimic mișcînd, afară de pasul cîinelui Gavrilă, care îl simți și se apropie, scîncind. Cazimir scoase din buzunarul hainei un codru de mămăligă și i-l aruncă, nu spre a-l momi, că n-ar fi avut de ce, apoi începu să urce la deal, pe după uluci, ocolind spatele casei — și cînd ajunse la șopron se opri.

Nici în această parte a gospodăriei nu se simțea nimic. Cîinele se luase după el, pe lîngă gard, și tot scîncea, ca și cum l-ar fi poftit:

„Dar vino, Cazimire, nu te mai feri atît!“

Poate dînd urmare poftirii lui, cantonierul lăsă roţile, una cîte una, să cadă în ograda lui moş Visarion, şi punînd un picior peste uluci, trecu şi el dincolo, tocmai în locul unde zăcuse motociclul ruginit.

Ciudată treabă şi de neînţeles pentru omul cel mai isteţ ! Cumpărase aceste roţi chiar azi la prînz, şi iată că le aducea acum înapoi, ca să le pună la vechiul lor loc, acoperindu-le cu bălegar şi ţărînă să nu mai ştii dacă-i om întreg la minte, sau nu cumva s-a ţicnit !

Sfîrşindu-şi el treaba de neînţeles, în prietenoasa tovărăşie a cîinelui, Cazimir se îndreptă de şale şi se duse la coteţul de păsări, fără mare sfială, ca şi cînd ar fi fost în ograda lui.

Găinile cîrîiau prin somn, — unele mai încet, puicile mai sfioase şi cu somnul mai lin, altele, găinile bătrîne, cîrîiau gros — şi cantonierul le cunoştea preţul după cîrîit. Deci, băgîndu-şi capul în coteţ, trase cu urechea şi, dibuind-o pe cea mai împlinită la trup, o înhăţă cu îndemînare şi-o ascunse în sîn, unde găina amuţi.

Ar fi vrut să ia şi o raţă — pe moş Visarion era păcat să-l păgubească prea puţin — dar raţele măcăiau al naibii — nu merita să te-ncurci. Deci Cazimir îşi întoarse gîndul tot spre găini, o dibui pe a doua în greutate după cea din sîn — şi vîrînd-o şi pe aceea la locul cel bun, sări gardul înapoi, nu înainte de a mîngîia blana lui Gavrilă, în semn de mulţumire pentru chipul cum fusese primit.

A doua zi dimineaţa, pe la ceasul zece, moş Visarion tocmai drăcuia în curte, numărîndu-şi a suta oară găinile şi nedumerindu-se de socoteala lui, cînd, iacă-tă, pe poartă intră Cazimir, cu cei patru copii.

— Imi lipsesc două găini, pîţigăi bătrînul, în locul oricărui alt cuvînt cu care poţi să întîmpini pe noul venit.

Apoi se desmetici şi întrebă, răstit, către Cazimir :

— Ce mai vrei ?

— Am venit să iau roţile.

— Care roţi ?

— Ale motociclului.

— Pesemne c-ai înnebunit !

Aşa ar fi putut să creadă şi copiii, dacă pe drum Cazimir nu i-ar fi lămurit că...

— Nu le-ai luat ieri ? se stropşi bătrînul, uitînd de găini.

— Am luat două, răspunse cantonierul, liniştit.

— Păi atunci ?

— Am venit după celelalte.

— Mă omule, nu mă scoate din minți !

In loc să mai stăruie, că n-ar fi folosit la nimic, Cazimir se îndreptă spre șopron.

— Uite-le ! Hai, copii, luați-le și să mergem !

Moș Visarion se cruci ; avea și altminteri capul buimăcit cît numărase la găini, dar întîmplarea asta îi răsucea creierul, că îl simți zvîcnind prin cucui.

— Ce-s astea ?

— Roți.

— De unde au răsărit ?

— Erau aici ; mă mir că nu le-ai văzut.

Nici copiii nu le văzuseră, dar ei îl credeau pe Cazimir ; cînd ridicaseră motociclul de la locul lui, și-l trăseseră în mijlocul ogrăzii, să-l desfacă în părți, roțile astea de prisos rămăseseră dedesubt, așa cum se vedeau acum. De altminteri, faptul putea cel mult să te uimească, dar nu să-ți dea bănuieli ; ce minciună, ce lucru necurat se putea ascunde aici — și mai cu seamă, ce putea să cîștige Cazimir, mințind ?

Așa socoti, în pripă, și moș Visarion cu toate că avea creierul sucit, și în pripă își zise că dacă nu cîștiga nimic Cazimir, el avea prilejul să tragă un folos, negreșit. Deci se zburli și zise, apărînd roțile :

— Astea nu ți le-ai vîndut !

— Ba da ! Uite colea în hîrtie, ai iscălit : un motociclu vechi... cu două roți de rezervă...

— Cu două roți, nu cu patru !

— Cu două ale lui și cu două rezervă !...

Asta nu era o treabă pe care s-o înțeleagă bătrînul acum, cînd paguba începuse încă de dimineață, cu găinile. Ce tărăboi pentru două roți vechi !... Venise lumea și din deal și din vale, să asculte pe lîngă uluci.

— Nu ți le dau ! pițigăia moș Visarion.

— Ba o să le dai ! stăruia Cazimir, pufăind din lulea liniștit.

S-ar fi spus că zarva stîrnită în jur era pe placul lui, deoarece n-o curmă decît atunci cînd văzu destulă lume în jur.

— Mă duc la șeful de post ! zise atunci.

Și se duse, și oricît nu-l mistuia șeful de post pe Cazimir, nu socoti potrivit să se ia la harță cu el acum — îi cocea el ceva pentru mai tîrziu, cînd l-o putea încolți — așa că îi recunoscu dreptatea și trimise un jandarm la moș Visarion să-i spună cuvîntul lui.

Și în felul acesta, toată suflarea satului, cu șeful de post în cap, știa acum limpede că moș Visarion îi vînduse lui Cazimir un motociclu cu încă două roți — așa că roțile neamțului din pod puteau coborî pe pămînt, ba chiar puteau să umble pe drum, fără a avea drept cineva să întrebe de unde, ce, și cum....

La înapoiere, cînd se duceau cu roțile la canton, Trică zise așa, din senin :

— Oare cine o fi hoțul din sat care tot fură găini ?

Cazimir tuși. Dar nu, băiatul n-avea nici o bănuială, se citea limpede în glasul și-n privirea lui de copil.

— Că să vezi istorie ! urmă Trică sub stăpînirea celei mai mari uimiri. A fost și la noi as-noapte, dar...

— Ei, și ce v-a furat ? mormăi Cazimir.

— Tocmai că nu ne-a furat, ci ne-a adus o găină plocon !

— Fugi că minți ! zise Culai.

— Ba să-mi saie ochii dacă te mint !

Cantonierul merse o vreme, tăcut, cu privirea pierdută în mari depărtări — în vreme ce copiii se ciorovăiau în urmă, pe seama acelei scorneli. Apoi zise cantonierul, curmînd neînțelegerea lor :

— Cine știe ce-o fi ?! Pe lume se întîmplă uneori și minuni !

Capitolul XI

LEGĂMINTUL CANTONIERULUI

N-o să fie nimeni atît de hain încît să-l socotească pe Cazimir hoț, fiindcă luase o dată, sau poate de mai multe ori, miere din prisaca lui moș Visarion, fiindcă dosise o motocicletă fărîmată, care și așa n-ar mai fi folosit la nimic, și fiindcă uneori își băga mîna prin cotețele oamenilor, la găini. Aici, mai ales, s-a văzut că nu se lăcomea cîtuși de puțin, ceea ce-i o dovadă că nu avea în el îndemnurile furului — și nici nu le lua pentru poftele lui, ci ale lui Miroslav.

Cotețul cel mai apropiat de canton fiind acela al lui moș Aron de la moară, acolo se ducea mai des Cazimir, stîrnind la început mirarea stăpînilor păgubiți și sfîrșind cu hotărîrea lui Trică de a pune o sonerie, spre a-l descoperi pe fur.

Mustrat în cuget, cu întîrziere, pentru fapta sa, căci la început, îl socotise pe morar ca fiind bogătaș — cantonierul luase hotărîrea să nu-l mai păgubească în viitor.

El vedea că nepoții lui moș Aron erau cam sărăcuț îmbrăcați, cu cămășuțele peticite pe oriunde se putea și că toată vara umblau desculți, ceea ce nu se întîmplă cu odraslele unor oameni avuți. Din spusele lor înțelesese că Stanca, mama lor, nu îi creștea cu bunătăți și că la ei găinile nu se tăiau oricînd, ci numai la zile mari — ba că, în ultima vreme pe unele le mai și vindeau, ca să cîrpească alte nevoi

Dar cum era cu putință? Moara nu aducea cîștig deajuns?...

Mai întîi că moara, după cum Cazimir aflase abia acum, de curînd, cu prilejul unui proces al lui moș Aron, nu era a lui, ci o avea în arendă de la o Bancă mare și Bancă vroia să-l scoată, să-i rupă contractul, ca s-o dea altuia, care ar fi plătit mai mult. Pînă una alta, procesul îl cîștigase moș Aron și contractul rămînea bun, pe încă patru ani, dar cu acest prilej morarul trebuise să dea mulți bani la avocat și pe la grefieri, altfel nici unul nu mișca un deget ; ba le mai dusese și cîte un săculeț cu porumb, cîte o gîscă, o curcă ori un rățoi, din împuținatele orătănii aflate în coteț.

Dacă mai țineai seama că măcinișul mersese prost în ultimul an, iar anul acesta făgăduia să scadă mai mult, după cum își strîngea tot țăranul cureaua, cu o gaură, cu două sau cu trei, înțelegeai că gospodăria morii nu înflorea ci scîrțîia binișor.

Că aveau oamenii o curcă-două în coteț, trei-patru gîște, cinci-șase rațe, zece-douăzeci de găini și un porc, ar fi fost și rușine să nu le aibă, dovadă de lenevire, atîta timp cît în gunoiul morii se găsesc totdeauna grăunțe rătăcite, numai bune să hrănești orătăniile. Dar asta nu însemna bunăstare, cum crezuse la început Cazimir.

Și-acum, dîndu-și seama că păgubea niște oameni neînstăriți, pe lîngă că mai erau și cu suflet bun — și avînd el mustrare de cuget, se hotărîse să lase în tihnă găinile lui moș Aron și, la o nevoie, să se ostenească pînă dincolo de gîrlă, unde se găseau alte cotețe pe care să le poată dijmui.

Asta fusese hotărîrea lui și, ca început, chiar dusese în cotețul morarului una din găinile luate de la moș Visarion, socotind ca, încetul cu încetul, să se plătească de paguba făcută în trecut.

Din a doua găină luată atunci, îl hrăni pe Miroslav trei zile la rînd, fiindcă mai luase pe deasupra hotărîrea să curme și din lăcomia cotoiului care îl punea așa des pe drum.

Dar a patra seară, la ora tîrzie cînd copiii plecaseră pe la casele lor, găsindu-se din neprevedere fără hrană pentru motan, Cazimir se simți prea ostenit să se ducă tocmai peste gîrlă, căci lucrase toată ziua la automobil. Și-atunci se duse la moară că era colea, de unde luă înapoi găina lui moș Visarion ; asta, va încuviința oricine, e departe de a se mai numi furt.

Iată însă că peste alte trei zile, seara, fiind iarăși ostenit, — iarăși lucrase din răsputeri la automobil — cantonierul se abătu iar pe la moară, și luă, de data asta un rățoi.

Cît despre mustrările lui de cuget, găsi un mijloc să le liniștească : el socoti că ia rățoiul *împrumut* și că îl va pune la loc cu

primul prilej — ceea ce era hotărît să facă încă în cursul acestei săptămîni.

Din păcate, toată săptămîna, și săptămîna care veni, lucrară cu toții, el și copiii, atît de înverșunați la automobil, încît, din trei în trei zile, seara, cînd începea să miorlăie Miroslav, după tainul și așa redus, Cazimir se simțea prea ostenit să treacă gîrla pentru a-l mulțumi. Așa că, așteptînd un moment mai bun, se tot ducea pe la moară, și se tot împrumuta de găini...

Păgubașul însă de unde să știe că nu-i vorba de furt, ci de împrumut ?

Marți dimineața, zicea Stanca, mama copiilor, drăcuind, drăcuitul fiind arma ei împotriva necazurilor:

— Fir-ar să fie ! A pierit un rățoi !

Vineri drăcuia din nou:

— Ptiu ! Trică, ia vezi tu, ce-o fi, că nu știu unde-i cocoșul pintenog !

Miroslav în acest timp își lingea botul, Cazimir se îngloda în datorii iar Trică începea iar să se gîndească la mijlocul de a pune mîna pe un hoț atît de iscusit.

Ce nu-l certase el pe Ursei, ce nu-l îndemnase să fie mai isteț, să nu doarmă ca prostul, să stea treaz, că hoțul, pesemne, avea pasul foarte ușor. Fără nici un folos ! Ursei își ducea viața lui de dulău, fără să înțeleagă paguba și zbuciumul stăpînilor, iar dimineața, cînd îi auzea drăcuind, se gudura pe lîngă ei, socotindu-se cîinele cel mai credincios.

Atunci, neavînd încă soneria, lui Trică îi dădu prin minte cum să-l încolțească pe hoț, în alt chip. Poate nu chiar să-l încolțească, dar măcar să-l învețe minte pentru toată viața lui.

Într-o zi se duse în crîng, căută o ramură de alun, lemn tare și avînd însușirea să se arcuiască la fel de bine ca oțelul, iar seara îl potrivi într-un anumit chip la coteț, așa fel, încît să-ți sară în ochi cum ai fi deschis ușa. Bineînțeles, avu grijă să-i vestească pe toți ca nu cumva să se apropie de coteț, rămînînd numai și numai în sarcina lui să dea drumul la păsări, a doua zi.

Dimineața care urmă, arcul se afla la locul lui. Trică deschise ușa cu grijă, ferindu-se să nu o pățească tocmai el. Dar, în noaptea aceea, nu pierise nici o găină din coteț — și nici în noaptea care urmă.

A treia dimineață, ce să vezi, cînd se sculă Stanca, orătăniile umblau slobode prin ogradă, cîrîind, cotcodăcind, măcăind, gîgîind,

fiecare după glasul ei — și ușa cotețului, slobodă, se legăna în țîțîni.

— Fir-ați voi să fiți! drăcuia femeia, alergînd după orătănii. Trică, ia vino, să vezi ce mi-ai făcut!

Arcul lui Trică zăcea pe pămînt, în fața cotețului și altceva n-aveai ce să vezi și ce să înțelegi, decît că hoțul, deschizînd fără teamă ușa, la găini, se pomenise cu coarda de alun în obraz; era limpede: ceva se întîmplase cu el, altfel ar fi avut răgaz să închidă cotețul la loc. Dar cu asta ce cîștigi tu, păgubașul de pînă acum?

— Mamă, ia vezi, lipsește vreuna?

Nu lipsea nimic. Da, era limpede, hoțul se dusese cum venise, bucuros că scăpase doar cu atît.

Trică își frecă mîinile, bucuros, încredințat că așa furului îi pierise pofta de găini — și plecă numaidecît la canton, nu numai fiindcă fierbea să meșterească mai departe la automobil, ci să se și laude cu isprava lui.

De obicei, oricît de dimineață ar fi sosit la canton, îl găsea pe Cazimir trezit de mult, ciocănind ceva în atelier, tăind un fier, pilindu-l, dînd găuri în el, sau îndreptînd o tablă, sau dînd la rîndea un lemn. Automobilul se înfiripa cu o repeziciune la care nu te-ai fi gîndit.

Astăzi însă, în chip ciudat, nu se auzeau ciocănituri în atelier, deși ceasul trecuse de opt și soarele se ridicase bine pe cer; în schimb, dincolo, în față, Miroslav miorlăia — miorlăia și jalnic, și furios, cu o tărie de nebănuit la o vietate de mărimea lui, să zici că afurisitul cotoi avea gîtlej și bojoci de viței.

Cazimir stătea pe prispă și primea abătut mustrările lui.

— Bună-dimineața, Cazimire! zise Trică, deschizînd poarta și intrînd. Petruș și Culai n-au venit?

Întreba de pomană, fiindcă ei veneau totdeauna mai tîrziu. Culai, ca ăl mai mare dintre copii acasă la el, mai avea de dat o mînă de ajutor maică-si, de tăiat un braț de găteje, de adus o găleată cu apă de la puț. Petruș, pînă nu trecea trenul de șapte, după care taică-su intra în casă, să se culce din nou, nu putea s-o șteargă pe drum; dimineața era mai greu, din ciudățenii părintești, pe urmă, restul zilei uitau de el. Dar astăzi trenul întîrziase, de aceea întîrzia și Petruș.

Trică întrebase de băieți, fiindcă îl simțea pe Cazimir afară din apele lui și nu știa cum altfel să deschidă vorba acum.

— Taci! răcni deodată cantonierul, ridicînd mîna asupra cotoiului care se freca de picioarele lui și miorlăia să te scoată din minți.

Băiatul tresări; în această mișcare, Cazimir întorsese capul, și abia atunci văzuse că avea ochiul drept oblojit, cu o cîrpă trecută pieziș pe după ureche, prin părul zburlit și peste obrazul țepos, ca un bătrîn rezervist întors de pe fronturi, purtînd, cu nedumerire, urma glonțului inamic.

— Ce-ai pățit? întrebă Trică îngrijorat, apropiindu-se de el, cu o ciudată nedumerire pe chip.

— E, nimic! mormăi cantonierul. Mi-a sărit un fier în ochi.

Lui Trică îi era și milă de el, îi părea și rău că așa poate Cazimir nu mai era în stare să meșterească la automobil — simțea și nedumerirea de adineaori crescînd.

— Te doare ?

— E, un pic !... Taci că te jupoi, motan afurisit !

Niciodată nu-l auzise băiatul răcnind cu atîta pornire la Miroslav, căruia de obicei îi căuta în coarne ca unui copil năzuros.

— Poate că i-o fi foame ! zise, încet, nu din milă pentru cotoi, ci ca să-l îmbuneze pe Cazimir.

Şi cum se uita el aşa la cantonier, neştiind ce cuvînt să mai născocească spre a-l face mai blînd, văzu deodată că de sub oblojeala ochiului ieşea şi cobora pe obrazul drept, pînă deasupra fălcii, o dîră sîngerie, făcută ca de un fier înroşit. Şi deodată, în mintea băiatului licări o scînteie, care aprinse altele, dînd înţeles nedumeririi de la început. Într-o clipă îşi simţi capul fierbînd de atîta lumină, lumină crudă şi rea care îl ardea pînă în fundul inimei.

Îşi aminti de puterea lui Cazimir de a îmblînzi cîinii şi se gîndi la cîinele lor, care nu lătrase o singură dată cînd fuseseră hoţii la ei. Privi semnul de pe obrazul cantonierului şi îşi dădu seama că i-l făcuse arcul de alun care-i sărise în ochi... Cazimir era hoţ de găini !...

Trică nu mai zise nimic, ci ieşi pe poartă, în prada celei mai mari mîhniri. Dar cum era cu putinţă să fure, omul acesta pe care îl crezuse pînă atunci drept, înţelept, cinstit şi bun ca pe un dumnezeu ?

Băiatul porni spre pod, fără ştire şi fără drum, cu lacrimi grele în ochi. Numai cînd îi văzu pe Culai şi pe Petruş apropiindu-se, îşi stăpîni mîhnirea şi le zîmbi, ca nici unul să nu simtă zbuciumul lui.

— Ce este ? se miră Petruş văzîndu-l aici, în loc să fie lîngă automobil.

— Cazimir s-a lovit la un ochi.

— Şi nu mai lucrăm ?

— Nu ştiu ; poate mai tîrziu... Petruş !

— Ce-i ?

Trică rămase mai în urmă, şovăind, şi Petruş rămase cu el, în timp ce Culai se ducea înainte, neştiutor.

— Petruş...

— Ia spune. S-a întîmplat ceva rău ? O fi bolnav Cazimir !

— Nu ! Cazimir... Cazimir fură găini !

Băiatul şefului de gară se opri.

— Nu cred !

— Ba da ! zise Trică, trist, clătinînd din cap, ca un om mare, doborît de amărăciuni.

— De unde ştii ?

— Ce să mai știu ? ! Aproape că l-am prins. Tu ai văzut, atunci...

Stăteau amîndoi pe pod, în bătaia vîntului aspriu, care venea de sus ; sclipeau apele Gîrleimari, susurînd pe prund, firele telegrafului sub balustrada podului zumzăiau prelung și în timp ce Trică îi arăta lui Petruș temeiurile lui, toate acestea, vîntul, murmurul apei și firele zumzăind parcă îngînau aceleași vorbe pline de dezamăgiri :

— Cazimir fură găini !... Fură găini !... Fură găini !...

Petruș oftă adînc, pe deplin convins. Apoi scutură din cap și zise, hotărît, nevrînd să se lepede de prietenul lui :

— Nu le fură ; le ia, fiindcă altfel n-are cum.

— Adică pentru Miroslav ? șopti Trică, ridicînd ochii spre el, în nădejdea că vor găsi alte temeiuri, ca să nu alunge din inimă un prieten așa de bun și de neobișnuit.

— Pentru Miroslav, sau chiar pentru el, e tot una. Ce să facă bietul om ? Crezi că umblă să se îmbogățească ? Dacă ar avea ce-i trebuie crezi că s-ar lăcomi să aibă mai mult ?

— Nu !

Despre asta, Trică era încredințat mai mult decît ar fi trebuit. Dacă prietenul lor ar fi fost un om lacom, dacă n-ar fi fost, dimpotrivă, darnic și bun, nu și-ar fi dat leafa pe o lună, așa, fără să-l fi silit nimeni, numai ca să le facă o bucurie lor, care nici măcar nu erau copiii lui..

— Pe un om ca el — continuă Petruș — ar trebui să-l iubească toată lumea, să-i care la canton tot ce-i trebuie și el să nu ducă lipsă de nimic.

Apoi, după o clipă de gîndire, băiatul șefului de gară întrebă, din senin :

— Cîte găini aveți voi ?

— Vreo paisprezece.

— Și rațe ?

— Opt...

— Nu știu cum o să fie, făcu gînditor Petruș. Noi nu ținem găini...

— Culai n-are ? întrebă Trică.

— Da de unde, sînt săraci ! Au și ei vreo două găini.

Sigur, cele mai multe păsări în sat le avea perceptorul, șeful de post și moș Visarion, dar ca să iei de la ei ar fi însemnat să le furi.

— Las' că azi poate îi aduc eu o găină, mai pe seară, să nu mă simtă moș Aron ! hotărî nepotul morarului.

— Mîine îi aduc eu un rasol, adăugă Petruș. Dar oare cu carne de vită nu i se-apleacă ?

— Lui Cazimir ?

— Care Cazimir ! ? El săracu' mănîncă numai ciorbă de prune și urzici. Vorbesc de Miroslav.

— Treaba lui ! I se apleacă, nu i se apleacă, să mănînce și el ce-o fi.

— Al naibii cotoi!

— Vorba e, ce facem pe urmă?

— Pe urmă om mai vedea.

Iar după o clipă, Petruș, care vorbise ultimul, întrebă îngrijorat:

— Dar cu ochiul ce-o fi? N-o să rămînă beteag?

— Nu cred, răspunse Trică, remușcările chinuindu-l cît nu i se cuvenea. Mi se pare că l-a lovit mai rău în obraz.

In dimineața aceea copiii își pierdură timpul de pomană pe la canton, nelucrînd nimic la automobil, fiindcă ei nu îndrăzneau să facă un pas fără Cazimir, și acesta, nu că n-ar fi vrut, dar nu era chip să scape de cotoi. Miroslav nu se mai deslipea de el, i se încolăcea pe țurloaie, trăgînd opturi între piciorul drept și cel stîng, miorlăind tot timpul furios, ca o fiară venită din pădurile Africei, că bietul om nu mai putea face un pas de răul lui.

Dacă văzură așa, la prînz copiii plecară, dezamăgiți și nu se mai întoarseră, știind că în ziua aceea nu se va mai lucra nimic la automobil. Doar Trică, pe la șase seara, veni fuga, cu o puicuță cîrîind în sîn.

Cantonierul stătea pe prispă și cotoiul se răsucea printre picioarele lui, fără să-i fi scăzut glasul între timp.

— Uite, Cazimire, zise băiatul, așezîndu-se alături și scoțînd darul din sîn. Moș Aron ți-a trimes o găină.

Omul întoarse capul, ca într-o anumită zi, și se uită la el piezîș, cu ochiul rămas sănătos.

— El mi-a trimis-o? întrebă, după ce tăcu un timp.

Trică tăcu și el, lung, pînă să răspundă, cu glasul pe un sfert, că aproape nu și-l auzi:

— El!

Văzînd găina, Miroslav începuse să se frămînte și să miorlăie mai rău decît pînă atunci. Cazimir n-avu încotro: trebui să intre în canton, s-o grijească după cuviință, să aprindă focul și s-o pună la fiert. Numai atunci dihania se liniști și, urcîndu-se pe polița cunoscută, se întinse cu lene, rămînînd să-și păzească prînzul tîrziu.

Iar cantonierul, în timp ce găina fierbea spre desfătarea lui Miroslav, veni înapoi pe prispă și se așeză lîngă băiat. Dar multă vreme nu zise nimic, ci doar se uită la el lung, cu ochiul piezîș, pesemne cîntărind ce era în capul lui. Și după ce se scurse așa o tăcere, îl întrebă, din senin:

— Da' cu sonerla aia ce-ai făcut, că nu mi-ai mai spus nimic? Ziceai să vorbesc cu domnu' Tudose.

Trică tăcu şi el mult timp, cu capul în pămînt, măsurîndu-şi tăcerea cu a lui Cazimir, apoi zise, ca şi cum i-ar fi fost ruşine de gîndul lui de atunci:

— N-o mai pun!

Şi iar îl privi cantonierul, piezişş, dar cu o lumină ciudată în ochiul viu — şi cu o lacrimă, ascunsă de cîrpă, în ochiul beteag — şi după altă tăcere, clătină din cap, încuviinţător, şi rosti, într-un anumit fel, parcă dînd vorbelor un anumit tîlc:

— N-o mai pune!

Şi fără alte cuvinte, amîndoi simţiră că între ei, în clipa aceea, s-a făcut un anumit legămînt.

Capitolul XII

TELEGRAFUL ESTE ÎNVINS!

Automobilul lui Cazmir nu era lucrat ca toate automobilele, aşa nici nu s-ar fi putut, dar semăna cu ele şi avea chiar să meargă singur, într-o zi; pînă atunci, nu mai era mult.

Cantonierul plănuise îndelung fiecare parte a lui şi se sfătuise şi cu copiii, cu Trică îndeosebi, care se vădise în toate foarte iscusit. Dar nici sfatul lui Petruş nu era rău uneori, în unele privinţe — şi atunci vedeau că deşi băiatul nu avea înclinare spre maşini, dovedea în schimb cumpănire şi bun simţ. Culai şi cu Uţă făceau mai mult pe ucenicii; ei înţeleseseră că e mai bine să asculte de ceilalţi, decît să spună prostii.

Pe scurt, avea automobilul acesta două osii, legate între ele cu un dric, ca la căruţe, sau mai potrivit „şasiu", cum se spune la maşini, slujind să susţină restul complicatei alcătuiri.

Cum erau osiile, cum se lucrase şasiul, cum se îmbinaseră între ele ar fi greu să lămureşti cetitorului care nu-i mecanic şi n-are nici pricepere la maşinării. Dar încă mai greu ar fi să lămureşti aşezarea volanului, a motorului, a frînelor, a pedalelor şi-a feluritelor mărunţaie trebuitoare bunei funcţionări a unui automobil, fie el chiar şi un automobil pentru copii.

„Materie primă" se găsea la canton, cum ştim, se găseau şi ţevi de fier, pentru osii şi lemn de stejar pentru şasiu, şi arcuri, rămase de la o trăsură lovită de tren mai de mult, ba chiar şi coviltirul acelei trăsuri — se găsea şi tablă, s-o tai, s-o îndoi, s-o nituieşti dîn-

du-i cît de cît forma unei caroserii — ce-ar mai fi putut lipsi? Mecanicul era priceput şi pe deasupra avea patru ucenici!

Dar atelierul cantonului nefiind uzină de maşini, lucrul nu se făcu aşa, cît ai bate din palme, şi nici după întregul dichis pe care l-ar fi dorit Cazimir. Lipsea „pornirea automată", greu de înfăptuit, lipsea „marşarierul" şi ca să dai automobilul înapoi trebuia să-l împingi, lipsea „diferenţialul" din care cauză motorul nu învîrtea decît una din roţi — taine asupra cărora să nu stăruim acum, cei înclinaţi spre maşini le vor afla la timp.

— Acum să-l vedem pe Miroslav dac-o aduce benzină, zise Uţă, într-o zi, amintindu-şi vorba lui Cazimir.

In ziua aceea tocmai se pusese rezervorul făcut dintr-un bidon vechi — şi de la el pînă la „carburator" se trăsese o ţeavă, care avea chiar şi robinet.

— Ce zici, Cazimire, — stărui cel mic — n-o să te facă Miroslav de ruşine?

Ii stăruia în glas îndoiala, dar, spre uimirea lui, meşterul cel mare răspunse, hotărît:

— Mi-a şi adus!

— Mă amăgeşti!

— Bine!... Du-te la cocină şi vezi!

Trică zîmbea pe ascuns, ca să nu-l supere pe Cazimir tocmai acum, cînd lucrul era aproape sfîrşit.

El stătea la volan şi apăsa pe pedale, încercîndu-le, cum face orice şofer înainte de a porni la drum, fiindcă avea şi pedale născocirea lor, ambreiaj, frînă şi acceleraţie, ca orice automobil.

Intre timp Uţă se duse la cocină şi — ce să vezi?! — găsi acolo două bidoane mari, înfundate cu cocean de porumb. Incă neîncrezător, băiatul le scoase dopul primitiv, mirosi şi rămase uimit. Nu încăpea îndoială, era benzină — automobilul avea cu ce porni. Dar parcă era prea gogonată povestea cu adusul ei de către Miroslav! Intîi, de unde s-o fi luat? Al doilea, cum să fi cărat el pînă aici două bidoane care fiecare atîrna cît patru pisici?

Nu-i venea să creadă — ce naiba, nu mai era chiar copil mic! — dar, mai ştii? Parcă Miroslav era la fel ca orice cotoi? Şi apoi de ce-ar fi mințit Cazimir?...

Cu pusul rezervorului şi cu găsirea benzinei, nu se chema însă că truda lor îşi aflase sfîrşitul. Mai erau de făcut unele lucruri, mărunte ai fi zis, rămase la urmă tocmai fiindcă erau mai greu de înfăptuit.

Intr-o zi cantonierul trebui să se ducă la oraş, anume pentru unul din aceste lucruri, pe care el singur nu putea să-l facă, întrecînd priceperea lui şi cerînd alte scule decît cele puţine de la canton. Ca să fi pus lanţul motocicletei pe vechea lui roată dinţată, ar fi însemnat să mîi automobilul cu aceeaşi viteză ca a motocicletei — şi motocicletele, se ştie, sînt făcute să fugă repede, ceea ce s-a şi văzut.

Cazimir avea trebuinţă, în spate, de un „pinion" care să micşoreze viteza automobilului şi-n acelaşi timp să-i dea putere mai mare, ca să poarte nu doar un om, sau doi, ca motocicletele, ci patru sau chiar cinci, dacă se punea la numărătoare şi pe el. Un pinion făcut după al neamţului, dar cu un număr dublu de dinţi, ducea tocmai la îndeplinirea dorinţei lui.

Şi atunci cantonierul se urcă într-un mărfar, joi, dis de dimineaţă, fiindcă nimeni nu-i ţinea socoteala cînd pleacă de la canton, nimeni nu ştia de rostul lui, dacă barierele erau lăsate, oprind căruţele să treacă pe pod. Plecînd cu noaptea în cap, pe la ora opt putea să fie la oraş, unde avea prieteni printre mecanici, ca unul care umblase şi el cu locomotiva, mulţi ani. In atelierele depoului, avea să găsească un „frezor", să-i facă la iuţeală pinionul, acesta nefiind lucru greu.

In seara acelei zile, Petruş îl aştepta pe Cazimir în gară, să vină cu trenul de zece. Pînă în amurg meşterise cu ceilalţi copii la canton, îndreptînd nişte table vechi, după cum le poruncise meşterul lor; apoi, lăsîndu-se întunericul, fiecare se dusese acasă, deşi ar fi vrut să vină cu toţii în gară, nerăbdători să vadă cu ce se întoarce Cazimir. Dar Petruş îi sfătuise să-şi vadă de alte nevoi, ca să nu stîrnească cine ştie ce bănuială în mintea cuiva care i-ar fi văzut strînşi prea mulţi la un loc — şi-acum băiatul şefului de gară aştepta singur pe peron.

Personalul întîrzia, tocmai trecuse în jos un tren de la Şipotul, păzit de soldaţi, dovadă că ducea muniţii spre front. Aceste trenuri, care nu porneau decît noaptea, nu se opreau nici aici, nici în alte gări, pînă în gara mare de la oraş şi linia trebuia să fie liberă în calea lor, pentru asta ţinîndu-se chiar personalele în loc...

Petruş stătea pe o bancă, lîngă puţ, cînd, deodată întoarse capul şi inima încetă să-i bată. Un pas greu de soldat ocolise gara, călcînd cu bocancul ţintuit în pietrişul mărunt — şi pasul soldatului îl făcuse să se întoarcă — dar dacă înlemni, pricina era alta.

In faţa soldatului, care o urma ca un cîine de pază, mergea, plutea, domnişoara Eleonora, că nici nu-i auzeai pasul.

Se lăsase noaptea asupra gării dar lui Petruş îi era deajuns lumina stelelor ca s-o vadă, şi-ar fi văzut-o, cu alţi ochi decît ai oamenilor, chiar dacă n-ar fi fost nici stelele de pe cer.

Domnişoara Eleonora nu avea rochia de atunci, însă una tot aşa de vaporoasă, tot trandafirie, ca norii coloraţi ai amurgului, şi-avea acelaşi păr de mătase galbenă zburîndu-i pe umeri, şi-aceleaşi flori albastre la cingătoarea care-i cuprindea mijlocul mlădiu.

Petruş simţi cum se cufundă, se simţi ducîndu-se în pămînt, mai jos de izvorul puţului, — fiindcă îl năpădi răceala în creştet — şi nemaiştiind ce să facă, se ridică în picioare, fîstîcit, răsucindu-şi şapca de licean în mînă, cum îşi răsuceau ţăranii căciula cînd intrau în sala de aşteptare — fără să mai audă clopotul de pe peron care tocmai atunci bătea, vestind apropierea trenului întîrziat atîta timp.

Domnişoara Eleonora îşi învîrti nasul pe sus, asupra peronului, se duse la felinarul camuflat din faţa gării, se uită la ceasul micuţ cît un bob de fasole, pe care-l avea pe braţul slăbuţ şi, după ce făcu o mişcare nerăbdătoare cu umerii, îl întrebă pe băiatul şefului de gară, cu glasul reginei care se adresează supusului umil:

— Băiete, ce e cu trenul?

Numai atît spuse, şi băiatul nici nu avu timp să-i răspundă, fiindcă taică-su, trîntind ferăstruica ghişeului în nasul unui ţăran care ceruse bilet, se şi repezise afară, potrivindu-şi cravata, zîmbind, frecîndu-şi mîinile şi ploconindu-se de parcă într-adevăr domnişoara Eleonora ar fi fost o regină, coborîtă pe pămîntul supuşilor ei de rînd.

Dar atît cît îi vorbise, lui Petruş îi fusese de-ajuns să-şi dea seama că nici un înger din cer n-ar fi putut să aibă un glas mai curat, mai dulce, mai suav, mai cristalin.

— Ce cinste pentru noi, domnişoară Eleonora! zicea domnul Manole, foindu-se pe lîngă regină. Dar ce fericit prilej vă aduce în gară?

— O!... răspunse domnişoara Eleonora. Aştept o colegă, pe care am invitat-o să facă week-end-ul la mine.

Petruş ştia ce înseamnă week-end, răgazul de sîmbătă pînă luni, cuvînt obişnuit în graiul englez, dar ascultîndu-l acum, din gura reginei, pe peronul unei gări romîneşti, aşa de armonios suna cuvîntul sclifosit, încît el simţea că îşi pierde fiinţa, că se topeşte ca o bucăţică de zahăr în ceai. Dar, oare rostul zahărului nu este să se topească, nu pentru asta l-au făcut oamenii, în Anglia ca şi aici?

O perdea se dădu la o parte şi cucoana şefului de gară îşi scoase capul printre zorele.

— Dar de ce nu pofteşti înăuntru, domnişoară Eleonora ? Fă-ne plăcerea şi serveşte o dulceaţă de rododendron !

După ce vorbise de uichend — aceasta fiind pronunţarea cuvîntului străin, domnişoara nu mai răspundea nimic, ci doar îşi scutura părul, în mişcarea cu care regina îşi potriveşte gulerul mantiei de hermină — şi rîdea, arătîndu-şi dinţişorii printre care scotea o singură vocală, O ! pe felurite tonuri, însemnînd sau mulţumire, sau refuz, sau dispreţ, după cum vroiai să crezi, după cum te îndemna inima.

Valerică auzise şi el glasul reginei şi lăsîndu-şi învăţătura se repezi pe peron, netezindu-şi freza galbenă.

— Domnişoară Eleonora, îţi recomand pe fiul meu, Valerică, zise şeful gării, uitîndu-se cu coada ochiului la fereastră unde se vedea, printre zorele, capul cucoanei.

Domnişoara exclamă, din înălţimea tronului :

— O !...

Şi-i întinse mîna dreaptă, în timp ce cu ochii se uita la ceasul brăţară de la cealaltă mînă.

Petruş se făcuse palid ; fratele lui mai mare, îmbrăcat în haine civile, bleumarin, cu pantofi roşii în picioare, cu cămaşe gălbuie şi cu cravată pembé se învîrtea în jurul domnişoarei, rînjind tot timpul şi săltînd pe cîlcîie. O, dumnezeule, dar mai există cruţare în lume, viaţa nu-i atît de neagră încît să-i curmi firul ! Domnişoara Eleonora nu se uita la Valerică, nu-l auzea, nu-l simţea, plutea cu ochii printre stele şi era atîta înrudire între fiinţa ei şi cerul palid, cîtă înrudire era între numele ei şi norii trandafirii ai amurgului, care se ghiceau încă, spre apus, în spatele gării.

Şi uitînd de toată lumea, de maică-sa, de taică-su, de Valerică tontul, Petruş îşi scălda ochii înlăcrămaţi în imaginea ei, cum se scaldă trupul îngheţat într-o baie fierbinte...

Pe urmă se auzi fluierul locomotivei, în gară se stîrni fierbere, ţăranul rămas fără bilet umbla după domnul Manole, trenul sosi huruind, clempănind, scîrţîind din frîne — şi domnişoara Eleonora se repezi să întîmpine pe altă domnişoară, care cobora scara vagonului, tot înaltă, tot slăbuţă, cu părul tot blond şi cu o rochie la fel de trandafirie, de ai fi spus că era sora reginei.

Dar Petruş n-o vedea pe a doua domnişoară, ci numai pe adevărata regină şi altceva nu mai vedea pe întreg peronul. Iar cînd regina trecu după colţul gării, cu jandarmul în urmă, ducînd geamantanele, Petruş văzu că trenul plecase — şi nici nu băgase de seamă dacă venise cantonierul. Dar ce însemnătate mai avea azi o roată

dințată cînd păstra imaginea domnișoarei Eleonora în ochi și glasul ei în urechi, să-i farmece somnul la noapte:

— Băiete, ce e cu trenul?

* * *

Cazimir venise cu pinionul făcut pe măsură și mai adusese două camere de cauciuc, fiindcă pe cele de la motocicleta lui moș Visarion nu te puteai bizui, fiind scorojite și avînd petec peste petec. Mai adusese cantonierul alte lucruri, sîrme, becuri, bandă izolatoare și chiar o baterie de motocicletă, gata încărcată, numai s-o pui la loc și să pornești motorul.

— Ai dat mulți bani pe ele, Cazimire? îl întrebară copiii a doua zi dimineața.

Intrebau degeaba, fiindcă știau prea bine că prietenul lor plecase la oraș fără nici un ban, ci numai cu două sticle de rachiu și cu o curcă în vestitul lui zimbil pe care îl purta cu el totdeauna. Dar ei nu cunoșteau socotelile Depoului, că și drumul de fier avea motociclete, pentru nevoile lui — și prietenii se mai ajută între dînșii chiar dacă n-ar fi vorba de curca și de rachiul cantonierului.

Acum nu mai aveau decît să înțepenească pinionul la locul lui, să așeze lanțul, să tragă o pîrghie de la schimbătorul de viteze pînă la volan, fiindcă motorul se afla în spate, mai ușor de pus, nu în față ca la orice automobil și toată această lucrare se sfîrși a doua zi după prînz.

In tot acest timp Petruș își văzu de lucru, făcînd ceea ce îi dădea Cazimir să facă, numai că gîndul lui era iar peste gîrlă, iar trăgea cu ochiul la tricolorul jandarmeriei și iar repeta în sine, îmbătat de imaginea domnișoarei: Eleonora, Nora, Norica...

Dar pe la ceasurile șase seara, cînd auzi pîrîind motorul, se duseră pe apa Gîrleimari și norii și Norica... Oare cînd se făcuseră toate, că el parcă nici nu fusese acolo? Cînd se pusese bateria, cînd se turnase benzină în rezervor, cînd se apăsase — oho, și de cîte zeci de ori, — pe pîrghia de pornire?

Mergea motorul, pîrîind, umplînd de fum curtea cantonului, și copiii îl ascultau, parcă nevenindu-le a crede — iar Miroslav stupea de pe prispă, fluturîndu-și coada pe sus.

Nu era gata automobilul — dar mergea, și asta vroise să vadă Cazimir — motorul se dovedea bun, nu se smintise în căzătură.

După ce îl lăsă să meargă un timp, că începuse să miroasă a încins, „tăie contactul", pus în fața volanului, ca la tot automobilul — și se arătă mulțumit.

Numai Uță, deși nu-și mai simțea urechile de pîrîit și tușea de fum, întrebă dezamăgit:

— De ce l-ai oprit, Cazimire? Nu mergea bine? Acum dacă n-o mai porni?

— Cum n-o să pornească?! răspunse Trică, în locul lui Cazimir. Ce-i după el?... Trebuie să-i punem toba de „eșapament".

Ce multe știa Trică, pe lîngă frate-su — să te miri de unde le învățase, că pe la moară nu prea veneau mașini! Adică veniseră ele, anii trecuți, camioane militare să macine făină pentru soldații de pe zonă — și atunci Trică numai printre ele își pierdea vremea, iscodindu-i pe șoferi. Ba încă unul, îl lăsase să se urce la volan și să sune din claxon, iar o dată îi îngăduise și mai mult: să apese pe butonul care făcea să pornească motorul, huruind. Iar cînd camioanele plecau, Trică stătea și el, lîngă șofer, învîrtind chiar volanul, și se ducea așa pînă la Șipotul, că-i trebuia apoi un ceas să se întoarcă, pe jos.

Iată de ce pîrîia așa motorul acum spre supărarea lui Miroslav — fiindcă nu avea tobă de eșapament. Toba fu pusă la locul ei, prinsă pe dedesubt și scoasă în spate, ca la orice automobil.

În seara aceea lucrul lor era gata, numai că nu aveau perne, pe care să stai, și caroserie, ca să te adăpostești.

— Ce zici, Trică, îi facem o probă? întrebă Cazimir.

Parcă mai trebuie šă întrebi!

Cazimir era în aceeași fierbere cu copiii — și-i stătea și lui un bulgăre de gheață în sîn. Proba se cuvenea s-o facă el, nu era îngăduit să-l lase pe Trică, nedeprins la mașini, să plece singur, de capul lui, și să intre în vreun șanț, să-și rupă picioarele și să fărîme automobilul. Partea proastă însă era că bietul cantonier, deși fusese mecanic, dovadă că făcuse această mașină chibzuind fiecare parte a ei, nu condusese în viața lui un automobil!

— Hai să-l scoatem în drum! se hotărî în sfîrșit, cu inima cît un șurub mic.

Automobilul, așa neterminat, de i se vedeau toate încheieturile, fu împins pe poartă și așezat în mijlocul șoselei, cu fața la moară. Cantonierul puse o ladă, cu fundul în sus, în fața volanului, și se așează pe ea; volanul îi venea cam între genunchi.

De știut, știa el, ca orice mecanic, ce trebuie să facă, spre a porni, dar una e să știi cu mintea, și alta e să mai fi făcut.

— Mă Trică, vasăzică, în față e viteza întîia! zise, pipăind pîrghia de lîngă volan, pusă acolo cu toate ale ei, așa cum fusese luată de la motociclul nemțesc.

— Da, Cazimire; colea e „punctul mort", în față viteza întîia, înapoi a doua, după ea a treia și a patra; uite că scrie.

Scria, într-adevăr, și cantonierul deslușea cifrele, dar parcă îi jucau în cap, fiindcă el văzuse altfel de schimbătoare de viteză în viața lui, nu de motocicletă, ci de automobil.

— Vasăzică, asta-i întîia...

— Lasă-mă pe mine, Cazimire! Zău că știu!

— Pesemne că vrei să mă bagi la pușcărie! Ai permis să conduci?

— Dar tu ai?

— Eu!... Eu!... Ce ai tu cu mine!... Hai, pornește motorul!

Trică apăsă o dată, de două ori pe pîrghie, dar motorul nu pornea.

— Contactul l-ai făcut?

— Contactul? Aha, stai!

Parcă la contact era acum gîndul lui Cazimir! Se uita la șoseaua albă, și se întreba dacă are destulă lățime pentru automobilul lui, că de gropi, puțin îi păsa.

De data asta, motorul porni numaidecît și începu să se rotească lin, scoțînd pîrîitul obișnuit.

— Merge frumos! observă Trică, trăgînd cu urechea, ca un adevărat mecanic.

Cazimir făcea repetiție de conducere, mașina stînd pe loc.

— Mă Trică, vasăzică debreiez, și bag într-a-ntîia. Pe urmă, ca să opresc...

— Apeși pe amîndouă pedalele și aduci pîrghia la punctul mort. Lasă-mă pe mine, Cazimire, zău!

Noul șofer strînse din dinți, apăsă pe pedala din stînga, s-o ducă pînă în pămînt, împinse schimbătorul de viteze înainte — și pe urmă își înțepeni amîndouă mîinile pe volan iar ochii și-i înțepeni în drum.

— Accelerează! îl îndemnă Trică.

Motorul începu să huruie, să zici că o să se rupă de la locul lui.

— Mai încet! Acum dă drumul la ambreiaj, ușor!

Cantonierul ridică piciorul stîng, încet, așa cum știa și el; ciudata mașină se smuci, cum ar fi bușit-o cineva din spate, și motorul tăcu.

— N-ai accelerat destul! zise Trică. Scoate din viteză, să-l pornesc iar.

De trei ori se poticni motorul, dar a patra oară mașina o luă din loc, așa de vijelios, încît copiii rămaseră în mijlocul drumului, uluiți, uitîndu-se unii la alții, pe jumătate rîzînd, pe jumătate speriați. Apoi, dezmeticindu-se, porniră fuga după automobil.

Pentru Cazimir fusese greu numai s-o ia din loc; după doi pași, i se părea că fusese șofer toată viața lui. E drept că stătea cu mîinile țepene pe volan, că nu îndrăznea să schimbe din viteza întîia într-a doua, dar dacă apăsa pe accelerator, vedea că automobilul îl ascultă, pornește mai repede, iar dacă ia piciorul, merge și el mai încet.

Curînd copiii îl ajunseră și se ținură pe lîngă el, într-un trap mărunt, răscolind praful din gropi.

— Zdruncină, Cazimire? întrebă Trică, văzînd cum saltă șoferul cu volanul în mîini.

Cantonierul răspunse, înțepenit:

— Nu zdruncină prea rău, dar trage la dreapta.

— Fiindcă are „tracțiune“ numai pe roata din stînga! răspunse Trică, dumirit numaidecît. Trage rău?

— Nu; trebuie să ții bine de volan. Dar te obișnuiești.

— Tot într-a-ntîia ești? întrebă băiatul, care simțea asta după sunetul motorului, că prea se învîrtea repede și automobilul prea mergea încet. De ce nu bagi într-a doua?

Ușor să spui tu care mergi pe jos!

Curînd motorul începu să scoată fum și să miroasă rău a încins.

— Oprește, Cazimire! strigă Trică. Oprește că-l topești!

Cazimir apăsă pe amîndouă pedalele, cum știa — și, spre liniștea lui, mașina se opri mai ușor și mai repede decît ar fi crezut — numai că motorul sfîrîia și mirosea, de parcă era pus la prăjit în ulei încins.

— Taie contactul!

Ceilalți copii, neavînd griji tehnice, se repeziră la Cazimir, care cobora de pe ladă, cum descalecă un general cînd se întoarce victorios de la război; tot chipul lui mare, de haiduc, era numai îngîmfare și zîmbet.

— Ei, ați văzut că merge!

— Merge, Cazimire, și tu îl mîi ca un zmeu!

Ucenicii se învîrteau în jurul lui, îl trăgeau de haină, îl îmbrățișau, scoși din minți.

Cît timp lucraseră la acest automobil, visaseră să se vadă într-o zi cu el pe drum, visaseră să-l audă măcar pîrîind — dar avuseseră tot timpul o îndoială în sufletul lor, pe care nu și-o spuneau unul altuia, ca să nu se trezească din vis. Dar iată că automobilul mergea, făcuse două sute de metri pe drum, ar mai fi avut nițel să ajungă la moară, să se bucure și moș Aron și să se minuneze țăranii veniți la măcinat.

Numai Trică, stăpînit de alte preocupări, tot dădea tîrcoale motorului și clătina din cap.

— Cazimire, nu trebuie să mergi cu viteza întîia, că îl faci praf. Trebuie să mergi mai repede, altfel nu se face curent și nu se răcește, că doar nu are radiator.

Știa asta și Cazimir, dar pentru primul drum socotea că făcuse deajuns. Să te urci la volan — și pe urmă să spui!

Rămaseră în drum cam un sfert de ceas, pînă ce motorul se răci, apoi întoarseră mașina cu fața spre canton și Cazimir porni iarăși, de data asta fără s-o mai scrîntească de loc. După vreo douăzeci de pași Trică îl simți că bîjbîie pe la ambreiaj, pe la schimbătorul de viteze, mașina își încetini mersul, dar pe urmă se smuci și o luă mai repede din loc.

— A băgat într-a doua! își vesti el însoțitorii, care alergau cu limba scoasă prin praful stîrnit de roți.

După cîteva zeci de metri rămaseră în urmă; așa cum mîna acum Cazimir, nu se mai puteau ține de el.

— A băgat într-a treia! observă Trică.

Dinspre canton venea o căruță cu cai. La început Cazimir vru să tragă pe dreapta și să oprească, prevăzător, pe urmă se răzgîndi: la ce să-i fie teamă de o căruță care mergea pe drumul ei?

Auzind pîrîitul motorului, țăranul, care moțăia în căruță, ridică ochii și se uită peste cai. Aceștia ciuliseră urechile, sforăiau neliniștiți și trăgeau spre șanț. Omul sări jos, îi apucă de căpăstru și-i ținu, luptîndu-se cu ei.

Într-o vreme, cînd se iviseră primele automobile pe drumuri, așa făceau căruțașii, fiindcă vitele lor, boi, cai, nu erau deprinse cu ele și le cuprindea spaima cum le simțeau venind. Dar de atunci au trecut zeci de ani, caii aceia au murit, s-au născut alții, și alții, generații — care s-au deprins cu tot felul de mașini. Cînd le aud, sau cînd le văd, își cată înainte de drum, la pas, la trap, cum e mersul lor, fără să le pese de dihania care huruie pe drum.

Și caii țăranului acela știau de mașini, văzuseră multe în viață, iar pe unele chiar le trăseseră cu șleaurile din noroaie, bălegîndu-se atotputernici pe radiatoarele lor lucii.

Însă mașina care venea acum îi uimea și-i neliniștea cum îi neliniștise primele automobile pe strămoșii lor.

Ba chiar și căruțașul fu uimit, și își făcu o cruce repede, scuipîndu-și în sîn. Îl uimeau peste măsură și automobilul și șoferul de sus.

Închipuiți-vă o căruță fără oiște, fără codîrlă, fără dric, numai cu roți, mergînd singură pe drum, pîrîind și scoțînd fum... Iar deasupra, închipuiți-vă o namilă de om, să nu știi de unde-i pogorît, din care lume, cu părul lățos căzut de jur împrejur, peste ochi și peste urechi, cu doi snopi de mustăți lăsate în urmă de vînt, ținînd între

genunchi un colac ca un volan de automobil — închipuiți-vi-l țeapăn pe lada lui, zgîlțîit în toate felurile cum se poate zgîlțîi un trup, dar mîndru și luminos la chip ca un sfînt care aduce mîntuirea oamenilor de pe pămînt.

Copiii trecură în goană pe lîngă căruțașul care încă se mai crucea, ținîndu-și caiii stîrniți. Doar Uță rămăsese în urmă de tot, gîfîind.

— Da' știu că mînă! zise Culai, cu pieptul arzînd.

Petruș nu zicea, nu dorea nimic, decît să ajungă lîngă Cazimir și să se uite la el, uimit de priceperea lui.

— A băgat în a patra! observă Trică, roșu în obraz și încins la trup.

Așa se duse Cazimir, săltînd prin gropi, cu volanul între genunchi, că nu era pus pe înălțimea lui. Și privindu-l cum se chinuia la anii lui, cum îi lua vîntul mustățile și i le răsucea ca paiațelor de la circ, cum îi flutura haina ponosită de ceferist, cum îi lăcrimau ochii, în viteza automobilului, îți venea și să rîzi, și să te întristezi — și-ți stîrnea în inimă o milă fără zăgăzuiri... Dar el se simțea mulțumit, și fericit cum greu simte fericirea un om, fiindcă toată truda dinainte și toată cazna de-acum era pentru copiii care veneau în urma lui.

De multă vreme se deprinsese cu telegraful, nu-i mai purta pizmă, ca la început, îi părea bine să-i vadă pe copii mulțumiți — dar îi părea și mai bine că azi telegraful fusese învins!...

Capitolul XIII

S-A IVIT UN BALAUR ÎN DRUM!

La căderea nopții Trică și Uță veniră la canton, singuri, pe întuneric, și-l găsiră pe Cazimir în fața prispei, învîrtindu-se pe lîngă automobil; ai fi zis că tocmai se pregătea să plece cu el la drum. Pe pod trecea un tren de marfă și baionetele soldaților care luceau aproape la fiecare vagon dovedeau că-i încărcat cu muniții, trebuitoare pe fornt.

— Ce-i cu voi? întrebă cantonierul, răstit, ca omul care nu se așteaptă la musafiri.

In seara aceea, după ce făcuse proba automobilului, îi gonise pe copii acasă, sub cuvînt că e obosit.

— Ți-am adus un pește, Cazimire! zise Trică, scoțînd un crap mare din sîn.

Iar fusese cîrciumarul acela să macine făină, pe ascuns, și iar îi trimisese lui moș Aron, drept mulțumire, vreo cinci crapi din eleșteul lui. Intîmplarea căzuse bine, azi fiind rîndul lui Trică să-l ospăteze pe Miroslav, și pentru pește, cotoiul lăsa bucuros orice găină.

— Bine, și acum duceți-vă! mormăi cantonierul. Nu mai umblați razna pe drum, că mîine o să fiți osteniți!

— Mîine ne apucăm de caruserie? întrebă Uță.

— De caroserie! îl îndreptă frate-su.

— Ne apucăm, doar așa a fost vorba! răspunse cantonierul. Numai duceți-vă odată, că vreau și eu să mă culc!

Să te culci !... Dar poți oare să dormi, fie că te cheamă Uță, fie că te cheamă Trică, Petruș, sau Culai, cînd știi că în curtea cantonului așteaptă un automobil și nu unul de jucărie, că doar l-ai văzut mergînd, pîrîind și scoțînd fum ? !

Pînă tîrziu, după miezul nopții, cei doi frați se părpăliră în pat ; Stanca, mama lor, dormea dusă, peste zi se trudise destul — ca și ei altminteri, ca și Cazimir. Poate cantonierul dormea și el acum, numai de ei somnul nu se lipea, de parcă ar fi fost vrăjiți.

— Nene !

— Ce-i ?

— Nu auzi pîrîit ?

— Îți țiuie urechile.

Vuia apa în scocuri, zgomot cu care ei erau deprinși, fremătau sălciile deasupra iazului și foșnea nucul pe acoperiș — nucul cu firul acelui telegraf aproape uitat acum.

— Nene ?

— Ei !

— Ce-ar fi să-i sunăm lui Cazimir ?

— La ce ?

— Așa, să vedem ce face.

— Vezi-ți de treabă ! O fi dormind de mult.

Și totuși, între vîjîitul scocului și frèamătul copacilor, parcă se auzea și un motor, pîrîind.

— Uță, ia ascultă !

Copiii se ridicară într-un cot și traseră cu urechea spre drum.

— Tu auzi ?

— Adineauri parc-am auzit.

Așa trecură jumătățile de ceasuri, aci părîndu-li-se că aud motorul pîrîind și nu departe, colea în drum, aci sgomotul pierzîndu-se și rămînînd doar o închipuire.

— Nu este ! hotărî Trică, într-un tîrziu.

— Aș, de un' să fie ! recunoscu și frate-su mai mic.

Fiindcă începuse să-l gîdile somnul printre gene și nu-l mai putea ține în trezire gîndul nici unui automobil...

Dar pîrîitul motorului nu fusese doar o închipuire — se auzise la timpul acela cînd bănuiseră ei — și se mai auzea și-acum. Cazimir mîna automobilul între canton și moară, ducîndu-se și întorcîndu-se de nenumărate ori în lumina săracă a lunii care albea praful din drum.

Pentru cantonier, această plimbare de noapte nu era o desfătare ; trecuse cu mulți ani peste vîrsta cînd ar fi dorit asemenea desfătări — și chiar dacă ar fi fost la altă vîrstă, după două drumuri, măruntaiele din el nu mai era niciunul la locul cuvenit. Dar el înțelegea că trebuie să se desăvîrșească în meseria de șofer, să nu mai bîjbîie ambreiajul, vitezele, să țină volanul drept, ca în zilele celelalte copiii să vadă în el nu un ucenic, ci unul de la care să poată învăța fără greș cum se conduce un automobil.

Îi dăduse cotoiului să mănînce crap prăjit, că lighioana, dacă găina o dorea fiartă, peștele îi plăcea să fie rumenit în untdelemn încins. Acum Miroslav dormea pe poliță, iar stăpînă-su umbla hoinar cu mașina pe drum.

De pornit și de oprit nu se mai temea Cazimir, le făcea cu desăvîrșire, fără icneli și opinteli — iar vitezele le schimba lin.

Din cînd în cînd se mai oprea, lăsa motorul să se odihnească și se odihnea și el, pufăindu-și luleaua și frecîndu-și cotul stîng, cel cu vătămătura, care îl cam durea după ce se luptase cu volanul atît timp.

Trecuseră alte două trenuri de la Șipotul, la o jumătate de oră unul de altul și ducîndu-se ele, cu huruitul lor, pe vale nu mai rămase decît pîrîitul ciudatului automobil.

După miezul nopții, Cazimir trase la poarta cantonului, aduse din cocină al doilea bidon, turnă benzină în rezervor și iar porni.

Mai avea de învățat să întoarcă automobilul din mers ; pînă acum, pentru această trebuință oprea în mijlocul drumului, se dădea jos și, săltîndu-l de la spate îl întorcea cu fața înapoi. Așa putea fi îngăduit la început, dar n-aveai să faci în felul acesta la nesfîrșit, atunci mașina s-ar fi numit căruță, nu automobil.

Cazimir încercă primul viraj nu fără teamă și șovăieli ; întîi trase mult pe dreapta șoselei, pînă lîngă șanț, opri, suci volanul la stînga cît putea de mult și pe urmă porni la pas, șovăind, în viteza întîia, gata să oprească dacă o vedea primejdia șanțului de peste drum.

Dar mașina lui, mai scurtă decît orice automobil, cîrmi pe mai puțin loc decît se aștepta el — și într-o clipă fu cu botul înapoi, pînă la șanț rămînînd loc destul.

Dacă văzu așa, Cazimir se apucă să facă ocoluri, fără a opri mai întîi — și după ce se deprinse pe stînga, începu să le facă și pe dreapta, învîrtindu-se în cerc, de nenumărate ori, răscolind praful șoselei și turburînd cu pîrîitul motorului ceasul tîrziu.

Putea să fie înspre zori cînd, simțindu-se pe de o parte stăpîn pe volan, pe de alta frînt de oboseală și de zdruncinături, hotărî să se întoarcă în sfîrșit la canton, ca să se odihnească amîndoi, și el și mașina frecată din răsputeri.

Coamele dealurilor se făceau cenușii către răsărit, dovadă că ziua se spăla pe ochi, dîndu-și jos funinginea nopții, și că în curînd avea să se arate albă la chip, cînd, la jumătatea drumului, între moară și canton, automobilul se opri din senin.

Cazimir coborî, apăsă pe pîrghia de pornire, o dată, de două ori, pipăi motorul fierbinte, puse mîna pe carburator, ca și cum mașina ar fi putut să se lase înduplecată numai cu atît, apăsă iarăși pe pîrghie, însă zadarnic. Asta este trezirea din beție, pe care trebuie să o încerce, fiecare la rîndul lui, toți conducătorii de mașini.

Ce te faci, Cazimire, că uite, se luminează de ziuă și acum vin dracii de copii!?

Cantonierul își scărpină părul lățos, își întinse trupul chinuit, își frecă mîna beteagă la cot, apoi își aprinse luleaua, avînd grijă să arunce chibritul departe — nu se umblă cu chibritul aprins pe lîngă mașini... De ce? Ei, asta o știa și Uță! Să nu ia foc benzina, care nu așteaptă decît o flăcăruie ca să te arunce în sus.

Benzina!...

Cazimir se repezi la rezervor, îl zgîlțîi, ciocăni cu degetul în el, luîndu-l de sus în jos — și cum înăuntru suna a gol, înțelese că rămăsese fără benzină în drum.

Dacă la ora aceea ar fi fost trecători pe șosea, l-ar fi văzut pe cantonier împingînd ciudatul lui automobil, chinuindu-se ca un ocnaș, fiindcă nici n-avea de ce să apuce, ca să aibă spor mai plin. Așa că bietul Cazimir fugea la spate, împingînd de șasiu, atîți metri cît roțile din față nu cîrmeau razna, din pricina vreunei gropi sau vreunui făgaș strîmb; atunci fugea în față, învîrtea volanul, ochind printre gene ca roțile să cate drept în spre canton — și iar fugea la spate, să împingă în șasiu.

Așa se chinui el, cam un sfert de ceas, că altminteri drumul nu era lung, trecîndu-l toate nădușelile după cîte altele îi mai îndurase trupul, peste noapte și peste zi, pînă ce, în sfîrșit, se văzu cu automobilul în curtea cantonului.

Și cînd soarele se arăta pe culmi, se culca și cantonierul și adormea, trudit, cu simțămîntul că patul se zgîlțîie prin gropi și un volan închipuit se tot smucește să-i scape din mîini.

* * *

Cum dormiseră ucenicii lui în acea noapte, nu mai trebuie spus, dar odihniți, sau neodihniți, puțină vreme după răsăritul soarelui, telegraful începu să bîzîie la canton, semnalul cunoscut.

Miroslav deschise un ochi pe polița lui, se întinse gemînd, ca și cînd el ar fi împins peste noapte la automobil, apoi socoti să-și prelungească somnul, mai ales că și stăpînu-său dormea, dus.

Dar după o clipă de așteptare, zumărul începu să bîzîie din nou, supărîndu-l pe cotoi. De data asta Miroslav se zburli și stupi, după obiceiul lui, spre aparatul de pe prichici. Zadarnic! Trică și Uță, socotind că prietenul lor se trezise de mult, îl tot chemau, Cazimir, Cazimir!

Poate că la ceasul acela Cazimir auzea ceva, prin somn, dar nu telegraful, ci motorul mașinii, pîrîind, așa că semnalul care îl chema, nu găsea răspuns...

Acum, lăsînd la o parte glumele cantonierului, se cuvine să fie spus că Miroslav, fără să înfățișeze vreo minune, era un cotoi neobișnuit. El pricepea multe din faptele oamenilor, știa și care din copii aduce găină, care aduce pește și care numai rasol, așa că se purta cu fiecare mai prietenos sau mai zburlit, după cît îi era de plăcut darul lui. Pe bietul Culai, bunăoară, cel mai nevolnic dintre toți, îl mîrîia, ca dulăii, numai cum îl vedea intrînd...

Mai înțelegea și altele năzdrăvanul cotoi, de pildă că telegraful o dată pornit, nu va conteni curînd, și mai cu seamă, nu va conteni dacă nu se scoală stăpînă-su.

Ca urmare Miroslav sări de pe polița lui, drept pe pieptul lui Cazimir — ceea ce, acesta, prin somn luă drept o lovitură de volan, la una din gropile de pe drum, că îndurase destule de cînd se făcuse automobilist.

După o scurtă așteptare, cotoiul începu să-l gîdile cu lăbuța, pe la ochi, pe la mustăți, în timp ce zumărul bîzîia neîntrerupt. Zadarnic! Cazimir clipea, strănuta, mormăia, dar ca să se trezească, nici gînd!

— Bîîîz-bîz, bîîîz-bîz! făcea zumărul pe prichici.

Miroslav începu să miorlăie la urechea stăpînului, întîi mai încet, pe urmă mai tare, pe urmă asurzitor, rotindu-și coada pe sus.

Hotărît — se gîndea cotoiul — în dimineața asta nu mai era de dormit, pentru pisici, desigur, fiindcă oamenii dormeau, neîntorși, puțin păsîndu-le de miorlăitul lor.

Motanul mai aşteptă astfel un timp, fierbînd pe dinăuntrul lui, pînă ce, văzînd că telegraful nu conteneşte, sări jos din pat, mai zburlit ca ariciul şi, din două salturi, fu pe prichici.

— Bîîîz-bîz, bîîîz-bîz !... Cazimire, pe unde eşti ? făcea telegraful la urechea lui.

Miroslav îşi apropie botul de zumăr, mirosi, strănută, îşi flutură coada — şi pe urmă începu să-l rîcîie cu lăbuţa, cînd îndrăzneţ, cînd temător, trăgîndu-se înapoi şi iarăşi asaltînd, pînă ce deodată, gheara agăţîndu-i-se într-o sîrmuliţă, telegraful amuţi.

Mai mult decît atîta, cotoiul nici n-ar fi dorit, dovadă că se dădu jos de pe prichici, se duse la vatră, mirosi tigaia unde fusese prăjit crapul din ajun, vru să facă gură după alt crap, dar pe urmă simţindu-şi-l în pîntece pe cel de ieri încă nemistuit, se întoarse la poliţa lui şi se tolăni.

* * *

Pe la ceasurile opt, Trică şi Uţă veniră la canton, găsiră automobilul lîngă prispă, îşi lipiră nasurile de geam şi-l văzură pe Cazimir dormind.

— E ostenit ! zise cel mic. Tu crezi că e uşor să mîi automobilul?!

— Nu-i greu. Să mă vezi pe mine cum ţi-l duc !

Trică nu se împăuna, era sigur de ştiinţa lui şi de-abia aştepta prilejul s-o arate şi fratelui mic.

— Îl sculăm ?

— Lasă-l că a muncit destul !

După un ceas veniră şi ceilalţi doi, Petruş cu o bucată de carne macră în jurnal, că azi era rîndul lui şi se străduise să mai aducă şi altceva decît obişnuitul rasol. Dar nu le rămase decît să aştepte, pe prispă, sau să dea tîrcoale automobilului, pînă ce, înspre prînz se trezi şi Cazimir şi ieşi din canton cu ochii cîrpiţi şi cu mustăţile risipite pe tot obrazul, amestecate cu părul lăţos.

— Îl pornim, Cazimire ? strigă Trică, repezindu-se în întîmpinarea lui.

Cum să le spună cantonierul că prăpădise benzina pînă la ultimul strop, făcînd şcoală de şofer în lipsa lor ?

— Azi nu-l scoatem. Eri a fost altceva ; i-am făcut proba ! Acum trebuie să ne punem pe lucru şi să-l mîntuim.

Da, și asta trebuia făcut. Trică, oricît de nerăbdător ar fi fost, înțelegea mai bine decît toți că pînă nu-i făcea și caroseria, pînă nu-i puneau aripi, faruri și claxon, automobilul nu era automobil!

Se apucară deci de lucru, fără să mai aștepte alt cuvînt.

Mai întîi ridicară deasupra șasiului un fel de dric, ca la căruțe, de scînduri bine date la rîndea, numai că îi făcură și uși. De acest dric legară, în părți, cele patru aripi ale motocicletelor, după ce le mai ciocăniră, ca să semene între ele cît de cît. În față, dricul se întregi cu o capotă, de tablă, ca să aducă a bot de automobil, chit că nu avea nimic dedesubt și pe această capotă puseră și farurile, scoțîndu-le însă din locașurile lor și îngropîndu-le dedesubt, ca la automobilele cele mai noi, deasupra nerămînînd decît rama și geamul.

Ca să tragă sîrmăria pe dedesubt, la faruri, la becul roșu din spate, deoarece nici acesta nu lipsea, și în sfîrșit la claxon, nu fu lucru greu pentru ei, deprinși cu legile electricității de cînd erau telegrafiști.

Mai puseră pe urmă, cu toate că n-ar fi fost mare zor, chiar și kilometrajul de la motocicleta neamțului și-l așezară lîngă volan, ca șoferul să poată vedea cu ce viteză merge și cîți kilometri face pe zi.

Sfîrșind cu părțile dinafară, trecură înăuntru și așezară bănci, una în față, la volan, alta în spate, și pe ele așezară chiar perne, aflate în podul cantonului de la acea trăsură făcută bucăți, de la care luaseră și arcurile.

O mulțime de lucruri adunate de Cazimir, să fi zis că încurcă locul, își găseau acum cel mai mare folos. Pînă și coviltirul trăsurii se dovedi bun la ceva, ca să-i adăpostească de ploaie pe automobiliști, numai că lăsară lucrul acesta să-l facă mai tîrziu, fiindcă erau trebuitoare schimbări în alcătuirea lui, lățimea întrecînd cu două palme marginile dricului..

Acum nu mai rămînea decît să vopsească totul, dar ce e mai ușor și mai plăcut decît să vopsești — știut fiind că la orice strădanie meșteșugărească vopseaua vestește sfîrșitul?

Toate acestea pomenite în fugă, luaseră din timpul lor o săptămînă încheiată și intraseră într-a doua, care din nefericire număra și ea tot șapte zile, ca oricare din săptămîni — și apoi începeau școlile, fiindcă venise luna septembrie între timp.

Dar de ce să ne amărîm de pe acum? Cîte nu se pot face într-o săptămînă? Ai timp să te plimbi cu automobilul pe săturate, ba încă ai timp să-l și strici!

Cît despre benzină...

Ehei, se făcuse și fabrica de benzină, și încă din cursul primei săptămîni !

Fabrică ?! Asta poate ca să-l prostești pe Uță și cel mult pe Culai ! Ba nu, fabrică — dacă spunea Cazimir ceva, puteai să te bizui pe cuvîntul lui !

Încă din prima zi, după noaptea de pomină cînd cantonierul rămăsese în pană, pe drum, Trică văzuse că rezervorul era gol ; cum să nu vadă, dacă-și băga nasul peste tot la automobil ?

— S-o fi scurs ! răspunsese Cazimir în doi peri, la întrebarea lui.

— Și acum ce-o să facem ?

— Ei, om vedea noi. Poate mi-o mai aduce Miroslav un bidon.

Asta i-o spui lui Uță, dar uiți că e Trică în fața ta, privindu-te întrebător și îngrijorat în ochi.

— Nu zău, Cazimire, lasă gluma ! De unde o să luăm benzină acum ?

— Păi dacă altfel nu-i rost, o să facem fabrica noastră ! răspunsese cantonierul, care se vede, dospea mai de mult un gînd în capul lui ciufulit și lățos.

Nici Trică, nici Petruș nu-l credeau, dar se supuseră poruncilor lui — și se apucară să sape în spatele magaziei, lîngă uluci, o groapă, pe măsura dată de Cazimir. În această groapă se puse un butoi vechi, de fier, rătăcit prin curtea cantonului, iar de la vrana lui se trase afară, pe sub uluci, o țeavă al cărui rost era de nebănuit, de altminteri ca și rostul întregei alcătuiri.

În jurul vranei pe unde ieșea țeava, Cazimir puse o ramă de lemn, cu capac și-apoi totul se acoperi cu pămînt, deasupra nerămînînd decît capacul, în curte, și țeava dincolo, arătîndu-și doar capul ruginit în care cantonierul înfipse un dop.

— Iată fabrica ! zise el, frecîndu-și cotul beteag.

— Cum adică ? Asta o să facă benzină ? întrebă Trică, nedumerit.

— Oho ! Benzină de calitatea întîia !

Fabrica însă nu era gata, așa cum o plănuise Cazimir. În noaptea care urmă, el trecu gîrla, pe drumul știut, urcă dealul, intră în gospodăria lui moș Visarion, fiind prietenește primit de Gavrilă, deși nu se mai văzuseră de mult timp.

Cotrobăind pe întuneric în povarnă, cantonierul dibui un maț lung de cauciuc, folosit la trasul țuicii și îl luă cu el. Ivindu-se prilejul de la sine, umblă și la coteț, înșfăcă două găini grase, le băgă în sîn și vru să plece cu ele. Dar pe urmă, amintindu-și de un anumit

legămînt, se ruşină şi le dădu drumul înapoi, împăcat în suflet pe de o parte, pe de alta nemulţumit că îl cruţa tocmai pe bătrînul hapsîn... Ce să-i faci însă, legămîntul este legămînt!

După ce stătu o vreme de vorbă cu Gavrilă, mîngîindu-i blana plină de praf şi mulţumindu-i cuviincios pentru maţul de cauciuc, Cazimir se întorsese la canton, neîmpiedicat de nimeni, pe acelaşi drum.

A doua zi, în timpul dimineţii, pe cînd meşterul şi ucenicii se îndeletniceau cu caroseria, se auzi un automobil huruind pe prund.

Pe şoseaua aceasta proastă, s-a mai spus, fiind şi podul stricat de atîta timp, nu prea se vedeau automobile, dar acuma, nimerindu-se vreme bună, apele Gîrleimari fiind scăzute şi prundul uscat, unul-două tot mai treceau pe zi.

Cazimir ridică ochii, văzu maşina venind şi zise, adresîndu-se copiilor:

— Hai, că dau drumul fabricii!

Apoi avînd asupra sa doar o sticluţă de spiţerie şi maţul de cauciuc, ţinu calea maşinei, după canton, la un loc dinainte hotărît — şi luîndu-şi cel mai cumsecade chip, îi făcu semn şoferului, de departe, să oprească puţin.

Spatele cantonului era bătut de soare, de dimineaţă pînă la apus; numai într-un loc se întindea, îmbietoare, umbra îndantelată a unui ulm.

Se ştie că şoferul, rău, bun, tînăr sau bătrîn, dacă e să oprească în drum, oricare ar fi pricina acestei opriri, trage, pe cît cu putinţă, la umbră, ca să nu-i prăjească soarele maşina, stînd.

Isteţ şi afurisit, cantonierul se gîndise de mult la acest obicei bun — şi pe asta se întemeia tot planul fabricii lui.

— Ce este? întrebă şoferul, frînînd întocmai în locul unde socotise şi Cazimir.

— Fă-ţi pomană cu un strop de benzină — începu omul din drum, smerit — că n-am de brichetă, şi-n pustiul ăsta, de la cin' să cei, dacă nu de la un şofer milostiv?

Ai oare inimă să te împotriveşti unei atari rugăminţi? Şoferul se scărpină în cap, neştiind cum să-i facă micul hatîr, că doar benzina n-o ţii în buzunar, ci în rezervorul de la spate, unde nu poţi ajunge oricum.

— Am eu furtun! se grăbi să-l scoată din încurcătură Cazimir, trăgînd maţul din sîn. Stai acolo, nu te mai osteni!

Acestea zicînd, cantonierul se duse la rezervor, vîrî furtunul adinc, trase cu gura, pînă ce simți benzina venind și își umplu sticluța cît ai clipi. Dar pe urmă, în loc să fie mulțumit cu atît, se aplecă la capătul țevii îngropate în pămînt și, scoțîndu-i dopul, puse furtunul să deșarte din rezervor în butoiul lui.

— Ai mîntuit ? întrebă șoferul, întorcînd capul, nedumerit.

Cazimir se apropie de el, cu sticluța în mîini.

— Bogdaproste ! Să-ți dea dumnezeu sănătate, că ești om bun !... Da' ai auzit ?

— Ce ?

— Cum adică, nu știi nimic ?

Pe cine nu l-ar zgîndări asemenea întrebare pusă atît de tainic și părînd a ascunde atîta tîlc ?

— Ia spune, ce-i ?

— Păi cum, nu ți-a mai spus nimeni pînă acum ?

— Haide, omule, nu mă mai fierbe atît !

— Vasăzică, nu știi ! Ei atunci ascultă aici...

După gard, copiii făceau semne : să mai meargă fabrica mult ? Pe fundul butoiului se auzea benzina clipocind, dar ulmul fremăta și el, sus, așa că, dacă nu aveai o bănuială, nu simțeai nimic.

— Colea, de la Șipotul un kilometru mai sus, s-a ivit un balaur în drum ! povestea Cazimir, între timp.

— Ce vorbești ?!

— Daa, un balaur cum nu s-a mai văzut decît în vremurile vechi — ihtiozaur îi spunea lui atunci — și a venit armata cu tunurile, altfel nu l-ar fi răpus.

— Dumneata vorbești serios ?

— Păi de ce aș glumi ?... Au chemat profesori să vină, de la mu-zeu, de la București... Dacă te duci repede, poate mai e acolo și-l vezi... Aoleu, stai că-mi uitam furtunul și te duceai cu el !

Așa începu să lucreze fabrica de benzină a lui Cazimir, și merse bine, încă din prima zi, fiindcă după prînz, cantonierul încolți alt șofer, care de data asta venea din sus — și pentru a-l ține de vorbă, nici măcar nu trebui să născocească alt basm.

— Vii de sus ?

— De sus.

— Și l-ai văzut ?

— Pe cine ?

— Cum adică, să mă fi mințit ?! Zicea cineva că s-a ivit un balaur, în drum.

— Unde ?

— Colea, de la Șipotul, un kilometru mai sus.

— Păi eu n-am trecut pe-acolo acuși ?

— Și nu era ?

— Nu !

— Ca să vezi ce minciuni !... Aoleu, stai să-mi iau furtunul ! Bogdaproste și drum bun !

În zilele următoare, lucrul merse la fel, din plin. Firește, uneori Cazimir mai dădea greș, găsea cîte un șofer mai binevoitor care sărea jos să umble el la rezervor, sau nimerea mașini cu rezervorul în față — cu alea nu era nimic de făcut — dar curînd învățase să le cunoască și nici măcar nu se mai ostenea să le oprească sub ulm.

Și așa, „fabricînd" uneori mai mult, alteori mai puțin, după cum se întîmpla și după cît era șoferul de guraliv — în ziua cînd sfîrșiră cu vopsitul automobilului, era și butoiul din curte plin, nu le mai rămînea decît să plece la drum.

Capitolul XIV

ZILELE FERICITE

După cum rămaseră întipărite în mintea lui Petruş zilele acelea fură cele mai fericite zile ale vacanţei care se apropia de sfîrşit.

Cînd automobilul fu gata, proaspăt vopsit, vopsea cărămizie luată de la Depou, cu care se vopsesc pe dinăuntru vagoanele de clasa a treia, se urcară cu toţii în el, şi primul drum îl făcură la moară, să se arate lui moş Aron.

Cazimir stătea la volan, şi volanul fiind aşezat în mijloc, nu într-o parte, ca la alte automobile, de o parte şi de alta se aşezară Uţă şi cu Trică, înghesuindu-l pe uriaşul şofer. Petruş şi Culai stăteau la spate, lăfăindu-se ca nişte boieri, dar fiecare ar fi schimbat bucuros locul cu cei din faţă, să fie lîngă volan şi lîngă Cazimir.

Firește, bătrînul morar se miră nespus, văzînd maşina în curtea lui. Plecase singura căruţă care fusese după masă la măcinat şi el tocmai îşi spăla la iaz mălaiul de pe faţă şi de pe mîini.

Automobilul se opri în bătătura morii, lîngă pălimar şi Uţă cu Trică începură să sune pe rînd din claxon, nici unul neîndurîndu-se să se dea jos, pe pămînt.

— Ăsta-i Ford, ori ce ? întrebă moş Aron, apropiindu-se curios şi făcîndu-se că nu-şi dă seama de cîrpeala lor.

— Vezi, Cazimire ! şopti Trică. Eu am spus să fi scris o marcă în faţă, ca la orice automobil !

— Și a cui e mașina, frate ? continuă bătrînul morar, făcînd încă pe miratul, deși cunoștea istoria automobilului aproape la fel de bine ca ei.

— A noastră ! strigară copiii, într-un glas, afară de Petruș, mai sfios decît ceilalți.

— Adică a lui Cazimir ! zise acesta socotindu-se dator să restabilească adevărul, mai ales că el unul, în afară de ceea ce lucrase cu

mîna lui, alături de ceilalți, nu băgase nimic în automobil, nici măcar datoria să care prune la moș Visarion.

Bătrînul morar, arătîndu-se tot timpul la fel de mirat, află din gura nepoților cum se făcuse automobilul, care era meritul lor, care al lui Cazimir.

— Și merge ca trenul ! se îngîmfă Uță, la sfîrșit. Am atins douăzeci și cinci de kilometri pe oră.

— Douăzeci ! îl corectă frate-su.

— Ba douăzeci și cinci !

Asupra acestei cifre se certaseră și pe drum ; Trică, stînd în stînga lui Cazimir unde se afla și kilometrajul, vedea cadranul din față ; Uță, din partea cealaltă, îl vedea pieziș, pentru ochiul lui acul arătător indicînd altă viteză decît pentru ceilalți.

— Cu cît am mers, Cazimire ?

— Ei, cînd cu douăzeci, cînd cu douăzeci și cinci ! răspunse cantonierul împăcîndu-i pe amîndoi.

Apoi șoferul fu poftit în casă, la un păhărel de țuică, lucru venit tocmai la timp.

— Cazimire, mă lași să pornesc ? întrebă Trică, nemaiputînd să îndure atîtea așteptări.

— Cum ai să pornești pînă nu te învăț ?

Parcă asta era piedica adevărată, nu se dovedise oare Trică priceput la mașini ? Dar dacă le dădea așa repede automobilul pe mînă. Cazimir cu ce mai rămînea, după ce se trudise atît ? I-ar mai fi prins oare pe la canton ? Poate doar să ia benzină, ori să repare vreo stricăciune — și el ar fi rămas iarăși singur, să se certe cu Miroslav...

Așa cugeta cantonierul, în timp ce sorbea din țuica lui moș Aron

Bătrînul morar îl chemase înăuntru și ca să-l cinstească, dar mai ales ca să-i spună o vorbă, auzită de la acel cîrciumar care măcina grîu pe ascuns și care știa multe despre treburile țării și despre război.

— Umblă un zvon, zise moș Aron, după ce șovăi un timp, neștiind de unde să înceapă vorba și în ce chip.

Cazimir parcă nici nu-l auzi ; ce-l priveau pe el acum zvonurile care umblau pe pămînt ? Ochii și gîndul lui erau afară, la copii. Aceștia împinseseră automobilul lîngă iaz și se apucaseră să-l spele, fiindcă de la canton pînă aici luase praf de un deget și ei nu sufereau să-l vadă așa, devreme ce era nou-nouț.

— Îți mai torn unul, Cazimire ? întrebă bătrînul morar.

Cantonierul se uita cînd la păhărelul gol, cînd la clondir, cînd pe geam, la automobil. Ar mai fi băut, dar acum nu-i mai era îngăduit; se băgase, de voia lui, la al naibii stăpîn!

— Nu beau! zise, deşi jinduia mult. Trebuie să conduc!

Moş Aron îl privi, parcă ferit, apoi îşi lăsă ochii în pămînt şi vorbi, tot aşa şovăind:

— Zice că nemţii îi cer pe polonezii închişi.

Cantonierul nu făcu nici o mişcare, numai că umerii i se aplecară mai mult.

— La ce? întrebă, după un timp.

— Nu ştiu; le merge rău cu războiul, vor să-i ducă de-aici.

— Şi-ai noştri ce zic?

Morarul nu înţelese cine erau „ai noştri" în întrebarea lui Cazimir: mai marii ţării, de la Bucureşti, sau polonezii de aici? Apoi socoti că nu puteau fi decît primii, ceilalţi neavînd cuvînt.

— Zice că se opun.

— Şi nemţii sînt mulţumiţi?

— Nu; stăruie mereu după cîte s-a auzit.

Cazimir tăcu o vreme după care mormăi, ca un urs, dînd cuvîntului acel înţeles mai vajnic, aflat în cugetul lui:

— Zurbagii!

Dar cînd ieşi din casa morii, copiii nici nu băgară de seamă cît era el de posomorît. Acum, după ce se fuduliseră în faţa bunicului, după ce-i văzuse şi Stanca, fără să-şi arate vreun gînd, de bucurie sau de necaz, automobiliştii se urcară la locurile vechi şi porniră înapoi, către canton.

Dar mai întîi Cazimir făcu în faţa morii două viraje, ca un opt, în mare viteză, uimindu-i şi pe cei de jos şi pe cei de sus. Nimeni nu-şi dădu seama că în aceste mişcări cantonierul îşi vărsa furia şi mîhnirile lui...

Cum se făcuse seară, Trică socoti că trebuiesc aprinse farurile, şi învîrti de întrerupător, uitîndu-se mîndru la toţi. Farurile le pusese el cu Petruş şi acum întindeau două dîre gălbui în praful şoselei umbrit de amurg.

Ajungînd la canton, Cazimir nu trase maşina în curte, ci porni înapoi, pînă la moară şi iarăşi se întoarse, făcînd drumul de nenumărate ori, fără să spună o vorbă, de parcă ar fi fost singur, ca în noaptea aceea cînd mînase automobilul pînă aproape de zori.

De unde să ştie pasagerii lui ce frămîntare îl făcea să umble astfel pe drum, stîrnind praful şi nedîndu-i odihnă, că toată şoseaua era

îmbrăcată în nori cenușii ? Cînd se întorceau îl găseau în lumina farurilor pe cel stîrnit la dus, care nu mai apuca să se așeze și se contopea, îngroșîndu-se, cu cel nou ridicat acum.

Și așa, pînă la trenul de zece se tot învîrtiră pe drum, desfătîndu-se copiii, dîndu-și ghionturi de mulțumire, că automobilul era bun, rîzînd, chiuind, fără să le pese de praf, fără să se mire că în tot acest timp Cazimir nu spunea un cuvînt... Acum dacă automobilul pornise, își ziceau ei, la ce să-l mai fi oprit ?...

Iar zilele care urmară fură într-adevăr cele mai fericite din vacanța lui Petruș. Nimeni acasă nu întreba de el, nici dimineața, nici seara, nici la prînz, dîndu-i putința să se bucure, în tihnă, de mașina lui Cazimir.

Fiindcă se apropiau examenele de corijență, maică-sa și taică-su erau înnebuniți cu Valerică, nu mai știau decît de el, se foiau în jurul lui, îi ascuțeau creioanele, îi puneau cărțile în față, îi întorceau filele și nu-l mai părăseau, sperînd că în felul acesta i-ar ajuta învățăturii să-i intre mai bine în cap. Orice gusturi i se năzăreau băiatului i le îndeplineau, cu repeziciune, temîndu-se că altfel strică orînduirea științelor în creierul lui.

— Mamă, vreau pepene verde !

— Pepene verde, dragul mamei ? Cum să nu, puișorule !

Și îndată, Dumitru Vînătoru, macagiul, primea ordin să se urce în primul tren, să se ducă la oraș după pepeni — fiindcă aici nu se găseau — și seara să fie înapoi.

— Mamă, vreau cataif !

— Cataif, dragul mamei ? De ce n-ai spus mai curînd, că tot s-a dus Dumitru la tîrg ?

— Eu vreau acum !

Noroc că între gări este telefon ! Domnul Manole îl chema pe prietenul său, domnul Bostan, impiegat de serviciu în gara mare, și acesta era rugat să-l pîndească pe macagiu, dîndu-i poruncă să aducă și cataif, dar proaspăt, și numai de la cofetăria Mazilu, nu din altă parte, că e bocluc.

Valerică dori stiloul lui taică-su și i se dădu. Ceru să i se făgăduiască o bicicletă, dacă ia corijențele — și i se făgădui. Domnul Manole n-ar fi scos cu inima ușoară zece mii de lei, cît costa gustul băiatului, dar nu se codi ; poate, împotriva dorinței lui, era încredințat că Valerică o să rămînă repetent, deslegîndu-l pe el de cuvînt.

— Tată, să-mi dai ceasul tău !

I se dădu și ceasul „Roskop-patent", cu o locomotivă pe cadran și cu alta, mai mare, săpată în spate, pe capac. Domnul Manole îl avea din ziua cînd ieșise impiegat și i-l cumpărase drumul de fier, fiindcă impiegat fără ceas nu s-a mai pomenit.

— Mamă, vreau !... Tată, dă-mi !...

Așa începea orice vorbă Valerică, în acel timp cînd se străduia să bage ultima parte a învățăturii la cap ; la prima nici nu se mai gîndea, că o uitase ; altfel n-ar mai fi fost loc pentru cea de-acum.

— Doamne, cum îi mai chinuiește pe bieții copii ! zicea, cu orice prilej, maică-sa, frîngîndu-și mîinile și văitîndu-se oricui.

Astfel Petruș putea să umble de capul lui, mai uitat ca oricînd ; și așa, în timp ce Valerică învăța botanică și geometrie, el învăța să conducă automobilul. Asta nu fusese o dorință anume a lui ; îi plăcea să stea la spate, iar la volan să stea Cazimir ; îi era chiar un fel de teamă să mîie mașina cu mîinile lui.

Dar, lăsînd la o parte paloarea obrazului și inima chircită și leșinul pe care-l simțise în stomac, în ziua cînd îl așezaseră la volan, Cazimir stînd alături, atîrnînd mai mult pe afară, peste caroserie, și cînd văzuse mașina pornind, ascultînd de mîinile și de picioarele lui, în el se născuse o mulțumire, o fericire, o îmbătare la care nici nu visase pînă atunci.

Motorul era colea, pîrîind în spatele lui, și dacă apăsa pe accelerație, se învîrtea mai vîrtos, iar mașina mergea mai repede, după dorința lui. Volanul era în față, îl ținea strîns cu amîndouă mîinile, și dacă trăgea numai puțin de el, mașina cotea, mai repede și mai ascultătoare decît un cal blînd. Toate acestea depășiseră așteptările lui Petruș, care de atunci înainte n-ar mai fi vrut să știe de nimic altceva decît de automobil.

A treia zi de școală mergea singur și se învîrtea pe drumul dintre canton și moară, cu viteze din ce în ce mai mari, chiar și cu douăzeci și cinci de kilometri pe oră, puțin păsîndu-i de căruțe, știind că în orice clipă poate opri, fără să mai aibă nevoie să judece cum, fiindcă mîinile și picioarele făceau totul, neșovăitoare, neașteptînd decît o scurtă poruncă, pornită, ca o scînteie, din creierul lui.

Cazimir hotărîse ca deocamdată șoferi să fie numai Trică și Petruș, așa că ei făceau cu schimbul la volan, fără să se certe și fără să se pizmuiască. Trică știa despre mașini mai dinainte și se dovedise mai curajos decît Petruș, dar acesta fiind și mai mare, judecînd și mai mult, își însușise la fel de repede deprinderile conducerii, încît nu se putea spune că unul ar fi mai bun și altul mai rău.

Cît despre ceilalți doi, Uță și Culai, ei nici nu năzuiau să facă pe șoferii, erau mulțumiți să se plimbe cu ceasurile, puțin păsîndu-le de zgîlțîielile năbădîioasei mașini.

Dar bineînțeles că nu se plimbau tot timpul cu automobilul, îl mai și îngrijeau, în unele ceasuri, așa cum se cere din partea unui șofer bun. Trică se băga sub el, de două ori pe zi, cu felurite chei și, fie că era nevoie, fie că nu, mai strîngea cîte un șurub, cum îi văzuse pe șoferi făcînd. Seara nu plecau la culcare pînă nu ștergeau praful de pe

el — și la două zile îl duceau la gîrlă, sau la iaz, să-l spele cu grijă, atît pe deasupra cît și pe dedesubt.

Mai aveau și grija fabricii de benzină, deși automobilul lor nu consuma prea mult, dar era bine să aibă butoiul plin, fiindcă nu știau ce se putea întîmpla într-o zi. Apoi, mai trebuia din cînd în cînd schimbat uleiul la motor și fabrică de ulei Cazimir nu putuse încropi ; atunci de unde și cum să-l iei, că bani n-avea nici unul din copii, țuică de anul trecut nu se mai găsea, iar pînă la cea nouă mai erau săptămîni. Noroc că se mai putea aduna cîte o tîrnă de mere, de nuci cîte un căuș de mălai, de care duceau lipsă orășenii — și pe aceste daruri căpătau cîte un bidon de ulei, de la șoferi.

Multă vreme alt drum nu făcură cu automobilul lor, decît între moară și canton. Mai departe începea urcuș, ceea ce n-ar fi fost prea bine pentru un motor așa de mic ; pe urmă era teama de-a nu se îndepărta de casă și de-a rămîne în pană, cu o mașină ale cărei toane nu le cunoștea încă niciunul din ei, nici chiar Cazimir, deși el meșterise un timp la automobile în viața lui.

Totuși, într-o zi cantonierul hotărî să meargă cu toții pînă la Șipotul, să vadă ce-o fi cu balaurul acela, despre care vorbea toată lumea în împrejurimi, ba chiar scriseseră și jurnalele de la București.

El știa că asta fusese o scorneală a lui, ca să-l țină de vorbă pe un șofer — dar se vede că scornelile umblă în lume mai repede decît adevărul, dovadă că toți nu vorbeau acum decît de balaur. Șoferul acela, ducînd mai departe născocirea lui Cazimir, îi pusese floricele, și ca să fie crezut se jurase, pesemne, că văzuse balaurul chiar el cu ochii lui. Așa, trecînd de la unul la altul, povestea ajunsese la mari depărtări.

Acum se întîmpla, de pildă, ca un automobil să oprească sub ulm, la semnul lui Cazimir, spre a plăti birul cuvenit, și șoferul să deschidă vorba, înainte de a-i spune ceva tu :

— Unde-i balaurul ăla, domnule ?

— Care balaur ? făcea cantonierul, nedumerit.

— Ei, asta-i, ce nu știi ? Zice că s-a ivit un balaur pe-aici.

— Unde ?

— Nu știu bine, pe la Șipotul, în sus. Credeam că dumneata l-ai văzut.

De la o vreme Cazimir începu să creadă că poate balaurul chiar se afla acolo, altfel n-ar fi vorbit lumea atît și n-ar fi scris în jurnal. Nu-și mai dădea seama cum pornise vorba, poate că nu fusese o scorneală a lui...

Aşa că, într-o zi, după prînz, automobilul porni la drum ; Trică stătea la volan, Petruş în stînga şi Uţă în dreapta lui. La spate se înghesuise Cazimir, cu genunchii la gură, Culai stătea alături, iar între ei Miroslav.

Nu fusese lucru uşor să-l înveţe pe cotoi în automobil. Oricît era el de deştept şi priceput la toate, bunăoară să aducă benzină şi să vorbească la telegraf, după cum spunea stăpînă-su, pîrîitul motorului ori îl supăra, ori îl speria, oricum îl scotea din ale lui ; dacă-l auzea pornind, după ce stupea de vreo două ori, zburlit, fugea în canton şi se ascundea sub pat, de unde nu-l mai puteai ademeni nici cu peşte prăjit. Dar, încetul cu încetul, maşina năzdrăvană începea să se contopească şi ea cu viaţa cantonului, cum se contopise telegraful mai de mult şi fiindcă Miroslav n-avea încotro, se făcuse şi el automobilist.

Ba, de la o vreme, se poate spune că-i şi plăcea să umble pe drum, ba chiar ar fi vrut să fie lîngă şofer, cu lăbuţele pe volan, ca să-l bată vîntul în plin. Cazimir, însă, îl deprinsese să stea lîngă el — să nu-l încurce cumva pe conducător, şi numai cînd trecea dînsul la volan îl lua în faţă şi pe cotoi.

Maşina trecu de moară, sunînd din claxon şi stîrnind mare praf, pe urmă, curînd, dădu în coastă şi Trică schimbă viteza, dintr-a patra într-a treia. Aşa motorul pîrîia mai tare, iar automobilul mergea mai încet ; după cîteva sute de metri nici viteza a treia nu mai trăgea cum trebuie, se simţi nevoia de a doua, dar în chipul acesta nu mai merseră mult şi motorul începu să miroasă a încins, aşa că fură nevoiţi să oprească în drum, spre a-l lăsa să se odihnească, altfel l-ar fi dat gata numaidecît.

— N-are aer destul ! zise Trică, învîrtindu-se pe lîngă automobil.

Într-adevăr, motorul de motocicletă, răcindu-se cu aer, se cere să fie lăsat liber, fără acoperămînt, ca vîntul să-l poată cuprinde din plin. Dar dacă-l laşi liber, maşina ta seamănă a motocicletă, nu a ce dorşti tu !

— O să-i tragem un burlan, din faţă, să aducă aerul peste el, chibzui Cazimir.

— Ar fi bine ca în burlanul ăsta să fie şi o elice, să tragă mai mult, adăugă Trică, necăjit că pierdeau acum timpul, în loc să fie pe drum.

— N-ar fi rău nici cu elice, încuviinţă cantonierul. Adică una aşa, ca un ventilator de automobil ?

— Tocmai !

— 'Mda ! Să vedem de unde tragem curea, ca s-o învîrtim !

Firește, așa cum stătea, motorul nu era chiar înăbușit, mai primea aer pe dedesubt, altfel n-ar fi mers nici un kilometru, dar uite că trebuiră să plece mai departe cu întîrziere, tot temîndu-se să nu-l încingă prea rău, la urcuș.

Trecură de gara Șipotul, lăsînd satul în stînga, trecură și peste calea ferată care se desprindea de aici și se pierdea în pădure, la fabrica de muniții, făcură și acel kilometru, născocit de Cazimir, dar de jur împrejur nu se vedea nimic deosebit. Copiii strigau la căruțașii pe care-i întîlneau în drum :

— Nene, unde-i balaurul ?

Oamenii ridicau din umeri, unii îi priveau mirați, alții rîdeau ca proștii, numai de balaur nu știa nimeni nimic.

— Uite-l ! strigă deodată Uță.

Și înlemni.

Automobilul se opri scurt, ca și cum s-ar fi poticnit. Era locul unde muntele, îmbinîndu-se cu dealul, lăsa să i se vadă pe alocuri trupul stîncos, ca și cînd ar fi avut vestminte de om sărac, roase de timp. In dreapta sus, atîrna o stîncă alungită și cioplită ciudat de vînt, ca o șopîrlă uriașă care stătea să sară în drum.

O clipă, toți drumeții, laolată cu Cazimir, crezură că era chiar balaurul și se chirciră în automobil. Barem cantonierul, în acea scurtă clipă, avu simțămîntul ciudat că poartă într-însul însușirea miraculoasă de a născoci fapte care apoi se adeveresc.

— Nu vezi că-i o stîncă, prostule ! vorbi Trică, numaidecît.

— E o stîncă ! întări și Petruș. Dar ia uite ce formă ciudată !

— Păi sigur că e stîncă ! zise la urmă și Cazimir, dezamăgit.

Totuși, multe zile după aceea, fiindcă drumeții tot mai vorbeau despre balaur, el nu era cu totul sigur că balaurul fusese numai o născocire a lui.

La întoarcere, așa cum se hotărîse de la început, Petruș trecu la volan — și drumul, cu toate că îi cerea aceeași grijă ca la urcuș, ba poate chiar mai multă, trebuind să frîneze necontenit, îl încîntă în cu totul altă măsură decît plimbările scurte pe lîngă canton.

Da, pentru Petruș acelea fură zilele cele mai fericite ale vacanței. Valerică plecase în oraș cu maică-sa, să-și dea corijențele, dar taică-su, rămas singur, nu se ținea nici acum de capul lui, fiindcă avea alte griji : umbla pe la șeful postului, pe la perceptor, să vorbească din vreme pentru un împrumut, ca să aibă cu ce cumpăra bicicleta făgăduită — altfel n-ar mai fi fost de trăit. Adevărul este că zece-cincispre-

zece mii de lei se găseau și la el, oricînd, dar de ce să umble la ei, cînd avea prieteni mai înstăriți, care păreau așa de mărinimoși ?!

— Lasă, coane Manole — zicea perceptorul — nu te gîndi dumneata la asta ! Noi să fim sănătoși !

Șeful gării înțelegea că poate să se bizuie pe mărinimia lui. Dar perceptorul avea alt gînd în cap, de-aceea se arăta așa de darnic și de senin : că Valerică n-o să ia corijențele și n-o să fie nevoie de nici un împrumut.

Dimineața, cînd Petruș venea în curtea cantonului, cu un hartan de gîscă în sîn, cu vreo pîrjoală, cu vreo bucată de mușchi, pentru cotoi, îl găsea pe Trică ștergînd praful de pe automobil, pe Culai scuturînd pernele, pe Uță umflînd cauciucurile, asta fiind slăbiciunea lui, pe Cazimir priveghindu-i, ori fabricînd benzină în drum... Pe urmă, toată ziua, automobilul era al lor, făcîndu-i să uite de orice griji...

Și vacanța lui Petruș s-ar fi încheiat la fel de fericită, dacă într-o zi n-ar fi săvîrșit o mare nesocotință...

Datorită închipuirii neobișnuite a lui Cazimir, datorită străduniei și bunătății lui, băiatul cunoscuse mulțumiri și bucurii neîngăduite unui copil ca el, oropsit de părinți. Iar astea se întîmplau în timpul cel mai nepotrivit pentru desfătări, cînd bubuia tunul departe, oamenii erau posomorîți și îngrijorați, femeile boceau la ușa primăriei, unde, din cînd în cînd, se puneau liste cu soldații din sat, căzuți ori rămași prizonieri, fiindcă uneori nimerindu-se mulți, secretarul nu se mai ostenea să scrie hîrtii și să le trimeată văduvelor prin vătășel.

Era război în toată lumea, și chiar dacă pe această vale ferită nu treceau soldați decît arareori, nu veneau aeroplane, nu se auzea tunul — războiul se simțea și aici, în neliniștea mulțimii și-n zăbranicele femeilor, multe case avîndu-și soldatul lor prăpădit pe front.

Copiii însă, cu îndemnuri necunoscute de ei, puse poate de fire în sufletul lor, pentru a-i feri și-a face din ei bărbați teferi la anii potriviți, se străduiau să-și trăiască biata copilărie, căutînd să uite, pe toate căile, de lipsuri, de zăbranice, de bocete și de tunul care bubuia în depărtări.

Și dacă uneori aveau și ei fruntea cutată și umbre viorii sub ochi, se refugiau în ale vîrstei lor, ca într-un adăpost. Iar deasupra vîrstei lor crude, cu toate nevoile, cu toate spaimele, la răstimpuri cerul copilăriei li se arăta albastru, senin, și ei se înfruptau cu sete din seninătatea lui.

Pentru Petruș, cerul senin era cantonul — și cantonul însemna Cazimir, blîndețea și ciudățenia lui, însemna telegraful, acum învechit,

căruia însă îi luase locul, cu mai multă putere, miraculosul automobil. Petruș nu se mai gîndea acum la ochii albaștrii ai domnișoarei Eleonora — avea destul albastru sus. Dar într-o zi cînd se socotea cu totul și cu totul deasupra acelui simțămînt turbure care îl urmărise atîta timp, făcîndu-l să scrie un anumit nume în caiet și să se tot uite la hamacul legat între pruni, socoti că spre o încheiere demnă, trebuia să se arate în ochii domnișoarei Eleonora de la adevărata lui înălțime de automobilist.

Capitolul XV

NESOCOTINȚA LUI PETRUȘ

Pînă atunci, nu se încumetaseră să treacă gîrla în automobil, să se arate cu el și pe ulițele satului, fiindcă aveau cu ce se fuduli. Dar, ca să bagi în gîrlă un automobil așa de mic era primejdie să rămîi cu el în apă, neputincios și înțepenit. Ca să treacă pe pod, nici gînd, pînă nu se puneau scînduri bune în locul celor care putreziseră de mult — și pare-se, după luni și luni, nimeni nu se învrednicise să facă acest lucru mic. Cît era încă vară, treceau prin vad cu ușurință și căruță și automobil ; dar dacă începeau ploile toamnei, curînd, n-ar mai fi fost chip — și te întrebai, de pe acum, ce au să facă bieții oameni atunci ?

Fusese o vară secetoasă, se istoviseră pînă și izvoarele din munți și ca urmare, de cîteva zile, gîrla curgea ca un fir subțire de apă risipit pe prund.

Petruș cercetă locul și găsind pretutindeni vad bun, începu să stăruie pe lîngă cantonier :

— Cazimire, hai să mergem o dată în sat, zău !

— Da' ce nevoie ai tu ?

— Așa... Să trecem pe la Culai pe-acasă, să-i facem în necaz și lui moș Visarion.

— Da !... Și să ne vadă jandarmii și să se ia de noi că nu avem număr !

La asta nu se gîndise pînă acum nici Petruș, nici ceilalți. Cazimir se gîndea, adesea, scărpinîndu-se încurcat în cap, de aceea n-ar fi

vrut să se îndepărteze prea mult de canton, unde, oricum, era acasă la el, n-avea de cine se teme. Să te duci însă în sat, ar fi însemnat să-i stîrnești pe jandarmi.

— Parcă noi nu putem să-i facem un număr! zise Culai, neștiutor.

— Nu se poate! Numărul ți-l dă de la poliție, nu ți-l alegi tu, cum vrei! îl lămuri Cazimir.

— Atunci, — interveni Trică, — să punem două table și să scriem pe ele „Probă"; am mai văzut așa, la mașini.

Într-adevăr, pentru niște jandarmi de țară, o asemenea tablă ar fi putut fi îndestulătoare, ei poate necunoscînd prea temeinic legile automobilelor.

Și iată că într-o bună zi, automobilul, cu table noi, lustruite, cu rezervorul plin, trecea gîrla, Petruș fiind la volan iar ceilalți ținîndu-se pe lîngă el, să-l împingă dacă s-ar fi împotmolit.

Numai că vînjoasa mașină se avîntă prin apă ca un bidiviu, împroșcîndu-i pe toți din jur, și nu opri decît dincolo, după ce urcă pieptul vadului în viteză și ajunse în drum.

Inima lui Petruș bătea acum să-i rupă pieptul, dar nu de frica gîrlei, lăsată în urmă, ci de gîndul că domnișoara Eleonora avea să-l vadă conducînd; nimeni pe lume nu bănuia această taină a lui.

Pentru acest prilej, astăzi venise îmbrăcat în uniforma nouă, de liceu, cu haină încheiată la gît și cu șapcă nereglementară, cu cozorocul lung. Ca să plece îmbrăcat astfel, trebuise să iasă din casă pe ascuns la ceasul cînd maică-sa plîngea în dormitor, cu cîrpe ude la ochi, fiindcă se întorsese chiar în ziua aceea, la prînz, aducîndu-și băiatul care rămăsese iar repetent. De știut Valerică zice să știuse bine la examen, dar profesorilor le cășunaseră pe el și-l trîntiseră, fără șovăieli, chiar și cel de geometrie, cu toate că băiatul îi arătase cercul acela năzdrăvan și încă altele, mai năzdrăvane.

— Sînt niște ucigași, niște ucigași! suspina cucoana, în dormitor.

Șeful gării citea jurnalul, întins alături, în pat, mîhnit de înfrîngerea suferită de băiat, bucurîndu-se pe de altă parte că nu mai trebuia să-i cumpere darul făgăduit.

Dar tocmai cînd se bucura astfel, cucoana, pînă atunci suferindă, azvîrli cîrpa de la ochi și se năpusti cu vorba pe el:

— Manolică, ești un nesimțitor!

— De ce?

— Așa ! Eu mă perpelesc. Valerică se perpelește și tu citești politică în jurnal !

Valerică însă nu se perpelea, ci dormea dus, alături, — numai așa putuse să plece Petruș cu hainele noi.

— Mai bine te-ai gîndi să-i cumperi bicicleta, așa cum i-ai promis ! zicea dincolo maică-sa.

— Păi de ce, dacă a rămas repetent ?

— Tocmai d-aia, ca să aibă și el o mîngîiere, sărmanul băiat !

Aceste cuvinte Petruș le auzise în clipa cînd ieșea pe ușă, umblînd încet, ca un hoț — și nu avusese timp să cugete asupra lor, fiindcă gîndul îi era în alte părți. Iar acum, cu uniforma nouă, își aștepta însoțitorii în drum.

Curînd sosiră și ceilalți, și se urcară în automobil, Trică și Uță în față, lîngă șofer, iar ceilalți trei, adică motanul, Culai și Cazimir, în spate, la locul lor.

Era pe la ceasul cinci după prînz și oamenii nu se iviseră încă pe la porți ; în schimb, copiii, care se jucau în drum, se luară după automobil, sub stăpînirea celei mai mari uimiri.

Culai, cel mai cunoscut aici, stătea cu sfiiciune la locul lui, și parcă-i părea rău că stîrnește pizma celor de jos ; dacă ar fi fost după el, bucuros ar fi coborît. ca să lase altuia mulțumirea acestei plimbări.

Mai treceau automobile prin sat și toate stîrneau curiozitatea copiilor, dar' mite ăsta, așa de ciudat alcătuit, care pîrîia ca un motociclu — și-avea în el atîția copii, ba încă și un cotoi, iar de mînat îl mîna șapcaliul, băiatul șefului de gară, în haine de liceu.

— Bă, uite-l pe Culai în otonobilă ! striga cîte unul, luîndu-se cu picioarele goale prin praf, după automobilul care îi lăsa în urmă pe toți.

Petruș își făcuse planul cu multă chibzuială : să intre în sat nu pe la gară, ci pe partea de sus, din spre pod, ca să meargă la vale, slobod, nu la deal, cu motorul gîfîind

In afară de copii, se mai iveau în drum orătănii, gîște, rațe, găini, care, auzind claxonul, se năpusteau în șanțuri, gîgîind, măcăind, cîrîind și bătînd cu spaimă din aripi. Pe la primărie, Petruș încetini mersul mașinii și începu să sune mai stăruitor din claxon ; de aici se vedea colțul jandarmeriei și inima în pieptul lui începu să se ia la întrecere cu motorul.

— Nu mai suna atît, că stîrnești lumea ! zise Cazimir.

El unul, deși dorise să le facă pe plac copiilor, ar fi vrut ca auto-

mobilul să nu atragă prea multe priviri — mai ales privirile jandarmilor, care erau colea, la o palmă de drum.

Dar ca să nu sune, Petruş ar fi însemnat să fi făcut de pomană tot drumul, de pomană să-şi fi pus uniforma nouă, de pomană să-i fi bătut inima... Oare avea să se ivească domnişoara Eleonora la geam, avea să-i vadă în automobil, conducînd ?

Băiatul şi-ar fi făcut mai puţine griji în această privinţă, dacă ar fi ştiut că domnişoara Eleonora nu putea sta nepăsătoare cînd auzea un claxon pe drum, că doar automobilele nu treceau şir pe aici ! Şi apoi ce domnişoară trăită la oraş şi crescută ca principesele, dar silită să stea la ţară, nu ar fi turburată de acest sunet, care vine tocmai şi tocmai din lumea viselor ei ?

Deci, cînd automobilul ajunse la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora se şi afla la geam, cu perdeaua dată în lături, privind curioasă şi nerăbdătoare, ca şi cînd s-ar fi aşteptat să-l vadă venind pe Făt-Frumos.

Petruş o zări, cu ochii albaştri şi cu părul blond — şi totul în fiinţa lui se tulbură. El uită de ce vroise să facă acest drum ; vroise să treacă mîndru şi demn, cu mîinile pe volan, fără să întoarcă ochii spre geam, să arunce doar o privire, furişă, ca să se încredinţeze de triumful său.

Mîinile îi rămaseră pe volan, ce-i drept, dar ochii nu i se mai putură deslipi de chipul suav, — şi o văzu deodată pe domnişoara Eleonora în rochia trandafirie, cu părul împodobit de flori, dansînd dansul acela vrăjitoresc, şi-i auzi glasul, vorbindu-i lui :

— Băiete, ce e cu trenul ?

S-a auzit vreodată în lume glas mai limpede, mai hotărît şi mai gingaş în acelaşi timp ?

Şi-n timp ce mîinile strîngeau volanul să-l rupă, iar piciorul îi amorţise pe accelerator, Petruş iar o asemuia pe domnişoara Eleonora cu norii de pe cer, la fel de suavi, de străvezii, de neatins, şi iar zicea, în sinea lui, nemaiauzind nici pîrîitul motorului, nici glasurile celorlalţi : Nora, Norica, Nora, Norica.

— Ţine drept ! strigă Trică, de lîngă el, dînd să tragă de volan.

Dar Petruş îl împinse cu cotul, numai că nu-l trînti jos din automobil. Cum, să pună cineva mîna pe volan, cînd conducea el — şi tocmai aici, în faţa ferestrei unde flutura părul blond şi sclipeau, plini de uimire, ochii albaştri cum e cerul numai arareori ?!

— Vezi că intri în şanţ ! strigă şi Cazimir, începînd să se mire de stîngăcia şoferului.

Trică se repezi iar la volan, dar Petruș, iar îl îmbrînci, scrîșnind printre dinți cu ochii la geamul de sus :

— Lasă-mă !

— Petruș ! mai apucă să bîiguie Uță, din dreapta lui.

Ceilalți la rîndul lor avură timp să scoată cîte un strigăt de spaimă — toate laolaltă întrecute de miorlăitul lui Miroslav. care sări în mijlocul drumului, mai sprinten decît orice automobilist.

Iar mașina, fără știința și fără înțelegerea lui Petruș, se lăsă deodată în dreapta, ca și cînd roțile din partea aceea ar fi fost de unt, și în clipa următoare se aflau cu toții în șanț, claie peste grămadă, învălmășindu-se în praf, cu brațele și cu picioarele amestecate, de nu mai știau care ale cui sînt.

Automobilul zăcea pe o coastă, cu pernele căzute peste automobiliști, și motorul încă pîrîia, învîrtind în aer roata care în neștiința ei credea că merge încă pe drum.

Petruș se ridică năucit, cu uniforma nouă plină de coîb și de mărăcini, cu cozorocul șepcii dat peste cap — și văzînd dezastrul se socoti pierdut.

Dezastrul de sus, nu de aici ! — fiindcă automobilul nu pățise nimic — și nici ocupanții lui, degeaba făcea atîta gălăgie cotoiul lui Cazimir ! Intr-o clipă îl ridicară în picioare și văzură că doar o aripă, din dreapta, era strîmbată puțin ; din rezervor cursese ceva benzină, înnegrind praful din șanț — încolo nici o supărare și nici o pagubă. Ba copiii chiar se puseră pe rîs, înveseliți de tumba care nu le dăunase cu nimic — și pînă să se ivească vreun jandarm, automoilul plecă mai departe, pîrîind.

Dar la volan nu mai era Petruș. Petruș nu era nici alături, nici

în spate, lîngă Cazimir, ci fugea spre gară, pe jos, cu capul în pămînt, cuprins de o ruşine şi de o desnădejde care ameninţau să rămînă fără leac toată viaţa lui. Domnişoara Eleonora la geam şi el răsturnat în praf sub ochii ei ! Nu îndrăznise să arunce măcar o privire în sus, nu ştia cum întîmpinase ea nenorocirea, rîzînd sau clănănîndu-l, dar oricum ar fi fost, pentru el viaţa de aci înainte nu mai înfăţişa decît un chin şi o ruşine pe care cu nimic nu le putea tămădui.

Aceasta fu nesocotinţa lui — şi urmarea ei, deocamdată nefericită doar pentru el, avea să se lege de alte urmări, cum se leagă între ele zalele unui lanţ, aducînd nefericirea tuturor.

Petruş nu putu să intre în casă fără ca halul în care i se aflau hainele să treacă nebăgat în seamă. Maică-sa încă suspina, în dormitor, iar taică-su aţipise cu jurnalul pe obraz, încît primejdia nu venea de la ei ; în schimb, Valerică tocmai deschisese ochii şi căsca, plictisit.

— Ce-ai făcut ? întrebă, cu o bucurie de duşman, văzîndu-l pe frate-su plin de praf şi mototolit.

Apoi, ridicîndu-se într-un cot, începu s-o strige pe maică-sa :

— Mamă, mamă, vino să-l vezi pe Petruş !

Băiatul se lipi de dulap, palid şi speriat, făcîndu-i semn să tacă, să nu-l dea de gol.

Dincolo, patul scîrţîi.

— Mamă, ia vino, vino să vezi ! continua să strige Valerică, de parcă l-ar fi strîns cineva de gît.

Se auzi jurnalul, foşnind, apoi paşii domnului Manole străbătură odaia înăbuşită în covor şi uşa se deschise în faţa lui Petruş.

— Ce este, ce tot strigi aşa ?

Glasul doamnei Natalia izbucni în spatele lui :

— Cum vorbeşti cu băiatul ? Nu ştii cît e de sensibil ?... Ce e, dragul mamei, ce s-a întîmplat ?

— Petruş, uite !

Amîndoi părinţii îl văzură atunci pe Petruş, rezemat de dulap, jerpelit ca un vagabond — şi cu o disperare atît de adîncă pe obraz, încît în prima clipă se speriară, crezînd că i s-a întîmplat o nenorocire pe care n-o puteau bănui.

Însă glasul lui Valerică, încă buimac de somn, dar plin de răutate, îi desmetici :

— Petruş derbedeu ! Rupe haine !... Rău !

— Ce-ai făcut, haimana ? sări cucoana, scoţîndu-şi papucul, şi repezindu-se asupra lui Petruş, cu atît mai furioasă cu cît simţea, deşi n-ar fi recunoscut-o, răutatea celuilalt.

Şi Petruş fu nevoit să povestească tot ce se întîmplase, ocolind numai pricina pentru care trecuse cu automobilul pe la postul de jandarmi ; asta n-ar fi spus-o nici dacă l-ar fi spînzurat.

— Prin urmare de astea se ţine Cazimir ! zise şeful gării, la sfîrşit. Am să-i fac raport să-l destituiască.

Petruş se aprinse, cu sîngele in obrazul slăbuţ :

— Ce vină are Cazimir, tată ?

— Să taci ! răcni maică-sa, ridicînd iar papucul asupra lui.

Valerică ascultase mărturisirea lui Petruş într-o tăcere ciudată şi cu o atenţie pe care nu şi-o putea aduna niciodată cînd citea din cărţi.

Şi deodată izbucni, cu vocea plîngătoare, de parcă i-ar fi răpit cineva o praştie din faţă :

— Mamă, să-mi dea mie automobilul !

— Vezi că-ţi dau un automobil să nu-l poţi duce ! izbucni taică-su.

Cucoana se făcu palidă — apoi roşie, galbenă şi izbucni :

— Manolică ! Vrei să-mi omori băiatul ? Uiţi ce-am vorbit odată ?

Valerică între timp îi dădea înainte, ca şi cînd nu i-ar fi auzit nici pe unul, nici pe altul :

— Mamă, vreau automobilul !... Vreau automobilul !...

Apoi deodată se opri, sări în picioare, lovi cu pumnul în masă şi schimbînd glasul răcni la taică-su :

— Să mi-l dai, n-auzi ?!

Şi o dată stîrnit nu mai putu să se oprească ; freza galbenă i se zburlise, sîngele îi venise în faţă, înroşindu-i şi ochii, nu numai obrazul, gura i se strîmbase, desgolindu-i dinţii, într-o parte, iar el răcnea înainte, bătînd cu pumnul în masă :

— Vreau automobil ! Vreau automobil ! Vreau, vreau !...

Tot în acel timp, ora cînd se lasă înserarea şi se pregătesc lămplle în casă, la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora îşi exprima şi ea o dorinţă, dar cu alt glas, firește, glasul suav care se potrivea fiinţei sale gingaşe :

— Papà, te rog, papà făgăduieşte-mi că mi-o aduci ; altfel n-am să dorm la noapte !

In felurite chipuri îi poate spune un copil lui taică-su, după cum îi e firea, mai aspră, sau mai rîzgîiată ; îi poate spune simplu şi curat, „tată“, îi poate spune „taică“ la ţară, „tăicuţule“, „tăticule“, „ticule“ şi altfel ; la Moldova se spunea o dată „babacule“ — azi se spune doar în oarecare batjocură, la persoana a treia, „babacul“.

Domnișoara Eleonora învăța limba franceză, printre altele, și ca urmare, îi spunea lui taică-su papà, cum e cuviincios să spună orice odraslă spălată.

Închipuiți-vi-l pe plutonierul de jandarmi, cu ceafa roșie și încrețită, ca a țăranilor, cu obrazul țepos, cu nasul roșu și ascuțit ca plaivasul, cu fărîma lui de mustață căruntă, coborînd de-a dreptul din nări, ca o scursoare cenușie a nasului, închipuiți-vi-l cu pumnii butucănoși, cu călcătura greoaie — spre a vorbi numai de însușirile trupului — și gîndiți-vă cum i s-ar potrivi alintarea franțuzească.

Dar pentru domnișoara Eleonora el era taică-su, și cînd îi spunea „papà", ei i se părea că-i ridică și gradul, din plutonier major făcîndu-l colonel, cum născuise și maică-sa.

— Mi-o aduci, papà, mi-o aduci ? Făgăduiește-mi !

Domnișoara jandarmului văzuse astăzi o pisică neagră, care o fermecase ! Trecuse pe drum, înspre seară, o comedie de automobil-căruță, încărcată de copii, cu o namilă de om la spate, să zici că erau comedianți de circ, chemînd lumea la reprezentație. Căruța-automobil se răsturnase chiar în fața postului și cu acest prilej domnișoara nu avusese ochi decît pentru acea pisică, nemaivăzut de frumoasă.

— Înțelegi, papà, parcă era cotoiul încălțat din basme ! Avea o coadă, uite atîta, și niște mustăți hazoase ! Ah, papà, și niște ochi, ca peruzeaua, și părul negru-negru, și lucios ca mătasea !

— Vreau automobil ! Vreau automobil ! răcnea Valerică, la gară, cu ochii ieșiți, cu gura înspumată.

Maică-sa aproape leșinase :

— Dar liniștește copilul odată, Manolică ! Vrei să se prăpădească? Taci cu mama, taci cu mama, puiule, că ți-l dă tata !... Manolică, făgăduiește-i odată !

Dincolo, domnișoara Eleonora se ruga, suavă și gingașă :

— Mi-aduci, papà ? Te rog, îndeplinește-mi dorința asta !...

*
* *

A doua zi, pe la nouă dimineața, șeful de post intră pe poarta cantonului, cu un jandarm în spate. Cazimir, așezat în genunchi, ciocănea aripa automobilului, vătămată. Ca ucenici nu-i avea la ora asta decît pe Trică, pe Uță și pe Culai ; Petruș întîrziase — poate-i era rușine de isprava lui, gîndeau ceilalți — și nu îndrăsnea să se arate.

— Bună dimineața !... zise șeful de post, poticnindu-se.

Voise să adauge „banditule", vorbă cu care îi era limba dedată, dar își amintise întîmplarea aceea cînd Cazimir îl înfruntase.

— Bună dimineața! răspunse cantonierul, ciocănind mai departe.

Plimbarea de ieri își arăta curînd urmările proaste; dar, ce putea face, decît să se apere?

— Ce-i drăcia asta? întrebă șeful postului, uitîndu-se cu un ochi la automobil, cu altul căutînd prin ogradă.

Copiii înlemniseră, alături, socotind că visul lor frumos începea să se fărîme.

— Hei, ia spune, ce-i asta?

Cazimir se ridică de jos, îndreptîndu-și spinarea cu greutate, și-atunci, cu toate că avea umerii aduși, se văzu că jandarmul, oricît era de înalt, nu se putea asemui la statură cu el, nici pe departe.

— Ce să fie? Ia, o jucărie pentru copiii ăștia.

— Jucărie cu patru roate?

— S-ar putea și cu șase; chiar mă gîndeam să le fac o mașină, să meargă cu aburi.

— Și de unde ai luat toate astea?

— De la moș Visarion: ce, dumneata nu știi, că m-ai mai întrebat o dată?!

— Aia era motocicletă...

— Tot motocicletă este și asta, numai că are patru roate.

Jandarmul întreba și se tot uita prin ogradă.

— Unde ți-e pisica?

— Doarme.

— Și cu asta ce-ai făcut dumneata, crezi că poți merge pe drum, așa, fără acte?

— Am acte.

— Unde-s?

Cazimir scoase din buzunar, unde stătea împăturită cu grijă, scrisoarea lui moș Visarion, dovada vînzării.

— Asta am mai văzut-o o dată.

— Păi atunci ce-o mai ceri?

— Mă omule, zise șeful postului, socotind că nu-i nevoie să ridice glasul la el, ci mai bine să-l lămurească. O mașină, ca să poată merge slobodă, pe drumuri, unde îi place, trebuie să aibă hîrtie de la prefectura județului.

— Pentru jucăria asta?

— Cînd are motor și poate da peste lume, nu mai e jucărie.

Şeful de jandarmi cunoştea legea ; Cazimir se înşelase socotind că maşina lor va putea trece nebăgată în seamă.

— E pentru probă ! sări Trică. Uite, scrie şi-n faţă, şi-n spate.

— Tu ţine-ţi gura, că îndată o iei după ceafă !

Apoi, ca să nu mai lungească vorba, jandarmul îşi luă un chip aspru.

— Suie-te-n el şi adă-l la post ! îi porunci cantonierului.

Culai se făcuse galben şi-i tremura buza de jos, să zici că-l apucă plînsul ; barem Uţă, chiar începuse să smiorcăie.

— Nu ni-l lua, nene, că nu facem rău la nimeni !

Şi apucînd capota automobilului în braţe, se puse pe bocete :

— Mamă, ne ia automobilul, mamă, scapă-ne !

Nu mai vedea în jur, nu-şi dădea seama că maică-sa era departe — şi chiar dacă ar fi fost aici n-avea putere în faţa jandarmului.

— Hai, dă-i drumul ! porunci acesta, nelăsîndu-se înmuiat de lacrimi.

Trică îi dădu un ghiont lui Uţă, apoi veni dîrz în faţă.

— Să ştii că dacă ni-l iei, e belea mare !

El nu ştia care ar fi putut fi beleaua, dar era hotărît să apere maşina pînă şi-ar fi dat sufletul.

— Vrei să te iau şi pe tine la post ? vorbi, abia stăpînindu-se, jandarmul.

Işi dădea seama că s-ar fi făcut de rîs, el şef de post, cu puşcă şi cu cartuşiere, încontrîndu-se cu un copil — dar nici cum să-l pună la loc altfel nu-i dădea prin minte, fiindcă în viaţa lui nu văzuse unul aşa de îndîrjit şi de aprig.

— Ia-mă ! răspunse Trică, înfruntîndu-l.

— Mă Pandele ! zise şeful de post, întorcîndu-se spre jandarm — asta ca să mai cîştige timp. Du-te pînă la Veta lui Stîngaciu, să vină cu calul încoace.

Apoi, către Cazimir, făcîndu-se că nu-i vede pe ceilalţi :

— Dacă nu-l duci singur, ţi-l iau eu şi o să fie mai rău, omule !

Cantonierul îşi lăsă umerii mai jos, şi se arătă doborît, de parcă i-ar fi lovit inima. In el nu fierbea sîngele lui Trică, avea altă minte decît copilul, o minte tocită, frecată de atîtea întîmplări potrivnice — şi mintea asta îi spunea că zadarnic s-ar lupta cu jandarmii. Şi astfel toată strădania lui, munca şi gîndul, avea să se ducă pe apa sîmbetei şi copiii aveau să rămînă în bătătura cantonului, mai doborîţi decît dînsul.

— Dom' le şef ! zise supus, cu faţa scăldată în suferinţă. Nu-ţi

face păcat cu anii mei, că nu mai am mulți de trăit, și nu-ți face păcat cu anii copiilor ăstora, că ei abia i-au început... Dom' le șef, supune-mă la caznele care le vrei dumneata, iacă, scuipă-mă în ochi, dacă asta îți aduce folos, pălmuiește obrazul ăsta bătrîn, ori poruncește-mi să stau în genunchi, și pune-mi piciorul în grumaz, să ai dovadă că m-ai doborît ! Fă tot ce dorești dumneata spre bucuria dumitale și spre rușinea mea. Iar dacă nu ți-e de mine, fie-ți măcar milă de ei, că doi sînt orfani, a murit tatăl lor la război și n-au bucurie în casă, sărmanii !... Iacă, domnule șef, mai mult decît atîta nu am cu ce mă ruga și cu ce mă umili, dar îți cer ca lui Cristos, nu le lua copiilor joaca lor nevinovată, că ne-am trudit mult pînă s-o facem !

Șeful de post asculta, neclintit. Copiilor le pierise ultima picătură de sînge din obraz ; în sufletele lor stăteau gata să izbucnească deopotrivă de năvalnice — și strigătul și blestemul și lacrima. Pandele, jandarmul, se întoarse cu fața spre drum.

— Ia hai să vedem unde-i pisica aia ! zise șeful de post, după un timp.

Capitolul XVI

VIAȚA INCEPE SĂ-ȘI IASĂ DIN ALE SALE

Uneori viața merge domol — faptele se înșiruiesc cu molcomeala colinelor care se pierd către șes, soarele răsare cu o liniște majestuoasă și majestuos se plimbă pe cer, iar cînd se culcă, la apus, lasă în urmă un lung crepuscul, îngăduind omenirii să mediteze profund înainte de a adormi.

Alteori, viața se mișcă la trap, întîmplările par pașii sprinteni ai unor dănțuitori și tot timpul în aer plutește, ai zice, clinchet zglobiu de clopoței și de zurgălăi.

Merge și la galop viața, cînd o îndeamnă un călăreț dîrz ; atunci se cuvine să stai aplecat pe oblînc ca să nu iei vîrtejul în piept, să nu te doboare ramura copacului bătută de vînt. Dar și așa încă, uneori galopul vieții e un joc vesel și îndîrjit, care stîrnește freamăt în jur, freamăt pe cer, freamăt pe pămînt, freamăt viu și nobil în sufletul omului.

Iată însă că uneori viața își iese din ale ei, pe cer se adună nori, torente curg pe pămînt, și cade trăsnetul și tunetul se risipește înfricoșător purtat de vînt — și întîmplările se învălmășesc, încît nu le mai poți deslușì ; atunci trebuie să te ții cu amîndouă mîinile de coama răzvrătitului bidiviu, să te faci una cu el și să fii viteaz, altfel, simțindu-te slab, viața-bidiviu te răstoarnă la pămînt.

In vara asta, viața copiilor mersese cînd la pas, cînd la trap, poate și la galop uneori, de pildă cînd auziseră prima oară motorul automobilului pîrîind. Nici o primejdie nu le stătuse în cale afară de

cele din închipuirea lor — altfel merseseră veseli, săltînd în șa și chiuind, auzindu-se doar în treacăt, uneori, cum e firea copilului neștiutor, cînd simțeau amărăciunea și frămîntarea lumii din jur...

Dar acum viața se învolbura rău pentru ei, începea să vîjîie vîntul, grăbind întîmplările, începea să duduie pămîntul de cîte se năpusteau, deodată, asupra lor.

In ziua aceea, viața își ieșise din ale ei — și faptele se învălmășiră, scuturîndu-i năpraznic, să-i dea jos din șei...

Șeful de post plecase, la pas, că nu-l zorea nimic, cu jandarmul după el, la pas trecu podul, la pas se pierdu printre copaci, ducîndu-se la ale lui..

La pas venea șeful gării, către canton, curînd după plecarea jandarmului, fiindcă nu se grăbea niciodată, așa fiindu-i firea, orice nevoi l-ar fi împins la drum. Nu-l scotea din pasul lui liniștit nici măcar sîcîiala lui Valerică — și băiatul îl sîcîia încă de la gară, tot țopăind în jurul lui și trăgîndu-l de surtuc:

— Tată, da' să mă învețe să conduc eu! Auzi, tată, să conduc eu!...

Petruș mergea în urma lor, la pas — dar în sufletul lui frămîntările trecuseră de galop. Automobilul răsturnat, domnișoara Eleonora la geam — și vacanța sfîrșită: peste două zile pleca la liceu. Totul pierdut!

— Tată, să mă învețe să conduc!...

Avea și sufletul lui Valerică galopul lui!

Insă cine putea să bănuiască goana, învălmășeala, deznădejdea din sufletul celor de la canton?

— Ridică-te de-acolo, trogloditule! zise șeful gării, intrînd pe poartă, cu pîntecele împins înainte, ca și cum ar fi simțit nevoia unui crainic care să-l vestească din timp.

Vorba însă, deși aspră, îi rămase zadarnică. Omul căruia i-o adresase, cantonierul, stătea pe prispă, cu ochii în pămînt, cu spinarea împovărată.

— Hei, nu auzi, bețivanule!

Cazimir ridică încet ochii plini de durere și de umilință și, văzînd șapca roșie, se sculă în picioare, salutînd ostășește:

— Să trăiți, dom'șef!

Valerică, între timp, fără să mai aștepte poftire sau încuviințare, socotind că din clipa asta mașina era a lui, se și cocoțase la volan și începuse să-l sucească, să-l hîțîne, să apese pe pedale — pînă ce găsi claxonul și-atunci în curtea cantonului nu se mai înțelese nimeni.

— Al cui este? întrebă domnul Manole, strigînd la urechea cantonierului.

— Al... L-am făcut eu cu copiii ăştia.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot apăsînd claxonul.

Petruş rămăsese obidit în colţul prispei şi nu îndrăsnea nici să păşească mai departe, nici să ridice ochii, dar Valerică la volan i se părea o pîngărire — pîngărirea a tot ce însemnase muncă, zbucium, chin şi înflăcărare în alcătuirea automobilului. Dacă n-ar fi fost taică-su acolo, ar fi tăbărît asupra lui, cît era el de mare şi l-ar fi trîntit în ţărînă.

Copiii ceilalţi simţeau la fel în acele clipe, dar nici ei nu îndrăzneau să spună o vorbă, să facă o mişcare de împotrivire, în faţa şefului de gară, care avea asupra lui Cazimir toate puterile. Mai simţeau şi-acum în inimi spaima pe care le-o lăsase jandarul — şi durerea nemărginită de-a fi trebuit să plătească preţ mai mare decît tîlharilor, ca să scape automobilul. Fiindcă şeful de post nu le luase nici banii, ei neavîndu-i, nici cămăşile, fiindu-le peticite, nici viaţa, nefolosindu-i — îl luase pe Miroslav şi-l dusese cu dînsul.

Ei se împotriviseră cu tărie, chiar Culai, speriat şi tăcut pînă în clipa aceea, dar, ce ciudat, tocmai Cazimir îi domolise, cerîndu-le să păstreze tăcere. Şi dacă văzuse că şeful de post tot stăruie şi nu-i nici o putinţă de împotrivire, el însuşi îl adusese pe Miroslav din casă şi-l dăduse jandarmului.

Ai fi spus că în clipa aceea îşi pierduse minţile, fiindcă altfel nu poţi să dai tu altuia. cu mîinile tale, ceea ce îţi este mai drag pe lume. Dar ce durere era atunci în inima cantonierului, mai bine să nu ştie nimeni!

Şi iată, Miroslav se dusese — şi se duseseră odată cu el toate năzdrăvăniile, tot rîsul şi bucuria. De-aceea stăteau ca la înmormîntare, cînd picase, aşa de nepotrivit şeful gării.

Petruş vedea amărăciunea din ochii cantonierului, vedea feţele copiilor, plînse, dar credea că se întîmplase o stricăciune mai mare automobilului — de-aceea nu îndrăsnea să facă un pas, să pună o întrebare, ştiind că el şi numai el purta toată vina.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot chinuind volanul, claxonul şi pedalele.

Şeful gării se apropie de automobil şi-l privi cu nedumerire.

— Merge? întrebă în silă.

— Merge! răspunse Trică, strîngînd pumnii.

— Cine-l conduce?

— Eu!

Domnul Manole se uită la băiat cu o privire care ar fi vrut să-l ucidă. Lui Petruș încă îi mai ierta istețimea, fiindcă era totuși fiu-său, dar cînd vedea copii străini așa de desghețați și ageri la minte, îi venea ori să-și ia cîmpii, ori să le bage mîna în beregată și să-i sugrume.

— Să-i dea drumu', tată, să-i dea drumu'!

— Cazimire! strigă șeful gării. Cine știe să conducă?

Valerică începu să urle:

— Tată, vreau să mă învețe pe mine!

Și începu să smucească de volan, să izbească în pedale, mirat că automobilul nu mișcă, nu-l ascultă.

Trică nu putu să îndure mai mult această batjocorire și, uitînd că acolo era șeful gării, se repezi la nepoftit, să-l alunge:

— Dă-te jos, că asta nu-i jucărie!

Poate că s-ar fi ales cu două palme, de la șeful gării, ceea ce nu pățise cu jandarmul, dacă nu s-ar fi amestecat Petruș, lăsînd la o parte sfiala și rușinea:

— Lasă-l, Trică! Lasă-l, Cazimire! Să conducă și el puțin; n-o să facă nici o stricăciune.

— Nu vreau puțin! Vreau să mi-l dea mie, la gară!

— Domnule șef, — vorbi Cazimir, cu înțelepciune — să se liniștească și mergem să-i facem plăcerea. Uite, am să-i arăt eu tot ce se cuvine.

Fu nevoie de multă stăruință din partea șefului de gară ca Valerică să se dea jos de la volan, lăsînd locul cantonierului.

— De ce huruie așa tare? întrebă el, năzuros sau poate speriat, cînd porni motorul.

— Hai, domnișorule, hai, nu-ți fie teamă, stai colea, lîngă mine!

— Tată, urcă-te și tu! Nu merg singur!

Automobilul ieși pe poartă cu Cazimir la volan, avîndu-l pe Valerică în stînga, iar la spate pe șeful gării, și o luă domol pe drum, către moară.

— Nu știi ce-a fost? se grăbiră copiii să-l înștiințeze pe Petruș, după ce rămaseră singuri, în poarta cantonului. A venit șeful de post să ne ia automobilul. Pe urmă l-a cerut pe Miroslav, că-l vrea domnișoara...

Băiatul înlemni, avînd amestecată în suflet și spaima și uimirea.

— Miroslav?... Și l-a luat?

— L-a luat jandarmul...

— Şi Cazimir ?

— N-a avut puterea să se pună cu dînsul...

O veste mai zdrobitoare n-ar fi putut să afle Petruş în ziua aceea, şi el credea că nici în zilele care aveau să vină, în anii care i se deschideau în cale. Şi numai el purta vina nenorocirei — n-avea s-o poată plăti niciodată, oricît s-ar fi căit, oricît şi-ar fi zbuciumat inima — altă plată neprimindu-se pentru fapte ca ale sale...

Intre timp, automobilul pîrîia pe drum, între canton şi moară.

— Eu mă dau jos ! zise şeful gării, după două ocoluri, simţind că îşi pierde măruntaiele.

— Să nu te dai, tată ! Vreau să conduc eu acuma.

Valerică îşi venise în fire, nu-l mai speria pîrîitul motorului şi conducerea i se părea o glumă.

— Uite, domnişorule, ţine dumneata volanul ! îl pofti Cazimir, el rămînînd însă la locul lui, stăpîn pe acceleraţie şi pe frînă.

Altminteri băiatul părea îndemînatic şi se deprinse repede să ţină drumul ; e drept că pentru asta nu se cere atîta minte, cît ochi bun şi mînă neşovăitoare. Or, ochiul şi mîna lui Valerică îşi dovediseră însuşirile, el fiind cel mai bun trăgător cu praştia din toată şcoala şi poate din toate şcolile.

— Uite, tată, uite, conduc singur ! Să mergem la gară, să ne vadă şi mama !

Cu toate sgîlţîiturile, pe chipul domnului Manole se arăta un zîmbet de mulţumire ; se bucura văzînd îndemnarea fiului şi-i părea bine că-i făcuse o bucurie. In capul lui începeau să se nască gînduri noi în privinţa viitorului — poate Valerică avea însuşiri nelămurite pînă acuma, poate şcoala, rău alcătuită, nu izbutea să scoată ce are mai bun mintea copilului — cine ştie ce inginer cu faimă avea să ajungă într-o zi băiatul acesta, dacă îl îndrumai pe calea pe care i-o dorea inima !

— Iţi place, domnişorule ? Nu te doare mîna ?... Iacă, pune piciorul pe pedala asta ; asta-i acceleraţia. Cît apeşi, atît merge de repede maşina.

Şi-n Cazimir începea să se simtă schimbare. El îl văzuse pe Valerică numai prin gară, dîndu-şi ifose şi înjurînd macagiii, dar ce vină purta copilul ? Numai ai lui erau vinovaţi, că îl rîzgîiau şi-i căutau în coarne. Sufletul copilului, zicea el, uitînd că Valerică trecuse de vîrsta copilăriei, tot suflet curat rămîne ! Şi se bucura, în bunătatea lui, cantonierul, că putea el să-i aducă acestui copil mulţumire.

Ajungînd a patra oară prin dreptul morii, Cazimir opri automobilul.

— Domnișorule, treci în locul meu și-am să-ți arăt cum se schimbă vitezele, numai să fii cu grijă și să nu mîi prea tare!

Din ce în ce mai mulțumit era șeful gării! Nici n-ar fi bănuit ce însușiri stăteau ascunse în băiatul ăsta, pe care i-l huleau toți profesorii! Valerică învățase să conducă automobilul și numai în două ore! Singur îl pornea, singur îl oprea, apăsînd pedalele și rîzînd cu gura pînă la urechi, uimit de istețimea sa și de supunerea mașinei.

Acum băiatul îi îngăduise lui taică-su să coboare, îl dăduse și pe Cazimir jos și se făcuse stăpîn pe automobilul copiilor, mînîndu-l fără odihnă.

— Tată, uite! Uite la mine! zicea de fiecare dată cînd se întorcea, micșorînd viteza în preajma cantonului, ca să vireze și să pornească iarăși spre moară.

Cazimir zîmbea, din poartă, uitînd în aceste clipe toate amărăciunile.

Numai Trică și ceilalți spumegau, în bătătură — și pîrîitul mașinei pe care-o conducea altul parcă-i frigea pe inimă.

— Lasă că poimîine pleacă la școală! îi liniști Petruș, el unul însă neavînd de unde-și aduce alinare în inimă.

Fiindcă și ei pleca la școală — și pînă la Crăciun oprite îi erau toate bucuriile, și Cazimir, și cantonul, și prietenii, și automobilul.

Măcar dacă s-ar fi săturat Valerică să-l tot mîne, să-i rămînă și lui timp astăzi, pentru un drum-două, să nu plece la școală cu amintirea rușinoasă de ieri, cînd se răsturnase în șanțul drumului!

Deocamdată însă Valerică nu dădea semne de oboseală, dimpotrivă, plăcerea conducerii, făcîndu-l una cu volanul și cu pedalele automobilului, îi întărea dorința arătată aseară de a fi numai el stăpîn pe această jucărie. Cum să nu te cîștige ascultătoarea mașină? Apeși pe o pedală — și fuge, apeși pe cea de alături și se oprește, să te prindă uimirea!

Venea cine mai știe a cîta oară, săltînd prin gropi și chinuind motorul, cînd Cazimir socoti potrivit să-l oprească, spre a pune benzină, altminteri fiind în primejdie să rămînă în pană.

— Oprește, domnișorule! strigă cantonierul, ieșindu-i în cale și făcîndu-i semne cu mîna.

In clipa aceea se auzi fluierînd o locomotivă, la deal, în pădurea de sub dealul Cumpenei, unde nu se vedea linia. Șeful gării își trase ceasornicul din buzunarul vestei, cum l-ar fi tras din burtă, printr-o

tăietură şi-l privi dintr-o obişnuinţă firească la un om care are în cap numai trenuri.

Era un mărfar, cu lemne, căruia îi dăduse „liber" încă de la ora nouă după ce se înţelesese la telefon cu şeful gării Şipotul, ca să nu iasă vreo încurcătură. Dar n-avea ce încurcătură să fie, alt tren nu mai putea să vină pînă la douăsprezece, cînd trecea personalul, garniturile cu muniţii nepornind decît seara. Pentru rest, ştiind că el s-ar putea să întîrzie la canton, cu Valerică şi cu automobilul, îi lăsase grija gării lui Dumitru macagiul, pe care îl dăscălise luni de zile, deprinzîndu-l din vreme să-i poată ţine locul la o nevoie.

— Opreşte, domnişorule ! strigă iar cantonierul.

Valerică ori nu înţelese, ori nu auzi, fiindcă începea să crească de sus huruitul trenului.

Se dumeri abia la a treia strigare, cînd Cazimir răcni din toate puterile ; dar atunci, neştiind ce s-a întîmplat, văzîndu-i pe toţi în poarta cantonului, adăugîndu-se la zăpăceala asta şi huruitul din ce în ce mai tare al trenului, în capul lui se stîrni învălmăşeală, rotiţele creierului se încîlciră, neputînd transmite numaidecît porunca picioru-lui. Iar cînd, în sfîrşit porunca se duse, cu întîrziere, băiatul apăsă pe pedală deodată, cu toate puterile.

Ascultătoarea maşină îşi încurcase însă şi ea socotelile, în loc să se oprească, ţîşni înainte, de parcă ar fi buşit-o cineva din urmă.

— Apasă pe frînă ! strigă cantonierul.

Valerică apăsă, cu mai mare putere, mirat de toanele automobi-lului, şi, ca urmare, acesta făcu încă o săritură, iuţindu-şi goana şi aşa sporită. Atunci în mintea şoferului, zăpăceala luă locul uimirii ; şi cînd mai văzu şi bariera în faţă, zăpăceala, la rîndu-i, se prefăcu într-o mare spaimă.

— Tată, nu vrea să oprească ! Tată !... începu să răcnească flă-căul, apăsînd mai deznădăjduit pe pedală, care era pedala acceleraţiei, nu a frînei.

Bariera îi venea în faţă, parcă prăvălindu-se, să-l fărîme — şi singura mişcare pe care mai putu s-o facă Valerică în clipa aceea, fu să-şi aplece capul deasupra volanului. Lemnul barierei nu-i mai fă-rîmă ţeasta, dar îl atinse cu pocnet în creştet, zdruncinîndu-i creierii şi schimbîndu-i în ochi toate culorile, înverzind drumul, înroşind cerul şi presărîndu-i cu stele.

— Mi-ai nenorocit copilul ! răcni şeful gării, găsind că toată vina era doar a cantonierului.

Drumul, dincolo de barieră, urca pieptiș, să ajungă la înălțimea podului și era mărginit în amîndouă părțile de parapete groase, făcute din bîrne. Automobilul, neavînd multă greutate și pedala acceleraţiei rămînînd apăsată cu toată puterea, nu-și încetini decît prea puțin mersul cînd întîlni urcușul drumului.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată, scapă-mă! răcnea Valerică, nemaiavînd putere să facă nimic, nici să țină volanul, ci numai să apese, disperat, pe ceea ce el socotea drept frînă.

— Trenul! strigă în clipa aceea Petruș, ducîndu-și mîna la gură.

Șeful gării se făcu alb ca zidul cantonului și rămase locului, tăiate simțindu-și picioarele. Ceilalți, cu Cazimir în frunte, o luară la goană, pe urma automobilului, deși n-ar mai fi fost nici o putință să-l ajungă pînă sus, la linie.

Trenul, în acest timp, gonea la vale, apropiindu-se cu repeziciune. Deodată, locomotiva începu să fluiere, scoțînd semnale scurte și fără număr, ca niște strigăte de spaimă care însoțeau strigătele șoferului.

Pînă la linie, automobilul mai avea să facă cincizeci de pași, ca să dea bot în bot cu trenul. Valerică își acoperi obrazul cu mîinile, lăsînd în părăsire volanul — iar dacă gîtlejul nu-i înțepenise încă, răcnetele nu i se mai auzeau, în huruitul trenului și-n scrîșnetul frînelor.

Ceea ce se întîmplă apoi, fu limpede numai pentru unii, care rămăseseră cu privirea acolo, aşteptînd îngroziţi împlinirea nenorocirei. Deodată, automobilul lipsit de conducere, se răsuci în loc, cu roţile abătute de un bolovan, sau de o groapă şi se pocni, cu toată viteza, într-un stîlp al parapetului de pe marginea drumului. Apoi îl văzură pe Valerică zburînd, pe deasupra bîrnelor şi căzînd, moale, în mărăcinişul de pe taluz, în vreme ce maşina, cu botul fărîmat, scăpînd de stîlpul care-i oprise goana, se rostogolea pe sub parapet şi se ducea de-a dura la vale.

Cînd şeful gării îşi veni în fire, Valerică, teafăr, numai cu hainele rupte şi cu zgîrieturi pe mîini şi pe faţă, venea, smiorcăind şi ţinîndu-se de şale, cu totul şi cu totul nedumerit asupra întîmplării.

Automobilul copiilor însă nu mai era decît o amintire ; după ce se dusese de-a rostogolul pe coastă, tăvălind mărăcinii, se oprise într-un copac, jos, şi ceea ce mai rămăsese din el se făcuse fărîme. O roată căzuse în drum, alta sărise pe prund, celelalte, îndoite, cu spiţele rupte, n-ar mai fi putut să fie îndreptate de nimeni. Din rest nu se mai înţelegea nimica, nu ştiai nici unde fuseseră băncile, uşile caroseriei, pe unde se pierduse volanul... Rezervorul de benzină îşi rupsese şi el legăturile şi zăcea, plesnit, ceva mai încolo. Motorul, încins, scotea fum, pălind frunza verde a mărăcinelui...

— Am să te ucid, tîlharule ! răcnea şeful gării, scos cu totul din fire, cu ochii mai aprinşi ca ai fiarelor, cu spume la gură.

Venea de la canton, ducîndu-l pe Valerică de mînă — mistuind încă, în inimă, spaima prin care trecuse. Dar deasupra spaimei, începea să fiarbă mînia.

— Era să-mi omori băiatul, ucigaşule !

Cazimir, între copii, privea amuţit fărîmăturile automobilului. Muţi erau toţi, nu doar cantonierul — minţile lor nu puteau încă să cuprindă şi să înţeleagă nenorocirea. Iată, strădania lor, şi visele împletite în fiecare fier, în fiecare şurub, în volan, în roţi, în pedale, totul zăcea spulberat aici, în mijlocul mărăcinilor.

Şeful gării îi îmbrînci pe copii în lături şi, oprindu-se în faţa cantonierului, ridică pumnul.

— Am să înfund puşcăria cu tine ! răcni, dînd să lovească, în prada mîniei.

Dar cantonierul, care se umilise de dimineaţă în faţa jandarmului, puţin păsîndu-i că îl vedeau copiii, nu mai avea acum pe lume nimic pentru care să îndure altă umilire. Şi, fără ca mînia să izbucnească într-nsul, luînd locul mîhnirii, Cazimir întinse mîna, mîna care meş-

terise automobilul, dînd în lături, domol și fără opintire, pumnul ridicat asupra-i. Apoi, cu aceeași liniște și cu puteri nebănuite, își înfipse mîna în pieptul șefului de gară, ridicîndu-l în sus, ca pe o gînganie. Dar, sub liniștea care se vedea deasupra, în sufletul lui era mare răzvrătire.

— De ce-ai venit să ne chinuiești și să omori sufletul copiilor, dihanie ?

Cînd un cantonier vorbește așa șefului de gară, pe timp de război, avînd de înfruntat judecata militarilor, e știut că îl așteaptă pușcăria, dacă nu chiar pedeapsă mai mare. Acum însă lui Cazimir nu-i mai păsa de nici o pedeapsă din lume, cum nu-i pasă de nimic fiarei ieșite în drum să sfîșie.

— Cazimire !

Petruș se apropiase de dînsul și-l strigase cu un glas în care se amesteca și teama, și nedumerirea. Îl vedea pe taică-su zbătîndu-se în mîna cantonierului, neputincios, cu șapca roșie căzută și dusă de-a rostogolul — și, dacă-l știa bine că îi este tată, nu-i mai venea a crede că e șeful gării Și dacă se gîndea că îndată o să-l vadă zăcînd pe pămînt, cu oasele frînte, nu-l încerca mila de el, că îi era tată, ci teama de ce-ar putea pătimi cantonierul.

— Cazimire ! strigă iar băiatul.

Și atunci Cazimir, socotind că Petruș își apără, după cuviință, tatăl, își slobozi brațul, cu silă, dîndu-i drumul șefului de gară. Iar cînd își simți mîna slobodă, se stinse și răzvrătirea dintr-însul, venindu-i în mintea poveștele cuminți ale morarului.

De ce să-și ridice asupră-și armele jandarmilor ? Cu un automobil fărîmat nu se sfîrșea lumea ! Poate mai era ceva de făcut, și poate, copiii, în spaima și-n mîhnirea lor de-acuma, așteptau de la el altă născocire. Uite, motorul părea încă teafăr, da, s-ar fi putut face, de pildă... Și mintea cantonierului se înfierbîntase iarăși, ochii lui, privind printre gene, treceau peste necazul de astăzi, căutînd iar depărtările.

— Ei bine, tîlharule, pentru asta să știi că te trimet la Curtea Marțială ! scrîșni șeful gării.

Își venise în fire și își scutura, cu cotul, șapca murdară.

— Ultragiu în exercițiul funcțiunii ! Hai, Valerică ! Haide și tu, măgarule !

Măgar îi zicea lui Petruș, de parcă-i uitase numele, fiindcă altminteri copilul n-avea nici o vină decît poate că-l scăpase din mîna cantonierului.

— Uite ce e, domnule șef, vorbi Cazimir, potolit și cuminte. Că o fi ultragiu, poate, eu nu cunosc bine legile. Dar cu exercițiul funcțiunii las-o încolo!... Iar dacă ai să-mi trimiți aici jandarmii, astăzi, sau altădată, cînd ți-o veni mai bine, și au să mă ducă la Curțile Marțiale, am să întreb și eu, că atîta mi-o da voie: care exercițiu funcțiunii, cînd dumneata ești la canton, în loc să fii la gară, să primești trenul? Că, dacă-i așa, mai bine să-l pună șef pe Dumitru, macagiul, să nu-ți dea și dumitale leafă de pomană!

Șeful de gară se duse și Cazimir rămase singur, cu copiii, lîngă fărîmăturile automobilului.

— Lasă, Uță, ține-ți lacrimile, c-am scăpat cu bine! O să facem noi altul, de două ori mai mare! Trică, ia hai să vedem ce-i cu motorul!

Zadarnic însă vroia să-i amăgească pe copii cantonierul, să se amăgească pe sine. Aveau să-și regăsească nădejdea, nu-i vorbă, dar nu astăzi; mîine! Astăzi abia își mai țineau sufletul de amărăciune.

Da, se vede, viața își ieșise din ale sale, pentru toată lumea!

Capitolul XVII

MIROSLAV LA AREST

Viața își ieșise din ale sale și pentru pisici, nu doar pentru oameni. Miroslav era prizonier, de azi dimineață, și nu-l mai chema Miroslav, ci Erika. Așa îl botezase domnișoara șefului de post, fiindcă așa se numea prietena sa cea mai bună.

— Erika! Vino încoa! N-auzi? Vino cînd te chem, lighioană!

Domnișoara dorea ca Miroslav s-o iubească, și îl învăța dragoste cu nuiaua în mînă.

Harșt!

— Vino, n-auzi, spurcăciune!

Cum să scape de la postul de jandarmi o mîță, cînd nu pot scăpa oamenii?

Prin dușumeaua odăii se auzeau bușituri îndesate și răcnete, pe care Miroslav nu le înțelegea, fiindcă nu mai avusese niciodată de-a face cu jandarmii.

— Nu mai da, dom' șef, că nu știu nimica! se deslușea cîte o vorbă între răcnetele omului.

Om? Cînd spui vorba asta te gîndești la un ins în toată firea. După glas, cel de jos era mai curînd un băiețandru.

— Spune de unde ai luat talpa, pungașule! Altfel îți tăbăcesc pielea!

Sub odaia domnișoarei se afla cancelaria și șeful de post întors de la canton, cerceta o hoție. Perceptorului i se furase, de cîtăva vreme, o curea de transmisiune, din cele late și groase, care mînă batozele.

Nimeni nu întrebase de unde avea el cureaua, că nu ținuse niciodată batoză de treier ; ce să treiere cu ea, birurile ?

O asemenea curea, talpă groasă, care atîrnă cu zecile de kilograme, costă multe parale și nu-i nimeni nebun s-o cumpere, așa de florile mărului. Perceptorului i-o adusese însă un om, noaptea, cînd prețul lucrului scade la o zecime. Iar în altă noapte, la vreo două săptămîni după aceea, cineva desfăcuse o scîndură din peretele magaziei și luase cureaua fără să plătească nici măcar zecimea. Cîinele lătrase cu întîrziere, și cînd ieșise perceptorul, cu pușca în mînă, nu mai putuse să găsească decît paguba și spărtura din peretele magaziei.

Acel perete dădea spre ograda lui Petre Ciungu, dar, oricît ai fi vrut să-ți oprești asupra lui bănuiala, omul fusese plecat nu doar în noaptea aceea, ci toate nopțiile săptămînii, fiindcă lucra la oraș și nu se întorcea acasă decît sîmbătă seara. Iar femeia lui, iarăși știa toată lumea, zăcea, de trei luni prin spitale, cu boală la inimă.

Pe cine să-ți mai pui cercetările ? Vasile, băiatul cel mare, recrutase în toamnă și acum era la oștire ; Eftimie, al doilea, învăța meșteșug, și el tot la oraș, fiind ucenic la o tîmplărie. Mai rămîneau fetele, Ioana și Gherghina, de nouă ani una, de unsprezece a doua, singure aflate acasă, cu grija gospodăriei. Cum să-ți pui mintea cu două copile ?

Le cercetase, nu-i vorbă, jandarmul, dar așa, mai cu milă, și, după cîteva ceasuri, le dăduse drumul. Ce naiba, era și el părinte, îl durea inima să schingiuiască două ființe plăpînde, și de bună seamă, nepurtînd nici o vină.

Furtul rămăsese astfel fără lămurire, pînă aseară, cînd perceptorul venise la post să-l vestească pe șeful jandarmilor că Alexe al lui Costache Mangîru își pusese pingele noi la cisme — și cum talpa nu se găsea pretutindeni, fiind oprită vînzarea ei datorită războiului, însemna că flăcăul ori furase cureaua, ori avea cunoștință cu hoțul.

Acesta era deci temeiul cercetărilor.

— Să spui de unde ai luat talpa, Alexe, că altfel fac talpă din tine !

Miroslav trăgea cu urechea, mirat de atîtea sgomote necunoscute lui înainte.

— Aoleu, aoleu, nu mai da, domn' șef, că n-am nici o vină !

— Erika ! Erika, n-auzi ? ! Vino la mine !

Odaia domnișoarei Eleonora nu se asemuia nici pe departe cu cancelaria jandarmeriei ; jos erau dușumele roase, pereți cenușii, fe-

restre cu cercevelele vopsite ca la cazarmă, o masă cu muşama neagră deasupra şi un dulap încuiat grosolan cu lacăt cît pumnul.

Sus, pereţii aveau culoarea cerului, iar tavanul era alb ca spuma — şi tot alb, cu glanţ, erau vopsite uşa şi cercevelele.

Scîndura duşumelei nu se vedea de covoare, la ferestre atîrna perdea subţire ca borangicul, patul de domnişoară era învelit cu mătase trandafirie, iar dulapul, de nuc, avea o cheiţă micuţă, de care atîrna o funduliţă şi ea tot în culoarea gingaşă a trandafirului. Pe perete, deasupra patului, se vedea o fotografie, dar nu a domnişoarei; cine mergea la cinematograf o recunoştea îndată pe Alida Valli.

Miroslav nu recunoştea pe nimeni; stătea zburlit într-un colţ al odăii, socotindu-se în stare de război cu noua lui stăpînă şi cu toată lumea.

— Erika! grăi domnişoara Eleonora, lepădînd băţul şi luîndu-şi un glas plin de căldură, socotind să ajungă pe altă cale la inima cotoiului.

Cotoiul se uită la ea pe sub sprîncene, neînţelegîndu-i toanele. Dacă n-ar fi fost crescut în odaia aspră a cantonului şi n-ar fi fost deprins cu un om ciufulit şi sălbatic, ca stăpînă-su, poate gingăşia domnişoarei i-ar fi mers la inimă.

Fiindcă, într-adevăr, Petruş nu se înşelase, chipul şi întreaga făptură a Eleonorei, Norei, Noricăi erau numai suavitate şi gingăşie. Pe lîngă părul bălai, scăldat parcă în soare chiar şi în zilele posomorîte, pe lîngă ochii albaştri, plini de mirare, avea un obraz prelung, cu liniile line, o gură desenată cu blîndeţe şi căldură, pe pragul pîrguirii, un năsuc plin de nevinovăţie, unindu-se, între sprîncenile subţiri, cu fruntea senină.

— Erika, iubito, hai, vino la mine!

Şi ce glas blînd, potrivit cu întreaga ei făptură!

Aşa gungurind ea cu blîndeţe, domnişoara Eleonora se apropie uşor de colţul odăii. Purta o rochie pînă deasupra genunchiului, ca o copilă, şi părul şi-l ţinea legat cu o cordeluţă care pornea de după urechi şi se înoda în creştet, tot ca la copile — şi rochia şi cordeluţa în aceeaşi culoare a trandafirului.

— Hai să fim prietene, Erika! Vreau să mă iubeşti! Hai, uită-te la mine!

Miroslav o privea, fără bucurie, urmărindu-i mişcările — iar cînd domnişoara Eleonora întinse mîna, stupi, după cum îi era obiceiul, şi dintr-un salt fu în celălalt colţ al odăii.

— Erika !

De data asta domnișoara își aspri iar glasul, și bătu supărată în dușumea, cu piciorul.

— Nu mai da, dom' șef ! se tînguia jos, cu glasul istovit, flăcăul.

Domnișoara Eleonora șovăi, în căutarea căii potrivite pentru a cîștiga prietenia sălbăticiunii. Apoi se duse la ușă și deschizînd-o își scoase capul pe sală.

— Pandele !

— Da, domnișoară !

— S-a răcit laptele Erikăi ? Să mi-l aduci numaidecît ! Erika vrea să mănînce ! Nu-i așa, Erika, vrei lăptic cu miere ?!

Erika însă pîndea ușa — și-n timp ce domnișoara îi vorbea astfel, avînd în glas tot lăpticul și mierea făgăduite, se propti în covor, schimbîndu-i locul — și, întinzîndu-se ca un burlan, o zbughi afară.

— Pandele ! țipă domnișoara.

Pe sală se auziră bocănind pași soldățești, se auziră icneli, stupituri, miorlăituri fioroase — și după cîteva clipe jandarmul Pandele, cu mîinile zgîriate, intră în odaie, aducîndu-l pe Miroslav care se zbătea să-i scape din brațe.

— Erika, ingrato ! Unde vrei să fugi ? Crezi că te iubește cineva mai mult decît mine ? îi vorbi domnișoara, și cu mîhnire, și cu furie.

— Da' nu-i mai spuneți așa, domnișoară, că e cotoi nu-i mîță ! își îngădui să vorbească jandarmul.

Domnișoara Eleonora își ridică spre el privirile pline de uimire.

— Cuum ?

— Cotoi, domnișoară !

— Nu se poate ! Eu vreau să fie pisică !

— Ăți vrea dumneavoastră, dar dacă l-a făcut dumnezeu cotoi, acum nu-l mai poți întoarce !

Și jandarmul ieși să pregătească laptele.

— Erika, tu ești cotoi ?

Era în glasul domnișoarei și uimire, și neîncredere, și chiar puțină oroare... Cîtăva vreme stătu în cumpănă, privindu-l pe Miroslav care o dezamăgise astfel. Pe urmă domnișoara ridică din umeri, zicîndu-și: „Nu-mi pasă ; are ochi frumoși ; cotoi sau pisică, vreau să mă iubească !“...

Treceau ceasurile ; jos, răcnetele încetaseră. La bucătărie sfîrîiau bucatele. Cucoana șefului de post se sculase, fiind către ora prînzului și dorind să știe ce pregătea Pandele pentru masă.

Pandele era jandarm, purta pușcă după amiaza, dar dimineața avea șorț alb în față, dereteca prin odăi, pregătea bucatele — fiind, adică, bucătăreasă și fată în casă.

— Nu ți-am spus, tontule, să tai cartofii mărunt? Cartofi „pai"! striga la bucătărie cucoana.

Pe urmă veni și șeful postului sus, își scoase centironul, se descheie la veston, fiind lipsit de manierele pe care le-ar fi dorit nevastă-sa, se spălă pe mîini, își suflă nasul — și domnișoara fu chemată să prînzească.

În acest timp, Miroslav își ducea mai departe prizonieratul, în odaia frumoasă, dar nu-l mai chema Erika, ci Rosano, cum se hotărîse domnișoara să-l boteze, cu numele cuvenit bărbatului.

Pe cînd dincolo se prînzea, mîncînd în silă jandarmereasa, ciugulind delicat domnișoara și clefăind cu poftă jandarmul, că nu stătuse de pomană dimineața, Pandele intră la Rosano și-i aduse masa, pregătită după cum poruncise stăpînă-sa: două aripi de pui pané, cu o grămăjoară de cartofi prăjiți, dar nu „pai" — fiind tont soldatul.

Două aripioare de pui pentru Miroslav care mînca o găină întreagă numai la o masă! Vai, de acum înainte motanul trebuia să se deprindă cu altă viață, mai nobilă și mai delicată!...

Iată cum își petrecu el acea după amiază:

Curînd, domnișoara Eleonora se întoarse, însoțită de maică-sa.

— Uite, mamă, el e Rosano! Îți place?

— Vai, ce pisică minunată! exclamă jandarmereasa, căreia, ca și domnișoarei, îi plăceau lucrurile frumoase. Norico, să-i pui fundă roșie, să nu ți-l deoache!

Miroslav nu se atinsese de prînzul pe care i-l adusese soldatul. Îi era foame și-i ghiorăiau mațele, ca nemîncaților, în schimb avea la gît fundă roșie, pe care zadarnic încerca să și-o scoată.

După ce plecă maică-sa, zgîriată pe mîini, că nu fusese ușor să-i lege funda motanului, domnișoara începu iar cu dragostea:

— Rosano, vino încoace!

Dar chemările rămînîndu-i zadarnice, ridică din umeri, înciudată, se întinse pe pat, rezemată într-un cot — și se apucă să frunzărească o revistă cinematografică.

Miroslav, cătînd cu ochii cînd la ușă, cînd la fereastră, auzea foșnetul paginilor și felurite exclamații: O! Ah! Vai! — și altele.

Pe urmă, domnișoara rămase visătoare, pînă pe la ora șase; se lăsase răcoare afară — în ultimele zile părăsise hamacul.

— Rosano !...

Pauză.

— Pis-pis-pis, Rosano ! Vino încoace !

Ingratul motan nu răspundea în nici un fel la aceste chemări aşa de gingaşe.

Domnişoara Eleonora se ridică, se uită pe geam, oftă, părînd că şi-a uitat oaspetele, şi se duse să deschidă uşa dulapului — cu cheiţă şi cu funduliţă potrivite după mîna ei drăgălaşă.

Miroslav o văzu trăgînd de sub hîrtia raftului o fotografie şi privind-o, luminată la faţă, dar ce înfăţişa fotografia nu deosebi, fiind departe.

Fotografia înfăţişa un tînăr în fireturi şi haine de mătase, cu ochii plini de scîntei, cu faţa veselă şi îndrăsneaţă, părînd că-i gata să sară de pe hîrtie şi s-o ia pe domnişoara Eleonora sau pe altă domnişoară în braţe. Cine ştia cinematograful, îl recunoştea pe tînăr din filmul „Rigoletto", dar desigur el era regele vesel, nu cocoşatul. In josul fotografiei scria, cu litere albe : Rosano Brazzi.

— Rosano ! oftă fata jandarmului.

Iar Miroslav îşi saltă capul, mirat — chemarea avusese de data asta altă intonaţie. Acum domnişoara vorbea cu fotografia, nu cu motanul !

— Rosano !...

Şi după cîteva ofuri şi ahuri, Miroslav o văzu, cu uimire, pe noua lui stăpînă lipindu-şi obrazul de fotografie, şi rămînînd aşa, cu privirea departe. Nu avu însă noroc să-i ţină mult tihna ; domnişoara, după ce desmierdă astfel fotografia, o puse la loc, sub hîrtia raftului, şi, terminînd cu oftaturile, se întoarse spre el, îmbiindu-l iarăşi cu dragostea :

— Rosano ! Hai, Rosano, vin mai aproape !... Nu vrei ? Ei atunci na, ingratule !

Harşt cu nuiaua pe spate !

Cotoiul se smuci şi, subţiindu-se, se ascunse sub fundul patului.

— Ieşi afară că te omor ! şuieră domnişoara, umblînd cu nuiaua pe sub pat, orbeşte.

Apoi scoase un ţipăt :

— Au ! M-a sgîriat ticălosul !...

Iacă aşa îşi petrecu Miroslav după amiaza aceea, cerîndu-i domnişoara dragostea, cînd cu vorbe mieroase, cînd cu nuiaua, cînd bătînd cu piciorul în podea, înciudată.

— Vreau să mă iubeşti, Rosano ! Înţelegi, sălbaticule, că de nu, te ia mama dracului !

La căderea serii, cotoiul era istovit de atîta dragoste, iar domnișoara avea numai zgîrieturi pe picioarele și pe brațele ei gingașe.

— Las' că te-nvăț eu minte pe tine, neobrăzatule !

Se liniștise lumea pe uliță, se liniștise și jandarmeria, nu se mai auzea vorbă pe jos, în cancelarie, Alexe zăcea în beci, la arestul postului. Venea ora culcării și domnișoara Eleonora nu ajunsese la nici o înțelegere cu motanul.

— Pandele !

— Da, domnișoară.

— Să-mi aduci un lighean cu apă caldă. Vreau să-l îmbăiez pe Rosano.

— Vai de mine, domnișoară ! Poate vrei să-l omori ! Pisicile nu îndură apa.

— Tu să faci ce ți-am spus ! Altfel cum o să doarmă cu mine în odaie ?

Jandarmul ieși, ridicînd din umeri, și după puțină vreme se întoarse, cu ligheanul, îndeplinind porunca domnișoarei.

— Pune-l jos și vino de-mi ajută !

— Dar unde-i cotoiul ?

— Sub pat, al dracului !

— Lasă-l, domnișoară, zău așa ! Cine-a mai auzit să faci baie pisicii ?

— Pandele ! strigă domnișoara, bătînd cu piciorul.

Soldatul nu avu încotro, se supuse și, așezîndu-se pe dușumea, începu să-l dibuie pe Miroslav, sub fundul patului. Indată odaia se umplu de bușituri, de miorlăituri, de țipete. Miorlăia îngrozitor motanul, țipa domnișoara, se văieta jandarmul cu mîinile zgîriate.

— Nu-l lăsa, Pandele !

Miroslav ieși de sub pat, cu coada zburlită, cu ghearele scoase, își arătă dinții — și cînd asupritorii vrură să-l încolțească, le scăpă printre picioare, scuipînd în dreapta și-n stînga, și, dintr-o săritură, fu deasupra dulapului, unde stătea pitit celălalt Rosano, cu cinematograful.

— Ațin-te, domnișoară !

Pandele se apropie, cu mîinile întinse, ferindu-și capul. Incolțit, cotoiul îi sări în creștet și de-acolo se aruncă pe sobă, de unde începu să scuipe ca apucații.

— După el, Pandele !

In cîteva clipe, odaia își pierduse înfățișarea frumoasă ; covoarele stăteau grămadă, prin colțuri, cuvertura atîrna pe jos, jumulită, fotografia Alidei Valli căzuse pe dușumea și geamul plesnise. Apoi urmă un miorlăit care le întrecu pe toate celelalte: Miroslav încăpuse în mîinile jandarmului și se zbătea să zici că-l jupoaie.

— Bagă-l în ligheanu, Pandele !

— Lasă, zău, domnișoară !

— Fă ce-ți poruncesc, tontule !

Domnișoara întinse mîinile, apucîndu-i cotoiului picioarele de dinapoi, ca să-i ajute jandarmului.

Ce fusese pînă acuma, îndurase cum îndurase Miroslav, arestatul. Dar cînd simți apa fierbinte, toate se răzvrătiră într-însul — și, adunîndu-și puteri pe care nu le-ar fi bănuit oamenii, se zvîrcoli ca o fiară înjunghiată, se zmuci răsturnînd ligheanul, se rupse pîrîind din mîinile călăilor și, fără să mai caute altă scăpare, se năpusti cu capul în geam, făcîndu-l fărîme.

— Rosano, Rosano ! începu să țipe domnișoara, cu picioarele ude. Fugi după el, Pandele !

Dar în clipa aceea, Rosano, căzut de la înălțimea etajului, se desmeticea și se năpustea peste ulucă, scoțînd o ultimă miorlăitură...

Din asta se vădește că pisicile scapă de la arest mai ușor decît oamenii.

Capitolul XVIII

PLOILE TOAMNEI

Dar și oamenii scapă cîteodată, cînd li se sting celelalte speranțe și socot că-i mai bine să înfrunte primejdia fugii, decît să-și aștepte soarta potrivnică, lîncezind între ziduri de închisoare. Asta avea să se vădească în aceeași seară...

În seara aceea, Petruș se afla la canton, venit să-și ia rămas bun de la Cazimir, fiindcă a doua zi, ultima zi de vacanță, poate n-ar mai fi avut timp pentru asta, trebuind să se pregătească de plecare la școală.

Vroia acum să-și lămurească nechibzuința, arătînd cît se căiește de urmările neașteptate ale faptei sale. Îl luase și pe Culai, ca să nu facă drumul singur — și-apoi nu-i era rușine să audă și dînsul tot ce avea să-i spună el cantonierului. Nu i-ar fi fost rușine nici de ceilalți, de Trică și Uță, dar ei fuseseră la canton pînă pe seară și adunaseră, cu Cazimir, fărîmăturile automobilului, ducînd ceea ce mai era bun, în magazia îndoliată.

La canton era iarăși întuneric, ardea numai focul, pe vatră, înmuind răcoarea umedă a serii de toamnă. Fiindcă iată, după atîtea zile frumoase, septembrie începea să-și arate și fața aspră; soarele apusese în nori de culoarea plumbului, pe Gîrlamare coborau neguri apoase și vremea, vestind ploaie, se făcuse deodată mai rece.

Cazimir stătea lîngă vatră, la locul unde l-am văzut prima oară, iar cei doi copii se aflau în față, cu chipurile luminate nesigur de flăcări.

Pe pod trecu un tren, cu viteză mare, și-l auziră pînă departe, ducîndu-se fără să oprească în gară.

— Cară muniții ! șopti Culaie.

— Cară că se-ngroașe gluma ! răspunse, cu posomoreala lui cunoscută, cantonierul.

Petruș își simțea umerii grei, ca ai oamenilor, și inima goală. Iubea școala, și în alți ani era fericit să se întoarcă la carte, dar acum ducea un gol cu dînsul, ceva neîmplinit, sau făcut fărîme — poate imaginea răsărită o clipă a domnișoarei Eleonora și apoi pierdută în negura toamnei, poate simțea lipsa lui Miroslav, nu atît pentru el cît pentru Cazimir, care rămînea singur — și înțelegea că de înstrăinarea motanului era vinovat numai el și altcineva nimeni.

La ceasul acesta, de obicei Miroslav umbla pe drumuri, dar știai că dintr-o clipă în alta va veni la ușă, vestindu-se cu miorlăiturile lui, de neasemuit cu miorlăitura nici unei mîțe din lume. Astă seară Miroslav n-avea să mai vie — și afară ploaia începea să țîrîie.

— Cazimire — vorbi băiatul — ți-am făcut numai supărare și acum plec la școală, și nu știu cum să-ți spun mai bine că n-am vrut să te supăr...

Cantonierul se întoarse și răscoli focul, pe vatră, mormăind ceva ce nu înțelese nimeni.

Petruș își trase scăunelul mai aproape. Ar fi vrut să spună multe el în ceasul acela, dar îl împiedica tăcerea aspră a omului. Ar fi vrut să spună așa, — cuvinte limpezi în cugetul lui, neputînd totuși să le dea rostire :

„Știu că te-ai uitat la mine cu alți ochi decît la Culai sau la Uță, la Trică și cunosc și pricina, Cazimire. Pe urmă m-ai primit mai aproape și eu am simțit și m-am bucurat foarte tare. Dar începînd de ieri s-au întîmplat numai rele, și eu port toată vina și n-am putere să îndrept nimica, decît să-ți cer iertare, ca să plec la școală cu o povară mai mică în inimă. Știu că lumea te crede în toate felurile, fiindcă ești ursuz și nu stai de vorbă cu nimeni. Lumea nu înțelege că ești ursuz fiindcă pe semne ai o durere în suflet..."

Cam astea ar fi fost cuvintele pe care ar fi vrut băiatul să le spună pentru început cantonierului, gîndul lui neoprindu-se la ele ; dar una era gîndul și alta lămurirea lui, cu glas tare. Și neavînd putere să spună începutul, Petruș se pomeni spunînd sfîrșitul, cu vorbe care-i porneau singure din gură :

— Cazimire dacă odată o să am puterea să fac cuiva bine, nu vreau să mă gîndesc la altcineva decît...

Aici Petruș se opri și toți trei tresăriră. Dinspre Șipotul răzbi, slab, o împușcătură — apoi încă una, urmate, curînd, de pîrîitul înăbușit al unei mitraliere.

— Ce-o fi ? șopti Culaie, sărind în picioare.

Cazimir rămase țeapăn, trăgînd cu urechea afară. Un timp se auzi numai ploaia, țîrîind în burlane, apoi iar pîrîi mitraliera — și după ce se stinseră împușcăturile nu se mai deslușì nici un alt zgomot ; noaptea rămase goală, întinsă pe dealuri.

— Asta a fost la Băi, unde iernează polonii ! zise Culaie, rămas în picioare, cu mîna pe inimă.

Apoi adăugă, ca și cum ar fi vrut să se liniștească singur :

— Poate fac exerciții.

Petruș ridică ochii spre dînsul.

— Cine ?

— Gărzile care-s acolo.

— Acum noaptea, și pe ploaie ?

Cazimir nu zicea nimica, ci tot trăgea cu urechea afară, în aceeași încordare. Se zvonise că la Băi au venit nemți cu mașinile, și fac numărători și înscrisuri și că zilele astea îi ridică pe poloni, să-i ducă în lume.

Nu se mai auzea nimic, decît ploaia — și-o ascultau toți, în tăcere, ca și cînd se așteptau să desprindă o veste lămuritoare din țîrîitul ei pe burlane. Numai Cazimir mormăi după o vreme, o vorbă pe care n-o deslușì nimeni :

— Zurbagiii !...

Apoi, deodată, săriră cîteșitrei în picioare. Ușa se sgîlțîi, sub o bușitură — și pînă ce vreunul să-și vină în fire, afară izbucni un miorlăit care înghață inima copiilor, găsindu-le-o gata slăbită de taina nopții și-a împușcăturilor.

Culai îl apucă pe Petruș de mînă, dîrdîind din tot trupul, dar, înainte să se dezmeticească vreunul, Cazimir se duse la ușă, s-o deschidă, fără să se mire, dumirit de la prima miorlăitură și neașteptînd încă una.

— Hai, pane Miroslav, poftim la căldură !

Cotoiul se strecură pe ușă. ud și slut ca o mortăciune, numai cu ochii vii și cu fundă roșie la gît, cum îl gătise vremelnica lui stăpînă.

— Miroslav ! strigară amîndoi copiii, cuprinși de nespusă bucurie.

Apoi văzură cum Cazimir închidea liniștit ușa, fără ca pe chipul lui să se fi schimbat vreo trăsătură.

— Cum, nu te bucuri că s-a întors Miroslav, Cazimire ?

— Ei, păi știam eu că o să vină, dacă nu azi, mîine. Nu stă el în casă străină.

Pe copii bucuria îi făcea să uite vremea urîtă de afară și împușcăturile. Petruș își lepădase în cea mai mare parte amărăciunea ; dacă Miroslav se întorsese, mai avea de plîns numai automobilul — pagubă mare dar mult mai mică decît prima. Cazimir le făgăduise altul, care să-l întreacă și ca mărime, și-n iuțeală pe celălalt, făcut astăzi fărîme.

Pesemne Miroslav era lihnit de foame, fiindcă mai întîi se duse la oale, mirosindu-le cu dezamăgire. Dar după aceea nu se porni pe miorlăituri, ca întotdeauna, ci se apucă să cerceteze odaia, pesemne comparînd-o cu a domnișoarei : se uită la patul de scînduri, la poliția lui de deasupra, la găleata cu apă, la dulăpiorul în care știa că nu-s decît străchini și sare. Apoi, așa slut cum e orice mîță udă, sări pe genunchii lui Cazimir, lîngă vatră, îi căută cu capul deschizătura hainei și, băgîndu-și capul în sînul lui, la căldură, începu să se frece de el, ceea ce nu-i stătea cîtuși de puțin în fire. Dar acum, după ce gustase stăpînirea străină, parcă simțea nevoia să-i spună lui Cazimir, lipindu-se de el, torcînd gros și mîngîindu-i obrazul cu coada udă :

— Degeaba, tot acasă-i mai bine !

— Și ce-o să mănînce Miroslav astă-seară ? întrebă Petruș deodată, amărîndu-se iarăși.

Azi fusese ziua lui să-l hrănească, dar dimineața nu putuse aduce nimica, fiind cu taică-su, iar după amiază firește nu mai fusese nevoie de hrană.

— Cît e ceasul, Cazimire ?

— Opt și jumătate.

Era încă devreme, după ceasornic, numai că, o dată cu toamna și cu norii, noaptea căzuse timpurie. Petruș socoti că nu-i tîrziu să-i vestească pe cel de la moară de întoarcerea cotoiului, să se bucure și ei încă din astă-seară, dar, mai ales, să se îngrijească de ale gurii, ca măcar Miroslav să nu rabde și mîine.

Trică și Uță se culcaseră, însă nu dormea încă nici unul ; numai mama lor, trudită mult peste ziuă, răsufla adînc în patul ei, din celălalt colț al odăii. Alături, pesemne, nu dormea nici bunicul, fiindcă mai adineaori, cînd se auziseră focuri de armă, îl simțiseră prin tindă, ducîndu-se afară și zăbovind mult, să asculte urmările. Abia de cîteva clipe venise înapoi, în odaie.

Era iarăși liniște în jurul morii, de nu se auzea decît apa, la scocuri, și țîrîitul ploii chinuind șindrila.

— Nene, șopti Uță, stîrnit de cele petrecute mai înainte. Oare de ce-or fi tras cu pușile ?

— Nu știu : a tras cu mitraliera. Ssst ! Ia taci !...

În clipa aceea se auzi prin tavan bîzîind telegraful — ciudată chemare dacă țineai seama ce nepotrivită era ora !

— Stai aici, mă duc singur, să nu simtă bunicul ! șopti Trică, dîndu-se jos din pat pe dibuite.

Vestea de la canton îndreptățea cu prisosință această chemare tîrzie.

„TU, TU, — spunea mesajul — Miroslav întors teafăr, mare bucurie, aduceți mîncare, mîine — bine ar fi pește, dar merge și găină...“

Trică ar fi vrut să întrebe cum și cînd venise cotoiul, prin ce minune scăpase de la jandarmerie, însă socoti mai nimerit să rabde pînă a doua zi, ca să nu-l stîrnească pe moș Aron cu atîta bîzîitură.

— S-a întors Miroslav ! îl vesti pe Uță, șoptindu-i, cînd coborî înapoi, în odaie.

Apoi, simțind că frate-su e gata să scoată un strigăt de bucurie, îi puse mîna la gură, și adăugă cu îngrijorare :

— Acum trebuie să facem rost de o găină !

Cei doi frați vorbiră un timp, pe șoptite, înfrînîndu-și cu greu bucuria, pînă ce socotiră că-i vremea să doarmă, ca a doua zi să se scoale o dată cu zorii.

Trecuse așa poate o jumătate de oră, somnul nu vine cu ușurință dacă ți-e tulburată inima, erau abia în clipele ațipelii, cînd iar se auzi bîzîind telegraful, de data asta scoțînd sunete mai repezi și neorînduite, ca și cînd pe telegrafistul de dincolo îl împingea un zor mare sau o spaimă.

— Tu auzi ? șopti Uță, ridicîndu-se fuga.

— Da ! Oare de ce ne mai sună ?

În timp ce telegraful bîzîia într-una, pe șosea se auzi, în țîrîitul ploii, trecînd o motocicletă în goană.

Copiii nu știau cît o fi ora, socoteau că se apropie miezul nopții, și chemarea telegrafului acuma făcea să le ticăie inimile.

— Să știi că s-a întîmplat ceva ! bîigui Uță, tremurînd, cu mîna la gură.

— Așteaptă și nu face o mișcare ! îi porunci frate-su.

De data asta, mesajul de la canton avea într-adevăr un cuprins care putea să te turbure :

„TU — numai Trică, vino repede, taină mare !“

Pînă ce băiatul să se dezmeticească şi să ceară o lămurire, telegraful reîncepu, mai repede şi mai neliniştit, aceeaşi chemare :

„TU — Trică, e nevoie de tine, vino re..."

Dar aici se opri şi în pod nu se mai auzi decît ploaia bătînd mărunt în şindrilă.

Trică vru să apese pe manipulator, neliniştit de chemarea tainică şi încă mai neliniştit de chipul cum telegraful amuţise deodată ; însă în clipa aceea auzi şoapta lui Uţă, în spate :

— Nu suna, nene !

Pe cel mic nu-l răbdase inima să rămînă în casă şi, urcînd scara uşor, ca pisicile, se arătase în gura podului, unde abia i se desluşea cămaşa albă, de noapte.

— De ce-ai venit după mine ?

— Nene, să nu suni ! reîncepu Uţă, trecînd peste întrebare.

— De ce ?

— Păi, dacă a tăcut aşa, dintr-o dată, înseamnă că l-a împiedicat ceva să mai sune. Poate a intrat cineva la canton ; de ce să chemăm noi, ca să dezvăluim telegraful ?

Trică avea o minte mai puţin prăpăstioasă, nu vroia să se ducă cu gîndul aşa de departe ; pe frate-su îl ştia bun să scormonească tot felul de basme.

— Poate s-a rupt firul, ori s-a udat izolaţia, zise, căutînd o explicaţie mai puţin ciudată.

Asta într-adevăr ar fi fost cu putinţă, dacă ploua de atîtea ceasuri !

— Păi atunci, degeaba mai suni ; mai bine lasă-l şi haidem !

— Unde ?

— La canton. Crezi că n-am auzit telegraful ?

— Mă cheamă numai pe mine. Tu să stai acasă ! Cum o să pleci pe drum noaptea ?

— Nu stau !

— Vrei s-o scol pe mama ?

— Dacă o scoli nu te mai lasă nici pe tine. Haidem !

Şi, fără să mai zăbovească, Uţă se duse în odaie unde începu să se îmbrace, punîndu-şi nădragii, cămaşa, mintenaşul, gîfîind, ca nu cumva să rămînă în urmă.

— Uţă, să stai acasă că de nu, dai de dracu' !

— Nu stau ! Tu ai sta, să nu ştii ce-o fi acolo ?

— Mă, da' plouă şi eşti în picioarele goale !

— Nu-mi pasă ! Parcă tu ai cisme, ca împăraţii !

Pe timp de ploaie, Trică încălța niște bocanci vechi rămași de la taică-su. Avea și Uță bocăncei, noi, aduși de moș Aron chiar în vara asta, dar maică-sa îi ținea încuiați în fundul dulapului.

— Eu nu te iau ! hotărî Trică, apăsînd pe clanță. Dacă te ții după mine, te privește, dar vai de tine să încurci treaba !

Afară ploaia țîrîia mai departe, întunecînd noaptea, că nu vedeai nici unde pui pasul. Copiii străbătură bătătura clisoasă, mai mult ghicind drumul, îl auziră pe Ursei scheunînd în coteț, adăpostindu-se și el de vremea haină — îi recunoscuse și nu se mai osteni să latre.

— Uță ! vorbi o ultimă oară fratele mai mare, în timp ce treceau podul, orbește. O să te ude pînă la piele și dacă mîine oi avea călduri și junghiuri să nu dai vina pe nimeni !

La asta, cel mic nu mai socoti nimerit să răspundă, ci merse înainte, cu fălcile strînse, călcînd cu piciorul gol prin clisa dușmană. După cincizeci de pași dădură în șoseaua plină de băltoace, care se desena tulbure în întuneric și în curînd deslușiră umbra tainică a cantonului, ridicîndu-se pe marginea drumului. De sus venea un tren, fără să se vadă luminile locomotivei, huruind prin pădure.

— Ți-e frică ? întrebă fratele cel mare.

Uță clătină din cap și nu răspunse, simțindu-și grumazul încleștat ca sub mîna uriașului.

— Trebuie să ne apropiem cu grijă ! vorbi mai departe Trică, luptîndu-se cu întunericul, să deslușească împrejurimile cantonului.

Pe uluca neagră, se desenau parcă niște umbre mișcătoare, dar puteau să fie doar trîmbe de ploaie, jucate de vîntul rece al toamnei.

In marginea pădurii răsări deodată ochiul de ciclop al locomotivei și curînd trenul se năpusti peste pod, stîrnind vaietul și scrîșnetul fierăriei.

— Eu zic să nu mergem prin față ! șopti băiatul cel mare, micșorînd pasul — nu atît fiindcă bănuia o primejdie, cît din dorința tinerească de a-și îmbrăca fapta în mai multă taină.

Dar, în clipa aceea o fîșie de lumină țîșni de lîngă gardul cantonului, scoțînd din beznă picăturile dese de ploaie — și îi orbi, lovindu-i în față.

— Stai ! răcni o voce năprasnică.

Amîndoi copiii se opriră în mijlocul drumului, înghețați de spaimă pînă în măduva oaselor.

— Care-i acolo ? răcni același glas, în timp ce se auzea țăcănind piedica armei.

Nici Uță nici Trică nu fură în stare să răspundă, ci rămaseră țepeni, cu lumina în față.

— Sînt niște copii ! se auzi, în spatele luminii, o voce mai domoală. Hei, ia veniți încoace !

Copiii păşiră înainte, dîrdîind, împroşcînd apa din băltoace, pînă ce, în poarta cantonului, de unde pornise lumina, deslușiră două umbre, soldați poate, că nu li se vedea limpede nici îmbrăcămintea, nici fața. În drum, era oprită o motocicletă cu ataș, iar ceva mai încolo, alta.

— Cine sînteți voi ? întrebă, răstindu-se, glasul care se auzise primul.

— De-aci, de la moară, răspunse Trică, încercînd să-şi apere ochii de lumina orbitoare.

— Dom' major, — se auzi glasul celălalt — sînt nepoții morarului. Îi știu de cînd veneam să măcinăm, toamna ailaltă. Pe tine nu te cheamă Trică ?

— Ba da ! bîigui băiatul.

— Și ăstălalt e Uță !... Dom' major, îi cunosc bine.

Unul dintre oameni făcu un pas înainte şi îi cercetă, plimbînd lumina de la unul la altul.

— Și ce căutați voi la ora asta pe drumuri ?

După glas, ăsta era majurul, nu celălalt, care-i recunoscuse şi le vorbise mai omenește.

— Hai, unde vă duceți voi acu' noaptea ?

Trică începea să se dezmeticească ; nu-i mai era teamă de vreme ce se afla aici cineva cunoscut, care să le țină partea. Dar îi era frică de ceea ce se întîmpla înăuntrul cantonului, unde se auzeau vorbind şi tropăind alții.

Şi fiindcă trebuia mai întîi să răspundă la întrebarea majurului, tare ar fi vrut să știe cît putea fi acum ora, ca minciuna lui să se potrivească, să nu pară prea gogonată — doar nu-i era îngăduit să spună adevărul, dacă fusese chemat aici tainic. Firește, toate aceste gînduri trecură prin capul lui cu iuțeala fulgerului. Şi, cînd să îngîne o vorbă, auzi deodată o locomotivă fluierînd în gară.

Pe toată linia asta erau numai trei locomotive, una la trenurile de persoane şi două pentru mărfare. Firește mai veneau pînă la Şipotul şi alte locomotive, multe, să ia vagoanele cu muniții, dar acelea erau străine de linie, țineau de alte depouri. Pe cele de-aici le cunoștea bine şi după pufăit, şi după fluier, că doar le vedea şi le auzea în toate zilele.

„E personalul de zece !“ își zise la iuțeală.

Personalul aşteptase în gară să treacă garnitura din sus, de bună seamă tren cu muniţii, fără oprire, şi acum, liberîndu-se linia, îşi lua şi el drumul. Deci Trică se înşelase asupra orei, nu era în spre miezul nopţii, cum bănuise. La vremea asta ar mai fi avut motiv să se ducă de pildă în gară, ca să-l aştepte pe moş Aron, care venea cu trenul... Dar dacă se îndreptau spre moară, punîndu-se acolo cu cercetările ?

— Sînt speriaţi, dom' major vorbi glasul celălalt. Luaţi-i mai cu binişorul... Unde vă duceţi voi la ora asta, măi Trică ?

— Ne ducem în sat, la cîrciumă, să cumpărăm un kil de vin pentru moş Aron, răspunse Uţă, la iuţeală, luînd-o înaintea lui frate-su.

Ora zece seara nu-i potrivită să te duci la biserică, dar după băutură... Majurul nu se miră că morarului îi venise chef să bea la oră tîrzie.

— Şi sticla unde-i ?

Trică întoarse capul în urmă ; nu putea să se lase el mai prejos de isteţimea mezinului.

— Am scăpat-o din mînă, cînd ne-a strigat să stăm — că ne-a luat spaima. O să ne dea alta, cîrciumarul.

— Hai, duceţi-vă !... începu să spună majurul, nemaiavînd nici o bănuială.

Dar, în clipa aceea, o altă umbră se ivi pe prispa cantonului, şi-un glas întrebă, cu asprime :

— Ei, ce faceţi ? N-aţi găsit nici o scară ?

În spate, la magazie, mai era unul ; un glas răspunse gîfîind, de acolo :

— Nu-i, dom' locotenent ! Numai fiare vechi şi scîndurărie.

Iar încă un glas răspunse, din partea cealaltă a bătăturii :

— Nici pomeneală ! Nu-i nici măcar o prăjină, că ne-am urca pe ea, ca pe scară.

Intre timp, omul de pe prispă, locotenent după cum îi spuseseră ceilalţi, simţi mişcare la poartă.

— Ce-i acolo, Dimiule ?

— Nişte copii, dom' locotenent. Se duc în sat ; le-am dat drumul să plece.

— Nu ţi-am spus să nu laşi pe nimeni ? strigă mîniat locotenentul. Adă-i la mine !

Copiii intrară tremurînd în curtea cantonului. Nu, nu le mai era teamă de fel de ce ar fi putut ei să păţească — dar pare-se, cu Cazimir se întîmplase ceva rău, mare încurcătură.

— Veniţi încoace !

Locotenentul intră înăuntru și-i trase după el, să-i vadă mai bine.

— Cine sînteți voi?

Trică și Uță rămaseră în prag, buimăciți de lumină, fiindcă în odaia cantonului acum ardea lampa, cu fitilul mare, dezvăluind toate ungherele. Cazimir stătea în picioare, lîngă vatră, posomorît ca întotdeauna, fără să i se poată citi ceva în privire. Miroslav sărise pe poliță și se uită speriat la lumea străină. În alt colț al odăii era un soldat, în manta de ploaie, cu pușca în bandulieră, iar lîngă el, Petruș și Culai, cu ochii mari, cu fețele albe și nemișcate, parcă de marmoră.

— Sîntem de la moară, răspunse Trică, la întrebarea ofițerului.

Și într-o clipă se strînse într-însul, se opri să facă un semn de cunoaștere către prietenii aflați înăuntru, înțelegînd din privirea și din nemișcarea lor că nu trebuie să arate ce-i leagă între dînșii. În privința asta nici Uță nu arătă istețime mai mică, fiindcă în locul oricărei mișcări și vorbe care ar fi putut să-i scape în această clipă, își opri ochii la Miroslav, cum ar fi făcut tot copilul, arătîndu-se uimit de mărimea cotoiului, ca și cum azi l-ar fi văzut prima oară:

— Nene, ia uite ce mîță mare!

Dacă văzu așa, locotenentul nu-i mai descusu de pomană; nu încăpea îndoială că erau niște copii, fără vinovăție. Dar, deodată, soldatul cu pușca în bandulieră zise, arătînd spre Uță:

— Să-l urcăm pe ăsta, dom'locotenent. Ți-l iau eu, numai cu o mînă.

Zicînd așa, își ridică ochii în tavan, la gura podului. Cantonul, clădire ciudată, avea pereții înalți de aproape patru metri, ca turnurile — și ca să ajungi în pod, era greu fără scară. Se vedea că militarii

căutau ceva, că trăseseră chiar patul sub gura podului, altceva neavînd la îndemînă, nici măcar o masă. Poate încercaseră să se urce unul în spinarea altuia, fiindcă soldatul din odaie avea urme de noroi, pe umeri, dar, cum erau îmbrăcați în haine greoaie și ude, pesemne nu izbutiseră să ajungă la acea înălțime.

Așa înțeleseră și Trică, și Uță, din vorbele soldatului și din cele ce se vedeau înăuntrul cantonului — însă ce anume căutau militarii, nu putea bănui niciunul.

— Urcă-l! porunci locotenentul.

Era în glasul lui și-un fel de ciudă, și neliniște și nerăbdare. Să nu găsească o scară în toată bătătura cantonului! Și totuși nu putea pleca mai departe, fără să cerceteze și podul, iar pe de altă parte

nu putea să întîrzie, fiindcă mai avea de răscolit și alte locuri, nu numai cantonul.

— Haide, urcă-l, nu mai pierde vremea ! răcni la soldatul cu arma în bandulieră.

Cum să nu răcnească și cum să nu-și iasă din fire, dacă din oamenii lui nu se găsise măcar unul mai sprinten, și-acum pierdeau vremea căscînd gura la tavanul cantonului ! Soldații lui nu cunoșteau viața grea a frontului, se leneviseră și le înțepeniseră încheieturile în anul de cînd făceau paza la închisoare. Iar acum, cînd se ivise o întîmplare care-i scuturase din amorțeală, parcă erau niște babe nevolnice.

Dar lasă că nici el, locotenentul, nu avea de ce să se laude ! I se îngroșase și lui ceafa și-i crescuse pîntecul, de ședere, și cînd încercase să se urce el, voinicosul, în spinarea soldatului, alunecase pe dușumea, făcîndu-se de rușine...

Soldatul sări pe pat, sub gura podului, și-i făcu semn lui Uță să vie.

— Hai, țîcă, să te dau uța !

Copilul se uită în fugă la Cazimir, la Petruș, la Culaie, dar nu primi nici un semn din partea vreunuia. Numai Petruș parcă își încruntă sprîncenele și strînse buzele, poate îndemnîndu-l să-și țină gura. Soldatul îl luă în brațe și-l ridică în picioare pe umeri, ținîndu-l strîns cu mîinile, de amîndouă glesnele.

— Țîcă, să nu cazi, că n-am de unde scoate altul ca tine !

Între timp, în ușă venise și majurul.

— Dimiule, dă-i lanterna ! îi porunci ofițerul.

Uță tremura ca varga pe umerii soldatului, și-i venea amețeală. De acolo, din înălțimea tavanului, îl văzu pe Petruș clipind repede. Culai avea obrazul ca de zăpadă. Pe Cazimir nu-l vedea la față, fiindcă își ținea ochii în jos, parcă măsurînd dușumeaua.

— Ajungi, țîcă ?

— Mai saltă-mă puțin, nene !

Băiatul ajungea cu mîinile la capacul podului, se ținea de rama roșie — și, deodată, văzu pe ramă o urmă de noroi proaspăt. Sîngele îi îngheță în inimă.

— De ce tremuri, ți-e frică ? N-avea grijă, că te țin bine ! Ia de colea lanterna !

— Saltă capacul și vezi ce-i înăuntru ! porunci ofițerul.

Socotea că se poate bizui pe cercetarea copilului, era prea crud ca să fie deprins cu minciunile — și chiar dacă ar fi vrut să mintă, l-ar fi dat de gol spaima.

Capacul podului alunecă în lături, scuturîndu-și tot praful pe dușumeaua cantonului.

— Vezi ceva ?

— Să mă mai ridice puțin, că n-ajung cu ochii.

Soldatul se întinse, ridicînd mai sus mica povară vie. Uță își plimbă lanterna sub acoperișul podului — și deodată îi scăpă un icnet subțirel, asupra căruia nu avu stăpînire.

— Ce este? strigă locotenentul, scoțînd revolverul.

Intr-un colț al podului, lumina lanternei căzuse peste un om, chircit sub olane; alături era altul, cu o rangă în mînă. Băiatul nu le văzu bine decît ochii, lucind ca ai fiarelor și alunecă în brațele soldatului, simțind cîrpe în locul picioarelor.

— Ce este? răcni iar ofițerul, cu ochii cînd la el, cînd la gura podului.

— Un... Un șobolan! bîigui Uță.

Și după ce înghiți greu un nod care aproape îi fărîmă gîtul, adăugă, cu mai multă convingere, clipind repede, cu ochii într-ai ofițerului:

— Un șobolan... mare cît cotoiul!

Capitolul XIX

FUGARII

În seara aceea, după ce se întorsese Miroslav la canton și Petruș îi vestise pe cei de la moară, împărtășindu-le bucuria acestei întoarceri, copiii mai rămaseră o vreme, parcă neîndurîndu-se să plece și să înfrunte întunericul nopții, mai ales pe ploaia asta care acoperea văile.

Miroslav torcea, alintîndu-se cu capul în sînul cantonierului, iar acesta, în timp ce-i mîngîi blana udă, îi spunea cuvinte mustrătoare în graiul lor polon pe care copiii nu-l puteau înțelege. Dar era atîta căldură și-atîta tristă blîndețe în glasul lui Cazimir, încît tot ar fi stat acolo și tot l-ar fi ascultat, pînă la ziuă.

— Și zi așa, pane Miroslave — vorbea cantonierul — nu-ți mai place la canton, ai vrut să te boierești, să duci trai în casă bogată, să-ți pună domnișoara fundă la gît și să te frizeze...

Aici Cazimir se opri, ca și cum i-ar fi dat răgaz cotoiului să-i răspundă, desvinovățindu-se:

„Păi cum, pane Cazimire, ce, m-am dus eu de bună-voie? Uiți că tu m-ai dat pe mîna jandarmilor?“

— Ei, pane Miroslave, te-am dat că n-aveam încotro! Dar tu, cînd i-ai văzut în bătătură, nu puteai să speli putina? Or, zi mai bine că ți-a fost lene s-o zbughiești pe ușă — și-ai socotit că e mai plăcut să te plimbe Pandele, în sac, ca pe-o mortăciune!

Aici iar se opri stăpînul cotoiului, parcă iar așteptînd ca el să-i răspundă:

„Ca o mortăciune ? Asta să crezi tu, Cazimire ! Dacă vrei să știi m-am zbătut tot timpul și-am miorlăit că se adunase lumea. Și dacă n-am putut să ies din sac, tot am făcut o spărtură, prin care mi-am scos capul, ca să văd drumul."

Miroslav nu rosti această dezvinovățire, decît poate torcînd, și deci stăpînu-su nu o înțelese, că el doară nu știa să desprindă cuvinte din torcătura cotoilor, cum crezuse Uță odată și cum poate mai credea încă. Dar, dacă nu vorbi, ca oamenii, în schimb Miroslav își scoase deodată capul din sînul cantonierului și cătă către ușă, cu urechile ciulite, să fi spus că nu-i motan, ci cîine.

— Haide, pane Miroslave ! îl liniști Cazimir, în aceeași limbă polonă. Nu mai trage cu urechea, că pe ploaia asta nu umblă nici o mîță pe-afară.

— Cazimire ! șopti Petruș, cu o teamă nouă. Mi se pare că e cineva la ușă !

— I-auzi, pane, te pomenești că te caută o mireasă ! își continuă Cazimir gluma, vorbindu-i motanului pe limba lor dinainte.

Și întorcîndu-se spre ușă, strigă, de parcă ar fi vrut să-și rîdă de cotoi pînă la capăt :

— Haide, mîțo, poftește ! Pan Miroslav e nerăbdător să te vadă !

La aceste vorbe ușa se dete în laturi — și două făpturi omenești, ude, speriate, stropite de noroi pînă în creștet, pășirà înăuntru, și se arătară în lumina focului, aruncînd în jur priviri rătăcite.

Petruș și Culai săriră în picioare, trăgîndu-se către perete.

— Ajută-ne ! vorbi, gîfiind, unul din oameni, într-o limbă pe care copiii nu o înțelegeau, dar își dădeau seama că aducea cu limba vorbită de Cazimir înainte.

Cantonierul se ridicase de asemeni, cu Miroslav în brațe și, la lumina flăcărilor de pe vatră, pe chipul lui se citea o turburare pe care cei mici nu o cunoscuseră niciodată.

— Sînteți polonezi ?

— Da.

— Ați fugit din lagăr ?

Omul care vorbise șovăi, aruncîndu-i celuilalt o privire, apoi răspunse :

— Da ; am fugit mai mulți. Ne caută. Ascunde-ne, repede !

Al doilea fugar, mai vîrstnic decît primul, un om înalt, tras la față, cu barba căruntă, cu ochii adînciți în orbite, se uită repede în jur, mai temător decît celălalt, apoi, făcînd un pas, își pironi privirea asupra cantonierului.

— Te-am auzit vorbind graiul nostru . Ne putem bizui pe tine? Dacă nu vrei să ne ascunzi, mai bine fii cinstit și spune-ne să ne ducem!

La aceste cuvinte, Cazimir își îndreptă umerii, miscare pe care nimeni nu-l văzuse făcînd-o în anii de-aicea și, ridicînd capul, răspunse:

— Sînt polonez, domnule!

Iar după asta nu-și mai pierdu vremea să le spună și alte cuvinte ci se întoarse spre cei doi copii care înlemniseră lîngă perete.

— Băieți, — le vorbi repede — dacă vă e frică, duceți-vă! Dacă nu, aduceți-mi scara, iute!

Nici Petruș nici Culai nu înțelesesră cuvintele schimbate între Cazimir și oamenii din ușă, dar, după vorbă, după uniforme, după toate semnele, își dăduseră seama că oamenii erau fugari, de bunăseamă polonezi din cei închiși la Băile Șipotul. Simțeau că pe fugari îi pîndește primejdie și era de înțeles că amestecîndu-se în fuga lor, primejdia putea să se abată și peste dînșii, dar, fără să se fi trezit în ei dorința eroismului, nu se gîndiră nici o clipă să-l lase pe Cazimir singur, ci se repeziră pe ușă, să-i îndeplinească porunca.

Fugarii se urcară în pod — și în cîteva minute semnele lăsate de ei nu mai fură văzute. Ploaia le topea urmele pașilor, în bătătura cantonului, scara o duseră copiii departe, în mărăcinișuri, iar Cazimir răzui de pe dușumea noroiul adus pe cisme.

— Petruș, — vorbi cantonierul, în pripă — trebuie să le înlesnim fuga. O să fie nevoie de Trică; pune mîna pe telegraf și vezi, poate răspunde. Spune-i să vină repede, dar să nu afle nimeni.

Departe se auzi pîrîind o motocicletă...

Trecu un timp pînă să răspundă nepotul morarului. Petruș transmise chemarea cunoscută și începu s-o repete cînd motocicleta se opri în fața cantonului, scîrțiind din frîne. În clipa următoare, ușa se dădu de perete și în prag se iviră militari, cu puștile întinse înainte.

— Care-i aici? răsună o voce.

Apoi se aprinse o lanternă, luminînd odaia cantonului, și militarii pășiră înăuntru.

— Ce stați așa pe întuneric?

— Facem economie de gaz, domnule!

— Cine ești tu?

— Sînt cantonierul cu paza barierelor.

— Și copiii ăștia?

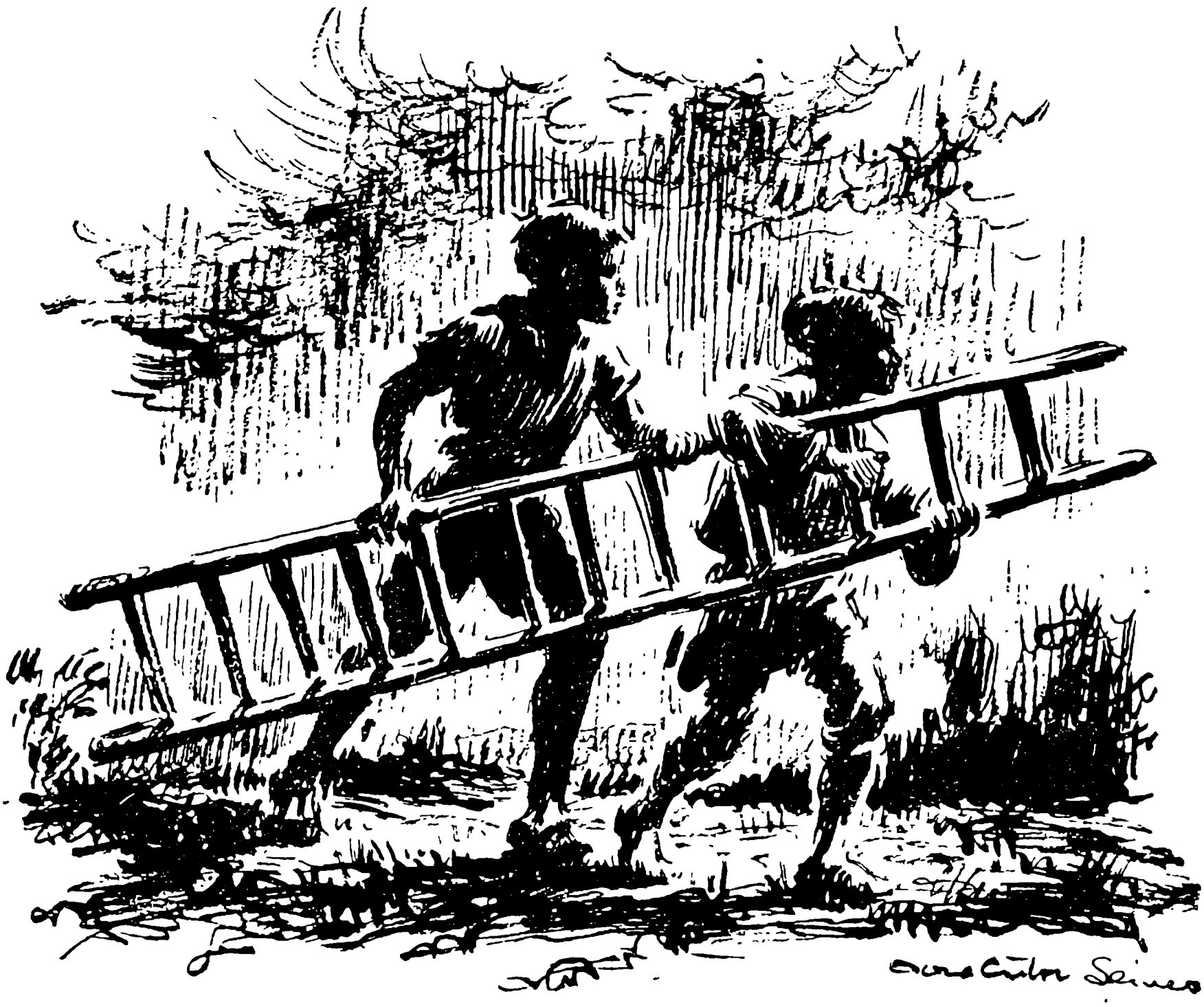

— E băiatul domnului șef de gară; a trecut pe la canton și l-a prins ploaia; acuma stătea, poate se termină.

Despre Culai, Cazimir nu mai dădu nici o lămurire, socotind că vorbindu-i despre șeful gării, ofițerului i-o ajunge — și într-adevăr acesta nu-și mai pierdu vremea să cerceteze copiii.

— A fost cineva aicea? întrebă repede, aruncînd priviri în odaia cantonului.

În odaia, mai mult goală, era greu de găsit un loc unde să se ascundă fugarii.

— Cînd, domnule ofițer?

— Acu', înaintea noastră.

Vorbind, ofițerul se aplecă și se uită sub pat, luminînd cu lanterna.

— N-a fost nimeni, domnule ofițer.

— Nici n-ai auzit pași pe-afară ?

— N-am auzit nimic, decît ploaia.

— Ia, aprinde lampa ! porunci ofițerul.

Apoi își opri ochii asupra copiilor ; amîndoi erau împietriți și albi ca peretele, dar el nu văzu în asta semnul turburării ; pe firile lor, mai slabe, se putea bizui altfel decît pe vorbele cantonierului, dacă ar fi fost să știe ceva în privința fugarilor.

— Voi ați auzit ceva ?

— Nu, domnule, răspunse Petruș, și pentru Culaie.

Între timp se auzeau pași și glasuri pe-afară, în jurul cantonului. Alții cercetau, se vede, ograda, magazia și celelalte locuri. Un soldat se ivi în ușă, vestindu-l pe ofițer că nu s-a găsit nimica.

— De-aici se poate vorbi cu postul de jandarmi ? întrebă ofițerul, oprindu-și ochii pe telefonul din perete, care nu mai mergea, de luni de zile.

— E stricat ; și n-are legătură decît cu gara.

Apoi, deodată, privirea ofițerului se ridică în tavan, la gura podului. Cazimir stătea cu ochii în podea, posomorît ca totdeauna, dar copiii înlemniră.

— Unde-i scara ?

— N-am scară, domnule.

— Și cu ce te urci în pod ?

— Nu m-am urcat niciodată decînd sînt aicea, că n-am ce ține în el.

Ofițerul, care tocmai vroise să plece, porunci soldaților, socotind că ar fi o mare greșeală, după regulile urmăririlor, să lase necercetat podul :

— Căutați o scară, ceva, să ajungem sus; Dimiu să fie cu ochii în patru pe-afară.

Iarăși se auziră pași în jurul cantonului, pe la magazie ; soldații răscoleau vechiturile — dar scara nu se găsea nicăierea.

Toate acestea se petreceau în mare iuțeală și cu grea apăsare pe inimă. Ofițerul care avea răspunderea întîmplării, își pierduse capul pesemne și nu mai știa încotro să se îndrepte, că erau sute de locuri care se cereau cercetate, în căutarea fugarilor. Era moara, în urmă, era satul, dincolo, ca să nu mai pui la socoteală dealurile și pădurea.

Soldații încercară să se cațere la gura podului, dar, luați de pripă, nu izbutiră. Asupra clipei cînd își încerca sprinteneala și ofițerul,

avînd ca urmare alunecarea lui pe podele, se auziră glasuri la poartă. Petruș și Culai, care așteptau speriați să vadă ce-o să mai vină, își dădură seama că nu putea fi decît Trică. Spaima lor întrecu măsura cînd îl văzură în prag și pe Uță; acum primejdia nu mai putea fi ocolită — Uță era prea mic să se poată preface, avea să dea în vileag chemarea cu telegraful — și de-aici curgeau întrebările: Ce înseamnă această taină, ce rost are telegraful vostru, de ce i-ați chemat noaptea, ce uneltiți, ce puneți la cale?...

De unde să bănuiască ei că tocmai mezinul avea să-i scoată din încurcătură?

Acum Uță tremura ca varga, în brațele soldatului, care în loc să-i înțeleagă spaima, găsea potrivit să rîdă:

— Și cum, țîcă, să te sperii de un șobolan tu, băiat mare?

— Era cît motanul! bîigui Uță.

Ofițerul ieși pe ușă, fără să mai spună bună seara și-afară îl auziră dînd porunci majurului:

— Dimiule, ia-o înainte și du-te la post, să vezi ce fac ceilalți!

Pesemne fusese și altă motocicletă, care își urmase drumul; acum poate jandarmii, treziți din somn, cercetau satul; fugarii trebuiau prinși, altfel ieșea mare încurcătură.

— Duceți-vă — le șopti Cazimir, copiilor — și vedeți să nu vă ia urma! Ascundeți-vă pe unde puteți, prin mărăcinișuri — și cînd or fi departe, veniți înapoi, dar cu grijă, numai cîte unul.

În noaptea aceea însă, căutarea se opri asupra satului; motocicletele nu se întoarseră decît la ziuă cînd cercetară iarăși cantonul, pe lumină, cercetară și împrejurimile, răscolind mărăcinii, dar nu găsiră nici măcar scara, fiindcă de mult fusese dusă pe prundul gîrlei și înnămolită într-un loc pe unde nu trecea nimeni. Ofițerul avea ochii roșii, de nesomn și de furie — și iarăși se opri cu ochii la gura podului; parcă iar se ridica în mintea lui, cu întîrziere, nu știu ce bănuială.

— Cum mă, netoților, nu puteți să găsiți o scară?

Firește, nu se fac așa cercetările, dar cînd îți vezi neizbînda, nu-ți mai rămîne liniște să judeci ca lumea și te învîrtești în loc ca orbetele, crezînd că asta ți-e datoria. Soldații se întoarseră în sat, pe motocicletă și după o jumătate de ceas veniră, tîrînd în urmă o scară, luată de la primărie, lucru pe care dacă socoteau trebuitor să-l facă, l-ar fi făcut cu folos aseară.

Ofițerul se urcă sus și scormoni podul, plimbîndu-și lumina și ochii prin toate ungherele — dar sub acoperiș nu se vedea nimic, nici o urmă, nici măcar șobolanul! Nici urmele de noroi nu se mai vedeau,

fuseseră șterse cu grijă cît ținea podul. Numai niște fiare vechi într-un colț, și niște scînduri putrede pe care degeaba le-ar fi răscolit, că fugarii nu erau duhuri, să se ascundă sub ele.

Militarii se duseră, cercetînd toate locurile, unii pe șosea, alții pe calea ferată, chinuindu-și motocicletele pe coclauri, înțepenindu-se în clisă, înecîndu-se prin bălțoace ; ploaia se întețise la ziuă și, pe unde treceau ei, într-un ceas nu se mai vedea urma roților. Se opriră cu cercetarea și la moară, și la casa morarului, își băgară și aici ochii în pod, luminîndu-l cu lanterna, fără să găsească nimic, nici măcar telegraful, care se afla pus bine în soba din odaia copiilor, unde ce-i drept nu se uitară, ușița unei sobe neîngăduindu-le fugarilor să se ascundă.

Nepoții morarului stăteau cuminți în casă, uitîndu-se prin cărțile de citire, fiindcă și-n sat se deschidea școala, zilele următoare.

Așa rămaseră ei toată ziua în casă, potoliți cum nu-i văzuse vreodată nici mama lor, nici bunicul. Ba încă, moș Aron, la o vreme, — tot nu venea nimeni să macine și moara stătea cu ușile închise — își bägă capul la ei în odaie, și-i întrebă, mirîndu-se din cale afară:

— Ce-i cu voi, dracilor, de stați așa, parc-ați fi bătuți în cuie ?

— Plouă, bunicule. Unde să ne ducem ?

— Și cum, Cazimir nu vă pune absență la catalog ? Ori l-ați supărat cu ceva, ia spune ?

— Cum o să-l supărăm ?... Da' dacă plouă ?

— Mă, voi oți fi bolnavi !

— Nu, bunicule !

Totuși, pe la ceasul prînzului, Trică se duse la dulapul din tindă și cotrobăi la iuțeală, să nu-l prindă maică-sa, care putea veni oricînd de la bucătărie.

— Merg și eu, nene ! scînci Uță.

Frate-su se încruntă, scos din fire :

— Pesemne tu n-ai înțeles că asta nu-i joacă ! Vrei să ne dăm de gol ca proștii, tocmai acuma ?

Trică își îndesă în sîn o pîine, că tocmai copsese maică-sa aseară, o halcă de slănină, o bucată de brînză și punîndu-și un sac în cap, să se apere de ploaie, ieși ușurel pe ușă, ocoli pe la cotețe, să nu pară ciudat drumul dacă l-ar fi văzut moș Aron din odaie, apoi se strecură în livadă și se duse înainte, ferindu-se pe linia prunilor.

Lipsa lui ținu doar o jumătate de oră, după care nu se mai mișcară din casă niciunul...

In ziua aceea, rămase pustiu cantonul. Cazimir şedea la locul lui, lîngă vatră, aşteptînd nemişcat scurgerea orelor. Miroslav dormea pe poliţă, fiindcă nu se putea vreme mai potrivită pentru somnul cotoiului.

In sala de aşteptare a gării, Petruş stătea de vorbă cu Dumitru macagiul, care aştepta trenurile, domnul Manole dormind la ora aceea, deoarece timpul ploios trage la somn şi oamenii, nu numai cotoii. Cucoana Natalia îi pregătea geamantanul lui Valerică, geamantan mare, cu încuietori de alamă, punîndu-i înăuntru, cu grijă, cărţile, caietele, hainele şi rufăria, toată zestrea băiatului, să aibă totul la îndemînă. A doua zi Valerică pleca la şcoală, să repete a treia oară anul ; pleca şi Petruş o dată cu dînsul, dar lui nu-i pregătea geamantanul, nimeni. Nici nu avea geamantan, ci o lădiţă de scînduri, cu lacăt, ca al recruţilor.

— Zi, pleci la şcoală, Petruş, vorbi, la un timp, macagiul.

— Plec, mîine !

— Şi-ţi place învăţătura ?

— Îmi place, răspunse băiatul, pe gînduri, altceva stîndu-i în minte acuma, nu şcoala.

— Acum eşti pe-a patra ?

— Intr-a patra.

— De liceu ?

— Da.

— Şi domnişorul e pe-a cincea ?

Lui Valerică, macagiul nu-i spunea pe nume. Petruş întoarse capul şi-l privi mirat, dar nu fiindcă vorbea atît de respectuos despre fratele mai mare. Ştia că Dumitru îi purta frica, de parcă el ar fi fost şeful gării.

— Intr-a cincea ! răspunse.

— Da-i adevărat ?

De ce oare se îndoia macagiul ? Valerică rămăsese de trei ani într-a doua, numai că nu trebuia să ştie nimeni, nici şeful postului, nici perceptorul, şi cu atît mai puţin un acar din gară. Dar asta nu-i o taină s-o păstrezi, cum îşi închipuia maică-sa. Poate că ştiau toţi; şi se prefăceau că nu ştie niciunul.

— Azi nu prea vin trenuri ! zise Petruş, schimbînd vorba.

— Vin numai garniturile goale, după muniţii, dar alea nu sînt ale noastre, trec fără oprire.

— Şi cele cu lemne ?

— Azi a rămas numai unul, că nu mai are depoul decît o locomotivă pentru mărfare ; ailaltă e stricată.

— Și ăsta, unde-i acuma ?

— Naiba-l știe ? La munte — trebuie să pice pînă la vremea prînzului.

— Și dintr-ale noastre, altul nu vine ?

— Păi nu-ți spusei că nu-i altă locomotivă ? Doar asta să se întoarcă, diseară.

— Dacă-i numai o locomotivă — vorbi Petruș, ca și cum ar fi vrut doar să se afle în treabă — înseamnă că nu se mai întoarce astăzi...

— Aș ! E zor mare cu lemnele. Cum ajunge la oraș, numai ce încarcă apă și cărbuni, schimbă mecanicul, și-o și mînă la munte.

— Asta înseamnă că nu dormi la noapte, Dumitre. O să fie aici după miezul nopții.

— De dormit și așa nu pot să dorm pînă nu trec garniturile cu muniții, și-s multe al naibii acuma. Dar al nostru cred că o să fie aici înaintea personalului de zece.

În clipa aceea, clopotul de pe peron începu să sune, vestind plecarea unui tren din gara Șipotul. Dumitru se uită la ceas și zise, urmîndu-și gîndul de mai înainte :

— Uite-l că vine ! E douăsprezece, la douăsprezece și un sfert trece pe-aici, la patru o să ajungă jos. Să zicem că întîrzie acolo o jumătate de oră, o oră, poftim — să plece la cinci nu la patru și jumătate și tot e la noi înainte de nouă... Pe urmă, dacă trece și personalul, nu mai aveam nici unul de-al nostru, pînă la ziuă.

Petruș nu mai ascultă vorbele din urmă, ci căzu deodată pe gînduri.

Capitolul XX

TAINIȚA DE PE INSULA MORII

Ploaia nu conteni toată ziua și satul, cu împrejurimile rămaseră zgribulite. Nu se vedea decît arar un om pe uliță, arar cobora cîte o căruță de la munte, scîrțîind pe șoseaua udă, cu ciinele legat de osie, trist și murdar de noroi pînă în lumina ochilor.

La canton nu se arătă nimeni, cît ținu dimineața și după prînzul, și ușa rămase tot timpul închisă. Numai înainte de căderea serii, o umbră se strecură peste gîrlă, ocolind podul, o făptură firavă, cu un sac în cap să se apere de ploaie.

Ajungînd în preajma cantonului, făptura aceea, cu picioarele goale, udă pînă deasupra genunchilor, că venise gîrla mare, se opri și cercetă locul, în fugă. Apoi, nevăzîndu-se nimeni, străbătu cu pași iuți bătătura, sări pe prispă și împinse ușa, fără să mai piardă timp cu ciocănitul.

— Tu ești, Culaie ? întrebă Cazimir, ridicîndu-se.

In odaia cantonului se făcuse întuneric ; nu ardea nici lampa, nici focul.

— Eu sînt, Cazimire.

Băiatul își lepădă sacul și atunci se văzu că ținea o boccea sub-suoară.

— Nu te-a simțit nimeni ?

— Nimeni ; cin' să umble pe o vreme ca asta ?

— La Petruș ai fost ?

— Am fost, de la el vin acuma.

— Și ce-a zis ?

— Poate o să treacă un mărfar pe la nouă, dar să așteptăm de la opt înainte, ca să fie mai sigur.

— Bine.

Apoi Cazimir luă bocceaua.

— Ai găsit ceva ?

— Doar niște opinci vechi, de-ale tatei, niște cioareci și-o bundiță ; mai e și-o cămașă, dar altceva n-am putut să iau, Cazimire.

— Nu-i nimica : lasă-le aici și du-te pînă la moară, numai ai grijă să nu-ți ia cineva urma. Vestește-l pe Trică să fie pe la șapte și jumătate, acolo.

Umbra ieși pe ușa cantonului, nevăzută de nimeni și curînd se topi în ploaia subțire. Cînd se întoarse, după o vreme, se lăsa întuneric pe vale.

— L-ai găsit ? întrebă cantonierul.

— Da.

— I-ai spus ?

— I-am spus ; o să fie acolo la vreme.

— Bine !... Acum du-te, Culaie !

Băiatul dădu să zică o vorbă, dar îl apucă tusea, o tuse subțire, nouă.

— Ai răcit aseară, cu ploaia, zise Cazimir, din umbra odăii. Hai. du-te acasă și stai la căldură.

— De mine n-o să fie nevoie ? întrebă Culai, ridicînd spre el fața rugătoare.

Își simțea trupul cînd cald, cînd ca gheața și-l treceau moleșeli

prin mădulare, semnul răcelii, nu avea îndemn să umble pe drumuri, dar nu-l răbda inima să se ducă, lăsîndu-i pe ceilalți singuri, tocmai în seara aceasta. Așa încît stărui, nu cu alintul copilului, că nu era treabă de alintare acuma, ci simplu și hotărît, ca un om mare:

— Cazimire, s-ar putea să fie nevoie!

Cantonierul își făcuse limpede socotelile și plănuise totul cu ei, încă de ieri seară, încît știa de cine o să aibă și de cine n-o să aibă nevoie. Trică avea de făcut o treabă Petruș alta și Culai și-o îndeplinise pe-a sa, mai devreme. Dar în fața glasului său, care arăta atîta cumpănire și era atît de rugător totodată, ridică din umeri, și zise fără să încuviințeze, fără să se împotrivească, dovedindu-se mai nehotărît el, decît copilul:

— Stai să aprind focul, să te încălzești oleacă; nu-i încă ora. Tu ești în picioarele goale?

— Nu mi-am luat bocancii, că am trecut prin gîrlă.

— Măi Culai, o să te doboare frigul!

— Sînt învățat, Cazimire. In alți ani n-am pus nimic în picioare pînă la prima ninsoare.

Și iar începu să tușească băiatul, tusea lui nouă, subțire.

Curînd lemnele începură să trosnească, pe vatră, odaia se lumină și începu să prindă căldură, căldura aceea blajină și mulțumitoare a primelor înserări de toamnă, cînd soba trosnește cu nedumerire, trezindu-se din lunga-i odihnă. Miroslav miorlăi, întinzîndu-se pe poliță, recunoscător focului și stăpînului.

— Stai colea, lîngă foc și învelește-te, că ești ud pînă la piele! zise Cazimir, aplecîndu-se spre băiat, cu o pătură în mîini.

Culai căzu într-un fel de toropeală, nu mai simți scurgerea timpului. Cantonierul cotrobăia prin odaie; luă boarfele aduse de băiat, le băgă în fundul zimbilului, scoase din cufăr o cămașă, o bundă munteneasă, de oaie și alte cîteva lucruri, nedeslușite în slaba lumină, și le înghesui peste primele...

Pe la ceasul șapte, cînd afară se întunecase de-a binelea, Cazimir ieși pe ușă, dădu un ocol cantonului, apoi se întoarse și-l scoase pe Culai, șoptindu-i:

— Du-te printre pomi, drept pe unde merge firul telegrafului și cînd ajungi la Iazul-Sărac, așteaptă-mă, că vin după tine.

La același ceas, nepoții morarului se sfădeau, în odaie, șuierînd ca șerpii, în loc să dea drumul la gură, fiindcă sfada lor nu trebuia s-o audă nimeni.

— Nene, dacă nu mă iei, să știi că te spun ! șuiera Uță.

— Spune-mă !

— Și intri la pușcărie.

— Intru, dar cu tine ! Ce, ai uitat cum a fost aseară ?

Uță își muncea pumnișorii, aflat în mare încurcătură.

— De ce nu mă iei, nene ?

— Fiindcă așa a spus Cazimir. Trebuie să ne supunem ; aici nu-i lucru de glumă !

— Dar dacă n-aș fi fost eu aseară...

— Nu te mai lăuda, că nu șade bine !

— Nene, dacă nu mă iei...

Trică îi dădu un ghiont îndesat mezinului, făcîndu-i semn către tindă. Stanca venise de-afară, și zăngănea ceva în dulapul cu vase și merinde, bombănind, cu ciudă :

— Ce dracu de uit de la mînă pînă la gură ? Măi Trică, ați luat voi vreo pîine ?

— N-am luat nimic, mamă.

— Că nu mi-oi fi pierdut mințile ! Doar eu le-am adus cu mîna mea și-au fost șase — și-acu sînt numai trei. La prînz lipsea una, și-acu alte două. Mare drăcie !

— Să știi că are o bănuială ! șopti Uță, în odaie.

— Ține-ți gura !

Cele două pîini, dispărute pe seară, se aflau într-o desagă, laolaltă cu alte lucruri, sub patul copiilor.

Stanca ieși drăcuind pe ușă și se duse în spatele casei, la bucătărie. De mîine muta plita în tindă, că nu se mai putea găti sub șopron, dacă se stricase vremea. Noroc că n-o mutase de astăzi !

Trică se duse alături și se uită la ceasul bunicului, atîrnat de cui, între geamuri. Moș Aron scîrțîia plaivasul pe niște hîrtii, făcînd socotelile morii.

— Ce te tot uiți la ceas ? Parc-ar fi să te duci cu trenul !

Se făcuse șapte, ora plecării. Băiatul se întoarse în odaie și trase desaga de sub pat, cu mișcări tainice.

— Du-te pe prispă și să-mi bați în geam dacă vine mama ! îi porunci mezinului.

Apoi își încălță bocancii, își puse un sac în cap, să se ferească de ploaie și, ascunzînd desaga dedesubt, ieși, ferindu-se pe lîngă zidul casei.

— Viu și eu, nene ! scînci Uță, în urmă.

— Dacă vii, te ia mama dracului !

— Și unde să spun că ești, dacă mă întreabă ?

— La Petruș, în gară, ca să-i duc o carte.

Mezinul rămase pe prispă, zgribulit de frig, în picioarele goale, dar mai frig îi era la inimă, că rămînea în casă, să stea la căldură, tocmai în seara asta !

Rămase așa, pînă ce umbra lui Trică se pierdu în livadă ; nu-l simțise nimeni. Atunci se întoarse amărît în odaie ; niciodată nu-i fusese așa de urît să rămînă singur. Stătea pe marginea patului, negăsindu-și nici un rost pe lume, urmărind în gînd drumul lui frate-su. Afară, ploaia cădea nedomolită, rîcîind șindrila — și, cît se întindea auzul, în jurul morii nu se simțea nici o mișcare, nici un zgomot, decît cele de totdeauna.

Uță luă cartea de citire și se trase sub lampă, dar mintea îi fugea din file. Deasupra, pe poliță, se vedea un plic mare, galben, care stătea acolo de un an de zile ; îl adusese toamna trecută vătășelul primăriei. Băiatul întinse mîna, luă plicul și trase afară o hîrtie cu peceți, pe care o știa bine : „Binevoiți să aduceți la cunoștința femeii Stanca O. Irofte din comuna dumneavoastră, că soțul ei, sergentul Oprea Irofte, din unitatea 345, a murit, de pe urma rănilor căpătate în luptă, în spitalul de campanie Nr. 187, astăzi 25 Septembrie 1941. Se anexează o fotografie și actele personale, găsite asupra decedatului..."

Fotografia copiilor, făcută la bîlciul de Sfîntu' Ilie, un an înaintea războiului. Toți soldații care mor pe front au în buzunar o astfel de fotografie.

Uță nu se recunoștea, era mai mic și mai dolofan și-și ținea, ca prostul, un deget în gură. Nici Trică nu semăna, decît că era încruntat, ca acuma.

In plic se mai găsea un buletin de identitate, care nu fusese trebuitor la arhiva oștirei, și-acum nu mai era trebuitor pentru nimeni. Uță îl deschise și se uită la fotografie ; nici asta nu semăna cu taică-su, așa cum îl știa el — și nu-l uitase, îl ținea minte bine. Oamenii adevărați nu seamănă niciodată cu oamenii de pe hîrtie. Nici moș Aron nu semăna, în nici una din cele trei fotografii puse pe perete, în odaia de dincolo, nici maică-sa, mireasă, cu taică-su alături, colea sub poliță ; îi știa că sînt ei, dar dacă n-ar fi știut, i-ar fi putut lua drept oricine.

Uță se uită iar la fotografia mică, înghesuită într-un colț al buletinului. Lasă că, așa cum se îngălbenise, nu se mai deosebea mare lucru, dar oricum, omul de acolo nu era taică-su, decît fiindcă așa

spunea buletinul. Mai degrabă semăna cu altcineva, dar cu cine? Parcă se deslușea un chip în mintea copilului și nu știa de unde să-l ia, cînd și cu ce prilej îl văzuse, ochii aceștia, tot ce mai era limpede în fotografie, privindu-l de parcă ar fi fost vii, nu alcătuiți din lumini și umbre... Deodată Ută se dumiri și strînse speriat buletinul în mînă.

In acest timp, Trică își urmase drumul tainic, prin ploaie, străbătînd livada, pe sub firul telegrafului, nebănuit de nimeni. Dar cînd ajunse pe colină, lăsă firul și o luă la stînga, făcîndu-și loc prin lăstărișuri. In față, cu tot întunericul, se deslușea umbra uriașă a ulmului, cuprinzînd cu ramurile lui tot cerul și toată ploaia.

Ajungînd aici, băiatul se opri cîteva clipe, trăgînd cu urechea, dar pînă acum nu venise nimeni. Iazul-Sărac clipocea mai departe, dincolo de lăstărișuri, iar peste el se ghicea pădurea pe care o străbătea calea ferată, ducîndu-se spre gara Șipotul.

Trică mai făcu cîțiva pași și fu în umbra copacului, ulmul scorburos unde făcuseră ei anii trecuți tainiță pentru jocurile copilăriei și unde vroiseră să pună chiar și telegraful, ca să nu-l dibuie nimeni.

Nu se simțea nici o mișcare în juru-i; venise primul — și acasă tot timpul se temuse că o să întîrzie.

— Nene! șopti băiatul, băgîndu-și capul prin lăstărișul care închidea scorbura ulmului.

Crăcile ude se îndoiau și veneau la loc, ca oțelul; nu se vedea nici o urmă lăsată de oameni; pe jos, pașii se pierdeau în frunzișul putred, care, dacă-l călcai, se umfla la loc, să fi spus că-i cauciuc anume întins aici ca să nu afle nimeni cine-a trecut și care i-a fost drumul.

— Nene! șopti încăodată Trică.

După o clipă de șovăire, în scorbură se auzi foșnind putregaiul și un glas răspunse, în grai romînesc, limpede:

— Cine ești?

— Trică, de la moară.

O umbră se ivi dinăuntru, aplecîndu-se să vadă mai bine. Cu tot întunericul, cine îl zărise aseară, putea deslușî că-i unul din fugari, cel mai tînăr. Un alt glas se auzi în spate, spunînd ceva în limba polonă. Celălalt îi răspunse, apoi îl întrebă pe Trică:

— Ești singur? Unde este cantonierul?

— Trebuie să vină. Uite, v-am adus merinde și ceva de îmbrăcăminte. Incercați-le să vedeți cum...

In clipa aceea spre iaz se auzi foșnind frunzișul. Fugarul se trase repede înăuntru:

— Cine vine ?

— Nu vă fie teamă. Trebue să fie Cazimir, altcineva n-are cine.

Dar, oricum, Trică se lipi de trunchiul ulmului, făcîndu-se mic, la adăpostul lăstarelor. Indată deslușì umbra înaltă a cantonierului și se ridică în picioare.

— Cazimire !

— Tu ești, Trică ?

Vorbeau în șoaptă, abia întrecînd foșnetul ploii.

— Eu sînt... N-o fi ora să vină trenul ?

— Nu ; de la opt înainte.

— Atunci e bine, numai că nu trebuie să pierdem vremea. Dar cine mai vine ?

Abia acum deslușì Trică, în spatele cantonierului, umbra firavă a lui Culaie.

— L-am luat și pe el — zise Cazimir — că poate o să fie nevoie. Ei ce fac ?

— Le-am dat merindele și ceva de îmbrăcăminte. Am adus o pereche de bocanci, un pantalon și-un mintean, de-ale lui bietu' tata.

— Bine. Cu ce am mai adus noi, e tocmai ce trebuie. Cred că Uță nu s-a mai luat după tine.

— Nu, dar am avut mult de furcă, pîn' l-am făcut să rămîie.

In timp ce schimbau aceste cuvinte, Cazimir se strecură lîngă trunchiul copacului și, aplecîndu-se înăuntru, le vorbi polonezilor, în șoaptă, în graiul lor, necunoscut copiilor.

Aceștia rămăseseră deoparte, amîndoi cu sacii în cap, dîrdîind sub ploaia care le ajunsese la piele.

— Ți-e teamă ? șopti nepotul morarului.

Culai își apăsă mîna pe gură, să-și înăbușe tusea, care venea tot mai stăruitoare.

— Nu mi-e teamă. Mă ia nițel cu frig între umeri.

— De ce-ai mai venit ? Să nu cazi la pat.

La asta băiatul nu mai răspunse, ci făcu un semn nedeslușit, cu mîna.

— Trică, — șopti Cazimir, întorcîndu-se — vezi că hainele lor au să rămînă aicea. Aveți voi grijă să le îngropați, mîine, dar să nu vă simtă cineva, și să nu lăsați urme.

Trică nu apucă decît să încuviințeze din cap, apoi tresări și își aplecă urechea, spre moară.

— Ssst ! Vine cineva ! Ascundeți-vă !

Pînă să facă un pas și să simtă spaima, auziră glasul lui Uță, scîncind prin lăstărișuri:

— Nene! Nene!

— Ține-ți gura! șuieră Trică, repezindu-se furios înainte. Ce-ai mai venit și tu, să încurci lumea?.... Așa ne-am înțeles noi acasă? Crezi că aici e joacă, ori ce e?... Ei lasă, că asta ai s-o plătești tu, n-avea grijă!

— Nene, am adus buletinul! bîigui cel mic, desvinovățindu-se.

— Ce buletin?

Cantonierul veni și el mai aproape.

— Uite, Cazimire, buletinul.

— Al cui e?

— A lui tata... Seamănă cu soldatul... Uită-te! Nu-i mai bine să-l aibă cu dînșii?

Cazimir păru că nu înțelege în prima clipă, pe urmă îi luă buletinul din mînă, intră în scorbură, scăpără chibritul și deodată i se lumină chipul.

— Se potrivește! Și vîrsta, și fotografia!

Apoi i-l întinse fugarului mai tînăr, care se îmbrăcase țărănește, și-i spuse, de data asta, în graiul romînului:

— Ia-l și ține-l; poate să prindă bine, pînă ajungeți la munte! Să ai grijă că te cheamă Oprea Irofte și ești din satul Vădeni, feciorul morarului. N-am și pentru domnul colonel unul, dar el să facă pe mutul.

Un fluier slab de locomotivă se auzi în clipa aceea, departe în spre cîmpie.

— Trenul! șopti Uță, dîrdîind de frig ca în miezul iernei.

Cazimir le făcu semn fugarilor, să iasă din ascunzătoare.

— Hai, peste iaz — și-n pădure!

Ploua într-una, cu ropote, de mirare la timpul toamnei — și pe unde treceau fugarii, venea ploaia să le șteargă urmele.

Capitolul XXI

LIMPEZIREA CERULUI

Pe seară Petruș, după ce își adună lucrurile de școală în lădiță, își puse pelerina, cu glugă și ieși pe la bucătărie. Maică-sa făcea cozonaci și prăjiturele, pentru Valerică — să-i îndulcească zilele de pribegie. De obicei, cu aceste prilejuri, îi dădea și lui Petruș un pachețel, cu prăjiturile mai arse sau mai neizbutite și cu un cozonăcel cît pumnul.

— Unde te mai duci acum noaptea, pe ploaie? îl întrebă, numai așa, ca să nu creadă, tocmai în ajunul plecării, că nu-i poartă de grijă.

— Mă duc la Culai, să iau niște cărți, mamă.

— N-ai putut să te duci cît a fost ziuă? Ai trîndăvit în sala de așteptare. Of, ce-o să se aleagă de tine! Mi-e c-o să ajungi șef de gară, ca tat'tu!

Pentru mama lui Petruș, slujba soțului ei era umilă, fiindcă o silea să trăiască în locuri pustii, fără cinematograf și lumină electrică, fără lume aleasă, pe cînd, dacă ar fi fost doctor, ar fi putut foarte bine să locuiască la București sau măcar într-un oraș mare. De-aceea și năzuia să-i dea lui Valerică mai multă învățătură. Cît despre Petruș, nu și-l închipuia în stare să ajungă decît la școala de mișcare și telegraf, unde e firesc să intre fiul unui șef de gară.

Petruș de mult nu mai aștepta de la ea o vorbă bună, o îmbărbătare, dar se deprinsese și fără asta, ba poate chiar că așa se simțea mai bine. Îi părea rău numai cînd o supăra cu notele bune și cu vorbele de laudă ale profesorilor.

Ieşind de la bucătărie, în loc să urce dealul, în şosea, spre casa lui Culaie, se duse de-a lungul liniilor, pînă la macaz şi intră în ghereta macagiului, să se apere de ploaie.

Înainte de război, cînd erau doi acari în gară, cel de serviciu, la intrarea trenului se ducea la macaz, cu un steguleţ roşu în mînă şi stătea cu piciorul pe pîrghie. Acum se puseseră între linii nişte zăvoare mari, cu cheie, mai sigure decît piciorul macagiului. Cînd făceau cruce două trenuri în gară bietul om fugea gîfîind cu cheia în mînă să descuie macazurile şi să le îndrepte pe linia bună...

Era ceasul şapte cînd plecase Petruş de acasă; pe la şapte şi jumătate, auzi în gară clopotul care vestea plecarea trenului de dincolo, şi inima începu să-i bată mai repede. Ştia, după înţelegerea de aseară, tot ce făcea fiecare la această oră, Cazimir, Trică, şi-i închipuia îndreptîndu-se spre marginea pădurii, ca să aştepte trenul. Multe piedici ar fi putut să întîlnească ei în cale, dar greu ar fi fost să nu le înlăture, una cîte una; piedica şi primejdia cea mare se duseseră — militarii cu urmărirea nu mai băteau drumurile.

Cu uşurinţă sau cu greutate, la ora hotărîtă ei aveau să fie la linie. Dar dacă trenul nu oprea în locul acela, zadarnice ar fi fost tot zbuciumul şi toată truda.

Or, trenul trebuia să-l oprească Petruş, şi astfel, în clipa asta în mîna lui stătea soarta fugarilor — şi a celorlalţi. Fiindcă dacă nu izbuteau astăseară, a doua zi el pleca la şcoală — şi-atunci lipsea din lanţul alcătuit de Cazimir o verigă în locul căreia nu aveai ce pune...

Petruş trase aer în piept, simţind un început de înăbuşire şi se bătu cu pumnii în coaste, ca să-şi liniştească năvala inimei. Nu trebuia să lase loc îndoielii, lucrul trebuia să izbutească oricare ar fi fost preţul — şi preţul, în primul rînd, era ca el să nu facă nici o greşeală.

Picăturile de ploaie luceau slab în lumina gălbuie răspîndită de felinarul macazului. Se mai zărea un felinar camuflat, în gară, şi-ncolo totul era învelit în beznă şi umezeală.

Deodată, băiatul zări în partea cîmpiei, unde linia udă lucea pe alocuri, trei lumini plăpînde, înecate de ploaie, una sus, albă, două jos, roşii — şi inima începu să-i bată năvalnic. Toţi îşi sfîrşiseră treaba la ora asta — o începea el, pe-a lui, şi-i era toată fiinţa o rană. Fluierul locomotivei, amestecat cu ropotul ploii, cu taina acestei nopţi pline de îndoieli, de primejdii, îi umplea sufletul de freamăt.

Petruș ieși din gheretă și o luă fuga, pe dincolo de linii, spre macazul din cealaltă parte a gării, ferindu-se să nu-l simtă cineva, deși, pe ploaia asta și pe întuneric, nu avea cine.

Cîteva minute mai tîrziu, locomotiva intra în gară, dînd semnale de oprire. Văzînd-o că abate pe linia a doua, Petruș înțelese că se aștepta să vină un tren din sus, să facă încrucișare. Se auziră frînele scîrțiind, unele roți mai strînse scoteau scîntei pe șine — și într-o clipă tot zgomotul de fierărie se liniști, rămînînd doar pufăitul locomotivei. Fochistul coborîse cu o făclie în mînă și cerceta bielele cu mîna, să vadă dacă nu s-au încălzit la încheietură. În gară se auzeau niște glasuri ; Dumitru, macagiul, vorbea cu șeful trenului.

— Facem cruce ! îi strigă cineva mecanicului.

Îndată, clopotul de pe peron începu să sune și curînd în gara Șipotul se auzi fluierînd altă locomotivă.

Petruș aștepta încordat dincolo de linii, fără să mai simtă ploaia și frigul, fiindu-i gîndul numai la fapta pe care trebuia s-o aducă la îndeplinire. Pufăitul domol al locomotivei îl împiedica să audă alte zgomote, dar ghicea pe unde putea să fie trenul celălalt și după un lung sfert de oră, scurs în chinuri, nu se miră văzîndu-i luminile la intrarea gării.

Era o garnitură lungă, de muniții și trecu fără să oprească, fără să fluiere, într-o taină pe care o dezvăluia în schimb asurzitorul huruit al fierăriei. Dacă trenul se duse, se auzi iar vorbă în gară. Dumitru macagiul, făcînd pe impiegatul de mișcare, își dădea ifose în fața frînarilor.

— Hai, Pricop, c-ai avut vreme destulă ! strigă mecanicul către fochist, aplecîndu-se din marchiză.

Apoi puse mîna pe țignal și lăsă să scape un fir de abur, doar să fîșîie, nu să fluiere, ca să-i grăbească pe cei din gară. În fața locomotivei, semaforul își ridică brațul, nevăzut noaptea, arătîndu-și în locul luminii roșii de oprire, pe cea verde care însemna cale liberă...

Acum era clipa. Petruș se mai uită o dată în sus, o dată în jos, apoi sări peste linii și se agăță de scara din spatele tenderului, tocmai cînd locomotiva dădea semnalul de pornire.

Trenurile de marfă nu au frînă cu aer, pe care s-o mînuiască mecanicul, ci frîne de mînă, numai la o parte din vagoane. Acolo se află cîte un om, frînarul, adăpostit într-o gheretă și el învîrtește manivela frînei după semnalele date de mecanic cu fluierul. Un fluier lung vestește pornirea ; trei fluiere alcătuiesc semnalul de oprire — și frîna trebuie strînsă cu atît mai repede, cu cît semnalele arată mai multă

pripire. Trei fluiere lungi și rare, înseamnă de pildă, că deocamdată trebuie doar încetinită viteza, pe cînd trei fluiere repezi, repetate într-una, arată o primejdie și cer deci oprirea grabnică a trenului.

Agățat cu o mînă de bara scării, Petruș își ridică ochii în sus și răsuflă, ușurat. Pe deasupra trecea frînghia de siguranță, care leagă fluierul locomotivei de primul vagon, unde stă șeful de tren — un fel de cancelarie umblătoare. În duduitul locomotivei, mecanicul nu poate auzi semnalele pe care le-ar da frînarii, din urmă, în cazul unei primejdii. Dar șeful de tren are datoria să asculte, și, dacă simte ceva, să tragă de acea frînghie, pornind fluierul locomotivei și făcîndu-l pe mecanic să oprească trenul.

Petruș știa demult toate aceste reguli, fiindcă prin gări își petrecuse copilăria, de trenuri se agățase, în loc să se agațe de căruțe sau de trăsuri, cum fac copiii. Dacă se urca pe tampon și întindea mîna, ajungea tocmai bine la frînghie...

Partea cea mai grea, așteptarea și îndoielile trecuseră. Fiindcă s-ar fi putut, din grabă, ori din uitare, să lipsească frînghia de siguranță, cum se întîmplă uneori la trenuri. Gîndul acesta îi frămîntase inima, întrebîndu-se ce i-ar rămîne să facă. El știa limpede că la trecerea trenului niște oameni așteptau în marginea pădurii și soarta lor ținea de acea frînghie. Ba nu! Ținea de Petruș, și Petruș luase hotărîrea ca, orice ar fi fost să fie, trenul să oprească în pădure.

Nu știa limpede dinainte cum ar fi făcut, dar era hotărît să se cațere pe tender, să-și dea drumul pe cărbuni — și, la momentul potrivit, să se năpustească la fluier, printre fochist și mecanic, înfruntînd toate primejdiile legate de o asemenea nebunie.

Acum gîndul acesta disperat îl părăsise: nu avea decît să întindă mîna... Dar îi mai rămînea să socotească locul, pentru a nu opri trenul nici prea tîrziu, nici prea devreme...

Acum ploaia bătea parcă mai tare; băiatul își simțea mîinile înghețate pe bară — era tot ce simțea, încolo își uitase de sine, privea numai — printre pleoape, ca să nu-l orbească ploaia — locurile recunoscîndu-le, unul cîte unul.

Curînd locomotiva începu să cotească la stînga și scoase un fluier lung, care vestea apropierea podului. Petruș se aplecă și privi în urmă; aici, la curbă, se vedea tot trenul, ca o umbră șerpuitoare. Îndată urechea îi fu izbită de huruitul fierăriei, arcadele podului îi treceau prin față, ca paginile unei cărți răsfoite în fugă; jos se zărea, cenușiu, pichetul soldaților de pază: pe horn ieșea un fir subțire de fum, pe care îl vîntura repede vîntul și ploaia; se vedea prundul, cenușiu, ce-

nușie gîrla, lucind pe alocuri — apoi apăru cantonul, șoseaua — și inima băiatului începu să bată, între amintiri și faptele de-acuma.

Pînă la colțul pădurii mai erau cinci sute de metri, și în preajma acelui loc așteptau fugarii. Petruș se uita la bornele albe, de pe marginea liniei și din alunecarea lor își dădea seama de viteza trenului; putea să aibă cam patruzeci de kilometri pe oră. Cum era gol și urca la deal, nu i-ar fi trebuit mai mult de o sută cincizeci de metri ca să oprească, din clipa cînd trăgea fluierul.

Băiatul se aplecă afară, luptîndu-se să deslușească în beznă marginea neagră a pădurii; vîntul îi scutura gluga, care începu să-i pocnească pe umeri; ploaia, luată acum în față, îi lovea pleoapele ca niște boabe de grindină.

Apoi, din beznă, în stînga liniei, se ridică o umbră, urcîndu-se repede pe cenușiul cerului. Petruș strînse dinții, cu o forță care pornea nu numai din fălci, ci din inimă, din tot trupul, se ridică pe vîrfuri, deasupra tamponului, ținîndu-se de bară cu o mîna, iar cu mîna cealaltă se agață de frînghie.

Nu simți altceva decît răceala apei care i se scurgea pe braț, alunecînd peste cot, pînă la umăr. Și trase, trase cum ar fi tras cu singura lui mînă toate frînele trenului, trase repetînd fără număr semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, mirîndu-se ce slab se aude fluierul.

În clipa aceea, în toată ființa lui nu mai era vie decît mîna încleștată pe frînghie. Apoi își simți și restul trupului, bușindu-se în tender, și auzi scîrțîitul frînelor.

O clipă mai tîrziu, în stînga răsări marginea pădurii. Petruș nu aștepta să se oprească trenul, care mai mergea, răspîndind scîntei sub vagoane, ci sări cu fața înainte, lăsîndu-și trupul pe spate, după regula macagiilor. Nu simți căzătura, auzi numai scrîșnetul pietrișului răscolit de picioare — și, frînîndu-și cu genunchii căderea, se răsuci scurt, la stînga, aruncîndu-se dintr-un salt în pădure.

Indată se stirni zarvă și strigăte. Mecanicul coborîse, cu făclia în mină, coborîse și șeful de tren, cu felinarul și se certau pe marginea liniei.

— Ce este? De ce-ai tras semnalul? întreba mecanicul.

— Eu l-am tras? Nici n-am scos capul afară.

— Atunci cine, dracul?

— Dracul, sau cine o fi băut, la plecare.

— Ia ascultă, pe mine să nu mă faci bețiv, că n-am mai pus rachiu în gură de o săptămînă!

In acest timp frînarii se strînseseră în față, cu felinarele, să vadă ce-i cu oprirea.

— Ce-a fost asta, măi omule ? stăruia mecanicul, crezînd și parcă neputînd să creadă în ceea ce spunea șeful trenului. Cineva tot l-a tras, că n-o fi sunat singur !

— Dumneata l-ai tras, altcineva cine ? Știu eu ce ți s-o fi năzărit pe linie ? !

— Dar ce, eram singur ? Nu era și fochistul cu mine ? Ia spune, Pricop, am tras noi fluierul ?

Fochistul se urcase pe scara tenderului și se uita la frînghie

— Poate ați pus-o prea întinsă, — zise, ridicînd din umeri — și s-a tras singură, din smucitura vagonului.

— Pe naiba ! Semnale de alarmă, în toată regula — dintr-o smucitură ? !

Oamenii se mai certară o vreme, apoi, văzînd că nu ajung la nici o lămurire, hotărîră să-și continue drumul.

— Treceți la frîne ! porunci șeful trenului.

Petruș își căuta drumul, prin lăstăriș, îndreptîndu-se spre colțul pădurii. Nu putea să strige, să fluiere și era înebunit că nu dădea de urma fugarilor.

„Oare n-am oprit bine ?“ se întreba, chinuindu-se.

Apoi i se păru că zărește niște umbre, spre coada trenului, și o luă la fugă, dar curînd îi auzi pe frînari, venind din urmă, și atunci se ascunse iar în pădure, tremurînd și chinuindu-se, cu junghiuri în inimă.

Locomotiva fluieră lung, începu să pufăie și trenul se urni din loc, zdrăngănind din fiare.

— Petruș ! șopti un glas dintr-o tufă.

— Cine-i ?

— Eu, Uță.

— Ce faci aici ?

— M-am uitat, să văd cine vine.

— Cazimir unde-i ?

— Sînt toți mai încolo. S-au dus la coada trenului.

Petruș porni înainte, pe marginea pădurii.

— Să viu și eu ? șovăi Uță.

— De ce să nu vii ?

— Oare mi-am terminat misiunea ?

Petruș zări curînd altă umbră, în fața lăstărișului

— Tu ești, Cazimire ? I-ai urcat ?

— I-am urcat, fii fără grijă

Două mogîldețe tremurau alături.

— Voi sînteți Culai, Trică ?... A mers bine ?

— Ca trenul !

Uță șopti, de la vreo zece pași, neîndrăsnind să se apropie ·

— Cazimire, pot să viu ? S-a sfîrșit misiunea ?

— Vino !

Ultimul vagon trecu prin față, legănîndu-și felinarul roșu agățat între tampoane — și curînd umbra posomorîtă i se topi în noapte · numai lumina roșie mai clipi o vreme, pînă ce trenul, mărindu-și viteza, coti dincolo de pădure.

— Ce bine că au buletinul ! șopti Uță, rupînd tăcerea în care toți urmăriseră trenul.

Trică îi dădu un ghiont, să-și țină gura.

— Nu te mai lăuda, că nu șade bine !

Apoi se întoarse spre Cazimir, care stătea nemișcat, cu ochii pe linie, acolo unde se stinsese ultima lumină a trenului.

— Acum ce-au să facă singuri, Cazimire ?

— Cum le-o fi soarta ! Le-am spus să numere gările, și să se dea jos la a șaptea. Au să ajungă acolo pe la miezul nopții ; dacă nimeresc poteca din fața gării, dau în Valea Seacă și pînă la ziuă sînt în sînul munților. Noroc cu ăl tînăr, soldatul, că știe romînește.

— Dar de unde știe el așa bine ? întrebă Uță, curiozitatea rămănîndu-i vie chiar și în aceste clipe. A învățat la iernare ?

— Nu ; e de prin părțile Bucovinei.

Petruș rămăsese ca și Cazimir cu ochii în urma trenului, avînd în minte o întrebare mai grea decît cea pe care o pusese nepotul morarului.

— Și dacă ajung în munți, ce-au să facă ei, Cazimire ?

— Cine știe ?... mai umblă și alți fugari pe acolo — or face ceva să-și caute drumuri, și-or ajunge la ei în țară...

Se stinse și huruitul trenului în depărtare, cum se stinsese lumina.

— Acum duce-ți-vă ! porunci cantonierul. Dar nu toți laolaltă ; luați alt drum fiecare. Voi, Petruș și Culai, să nu treceți pe pod ; mai bine prin gîrlă.

Culai își înăbuși tusea în palmă.

— Petruș, eu ocolesc cantonul și trec gîrla pe sus ; tu du-te mai pe la vale.

Apoi băiatul se adînci în pădure, fără să mai spună o vorbă, fără să aştepte cuvîntul de mulţumire — sfios la suflet pe cît de plăpîndă îi era făptura bălaie.

Nepoţii morarului porniră şi ei spre iaz, fără să mai aştepte alt îndemn şi altă vorbă, de la nimeni.

Petruş simţi un gol adînc în inimă.

— Hai, du-te şi tu ! şopti cantonierul.

— Cazimire... Eu mîine plec la şcoală.

Cantonierul îl privi în tăcere ; mişca în sufletul lui o vîrtelniţă, dar nu-i era firea să-şi arate frămîntarea şi oamenilor.

— Şi cînd te întorci ? întrebă, cu răceală.

— In vacanţa Crăciunului.

— Ei, atunci cînd vii, treci şi pe la mine.

Petruş întoarse spatele şi se duse cu acelaşi gol mare în inimă şi pe de-asupra cu o tristă nedumerire. Dar după doi paşi, auzi şoapta cantonierului :

— Petruş !

— Da, Cazimire.

Omul se apropie, înalt de parcă venea din ceruri, şi, după ce şovăi, întinse deodată braţele, strîngîndu-l pe băiat la piept, ca ursul din pădure.

— Du-te, băiete ! Să-ţi dea dumnezeu noroc pe cît eşti de viteaz şi de bun la inimă !

Petruş se tupilă peste linie, şi o luă către gîrlă, uşurat de povara din inimă, cu o mulţumire turbure, care-i învăluia toată făptura — şi trupul şi sufletul, cum le-ar fi coborît într-o baie fierbinte, după ce se zbuciumaseră şi îngheţaseră atîta în ploaia rece de toamnă. Şi deodată văzu că şi ploaia se rărea, ca printr-o minune ; în faţă începuse să se destrame norii, lăsînd să scape asupra pămîntului jilăvit lumina stelelor.

Şi-abia acum, cînd făcea drumul spre casă, uşurat de toate poverile, Petruş avu răgaz să se gîndească la fapta lor, a lui, la însemnătatea ei şi la toate urmările. Făcuse partea cuvenită lui, fără nici o clipă de şovăire, fiindcă era Cazimir alături, în care credea ca în lumina zilei, şi fiindcă avea simţămîntul că face o faptă bună. Dar abia acum găsea răgazul să se gîndească mai limpede la cei doi fugari şi la înţelesul fugii lor, la cei ce-i ţineau închişi şi la îndemnul care îi făcuse să fugă. Ştia că era război în lume — dar acum îl simţea alături, fiindcă întîmplarea la care luase parte, era o faptă de război, chiar dacă nu se petrecea pe fronturi, în bătaia tunului...

Așa gîndind, Petruș ajunse la gîrlă. Apa venise mare și clipocea cenușie la picioarele lui, lucind sub lumina stelelor Podul se vedea mai departe, în dreapta, desenat pe cerul înseninării, iar în față, la gară, pîlpîiau șters, la macazuri, la semafoare felinarele cu lumini verzi, roșii și galbene.

Băiatul își scoase ghetele, ciorapii, își sumese pantalonii pînă deasupra genunchilor și rămase cu picioarele goale pe prundișul rece. Și o clipă, cît șovăi înainte de a păși în apă, își aminti de prima seară, cînd pleca de la canton, cu Culaie, și-i prinsese trenul pe pod. Atunci venea de la basmele cantonierului și cu toată îndoiala din suflet, se temea de Necuratul...

Altul era Necuratul astăzi...

Petruș puse piciorul în gîrlă și se îndreptă, zgribulit, spre malul celălalt. Și el, abia mai simțindu-și picioarele, se gîndi la faptul războiului, la prinși și la paznici, la fugari și la cei ce le iau urma și înțelese că era în lume un rău care încleșta binele, cum apa înghețată îi încleșta lui picioarele...

Dar iată, — se gîndea băiatul, suferindu-i doar trupul, avînd inima ușoară și descătușată — în față era malul celălalt, și-acolo se termina încleștarea apei...

Iar cînd își atinse cu adevărat limanul, cînd simți ciorapul cald pe picior și gheata uscată, în trup i se răspîndi mulțumirea. Și-atunci, uitîndu-se înapoi, la gîrla dușmănoasă, băiatul se gîndi că, tot așa cum scăpase el de încleștarea înghețului, avea să scape și binele, în lume, de răul care îl încleșta astăzi..

Și deodată, topindu-se ultimul nor, ca sub suflarea caldă a binelui, tot cerul se umpluse de stele...

PARTEA A DOUA

Sfîrşitul Copilăriei

Capitolul XXII

LA CULES DE PRUNE

Moș Visarion ședea pe un scăunel, sub șopronul povernei, cu un scînduroi pe genunchi, și de cîte ori un copil venea cu găleata, îl însemna la locul lui, trăgînd o linie.

Vreo douăzeci de suflete, băieți și fete de toate vîrstele copilăriei, adunau prune în livadă, le aduceau aici și le răsturnau în tocitori, dar pentru asta trebuiau să se urce pe scară, că tocitorile erau înalte. Bătrînul nu avea de făcut treabă ușoară, să fie tot timpul cu ochii și în registrul lui, de scîndură, și la gălețile care-i treceau prin față, fiindcă altfel, dacă nu vedea el cît sînt de pline, nu le punea la socoteală.

Era într-o zi însorită, pe la sfîrșitul lui septembrie; încetaseră [illegible] și aerul, acum, spre vremea prînzului, prinsese căldură; numai [illegible]intul, încă jilăvit, păstra o răceală care îngheța tălpile copiilor.

Se auzea gălăgie în livadă, pe deal, deasupra povernei, glasuri [illegible]ți care făceau să țiuie aerul, dar nu era gălăgia jocului, ci a sfadei. Copiii, adunați cîte trei, cîte patru, să se ajute unii cu alții, se certau și se luau la bătaie, — că erau de toate firile, — pe prunii mai buni și pe locurile mai apropiate de povarnă.

— Asta-i prunul nostru! ziceau unii, apropiindu-se cu gălețile.

— Ba al nostru! se împotriveau alții, care se și apucaseră să-l scuture.

Fiindcă datoria lor era nu doar să adune prunele și să le care, ci să le și scuture — iar seara, dacă într-un loc unde se chema că e

terminat culesul, moș Visarion zărea o singură prună rămasă pe ramuri, strica socoteala și le scădea tuturora atîtea găleți cîte găsea dînsul de cuviință.

O fetiță, numai de două ori mai mare decît găleata pe care o ducea în mînă, ajunse gîfîind în dreptul bătrînului.

— Douăzeci și cinci ! zise ea, zăbovind o clipă, ca să-și tragă răsuflarea și ca moș Visarion să-i vadă găleata, cît e de plină.

— Douăzeci și trei ! o îndreptă bătrînul.

Fetița lăsă găleata jos, nedumerită :

— Păi am avut douăzeci și patru adineaori.

— Douăzeci și două !

— Moș Visarioane !...

— Hai, du-te, că încurci drumul !

Veneau alți copii, cu gălețile pline și în fruntea lor era Uță, sufiînd ca o locomotivă, dar voios să zici că-s prunele lui, nu ale bătrînului. Fetița se duse, și abătută, și nedumerită, neîndrăsnind să-și pună capul ei mic cu al unuia deprins la multe. Poate că era slabă de minte, încurca numărătoarea, fiindcă la cinci-șase găleți, hop, greșea cîte una.

— Cincizeci și șase ! gîfîi Uță.

Moș Visarion bombăni ceva și trase o linie, sub cele dinainte. Avea o deprindere bună, ca să nu tot stea să le numere : punea patru linii, iar pe următoarea o trăgea în picioare, peste celelalte, unindu-le în pachețele, de cîte cinci, și astfel vedea, dintr-o ochire, socoteala fiecăruia.

Uță se duse la tocitoarea din fund, se urcă pe scară, și după ce aruncă o privire în lături, să vadă cine-i pe-aproape, deșertă găleata.

Oricine știe cum se deșartă o găleată, cu orice ar fi ea plină ; o ții cu o mînă de toartă, sau de buză, sau o rezimi de marginea tocitoarei, cînd e s-o deșerți într-o tocitoare, apoi cu mîna cealaltă îi salți fundul ; poate să fie ceva mai ușor, chiar pentru mintea copilului ?

Iată însă că Uță făcea această treabă după alte deprinderi : după ce, ajuns la buza tocitoarei, rezemă găleata, o ținu cu o mînă de fund iar mîna cealaltă o băgă în prune, și numai după ce și-o propti bine, deșertă încărcătura. Dar nici de deșertat n-o deșertă dintr-o dată, ci lăsă prunele să curgă pe îndelete, pocnind și fleșcăind pe fundul tocitoarei, de parcă ar fi fost fără număr. Apoi îndreptă găleata și-atunci se văzu, de mirare, că, sub buza ei, la jumătate de palmă stătea nevinovat un fund de lemn, făcut pe măsură.

Tot aruncînd priviri în juru-i, dar cu o liniște care nu putea stîrni nici o bănuială, băiatul scoase fundul de scîndură subțire, îl desfăcu în două bucăți, ca două jumătăți de lună, cum îi era alcătuirea, și-l băgă în sîn, apucîndu-l cu cotul, ca să nu miște și să-și arate, prin cămașă, rotunjimea. După aceea porni din nou spre livadă, lègănîndu-și găleata prin fața bătrînului, căruia avu grijă să-i spună:

— Au fost cincizeci și șase, moș Visarioane ! Așa e ?

Bătrînul îmormăi ceva, aplecat asupra scîndurii. Dacă îl văzu că nu spune limpede o vorbă, Uță se opri, și repetă cifra, accentuînd-o, ca școlarii care învață în cor tabla înmulțirii :

— Cincizeci și șase ! Așa e ?

— Cincizeci și șase ! Hai, du-te ! bombăni, cu ciudă, hapsînul.

Uță nu pleca niciodată pînă nu-l făcea să spună cu gura lui numărul, și-așa era greu s-o mai încurce cînd venea data următoare, că doar nu venea peste o oră.

Te prindea chiar și mirarea de iuțeala cu care se mișcau nepoții morarului. Lucrau amîndoi laolaltă și-l luaseră cu ei și pe Culaie, fiindcă tot împreună aveau legămînt, să care cîte o mie de găleți, în socoteala motociclului de astăvară.

Acum cinci zile, cînd moș Visarion socotise să înceapă culesul și le trimisese vorbă să vină, copiii fuseseră, ascultători, la povarnă primii, încă din zorii zilei, și căraseră, gîfîind, cîte șaizeci-șaptezeci de găleți, pînă seara, nu mai mult decît erau în stare cam toți ceilalți mici-muncitorii.

De obicei, și cam la fel în toți anii, cei nici de tot și fetițele mai neîmplinite, adunau într-o zi plină treizeci-patruzeci de găleți, iar cei mai răsăriți, încă vreo douăzeci pe deasupra. Anul trecut, moș Visarion plătise zece bani de găleată ; anul ăsta, nu mai vroise să vină nimeni, decît cu plată îndoită — cinci găleți, leul — fiindcă ziceau, ticăloșii, luîndu-se după cealaltă lume, s-au scumpit toate, și gazul, și chibritul, și sarea, și tutunul, ca și cînd scumpirea asta i-ar fi privit pe ei, anume.

— Lasă, moș Visarioane, că și dumneata o să vinzi țuica de trei ori ca pînă acuma ! ziceau, mucoșii, pesemne îndemnați de-acasă, de vreo muiere a dracului, ori de vreun om hain la inimă.

Prune în sat făcea tot romînul, dar cazan nu mai aveau în anii din urmă decît moș Visarion, domnul Aristide, popa, primarul, perceptorul și secretarul primăriei ; ăsta din urmă în schimb nu avea prune, că venise de la oraș, trimes cu slujba, și, dacă văzuse cum stau socotelile, adusese cazan și făcuse povarnă, pentru cei care voiau să împartă țuica, dîndu-i lui din trei chile unul, dar avînd îndatorirea să le facă pe toate, să aducă și lemne, să țină și focul, tot timpul, dedesubtul cazanului.

Așa că, dacă moș Visarion nu le dădea prețul, copiii aveau unde se duce să strîngă prune. El n-ar fi putut dovedi toată livada numai

cu cei trei șerbi, cîștigați peste vară, și cu nepoții, care mai mult încurcau locul, decît să facă o treabă ca lumea.

Fiind deci nevoit să se supună, purta o ciudă nemărginită tuturor copiilor, îi blestema în gînd și se uita la ei cum se uită mîța la murătură, iar la numărătoare, din zece găleți le scădea cîte una, cîte două, ba chiar mai multe, după cît de sfios ori de tont era copilul.

In aceste zile, cînd trebuia să scoată bani seara și să-i împartă fiecăruia, dacă vroia să-i mai vadă și mîine, cîte zece și chiar cincisprezece lei unora, avea o singură mulțumire, că Trică, Uță și Culaie, socotiți la zece bani găleata, jumătate cît toată lumea, abia se plăteau de datorie — și nu trebuia să-i mai pună și pe ei la socoteală, cînd își scormonea banii.

A doua zi de cules, cei trei prieteni care adunau împreună, pesemne se așezaseră la treabă cu tot îndemnul, hotărîți pare-se să scape mai repede de datorie, că pînă seara făcuseră o sută de găleți fiecare, spor nemaipomenit niciodată la niciunul.

A treia zi, numărul crescu încă, ajungînd la o sută douăzeci, ceea ce începea să aducă a minune. Așa, într-o săptămînă, ar fi făcut mia — și atunci ori măreau și ei prețul, ori se duceau să care aiurea.

Moș Visarion avea, în fundul livezii, sus, peste rîpă, cincizeci de pruni dintr-un soi anume, ale căror prune nu se amestecau cu celelalte, fiindcă dădeau o țuică mai bună. Acolo mergea și mai greu culesul, pomii fiind mai înalți, drumul lungindu-se, și mai cerînd, pe deasupra, să te cațeri pe o rîpă înaltă de trei ori cît statura copiilor.

De obicei, pentru acea parte a livezii, care se culegea la urmă, făcea învoială deosebită, nimeni neînțelegînd să se bage dacă nu căpăta măcar cinci bani mai mult la găleată, decît pentru restul livezii.

Și-atunci în afurisenia lui, bătrînul se hotărî să înceapă și-acolo culesul, folosindu-i pe cei trei prieteni, că ei n-aveau încotro, înglodați fiind în datorie.

Seara, aflîndu-i hotărîrea, copiii se duseră la canton și stătură de vorbă cu Cazimir, plîngîndu-se de hainia bătrînului.

— Să mărim fundul, Cazimire! zise Uță, aproape plesnind de furie.

Aceste vorbe arătau o hotărîre tot atît de limpede pe cît de ascuns ar fi putut să le pară înțelesul. Ce-are de-a face fundul, și care fund anume, cu livada bătrînului?

— Bine, hai în atelier! încuviință cantonierul, ridicîndu-se și luînd o găleată cu dînsul.

In atelier, ca să-i zicem așa, de vreme ce de-aici ieșise automobilul, nu se mutase nimic de cînd îl cotrobăiseră militarii ; dar cine s-ar fi uitat mai cu luare-aminte, ar fi văzut totuși schimbare. Nu se afla nimic nou, nu, nici pe tejgheaua dulgherului, nici pe bancul mecanicului ; în schimb, pe dedesubt, prin unghere, se iviseră niște țevi, niște sîrme, și altă fierărie, semn că meșterul aduna materie primă.

Copiilor însă nu le era mintea acum la născociri viitoare ; pe ei îi ardea culesul prunelor, mia de găleți, ca să scape de datorie.

Cazimir trînti găleata pe tejghea, și o privi o vreme, părînd că se gîndește, răsucind-o în minte în toate felurile. Pe urmă, puse mîna la vreo cinci degete de buza ei, și întrebă, cu nehotărîre :

— Aici o fi bine ?

— Bine ! sări Uță, în furia lui fiind gata să primească orice măsură.

— Cam prea mult, Cazimire ! se împotrivi înroșindu-se sfiosul Culaie.

Apoi își duse mîna la gură, așteptînd o tuse care nu vroia să vină. Tușise zece zile într-una, pe urmă îi trecuse, rămăsese doar cu o slăbiciune, dar tot i se părea că-l încearcă o rîcîială în piept, și își tot ducea mîna la gură, mirat că tusea nu vine.

Cazimir lăsă mîna mai jos, cam cu o santimă.

— Aici ?

De data asta nu mai răspunse nimeni. Uță pufnea, părîndu-i-se prea mare.

— Hai, Trică, spune tu, atunci unde să fie ?

— Eu zic să lași măcar o palmă deasupra, Cazimire.

— O palmă de-a ta, ori de-a mea ?

— De, așa, o palmă mijlocie.

Fiind luată hotărîrea, împotriva dorinței mezinului, Cazimir măsură cu compasul lemnarului deschiderea găleții la înălțimea aceea, o împărți pe din două, făcînd rază din diametru și trase un cerc, pe două scîndurele unite, care ar fi putut să pară una. Nu-i mai rămase apoi decît s-o taie rotund, cu fierăstrăul subțire, să netezească marginea lemnului, cu rașpilul, făcînd-o și puțin piezișă, ca peretele găleții, și cu asta fu gata născocirea.

— Hai, acu' tăiați voi, încă două !

Plecînd mai tîrziu de la canton copiii aveau fiecare în sîn scula cu care să-l lucreze pe moș Visarion hapsînul...

Aici e trebuitor să ne întoarcem puțin în urmă, spre a vedea de unde le venise gîndul scîndurelelor, căci, după cîte s-a înțeles, nu le făceau acum prima oară.

În prima zi de cules, copiii căraseră gălețile pline, spetindu-se ca proștii pentru motociclul acela care dacă nu-l luau ei, ar fi ruginit mai departe, neaducîndu-i nici un fel de folos bătrînului. Seara, venind la canton, Uță, care nu vorbise nimic toată ziua, începuse să turuie, arătîndu-și furia. Adică de ce să le pună la socoteală moș Visarion jumătate plată decît luau toți copiii ?

— Jumătate ne dă, jumătate să fie și prunele ! Nu-i drept așa, Cazimire ? Să împărțim găleata în două — ce crede el, hapsînul ?!

Socotind că judecata copilului era întru totul bună, Cazimir o încuviințase, fără să mai stea mult pe gînduri. Așa le făcuse el, născocirea fiind a lui Uță, primele funduri, puse cinstit la jumătatea găleții, ceea ce avusese drept urmare că a doua zi copiii ridicaseră numărul de la șaizeci la o sută. Dar nici așa nu era bine, fiindcă numărul cinstit s-ar fi cuvenit să fie dublu, ca să crească și prețul muncii în aceeași măsură, să nu fie plătiți ei mai puțin decît restul copiilor

Și-atunci, chibzuind toți patru împreună, socotiseră să facă alte funduri, mai mari decît primele, deoarece dacă împarți găleata în două, drept, cum făcuseră ei prima oară, partea de jos, economia copiilor, rămînea mult mai mică decît cea de deasupra, a bătrînului, știut fiind că orice găleată e mai îngustă la fund decît la gură.

De data asta chibzuiala se dovedise și înțelept și cinstit făcută, numărul găleților cărate în zilele următoare ridicîndu-se la o sută douăzeci de căciulă. Atît că vrednicia copiilor îl împinsese pe moș Visarion la acea ticăloșie, să-i pună la cules în livada de sus, unde prețul găleții fusese totdeauna măcar cu jumătate mai mare decît în restul livezii, aflate mai la îndemînă.

Această ultimă dovadă de lăcomie din partea bătrînului, dusese la ultima întîmplare din atelierul cantonului. Ascultîndu-le păsul și văzînd mai ales că Uță spumega de furie, Cazimir socotise trebuitor să „corecteze“ încă odată prețul culesului, spre a-i scuti pe copii să se spetească de pomană, în folosul bătrînului.

Așa că astăzi, la vremea prînzului, Uță ajunsese la a cincizeci și șasea găleată, la a cincizeci și doua Culaie, iar Trică le-o luase amîndurora înainte, fiind și mai voinic, avînd și piciorul mai iute.

— Cincizeci și șapte, moș Visarioane !

— Bine, bine !

Bătrînul trăgea liniuța, înciudat că pe dracii ăștia trei nu-i putea încurca la număr. Parcă erau vorbiți, parcă făcuseră școală ca să-l scoată pe dînsul din fire!

— Șaizeci și cinci, moș Visarioane.

Ăsta era Trică, venind cu găleata de parc-ar fi avut un fulg îr mînă.

— Ia să văd, e plină?

— Plină cu vîrf! Scrie-o!

— Bine, bine!

— Șaizeci și cinci, moș Visarioane, scrie că pe-urmă uiți s-o pui la număr!

Afurisiți copii! Uite așa îl chinuiau toată ziua! Noroc că mai erau ceilalți, pe care îi răzuia la toată clipa cînd îi venea bine, trăgînd linia peste cea dinainte.

— Douăzeci și șapte, moș Visarioane!

— Și șase! Mă Duțule, nu umbla cu pungășia de mic, că nu-ți mai rămîne ce să furi cînd oi fi mare!

— Păi cum, moș Visarioane, douăzeci și șase au fost adineauri!

— Așa? Adică tu ții minte mai bine decît ce scriu eu colea? Hai, du-te, că încurci drumul!

La căderea serii, moș Visarion strînse găleții, de la fiecare, cercetîndu-le dacă sînt în stare bună, amendîndu-i pe unii, cu cîte un leu; cu cîte doi, pentru o toartă strîmbă, pentru o zgîrietură.

— Păi așa a fost, moș Visarioane!

— N-a fost, că ți-am dat-o nouă!

Sfîrșind cu strînsul găleților, pe care le puse în povarnă, bătrînul, urmat de copii, se duse să cerceteze livada, locul și prunii unde adunaseră fiecare — și iar mai dădu niște amenzi, pentru o cracă nescuturată bine, pentru o prună rămasă pe jos, prăpădită că n-ar fi ciugulit-o nici ciorile.

Pe urmă se întoarse în fața povernei, se așeză pe scăunel și, punîndu-și scînduroiul pe genunchi, începu să facă socotelile, plătindu-i fiecăruia după numărul găleților, dar neuitînd să scadă amenda, pe care o ținea minte totdeauna, chiar dacă n-o trecea pe hîrtie.

Copiii plecau, cîte unul, cîte doi, după cum stăteau cu casa, după cum se aveau ei bine — cercetîndu-și banii cu nedumerire; nu era unul și nu era seară să nu aibă o pagubă la numărătoare; nu știu cum se făcea că în mîna lui moș Visarion frăncuții erau atîția sau atîția numărați pe față și la lumină, iar cînd îi numărau ei singuri, scădeau, din zece doi, ori măcar unul, de parcă li s-ar fi topit în mînă.

Cei trei prieteni plecară la urmă; bătrînul anume îi ţinea, ca să le facă în ciudă, că şi ei îl înciudau, cît era ziua. Nu aveau de luat nici un ban, dar trebuia să fie încheiată socoteala, să ştie fiecare cît s-a scăzut din datorie.

— O sută douăzeci şi cinci! zise moş Visarion, după ce adună găleţile lui Trică.

Nu îndrăsni să ciupească măcar una, acum, în ultima clipă.

— Aşa e! încuviinţă băiatul. Şi cu patru sute două dinainte, fac cinci sute douăzeci şi şapte. Au mai rămas patru sute douăzeci şi trei, moş Visarioane!

— Mă, că iute ai făcut tu socoteala! Asta o s-o vedem la urmă.

— Ce s-o mai vedem, că eu o ştiu de pe acuma!

Uţă cărase o sută cincisprezece găleţi, şi socoteala bătrînului se arătă bună.

Mai rămăsese Culaie, cu o sută şapte. Ştiindu-l mai sfios decît nepoţii morarului, moş Visarion socoti să-l ciupească măcar pe el cu o găleată-două, că altfel nu-şi potolea mîncărimea din inimă.

— O sută cinci! zise, adunînd de-a latul scîndurolului.

— O sută şapte! stărui băiatul.

— Ba o sută cinci!

Culaie îşi duse mîna la gură, să-şi înăbuşe tusea care parcă tot pornea şi nu vroia să vină, se făcu roşu, pe urmă palid — şi zise:

— O sută şapte, moş Visarioane!

Dar cînd zise asta, făcu un pas înainte, el sfiosul, şi bătu cu pumnul în scînduroi, care sări în sus, gata să lovească în bărbia bătrînului.

— Bine, o sută şapte! încuviinţă stăpînul, înmuindu-se deodată, în loc să se înfurie.

— Uite aşa trebuie să-l iei! zise Trică, la poartă, dîndu-i cu cotul lui Culaie, într-un gest care nu însemna doar încuviinţare ci şi uimire. Aşa trebuie să-i iei pe toţi care fac pe nebunii. Dar cum ţi-a venit ţie...?

Culaie îşi duse mîna la gură.

— Mă tot încearcă o tuse, răspunse, cu sfiala lui cunoscută. Mi-e să nu cad la pat şi să rămîn cu datoria. Altminteri aş fi zis, treacă de la mine!

Şi, spunînd aceste cuvinte, în ochii lui blînzi şi plini de lumină, se citi deodată o spaimă şi-o deznădejde pe care n-o văzură copiii.

— Las' că nu cazi tu la pat! îl îmbărbătă Trică.

Văzîndu-i la poartă, mama lui Culaie veni către dînşii:

— Cîte ai făcut astăzi?

— O sută șapte, mamă.

— Hai să scapi mai repede de datoria aia, să mai cari și pe parale, că nevoi sînt o mulțime.

Apoi adaugă:

— A fost Gît Mort după tine. Zice să te duci la școală că altminteri ne dă amendă.

— M-oi duce, după ce-oi termina colea.

Trică intră în vorbă:

— Trebuie să ne grăbim, măi Culaie, că și domnul Aristide are de cărat prune. Altfel rămînem repetenți și-i mai mare rușinea!

De jos, dinspre primărie, venea o femeie cu broboada lăsată pe ochi, ținînd într-o mînă, mototolit, un plic galben, cu mîna cealaltă trăgîndu-și copilul. Mama lui Culaie se lipi de poartă și-o privi împietrită cum urca drumul.

— Lele Rădițo! o chemă cu sfială, cu spaimă, cînd femeia ajunse în dreptu-i.

Aceasta întoarse capul o clipă, arătîndu-și fața rece și pămîntie, cu ochii înghețați sub broboadă, apoi se duse mai departe fără să răspundă, fără lacrimi, fără suspine, cu plicul într-o mînă, cu mîna cealaltă trăgîndu-și copilul...

Capitolul XXIII

ZI DE INVĂȚĂTURĂ

Domnul Aristide nu era din sat, venise învățător pe la 915, înatea ăluilalt război și rămăsese aici, că-i mersese bine. Azi avea pensie și era gospodar de frunte, cu casă înaltă, cu livadă, cu povarnă și cu ceva amestec la niște tăieri de pădure.

Acum, dacă plecase învățătorul tînăr cu războiul, domnul Aristide făcuse așa fel să-i țină locul, ca să nu-l înstrăineze, învățătorul tînăr nefiind altul decît ginere-su. Că nu pentru leafă se luptase dînsul, aceasta fiind floare la ureche la un om care cîștiga cu miile, dar de ce să vină alt învățător și să strice copiii ?

Școala, după lege, se deschisese la 15 septembrie, pe timpul ploilor, dar timp de o săptămînă clasa rămăsese pustie, fapt care domnului Aristide nu-i încurcase de loc socotelile. Pe urmă însă, făcîndu-se timp frumos și venind vremea potrivită pentru strîns prunele, învățătorul începuse să umble pe la primărie, plîngîndu-se primarului, notarului și tuturora care țineau soarta satului în mînă, că se prăpădește școala, se duce dracului învățătura.

— Să-i mai lăsăm, domnule Aristide ! zicea primarul. Fii și dumneata înțelegător ; oamenii lipsesc din comună, e tocmai vremea de cules prunele, cine să le culeagă dacă nu copiii ?

— E o chestiune de economie națională ! adăuga notarul. Nu e îngăduit să lăsăm să se prăpădească un bun care aduce venit țării, tocmai acum cînd țara are mare nevoie !

Parcă pe domnul Aristide nu tot asta îl durea: prunele? Așa că nu se lăsase, se dusese și la oraș, să se plîngă revizorului, pînă ce venise hîrtie, cu peceții, silind autoritatea să aibă grija copiilor.

In acest chip, astăzi, ultima zi a lunii, domnul Aristide stătea pe catedră cu un taler în față și tăia tutun, cu briciul, mărunt ca mătasea porumbului. Nu-i plăcea tutunul de la Regie, ori era prea scump — și-atunci avea vorbă cu niște oameni care-i aduceau frunze, făcute păpuși, tutun curat, nu cu dresuri de spițerie.

Vreo douăzeci de școlari, băieți și fete, de vîrste felurite, stăteau în bănci și spuneau în cor tabla înmulțirii:

— Două ori una, două; două ori trei, șase; două ori patru, opt...

Invățătorul n-avea cu ce să-i îndrepte, învățătura mergea de la sine, el nu făcea decît să mînuiască briciul, în același ritm cu tabla înmulțirii. Oricum ar fi încercat altfel, îl ținea ceva de cot, sau de umăr și nu putea să se miște decît cum scandau copiii, ca soldatul care, vrînd-nevrînd, bate pasul după fanfară.

La o vreme însă, tot înfrînîndu-și briciul, fiindcă era ușor și tot dădea s-o ia înaintea copiilor, își ridică ochii din taler și strigă, zburdindu-și mustața de culoarea tutunului:

— Mai repede! Asta-i prohod, nu tabla înmulțirii!

Timp de vreo jumătate de oră lucrul merse fără turburare, din partea nimănuia. Invățătorul tăiase trei păpuși, făcînd un stog de tutun pe catedră, iar copiii ajungeau cine știe a cîtea oară la sfîrșitul cîntării, spunînd ultima cifră mai mare și mai repede, cu graba omului care pune punct la sfîrșitul unei fraze pline de încîlcire:

— Zece ori nouă, nouăzeci; zece ori zece, o sută!...

Domnul Aristide lăsă briciul jos, îndesă tutunul afînat, prețuindu-l din ochi, își trase ochelarii pe vîrful nasului și se uită la copii pe deasupra lentilelor.

— Spuneți după mine: Guten Tag!

In clasă se ridică un amestec de glasuri, scoțînd sunete de toate felurile, după care un neamț nici n-ar fi bănuit că i se dă bună ziua.

— Spuneți: Gut Morgen!

Nici acum nu se deslușì ceva mai limpede în glasul copiilor.

— Incă o dată: Gut Morgen!

Iată de ce i se zicea domnului Aristide Gît Mort — încă din timpul celuilalt război, uitat acuma. Școlarii lui de atunci erau azi oameni în toată firea, dar și ei învățaseră la vremea aceea limba germană, ca să dea binețe după cuviință, nemților care le intrau în ogradă

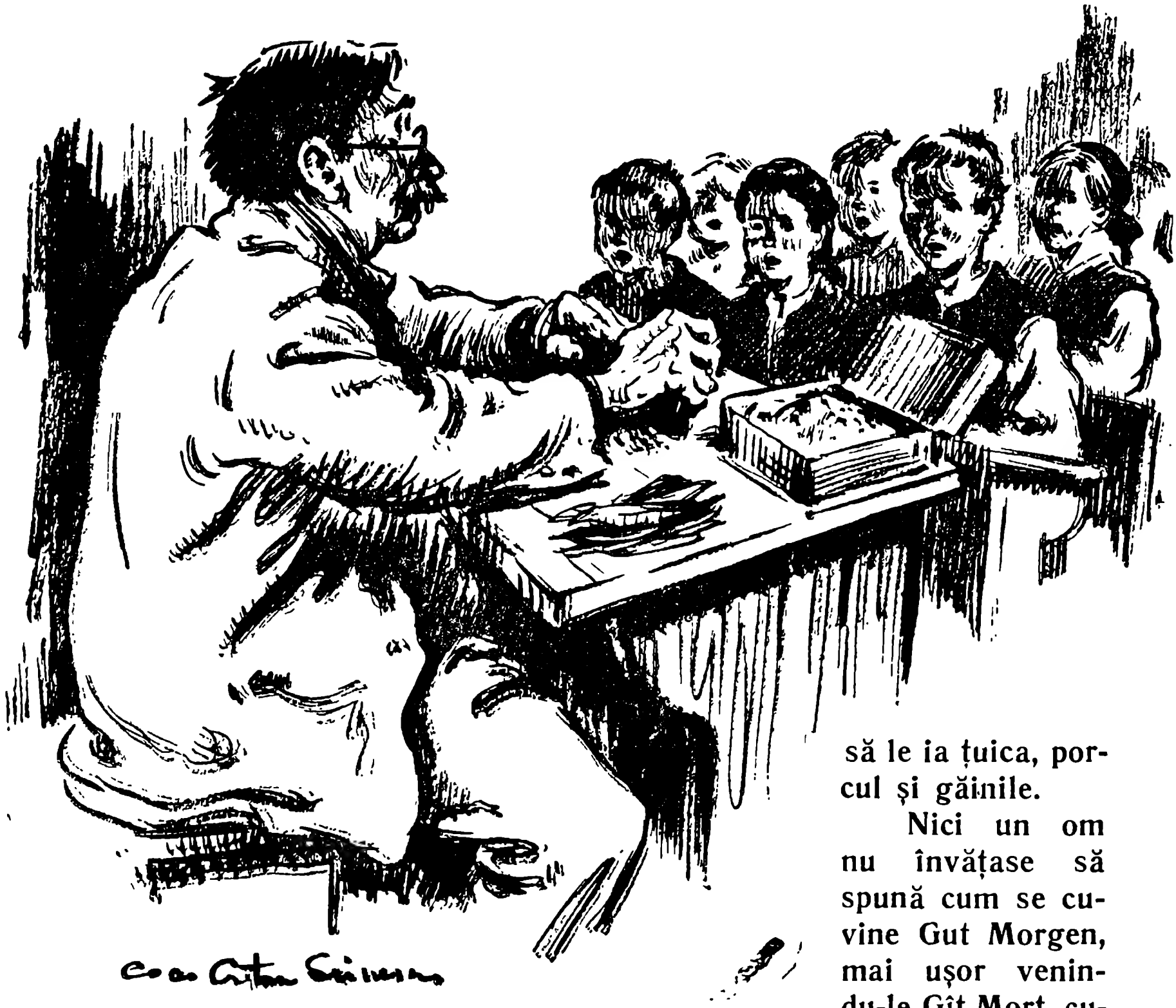

să le ia țuica, porcul și găinile.

Nici un om nu învățase să spună cum se cuvine Gut Morgen, mai ușor venindu-le Gît Mort, cuvînt care, nefolosindu-le în daravelile cu nemții, rămăsese al doilea nume al învățătorului.

— Ziceți după mine: Gut Abend!... Hai, și-acum duceți-vă, să vină ceilalți.

Copiii se ridicară cu zgomot, ieșiră pe ușă și se năpustiră în livada aflată peste gard, în spatele școlii, unde era și gospodăria învățătorului. Orice s-ar fi spus, mai bine să cari prune decît să repeți tabla înmulțirii!

Alți vreo douăzeci de copii le încredințară gălcțile și intrară în școală, cum s-ar fi dus la tăiere. Clasa era posomorîtă și friguroasă, pe cînd afară bătea soarele!

Între timp, domnul Aristide îndesase într-o cutie mare de tablă tutunul tăiat mai mărunt decît la Regie, iar dintr-un săculeț aflat sub catedră scosese alte păpuși și le pusese deasupra. Pe cînd copiii intrau în clasă, spunînd sfioși bună ziua, învățătorul își scosese cureaua de la pantaloni, o agățase de un cui al tablei și începuse să ascută briciul, cu mișcarea frizerului.

— Cîte găleți ați adunat, Puicuță? întrebă, fără să se întoarcă, urmîndu-și treaba începută.

Puicuță nu era o vorbă spusă spre a mîngîia copilul, ci un nume, și încă un nume de familie. Pe băiat, pus pesemne să aibă grija celorlalți, îl chema Stancu Puicuță și, în ciuda numelui, semăna mai degrabă cu un curcan decît cu o găinușe, că era cel mai mare din clasă, ca ani și ca înălțime; iar ca apucături, le avea întocmai pe ale curcanului, pășind împăunat, cu gîtul în piept, făcînd gușă — numai că nu avea aripi cu pene, să bată din ele. La învățătură nu mergea bine, dar cînd era să facă o treabă în ograda învățătorului, te puteai bizui pe el, nimeni, nici chiar un om în toată firea, n-ar fi făcut-o cu mai multă temeinicie.

— Trei sute de găleți, domnule! răspunse Stancu Puicuță, umflîndu-se în pene.

Domnul Aristide rămase cu briciul în aer, uimit de atîta vrednicie, dar nici nu întoarse capul, nici nu spuse, în afară de o mormăială, vreun cuvînt de mulțumire. După ce termină cu ascuțitul, veni la catedră și, uitîndu-se pe deasupra ochelarilor, se adresă găliganului:

— Puicuță, zi după mine: Gut Morgen!

— Gîtmorgă! zise găliganul.

— Zi: Guten Tag!

— Gîtag! repetă școlarul.

— Zi: Guten Abend.

— Gîtabă.

— Bine!... Acum du-te în livadă și ai grijă de dracii ăia!

Treaba cu adunatul prunelor în sat se așezase greu, dar mulțumitor pentru toată lumea. Bărbați nu erau, se știe, fiind luați toți, ori la război, ori la lucru. Nevestele abia pridideau cu grija plozilor și-a gospodăriei. Moșnegii, dacă mai erau în putere, făceau și ei cîte un lucru pe lîngă casă, tăiau o găteajă, răsturnau fînul, măturau ograda. Flăcăii, cîți nu aveau încă vîrsta oștirei și nu lucrau nici la oraș, plecau de cu noapte la tăiat de lemne și nu se întorceau decît seara,

treabă în care avea mare amestec domnul Aristide, că el îi tocmea, el îi trimetea la pădure.

Pentru strînsul prunelor, mai rămîneau copiii ; dintre aceştia, optzeci şi ceva de suflete aveau vîrsta şcolii, şi învăţătorul îi cerea, ameninţînd că altminteri se duce iar la oraş şi face gălăgie.

Atunci, stînd de vorbă, primarul, cu notarul, cu perceptorul şi cu secretarul primăriei, deşi acesta nu avea de strîns nici o prună, ajunseseră la o înţelegere, făcîndu-l şi pe domnul Aristide să o ia ca bună: să meargă copiii la şcoală cu schimbul, o zi unii din ei, o zi alţii, ca să fie şi ţuică şi învăţătură.

Firește, asta privea numai timpul dimineţii, după amiezile toată copilărimea fiind slobodă să strîngă prune, fiecare acolo unde avea făcută tocmeala din vreme.

Şi astfel astăzi treaba mergea bine, nefiind primejdie să rămînă undeva măcar un prun necules la vreme. Chiar şi domnul Aristide avea mulţumire: dacă din cei patruzeci şcolari care îi veneau zilnic folosea jumătate din ei, cu schimbul, la culesul prunelor, în două săptămîni sfîrşea treaba, nu-i mai rămînea decît să-i pună la strîns găteje, ca să aibă cu ce fierbe cazanul.

Acestea erau gîndurile care-i treceau prin minte chiar acum, învăţătorului, în clipa cînd Stancu Puicuţă ieşea pe uşă, iar el, terminînd cu ascuţitul briciului, se pregătea de tăiat tutunul.

— Trică ! strigă domnul Aristide, privind iarăşi pe deasupra ochelarilor, cum îi era obiceiul.

— Da, domnule !

— Ieşi în faţă şi pune-i să spună tabla înmulţirii !

Îndată de sub briciul învăţătorului începu să cadă mătăsos tutunul, iar clasa se umplu de glasurile copiilor:

— Una ori una, una ; două ori una, două...

Şcolarii stăteau în bănci cu ordine, de o parte fetele, de alta băieţii, în băncile din faţă cei de clasa întîia, pe urmă cei de-a doua, şi aşa mai departe. Dar Uţă, deşi într-a doua, se folosea de puterea lui Trică, monitorul, şi stătea lîngă Culaie, la clasa a treia. De obicei era mîndru şi se umfla în pene, astăzi însă îl rîcîia ceva pe inimă şi s-ar fi certat cu toată lumea.

— Da' tuşeşte odată, că mă apucă pe mine ! zise, întorcînd capul spre Culaie, care tot încerca să icnească şi îşi tot ducea mîna la gură.

Vecinul îi zîmbi, cu bunătate şi cu nedumerire.

— Nu-ş ce am, că mă tot încearcă, da' nu-mi vine !

— Atunci stai ca oamenii !

Şi întîlnind privirea aspră a monitorului Uţă intră repede în corul copiilor, care cîntau tabla înmulţirii:

— Patru ori una, patru; patru ori două, o-opt...

Ieri, la moş Visarion, Uţă se spetise cu căratul prunelor, că făcuse o prostie. Incă de la a doua găleată, fiindu-i cine ştie cum gîndul aiurea, adică uitîndu-se la Ilincuţa ţaţei Frusina, ochiată şi sprîncenată şi cu băsmăluţă ca frunza verde a nucului, stîndu-i afurisitei codane grozav de bine, băiatul nu mai făcuse treaba după cuviinţă. Uitînd să ţină cu mîna şi răsturînd găleata fără chibzuială, fundul de lemn se dusese în tocitoare o dată cu prunele...

Băsmăluţa verde, fir-ar să fie! Să te bagi în tocitoare ar însemna să rămîi acolo, înotînd în prune... Să cauţi un cîrlig, ori altceva potrivit trebuinţei, ar însemna să-l stîrneşti pe moş Visarion, şi pe urmă, ţin-te!..

Ca urmare, în ziua aceea, Uţă trebuise să care găleţile pline, spetindu-se — şi, cu tot ajutorul dat de Trică şi de Culaie, nu putuse să facă pînă seara decît cincizeci la număr...

Asta îl rîcîia acum la inimă, ca să nu mai spunem cît îl dureau şalele. Dar astăzi după masă, avea să-şi scoată pîrleala! Fiindcă aseară, trecînd pe la canton, îi poruncise lui Cazimir un fund şi mai mare — avea în sîn cele două bucăţele, le pipăia cu cotul, ca să le simtă acolo şi să-şi aline rîcîiala din inimă. Cu fundul ăsta, abia dacă mai încăpea în găleată o mînă de prune, atît cît să nu se vadă scîndura. Ce credea el hapsînul!...

Tocmai aici fiind cu gîndul, — în vreme ce cu gura Uţă zicea de zor tabla înmulţirii, — uşa se deschise şi în prag se ivi, cine? — moş Visarion, cu pălăria în mînă, arătîndu-şi capul lătăreţ şi cucuiul.

— Noroc bun şi spor la prune! strigă noul venit, ca să întreacă glasul copiilor.

Învăţătorul ridică mîna.

— Tăcere!

In clasă se lăsă linişte; copiii îşi făceau semne arătînd spre cucuiul bătrînului, dar nu îndrăzneau să rîdă, ori măcar să chicotească nici unul, că domnul Aristide nu ştia de glumă, o dată lăsa briciul şi înşfăca bastonul.

— Ce nevoie te aduce pe la mine, moş Visarioane? întreba în acest timp învăţătorul.

— Păi uite ce e, domnule Aristide; am venit la dumneata cu o nevoie; nu cumva îţi prisoseşte vreo tocitoare?

— Ce, ai făcut aşa multe prune?

— In livada de jos, nu cine ştie cîte, aşa, ca în toţi, anii ; dar prunii de sus, ăia altoiţi, au rodit nevoie mare.

— Ce vorbeşti !? făcu înciudat învăţătorul, deşi ai fi zis că se bucură.

— Da ; gîndeam să umplu din ei o tocitoare, dar cred că au să iasă două ; asta-i aproape plină. Am băgat pînă acum două mii cinci sute de găleţi în ea, şi n-am cules decît jumătatea prunilor...

— Două mii cinci sute de găleţi ! Hm !... N-am, moş Visarioane ! Ştii că strîng şi eu acum prunele.

— Parcă aveai tocitoarea aia mare, care a stat goală în anii din urmă.

Domnul Aristide îşi trase ochelarii la loc si începu să taie tutunul.

— Nu pot să ţi-o dau. S-au făcut şi la mine mai multe prune... Trică, tabla înmulţirii !...

Moş Visarion ieşi pe uşă, fără să se mire de zburleala învăţătorului. Care răchier o să se bucure, aflînd cît ţi-au rodit ţie prunii ? Aşa că bătrînul nu găsi înţelegere la nimeni, nici la primar, nici la notar, nici la oamenii care aveau tocitori pe sub şoproane. Lumea nu-l prea ţinea la inimă nici altminteri, d-apoi acum, cînd afla cît i-au rodit prunii ? ! Ba încă, secretarul primăriei îi spuse, fără ruşine :

— Dacă n-ai unde le pune, dă-mi-le mie să le fac ţuică, două kile dumneata, eu unul !

Auzi îndrăzneală ! Ce-i cerea secretarul : să dea prunele în dijmă, el care avea povarna lui, cu trei cazane, cum nu se găsea la nimeni !

Moş Visarion se întoarse acasă, bombănind, în mare încurcătură. Ce să facă el cu prunele, şi tocmai cu cele mai bune ? Să le dea de pomană, să le arunce pe gîrlă ?

Dacă ar fi ştiut din vreme, ar fi cumpărat pe vară o tocitoare, că atunci n-avea nimeni zor cu prunele — şi n-ar fi cerut pe ea multe parale. Dar de unde să ştie, că, aşa cum se arătau, prunii nu păreau să aibă mai mult rod ca în toţii anii ?

Tot gindind aşa, bătrînul intră în povarnă şi pipăi tocitorile, pînă ajunse la cea din fund, mai mare. Băgase în ea două mii cinci sute de găleţi — ar mai fi putut să bage încă pînă la trei mii — asta însemna două zile — şi p-ormă...

Incepea să fiarbă borhotul în povarnă, se ridicau mirosuri dulci-acrişoare, înţepînd nasul şi făgăduind ţuică bună.

Moş Visarion se ferea să ridice greutăţi, ori să urce scările, fiindcă

avea un beteşug, o ruptură de prapure, cum spun ţăranii, şi dacă nu-şi purta de grijă, putea să-i iasă maţele afară.

De data asta, era prea mare trebuinţa de a şti limpede cît loc mai rămînea în tocitoarea cea mare. Deci, după ce se apăsă cu mîinile sub pîntece, aşezîndu-şi maţele bine, bătrînul puse piciorul pe scară, şi începu să urce, cu binişorul, oprindu-se la fiecare treaptă şi cercetîndu-şi vătămătura.

Ajunse el sus şi, ţinîndu-se cu mîinile de buza tocitoarei, îşi aplecă ochii înăuntru, căutînd faţa prunelor. Dar, ori în povarnă era prea întuneric, ori lui îi slăbise vederea...

Deodată, bătrînul icni şi, luîndu-şi mîna de sub pîntec, o duse la inimă. Ce însemnătate mai avea acea vătămătură, cînd el simţea că îl apucă damblaua?

Prunele, încă proaspete, neintrate în mustire, luceau în întuneric ca ochii dracilor, că nu erau acolo unde se aştepta să le vadă, ci pe fondul tocitoarei, să zici că le luase Scaraoţchi, altfel neavînd pe unde să piară.

Un timp, moş Visarion rămase buimac, ţinîndu-se cu o mînă de doagă, cu una ţinîndu-se de inimă, pînă ce desluşi, peste prune, nişte scîndurele, rotunde, ca un fund de doniţă rupt în două. Şi iarăşi crescu buimăceala bătrînului... Dar deodată, i se făcu lumină în creier, fiindcă altminteri avea mintea deprinsă cu toate pungăşiile.

Acum înţelegea şi sporul ciudat al copiilor, şi rodul încă nemaivăzut al prunilor...

— Apoi atunci lasă! zise, cu glas tare, în timp ce cobora pe scară cu mîna la vătămătură. Să mi se usuce prunii, să-mi piară albinele dacă n-am să fac ţuică din pielea voastră, cîinilor!

Şi cînd zicea aşa, mînia stîrnea în el mai multă fierbere decît stîrneau prunele tescuite, în toate şase tocitoarele din povarnă.

Capitolul XXIV

SULTANUL ŞI MĂGARUL

Venise octombrie şi adusese cu el ploile, altă ploaie, măruntă, rece, stăruitoare, făgăduind să ţină cu săptămînile.

În livada lui moş Visarion, trei umbre ude alergau cocoşate pe sub pomi, culegînd prunele. Era rece ploaia, rece pămîntul chiftit cu apă, reci prunele — reci ca gheaţa mădularele acelor umbre.

Se sfîrşise peste tot culesul, de o săptămînă, acum cazanele începeau să fumege, copiii înteţeau focul, moşnegii se învîrteau pe la gura ţevilor, poftind la ţuică nouă şi în aşteptare adulmecîndu-i aburul care gîdila nările.

Numai la moş Visarion, deşi mergea povarna, cu toate trei cazanele, mai erau încă de cules multe prune. Bătrînul ştia că, pînă nu dă îngheţul, pruna rămîne bună; nu se mai zorea să le strîngă cu gloata copiilor, plătind bani grei, cînd avea în mîna lui cele trei umbre, datoare să-i culeagă livada fără o para chioară.

Le încolţise cu mare meşteşug moş Visarion pe acele umbre care erau Trică, Uţă şi bietul Culaie. Iată în ce fel se petrecuse, în ziua aceea, nenorocirea copiilor:

Terminînd ei cu şcoala, nepoţii morarului îmbucară iute ceva, că-şi luaseră într-o legăturică unele de-ale gurii, Culaie se abătu peacasă, să soarbă o strachină de fiertură, şi-apoi tustrei se înfăţişară la datorie, în livada bătrînului. Le mai rămîneau de cărat laolaltă cinci sute de găleţi şi nădăjduiau să termine robia într-o jumătate de

zi, astăzi, și mîine, într-o zi plină — că a doua zi, după regula hotărîtă în comună, erau slobozi de școală.

Moș Visarion se afla la locul lui, în fața povernei, împărțind gălețile copiilor și înjurîndu-i după cum îi era firea. Își luară și cei trei prieteni uneltele în primire, și porniră.

Dar Uță, mai înainte, se duse cu găleata lui și-o bägă în ochii bătrînului:

— Moș Visarioane, uite, e ciocnită, să nu spui deseară că a fost nouă!

— Bine, bine!

— Ține minte, moș Visarioane, să nu avem vorbă la urmă!

Bătrînul mai mormăi ceva, pipăindu-și cucuiul; se vede că în cucuiul acela își avea sălaș la el și răutatea, și mînia.

Pentru început, lucrul fu ca în toate zilele. Gloata copiilor se răspîndi prin livadă, spunîndu-și vorbe rele și înghiontindu-se, iar cei trei se duseră sus, unde, după ce aruncară cîte o privire în lături, scoaseră din sîn fundurile, le potriviră, și se apucară să adune prune.

Firește, cel dintîi se înfățișă la povarnă Uță, că avusese de făcut treaba cea mai puțină; la el, fundul de lemn se afla sub primul strat de prune.

— Una, moș Visarioane!

— Stai aici! îi porunci bătrînul.

— De ce să mai stau? Uite, e plină; mă duc s-o deșert, să nu pierd vremea de pomană.

— Stai! scrîșni moș Visarion, roșu în vîrful cucuiului.

Băiatul lăsă găleata jos, scoase din sîn un codru de pîine și începu să îmbuce, umflîndu-și obrajii; el, dacă nu făcea treabă, simțea leșin de foame la inimă — și asta nu doar astăzi, ci totdeauna.

Veni și Culaie, și pe el îl opri bătrînul asemenea, iar după Culaie, iată-l și pe Trică, mirat puțin de lenevia primilor.

— Una, moș Visarioane!... Hai, ce v-ați oprit? Vă arde să căscați gura?

— Stai!... Voi ăștilalți așteptați că vin acuma!

Culesul se opri pentru o vreme; copiii se strînseseră șir în fața povernei, cu gălețile pe care nu le scria nimeni. In chip ciudat, bătrînul se feri să dea în vileag pungășia — și îi luă pe cei trei vinovați în odaia lui, unde nu era nimeni, să-i judece în liniște.

Vezi, dacă s-ar fi aflat în sat ce pățise, ar fi rîs și s-ar fi bucurat toată lumea. Așa, cum hoțomanii nu aveau nici un cîștig să bată toba, treaba rămînea înmormîntată între ei, în odaie.

— Deșertați gălețile! le porunci, cînd fură cu toții înăuntru, cu ușa închisă, tras fiind și zăvorul.

— Moș Visarioane!...

— Deșertați, mișeilor!

— Păi se murdărește țolul, moș Visarioane!

Ce mai încoace și încolo, tustrei o sfecliseră! Parcă de țol le era lor acuma?

— Vă codiți, hai, hoțomanilor?!

Bătrînul veni pe la fiecare și le răsturnă pe rînd gălețile, cu piciorul, lăsînd să iasă la iveală înșelătoria.

— Na, acum, să vă dau arvună!

Și, pentru început, le trase fiecăruia. cîte două palme. Trică strînse din dinți, dar nu zise nimica; nu zise nimic nici Uță, numai că se umflă ca broscoiul — și fu cît pe ce să dea un ghiont îndesat în burta bătrînului. Culaie, mai plăpînd decît ceilalți, la trup și la inimă, se duse de-a-ndaratelea pînă în zid, unde începu să plîngă.

— Cine va-nvățat pe voi pungășia asta, cîinilor?

— Nimeni, moș Visarioane!

— Nimeni? Las' c-o să spuneți voi la Post. O să vă mănînce pușcăria!

Despre asta nu încăpea vorbă. Privită într-un anumit fel, și fără drept de apărare, fapta lor era furt în toată regula. Trică, mai luminat la minte și cunoscînd mai bine răutatea oamenilor, simți apă la rădăcina părului.

— Nu ne duce la Post, moș Visarioane!

— Ba vă duc și n-o să vă mai scoată nimeni de-acolo!

Culaie nu mai plîngea, își ținea numai obrazul cu mîna, tot încercînd și neputînd să tușească. In schimb, pe Uță îl podidiră lacrimile.

— Și Cazimir ce-o să zică?... smiorcăia băiatul, cu mîna murdară de prune la ochi. Ce-o să zică mama?... Și moș Aron?... O să ne rîdă tot satul!

Trică își mușca buzele, mai speriat decît toți, fiindcă își închipuia mai limpede urmările, dar izbutea să se stăpînească spre a-i îmbărbăta pe ceilalți și spre a nu stîrni mila bătrînului.

— Moș Visarioane — zise — dacă ne duci la Post, ce-o să cîștigi dumneata, făcîndu-ne pe noi de rușine?

— Vă bag la pușcărie!

— Asta e una. Dar prunele? Cine-o să le mai culeagă?

— Cu gălețile goale pînă sub gură?

— Nu, cu găleţile pline.

Bătrînul se uită la el mirat, legănîndu-şi cucuiul. La drept vorbind, asta era şi înţelegerea pe care o dorea dînsul, însă i se părea ciudată înţelepciunea şi vorba aşezată a copilului. Hei, dacă ar fi avut el un nepot ca ăsta!... Da' de unde! Nepoţii lui erau toţi şi besmetici, proşti la şcoală, leneşi la treabă şi molîi la bătaie.

— Şi-apoi, la ce să te mai faci şi dumneata de rîs, moş Visarioane?

La asta, cucuiul bătrînului se făcu roşu ca zmeura. Lui Trică îi fu teamă că n-a spus vorba bună.

— Cum să mă fac eu de rîs, mă pungaşule? Ce, e de rîs omul dacă-i fură cineva calul?

— Nu-i tot una, moş Visarioane. Calul ţi-l fură în timpul somnului, pe cînd noi, te-am... am trecut cu găleţile aşa, pe sub nasul dumneatale.

Bătrînul ridică mîna, să-i tragă o palmă, dar în chip de neînţeles, rămase cu ea în aer.

— Şi ce vrei tu acuma?

— Să ne înţelegem ca lumea.

— Cum adică?

— Să-ţi cărăm prunele cinstit, dar şi dumneata să ne scazi cinstit din datorie, ca la toţi copiii!

— La Post cu voi, pungaşilor! La puşcărie!

— Dar dumneata cum ai vrea, moş Visarioane?...

Apoi ce vroia moş Visarion era lucru mare: să care ei, trei copii, toate prunele din livadă, să facă foc la cazane cît o ţine fiertul ţuicii, să învîrtească „centrifuga" care stoarce mierea, în primăvară să sape pomii la rădăcină, să-i cureţe de omizi, să-i văruiască şi să dea orice ajutor ar fi trebuit în gospodărie.

— Mai bine du-ne la Post, moş Visarioane! zise Trică, privindu-l în faţă, cu îndrăzneală.

Însă Culaie îl trase de mînecă, iar Uţă începu iar să smiorcăie, îngrozit de jandarmi şi de ce-ar zice lumea — aşa că se învoiră.

— Şi la toamnă să-mi căraţi iar prunele!

— Numai noi, moş Visarioane?

— Voi, ca să vă plătiţi pungăşia!

— Nu! Dă-ne pe mîna jandarmului!

— Ba cărăm! sări Uţă.

— Cărăm tot ce spui dumneata, moş Visarioane! sări şi Culaie.

Iarăși nu mai găsi Trică putere de împotrivire, ci se mulțumi să ridice din umeri.

Apoi hapsînul bătrîn le opri scîndurelele murdare de prune, le puse în cufăr, sub cheie, ca să aibă dovadă împotriva lor, oricînd și-ar călca legămîntul -- și îi trimise la lucru. Pe ceilalți copii, îi izgoni, chiar din clipa aceea :

— Hai, dați gălețile încoa și duceți-vă !

— De ce, moș Visarioane ?

— Nu mai am de cărat prune !

Și cei trei nefericiți prieteni începură să se spetească, ducînd de data asta gălețile pline. De altfel, era tot una cum le-ar fi dus : lucrul îi privea în întregime, nu trebuiau să ducă atîtea și atîtea găleți, ci să adune toate prunele.

Seara, la canton, Trică și Uță îi povestiră lui Cazimir cum pățiseră usturătoarea rușine ; bietul Culaie nu mai venise, căzuse trudit și îl luase somnul îndată ce pusese capul pe pernă.

Ședeau iarăși în fața vetrii copiii, împuținați la număr, stătea lîngă foc Cazimir, și sforăia pe poliță motanul.

— Zi, să cărați toate prunele ? întrebă cantonierul, îndesîndu-și luleaua.

— Da ; și p-ormă să învîrtim centrifuga.

— La miere ?

— Da ; și să-i dăm orice ajutor o avea nevoie la gospodărie.

— Numai atîta?

— Nu ; la primăvară să îngrijim ponii...

— Aha !

— Și la toamnă să adunăm prunele....

— Cîți ani de aici înainte ? întrebă Cazimir, făcînd pe nepăsătorul.

Altminteri era mare răscoală în sufletul lui, împotriva lui moș Visarion — zurbagiul ! — și multă milă pentru sărmanii aceștia, copiii.

Ei îl priviră cu gurile căscate, uimiți de vorba lui și de nepăsare. Cum oare, nu se termina la anul ? Bătrînu! nu spusese mai mult, dar poți să știi care-i era gîndul ?! De vreme ce avea în cufăr scîndurelele, dovada hoției, putea să-i frece așa pînă în veacul veacurilor !

Cazimir tăcu o vreme, trăgînd din lulea și simțind numai ce era amar în frunza tutunului. Apoi, neavînd la îndemînă un mijloc să curme robia copiilor, zise, în semn de îmbărbătare, nelăsînd să se simtă ce rău îl durea inima :

— Ei, să vedem ce-o mai fi pînă la anul !

— Păi ce-ar putea să fie, Cazimire ?

— Știu eu ?... Voi n-ați auzit de istoria cu sultanul și cu măgarul?

Uță începu să rîdă.

— De ce rîzi ca prostul?

— Așa, cum să nu rîd ? Ce-are de-a face sultanul, cu măgarul? Sultanii au cai, cai arăbești, iuți ca vîntul.

— Păi vezi că nu știi? De ce-mi iei vorba din gură?..

— Spune, Cazimire! îl îmbună băiatul mai mare, dîndu-i un ghiont mezinului.

Cazimir trase iar din lulea amarul tutunului, pe urmă își începu povestirea :

— Zice că odată la Stambul trăia un turc sărac, dar înțelept cum nu era nici vizirul.

— Cazimire, întrebă Uță, cîștigat de la primele vorbe de glasul vrăjitoresc al cantonierului. Asta e poveste sau întîmplare adevărată ?

— Intîmplare adevărată, scrie de ea și-n letopisețe ; ce, eu vă spun povești să ne treacă seara ?

— Și letopisețele ce sînt, Cazimire ?

— Cărți vechi, scrise de mîna omului, în care se povestesc toate faptele petrecute în vremea aceea.

— Adică un fel de cronici, zise Trică.

— Așa, cronici ! încuviință cantonierul, după ce se uită la băiat, să vadă dacă nu umblă să-l prindă cu vorbe necunoscute... Și cum scrie în letopisețe, turcul acela avea un măgar ; așa, un măgar ca toți măgarii, și duceau amîndoi trai fericc. Dar, într-o zi, făcînd el o necuviință și aflînd sultanul...

Uță se aplecă mai mult înainte, cu totul și cu totul cîștigat de povestire, uitînd pe deplin necazul cu prunele.

— Ce necuviință a făcut, Cazimire ?

— Ei, o necuviință, știu eu, asta n-are însemnătate.

— Păi nu scrie în letopisețe ?

— Ba da. Adică... Vezi, la drept vorbind, necuviința n-a făcut-o el, ci măgarul.

— Cum, Cazimire ?

— Ei cum !... Uite-așa : trecînd o dată sultanul, cu vizirii pe străzile Stambulului, era acolo, în mulțime, și omul nostru cu magarul. Datoria mulțimii e să se aplece cu fruntea în pămînt, cînd trece sultanul. S-a aplecat și omul acela, că doar cunoștea legea...

— Știu ! sări Uță. El s-a aplecat dar nu și măgarul.

— 'Mda, însă asta n-ar fi nimica... Văzînd atîtea fețe înalte, și-atîtea podoabe, măgarul, ce i-o fi venit, a început să ragă, așa, i-ha, i-ha, cum rage măgarul.

— Asta chiar că-i o necuviință! încuviință Uță, cu sinceră supărare.

— Ei, dar stai, dacă m-ai întrebat, să-ți spun totul, pînă la capăt, că a mai făcut ceva măgarul.

— Ce-a mai putut să facă?

— Păi ce putea să facă decît să pășească înainte, și să se balige în fața sultanului?!

Aflînd această ispravă a măgarului, cei doi copii începură să rîdă, Trică mai stînjenit, cu îngăduință, Uță legănîndu-se și bătîndu-se cu pumnii în pîntece, să zici că leșină. Iar după ce le trecu rîsul, cel mic dori să știe urmarea pățaniei.

— Păi pentru această nemaipomenită ocară, sultanul a poruncit să fie adus în fața lui stăpînul măgarului și i-a răcnit: „Am să-ți tai capul, că nu merită să-l porți pe umeri" — „Într-adevăr, prea luminate stăpîne — a răspuns sărmanul — și eu socotesc deopotrivă, numai că am să cer înălțimei tale o îngăduință..." — „Care?" — „Să-mi dai răgaz pînă la anul fiindcă tocmai îmi învăț măgarul carte și într-un an, cred că o să mîntuim abecedarul!"

Uță începu să rîdă, cu mai multă poftă decît prima oară, uitînd să se mai gîndească dacă o asemenea istorie fusese cu putință să se întîmple vreodată...

— Spune, Cazimire, și ce-a făcut sultanul?

— Sultanul?... Sultanul a făcut ochii mari, au făcut ochii mari vizirii și pașàlele, și pe urmă, stăpînul tuturora s-a întors spre stăpînul măgarului: „Chiar învață carte?" — „Da, înălțimea ta, am început abecedarul!..." — „Ei bine, îți dau îngăduința cerută, du-te cu bine, învață-ți măgarul și peste un an să vă înfățișați la mine. Dar dacă atunci măgarul n-o știi să citească, află că îți va sta capul unde îți stau picioarele!..."

Băiatul cel mic nu mai rîse decît pe jumătate.

— Cum o să învețe carte măgarul? zise, îndoindu-se de-a binelea de istoria cantonierului.

— Păi ce, am spus eu c-a învățat?

— Atunci ce-a fost?

— Uite ce-a fost: ieșind de la sultan, omul acela s-a întîlnit cu un prieten, care aflase întîmplarea, că sultanul pusese crainici, s-o aducă la știința poporului. „Bine, bre omule! — i-a zis prietenul, mai

cu seamă că nu-l vedea speriat nici de o para chioară. Ia spune-mi, ce-ai să te faci cu măgarul ?“ — „Ei, — i-a răspuns omul, mîngîind urechea măgarului — cîte nu se pot întîmpla pînă la anul ?“ — „Adică, ia să vedem ce ar putea să se întîmple ?“ — „Păi, bunăoară, poate moare măgarul poate moare sultanul... Ori, mai știi, poate învață urechiatul carte și-atunci îmi ia tot necazul !“...

Sfîrsindu-se povestirea, copiii rîseră, dar mai pe la colțul gurii, fiindcă iarăși le veni în minte beleaua lor cu prunele. Cazimir pufăi din lulea, se ridică și-i bătu pe umeri.

— Hai, nu vă faceți inimă rea ! Să vedem ce-o fi pînă la anul ! Mai știi, poate moare măgarul, poate crapă sultanul...

Puteau să crape toți sultanii pînă la anul. Deocamdată veniseră ploile și copiii, cu nîinile roșii, cu picioarele numai o rană, înghețați pînă în măduva oaselor, se speteau toată ziua în livada bătrînului. Lui Culai i se pornise în sfîrșit tusea, și el tușea cu mulțumire, că prea se chinuise tot așteptînd-o și ea nevrînd să vină.

Ploua de dimineață pînă seară, și noaptea în întregime, ploaie subțire ca muchea cuțitului, pătrunzîndu-ți pînă la inimă. Tot satul se afla la poverne, fiecare avea prunele lui, date în dijmă, la primar, la notar și la celelalte cazane. Copiii aținau focul, trăgînd în piept mirosul borhotului și aburul țuicii. Oamenii stăteau la țeavă, cu țoiul și adunau băutura, picătură cu picătură, și picăturile parcă îi ungeau pe inimă.

— Na, gustă de colea ! zicea omul, copilului, socotind că și el jinduiește la băutură.

Femeile se țineau mai pe de lături, cu ochii în broboade, cu gura în mînă, dar se simțea că jinduiesc și ele.

— Ia și tu ! o îmbia pe cîte una omul ei, dacă-i era om, ori socru, ori bunic, întinzîndu-i țoiul.

Era mulțumire prin case în aceste zile, mulțumire fără pricină în suflet, ci numai în sînge, pe unde se strecura țuica nouă. Seara, cînd flăcăii veneau de la tăiat de lemne, din pădure, se porneau chiuiturile și fetele, stîrnite, chirăiau și ele. Sîmbătă seara, bărbații întorși de la lucru apucau clondirul și nu-l mai slăbeau pînă nu-l dădeau gata, cum nu slăbește pruncul biberonul. Luni, de cu noapte, cînd plecau la lucru, parcă nu mai aveau necazuri, ci chiuiau, umblînd pe toate cărările.

Dar, mai mulțumiți decît oamenii erau în acele zile porcii din cocini, că înfulecau la borhot băgîndu-și capul în troace de nu mai lăsau afară decît ochii, mici și încețoșați ca ai beților — și ples-

căiau, și grohăiau și spărgeau sîmburii ca în niște piulițe cu mașinărie. Pe urmă, urcîndu-li-se la cap aburul rău cît mai rămînea în borhot pe fundul cazanului, începeau să guițe, să se ia la bătaie, mușcîndu-și urechile și rupînd țarcurile ca derbedeii...

Stăpînii cazanelor urmăreau lucrul în poverne, cu plaivasul după ureche, cu carnetul în mînă, scriind, socotind partea fiecăruia — și seara, cînd se stingeau focurile, puneau țuica în butoaie, pipăindu-le, mîngîindu-le, cum își mîngîie țăranul calul ori boul. Ei nu beau la

povarnă, trebuind să fie limpezi cu mintea la făcutul socotelilor, dar seara, se strîngeau mai mulți laolaltă, notarul cu popa, primarul cu secretarul primăriei, domnul Aristide cînd cu unii, cînd cu alții — și se pornea chiolhanul.

Cine se mai gîndea acum la veștile proaste, venite o dată cu toamna, că mergea rău războiul și piereau flăcăii noștri departe, în părțile Donului ?!

Șeful gării și jandarmul erau la perceptor, seară de seară, și nu plecau pînă ce perceptorul nu-i dădea afară, că el, a doua zi trebuia să se scoale din noapte să vadă cînd se face focul la cazane.

Și Cazimir își avea partea lui de mulțumire în aceste zile ; nu umbla pe la poverne ca tot omul, fiind ursuz din fire și neavîndu-se bine cu lumea. Dar seara, mai de la moș Aron, mai de la un drumeț bun la inimă, mai de la soldații cu paza podului își primea și el clondirul.

Soldații tînjeau după casele lor, după neveste, după copii, după boii din bătătură, și dacă beau, începeau ori să chiuie ori să ofteze, după cum le cădea băutura.

— Cînd ne dă drumul acasă, moșule ? îl întrebau pe Cazimir, aducîndu-i clondirul.

— Păi să se termine întîi cu zurbagiii !

Asta nu era o lămurire, dar mai mult nu le spunea cantonierul — și se apuca să miroasă mulțumit țuica nouă.

Păcat că lui Miroslav nu-i plăcea băutura, ci doar carnea, mai cu seamă de găină. Cîte o găină îi mai aducea uneori Trică, dar nu cu ușurință, fiindcă și la ei li se împuțina numărul.

Alteori se afla că în sat, cutare sau cutare a tăiat o vită, pe sub mînă — și atunci Cazimir n-avea încotro, se scormonea în pungă și se ducea să-i cumpere cotoiului o ciosvîrtă, că altfel îl înnebunea cu miorlăiturile.

Ploua într-una, dar oamenii aveau prea mult damf în ei să simtă ploaia. Numai cele trei umbre ude, care se chinuiau în livada lui moș Visarion, strîngînd prunele, o simțeau pînă la inimă. Culai, aplecat pe pămîntul clisos, tușea într-una, fără oprire, și nici măcar nu-și mai ducea mîna la gură. Și încă tusea n-ar fi fost nimica, dacă pe la sfîrșitul săptămînii n-ar fi simțit călduri și sfîrșeli în tot trupul. Călduri avusese, se vede, încă mai dinainte deși nu spusese la nimeni, dar sfîrșeala venise abia acuma.

Sîmbătă seara, băiatul se întinse în pat, și a doua zi, cînd vru să se ridice, văzu cu mirare, că i s-a dus toată vlaga trupului.

— Mamă, nu-ș' ce am, că mi-s moi picioarele!

Firește, fiind zor mare, la moș Visarion se culegeau prune și duminica. Trică și Uță se înfățișară singuri în dimineața aceea.

— Ce-i cu Culaie?

— A căzut la pat, moș Visarioane.

— Se preface, tîlharul!

— Nu; are călduri și tușește de ți se rupe inima.

— Nu-mi pasă; dacă nu vine, știți voi ce se-ntîmplă!

Bătrînul îi amenința cu jandarmii.

— O să strîngem noi și pentru el, moș Visarioane.

— Nu-i tot una; aduceți-l, că de nu, pușcăria vă mănîncă, hoțomanilor!

Cei doi frați se duseră la căpătîiul bolnavului și-i spuseră necazul, nu ca să-l scoale din pat, ci ca să facă sfat împreună.

— Ei și?! zise Trică, scăpărînd din ochii lui ca murele. Să ne ducă la Post! Ce-o să fie!

— Să ne ducă! zise și Uță, umflîndu-se.

Culaie zîmbi cu blîndețe, și-atunci se văzu că pe chipul lui, blînzi nu mai erau decît ochii; obrazul i se asprise, trăgîndu-se peste fălci și desgolindu-le.

— Las' că nu mai e mult. O zi-două, și se termină. O să merg, măcar să mă vadă acolo; poate se-nbunează hapsînul.

Băiatul tuși toată dimineața, pe sub prunii bătrînului, cu broboane de apă pe frunte, că nu mai știai, o fi ploaia, ori sudorile trupului. Dar, aproape de prînz, se lăsă pe o coastă, gemu din adînc și rămase întins așa, fără să miște, în ploaia subțire, clipind doar din pleoape și răsuflînd repede.

Din ziua aceea, Culai nu mai fu în stare să iasă din casă — și așa rămase, și toamna, și iarna, zăcînd în fundul patului, ca moșnegii, sau ca ologii, subțiindu-se la față și topindu-se.

Moș Visarion veni să-l vadă, se uită la el ca la un netrebnic, nu spuse nimic cît era în casă dar ieșind, începu să pițigăiască, luîndu-i pe ceilalți în primire, cu atîta pornire, încît i se umflă cucuiul, săltînd pălăria.

— Să-mi aduceți pe altul în loc — că îmi putrezesc prunele! Altfel, știți voi!...

Își munciră mult mintea copiii, să găsească unul în locul lui Culaie, dar de cine să te apropii, dacă nu-i poți da nici o răsplată, că tu nu ești moș Visarion, să ai punga doldora de parale.

A doua zi, în livada hapsînului, se ivi Cazimir, o dată cu copiii. Și cît era de bătrîn cantonierul, și cu mîna oloagă, unde mi se apucă să scuture prunii, unde mi se apucă să ducă găleţile, să te prindă mirarea de atîta spor la un om ca dînsul.

— Voi încărcați-le și eu le duc la povarnă !...

Lucrau cu patru găleți acuma, în loc de trei, ca mai înainte. Trică și Uță adunau prunele, și pînă să vină Cazimir cu găleţile goale, astea de aici erau pline. Așa, în cîteva zile n-avea să mai fie în toată livada urmă de prune.

Seara, ducîndu-se spre casă, tustrei împreună, osteniți dar plini de mulțumire, cantonierul zise, în timp ce-și aprindea luleaua, ferindu-se de ploaie :

— Am să fac eu la anul o mașină, care să adune prunele singură.

— Dar ai să poți, Cazimire ? întrebă Trică, în al cărui cap de mecanic se si iviseră piedicile, lovindu-se între ele.

Uță, care înfuleca dintr-un codru de pîine, înghiți zorit, făcu un gest cu mîna și zise, mirat de această întrebare :

— Cum să nu poată ? Cazimir poate face orice. Nu-i așa, Cazimire ?

Cantonierul nu răspunse ; acum îi era gîndul aiurea. Ajunseseră la pod și păşeau peste scîndurile rupte, că încă nu le reparase nimeni ; dar nu la asta se gîndea Cazimir acuma. Se gîndea la o întîmplare despre care nu mai pomenea nimeni, de parcă aveau înțelegere să nu deschidă niciodată gura. De data asta însă, Trică vorbi, ca și cum ar fi ghicit pe unde umbla gîndul cantonierului :

— Oare or fi scăpat ?

Cazimir nu răspunse. In schimb, Uță, înțelegînd dintr-o dată despre ce era vorba, zise, sigur pe sine :

— Au scăpat !

— De unde știi tu ?

— Păi dacă-i prindea, nu luau pînă azi urma buletinului ?

Trică întoarse capul spre el, întîi nedumerit — pe urmă în ochi i se citi o umbră de spaimă. Și chiar Cazimir avu o tresărire.

— Așa e ! bîigui băiatul cel mare. I-ar fi luat urma și veneau să ne caute jandarmii... Adică, tu te-ai gîndit la asta, Uță ?

— Păi sigur că m-am gîndit ! Ce, parcă eu nu știu ce e buletinul ?... Dar nu v-ar fi luat pe voi, că nu voi l-ați adus, ci pe mine !

Cazimir se opri deodată, pe marginea podului, și-l privi într-un chip ciudat, o privire și blîndă, și aspră și iscoditoare, udată de picăturile ploii.

— Uță, ce-ai vrea tu să fii, cînd oi fi mare ?

Se auzea clocotul apelor jos, iar pe scîndura podului țîrîia ploaia.

— Om bun ! răspunse, de mirare, copilul.

Capitolul XXV

IN AȘTEPTAREA NINSORII

De ce-i trebuia lui Cazimir „clei rece“ nu știa niciunul, dar copiii fuseseră de față cînd el îl rugase pe un muntean, care se ducea cu căruța la oraș, să-i cumpere un kilogram, și dacă n-o găsi la prăvălie, că prăvăliile se goleau, să caute pe la tîmplari.

Se sfîrșise de mult cu adunatul prunelor, trecuseră și ploile — numai țuica nu era gata pretutindeni, așa că fumul de la cazane și mirosul de borhot tot mai pluteau pe dealuri.

Trică și Uță ațîțau focurile în povarna lui moș Visarion, robi de dimineață pînă seara — că prunele lor de acasă trebuise să le adune pe apucate, lăsîndu-l pe bătrînul morar să creadă că restul timpului se omoară cu școala.

Dar nu aveau numai grija focului, adică să taie gătejele, să le aducă înăuntru și să le pună la cazane, ca să nu scadă damful nici o secundă ; tot ei goleau cazanele de borhotul vechi, cărîndu-l la porci, tot ei le umpleau cu borhot nou, din tocitori, scoțîndu-l cu găleata legată de frînghie. Tot ei lipeau apoi capacele cazanului, cu un fel de cocă rău mirositoare pe care o avea bătrînul în casă, că altminteri de unde să iei atîta miez de pîine cînd era oprit măcinatul făinei ? Și chiar dac-ar fi fost slobod, nu era tocmai moș Visarion omul care să facă atîta risipă.

Cam astea erau treburile copiilor, și erau destule; țuica ce-i drept o strîngea bătrînul și el singur o punea în balercuțe. Avea prune prea

multe ca să mai ia și de la alții, așa că în povarna lui nu intra nimeni, nu era gălăgia și petrecerea din celelalte poverne.

Copiii își îndeplineau treaba pe tăcute și într-o mare tristețe, ca la priveghiu, ba încă mai rău decît acolo, fiindcă în jurul mortului tot se mai face cîte o glumă. Nepoții bătrînului, chiar dacă-și mai băgau nasul prin povarnă, veneau nu ca să le ajute, ci să-i zădărască și să fure cîte o cană de țuică deși asta cerea mare iscusință.

În acest timp Culaie zăcea în casă, tușind cu sfială, fiindcă îi trecuse tusea cea mare care se auzea pînă în casa vecinilor. Fusese și doctorul, în trecere, cu brișca, într-o duminică, îi scosese cămașa, îi pusese pe piept o pînză subțire și-l ascultase înăuntru, pe urmă îl ciocănise și la sfîrșit, clătinînd din cap, îi spusese lui Ilie Țeposu, fiind acasă și el în ziua aceea:

— Să stea la odihnă și să-i dați mîncare bună, omule!

— Ce să-i dăm, domnule doctor?

— Găină și lapte mult, și ouă!

— Păi de unde?

— Las' c-aveți cotețele pline!

Cotețul plin îl avea moș Visarion, dar ce putea să facă omul: să se ducă la el să fure?

Acest Ilie Țeposu nu era nici nevolnic, nici leneș, dimpotrivă, lumea îi știa și priceperea la treabă și vrednicia, pesemne însă îi lipsea altă însușire, fiindcă deși se străduise din răsputeri să-și facă o stare mai bună, să ducă trai mai bun și copiii, nu găsise de fel calea înavuțirei. Omul se însurase de tînăr, fiind flăcău chipeș în vremea aceea, și astăzi era îmbătrînit la treizeci și cinci de ani ai vieții.

Ce poate să te îmbătrînească înaintea anilor, decît boala, necazurile și sărăcia? Ilie Țeposu nu fusese bolnav niciodată, nu cunoscuse nici răceala, nici junghiul — era țeapăn încă și astăzi, cu toate poverile ținute de el în spinare — în schimb nu se putea plînge de lipsa necazurilor și a sărăciei. Fiindcă s-a amintit o dată în treacăt, iată mai lămurit, ce pățise el cu cazanul de țuică și cu birurile:

Avînd bucata aceea de livadă neîndestulătoare pentru a-și ține familia, omul intrase în datorii — asta se întîmpla cu vreo patru ani înaintea războiului — și luase cazan de țuică spre a nu mai da dijmă altora. Dar ca să ții cazan, pare-se era nevoie tocmai de acele însușiri care îi lipseau omului. Lucrul mersese bine la povarnă, pentru început, veniseră cu prunele și unii vecini, bucuroși să-l lipsească pe primar sau pe domnul Aristide de dijma lor și mai bine s-o dea cuiva pe care îl știau om cumsecade din totdeauna.

Ilie Țeposu socotea că găsise calea traiului bun și era vesel și își mîngîia copiii, făgăduindu-le bocanci și straie noi de Crăciun, fără să bage de seamă cu ce ochi îl priveau ceilalți stăpîni de cazane, care se socoteau păgubiți. Și iată că nu se terminase bine fiertul țuicii, cînd se pomenise în povarnă cu perceptorul, venit după bir. Și birul, nu știu cum socotit, mînca dintr-o dată trei sferturi din ceea ce bietul om socotise că o să aibă cîștig.

Trei ani se luptase Ilie Țeposu astfel, înverșunîndu-se să ducă mai departe o treabă dovedită peste priceperea lui — și la urmă vînduse cazanul de pe urma căruia în loc să se îmbogățească, mai dădea și azi jumătate din leafă, ca să scape de datorii.

Acum omul se posomorîse, se închisese în sufletul lui, socotindu-se uneori prost, alteori lipsit de noroc — cînd lui nu-i lipsise decît o însușire : să se pună bine cu perceptorul, cum făceau de pildă domnul Aristide și moș Visarion.

Și iată că pe deasupra, toamna asta îi căzuse bolnav rău cel mai mare dintre copii — și n-avea nici destui bani să-l îngrijească, n-avea nici timp, nici destul îndemn, și mai era și războiul, care face ca viața omului să scadă la preț, doctorii nebătîndu-și capul prea mult cu un copil bolnav, cînd mor atîția oameni sănătoși pe front.

— Na, femeie, cumpără ce-a zis doctorul și să-l hrănești !

Ce putea face Ilie Țeposu mai mult, într-o dumnică, decît să rupă cîteva sute de lei de la alte nevoi și să le dea pentru hrana copilului ? Numai că acea hrană potrivită pentru boala lui se găsea greu chiar și în sat și costa scump, prea puțini fiind cei care să aibă peste trebuințele lor lapte, ouă și găini.

Sîmbătă seara, cînd venea acasă negru la chip, nefiind în stare să aducă un cuvînt bun, bărbatul aducea în schimb un chil-două de carne din care se dădea lucrătorilor — și pe asta o fierbea femeia, să mănînce Culaie. Dar băiatul nu avea poftă într-una, parcă tînjea după altceva, ce anume, n-ar fi putut spune nici el. Atunci maică-sa îl îndemna cu țoiul, că făcuseră și ei țuică, socotind să-i ațîțe băiatului pofta de mîncare. Băiatul bea în silă, crezînd că țuica are puterea doctoriei, cum spuneau bătrînii, dar se vede era o doctorie prea tare pentru mațele lui, care se întorceau pe dos și-o dădeau afară, lăsîndu-l cu durere de cap și cu amețeli.

Nepoții morarului veneau și dimineața și seara să-l vadă ; Trică îi aduse într-o zi o găină, lăsîndu-l pe Miroslav să postească, fiindcă era gras cotoiul, nu se potrivea cu bietul Culaie. Dar ce mare lucru e o găină ? Nu ținu nici două zile, -- poftiră și ceilalți copii la fiertură,

și mama lor nu avu inima să-i dea pe ușă afară, cînd mirosea așa de frumos din oală.

Și Cazimir venea, în toate zilele săptămînii, luptîndu-se cu ispita, fiindcă trebuia să treacă prin fața povernelor, unde mirosul țuicii îi îmbia tot atît cît îl alunga siîa de unii oameni. Îi aducea cantonierul bolnavului cîte un măr, cîte un pumn de nuci, care se găseau și pe-aici, dar altceva, de unde? Se duseseră ciobanii cu oile, să ierneze la cîmpie, lăsînd stînele la Curmătură, goale și nu mai

văzuse brînză nici el, nici cotoiul, de o lună de zile, că altfel i-ar fi adus o felie-două și lui Culaie.

Bolii copilului i se zicea deocamdată, răceală, cel puțin așa răspundeau cei ai casei la întrebarea vecinilor. Doctorul spusese că a fost pneumonie, dar lumea, văzînd că băiatul nu se înzdrăvenește, socoti, fără să fi urmat medicină, că asta e oftică, de care nu scapă nimeni.

Cazimir se așeza posomorît la căpătîiul bolnavului și stătea acolo cu orele, fără să scoată o vorbă. Uneori dădea să facă o mișcare, să ridice mîna și s-o pună pe fruntea bolnavului, dar se oprea la jumătate, ca și cînd n-ar fi avut putere mai multă, sau i-ar fi fost rușine, că nu era copilul lui, și cu ce drept să-l mîngîie? Alteori întreba, cu glasul înăbușit, dînd dovadă că își frămîntă inima, dar nu se pricepe la mersul boalei:

— Te doare, Culaie?

— Nu, Cazimire! răspundea în șoaptă băiatul, cu ochii aceia albaștri, care se făceau și mai albaștri și mai mari, pe măsură ce treceau zilele.

Pe el nu-l durea nimic, asta e o boală care nu doare, ci macină numai puterile, ușurel și hoțește, fără să simți pe unde-o să-ți ia sufletul.

Și iar rămînea Cazimir posomorît alături, muncindu-și pumnii, semn că-și muncea și inima.

— Cazimire! șopti într-o zi băiatul. Știi...

— Ce să știu, Culaie?

— Știi, eu am... am răcit la culesul prunelor... N-am răcit... în ziua aia.

Cantonierul își lăsă capul în pămînt și nu mai răspunse. Afară se învîrtejeau nori de ninsoare.

— Cazimire, ți-a adus cleiul?

— Da' de unde știi tu de el?

— Mi-a spus Uță.

Uță se mirase într-adevăr foarte mult de această vorbă și ca urmare, înnebunise pe toată lumea, și pe moș Aron, și pe maică-sa, întrebîndu-i pe fiecare. Curios cum era din fire, ar fi vrut să știe ce-i acela clei rece, dar Trică, deși priceput la meșteșuguri, nu știuse să-l lămurească, iar cantonierul n-avea obiceiul să vorbească înainte de vreme; cînd îți arăta un lucru, îți spunea și taina lui — altminteri își păstra vorbele pentru basme și istorii scoase din închipuire.

— Și ți-a adus cleiul, Cazimire? stărui Culaie, arătîndu-și numai ochii din perne.

— Mi l-a adus.

— Da' la ce-ți trebuie ?

— Lasă că ai să vezi tu, atuncea...

Băiatul nu mai zise nimic, și pe chipul lui se lăsă o sfioasă întristare. Atuncea... Cînd ? Adică la timpul cînd Cazimir va da întrebuințare acestui clei, la cine știe ce născocire ! Dar va putea oare el, Culaie, să-și mai tîrască trupul istovit pînă la atelierul cantonului ?...

Apoi, ca să alunge apăsarea de pe sufletul lui și din odaie, micul bolnav începu să rîdă :

— Cazimire, și ce-a zis sultanul ?

— Care sultan ?

— Ăla care a vrut să taie capul turcului, fiindcă măgarul...

— Dar de unde știi tu istoria asta ?

— De la Uță... Spune, Cazimire, ce-a zis sultanul ?

— Păi sultanul a zis : dacă pînă la anul măgarul n-o să învețe carte, îți va sta capul unde îți stau picioarele.

— Și turcul, turcul ce-a făcut ?

— Turcul ? A zis așa către un prieten care își arăta îngrijorarea : „Cine știe ? Pînă la anul poate moare sultanul, poate moare măgarul... ori, mai știi, poate învață carte !"

Băiatul rîse, înveselit, pînă ce îl apucă tusea.

— Nu mai vorbi, Culaie ! îl sfătui cantonierul.

— Lasă, că mi-a trecut !... Cazimire, adică sultanul e moș Visarion ?

— Nu, că moș Visarion e mai rău decît sultanul ăla !

— Ei, așa vine vorba, în poveste. Eu așa am înțeles. Și măgarul sîntem noi... Da, Cazimire ?

Cantonierul iarăși nu mai răspunse. Nu chiar acesta fusese tîlcul povestei, cînd le-o spusese copiilor ca să-i îmbărbăteze, lăsîndu-i să înțeleagă că într-un an se pot schimba multe. Băiatul o înțelesese altfel, dar nu strica nici înțelegerea lui, ai fi zis că și ea se potrivește.

Culaie se ridică într-un cot, să-i fie mai aproape.

— Cazimire, spune-mi drept, întîmplarea asta e chiar adevărată ?

— De ce mă întrebi ?

Se cam zburlise cantonierul ; nu-i plăcea să i se pună la îndoială vorbele.

— Așa, Cazimire ; Uță zice că scrie în letopisețe.

Cazimir se uită la el, altfel decît la toți copiii, îi văzu ochii mari, fața suptă, fruntea îmbrobonată, îi auzi răsuflarea gîfîitoare și simți, în chip ciudat, nu știu ce mustrare de cuget. Dar își frămîntă mult pumnii și inima, pînă ce se hotărî să facă o mărturisire, care pentru el, pare-se, avea mai multă însemnătate decît abdicarea pentru un rege :

— Nu-i adevărată !... Dar să nu-i spui lui Uță ! Făgăduiește-mi !

Și, în chip tot atît de ciudat, în clipa aceea Culaie păru că înțelege și el frămîntarea cantonierului, fiindcă îi răspunse înclinînd capul, și apăsîndu-i, cu un anumit tîlc, mîna :

— Îți făgăduiesc, Cazimire !

* * *

Cînd nu era în sat, la patul bolnavului, Cazimir stătea în atelier și meșterea ceva, pe tăcute. Seara, nepoții morarului veneau să se uite și

mai zăboveau și-acolo vreo oră, dar nu-și dădeau seama de pe acum cam ce pune prietenul lor la cale.

Cazimir făcuse rost de scîndură de tei, dreaptă și fără noduri, groasă cam de un deget, o tăiase în bucăți, de vreun metru lungime, late de vreo șchioapă, apoi se chinuise multă vreme cu gealăul, să le facă fețele drepte și netede, ca să se așeze una peste alta fără să se vadă lumină printre ele, ca și cînd ar fi fost toate dintr-o bucată.

— Ce-s astea, Cazimire? întreba Trică, vădindu-se încăodată curios la meșteșuguri, pe cît de curios era Uță la istorii.

— Ai să vezi cînd o fi vremea.

Și într-o seară copiii văzură cum Cazimir se pregătea să facă o treabă neobișnuită, în ființa lui simțindu-se mare încordare: își freca mîinile, își netezea mustățile, se scărpina în ureche, tot potrivindu-și sculele.

In seara aceea, avînd toate scîndurile gata, cantonierul mătură tejgheaua dulgherului de nu mai rămase pe ea o foaie de talaș, un fir de rumeguș, și pe urmă se uită de jur împrejurul atelierului, fără să caute ceva anume, ci poate doar să-și liniștească inima, înainte de a purcede la cele următoare. Apoi luă prima scîndură, o așeză pe tejghea, o netezi cu palma, și pe urmă, în sfîrșit, întinse mîna după o pungă, aflată deasupra, pe poliță.

Punga stătea de cîteva zile acolo, copiii o știau, o adusese de la oraș munteanul acela.

— Cleiul rece! îi șopti Trică mezinului.

Rece, adică înghețat? Uță ar fi vrut să pună mîna să vadă cum era cleiul, dar cine se putea apropia de Cazimir, în clipele acelea?

Cantonierul desfăcu punga și turnă din ea într-o cutie, un fel de praf gălbui, grăunțos, care nu răspîndi nici o boare de frig sub acoperișul magaziei. Pe urmă turnă deasupra o cană de apă, învîrti cu un bețigaș, pînă ce praful se prefăcu într-o pastă subțire, și pasta o întinse, cu mișcări pripite, tot lungul scîndurii. Deasupra puse repede a doua scîndură, o unse și pe ea — și așa le luă pe toate, iar la sfîrșit le bătu în cuie, pe margine, ca să se lipească mai bine.

— Cazimire, dar cleiul nu trebuie încălzit? întrebă băiatul mai mare, care văzuse cum lucrau tîmplarii.

— Păi ăsta-i clei rece!

In sfîrșit, începea lămurirea

— Așa? Și ține?

— Ține mai bine decît ăllalt. Cleiul cald la apă se umflă și se deslipește.

Vroia oare Cazimir să cioplească din scîndură o barcă de jucărie ?... Nu s-ar fi trudit el atîta pentru asemenea lucru ! Barcă de jucărie ?! Pentru cine, cînd ai prins gustul automobilului ?!

— Scîndurile astea au să stea în apă ?

— Nu, dar pot să se ude.

— Și n-ai găsit un lemn pe grosime, să scuteşti lipitura ?

— De găsit găseam eu, dar lemnul întreg, chiar dacă-i uscat, se mai strîmbă, după cum îi e felul. Asta nu trebuie să se strîmbe, de-aia l-am făcut din bucăți, că bucățile, încleiate, se țin drept între ele.

— Dar la ce-ți trebuie lemnul, Cazimire ?

Mai departe meșterul nu voi să răspundă

— Asta o s-o aflați la vreme !

Dacă văzu că nu mai capătă altă lămurire, Uță se bosumflă si-l trase pe frate-su de mînecă :

— Nene, hai acasă că mi-e foame !

Era mîncăcios, se știe, dar simțea foamea mai ales în clipele de încordare sau de nemulțumire.

Lemnul rămase la uscat două zile, apoi Cazimir îi scoase cuiele, îl prinse în tejghea și începu să-l meșterească mai departe ; după cutele care i se vedeau pe frunte, ai fi înțeles că partea grea a lucrului începuse abia acuma.

Mai întîi măsură jumătatea lemnului, și în locul acela dădu o gaură, cu un sfredel ales după o anumită grosime. De o parte și de alta trase două linii, cam la un lat de mînă și de-acolo înainte bägă cuțitoaia în muchea scîndurii, făcînd-o piezișe, dar nu la fel pe toate părțile, și nici pe toată lungimea.

Lucra după un desen, aflat în sertarul tejghelei, ascuns de vederea copiilor ; de-acolo lua măsurile, cu compasul, cu metrul, dar chiar și-așa, adesea i se părea că se află în mare încurcătură și mormăia de unul singur, învîrtindu-se prin magazie.

La sfîrșitul săptămînii — tocmai începuse să fulguiască afară, că venise de mult noiembrie — Trică se uită la lucrul cantonierului aflat pe cale de desăvîrșire — și deodată se bătu cu palma în frunte :

— Păi asta-i elice ! Nu-i așa, Cazimire ?

— Așa o fi, dacă zici tu ! mormăi cantonierul, prefăcîndu-se morocănos, dar fiind mulțumit în suflet, că lucrul lui ieșise bine, de vreme ce semăna a ce trebuia să fie.

— O elică ? se miră Uță. Cazimire, vrei să faci aeroplan să zboare ?

Uite, asta era o idee care nu-i trecuse prin cap cantonierului. Aeroplan ? Adică de ce nu ?... Deocamdată avea însă altceva în minte, care îl urmărea din zilele cînd se fărîmase automobilul.

— Aeroplanul îl fac la anu', zise. Acum fac o sanie care să meargă singură.

— Adică să-i pui roate şi să le învîrtească motorul ? întrebă Uţă.

— Nu, că aşa n-ar mai fi sanie. O să meargă pe tălpice, şi-o s-o împingă elica.

Trică încuviinţă din cap :

— Ştiu, Cazimire ! Ca un hidroglisor. Am văzut într-o revistă.

— Nu ştii nimic ! făcu supărat cantonierul, care se aşteptase la mai multă uimire din partea copiilor.

Apoi bombăni :

— Ce-i aia hidroglisor ?

Nu auzise de această vorbă, nu erau hidroglisoare pe vremea cînd lucra el în garaj, la reparatul maşinilor.

— E un fel de barcă, mînată de motor — îl lămuri Trică — dar în loc să aibă elicea în apă, are una mai mare, în aer, ca avioanele. Aşa vrei să faci sania, nu, Cazimire ?

Cantonierul se rezemă de tejghea, parcă doborît de o lovitură. Crezuse că o să-i doboare el, cu noua lui născocire !

— Bine că le ştiţi voi pe toate ! zise la urmă. Lasă, să vedem, cînd o fi sania gata, cine-o să se roage : ia-mă şi pe mine să mă plimb, Cazimire !

Şi, zilele care urmară, cantonierul îşi duse posomorît lucrul mai departe ; uneori îi venea să dea cu ciocanul, să sfarăme tot ce făcuse, alteori se înfierbînta iarăşi.

Copiii nu veneau decît seara, şi atunci stăteau doar puţină vreme, că erau trudiţi, încă nu sfîrşiseră cu robia. Acum nu mai era vorba de povarnă, trecuse demult vremea ţuicii, învîrtiseră şi centrifuga, să scoată mierea de toamnă ; moş Visarion îi punea la alte cazne, să ducă stupii în temnic, pentru iernare, să-i taie lemne pe toată iarna, să-i mături prin ogradă — şi cînd altele, ca şi cînd i-ar fi avut argaţi pe vecie.

Dar ce să facă bieţii copii ? Intraseră într-o horă tare a dracului. Moş Visarion le cînta şi din scripcă, şi din cobză, iuţindu-i, şi ei nu aveau îndrăsneala să rupă jocul, dînd dracului lăutarul. Mama lor şi moş Aron îi credeau duşi la şcoală, mai lipsea să se înfurie Gît Mort şi să le trimeată amendă, că atunci se încurca rău socoteala !

Între timp, Cazimir îşi lucra născocirea. Motorul motocicletei, socotea el, n-avea destulă putere să ducă vechea sanie, în care era pus

lemn și fier fără economie. Trebuia una ușoară ca fulgul, să alunece doar ce-ai fi împins-o cu degetul. La această sanie lucra el acuma, făcîndu-i tălpicile din țeavă subțire, stîlpii de asemeni din țeavă, ca și întreaga ei alcătuire, — să fie destul de lungă ca să încapă doi oameni, dar să nu atîrne, cu tot cu motorul, mai mult de vreo cincizeci de kilograme.

Cît lucră la această parte a săniei nu se întîmplă nimic deosebit, nici cu el, nici cu copiii. Ei veneau seara în trecere, aruncau un ochi prin magazie și se duceau, că nu-i mai țineau picioarele. Altă legătură nu mai aveau cu cantonierul, rămas aproape în părăsire. Telegraful stătea desfăcut în sobă, din seara aceea nu-l mai puseseră că, dacă plecase Petruș, la școală iar Culai zăcea în odaie, cu cine să mai vorbească, pe cine să cheme zumărul ? Cazimir, morocănos cînd era vorba de o născocire făcută de altul, nu vroise niciodată să le răspundă. Ei nu știau că bietul om nu-și putuse băga în cap alfabetul „morse", cu toată străduința lui dintr-o vreme, fiindcă în cap avea griji și gînduri. Iar dacă el nu știa telegraful, cine să vorbească în locul lui, cotoiul ?

Astfel, seara, odaia cantonului, cu lampa neaprinsă, rămînea rece și pustie, apăsată de liniștea cimitirelor. Cazimir întors de la lucru se așeza lîngă vatră și lîncezea așa mult timp, puțin păsîndu-i de miorlăiturile cotoiului. Miroslav slăbise îngrozitor în ultima vreme, dar parcă lui Cazimir i se asprise inima.

— Rabdă ! răcnea la el, cînd într-un sfîrșit își ieșea din fire.

Motanul se așeza pe poliță, cu botul pe labe, ca dulăii, și îi arunca priviri fioroase. Dar, după un timp, chinuindu-l pesemne foamea, iar începea cu chemările.

— Să taci că te dau afară ! îl repezea cantonierul.

Atunci năzurosul cotoi sărea pe pat, de pe pat se ducea în colțul odăii, unde îl aștepta o bucată de mămăligă rece, o mirosea, în silă, și pe urmă începea să rîcîie din ea fărămițe, pe care le înghițea chinuindu-și tot trupul și strîmbîndu-se ca un copil care ia sare amară.

Așa treceau acum zilele la canton, unde înainte, la ceasul acesta, răsunau glasurile copiilor, sau li se auzea numai răsuflarea pripită, ei ascultînd cu sufletul la gură cine știe ce istorie de pomină pe care le-o spunea cantonierul.

Din cînd în cînd, Cazimir tresărea și trăgea cu urechea afară : între trenurile care parcă treceau mai dese acum, ducînd gloanțe și ghiulele pe fronturile unde pare-se treaba zurbagiului nu mergea bine, tot i se părea că aude pași sfioși, apropiindu-se. Pe urmă simțind liniștea deplină, se ducea la telegraf, îl privea o vreme, punea mîna pe

manipulator, parcă temîndu-se să nu-l frigă şi ţăcănea în el, cu o sfială şi cu o uimire neaşteptată la un om de vîrsta aceea. Nu ştia taina telegrafului, dar, ţăcănind în el aşa fără noimă, avea în cap gînduri pe care parcă le trimitea firului, să le ducă la moară:

„Măi Trică, Uţă s-a culcat? Să nu-l tragă de la geam, că suflă rece afară... Mă Trică, ia spune, cum e cu hidroglisorul ăla?"

Aşa îşi trecea Cazimir serile... Iar înainte de a se culca, lua de pe poliţă o carte poştală, pe care i-o înmînase încă de acum o lună acarul, în gară, se aşeza lîngă vatră şi o citea iarăşi... Flăcările nu dădeau destulă lumină, dar nici nu era nevoie, fiindcă el ştia cartea poştală pe dinafară:

„Cazimire, merg bine cu şcoala, am note bune, la toate materiile, dar niciodată nu mi s-a părut timpul pînă la vacanţă mai lung ca acuma. Mi-e dor de canton cum nu mi-a fost dor de casă niciodată. Am învăţat de la tine, Cazimire, să nu judeci sufletul omului după cît are faţa de aspră. Ştiu că tu ai să înţelegi rîndurile astea, mai bine decît le-ar putea înţelege oricine..."

Nu, Cazimir nu le înţelegea chiar atît de limpede pe cît îşi închipuia cel care scria cartea poştală. Dar citindu-le, simţea o căldură la inimă şi în ochi i se iveau lacrimi. Şi, ştergîndu-le, cu dosul mîinii lui butucănoase, clătina dn cap şi zicea, cu glas tare, ca şi cînd i-ar fi vorbit motanului:

— Bun băiat Petruş! Şi deştept!... O să ajungă pe puţin şef de gară!...

Capitolul XXVI

GLASUL MOTORULUI

Pentru orice mișcare, e nevoie de un motor — motorul mașinii, pentru orice faptă omenească de alt motor — motorul sufletului sau al inimei.

Sania era gata, îi mai lipsea vopseaua și...

— Mîine o să-i pun motorul ! zise Cazimir, într-o seară, cînd veniseră iarăși copiii.

Doar atît zise : motorul saniei. Și îndată, Trică simți motorul sufletului punîndu-i-se în mișcare.

— Uță — îi vorbi pe drum mezinului, în timp ce se duceau spre moară — de mîine nu mai mergem la moș Visarion : îl dăm dracului !

— O să ne ia cu jandarmii ! răspunse și speriat, dar și zgîndărit mezinul.

— O să vedem dacă-i dă mîna !

A doua zi, copiii se sculară la ora cuvenită, să se ducă la școală, porniră pe drum, se opriră la canton să-l vestească pe Cazimir că se întorc să-i dea ajutor, de la prînz înainte, și ajungînd în sat, la răspîntie, Trică se despărți de frate-su.

— Tu du-te înainte ; dacă întreabă Gît Mort de mine, spune-i că sînt și eu îndată acolo.

Iar el o luă în partea cealaltă și, ajungînd unde îl chema robia, întră bățos în curtea bătrînului.

Moș Visarion piținăia, certîndu-se peste gard cu vecina, o ceartă care ținea de pe vremea prunelor:

— I-ai spus lui bărbat-tu, fă Joițo?

— I-am spus.

— Și el ce-a zis?

— Că nu ești în toate mințile, moș Visarioane.

Bătrînul se aprinse la față și i se învineți cucuiul.

— Chiar... chiar așa a zis?

Trică intră tocmai în clipa aceea și băgă de seamă descumpănirea bătrînului. Știa și pricina ciondănelii: moș Visarion avea vreo doi pruni care se aplecau peste gardul vecinului și, după cum era legea, cunoscută de toată lumea, vecinului i se cuveneau, fără nici o gîlceavă, prunele din partea aceea. Dar omul, fiind dus cu lucrul la oraș și rămînînd singură acasă femeia cu copiii, ea nu îndrăznise să le culeagă, tocmai ca să nu-și stîrnească vecinul. Numai copiii scuturaseră de vreo două ori crăcile, cuvenite lor dealtminteri, și-și umpluseră sînul cu prune.

Moș Visarion, care îi văzuse, că avea ochii oriunde cînd era vorba să-și păzească bunurile, pornise gîlceavă, așa, fără nici o îndreptățire — și de atunci, deși trecuseră două luni de zile, o înnebunea în fiecare dimineață pe biata femeie:

— Joițo, să-mi plătești prunele!... Joițo, am să chem jandarmii! Joițo, o să-ți pun bărbatul în fiare!

Și cîte alte vorbe, toate cam pe aceeași măsură! E drept că sîmbătă seara, și duminica, atunci cînd era bărbatul femeii acasă și s-ar fi cuvenit să lămurească pricina, el fiind stăpînul casei și tatăl copiilor, moș Visarion bombănea pe la gard, dar nu îndrăznea să facă gură; omul, pînă mai anii trecuți supus, cu teamă și cu respect în fața bătrînului, se cam înrăise de cînd cu războiul, că îi murise doi frați pe fronturi — sau poate se înrăise la oraș, unde se află tot felul de lume. Fapt e că nu-i mai arăta nici teamă nici respect lui moș Visarion și acesta, simțindu-l, se ferea să-i zică o vorbă. În schimb, după plecarea lui, îi zădărea femeia toată săptămîna.

— Joițo, așa a zis Preda al tău?

— Așa a zis, moș Visarioane!

Bătrînul clătină din cap, să-și potrivească mințile în creier, și-atunci dădu cu ochii de Trică; înțelegînd că băiatul auzise toate vorbele, nu doar pe-ale lui ci și pe ale femeii, bătrînul fu cuprins de furie:

— Unde-i frate-tu? Și de ce-ați întîrziat pînă acuma?

— Nu-i treaba dumitale de ce-am întîrziat ! răspunse băiatul, prinzînd mai mult curaj decît înainte. Iar Uță nu vine și nici eu nu mai stau, că nu sîntem slugile dumitale !

— Pungașilor ! pițigăi moș Visarion, ridicînd mîna.

Dar Trică, deprins să se apere de orice lovitură, nu se trase în lături, ci îl înfruntă, gata să-i apuce brațul slăbănog și să i-l răsucească, luîndu-i toată puterea.

Mirat de împotrivirea lui, bătrînul rămase cu mîna în vînt, dar nu-și domoli furia, ci, zise, sfîrtecîndu-l cu ochii, în loc să-l lovească cu pumnul :

— Vă duc la Post !

— Du-ne !

Vecina venise la gard și rîdea în spatele lui, într-un anumit fel, îmbărbătîndu-l pe Trică. Nepoții se iviseră și ei pe prispă, în cămăși și cu picioarele goale, deși afară lipsea numai zăpada ca să fie iarnă în toată puterea, că venise de mult înghețul. Moș Visarion, așa de afurisit cu toată lumea, nu avea asupra nepoților nici o putere ; dracii de copii îi știau partea slabă, ori se învățaseră cu nuiaua, fapt e că de o vreme nu se mai supuneau poruncilor lui, nici unul. Și-atunci, singurul mijloc al lui moș Visarion să se răzbune, era să-i lase cu burțile goale, drămuindu-le mămăliga și leguma și oprindu-le cu desăvîrșire vreo bunătate, din care el avea cu prisosință, de pildă mierea, atît de plăcută copilului.

— Hai în casă ! șuieră bătrînul, către Trică, simțind atîția ochi în jur și, pesemne, nedorind să vadă și alții cum îl înfruntă slugoiul.

Un altul în locul lui Trică s-ar fi temut să intre în casă, unde se afla în mîna stăpînului. Dar, cînd băiatului i se aprindea sîngele în vine, nu-i mai era teamă de nimic și de nimeni.

— Ai uitat învoiala ? se răți bătrînul, cînd fură singuri.

— Nu ; dar dumneata ai călcat-o, moș Visarioane !

Și, nemaidîndu-i putința să spună o vorbă, Trică începu să turuie, aruncînd scîntei din ochi și muncindu-și pumnii :

— Ești un om rău și necinstit, moș Visarioane, să știi că așa spune toată lumea ! Dacă noi am făcut o greșeală, și am fost proști să primim judecata dumitale, se cheamă că n-am avut minte, și ni se iartă. Dar dumneata, care ai minte, și cunoști legile, nu aveai dreptul să ne judeci. Asta e, moș Visarioane ! Și nu doar că ne-ai judecat, și ne-ai dat pedeapsă cum ai socotit dumneata, dar nici măcar nu ți-ai cinstit judecata, că una ai spus atunci, și alta ne-ai cerut pe urmă. Noi nu ne-am băgat să fim slugile dumitale pe vecie... Și uite, să știi, măcar că

nu s-ar cuveni, că ne-am plătit de mult greşelile, noi o să venim la primăvară să-ţi săpăm prunii, şi-o să mai venim şi la toamnă să ţi-i culegem, fiindcă aşa ne-am legat în faţa dumitale — şi, cu dreptate, sau fără dreptate, noi socotim să ne ţinem legămîntul.

Pe măsură ce vorbea băiatul, moş Visarion deschidea gura, mai mare, de i se vedeau ştirbiturile dinţilor — dar nu că se pregătea să răcnească, ci îl dobora uimirea. Iar cucuiul din creştet, la început băţos şi plin de vinişoare, se fleşcăise acum, şi parcă atîrna într-o parte, ca moţul curcanului.

— Aşa zici tu, Trică ? bîigui la urmă, abia auzindu-se.

— Aşa zic, moş Visarioane ! Şi să ştii că eşti un om al dracului, şi cînd o să mori, n-o să te plîngă nici măcar nepoţii dumitale !

Moş Visarion se lăsă pe un scaun, uitîndu-se la băiat ca şi cînd n-ar fi înţeles bine ; gura deschisă i se umezise de bale.

Pe urmă, cuprins de un fel de ameţeală, că parcă i se legăna capul şi avea ochii tulburi, duse mîna tremurînd la chimir, se scormoni înăuntru şi scoase un bănuţ galben :

— Na, mă Trică, să vă luaţi bomboane.

— Nu-mi trebuie, moş Visarioane ! Dă-l' nepoţilor dumitale, să aibă ce arunca la răspîntii cînd... ştii dumneata cînd o fi aia. Şi acum, i-aţi gîndul de la noi, pînă în primăvară !

Iată dar ce înrîurire avusese motorul saniei, asupra motorului din sufletul băiatului. Pesemne că sclavii eliberaţi simt aceeaşi bucurie pe care o simţiră nepoţii morarului în ziua aceea ; dar ei mai erau şi mîndri, că se eliberaseră singuri, printr-o faptă cutezătoare, neavînd ajutor de aiurea... Ba, la drept vorbind, avuseseră : motorul !

Era acelaşi motor a cărui veche, glorioasă şi tristă istorie se ştie ; numai că acum Cazimir îi scosese cutia de viteze, trebuitoare automobilului, dar fără folos la sania nouă, care nu mergea împinsă de roate, ci de elice, ca aeroplanul.

Şi cîtă bătaie de cap nu-i dădu elicea aceea cantonierului ! O meşterise el cît putuse mai bine, luîndu-se după desene, să fie amîndouă părţile ei egale şi la fel ca formă, să nu bată una aerul mai tare decît cealaltă, făcînd să se bîţîie motorul. Dar, cînd îi dădură prima oară drumul...

Nu mai era mult pînă la Crăciun ; ningea de o săptămînă, ninsoare pufoasă, bună, şi albiseră acum şi dealurile, şi drumurile, şi prunii — numai oamenii umblau posomorîţi pe uliţe, că pierise floarea satului, flăcăii, departe, în cotul Donului...

Motorul fu așezat, la spatele săniei, cam la un metru înălțime, fiind ținut pe un pat anume făcut, din țevi îmbinate și prinse cu nituri în restul saniei. Elicea, la rîndul ei, nouă, lustruită și ușoară ca fulgul, avînd, în gaura din mijloc, pusă o bucșă de aluminiu, făcută cu totul la măsură, fu prinsă în axul motorului și strînsă acolo cu piulița care ținuse mai înainte pinionul. Pentru acea bucățică de aluminiu, Cazimir trebuise să meargă iar la oraș, să i-o facă la strung, în atelierul Depoului. Restul nu ceruse nimic peste puterea pe care o aveau sculele cantonierului.

Și astfel, fiind gata toată alcătuirea, mai lipsind doar să se pună frîna și cablurile cîrmei, sania fu scoasă din atelier, și i se porni motorul. Asta nu era treabă grea, motorul nu suferise nici o vătămătură, și porni, după ce traseră de el, învîrtind elicea, o dată, de două ori, de nouă. Dar nu porni bine, și patul lui, cu toată sania, proptită din vreme ca să n-o ia înainte, începură să se hîțîne și să clempăne, să zici c-o să rupă toate încheieturile.

Cazimir opri numaidecît motorul și începu să bombăne, că de înjurat nu înjura niciodată în fața copiilor.

— Ce are, Cazimire? întrebă Uță, în culmea dezamăgirei. S-o fi strîmbat ceva în motor, atuncea, cînd s-a dus de-a dura?

— Nu-i motorul de vină! răspunse Trică, în locul cantonierului, cu pricepere de mecanic. Buba e la elice; are bătaie.

Cantonierul mormăi, ca totdeauna cînd i-o lua înainte istețimea copilului:

— Bine că știi tu! Hai, atunci pune mîna și fă-o cum trebuie!

Se întîmpla ceva foarte ciudat cu el în aceste clipe: îi părea bine să vadă că Trică pricepe lucrul, dar îi era și necaz, înțelegînd că pentru băiat orice născocire a lui nu mai semăna a minune.

— Așa n-o să se poată îndrepta, Cazimire, fiindcă o ține motorul! zise Trică, nebăgînd de seamă supărarea cantonierului. Trebuie scoasă și pusă pe un ax, să se învîrtească liberă.

Poftim de mai zi ceva, tu — om în toată firea, cînd flăcăiașul ăsta vorbește ca inginerii! La fel socotea Cazimir că trebuie făcut lucrul, dar acum, îndeplinindu-l, s-ar fi zis că Trică l-a scos din încurcătură.

Meșterul trase sania înăuntru și începu să deșurubeze, pufnind, piulița elicei. S-o pună acum pe un ax, ca să se învîrtească liberă! Parcă nu mai făcuse asta? Uite, axul, potrivit la măsură, se afla încă în menghine. De cîte ori nu încercase el elicea, în lipsa copiilor, cît nu cioplise la ea, cînd de ici, cînd de dincolo, ca să nu tragă o

pală mai mult decît alta! Dar se vede că, la învîrtirea nespus de mare a motorului, chiar și-o fărîmiță de gram păgubea echilibrul dînd naștere acelui bîțîit care putea să rupă axul mașinei.

Și iar începu Cazimir cazna, avîndu-l de ucenic pe Trică, iar Uță băgîndu-se printre dînșii, ca să se afle în treabă și să-și arate cît mai des nerăbdarea.

— Hai, pune-o, Cazimire! Eu cred că e bună!

— Ține-ți gura! îl repezea Trică.

Și iar se apucau, el cu meșterul mare, să răzuie dintr-o parte, ori din alta, cu un ciob de sticlă și iar învîrteau elicea, cu mîna, să vadă încotro se oprește, și iar scîncea Uță că-i e foame.

De trei ori înșurubară elicea la axul motorului, de trei ori o dădură afară, avînd încă bîțîială, e drept că din ce în ce mai mică; la urmă chiar și ciobul de sticlă, oricît de ușor răzuia lemnul, se vădi prea aspru și îi luă locul glaspapirul.

Această treabă, neînțeleasă de Uță, ținu două zile, dar cînd fu pusă a patra oară elicea și se porni motorul — pierise ultima urmă de bîțîială, mașinăria mergea lin și rotund, ca un ceasornic.

— Asta a fost! strigă Trică, întocmai ca mecanicul care a brodit treaba bine.

— Și acum mergem cu sania, nene?

Nerăbdarea lui Uță își atinsese marginea în aceste zile, mai cu seamă că drumul, bine acoperit de ninsoare și bătătorit de săniile muntenilor, era numai bun, te îmbia, sclipind în toate culorile curcubeului.

Dar, spre marea lui dezamăgire, află că la sanie mai aveau de lucru pe puțin o săptămînă.

— De ce nu te-ai apucat de ea mai devreme? bombăni, supărat, copilul.

Înainte de toate, trebuia făcută, în jurul elicei, o apărătoare, de tablă, ca să înlăture putința nenorocirii; ce s-ar fi întîmplat, dacă ai fi alunecat peste ea, din nebăgare de seamă? Firește că te-ar fi făcut fărîme! Asta încuviință chiar Uță, morfăindu-și bucata de pîine.

— Numai hai mai repede, — zise el, cu gura plină — că uite, acu trece iarna!

De unde să treacă? Abia se apropia Crăciunul!

Pe urmă, apărătoarea de tablă, ca un cerc, care fu prinsă cu nituri de patul motorului, fu întregită, la partea din față, unde stătea omul, cu o plasă de sîrmă.

— Asta la ce mai trebuie? bombăni iar Uță.

— Aşa, că dacă ţi-o lua vîntul haina, ori dacă te-oi lăsa pe spate, să nu te prindă elicea.

Şi ăsta fu un lucru încuviinţat de Uţă, cu toate că îşi pierduse răbdările.

Pe urmă trebui pusă frîna, altfel era primejdios să iei drumul; noroc că asta Cazimir o avea făcută, din vreme, un fel de grapă, care fu pusă la locul ei, în spate, sub patul motorului. Cel ce mîna sania, nu avea decît să tragă o pîrghie, aflată la îndemînă, şi colţii grapei se înfigeau în zăpadă, de puteai să vii şi-n nas, dacă nu te ţineai bine.

In sfîrşit, se întinseră pe rotiţele lor, şi cablurile cîrmei, care mişcau tălpicile din faţă, prin învîrtirea volanului. Ba se puse chiar şi un far, singurul rămas teafăr — şi la urmă se puse chiar şi claxonul

Intr-o după amiază, cînd mai erau două zile să se dea vacanţă la şcoală şi toată valea zăcea sub omături, sania năzdrăvană fu împinsă pe poartă, cu mîinile, şi aşezată cu faţa spre moară, gata să îşi ia drumul.

— Oare o să aibă destulă putere, Cazimire? întrebă Trică, stăpînit de o fierbere care făcea să-i tremure tot trupul, deşi altminteri îl treceau năduşelile.

— O să vedem noi, acuma! răspunse cantonierul.

Asta fusese şi grija lui, din capul locului; un motor de motocicletă nu are prea mulţi cai într-însul, dar de unde să iei unul mai mare? De-aceea, cu toate că ar fi fost firesc să pornească el primul, hotărîse să-l lase pe Trică, să nu îngreuieze sania şi să se facă de ruşine.

— Pune frîna! porunci Cazimir, pregătindu-se să învîrtească de elice, spre a porni motorul.

Trică, aflat la volan, trase de pîrghie, şi zăpada scrîşni, sub colţii ascuţiţi ai frînei.

— Fă contactul, dar să nu accelerezi, măi Trică!

— Las' că ştiu, Cazimire!

Motorul începu să pîrîie, rotindu-se uşurel şi răspîndind un abur alb, care se unea cu aburul răsuflării cantonierului. Era un pic de ger şi se vede că în trupul omului ardeau toate cazanele, împingînd aburul pe gură ca de la locomotivă.

— Ia accelerează puţin, Trică!

Sania începu să tremure şi zăpada să scrîşnească sub colţii frînei.

— Uite că trage, trage! începu să strige bucuros Uță, țopăind pe lîngă sanie. Hai nene, dă-i drumul!

— Măi Trică, să n-o iei repede, ia-o mai cu binișorul. La început o să fie nevoie de tot motorul, dar cum simți c-a luat-o din loc, strunește-l, pînă îi prinzi rostul și vezi cum merge volanul, cum ține frîna.

— Știu, Cazimire. M-am gîndit eu la toate astea de multă vreme.

— Ei, atunci, cu dumnezeu înainte! Și dacă simți că te răstorni, să desfaci contactul motorului. Hai, acu' dă-i drumul!

Sania însă nu se arătă atît de ascultătoare ca automobilul. Cînd Trică slobozi frîna și dădu benzină motorului, în loc să pornească înainte, o lua într-o parte și se puse de-a latul drumului. Noroc că frîna era la îndemînă, și noroc de brațul cel nevătămat al cantonierului, care prinse sania de coadă, altfel, poate s-ar fi dus în gardul cantonului.

— De ce nu vrea, Cazimire? întrebă Trică, nu speriat, ci îndîrjit pe neascultătoarea mașină.

Cantonierul se uită la urmele saniei, se scărpină în creștet, apoi își spuse părerea, făcînd să-i vină inima la loc lui Uță, care albise în obraz ca zăpada din jururi:

— Cred c-au înghețat tălpicile din față, cît am încălzit motorul, d-aia a cîrmit-o, în loc s-o ia înainte. Mă Trică, eu zic că întîi trebuie s-o împingi nițel cu picioarele, să se deștepenească, și p-ormă să pui motorul!

— Hai, nene, împinge! sări Uță, clipa asta fiind ultima cînd se mai putea lupta cu nerăbdarea.

Asupra ultimei lui vorbe motorul începu să pîrîie, trimițîndu-i în ochi vîrtejul înghețat al elicei, cu zburături de zăpadă, luate de cine știe unde. Și pînă să se dezmeticească și să-și frece el ochii, sania pierise din fața lui, înghițind-o drumul.

— Mai încet, mai încet! striga Cazimir, fugind către moară.

Uță o luă și el la fugă, gîfîind, strigînd, bălăbănindu-și mîinile, în prada bucuriei.

— Merge, Cazimire! zise, înecîndu-se, cînd ajunse la locul unde se oprise cantonierul. Merge ca vîntul!...

— Și încă acu e la deal! răspunse Cazimir, scăpîndu-i în glas o îngîmfare pe care n-o avea sufletul.

Fiindcă sufletul i se întristase, așa, dintr-o dată, năpădit de alte gînduri. Își aducea aminte de ziua cînd pornise automobilul...

— Dar ce te-a supărat, Cazimire?

— Nu m-a supărat nimic, măi Uță... Mă gîndeam la bietul Culaie...

Culaie, în clipa aceea, stătea în pat, în capul oaselor, rezemat în perne, și tot trăgea cu urechea afară

— Mamă, ia ieși și vezi, se aude pîrîit devale?

Știa că în ziua asta vor porni sania, și-ar fi vrut să audă măcar motorul.

— Nu s-aude nimic, mai potolește-te, că m-ai scos din fire! răspunse maică-sa, stăpînindu-și numai cu greu mînia.

Se adunau greutăți multe — și multă desnădejde, îi pierise doi veri, cu războiul, bărbatul avea necazuri la fabrică, iar băiatul ăsta nici nu murea, nici nu se făcea bine, ci zăcea așa, în vîrful patului, ca o momîie, silind-o să facă două focuri, în loc de unul, că din porunca doctorului, bolnavul trebuia să stea singur în odaie, să nu dea și celorlalți molima.

Cei doi mai mici chiriăiau alături, jucîndu-se ca năzgîmbii, iar din cînd în cînd dădeau perdeaua de la ușă în lături și, lipindu-și nasurile de geam, se uitau curioși și temători la Culaie.

— Mamă, spune-le să tacă! Poate se aude!

— Să taci tu!... Mai bine te-ai înzdrăveni odată că ne-ajunge atîta boală!

Femeia era mîniată, nu că nu și-ar fi iubit copilul, dar prea îi ajunsese povară, pe lîngă celelalte. Iată, acuma trebuia să vîndă țuica pe preț mic, în loc să aștepte prețul bun de la primăvară, ca să-și ducă băiatul la oraș, să-l vadă și doctorii de la spitale. Și cîte nădejdi nu își pusese în țuica asta, cîte nevoi nu credea că o să lege cînd o lua pe ea banii!

Băiatul o privi cu tristețe. Ar fi vrut să întrebe, cu sfiala lui cunoscută: „Păi ce vină am eu, mamă?“... Sfiala însă i se făcuse mai mare, încît nu întrebă nici măcar aceste cuvinte, ci își puse capul slăbuț în piept, iar ochii albaștri i se umeziră...

Afară cădea înserarea și începea iarăși să ningă.

Deodată, băiatul, învăluit în tristețe și în umbre, tresări, cu urechea la geamul micuț al odăii. Maică-sa se dusese dincolo, și-i bătea pe cei mici, pentru cine știe ce pricină, sau poate fără nici una. Copiii urlau, să li se rupă pieptul, iar ție să ți se rupă inima; se vede că în sufletul femeii se făcuse mare asprime. Și, printre bocetele lor nesfîrșite, lui Culai i se păru că aude motorul. Da, era pîrîitul acela, de astăvară, numai că depărtarea și zăpezile îl înăbușeau, făcîndu-l să semene cu o bîzîitură.

Bolnavul își simți trupul fierbinte, dar parcă nu era fierbințeala bolii ; în loc să-l doboare, parcă îi dădea puteri, cum nu mai avea de luni de zile. Și, aruncînd țoalele, coborî din pat, cercetîndu-și cu mirare mișcările, pînă ce, bîjbîind, ajunse la geamul odăii. Nu se mai vedea nimic pe valea înzăpezită, decît pînza cenușie a înnoptării, țesută cu fire de fum alb, care ieșea din hornuri. Însă de auzit, se auzea limpede acum motorul, și era ușor să-ți închipui sania năzdrăvană, alunecînd pe drumul dintre canton și moară.

Deodată, în depărtarea aceea, țîșni o fîșie de lumină, care dezvălui drumul, punctat cu negru ici, colo — săniile munteniilor.

— Au aprins farul ! șopti Culaie.

Și cînd zicea asta, i se părea că s-a aprins o lumină în ceruri.

— Treci în pat, mortăciune! strigă maică-sa, intrînd furioasă pe ușă și văzîndu-l cum stătea în frig, la geam, numai cu o bundiță peste cămașă, și cu picioarele goale.

Culaie nu-și luă ochii de la lumina aceea, nu-și deslipi urechea de chemarea motorului și izbucni, aprinzîndu-se la față și găsind puteri în pieptu-i, ca să strige, încît maică-sa, văzîndu-l așa, crezu că s-a întîmplat o minune:

— Mamă, mi se pare că mă fac bine!...

Capitolul XXVII

CÎND ÎȚI IESE DRACUL ÎN CALE

Niciodată ca în iarna aceea nu se unise cerul și săniile muntenilor, într-o străduință atît de stăruitoare, spre a face pîrtia drumului mai bună.

De cînd înghețase Gîrlamare, iar coborîrea la vad și prundul se îmbrăcaseră în zăpezi groase, astupîndu-și hîrtoapele, săniile de la munte coborau în șiruri nesfîrșite. Pesemne era mare lipsă în casele muntenilor, dacă se grăbeau și se înghesuiau atîția, ducîndu-se cu poame, cu șindrilă, cu obezi, cu doniți la cîmpie, să ia în schimb de-ale gurii. Acum nu mai ocoleau peste dealul Măgurei, să iasă în șoseaua mare, cum făceau toamna, cînd apele crescute și noroaiele îi împiedicau să treacă prin gîrlă — ci luau drumul acesta, mai scurt, folosind binefacerea înghețului și a zăpezilor.

Și parcă în nici o iarnă nu ninsese mai mult și mai afînat ca în iarna aceea! Ce cădea peste noapte, netezeau ziua săniile muntenilor, ducîndu-se la cîmpie, iar ce cădea ziua, netezeau noaptea aceleași sănii, întorcîndu-se.

Hîrtoapele se umpleau cu zăpadă bătătorită, făgașele săpate în piatră și în noroaie se netezeau ca sub niște uriașe tăvăluguri și șoseaua părea îmbrăcată în asfalturi albe.

Cum asta se întîmpla în vremea cînd la școli copiii se bucură de binecuvîntata vacanță a Crăciunului, e ușor de înțeles ce luciu căpătaseră într-o săptămînă tălpicile săniei care mergea cu motorul.

E drept că fabrica de benzină nu prea funcționa acum, iarna, trecînd foarte rar automobile pe drumul cantonului; noroc însă că butoiul rămăsese aproape plin, de astăvară.

Venise și Petruș în vacanță și cum venise, firește, după ce-și lăsase acasă lădița soldățească, primul drum îl făcuse acolo. Iar Cazimir, la rîndul lui, cum îl văzuse, îl dăduse la o parte pe Trică, încredințîndu-i volanul săniei.

Era într-adevăr o sanie năzdrăvană. Nu avea chiar puterea automobilului, nu putea să urce coastele, dar, pe drum drept, își lua uneori viteză de întrecea chiar și trenul. Barem cînd șoseaua mergea la vale, trebuia să micșorezi rotirea motorului și să pui din cînd în cînd, ușor, frîna, altminteri era primejdie să nu te mai oprești pînă jos la cîmpie.

Sania fusese croită pentru doi oameni și Cazimir ar fi fost bucuros să ducă măcar unul — dar iată că, pîrtia fiind bună, puteau călători împreună Petruș, cu Trică și cu Uță, luînd uneori cu ei chiar și cotoiul.

La început copiii bătură drumul dintre canton și moară, cum făcuseră și cu automobilul. Să se ducă mai departe, spre gara Șipotul, nu era cu putință, de dincolo de moară șoseaua făcîndu-se deodată foarte pieptișe. În schimb, după ce bătătoriră destul drumul în preajma cantonului, părîndu-li-se lumea aici prea mică, se avîntară într-o zi peste gîrlă și se iviră pe ulițele satului, stîrnind mai mare tămbălău decît ar fi stîrnit dacă veneau cu avionul.

Lumea din sat văzuse automobile destule, că erau ulucile pline de praful pe care-l stîrneau, gonind prin mijlocul șoselei ; văzuse și aeroplane — ba chiar știa că la orașe și pe fronturi astea aruncă bombe sau trag cu mitralierele, semănînd moartea din văzduh cum norii cei răi seamănă grindina.

Dar o sanie care să meargă singură nu văzuseră și nici nu bănuiau că ar fi vreuna undeva în lume.

Îndată, începură să umble vorbe, că omul de la canton — care dacă venea în sat mergea tot pe marginea drumului, fără să schimbe o vorbă cu nimeni, iar dacă intra în cîrciumă bea într-un colț, de unul singur — ar fi un făcător de minuni, avînd legătură cu Scaraoțchi ; după alții, Cazimir era un inginer mare, care lucrase mașini de tren și chiar avioane, dar, scrîntindu-se la minte, părăsise fabrica și avuțiile și se băgase cantonier aici, ca să fugă de lume...

Bineînțeles, Cazimir nu știa nimic despre aceste vorbe, după cum nu știau nici cei trei conducători ai săniei ; și la ei se uita lumea pieziș, și de ei spuneau unele, altele, că și ei și-ar fi vîndut sufletul necuratului — altminteri nu le-ar fi făcut cantonierul această mașină.

— Uite-l, uite-l, maică, necuratul e cu dînșii, numai că și-a luat trup de mîță! zicea cîte o bătrînă, făcînd cruci repezi, cînd, în goana săniei și-n pîrîitul motorului, zăreau capul lui Miroslav ieșind din bunda lui Trică, sau a lui Uță.

Fiindcă să vezi, cotoiului îi plăcea să meargă cu sania mai mult decît cu automobilul — și cum îi simțea pe copii, dimineața, că se pregătesc s-o scoată pe poartă, îndată se înfățișa printre dînșii, miorlăind, gudurîndu-se și împletindu-li-se printre picioare, cu coada înfoiată ca măturoiul.

Oamenii în toată firea, de bună seamă, nu credeau în vorbele babelor, dar asta nu însemna că îl socoteau pe cantonier teafăr la minte, dacă își pierdea vremea numai cu lucruri din cele nefăcutele.

Cît despre copii, unii se speriau într-adevăr la trecerea sănii, luîndu-se după vorbele răspîndite, alții, mai răsăriți la minte, nu găseau în ea nimic fără înțeles, asemuind-o cu automobilul și pizmuindu-i pe cei care o mînau pe drumuri.

Dar chiar și babele ar fi socotit mai mic amestecul necuratului în alcătuirea acestei ciudate sănii, dacă ar fi văzut că, înainte de a o porni, copiii pun benzină în rezervor, cercetează uleiul în carterul motorului, treburi pe care le face nu diavolul, ci mecanicul. Și iarăși, ar fi vorbit mai puțin, dacă ar fi văzut că năzdrăvănia cantonierului nu-i atoate biruitoare, că, pentru a urca dealul, să vină în sat, copiii se dau jos și împing pe de lături, ajutîndu-i motorului — ajutor de care n-ar avea niciodată nevoie Scaraoțchi, atoaterăufăcătorul.

Copiii nu știau nimic de aceste vorbe și se bucurau în tihnă de sanie, de vacanță și de pîrtiile bune. Petruș, care n-avea să rămînă aici multă vreme, stătea de obicei la volan din porunca lui Cazimir, și Trică, primul conducător, socotea îndreptățită această hotărîre, lui rămînîndu-i timp să conducă sania toate după amiezile, pînă se topea zăpada și pînă se golea butoiul fabricii de benzină.

Și Petruș mîna sania pe toate drumurile, avînd grijă să ocolească două locuri: postul de jandarmi, unde pățise atunci rușinea aceea, și gara, ca nu cumva să-l stîrnească pe Valerică, deși avea motive să creadă că lui frate-su îi pierise pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, dorința de a mai ține volanul în mînă.

Se întîmplă însă uneori ca dracul, chiar dacă îl ocolești, să-ți iasă singur în cale.

Dracul, de data asta nu era Valerică, ci domnișoara Eleonora!

*

* *

Faptul se petrecu într-o după amiază, a patra zi după ce fusese Crăciunul. Copiii coborau, cu frînele puse, de pe ulița lui Culaie, fiindcă se duseseră să-l plimbe și pe el cu sania.

In ultima vreme, băiatul era pe cale de înzdrăvenire, avea poftă de mîncare, și, fiind zilele Crăciunului, cînd în mai toate casele se taie porcul, crescut cu mari greutăți și cu multă grijă, avusese și ce să mănînce.

In ziua aceea, curînd după prînz, cînd gerul era potolit și parcă îți trimetea putere în vine, Culaie, înfofolit cu tot ce se găsise mai călduros în casă, ieșise în drumul pe care nu mai călcase de două luni încheiate și văzuse și el, prima oară, de aproape, sania, al cărei pîrîit îl urmărea, cu înfrigurare, din seara cînd o auzise pornind prima oară.

De bună seamă nu mersese departe, Petruș îl plimbase o dată în sus, o dată în jos, de-a lungul uliței, și-apoi Culai, cumpătat și sfios, cum îi era firea, ceruse să oprească la poartă și se dusese în casă, după ce le mulțumise copiilor pentru această bucurie.

Moș Visarion, de peste drum, se uita pe geam, pufnind și zvîcnindu-i cucuiul, fiindcă păcănitul motorului îl trezise din somnul de după amiază, odihnă pe care și-o îngăduia arareori și numai în zilele iernii.

Acum sania cobora, pe marginea satului, către gîrlă, cînd, deodată, Miroslav, aflat în brațele lui Trică, se încordă de parcă ar fi avut numai sîrme de oțel sub blană, își scoase ghiarele, se zburli, scuipă cum fac pisicile cînd simt dușmanul — și, smucindu-se din brațele băiatului, nimeri drept în zăpada din șanțul drumului. Acolo se pierdu o clipă, ca într-o apă adîncă, apoi ieși la liman, în salturi, și, întîlnind zăpada bătătorită, o luă la goană, ca nălucile, căutînd calea cantonului.

Petruș trase frîna, aproape s-o rupă și, pe deasupra, își propti și călcîile în zăpadă, oprind sania, altfel poate ar fi nimerit în vreo rîpă — cuprins și el de aceeași spaimă ca Miroslav pe care acum îl mînca depărtarea.

Din jos venea, cu părul slobod pe umeri, domnișoara Eleonora, tîrșîindu-și skiurile la deal, cu lene.

— Ce-i asta? întrebă domnișoara, proptindu-se în bețe, cînd fu în fața copiilor.

— Sanie cu motor! răspunse Trică, în locul lui Petruș, căruia îi înghețase și gîtlejul, și inima.

Petruș n-o mai văzuse pe domnișoara Eleonora de astă-toamnă, deși școlile lor erau alături, deși plecaseră cu același tren, deși cu același tren veniseră în vacanță. Îi vedea numai umbra — să n-o vadă de loc n-ar fi fost cu putință — și, cînd i-o zărea, de departe, ori făcea cale întoarsă, ori își băga ochii în pămînt, ferindu-se de ea ca de o vrăjitoare.

Dar acum, domnișoara Eleonora era în față, iar el nu putea să fugă, lăsînd frîna din mînă — și înțelegea că i-a sosit sfîrșitul, că îi va întîlni iar ochii albaștri și iar va începe ființa ei vaporoasă să-i acopere cerul, ca norii aceia străvezii, care nu dau nici ploaie, nici umbră, ci doar îți turbură inima.

— Sanie cu motor!? exclamă domnișoara. Și merge?

— Merge! răspunse, îngîmfat, Trică.

— Mai iute ca trenul! adăugă Uță din spate, morfolind pîine cu slănină.

Domnișoara bătu din palmele înmănușate, fluturîndu-și părul și făcînd să se legene bețele în ochii șoferului, ca niște spade care păreau gata să-l străpungă.

— Ia-mă și pe mine!

Nu era o rugăminte, ci o poruncă — și de data asta se adresa nu oricui, ci celui care ținea volanul și frîna...

E greu să spui, tu, care n-ai trăit o asemenea clipă, ce s-ar fi cuvenit să facă Petruș în clipa aceea. Iar, dacă ceea ce făcu el ți se va părea dovadă de slăbiciune, să nu-l judeci cu prea multă asprime, fiindcă nu se știe ce-ar fi făcut altul, cu inima de o mie de ori mai oțelită.

Petruș văzu întîi turbure, pe urmă văzu prea multă lumină; simți la început frig, pe urmă prea multă căldură. Simți multe, învălmășindu-i-se în suflet, și cînd, în sfîrșit, gîtlejul i se desprinse din încleștare, îngăduindu-i să spună o vorbă, vorba aceea se adresă copiilor din spate, însemnînd însă un răspuns pentru domnișoara Eleonora:

— Dați-vă jos și duceți-vă la canton, că vin eu cu sania!...

Iată așa îți iese dracul în cale!

Iar acum sania gonea, păcănindu-i motorul și vîjîindu-i elicea, dar nu către canton, ci către cîmpie, fiindcă aceasta fusese dorința domnișoarei Eleonora. Și inima lui Petruș țăcănea tot ca motorul, dar lui nu-i mai era teamă, ci apăsa pe accelerație și mînuia sigur volanul, — de ce să te mai temi de dracul, cînd glasul lui îți sună la ureche, mai limpede și mai cald decît vibrarea cristalului?!

— E minunat, e minunat ! Mai repede ! exclama domnișoara, din spate.

Skiurile erau legate de o parte și de alta a saniei, iar ea se ținea cu mîinile gingașe de umerii încordați ai șoferului.

— Nu se poate mai repede ? Dă-i toată viteza, băiete !

Ah, de ce nu avea motorul o sută de cai, în loc de cincisprezece, să salte sania de pe pămînt și s-o poarte prin văzduh, făcînd-o să zboare, ca avionul ?

Rămîneau în urmă săniile muntenilor și oamenii se cruceau, văzînd năzdrăvănia, zburau copacii de pe marginea drumului, se topeau dealurile, dar domnișoara Eleonora tot nu era mulțumită.

— Mai repede, nu-ți fie frică !

O, parcă mai putea fi acum vorba de frică ! Motorul, motorul nu era potrivit pentru a cuceri cerul ! Petruș ținea apăsată accelerația pînă la ultima îngăduință, fericit cum nu fusese niciodată în viață, și suferind în aceeași măsură, împletirea acestor sentimente fiind posibilă, cum e posibil să fie o băutură în același timp și dulce și neînchipuit de amară.

Trecuse de mult sania prin dreptul gării, fără ca Petruș să se fi gîndit la Valerică, trecu prin cătunul Cioara și deodată, ieșind dintre case, în față, jos, se desfășură cîmpia, albă, înghițind zările. Dar, pînă a ajunge acolo, drumul cobora lungi povîrnișuri, parcă poruncite spre a mări goana saniei.

Petruș nu se gîndi o singură clipă cum va urca înapoi o coastă atît de lungă, nu se gîndi nici unde merge, nici cînd va ajunge, ci, strîngînd țeapăn volanul, lăsă în plin mersul motorului.

Prinzînd povîrnișul sub tălpice, sania își mări goana, făcînd să-i zbîrnîie toată fierăria, într-un zgomot care se unea cu vîjîitul elicei.

— Așa ! Mai repede, mai repede ! striga, îmbătată de viteză, domnișoara Eleonora.

Acum se apropiase de spatele șoferului, mîinile, căutînd sprijin potrivit cu această goană, se lăsaseră pe umerii lui și, fiindu-i capul aproape, Petruș îi simțea fîlfîitul părului. Atîtea deodată el nu își îngăduise să dorească nici în vise, care dau, omului și copilului, tot ce le spune închipuirea...

Ajungînd jos, unde sania își domoli goana, nepierzînd-o din fericire cu totul, domnișoara Eleonora își luă mîinile de pe umerii șoferului ; poate se săturase de viteză, poate simțea oboseală, fiindcă nu-l mai îndemnă să mîne mai iute, ci începu să guste, în liniște, plăcerea plimbării.

— Cum te cheamă ? întrebă, după o vreme, cercetînd împrejurimile, pe care nu le văzuse niciodată, decît din goana trenului.

— Petre Ionescu.

— Şi cum îţi zice acasă ?

— Petruş.

— Petruş ? Îmi place numele tău, Petruş !

Îi spunea pe nume, cum spun regii supuşilor, de la înălţime, dar Petruş îşi auzea numele de aproape şi niciodată nu i se păruse că ar putea să sune aşa de frumos ca în gura domnişoarei Eleonora.

— Ia spune-mi, nu te-am văzut o dată în gară ?

O, cum să nu, şi chiar îl întrebase : „Ce e cu trenul, băiete ?“ Deci, îl mai ţinea minte, purtase chipul lui cu ea atîtea luni de zile ! Inima lui Petruş începu să bată aiurea. Noroc că mergea bine motorul !...

— Ah ! Tu eşti băiatul domnului Manole !

Regina îşi recunoştea supuşii !... Şi ce gingăşie sufletească să nu-i spună nimic de întîmplarea aceea cînd îl văzuse răsturnîndu-se cu automobilul ! Pe lîngă fericirea acestei clipe, Petruş îşi simţea obrazul crăpîndu-i de ruşine, cînd se gîndea la nenorocita întîmplare. El nu ştia că atunci domnişoara Eleonora nici măcar nu-l băgase în seamă, ochii ei fiind la mîţa care sărise în mijlocul drumului.

— Înveţi la liceu ? îl întrebă pasagera.

— Da...

— În ce clasă eşti ?

— In... în a cincea !

La început vroise să spună chiar într-a şasea, fiindu-i peste putinţă să mărturisească adevărul, că-i abia într-a patra. Ce-ar fi făcut atunci regina, aflînd că supusul ei este un mucos, din cursul inferior al liceului ?

— Şi cîţi ani ai ?

— Cincisprezece ! bîigui băiatul, împrumutînd un an de aiurea.

— O !

Inima lui Petruş se strînse dintr-odată, şi, fără să vrea, el slăbi acceleraţia motorului. Cunoştea această exclamaţie a domnişoarei Eleonora, o auzise pe peronul gării, semn de plictiseală că întîrzia trenul, o auzise alteori la fereastra vagonului, cînd jandarmul venea în compartiment, cu geamantanele, aducînd mirosul ţăranului. Dar cine nu cunoştea oh-urile domnişoarei Eleonora şi cine nu ştia că prevestesc toane rele ?

— Ai un frate mai mare, mi se pare că l-am cunoscut în gară, vorbi regina, fluturîndu-şi părul. Pe el cum îl cheamă ?

— Valerică.

— Valeriu ! Frumos nume !

Motorul îşi pierdea din tărie.

In dreapta drumului, la vreo sută de metri, se vedea calea ferată, care se apropia, după ce ocolise dealul, iar la vreun kilometru, în faţă, ieşeau din zăpadă zidurile roşii ale gării Glodurile. Un tren de marfă şerpuia, departe, în zarea cîmpiei.

— Valeriu în ce clasă este ?

Petruş şovăi. Să spună într-a cincea, într-a şasea ? Oare domnişoara Eleonora nu ştia adevărul ?... Dar adică de ce să ştie o regină în ce clasă îi sînt supuşii ?

— Intr-a doua ! răspunse, luîndu-şi îndrăzneala să uimească şi el o dată pe o regină.

Domnişoara Eleonora începu să rîdă :

— Glumeşti ?

— Nu ; într-a doua.

— Nu te cred... E un băiat drăguţ Valeriu , înalt şi blond, pe cît ţin minte...

Asupra acestor crude vorbe, Petruş trase cu urechea la motor şi începu să mişte, neliniştit, pedala acceleraţiei.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă domnişoara Leonora.

Era obosită şi simţea plictiseală ; nu-i mai plăcea plimbarea dacă sania dădea semne de lenevire.

Petruş nu-i răspunse ; începea să se dezmeticească, trezindu-se din lunga beţie. Gonise şase kilometri, în deplină nesocotinţă — ajunsese la gara Glodurile — şi motorul înţepenise, după ce tuşise de cîteva ori, ca bietul Culaie.

Sania mai merse, de la sine, încă vreo sută de metri, pînă în dreptul gării.

— Ce este ? întrebă iar, domnişoara.

Băiatul se dădu jos, scoase capacul rezervorului şi se făcu mai alb de cît zăpada cîmpiei.

— Nu mai avem benzină !...

— Cu atît mai bine ! Tot nu mai aveam chef de sanie ; o să mă întorc cu trenul.

Zicînd acestea, domnişoara sări în mijlocul drumului şi se întinse, să-şi desmorţească trupul, ca jivinele.

— E un tren de marfă... bîigui, pierdut, şoferul.

— O !... făcu, dezamăgită, năzuroasa lui pasageră.

Apoi își scutură părul, cu un gest trufaș și totodată plin de drăgălășenie.

— Dar nu-i nimic ! zise, înseninîndu-se. Vorbesc eu cu șeful gării. Ce, crezi că n-o să-mi dea voie ?

Nu, în privința asta Petruș n-avea nici o îndoială. Cine ar putea să se împotrivească unei regine ?

— Îți mulțumesc, băiete ! mai zise regina, ducîndu-se, în costum de ski, spre clădirea gării.

Băiatul rămase năuc, în mijlocul drumului, uitîndu-se cînd la ea, cînd la rezervorul de benzină. După cîțiva pași, regina se opri, să-i dea o poruncă :

— Băiete, skiurile să mi le aduci la postul de jandarmi. Să le dai soldatului !

Și Petruș îi îndeplini porunca, duse skiurile la post, și i le dădu lui Pandele. Dar asta se întîmpla la un ceas tîrziu de seară, că nu fusese ușor să tîrască sania, grea, șase kilometri, la deal, pînă la canton, unde așteptau îngrijorați Cazimir, cu nepoții morarului.

Fusese cu neputință să înduplece vreun muntean să-l lege de sania lui, măcar un kilometru, dacă nu tot drumul.

— Nu pot, măi băiete, că abia trag caii. Ție îți arde de joacă și pe mine mă mînă nevoile !

Aveau dreptate muntenii, Petruș nu le purta pică — și trăgea de sanie, la deal, de îl năpădeau nădușelile...

Iar după ce predă sania și se întoarse la postul de jandarmi, gîfîind, rebegit, cu mijlocul frînt și cu picioarele înmuiate, nu avu nici măcar norocul celei mai mici răsplate, să găsească lumină la fereastra reginei. Fiindcă la ora aceea, regina dormea, cu fotografia lui Rosano Brazzi, regele, sub pernă, fără să-i pese de sufletul și de oasele unui supus care tîrîse atîta cale o sanie de cincizeci de kilograme, plus alte poveri, mai anevoie de măsurat cu cîntarul.

Capitolul XXVIII

IN GAZDĂ LA DOMNUL GAGU

La oraș, Petruș stătea în gazdă la domnul Gagu, magazioner în gară. Tot acolo stătea și Valerică, dar în altă odaie, la stradă — și nu mînca la un loc cu toată lumea, ci singur, bucate anume făcute pentru dînsul, după porunca maică-si, care venea să-l vadă măcar o dată pe săptămînă.

Odaia lui Petruș era în fundul curții, lîngă magazia de lemne și el nu stătea singur în ea, ca Valerică, ci cu încă doi băieți, elevi și ei, unul la liceu, altul la școala comercială. Băieți buni, s-ar fi putut spune, fiindcă nu rămîneau niciodată după amiază acasă și astfel îl lăsau pe Petruș să-și facă lecțiile în liniște. Dar seara, în schimb, cînd el vroia să se culce, veneau din hoinăreală și începeau să sporovăiască. Nu, nu făceau gălăgie, dimpotrivă, vorbeau în șoaptă, povestindu-și filmele văzute, deși le vedeau împreună ; poate însă simțeau nevoia să retrăiască emoțiile cinematografului, prelungind desfătarea, poate le era capul gol de alte gînduri și aveau limba mai vrednică decît creierul, ceea ce se întîmplă cu multă lume.

Altminteri trăiau în prieteșug, deși amîndoi îi păstrau un fel de dispreț lui Petruș, numindu-l „tocilarul", fiindcă învăța sîrguincios la școală. Ii mai ziceau și „iepurele", dîndu-i numele celei mai fricoase dintre vietățile cîmpului și pădurii, fiindcă el nu vroise să ia de la ei deprinderea fumatului și-a hoinărelei, și socoteau că nu-l împiedică decît frica de profesori și de domnul Gagu, găzdoiul.

Domnul Gagu, ca o gazdă bună, cu răspundere față de părinții copiilor, le ținea socoteală de orele întoarcerii acasă, notîndu-le într-un carnet, iar seara, după ce le stingea lumina, își băga capul fără veste în odaia lor, să simtă dacă nu trag din țigară. Lumina le-o stingea la 9 seara, după ceasornic, ca omul deprins din gară să facă fiecare lucru la vreme — și pentru asta nu se ducea la ei, să învîrtească întrerupătorul, — mai tîrziu, haimanelele puteau să aprindă lumina din nou — ci deșuruba, în antreul de la față, siguranța odăilor închiriate. Fiindcă mai erau încă trei odăi acolo, toate pentru școlari luați în gazdă, numărul acestora ridicîndu-se la vreo doisprezece.

Cu alte cuvinte, domnul Gagu avea pension în toată regula, atît că le dădea copiilor doar casă și masă, nu și învățătură.

Casa, adică odăile, fuseseră un fel de dependințe dărăpănate, pe care le pusese anii trecuți în stare de folosință, văruindu-le pereții și întinzînd pînă la ele lumină electrică. Încolo, dușumelele rămăseseră tot desfundate, ușile, șubrede, cu geam, ținînd loc și de ferestre, răspundeau tot afară, făcînd iarna să intre gerul, gîndacii negri nu se stîrpiseră, ci își continuau desmățul, scîrbindu-i pe cei mai grețoși, speriindu-i pe cei mai slabi de inimă, că se întîmpla adesea să se urce gîngăniile chiar și în patul copiilor.

Iarna, pe lîngă acestea, se mai punea în odăi cîte o sobă de tablă, cu nisip deasupra și se dădea, cu porția, zece kilograme de lemne, așa cum era înțelegerea cu fiecare din părinții copiilor, și cum plăteau aceștia, la orice început de lună. Numai că porția de zece kilograme, care s-ar fi putut să fie doar de opt, sau chiar de șapte, nu se dădea pe numărul copiilor, cum se făcea plata, ci pe numărul sobelor.

Focul îl îngrijea slujnica și poate mai drămuia și ea la rîndul ei lemnele, să-și încălzească mai bine odaia, altfel, de ce s-ar fi băgat la această corvoadă, ea care, cînd era vorba de pildă de măturat dușumelele, socotea că asta-i datoria copiilor?

Pe timp de ger, Petruș învăța după amiezile cu mănușile în mînă, și adesea aburul din gură îi umezea caietele, făcînd să se întindă cerneala. În schimb, Valerică se lăfăia la căldură, în odaia din față, la stradă, cu sobă de teracotă. Domnul Gagu știa și de frica lui și de frica maică-si.

Chiar ieri mama băiatului venise la oraș cu Dumitru macagiul încărcat de pachete. Pe Dumitru îl mînase la directorul liceului, acasă, cu un curcan și cu doi cozonaci, făcuți ca la Moldova — și cozonacii, pe vremea asta cînd lipsea făina, însemnau plocon, nu glumă, iar ea se apucase să cerceteze odaia cu de-amănuntul, dacă sînt cearșafurile

curate, dacă e măturat pe jos, dacă nu-i praf pe mobilă și cît e soba de caldă.

Apoi cucoana șefului de gară se așezase pe scaun, să primească raportul din partea cucoanei magazionerului, care avea datoria să știe tot ce face Valerică în cursul săptămînii.

— Luni n-a fost la școală, începu cucoana gazdă.

Cucoana șefului de gară se aprinse la față:

— A fost bolnav și nu ne-ai dat de știre!... Madam Gagu, să știi că asta mă supără! Putea domnul Gagu să pună mîna pe telefon, că îl are la îndemînă în gară.

— Nu, madam Ionescu; a făcut băiatul o glumă, duminecă seara, și pe urmă l-a durut capul; nu era caz de boală.

— Ce glumă?

— Ei, o glumă, ca băieții.

— Madam Gagu!

— A băut, madam Ionescu, a băut, nu știu cu cine, dar seara a venit bea...

— Să nu spui, madam Gagu, că mă supăr! Un băiat cuminte, ca Valerică, nu poate să se atingă de băutură! Astea sînt răutăți și mă mir că dumneata... Poate i s-a aplecat, cine știe cum a fost mîncarea...

— Vai, madam Ionescu!

Un timp cucoanele nu mai vorbiră. Madam Gagu, o femeie înaltă și subțire, cu chip de vrăjitoare, cu trei negi păroși în bărbie, dar cu o privire ciudat de blîndă la o asemenea figură, își frămînta, sfioasă, colțul șorțului de bucătărie.

— Ce mai ai să-mi spui, madam Gagu?

— Ei, nimic, madam Ionescu. Glume de copil zburdalnic. Nu trebuie să le iei în seamă!

— Dar vorbește odată, madam Gagu!

Cucoana magazionerului își lăsă capul în podea, cuprinsă de o mare sfială.

— Ieri i-a făcut lui Gagu o poznă, dar nu mare, madam Ionescu, să nu te sperii... Cînd să plece Gagu, dimineața, la gară, nu și-a găsit dantura. Știi, că el are dantură... Și-o scoate noaptea și-o ține în pahar, pe noptieră.... Ei, și dacă n-a găsit-o, că se făcuse tîrziu și nu putea să mai rămînă, s-a dus, fără dinți, de-a trebuit să fonfăiască și să stea tot timpul cu batista la gură.

— Eī, și ce-are Valerică al meu, cu dantura lui domnu' Gagu? întrebă cucoana șefului de gară, începînd să se frămînte pe scaun.

— Are, că el a ascuns-o ; am găsit-o eu mai tîrziu, pardon, madam Ionescu, în oala de noapte...

Aici, cucoana șefului de gară sări de pe scaun.

— Madam Gagu, să știi că-l iau de la dumneavoastră ! Asta e rușine, să pui pe seama băiatului meu fapte de ocară ! Îl iau ; chiar acum mă duc să-i caut o gazdă ca lumea... Îmi pare rău de domnu' Gagu, știi că soțul meu, cît a fost aici, l-a protejat și l-a scăpat chiar și de închisoare.

— Asta nu-i adevărat, madam Ionescu ! zise, cu vechea ei sfioșenie și aproape cu umilință, cucoana magazionerului.

Nu lua cine știe ce de la domnul Manole, pentru găzduirea copilului, poate nu lua nimic, astea le știa domnul Gagu, că ei doi aveau socoteli vechi împreună, de pe vremea cînd șeful gării fusese aici impiegat de mișcare și învîrtise unele treburi cu magazionerul. Îi era numai de vorbele lumii, dacă pleca Valerică, fiindcă doamna Ionescu cine știe ce-ar mai fi spus prin gară. Și-apoi, pe vremurile astea de lipsă, se mai înfruptau și ei din bunătățile pe care le căra regulat, de trei ori pe săptămînă, Dumitru macagiul, ca să nu ducă băiatul lipsă, de nici unele.

— Nu te supăra, madam Ionescu ! zise, împăciuitoare, cucoana magazionerului. Eu l-am văzut seara umblînd pe la noptieră și pe-ormă chiar s-a aplecat sub pat, că eram la bucătărie, cu ușa deschisă, și Gagu tocmai se spăla, să se culce... Dar poate să fie o greșeală... Nu te supăra și nu pune la inimă !

— Ba să știi că m-am supărat, madam Gagu ! răspunse cucoana, așezîndu-se ceva mai îmblînzită, pe scaun. Dar Valerică nu trebuie să vie ?

— Uite, acu' trebuie să pice. Văd că trec elevi de la liceu, pe stradă.

Intr-adevăr, era ceasul unu și strada se umpluse de strigătele copiilor care veneau de la școală. Madam Ionescu se duse la oglindă și își potrivi părul, apoi începu să se frămînte, nerăbdătoare, ca și cînd nu și-ar fi așteptat odrasla, ci logodnicul.

În clipa aceea, cineva ciocăni în geamul de la stradă.

— Bă, Ionescule !

Un școlar se oprise în față, cu ghiozdanul la spinare, cum îl poartă liceenii din primele clase și copiii din școala primară.

Cucoana șefului de gară dădu perdeaua la o parte și întrebă, înțepată :

— Ce-i, băiete ?

Cum îndrăsnea, un mucos și un nespălat ca ăsta, să-l strige pe Valerică, bă Ionescule! ca pe oricare?

— Ionescu nu-i acasă? întrebă mirat băiatul.

— E la școală!

— Aiurea!...

— Măgarule! răcni madam Ionescu, dînd să deschidă fereastra.

Dar școlarul o luă la fugă, peste stradă, cu ghiozdanul săltînd în spinare, și cînd ajunse pe trotuarul celălalt, strigă, încît puteau auzi toți vecinii:

— Cucoană, dacă nu vine nici mîine, a spus Țapu' că îl elimină pe o lună!...

Parcă avusese madam Ionescu o presimțire, de-aceea nici nu îndrăsnise să se ducă la școală. O presimțire însă, nu-i tot una cu o credință, așa că se întoarse spre madam Gagu, întrebînd-o cu nedumerire:

— Ce vrea să spună măgarul ăsta?

— Nu știu, madam Ionescu.

— Valerică nu s-a dus la școală?

— Ba la școală a spus că se duce!

— Atunci cum își permite măgarul să mintă?

O dată cu aceste cuvinte pline de indignare, se auzi și soneria bîzîind, fără oprire.

— El e! exclamă gazda, repezindu-se să deschidă.

Nimeni nu mai suna în felul acesta, ținînd degetul pe buton oricît, pînă venea cineva la ușă.

Madam Ionescu auzi șoapte în sală și își scoase capul, să vadă ce se întîmplă. Valerică lepădă de pe umeri o pereche de patine, fără să pară încurcat de venirea maică-si, fapt adus lui la cunoștință, cu mare spaimă, de către cucoana magazionerului, apoi, băgînd mîna după un dulap din sală, își scoase ghiozdanul, pus la odihnă — și intră în casă cu fruntea cea mai senină.

— Valerică, Valerică, puiule! sări asupra lui madam Ionescu cu dezmierdări, nu cu mustrare.

Madam Gagu închise ușa, lăsîndu-i singuri, și se duse la bucătărie.

— Valerică, Valerică, puiul mamei!

Băiatul o întrecuse demult la înălțime pe maică-sa, care și ea era înaltă de statură, dar pentru dînsa, el rămînea tot Valerică, ăl mic, puișorul.

Și-așa își dezmierda mama odrasla, nepomenindu-i nimic de băiatul obraznic care strigase din stradă, nepomenindu-i nici de băutură,

nici de dantura domnului Gagu, scorneli pornite din răutate și din invidia oamenilor.

Doar la urmă, peste vreo jumătate de oră, cînd gazda ciocăni în ușă, poftindu-i la masă, că venise și domnul Gagu, de la slujbă, madam Ionescu zise, nu ca să-și mustre odrasla, ci numai ca să-și ia o greutate de pe inimă:

— Valerică, puiule, vezi ce faci cu patinajul ăla, să nu-ți rupi picioarele, manță!

Fiind venit deci și domnul Gagu de la gară, el sărută mîna cucoanei, apoi își ceru iertare și se duse, deoarece nu prînzea în sufragerie, cu cucoana și cu feciorul acesteia, ci într-o odaie din fund, unde mîncau școlarii.

Școlarii erau din județ, trimiși să învețe carte la oraș de părinții lor, mai toți oameni cu dare de mînă, care, pe lîngă plata hotărîtă, nu se zgîrceau să mai adauge la răstimpuri un săculeț cu mălai, unul cu fasole — cei din partea cîmpiei -- o oală cu untură, o traistă de nuci, una de mere și cîte un clondir de țuică — cei dinspre dealuri — încît gazdele nu aveau mare bătaie de cap în ce privește gătitul bucatelor.

— Azi ce ne dai la masă, cucoană? întrebă domnul Gagu, așezîndu-se în capul mesei și băgîndu-și șervetul sub guler.

Era un om de statură mijlocie, negricios la față și la mîini, cît se vedea din îmbrăcăminte, să fi zis că-i în doliu de la natură. Cum purta întotdeauna haine de culoare închisă, domnul Gagu semăna cu un lăutar, sau cu un cioclu, după cum era în toane bune sau rele.

Această înfățișare, foarte închisă în ceea ce privește culorile, se întregea cu părul tot negru, aflat cu prisosință, nu doar în cap, ci și pe nas și pe tot întinsul urechilor, și pe pomeți, unde nu ajungea briciul, prisos care poate trebuia să dovedească înrudirea omului străvechi cu cimpanzeul. Numai la ochi natura făcuse o greșeală, colorîndu-i deosebit, pe unul negru, potrivit cu celelalte, iar pe al doilea galben, culori care merg împreună în orice altă împrejurare dar nu la cei doi ochi ai omului.

Domnul Gagu era deci ceacîr — și mai era și zbanghiu pe deasupra, adică se uita, cum spuneau copiii, cu un ochi la făină și cu altul la slănină, ceea ce, altminteri, se potrivea și cu împrejurările.

— Ia spune, cucoană, ce ne dai de mîncare? repetă întrebarea domnul Gagu, lingîndu-se pe buze, și înghițind în sec bunătățile încă neaduse la masă.

Acest obicei folosea să sporească prețul bucatelor în ochii copiilor, fiindcă nu te lingi pe buze decît atunci cînd ești sigur că bucatele au să fie din cele mai bune.

De data asta, madam Gagu întîrzia să vină la masă, avînd de dat porunci slujnicei, cum să servească în sufragerie, unde prînzea cucoana șefului de gară, cu odrasla. Dar în sfîrșit se înfățișă și, gîfîind, puse în mijlocul mesei o oală mare, din care ieșeau aburi.

— Ce-i acolo? întrebă domnul Gagu, lungindu-și nasul.

Cucoana nu răspunse, fiind ocupată să aducă mămăliga, cu ceau-

nașul, pe care îl răsturnă de-a dreptul pe un fund de lemn, aflat în mijlocul mesei.

— Dar, haide, frate, nu mă mai chinui atîta! stărui stăpînul casei, cu ochiul negru la mămăligă, — la oală cu cel galben.

— Ciorbă de fasole cu afumături! răspunse în sfîrșit cucoana, așezîndu-se.

— O, o, o, azi ne dai bunătăți grozave! exclamă domnul Gagu. Bucuță, pune mîna pe polonic și ospătează-ne!

Bucuță era băiatul popii din Știrbitura, învăța seminarul și, cum se dovedise mai îndemînatic decît alții, stătea la mijlocul mesei de unde împărțea tuturora bucatele, întîi domnului Gagu, pe urmă cucoanei, iar la urmă copiilor.

Copiii așteptau cuminți, înșirați de o parte și de alta a mesei, fiindu-le teamă să se zbenguiască de față cu domnul Gagu.

— Hai, Bucuță, hai că-mi lasă gura apă! zise gazda, întinzînd mîna după farfurie.

Bucuță zăbovea, nedumerit, umblînd cu polonicul în oală, căutînd afumăturile și negăsind decît zeama. Asemenea nedumeriri avea la fiecare masă, dar, fiind la seminar și cunoscînd Biblia, care spune „crede și nu cerceta", nu cerea lămuriri niciodată.

— Bun, bun! mormăi mulțumit domnul Gagu, mînuind lingura. Hai, copii, nu vă sfiiți, mîncați, că pentru voi ne străduim să fie bucatele bune!

Copiii mîncau, că le era foame, dar își dădeau coate și își făceau semne pe sub masă; nefiind seminariști, îndrăzneau să se întrebe între ei, în felul acesta, unde erau afumăturile. Cu glas tare n-ar fi întrebat, nu de teama Bibliei, ci de primejdii aflate mai pe aproape.

— Mai dă-mi o farfurie, Bucuță!... Luați și voi, copii, mîncați pe săturate, să nu vă plîngeți că v-ați sculat flămînzi de la masă!

Sfîrșindu-se ciorba de fasole, fu adus al doilea fel de bucate, „varză cu carne de vînat", cum îl vestise cucoana. Acum cîteva zile, Dumitru macagiul adusese, între altele, un iepure, trimis de domnu Manole, nu de la el, ci de la șeful postului, care fusese la vînătoare. Iepurele pierise demult, marinat, în burțile gazdelor, dar amintirea lui și oasele se mai gătiseră cîteva zile, ajungînd pînă la varza de astăzi.

„Crede și nu cerceta!" își zicea pesemne Bucuță, răscolind varza, în căutarea vînatului — cum răscolise ciorba, căutînd afumăturile.

Domnului Gagu însă mîncarea îi plăcea grozav și la urmă, bătîndu-se pe pîntece, zise, uitîndu-se cu ochiul galben către madam Gagu:

— Bun a fost, bine-am mîncat ! Scump, dar face !... Să ne gătești și mîine tot așa, nevastă !

Petruș se ridică de la masă, mulțumit că scapă de ochii domnului Gagu și se duse în odaia lui, unde-l așteptau prietenii — cărțile. Nici nu știa că maică-sa e în casă... Cei doi băieți, cu care stătea în odaie, își luară patinile, șepcile și o zbughiră pe poartă, că și pe el îi aștepta prietenul — cinematograful...

Madam Ionescu rămase în oraș pînă seara, la trenul de șapte și jumătate ; îl luă pe Valerică, îl duse la cofetărie, deși venise cu maldăre de prăjituri făcute în casă, apoi se întoarse cu el, tot îndesîndu-i căciula pe urechi, tot potrivindu-i fularul, să nu-i răcească băiatul — și nu plecă la gară pînă ce nu-i dăscăli îndelung pe domnul și pe doamna Gagu, ca să știe cum să se poarte.

De Petruș nu întrebă măcar o vorbă, nici dacă-i viu, nici dacă nu bolește, nici cît îi e de frig, sau de cald în casă. La Petruș nu venea nimeni, niciodată ; doar Dumitru, macagiul, dacă se întîmpla să fie singur, fără cucoana, se abătea pe la odaia băiatului și-i strecura un pachețel, făcut pe furiș și neîndemînatic de domnul Manole ; și-i mai aducea și cîte un pol, cîteodată, dar pe acela Petruș îl cheltuia cumpătat, punînd deoparte măcar zece lei, ca să adune mai mulți, să-l despăgubească pe Cazimir, cît de cît, fiindcă îi stătea pe inimă prețul motocicletei, pe care bietul cantonier dăduse o leafă întreagă.

Iată însă că în părăsirea în care trăia aci la oraș, învățînd sîrguincios carte, Petruș primi într-o zi oaspeți.

Era o după amiază cu moină, pe la jumătatea lui februarie, ieșise soarele și-i bătea în geamul de la ușă, făcînd să pară că-i mai cald în odaie. De sus curgeau streșinile.

— Te caută niște țărani ! zise slujnica, parcă în scîrbă, vîrîndu-și capul pe ușă.

Era și ea tot țărancă, dar de cînd venise la oraș și purta rochii de ale cucoanei, își prostise și sufletul, nu numai mintea, că strîmba din nas cînd vedea oameni de la țară, neciopliți și în straie groase.

Băiatul își lăsă cartea și se repezi afară ; în poarta cu zăbrele de lemn se vedeau două umbre — și, fără să li se deslușească într-un fel chipul și privirile, parcă pe amîndouă le apăsa o mare sfiiciune.

— Culaie !

Una din umbre încercă să zîmbească, arătîndu-și printre zăbrelele porții ochii albaștri. Era Culaie — și nu știai după ce l-ai putea recunoaște, fiindcă din ce fusese al lui, din ce mai avusese chiar acum o lună și jumătate, în vacanța Crăciunului, nu-i mai rămăseseră decît

ochii în culoarea și în limpezimea cerului care se însenina prima oară astăzi.

Petruș deschise poarta, cuprins de bucurie, de milă și de spaimă amestecate laolaltă.

— Ce-i cu tine, Culaie? Haide, intră în casă!... Dumneata ești, țață Mario? Nici nu te vedeam bine.

A doua umbră era îmbrobodită pînă deasupra ochilor și peste gură, și din ce-i mai putea arăta chipul, se vedea numai oboseală, neîncredere și dușmănie.

— Ia-l și ține-l în casă, pînă mă duc eu la farmacie! zise umbra, cu glasul aspru.

Culaie se tîrî pînă în casă, încercînd să zîmbească într-una, și silindu-se să nu-și lase pe brațul lui Petruș povara trupului. Dar trupul lui parcă nu mai avea altă povară decît pe-a țoalelor — și te mirai în ce îi mai sălășluiește sufletul.

Intrînd, băiatul se lăsă pe marginea patului, își scoase căciula, arătîndu-și mai limpede descărnarea și, oftînd, zise clătinînd din cap ca moșnegii împăcați cu neființa lor viitoare:

— Sînt bolnav... bolnav rău, Petruș!... Nu cred să mai apuc primăvara ce vine!...

Capitolul XXIX

FLORI ROȘII ÎN ZĂPADĂ

De unde, la un timp, Culaie păruse că se înzdrăvenește, deodată, pe la începutul lui ianuarie, boala se întoarse, mai mistuitoare, storcîndu-i repede puterea pe care parcă o agonisise la loc, în zilele Crăciunului. Pe la Bobotează băiatul căzuse la pat iarăși, și nu se mai ridicase decît astăzi, cînd maică-sa, îmboldită de bărbatu-su, se hotărîse să-l ducă la oraș, ca să-l pună la raze și să-l vadă doctorii de la spitale.

Acum Culaie stătea pe marginea patului, prea mic pentru mărimea straielor — zeghea și cismele lui taică-su — și răsufla repede, neîndrăznind să-și rotească ochii prin odaie.

— Pune capul jos și te odihnește puțin, că mai e pînă la ora trenului ! îl îmbie Petruș, scoțînd perna de sub pătura cenușie.

— Nu mă întind, că p-ormă nu mă mai scol...

— Și ce-au zis doctorii, Culaie ?

— M-au pus la raze... S-au uitat să vadă boala, unde se ascunde...

— Dacă au găsit-o, înseamnă că o să te faci bine.

Băiatul clătină din cap, cu o molcomă împotrivire :

— Acuma nu mai e vreme ; au zis că dacă veneam astă toamnă...

— Ei, ce-ai putut să înțelegi tu din vorbele doctorilor ? Parcă ei vorbesc ca toată lumea ?

— Ba nu, că i-am auzit cînd vorbeau cu mama, în odaia de lîngă raze, cînd îmi puneam minteanul pe mine. Mama s-a rugat de ei, cît a putut și ea, să mă țină prin spitale, să mă fac bine. Și i-au spus,

n-avem loc, femeie, că ne-a băgat răniți și-a trebuit să scoatem bolnavii afară ; s-a micșorat spitalul ; du-te cu el acasă, nu mai pierde vremea pe drumuri... Dar acasă cu ce să-l îngrijesc, domnilor doctori, că n-am nici de unele ?...

Culaie se opri să-și adune răsuflarea, împrăștiată parcă pe duşumele, și ridicînd spre Petruș ochii albaștri, în care se citea limpede întreaga lui deznădejde, zise simplu, ca și cînd n-ar fi fost vorba de el, ci de altul :

— Și doctorii au spus : degeaba, femeie ; mai bine du-l acasă că tot o să moară !

Petruș simți că se clatină ceva în el, în inimă și în creier.

— Nu se poate, Culaie ! N-ai auzit tu bine !

— Ba da, am auzit, că ușa nu era pusă în clanță și eu îmi îmbrăcam minteanul.

Apoi băiatul își duse mîna la gură ; îi venea să tușească, dar se străduia să-și țină tusea, ca să nu risipească molima în odaie. Iar cînd tusea fu învinsă, atîta moliciune simți în tot trupul, încît s-ar fi întins vlăguit oriunde, pe pat, sau pe duşumele, numai că nu îndrăsni să

pună capul pe perna lui Petruș, din aceeași teamă, să nu-i lase viermele bolii.

Trecuse un ceas și mai bine de cînd venise, și maică-sa nu se mai întorcea de la farmacie.

— I-a dat să-mi facă niște doctorii, zise băiatul.

Apoi încercă o mișcare moale, cu mîna, cum ar fi spus:

„Acum, ori cu ele, ori fără ele, tot una!“

— Să te îngrijești, Culaie, și-o să te faci bine! izbucni Petruș, lovit în inimă de deznădejdea băiatului. Auzi, Culaie, de ce să fie boala mai tare decît tine?

Și, apropiindu-se de el, îi apucă mîna, umedă și fierbinte.

— O să te faci bine, și-o să viu și eu în vacanță și-o să mergem la canton, și poate o să facem un automobil mai mare.

Culaie clătină din cap, zîmbind cu neîncredere; nu mai avea putere în el să aștepte venirea verii.

— Oare ce-o fi cu mama, de întîrzie? întrebă deodată, uitîndu-se speriat prin odaie.

I se părea că maică-sa l-a lăsat aici și s-a dus, să nu-și mai piardă vremea cu el și cu doctoriile, dacă tot nu se mai făcea bine.

— Poate n-a mai nimerit poarta, zise Petruș, ducîndu-se la ușă.

Dar, cînd se uită afară, mama lui Culaie stătea în curte, lîngă gard, pe un scaun putred, îmbrobodită tot așa cum venise, cu traista pusă alături, pe pămîntul moale, curățat de zăpadă, cu mîna la gură și cu privirile nicăierea.

— De ce stai acolo, țață Mario? întrebă Petruș, mirîndu-se. Vino în casă. Te-ai întors de mult?

Femeia făcu o mișcare, și nu-și adună privirile:

— Lasă, e mai bine aicea. Numai să ne spui cînd o fi de mers la gară, să nu scăpăm trenul.

Aflînd de la slujnică despre oaspeții lui Petruș, și văzînd pe geam femeia care îi păzea curtea de două ceasuri, domnul Gagu ieși din casă, o cercetă cu stăruință, mirat de nemișcarea ei, furios că țăranca nici măcar nu se uită la el, să-i dea bună ziua, apoi își băgă capul pe ușă în odaia băiatului.

Petruș se ridică în picioare.

— Cine e? întrebă, bănuitor, stăpînul casei, uitîndu-se la Culaie.

Băiatul nu avusese putere să se ridice, cum îi cerea bunăcuviința care îi era cunoscută — și se uita la domnul Gagu cu deznădejde și spaimă.

— Un prieten, de la noi, de la țară.

— E bolnav ?

— Da, a venit la spital. Aşteaptă să plece cu trenul. deseară.

— Şi ce are ?

Intrebarea asta se vedea, nu pornea din curiozitate, ci din alt îndemn, fiindcă era plină nu doar de bănuială, ci şi de teamă. Tocmai atunci lui Culaie îi veni să tuşească — şi, ca să-şi înfrîngă tusea, să nu ducă nici mîna la gură, băiatul se frînse de mijloc, pînă ce obrazul îi atinse genunchii. Aşa stătu, icnind în adînc, fără să se simtă deasupra, în timp ce Petruş îi răspundea speriat gazdei :

— E bolnav de stomac, domnule Gagu. Il doare...

— Nu tuşeşte ?

— Nu, de loc !

Iar Culaie, ridicînd ochii, clătină din cap şi cu hotărîre şi cu sfială — întărind răspunsul lui Petruş, ca nu cumva să-l ocărască gazda pe urmă.

Domnul Gagu îl mai cercetă cîteva clipe, cu aceeaşi bănuială, pe urmă scoase ceasul din buzunar şi zise, ca şi cum ar fi dat o poruncă :

— Păi e ora cinci ; de ce nu se duce la gară ?

Trenul pleca la şapte şi jumătate ; mai era încă vreme destulă.

— Ne ducem, domnule ! şopti Culaie.

S-ar fi ridicat chiar acuma, să-şi întărească spusele, dar îi era teamă să nu-l vadă domnul acesta clătinîndu-se pe picioare.

Incepea să cadă amurgul ; înspre apus, cerul, rămas senin toată ziua, se făcuse roşu ca locul bătăliilor...

Femeia mergea înainte, cu traista în care avea doctoriile. La ce mai trebuiau doctorii acuma, se întreba gîndindu-se cîţi bani dăduse pe ele. Culaie îşi tîrşea paşii, cu Petruş, în urmă.

— Şi cînd vii în vacanţă, Petruş ?

— De sîmbătă în şase săptămîni.

— Şase săptămîni ?

Culaie se opri o clipă, să-şi tragă răsuflarea. Răsufla greu, îşi simţea trupul moale şi cizmele erau grele.

— Atunci au să fie înfloriţi prunii...

Deodată, Culaie simţi un tremur în braţele lui Petruş, care-l ţinea să nu cadă, şi ridică ochii. La zece paşi mai încolo, pe la colţul străzii trecea, plutind parcă, dusă de vînt, ca zînele care n-au întrupare, o fată înăltuţă şi zveltă, cu părul bălai prins într-o cordeluţă trandafirie, lăsat să-i atîrne pe spate, cu patinele legănîndu-i-se pe umeri.

— Domnişoara Eleonora ! şopti Culaie, cu o mare uimire.

Și Petruș, roșu în obraz ca para focului, îl văzu făcîndu-se palid și pierzîndu-se, lăsîndu-se cu genunchiul în zăpada de pe marginea trotuarului.

— Culaie !

Bolnavul rămase o clipă așa, parcă în așteptare, pe urmă începu să tușească, lăsînd să se slobozească toată tusea înfrînată atîta vreme. Tușea fără să mai ducă mîna la gură, cu umerii sgîlțîindu-se sub zeghea prea mare, cu capul aplecat în zăpada murdară. Și în zăpada murdară, Petruș văzu, desfăcîndu-și petalele, floricele roșii, curate și proaspete ca florile primăverii.

— Culaie !

Tușea acum în voie și își simțea trupul descătușat după atîta încordare. Femeia îmbrobodită se oprise cîțiva pași mai încolo, și stătea, nemișcată, nu din nesimțire, ci fiindcă îi era totul tocit în inimă, fiindcă știa tusea din toate nopțile cîte trecuseră de astă toamnă, fiindcă nu mai nădăjduia nimic, nici de la dumnezeu, nici de la oameni.

Mai tîrziu, Culaie ședea cu Petruș pe o bancă, pe peronul gării ; maică-sa se dusese înăuntru, în sala de așteptare, și stătea să se deschidă gemulețul, ca să ia bilete, de mers cu trenul. Nu era frig afară, deși apusese soarele și venea ceasul înnoptării.

— Prunii ! zise Culaie, deodată.

Petruș întoarse capul, fiindcă vorba venise ștearsă, ca aburii aiurelii ; dar Culaie avea ochii limpezi, semn că își stăpînea cugetul.

— Trebuie să săpăm prunii lui moș Visarion, dacă se duce zăpada !

— Că doar n-o să-i sapi tu ! Tu trebuie să te odihnești, să te faci bine !

— Așa avem învoiala... Prunii ! Ce de pruni sînt la noi, pe dealuri !... Petruș, știi tu...

Culaie tăcu și închise ochii, cu capul pe spate — și în locul albastrului, rămaseră pleoapele, vinete. Și-așa, cu ochii închiși, șopti, parcă fără nici o legătură cu cele de mai înainte :

— Petruș, tare-i frumoasă !... Ții minte cum se legăna între pruni, seara ? Te uitai la ea, peste ulucă — știu că te uitai, dar cum să nu te uiți, cînd e așa de frumoasă ?! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă...

Apoi micul bolnav deschise ochii și ridicînd capul, zise, schimbîndu-și glasul :

— Dar e rea, Petruș, să știi ; e rea, ca moartea. E rea ca viscolul care bate iarna și chinuiește copacii ! Am văzut-o trăgînd cu pușca ; o ține la umăr și ochește, ca soldații. Ea ne-a împușcat căteaua, pe Vidra, n-o știi tu, că ai venit la noi abia vara cealaltă. A chemat-o la ulucă și Vidra s-a dus, că era blîndă — și cînd a fost aproape, a luat pușca din mîna jandarmului și-a tras, și-a doborît-o cu mațele în țărînă și cu cățeii terciuiți, că trebuia să fete căteaua...

Culaie tăcu și Petruș rămase alături, cu șira spinării înghețată.

— Păcat că-i așa de frumoasă ! mai zise bolnavul — și începu să tușească.

Maică-sa ieși din sala de așteptare, cu biletele în mînă și își luă desaga lăsată lîngă bancă.

— Hai la tren, să nu rămînem pe jos, că nu mai e mult pînă pleacă !

Petruș se întorcea repede spre casă, fiindcă avea lecțiile neînvățate. Îi era gîndul la școală, știa de pe acum tot ce va avea de făcut seara asta — îi mai rămînea un ceas pînă ce domnul Gagu le stingea lumina, dacă dădea zor putea să iasă la capăt. Dar e ciudat că, în timp ce se gîndea la școală, o altă parte a gîndului, nepăgubind-o pe asta, umbla prin alte locuri, pe dealurile unde aveau prunii să înflorească...

Deodată, băiatul se opri, în marginea trotuarului. Nu știa cum se oprise cu ochii tocmai în locul acela. Un felinar de camuflaj lumina slab zăpada. Și pe zăpada, parcă vînătă în lumina firavă, se vedeau, înnegrite, florile roșii cu petalele înghețate.

Trenul fluiera, departe, ducîndu-se către dealuri. Și din cîte gînduri se învălmășeau în capul băiatului, unul singur ieși deasupra, nici cel mai de folos, nici cel mai de seamă : oare ce cale avea să ia șîngele acesta la topirea zăpezilor, că venea primăvara ?...

Capitolul XXX

LUI MOȘ VISARION I SE UMFLĂ CUCUIUL

Venise primăvara, nu mai era zăpadă pe dealuri, prunii se pregăteau să înmugurească și iar se făcuse învoială între învățător, pe de o parte, și mai marii satului pe de alta, ca școlarii să vină la școală cu rîndul, o zi jumătate din ei, o zi alții. Învoiala se făcuse fără gîlceavă de data asta, pruni avea și învățătorul, cum aveau și ceilalți, știa și el că e timpul să li se facă dichisul de primăvară: să fie săpați la rădăcină, să fie văruiți, să li se dea jos cuiburile de omizi și crăcile uscate, lucru care nu suferă multă amînare și pe care, în lipsa bărbaților, nu-l puteau face decît copiii.

Se dusese zăpada, dar dealurile parcă erau iarăși ninse de cămășuțele albe.

Munceau vîrtos copiii, de dimineață pînă seara, cu hîrletul, cu bidineaua, cu foarfeca, iar din cînd în cînd mai învățau și carte: Guten Morgen — Gît Mort... Guten Abend: Bună seara.

Moș Visarion avea două necazuri mari primăvara asta: nu din partea războiului, că nu-i intrau pe ureche veștile rele și în privința asta nu se arăta tulburat, ca învățătorul; altele erau necazurile care nu-i lăsau o zi bună: ori fusese un blestem, ori o lucrătură, de-a primarului și de-a altora, copiilor li se plătea acum treizeci de lei pe zi, cît înainte nu cîștigau nici bărbații, fiindcă, iar zicea toată lumea, se scumpiseră toate. Cum bătrînul n-ar fi dat atîția bani în ruptul capului, copiii se băgaseră pe la alții. Mai mult decît atît; chiar nepoții lui fugeau de acasă și lucrau cu plată, la perceptor și la notar, de unde

nu se întorceau decît seara, puțin păsîndu-le și de livada și de nuiaua bunicului.

Noroc cu Trică și cu Uță, care își țineau legămîntul și veneau să sape prunii, în fiecare dimineață, în afară de ziua cînd le era rîndul la școală, adică la livada domnului Aristide.

— Da' Culaie, de ce nu vine ? întreba arțăgos, bătrînul.

Folosindu-se numai de brațele ăstor doi copii, n-ar fi fost gata treaba nici pînă la Paște.

— E bolnav, moș Visarioane !

— Nu-mi pasă, să vie !

Așa zicea moș Visarion, în fiecare dimineață, mai mult neobișnuind să facă ; țîfnos și afurisit se arăta numai pe deasupra, altminteri, s-ar fi părut că-i poartă frica lui Trică, din ziua aceea cînd băiatul îl înfruntase. Dar mai era și altceva la mijloc. Ilie Țeposu, care aflase cu întîrziere despre robia copiilor, strigase peste gard, într-o duminică — și era cumplită în el mînia — strigase să-l audă vecinii, că dacă nu-l lasă pe Culaie în pace, îi bagă mîna în gît zbirului și-l sugrumă...

Lată deci unul din necazuri — și pe lîngă ăsta, mai avea moș Visarion și altul, care îl chinuia de cîteva zile. La început nu-l spuse nimănui, ci se frămîntă singur, întrebîndu-se cui să se plîngă, sfatul cui să-l ceară. Bine nu se avea cu nimeni în sat, nici cu săracii, nici cu bogații, la toți se uita chiorîș, pe toți îi bombănea în urmă, dar, la o nevoie, nu mai ții seama de asta. Vorba era, care ar fi putut să aibă pricepere mai multă ? De bună seamă doctorul, dar doctorul urma să treacă prin sat abia peste o săptămînă, și, în afară de asta, nu putea să-l întrebe, fără să-i dea parale...

După ce se frămîntă deci cîteva zile, uitîndu-se dimineața cu îngrijorare din ce în ce mai sporită într-un ciob de oglindă, bătrînul se opri cu alegerea la domnul Aristide. Învățătorul avea și ani în spinare, avea și minte destulă, că altfel de unde le-ar fi dat copiilor ? — și poate că, dintre toți, era cel mai de omenie.

Așa că într-o bună zi moș Visarion se duse la școală și intră în clasă, pe cînd copiii cîntau tabla înmulțirii. Domnul Aristide răsucea țigări, să le aibă pe toată ziua, — că pe urmă, dacă se ducea la livadă, nu mai avea timp de ele — și-i mai lua și vîntul tutunul.

— Noroc bun, domnule Aristide ! zise bătrînul, apropiindu-se de catedră, fără să-și scoată pălăria.

Moș Visarion, îl știa toată lumea, avea capul tare, nu purta căciulă decît pînă după Bobotează, apoi lua pălăria și pălăria o lepăda cum treceau zilele Babelor, umblînd apoi tot restul anului cu capul

gol, ceea ce nu se obișnuiește la țară. Dar, îi spusese lui odată un doctor că aerul și soarele au înrîurire bună asupra cucuiului. Așa că bătrînul, punînd mai mult preț pe sănătate decît pe rîsul copiilor, își purta tigva cheală și cucuiul în văzul lumii.

De data asta, în chip ciudat, deși venise demult primăvara, nu dăduse jos pălăria.

Domnul Aristide lipi țigara atunci răsucită, și strigă către școlarii care spuneau tabla înmulțirii:

— Tăcere!

In clasă se lăsă liniște deplină; nu se mai auzeau decît glasurile copiilor de afară, care săpau livada învățătorului.

— Ce nevoie te aduce la mine, moș Visarioane? întrebă domnul Aristide.

Bătrînul se trase mai lîngă catedră, aruncă o privire în lături, spre școlarii care se zgîiau la dînsul — și se aplecă la urechea învățătorului:

— Domnule Aristide, am o grijă pe inimă; am venit să-ți cer sfat și învățătură. Dumneata le știi pe toate, că ai carte multă; cred că te pricepi și la unele beteșuguri.

— Ce te doare, moș Visarioane? Ia spune!

Moș Visarion aruncă iarăși o privire în lături, apoi, aplecîndu-se mai mult peste catedră, își săltă pălăria, arătîndu-și cucuiul, dar așa fel ca să-l vadă numai învățătorul, nu și copiii.

— Ia te uită!

— Ce e?

— Nu vezi? Crește și se desparte în două!

Intr-adevăr, cucuiul, ascuțit la vîrf pînă acuma, părea să-și teșească vîrful, scoțînd în schimb două ridicături noi în părți, ca niște piscuri pleșuve.

— Oare? întrebă învățătorul, așezîndu-și mai bine ochelarii și pipăind cucuiul.

— Păi ce, nu se vede?

— Și te doare?

— Nu; îmi dă numai mîncărime.

Domnul Aristide ridică din umeri.

— Caută-ți de nevoi, moș Visarioane! Cum nu ți-a adus supărări pînă astăzi, n-o să te supere nici de acu înainte.

— Așa zici dumneata?... Să știi că mi-ai luat o piatră de pe inimă! Dar vreun leac, să nu mai crească, nu știi, domnule Aristide?

Învățătorul ridică din umeri:

— Asta nu, moș Visarioane... De ce nu te duci la oraș, să te vadă doctorii, la spital ?

Spital ? Pentru asemenea sfat nu mai era nevoie să vină pînă la școală. Și cum adică, să dea bani la tren, și la doctori ? Dar de casă, cine să aibă grijă, și de livadă, și de albine, tocmai acum, la timpul îngrijitului ? Aha, lui Gît Mort îi venea bine să-l pună pe drumuri !

Moș Visarion plecă mai liniștit în privința cucuiului, dar bombănuindu-l pe domnul Aristide... Ajungînd acasă și uitîndu-se în oglindă băgă de seamă altă poznă : cucuiul își schimba culoarea, făcîndu-se vișiniu unul din moțuri, albindu-se al doilea, ca și cînd ar fi fost o luptă între ele și ar fi umblat să-și fure sîngele unul altuia. Iar mîncărimile creșteau, de unde înainte nici nu se pomenise de ele ; firește lupta asta a sîngelui nu putea trece fără a zgîndări pielea.

Bătrînul ocoli scărpinarea, ca să nu întărîte mai rău cucuiele și, după ce își puse pălăria, cu grijă, să nu le atingă, se duse în livadă, cu mîncărimile întinse pe tot trupul, pînă în călcîie. Avea de făcut atîtea, să îngrijească și de albine, să-i zorească și pe nepoții morarului, că uite, acum înfloreau prunii și nu erau gata încă de primăvară — dar pas să-ți vezi de treabă, cînd nu-ți dau pace cucuiele !...

Peste vreun ceas, nemaiputînd să îndure, moș Visarion se întoarse în casă și iar se uită în oglindă ; dar acum, să vezi drăcie, cucuiele își schimbaseră culoarea între ele, cel albicios luînd sîngele vișinului.

— Acasă ești, moș Visarioane ? strigă un glas de la poartă.

Era perceptorul, care venea să-i facă socoteala birului : atît pentru livadă, atît pentru casă, pentru povarnă, pentru albine. Și asta, tocmai cînd mîncărimea creștea, să-l scoată din fire !

— Acasă sînt, poftește, numai că n-ai picat bine ! pițigăi moș Visarion, ieșind pe prispă, cu amîndouă mîinile la pălărie.

— Dar ce ai, taică ? întrebă perceptorul, apropiindu-se și văzind că bătrînul nu era în toane bune.

Acesta intră în casă, luptîndu-se cu mîncărimile — și își scoase pălăria.

— Uite !

— Ce e ?

— Nu se vede ?

Perceptorul își puse ochelarii și se săltă pe vîrfuri, să se uite mai bine.

— Ce să văd, taică ?

— Cucuiul. Se umflă și se desparte în două.

— Te doare ?

— Nu, dar îmi dă mîncărime.

— Păi atunci scarpină-te !

— Oare o fi bine ?

— Ce să fie rău într-o scărpinătură ?

Moș Visarion își pipăi cucuiul, cu teamă, dar nu îndrăzni să-l scarpine, fiindu-i frică să nu înrăutățească sîngele.

— Oare nu trebuie să pun ceva, o alifie ?

— Poate că da, numai că de unde s-o iei ?

— Dumneata n-ai drum pe la oraș, să te duci la un spițer ? Eu zic că o alifie ca asta nu costă multe parale.

— De dus mă duc, chiar mîine, dar cum să-mi dea alifia ?... Poate să iau cucuiul cu mine !

Nici cu perceptorul nu ajunse moș Visarion la o înțelegere. Pe el îl mînca de mama focului și lui îi ardea de glumă. Cît despre socoteala birului, o amînă pe săptămîna viitoare — acum nu-i era mintea la biruri...

Plecînd perceptorul, bătrînul se duse iarăși în livadă, le dădu gură copiilor, trecu pe la albine, dar nu putea să pună mîna pe nimic, că nu-l lăsa în pace cucuiul. Ziua trecu, de bine, de rău, însă noaptea, mîncărimile crescură nelăsîndu-l să închidă ochii pînă la ivirea zorilor...

Împărțindu-și grijile între livadă, prisacă și teama cucuiului, moș Visarion bătu ziua următoare pe la multe porți, căutînd prieteșug acum, în ceasul din urmă, și cerînd fiecăruia sfat cum să facă, să dea înapoi cucuiul și să-i treacă furnicătura. Numai la baba Gujița nu se duse, deși îl îndreptase multă lume acolo ; dar baba se îndeletnicea anume cu leacurile și cu descîntecele, era adică de meserie, și dacă se ducea la dînsa, trebuia să-i dea ori parale, ori un clondir de țuică, dacă nu două și asta n-ar fi făcut decît să stîrnească mai rău mîncărimile, în loc să le aline.

După masă, bătrînul ajunse pînă și la moară, în afara satului, să ceară sfatul lui moș Aron, pe care îl știa om cu pricepere la multe ale lumii, că vorbise o dată cu el chiar despre cucuie — și-i spusese morarul, ca din carte, cum se fac cucuiele, din ce iau naștere și după ce reguli.

Moș Aron era în moară și fereca o piatră, cu ochelari mari, ca ai mecanicilor, să nu-i sară vreo așchie în ochi și să-i vatăme vederea.

— Ce-i cu dumneata, domnule Visarioane ? întrebă morarul, lăsînd ciocanul de o parte și scoțîndu-și ochelarii.

Bătrînul își săltă pălăria :

— Uite !

— Ce-ai pățit ? ! Ți s-a umflat cucuiul !

— Așa că s-a umflat ? Am spus eu !... Și se desparte în două !

— Da de unde ! Asta ți se pare dumitale. Pesemne te-ai scărpinat noaptea, cu unghia murdară, și-ai făcut o iritație.

Iritație ? Ca din carte, vorbea morarul, dar moș Visarion nu știa ce boală-i asta, cît de rea și cu ce urmare.

— Să pui deseară o cîrpă, cu ceai de mușețel și pînă mîine o să-ți treacă, mai zise morarul.

Apoi își trase ochelarii pe ochi și începu să ciocăne piatra, că trebuia s-o mîntuie pînă pe seară.

— Da' ce să fac, dacă mă mănîncă ? Să mă scarpin ? stărui bătrînul, strecurîndu-și întrebarea printre loviturile ciocanului.

— Doamne ferește ! Vrei să se infecteze ? Pune mușețel, deseară.

— Și-o să-mi treacă ?

— Îți trece la sigur ! Uite, dacă n-o fi așa, să-mi legi piatra asta de gît și să m-arunci în fundul iazului !

Moș Visarion plecă de la moară liniștit pe de o parte, că nu mai era primejdie, ba, parcă îi mai trecuseră și mîncărimile — dezamăgit pe de alta, ca unii bolnavi care, după ce au făcut mare tevatură, văd că boala era mai mult o închipuire. Isteț morarul și sigur pe vorbele lui — dar nici măcar nu se uitase mai bine, nu pipăise cucuiul ; dacă se pripise, dacă era o primejdie și nici măcar n-o văzuse ? Sau, te pomenești că o văzuse, dar nu vroise să spună, cum fac și doctorii cîteodată, ca să nu amărască de pomană inima bolnavului !

La acest gînd, bătrînul iar simți neliniște în suflet și iar începură mîncărimile. Tocmai ajunsese la canton, unde îl văzu pe Cazimir, pe prispă, mîngîindu-și cotoiul.

— Bună seara, creștine ! zise moș Visarion apropiindu-se de ulucă.

Pe Cazimir nu-l suferea de cînd îl văzuse aici prima oară, acum cinci ani de zile, dar nu-i purta lui o dușmănie, anume ; nu-l suferea, cum nu suferea pe nimeni. Acum însă, în ultima vreme, bătrînul, care știa ce prieteșug îi leagă de cantonier pe nepoții morarului, nutrea bănuiala că răzvrătirea lui Trică i se datora lui Cazimir, fiindcă altminteri avea acesta și mutră și apucături de răzvrătit, cu toate că îi dăduse parale bune pe motociclul acela. Așa că, simțămintele lui începînd să semene a dușmănie, se tot gîndea cum să-l înfunde odată pe cantonier, să-l dea de-a berbeleacul și să-și săreze inima.

Dar într-o împrejurare ca asta, moș Visarion putea lăsa la o parte dușmăniile ; din toți cărora putea să le ceară sfatul, la drept vorbind Cazimir era singurul care umblase prin lume și-ar fi fost firesc ca el să știe mai multe, mai mult chiar decît moș Aron, care nici măcar nu se uitase cu luare-aminte, să-i cerceteze cucuiul.

Văzîndu-l la gard, Cazimir nici nu se miră, nici nu se ridică, să-l întîmpine, cum faci cu orice oaspete care îți vine la poartă, nici nu-i răspunse, ci rămase la locul lui, pe prispă, mîngîindu-și cotoiul și vorbindu-i într-o limbă pe care n-o cunoștea bătrînul.

— Bună seara ! zise mai tare moș Visarion, socotind că omul era tare de ureche și mai avea și orbul găinilor.

Apoi împinse poarta și intră în ogradă, fără să mai aștepte poftire.

— Ce mai faci, domnule Cazimire ? începu vorba, îndulcind-o cu miere, că știa gustul mierii, deși se înfrupta rar din ea, păstrînd-o pentru vînzare.

— Ce să fac, mai stăteam de vorbă cu cotoiul ăsta ; tocmai îmi spunea că s-au scumpit toate și nu mai e de trăit în lume.

Moș Visarion rîse știrb, ca să fie pe placul cantonierului.

— Sau poate nu crezi ? continuă Cazimir, zburlindu-se. Miroslav vorbește ca oamenii, numai că nu cunoaște decît limba polonă.

— Să vă dea dumnezeu sănătate la amîndoi !... Domnule Cazimire, am venit la dumneata cu o nevoie.

— Asta chiar că-i de mirare ! Nu cumva vrei să cumperi înapoi motociclul ? Nu-l mai am, că s-a făcut fărîme.

Iar rîse bătrînul, deși pleznea fierea în el de nerăbdare și de mînie.

— Ce să fac cu motociclul ? Doar nu-ți închipui că îmi arde să umblu cu el, pe drumuri. Alta este nevoia... Uite !

— Ce e ?

— Cucuiul !

Cazimir dădu în lături cotoiul și, ridicîndu-se, își luă deodată o înfățișare serioasă, ca un doctor de meserie. Asta îi plăcu numaidecît bătrînului, și, uitînd mînia, începu să se plîngă omului care, bănuia el, putea să-l înțeleagă mai bine decît oricine.

— Se umflă și se desface în două, domnule Cazimire !

— Oho ! Și încă umflătu.ă, nu glumă !

— Așa e ?

— Nici vorbă ! Ce, așa ai avut dumneata cucuiul ?

În sfîrșit, moș Visarion găsea un om cu care să stea de vorbă, care nu-i lua în batjocură necazul.

— Și mă mănîncă, domnule Cazimire.

— Te mănîncă ? Așa, ca și cum ar porni o furnică să te gîdile cu piciorușele ?

— Întocmai ! Intocmai așa, domnule Cazimire !

Cantonierul se așeză la loc, pe prispă, și clătină din cap, cu amărăciune.

— Imi pare rău, domnule Visarioane !

— De ce ? E primejdie ? întrebă bătrînul, albind la față ca zidul cantonului.

În loc să răspundă, Cazimir clătină mai departe din cap, cu aceeași amărăciune pe figură.

— E primejdie ? Spune-mi, domnule Cazimire !

— Vreun doctor te-a văzut ?

— M-a văzut unul, în tinerețe !

Cantonierul făcu un semn cu mîna, ca și cînd, fără să știe ce spusese doctorul acela, vroia să arate că nu dă doi bani pe spusele sale.

— E mare primejdie, domnule Visarioane !

Bătrînul se lăsă pe marginea prispei, înmuiat din toate balamalele și rămase cu ochii la Cazimir, ca la icoana mîntuitorului. Nu era om prost, știa asta tot satul, avea și multă șiretenie pe deasupra și multă îndemînare la socotit banul, dar iată-l că acum spaima îl prostise, nelăsîndu-i minte nici cît unui copilandru care crede în basme.

— Mare primejdie ! Vezi dumneata, domnule Visarioane... Dar ia spune-mi, ai demult cucuiul ?

— Din tinerețe.

— Se brodește întocmai ! Asta e, domnule Visarioane : cucuiul s-a făcut din prea multă minte, știi, mintea n-a mai avut loc în creier și prisosul a ieșit deasupra. Nu ți-a spus și doctorul tot ca mine ?

Moș Visarion clătină din cap ; nu, doctorul găsise altă pricină — o uitase și avea atîta spaimă în suflet, încît nu simțea batjocura cantonierului.

— Și-acuma ce să fac cu mîncărimile ?

— Dumneata de mîncărimi te plîngi ? Asta-i floare la ureche ! Primejdia stă în altă parte.

— Unde ?

— Să nu plesnească vîrful cucuiului și să iasă creierul afară. Știi, iese și curge la vale, ca o coptură.

— Și ce-i de făcut, domnule Cazimire ? întrebă bătrînul, înfricoșîndu-se.

Cazimir clătină din cap, semn de îngrijorare.

— Mare primejdie, domnule Visarioane ! Ai văzut laptele cum fierbe ?

— Ei ?

— Se umflă și dă pe delături.

Bătrînul căscă gura.

— Ei ?

— Ei, și dacă dă pe delături, cum vine ?

— Se afumă.

— Numai ?

— Şi rămîne oala goală.

— Asta-i ! Ai înţeles, domnule Visarioane ?

Moş Visarion nu mai înţelegea nimica.

— Adică zici dumneata c-ar putea să plesnească şi să iasă afară coptură ?

— Creierul, nu coptură, domnule Visarioane !

Bătrînul rămase cu gura deschisă.

— Şi ce trebuie să fac atunci, domnule Cazmire ?

— Să te duci fuga la doctor, dar nu la oricare.

Asta nu mai era un sfat bun. Moş Visarion se ridică de pe prispă, mîniat, şi îşi puse pălăria, dar cum o puse lovi cucuiul şi scoase un geamăt.

— Te mănîncă ?

— Nu ; acu a început să mă doară.

— Asta-i semnul ! Plezneşte şi iese creierul ! Fugi la doctor, domnule Visarioane !

— Să mă duc la oraş ?

— Care oraş ?... La Bucureşti să te duci, este acolo, la spitalul Colţei, un profesor, adică unul care-i învaţă pe doctori şi numai el ştie să umble la creier.

— Tocmai la Bucureşti ?

— La Bucureşti ! Altfel...

Aici Cazimir ridică din umeri, semn că puteau urma toate nenorocirile.

— Nu mă duc ! zise arţăgos moş Visarion, îndreptîndu-se spre poartă, în duşmănie cu cantonierul.

Dar, ajungînd în drum şovăi, îşi pipăi cucuiul pe sub pălărie, cu mîna tremurătoare şi întorcînd capul, întrebă, peste gard, aşa, într-o doară :

— Şi unde zici că-i profesorul ăla de creier ?

— La Bucureşti, la Spitalul Colţei.

— La Colţei ?... Nu mă duc, de bine să ştiu că mor mîine !

Se dădu luptă mare în sufletul lui moş Visarion noaptea aceea, şi iarăşi nu putu să închidă ochii, mîncîndu-l cucuiul şi pe deasupra durîndu-l înăuntru. Şi după ce se luptă astfel cu el însuşi, la ziuă, uitîndu-se în oglindă, îl cuprinse spaima, fiindcă umflătura zvîcnea, s-o vezi cu ochii, de parcă înăuntru era o fiinţă vie.

Atunci pe bătrîn îl cuprinse într-adevăr spaima și amintindu-și de vorbele cantonierului, trecu, dintr-o săritură, peste toate socotelile lui dinainte, rămînînd numai cu grija să nu-și piardă creierul.

Așa luă hotărîrea să se ducă la București și, după ce le dădu porunci amănunțite nurorilor, după ce îi beșteli pe nepoții morarului, după ce încuie dulapurile, odaia, beciul și toate locurile unde era primejdie să pună cineva mîna, moș Visarion se duse la gară, să ia trenul, ocolind pe cît cu putință oamenii, rugîndu-se lui dumnezeu să nu-l vadă nimeni că pleacă și pe urmă să dea de știre, ca să afle furii.

La plecare, mîncărimea cucuiului întrecuse toate măsurile... Dar cînd se întoarse, după două zile, cucuiul nu-l mai mînca ; avea în schimb mîncărime cumplită la inimă, și se jura să-i plătească după cuviință cantonierului, care-l pusese pe drumuri. Că nu fusese de-ajuns timpul pierdut și banii aruncați în vînt, cu trenul, se mai făcuse și de rîsul lumii.

Se dusese acolo, la Spitalul Colții, și-l găsise pe profesorul acela, dar profesorul, în loc să-l tămăduiască, îl pusese pe un scaun, în mijlocul odăii, ca să-i vadă cucuiul toți doctorii tineri, învățăceii. Era o odaie rotundă, cu bănci de jur împrejur, ca la circuri — și pe bănci stăteau tinerii, iar Moș Visarion stătea la mijloc, cu creștetul descoperit, în văzul tuturora. Și-n loc să-l întrebe dacă nu-l doare, ori dacă nu-l mănîncă, profesorul vorbise un ceas întreg tinerilor, vorbe pe care nu putea să le înțeleagă bătrînul, arătînd cu un bețișor cucuiul, și răsucindu-l pe moș Visarion cînd spre unii, cînd spre alții, ca pe comedianții care stîrnesc rîsul mulțimii. E adevărat că învățăceii nu rîdeau, niciunul, ci scriau în caiete și întrebau din cînd în cînd cîte unele, în aceeași limbă neînțeleasă bătrînului. Iar la urmă, cînd se terminase comédia, coborîseră cu toții din bănci și veniseră pe rînd să-i pipăie cucuiul.

— Ei, moșule, acu' du-te cu bine ! zisese apoi profesorul.

— Și, cum, domnule doctor, cucuiul... Nu-i faceți nimic ?

— Păi ce să-i fac ? Îți aduce vreo supărare ?

— Mă mănîncă și mă tem să nu...

Mai mult nu ascultase doctorul mare ; dăduse o poruncă unuia din doctorii tineri, acesta adusese o alifie, unsese cu ea vîrful cucuiului și îndată trecuseră mîncărimile.

In schimb, moș Visarion venise cu mari mîncărimi la inimă. Avea să vadă el Cazimir plată, că-l pusese pe drumuri și-l făcuse de rîsul lumii !

Cum intră în ogradă, hapsînul se puse cu gura pe nurori, trînti uşile, dădu una cu piciorul în burta lui Gavrilă, îşi înjură vecinii, apoi se duse în livadă şi se luă de nepoţii morarului.

— Mîine e Duminica Floriilor şi n-aţi mîntuit nici jumătate prunii ! Leneşilor şi secăturilor !

— Moş Visarioane !...

— Să nu ridici gura la mine, că ţi-o astup cu pămînt, şarpe ce eşti, şi jivlnă !

Oricît era de îndrăsneţ, Trică rămase descumpănit de mînia bătrînului. Parcă nu mai avea în el puteri să-l înfrunte, cum făcuse atuncea ; se întîmplase nu ştiu ce cu moş Visarion, fierbea ceva în el, ca în cazanul locomotivei, se auzea un zumzăit înăuntru, de parcă ar fi înghiţit un stup de albine.

— Să mi-l aduceţi pe Culaie numaidecît ! piţigăi bătrînul.

— E bolnav, moş Visarioane. Nu poate nici măcar să se ridice.

— Face pe bolnavul, de trîntor ce este, îl ştiu eu ! Dar las' că dacă-i aşa, îl aduc în punnni, ori de nu, vă dau pe mîna jandarmilor !

Şi zicînd acestea, bătrînul, scos din fire, uitînd ameninţarea lui Ilie Ţeposu, se năpusti pe poartă şi trecu drumul.

Sub geamul lui Culai se înşirau trei pruni, şi toţi trei înfloriseră peste noapte, ca printr-o minune.

Capitolul XXXI

CUM ARATA MOARTEA LA FAȚĂ

Culai zăcea în pat, fără să se mai ridice, de o săptămînă. La început, după ce venise de la spital și luase doctoriile, parcă se simțise mai bine, parcă prinsese iarăși un pic de putere, parcă i se mai împlinise și obrazul, supt și pămîntiu pînă atuncea, dar de tușit tușea într-una, și nădușea, fără să simtă căldură. Așa o dusese o vreme, ridicîndu-se anevoie și tîrîndu-se pînă la geam, ca moșnegii, ca să se uite cum se topește zăpada pe dealuri.

— Lasă, Culaie, că dacă vine primăvara, te faci bine ! zicea Trică, îmbărbătîndu-l.

— Și la vară o să zburăm cu avionul ! adăuga Uță. Face avion Cazimir, așa ne-a făgăduit și tu știi că el își ține făgăduielile.

Seara, cînd sfîrșeau lucrul în livada hapsînului, cei doi frați nu plecau acasă pînă nu treceau pe la Culaie, să vadă cum îi mai merge și să-i spună o vorbă bună. Veneau și dimineața, cînd nu era rîndul lor la școală și-atunci îi aduceau, sub mintene, cîte ceva de-ale gurii, cît puteau și ei să ia de acasă, fără să lase urmă.

Venea și Cazimir, adesea, și stătea ore lungi la căpătîiul bolnavului, dar el, care știa să născocească atîtea, nu era în stare acum să-i spună o vorbă, de parcă își pierduse și graiul, și mintea. Asculta răsuflarea pripită a copilului și își frămînta pumnii, tot ce putea face în fața bolii, care, după semne, își urma drumul fără gînd de întoarcere și de iertare. Și-avea mare mustrare de cuget cantonierul, deși altcineva n-ar fi putut să-i găsească vină, că băiatul răcise în noaptea aceea,

pe ploaie... Și-atunci se ridica de pe scaun, și se ducea în odaia de alături, unde era mama bolnavului, cu ceilalți doi copiii.

— Femeie, nu sta cu mîinile în sîn, că se prăpădește bietul Culaie !

— Dar ce-ai vrea dumneata să fac, ia spune-mi ?

— Să-l cauți ; să-l duci la spitale !

— Nu l-am dus și-a fost de pomană ?

— Nu trebuia să te dai bătută cu una cu două, că-i un suflet de om, nu-i o gîză, să nu-ți fie milă, că nu-i nimic mai sfînt și mai de preț în lume, decît sufletul copilului !

Atunci femeia își ieșea din fire, avea multe necazuri pe inimă, și se străduia destul să-i crească pe ceilalți :

— Ia mai du-te de-aici, ciungule și păduchiosule, și vezi-ți mai bine de-ale tale !

Cazimir ieșea, clătinînd din cap, nu-i purta pică femeii pentru aceste vorbe de ocară, înțelegea că nu pornesc din vreo răutate a inimii, ci din prea multă amărăciune. Dar oricum, ea îl ocăra degeaba, că, dacă fusese cu băiatul la oraș, să-l pună la raze, nu cheltuise din banii luați pe țuică, nici din banii bărbatului, că aceia în bună parte mergeau la plata datoriilor, ci din leafa cantonierului. Numai că ei, banul, venit de la altul ori muncit cu trudă, i se părea la fel de scump și o durea inima să-l cheltuiască de pomană. Mai bine, din acei bani le-ar fi luat cîte o țoală ăstorlalți, și le-ar fi dat mîncare mai bună — să scape ei și să se bucure de viață, dacă nu mai era nici o nădejde cu celălalt.

Așa gîndea mama bolnavului, și, în învrăjbirea ei, și în mîniile care-i rodeau sufletul, și în durerile care îi împovărau inima, poate nu era o mamă mai puțin bună.

Culai zăcuse astfel, într-un fel de răgaz pe care i-l dădea boala, mai ridicîndu-se din pat, mai tîrîndu-se prin odaie, mai odihnindu-se, în capul oaselor, că i se scîrbise totul în trup din atingerea îndelungată cu salteaua. Dar într-o noapte, cam cu o săptămînă în urmă, îl trezise din somn, înăbușindu-l, o tuse mai rea decît toate de pînă acuma — și pe urmă îi țîșnise sîngele pe gură de făcuse totul roșu în juru-i, și patul, și cămașa de pe dînsul, pînă se repezise maică-sa cu ligheanul.

Iar de atunci nu-și mai venise în fire decît la răstimpuri, cînd se uita, cu ochii mari și parcă încercuiți de înghețuri, la prunii înmuguriți care umbreau geamul. Restul timpului zăcea, în nesimțire, răsuflînd repede și fără adîncime, cu ochii închiși, cu fruntea îmbrobonată, cu nasul subțiat ca o muche, cu oasele capului desenate sub piele, unul cîte unul. Din cînd în cînd spunea cîte o vorbă, rostită șuierat și în

neştire, că nu i-o înţelegea nimeni ; iar dacă deschidea ochii în acele clipe, privirea nu i se oprea în odaie, nu vedea pe cei din juru-i, ci parcă se ducea departe, pierzîndu-se peste dealuri.

Chiar în ajun, seara, fusese acolo Cazimir, şi îi găsise pe nepoţii morarului, speriaţi de moartea care se simţea cum vine, fluturîndu-şi coasa şi veştmintele negre în odaie.

Iar pe urmă, plecînd tustrei împreună, spusese cantonierul, cu umerii aduşi de parcă ar fi avut frîntă şira spinării :

— Nu mai e nici o nădejde ! Se prăpădeşte bietul Culaie ! ;

Uţă plîngea pe mijlocul drumului, fără să-l audă nimeni, plîns adînc şi tăcut, lipsit de suspine, aşa de nefiresc la vîrstă copilului. Trică nu plîngea, fiindu-i mai tare inima şi nevrînd să creadă în trista prevestire a cantonierului.

— Trebuie să facem ceva, Cazimire ! spuse el, mai încolo.

— Nu mai ai ce face. Pentru asta se cerea îngrijire mare...

— Îi dau bocănceii mei ! bîigui Uţă, jertfindu-şi singurul bun, fără să se gîndească la lipsa de folos a darului.

Şi astăzi, cînd bolnavul abia îşi mai trăgea sufletul, moş Visarion ar fi dorit să-l vadă săpîndu-i prunii la rădăcină !

— Nene, nu-l lăsa să se ducă ! Dă-i una cu sapa în cap ! strigă Uţă, asmuţindu-l pe frate-su asupra bătrînului.

Trică o luă la fugă, dar cînd ajunse, moş Visarion intrase în odaia bonavului şi se uita, împietrit, la chipul care lua trăsăturile nefiinţei. Orice s-ar fi aşteptat moş Visarion să găsească în odaie, orice i-ar fi făcut bine, îngăduindu-i să-şi verse mînia, numai la chipul morţii nu se gîndise. Şi cînd o văzu, clempănindu-şi oasele şi cumpănindu-şi coasa pe umeri, îl cuprinse spaima, fiindcă moartea avea coasa lungă — şi putea să-l aştepte şi pe el la colţul casei, peste drum, în ogradă, pe prispă, undeva, pe unde-i era drumul. Se gîndise pînă acuma la pruni, la prisacă, la ţuică, la biruri, numai gîndul morţii nu-l petrecuse. Şi deodată, îşi dădu seama că dacă moartea era necruţătoare cu copiii, de ce-ar fi arătat mai multă îngăduinţă bătrînilor ?

— Tu eşti, Cazimire ? şopti, aiurînd bolnavul.

Moş Visarion se trase de-a-ndărătele spre uşă, cu mîinile răşchirate, parcă apărîndu-se, să nu ia molima, să nu se întindă coasa morţii peste căpătîiul bolnavului şi să-l prindă şi pe dînsul

— Cazimire !... Ce-a făcut sultanul ?...

În aiureala lui, copilul parcă încerca să rîdă, parcă îi clipocea în glasul stins sursurul unui izvoraş de munte.

— Şi măgarul, Cazimire ?... Măgarul sapă prunii ! .

Sursurul izvorului se stinse.

Moș Visarion stătea țeapăn, cu mîna pe clanța ușii, ascultînd glasul morții, după ce-i văzuse chipul. Și glasul morții îi dădea o amorțeală, în dreptul genunchilor — nu putea face un pas mai departe, să iasă pe ușă.

— Cazimire !...

Acum glasul luase adîncime, ca fluviile care se duc spre mare, purtînd trudnic cu ele mîlul pămîntului.

— Să știi, Cazimire... Eu nu am răcit atunci... pe ploaie... cînd au scăpat iernații...

Moș Visarion întoarse capul, cu o tresărire, și ascultă glasul morții, nu mai puțin înspăimîntat decît înainte, dar zgîndărit în inima-i haină, de ceea ce simțea că e tainic și cumplit în vorbele fără șir ale copilului.

— Să știi că...

Nu mai era glas, ci un șuierat stins, amestecîndu-se cu răsuflarea gîfîitoare și lăsînd să picure la răstimpuri cîte o vorbă răsleață, căreia nu i-ai fi găsit legătura și înțelesul dacă n-ai fi avut trezite bănuielile.

— Au... ajuns, Cazimire!... Simte... inima... Și mi-a spus... cel tînăr, soldatul... Atunci... în pădure... cînd... Cînd așteptam trenul...

Aici glasul se pierdu, cum se pierd fluviile în lărgimea mării — și în locul lui se ridică o gîlgîială umedă.

— Ieși afară! scrîșni Trică, împingînd ușa și năpustindu-se asupra bătrînului.

Stătuse afară, ca să nu tulbure liniștea din odaie, de vreme ce omul fără inimă apucase să intre. Dar, văzîndu-l că întîrzie, își pierduse răbdarea.

— Ieși afară că-ți crăp capul, Moș Visarioane! Nu-l vezi că se stinge? Vrei să moară acu' sub ochii dumitale?

Pe chipul lătăreț al bătrînului se ivi un rînjet, care-i desgoli știrbiturile din gură, apoi se duse încrețit pe toată fața, peste frunte, pînă în vîrful cucuiului.

— Șterge-o de sapă prunii! răcni, ieșind din odaie, lăsînd frica morții în urmă.

Și, în loc să se întoarcă în livadă, își săltă cu mîna vătămătura de sub pîntece, apoi o luă la vale, și, strecurîndu-se printre ulucile rupte, intră în curtea jandarmilor.

Capitolul XXXII

HOTARIRI DISPERATE

Viaţa îşi ieşise demult din ale sale şi n-o mai strunea nimeni; plutea o neliniște fără margini asupra lumii, se ridicaseră oamenii paşnici în faţa zurbagiilor, popoarele se încăieraseră cît era pămîntul de mare, plecau flăcăii din sat, unul cîte unul, la oştire, căpătau puşcă, învăţau ochirea, apoi li se dădea cartuşe şi erau trimişi la luptă, de unde veneau înapoi după un timp, fără un picior, fără o mînă, ori le venea numai numele. Vătăşelul de la primărie umbla prin sat şi ducea plicuri galbene, femeilor, şi cînd le vedeau, femeile începeau să bocească, şi să-şi rupă părul, fără să le mai deschidă, ştiindu-le dinainte cuprinsul.

In acest timp, cînd lumea se frămînta, schingiuită, pentru unii viaţa nu arăta nici o schimbare. Domnişoara Eleonora ştia că este război în lume, dar nu îi simţea urmările, deşi auzea şoapte îngrijorate în juru-i, că s-a prăbuşit frontul la Stalingrad, unde a fost crîncenă bătălie tot timpul iernii şi acum îi merge rău zurbagiului. Fusese cu pensionul să ducă flori, ţigări şi prăjituri răniţilor din spitale, dar nu-i văzuse pe cei sfîrtecaţi, jumătăţi sau sferturi de oameni, ci pe răniţii chipeşi, cu bandaje albe la cap, cu o mînă în eşarfă, zîmbind ca în faţa fotografului... Şi impresionată, domnişoara Eleonora simţise dorinţa eroismului; ar fi vrut să facă o faptă vitejească, dar nu ştia cum, să se ducă de pildă pe front, infirmieră, deşi nu avea vîrsta cerută de legile militare, sau să intre chiar în oştire, ca

Ecaterina Teodoroiu, să moară pentru patrie și apoi să i se facă statuie...

Deocamdată însă acestea erau numai gînduri, care o înfiorau seara, la culcare, cînd îi venea în minte un chip văzut la spital, un ofițer tînăr cu o rană la frunte, care o urmărise îndrăzneț cu privirea.

Altminteri, domnișoara învăța mai departe franceza, germana și pianul — iar astăzi venea în vacanța Paștelui tot în vagonul de clasa întîia.

Stătea la geam și vîntul îi flutura părul bălai, legat cu cordeluța trandafirie. În partea cealaltă a geamului se afla un tînăr, chipeș, dar din nefericire în haine civile, deși lucrate cu mare meșteșug, din ștofă de lînă, moale și pufoasă, nu din celofibră cum purta toată lumea. Tînărul avea o servietă galbenă, pusă în plasa compartimentului și, după cum aflase domnișoara Eleonora, se ducea să cerceteze o neregulă judiciară, la Lespezi, fiind avocatul societății care exploata pădurile. Găsindu-l în compartiment înainte de plecarea trenului, domnișoara strîmbase din nas, fiindcă ei îi plăceau numai actorii de cinematograf, iar acum în urmă, ofițerii — cei răniți la frunte mai cu seamă.

Dar, după două stații, băgase de seamă că hainele tînărului erau croite fără greșeală, iar el, cum mai avea și o fărîmă de mustăcioară, pe lîngă statura neobișnuit de înaltă, semăna cu Amedeo Nazzari, un actor de cinematograf la mare preț în vremea aceea, ca și Rosano Brazzi, cealaltă slăbiciune a domnișoarei Eleonora. Și acum, încă o stație mai încolo, stăteau amîndoi la fereastra vagonului...

Petruș le auzea vorbele ; era pe platformă, cu lădița lui soldățească și compartimentul lor se afla alături. N-o văzuse mai dinainte pe domnișoara Eleonora, poate nu s-ar mai fi urcat acolo, și, cînd îi auzise glasul, vroise să-și ia lădița să se ducă în altă parte, fiindcă mai erau și alte vagoane. Apoi socotise că acesta ar fi un semn de slăbiciune și de lașitate, nepotrivit cu unele fapte ale lui, pentru care nutrea o tăcută mîndrie. Cînd înfrunți întunericul nopții cu toate primejdiile pe care el ți le poate scoate în cale, cînd aștepți un tren în taina conspirării și apoi te cațeri pe tampoane, în bătaia vîntului și-n ploaie — și tragi frînghia de alarmă pentru a săvîrși o faptă care nu-ți aduce nici un folos ție, dar pe care o socotești o faptă îndreptățită și bună, nu trebuie să te mai temi de glasul vrăjitoresc al nici unei domnișoare.

Petruș se mai gîndea uneori la domnișoara Eleonora, cu un fel de descurajare și amărăciune, așa cum te gîndești la un caiet în care ți-ai scris simțămintele și pe urmă l-a udat ploaia, pătind scrisul și făcînd de neînțeles cele mărturisite acolo. Starea lui nu se datora vorbelor lui Culaie, ele se așezaseră pe o temelie făcută mai dinainte, și nu dintr-o singură piatră, dar desigur că între aceste pietre de temelie, plimbarea cu sania și întoarcerea lui, singur, fusese cea mai mare.

Acum domnișoara Eleonora vorbea despre eroism, și Petruș îi auzea vorbele.

— Aș vrea să săvîrșesc o faptă care să uimească lumea! spunea domnișoara, cu părul fluturat în fereastra vagonului.

— Ce fel de faptă, domnișoară?

Tînărul, om de legi, nu se înflăcăra așa de ușor, chiar dacă-i plăceau ochii domnișoarei.

— Ai putea săvîrși o crimă, sau o excrocherie și ai uimi lumea...

— Oh, domnule! Asta-i deformație profesională!...

— Sau ai putea, de pildă, cînd te întorci la școală, să ne întîlnim într-o seară în grădină publică; desigur că și acesta ar fi un fel de a uimi lumea.

— Ești îndrăsneț, domnule!

— Nu, domnișoară, acum am glumit. Dacă ai vrea să ne întîlnim, aș face în așa fel să nu ne vadă nimeni!

Domnișoara Eleonora oftă; nu-i displăcea chipul cum tînărul avocat învîrtea vorbele — doar asta-i era meseria! — nu-i displăcea nici ideea de a se plimba tainic cu Amedeo Nazzari, în lipsa lui Rosano Brazzi, adevărata ei slăbiciune. Dar cum de nu înțelegea tînărul că, în viteza trenului, gîndurile ei prindeau aripi, dîndu-i dorința de a se ridica deasupra celor din jur, ca o valchirie?

— Aș vrea să mă duc la război, domnule!

— Dar cîți ani ai dumneata, domnișoară?

— Șaptesprezece!

Petruș, care o auzea, știa că abia împlinise cincisprezece; și el mințise astă-iarnă, numai că minciuna lui rămînea una pe cînd domnișoara Eleonora era făcută să mintă de-a pururi, dîndu-și mai mulți ani astăzi, scăzîndu-le mai tîrziu numărul.

— Dacă m-ar primi, m-aș face aviatoare. Aș vrea să zbor, să mă lupt cu avioanele dușmane, să le dobor în flăcări, să-mi țiuie gloanțele la ureche, să bubuie tunurile... În zilele noastre, numai așa mi-ar place să trăiesc, domnule!

— Și nu ți-ar fi frică, domnișoară?

Domnișoara Eleonora îl privi piezиș pe tînărul din fereastră, biciuindu-l cu un fulger albastru.

— Frică ?... Nu, domnule ! Înseamnă că n-ai înțeles nimic din vorbele mele !

— Dar dacă te-ar atinge un glonț și ți-ar lua foc avionul ?

— Atunci m-aș prăbuși în flăcări și aș muri ca o eroină.

Inima lui Petruș începuse să bată iarăși în ritmul acela — simțea o descumpănire în suflet, începea iar s-o înfrățească pe domnișoara Eleonora cu norii, către care năzuia ea acuma, așa cum o visase el în primele zile...

Dar ceea ce se întîmpla acum în sufletul lui nu avea nici o însemnătate, în fața zguduirii care îl aștepta la capul drumului. Fiindcă viața își ieșise din ale sale și trîntea oameni la pămînt, în dreapta și-n stînga, nimicitoare, făcîndu-i una cu țărîna.

Era întuneric în gară cînd sosi trenul, la ceasul zece seara. Sub felinarul camuflat care ardea firav pe pe-

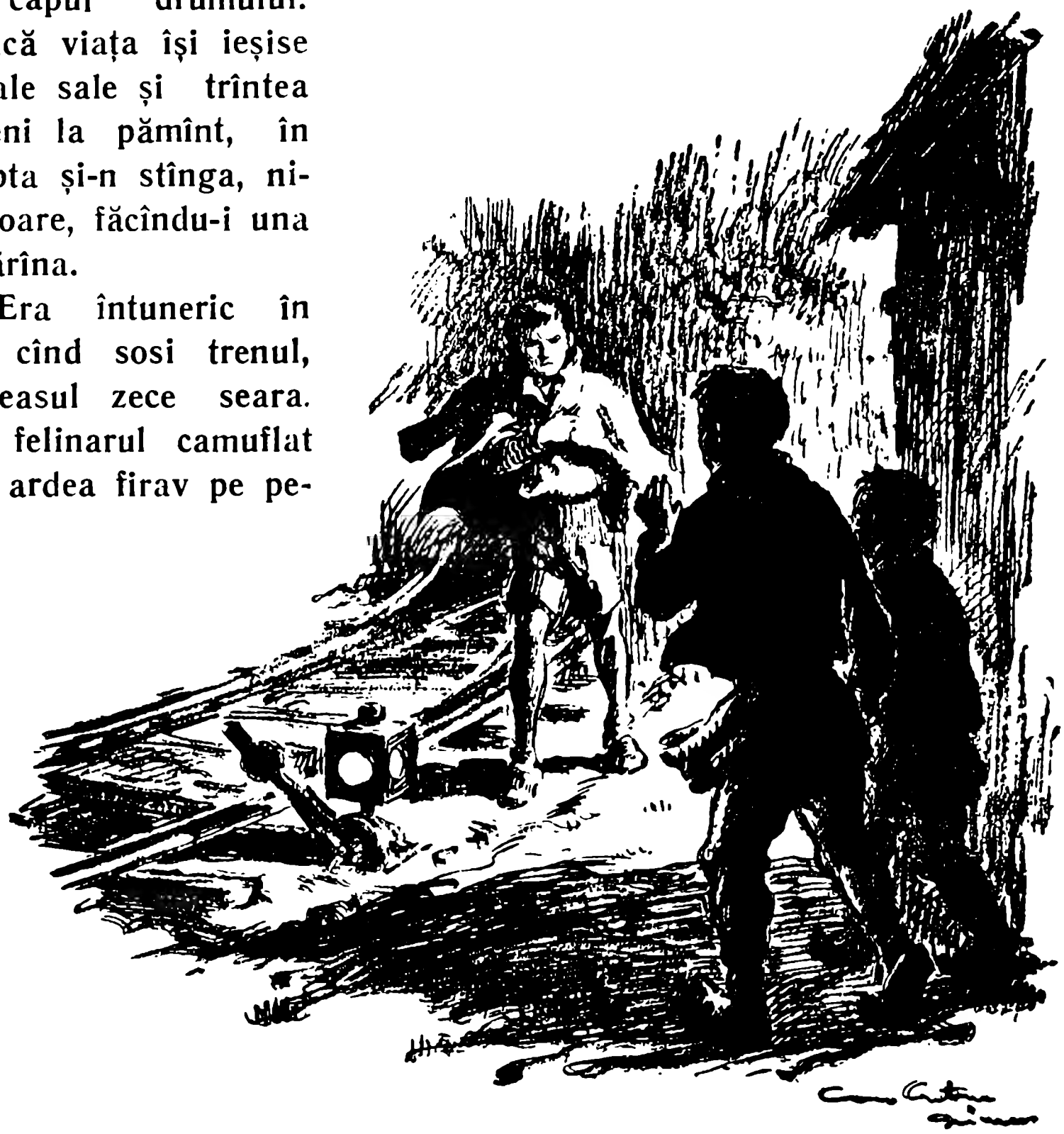

ron, Petruș deslușì mai multe umbre, maică-sa, nerăbdătoare, aștep-tîndu-l pe Valerică și căutîndu-l cu ochii pe la toate vagoanele, cucoana șefului de post, cu Pandele, să ia geamantanul domnișoarei... Valerică însă nu venise, scăpase trenul, fiindcă după prînz se dusese să joace biliard, la cafenea, cu unii — și pesemne, ținut de fierbințeala jocului, ajunsese prea tîrziu la gară.

Petruș se strecură pe marginea peronului, să ocolească gara și să intre pe la bucătărie. La colț zări o umbră, scoțînd capul de după puț și strigîndu-l, în șoaptă:

— Petruș!

Băiatul se opri, mirat și bucuros că îl așteptase și pe el cineva, în gară.

— Tu ești, Uță? întrebă, apropiindu-se.

Cu tot întunericul, se simțea că pe nepotul morarului îl stăpînea mare turburare și spaimă.

— Lasă-ți lădița și vino repede!

Petruș îl știa îndrăsneț și fără teamă, și dacă îi tremura așa de rău glasul acuma, însemna că avea un motiv care nu putea fi pus la îndoială.

— Ce s-a întîmplat, Uță?

— Las' că-ți spun pe urmă! Acuma vino repede, că nu-i vreme.

— Unde?

— La ghereta macagiului; e și Trică acolo.

— Du-te că te-ajung din urmă!

Insă Petruș zăbovi în casă, fără voia lui și fără să se fi așteptat la asta. Cînd intră, pe la bucătărie, tocmai intra și maică-sa, prin față, cu chipul rătăcit, frîngîndu-și mîinile de neliniște.

— Unde-i Valerică?

— Nu știu!

— Cum nu știi? Nu l-ai văzut în gară? N-ați plecat împreună?

Intreba, ca și cînd n-ar fi știut că ea îl îndemnase pe Valerică să nu umble niciodată cu frate-su vitreg.

— N-am plecat împreună; madam Gagu mi-a spus că e la ca-fenea și joacă biliard, cu băieții.

— Minți! izbucni cucoana șefului de gară, arzîndu-i o palmă.

Apoi ieși pe ușă și se năpusti dincolo, la biroul telegrafului, unde domnul Manole își făcea „casa", adică socoteala biletelor vîndute în ziua aceea. Petruș nu mai pierdu vremea și se strecură pe la bucătărie, neliniștit de venirea tainică a lui Uță și de glasul lui care arăta atîta

spaimă. Pe fereastra din spate, o auzea pe maică-sa, văicărindu-se în biroul telegrafului :

— Manolică, ție puțin îți pasă, ești liniștit că ți-a venit odrasla... Să-l trimiți pe Dumitru chiar în noaptea asta ! Cu ce-o ști, cu ce n-o ști, să se ducă la oraș și să-mi aducă băiatul !

Valerică veni singur, a doua zi la prînz, cu un ochi învinețit și cu hainele sfîșiate — dar pînă atunci se petrecuseră alte fapte...

Petruș se duse, dibuind drumul pe marginea liniei, pînă ce zări ghereta macagiului, singuratică ; felinarul de la macaz ardea firav, arătîndu-și luminile galbene, fiecare cu rostul ei pentru acar și pentru mecanic.

— Petruș !

Simțindu-l, două umbre se desprinseră de lîngă gheretă și veniră aproape.

— Ce este ? întrebă neliniștit băiatul șefului de gară.

— Pe Cazimir l-au luat la post azi după masă !

* * *

Stăteau toți trei sub salcîmi, cu inimile înghețate, judecînd ce cale trebuia urmată.

— Și credeți că moș Visarion s-a dus să-l pîrască ?

— Ce să credem ! A spus el singur, să-l audă tot satul ! Se bucură, lua-l-ar ciuma și strigă, oricui îi trece pe la poartă : „Ai auzit ? Aha, l-am înfundat ! Ce credea leahul ?“

— Vezi, — zise Uță, cu mîhnire, oprindu-l pe frate-su, — dacă nu-l lăsai pe moș Visarion să se ducă la Culaie...

— Degeaba acuma !

Petruș stătea înlemnit, cu spinarea în trunchiul salcîmului ; îl înțepa un ciot, în umăr, dar nu lua seama la nimic care-i privea trupul ca gheața.

— Și cum, numai așa, pe o vorbă a lui Culaie ?

— Ce trebuie mai mult, ca să ridici omul și să începi cercetările ? E deajuns să te bănuiască.

— Și pe Culaie l-au lăsat în pace ?

— Nu ; a fost șeful postului, să-l ridice și pe el, dar cînd a văzut că trage să moară s-a dus și-a pus un jandarm, să-l păzească.

— Și-acum Cazimir e la Post ?

— Da, de azi după masă!

— Oare l-or fi bătut?

Prin inima copiilor trecu o înfiorare și își simțiră trupurile strînse ca în lanțuri. Ce să mai întrebi? Iei pe cineva la Post chiar pentru o faptă mai mică decît asta și iese de acolo fără să-l bată, fără să-l schingiuiască?

— Mai bine să spuie tot și să scape de casne! zise Petruș.

El era cel mai buimăcit de nenorocirea asta, ceilalți doi o știau mai din vreme, avuseseră cînd să cugete, să se sfătuiască. În el gîndurile se încrucișau cu iuțeala fulgerelor care brăzdează cerul, neîngăduindu-ți să urmărești pe unul, sau pe altul.

— N-o să spună nimic! vorbi Trică.

— Nici dacă l-ar tăia în bucăți și i-ar da cu sare! adăugă frate-su.

Petruș se desprinse de trupul copacului — o clipă așteptă să-și găsească glasul și pe urmă zise — dar nu se auzi, îl auziră numai ceilalți:

— Atunci trebuie să spunem noi!

O, primăvară, cine nu ți-a cîntat frumusețea! Cine nu ți-a adulmecat mireazma proaspătă și dulce ca apa izvorului, ca aerul dimineții, cine nu ți-a simțit seva amestecîndu-i-se în inimă cu sîngele vieții, cine n-a cunoscut tainicul foșnet cu care tu faci să crească din pămînt spicul ierbii, să se umfle mugurul, să se trezească glasul nou al omului și al păsării și toate înfrățite să cînte, suav și marțial, imn tinereții? !...

O, copilărie blajină, cine nu ți-a închinat mîngîierea, basmul și versul?

Era primăvară, era albastru sus cerul nopții, fremăta salcîmul, pocneau mugurii, răsărea spicul ierbii — și cei trei copii, față în față cu primăvara și cu dramele vieții, uitaseră basmul, nu mai știau versul...

Nepoții morarului îl priviră pe al treilea în față, apoi înclinară din cap, dovedind că aveau hotărîrea luată.

— Bunicul ne-a îndemnat să stăm ascunși în casă, pînă trece năpasta.

— I-ați spus?

— I-am spus, că tot avea să afle. L-am rugat să ne ierte și i-am cerut sfatul...

Vorbea Trică, limpede, ca un om mare — și cu o liniște care ar fi uimit pe oricine, acum, cînd în joc nu era o copilărie, ci viața sau moartea.

— Și moș Aron ce-a zis ?

— A zis că n-am făcut bine, că ne-am amestecat în treburi care nu ne priveau pe noi, dar că acum, dacă s-a întîmplat așa, nu e vina noastră.

— Îl blesteamă pe Cazimir ? Socotește că el e vinovatul ?

— Nu, socotește că el a făcut ceea ce se cuvenea să facă, dar să ne fi trimis pe noi acasă.

— Eu tot nu m-aș fi dus ! șopti Uță.

— Și-acum, voi cum ziceți să facem ?

— Noi ne ducem la Post chiar în seara asta. Bunicul a spus să nu care cumva să ieșim din casă, că ne pîndește primejdie de moarte, că, dacă mărturisim noi, Cazimir tot nu scapă de cazne și nici nu-i ușurăm pedeapsa. Și ne-a băgat în odaie, dar noi, pe la nouă, cînd s-a culcat mama, am sărit pe fereastră.

Petruș se gîndi numai o clipă ; nu mai simțea nimic din el, nici trup, nici suflet — doar cugetul, care atîrna mai greu decît toată fosta lui făptură, întreagă. Își ieșise rău din ale ei viața și-i trîntise pe tustrei în țărînă, dar datoria lor era să se ridice și s-o înfrunte, ca bărbații.

— Duceți-vă ! zise pe urmă. Vin și eu după voi. Mă duc numai să-i spun tatii.

Domnul Manole își terminase socotelile și tocmai încuia casa. Pe birou, sub lampa cu abajur de hîrtie afumată țăcănea telegraful — chemînd alte stații, pe unde se ducea trenul, în noapte.

Petruș intră și rămase în ușă, palid și țeapăn ca spînzurații.

— Ai venit ?

Poate era în glasul șefului de gară o umbră de bucurie, dar o înfrîna, fiindcă din odaie se auzeau bocetele și văicărelile nevestei, care plîngea după Valerică, neștiind pe unde i-l aruncase soarta.

Dumitru macagiul primise poruncă să fie gata ca să plece cu mărfarul care putea să sosească pe la douăsprezece noaptea ; ca să se urce mai devreme în vreun tren cu muniții nu-l lăsau soldații. Dar pe urmă, pînă la ziuă, pînă suna telefonul, cu veste de la Dumitru, de la domnul Gagu, ce făcea, cum își domolea neliniștile și nerăbdarea mama băiatului ?

Intre două suspine ale ei, din odaia telegrafului pătrunse izbucnirea unui glas mîniat, parcă un răcnet — și femeia tresări speriată.

Totul în jur, un pas pe pietrișul peronului, țăcănitul pendulei, scîrțitul unei căruțe care trecea pe șosea, în spatele gării, o făcea să tresară, umplîndu-i inima de spaimă și de speranță.

Apoi dincolo se auzi răsunetul unei palme năpraznice, urmată de o bușitură, ca și cum cineva s-ar fi prăbușit pe podele — se auzi ușa de la odaia sălii de așteptare trîntindu-se, se auzi cheia răsucindu-se în broască, lucru care nu se făcea niciodată, pași apăsați străbătură peronul și o clipă mai tîrziu șeful gării intră pe ușă, doborît, cu privirea împrăștiată.

— Ce-i cu Valerică? izbucni nevastă-sa, văzîndu-i înfățișarea. Spune-mi, spune-mi, nu mă mai chinui! Ai primit o veste? I s-a întîmplat ceva băiatului?

Șeful gării se lăsă moale pe un scaun și își luă capul în palme.

— M-am nenorocit! șopti, cu glasul ca șuierul șarpelui.

Nevasta se năpusti asupra lui și începu să-l zgîlțîie, disperată:

— Dar vorbește o dată, că mă ucizi! Spune-mi, ce-i cu băiatul?

Bărbatul își legăna capul, în palme, neîndrăznind s-o privească.

— Nu-i nimic cu Valerică... Nu! Fii liniștită!

— Dar atunci ce ai, ce intri așa, să-mi sară inima din loc, cînd știi cît sînt de speriată?

— Petruș...

— Lasă-mă-n pace cu Petruș! Mie să mi-l aduci pe Valerică!

Șeful gării își luă mîinile de la ochi și o privi fără s-o deslușească, privirea miopilor, în care se citea neînțelegere, disperare și groază.

— M-am nenorocit, Natalio!... S-a sfîrșit cu mine! Petruș... Petruș e...

Femeia nu auzea, nu înțelegea, n-avea gînd pentru nimic ce nu era în legătură cu băiatul.

— Dar lasă-mă odată în pace cu Petruș al tău! izbucni, luînd de alături un sfeșnic și aruncîndu-l nestăpînită, asupra bărbatului.

Din întîmplare, sfeșnicul nimeri pe alături, se lovi în perete și căzu zdrăngănind, pe dușumele. Șeful gării se uită la sfeșnic, se uită la nevastă, apoi îl podidiră lacrimile.

— Petruș e un trădător și-un nemernic! O să-l ducă la Curtea Marțială! bîigui, cu inima disperată.

Capitolul XXXIII

NIMENI NU DOARME IN NOAPTEA ASTA

Ferestrele sălii de aşteptare aveau drugi de fier, şi cele dinspre peron, şi cea din spate, altfel ar fi sărit pe geam şi s-ar fi dus la postul de jandarmi, urmîndu-i pe nepoţii morarului. Asta îl chinuise mai rău pe Petruş, în acea noapte, gîndul că ei îl judecau, socotindu-l nemernic, că îi trimisese acolo, iar el rămăsese acasă. N-aveau de unde şti că se afla şi el tot la închisoare, dar în loc să-l fi închis jandarmii, îl închisese taică-su.

Aşa se zbuciumă Petruş, ore îndelungate, în tic-tacul pendulei şi-n ţăcănitul telegrafului — smucind uşa, sgîlţîind drugii de fier, de la ferestre, alergînd de la un perete la altul.

După un timp, cînd pendula bătea ora trei din noapte, uşa de pe peron, la odaia telegrafului, se deschise şi auzi dincolo paşi ; îi recunoscu, erau paşii lui taică-su, care măsura şi el odaia, dintr-un perete în altul, pesemne în prada aceluiaşi zbucium pe care îl încerca şi băiatul. Poate fusese la postul de jandarmi, să vadă, să afle, poate n-avea linişte să aştepte dimineaţa dincolo, în casă, unde se zbuciuma altcineva, pentru altul.

Petruş ascultă o vreme paşii, pe urmă se duse la uşa care lega sala de aşteptare cu biroul telegrafului.

— Tată !

La prima chemare taică-su nu răspunse — îşi urmă mersul învîrtindu-se ca într-o cuşcă, între un perete şi altul.

— Tată ! strigă a doua oară băiatul, sgîlţîind clanţa.

Paşii se opriră, în dreptul uşii, şi se auzi vorba, năpraznică :

— Taci !... Taci că te ucid cu mîna mea, descreieratule !

Petruș se lăsă jos, pe dușumeaua murdară, încercînd să adune în minte cuvintele cu care să-l înduplece pe taică-su. Nu vroia iertare ; dacă săvîrșise o greșeală, își cerea judecata dreaptă și oricît de aspră — și închisoarea adevărată, nu pe cea de-acasă.

Pașii din birou conteniră după un timp, scîrții un scaun și pe urmă se făcu liniște ; în tot cuprinsul gării nu se mai auzea decît tic-tacul cumpănit al pendulei, adormise și telegraful. Și în liniștea aceea, Petruș deslușì deodată suspine venind din încăperea alăturată, suspine adînci, întretăiate de spasmuri — și înțelese, înmărmurit, că taică-su plîngea, poate prăbușit cu capul pe masă. Și din tot ce fusese pentru el suferință în viață, cea de acum le întrecea pe toate — fiindcă niciodată copilul nu a cunoscut plînsul tatălui și nici nu a putut să și-l închipuiască.

— Tată ! izbucni băiatul.

Dincolo plînsul se auzea, mai departe, pornit ca dintr-o inimă lipsită de orice speranță.

Petruș se ridică și începu să sgîlțîie ușa. Fiul nu putea să îndure hohotele care îl ridicau pe el deasupra lui taică-su — făcîndu-l mic și nevolnic, la picioarele lui, pe cel ce îi dăduse viață.

— Tată, omoară-mă — și termină odată !

Scaunul scîrții iarăși, iarăși se auziră pașii, se auzi deschizîndu-se ușa cealaltă și plînsul tatălui se pierdu afară, în noapte.

Băiatul căzu în genunchi, cu fruntea în ușă și așa rămase, pînă se iviră zorile la fereastră. Atunci deslușì alți pași, mai grei, înconjurînd gara, tropăind la ușa telegrafului, auzi glasuri și recunoscîndu-l pe șeful de post își simți inima ușurată.

„A venit să mă ia !“ își zise, liniștit că în curînd se va întîlni cu ceilalți — și-i va fi întîrzierea, în sfîrșit, înțeleasă.

— Ce ne facem, domnule Manole ? gîfîi jandarmul, avînd parcă și el vocea ștearsă și speriată.

— Nu știu, domnule Grigore, nu știu ! Salvează-mă și îți jur că am să-ți fiu recunoscător toată viața !

— Dar cum să facem, învață-mă ! Dacă nu veneau nepoții morarului... Acum o să urle tot satul !

— Nu știu, domnule Grigore ! Judecă dumneata cum e mai bine, și salvează-mă ! Gîndește-te că ești și dumneata tată !

Petruș rămăsese în genunchi, la ușă, și asculta cu chipul ca de piatră.

Șeful de post oftă atît de adînc, încît i se auzi scîrțiind centironul.

— Nu știu — și mîine la prînz poate să pice căpitanul...

— Ai anunțat la legiune ?

— Puteam altfel ? Noroc că era în județ căpitanul, că altfel venea astăzi.

— Și copiii ăilalți, unde sînt acuma ?

— La arest, că doar nu era să-i las acasă !

— Știe cineva de ei ?

— Știe, jandarmii... A venit morarul, astă noapte...

Urmă o altă tăcere, după care vocea șefului de gară izbucni, disperată :

— Salvează-mă, domnule Grigore ! Salvează-mă !

— Dar înțelege-mă, omule, că asta vreau ; altfel nu veneam încoace. Încearcă de te liniștește și să vorbim, să ne spargem capul, să vedem ce putem face !

Se auzea răsuflarea grea a jandarmului, și răsuflarea mai pripită, fără stăpînire, a tatălui.

— Domnule Manole — vorbi șeful de post, după o vreme — am să încerc să fac ceva, dar dacă o ieși rău, mă paște pușcăria pe viață... Și am și eu două suflete cu mine, fata și nevasta...

Urmă o altă tăcere, plină doar de răsuflarea oamenilor și Petruș parcă îi simți că se uită unul la altul, pătrunzător, căutînd să se înțeleagă.

— Ce să-ți dau, domnule Grigore ? gîfîi taică-su. Știi că trăiesc din leafă.

— Eu n-am venit să-ți cer bani pentru asta ! protestă, moale, jandarmul. Dar lasă, cît ai fost la oraș, ai învîrtit bine treaba, cu vagoanele.

Șeful gării socoti potrivit să nu mai lungească vorba de pomană; să spună vorbele pe față și să se înțeleagă. Ceva în răsuflarea și în glasul lui se schimbase.

— Domnule Grigore — zise, aproape în șoaptă, — nu trebuie să știe nimic nevasta... Am niște napoleoni de aur. Poți să-ți dau zece.

— Cît face asta ?

— Vreo cincisprezece mii de lei, nu știu bine cît se mai vinde bucata.

Dincolo, băiatul înțelese că se tocmeau pentru el, — zece napoleoni de aur — viața.

— E puțin, domnule Manole ! Dacă o pățesc... gîndește-te, am fată și nevastă.

— Douăsprezece ! Mă jur că astea le am toate...

— Ei, poate că mai ai dumneata și altele!

Pînă atunci Petruș nu se gîndise din ce trăia șeful postului, că leafa... Din ce mînca, din ce-și îmbrăca nevasta, din ce-și ținea fata la pension... Dar nici nu avusese de ce să se gîndească la toate astea și nimic nu-l mirase. In schimb îl mira acum tocmeala, îndărătnicia cămătărească... Il crezuse pe șeful de post larg la suflet, împărțind tot ce era al lui cu inima întreagă, fiindcă de un an încheiat, nu fusese săptămînă să nu vină Pandele, sau altul, la gară, cînd cu rațele, cînd cu găinile, cînd cu curcanul — iar balerca de țuică și butoiașul de vin, din pivniță, nu rămăseseră niciodată goale, tot prin grija jandarmului. Credea că șeful de post e din cei care dau într-una, și nu cer niciodată...

Dar iată-l că acum cerea — cu aceeași liniște cu care ar fi dat, nesimțindu-i-se schimbat glasul.

— Mai ai și niște miișoare, domnule Manole!

In clipa aceea, sună telefonul; pendula bătea ora șase, afară se luminase de-abinelea, numai că nu se vedea soarele.

— Tu ești, Dumitre?... Bine!... Bine! gîfîi șeful gării, în pîlnia aparatului. Bine, mă duc să-i spun cucoanei... Numai ai grijă să luați trenul la nouă și jumătate!

Dincolo, în odaie, cucoana se zbuciumase și ea, toată noaptea; parcă fusese un făcut, să se întoarcă pe dos toate deodată în casă.

— Ce este? întrebă, rătăcită, sărind în picioare, cînd îl văzu pe bărbată-su.

Nu simțise nimic, nu înțelegea ce se petrece cu ceilalți — singurul ei gînd fusese băiatul.

— N-are nimic! zise șeful gării, din ușă, fără să mai intre în casă. Era la domnul Gagu. Il aduce Dumitru cu trenul de nouă și jumătate.

— Mulțumescu-ți, doamne! șopti, transfigurată, nevasta.

Și cu această șoaptă de ușurare, după ce toată noaptea se zbuciumase, căzu de-a latul patului, leșinată.

Bărbatul făcu doi pași înainte, o privi, de departe, și parcă își simți și el inima mai ușurată. Dintr-o săritură fu în colțul odăii, deschise dulapul, scoase o casetă mică, de metal albastru, și descuind-o cu cheița, începu s-o scotocească.

După cîteva minute era înapoi, în odaia telegrafului.

— Uite, domnul Grigore, napoleonii și zece mii de lei; asta-i tot ce am. Dacă nu-ți ajunge, îmi omor băiatul și p-ormă îmi pun ștreangul.

— Ce vorbe sînt astea, frate!? se auzi, mustrător, glasul jandarmului. D-aia am venit eu încoace?

— Şi acum, domnule Grigore, să-mi spui ce facem?

— Păi uite ce-o să facem; e primejdie, dar altfel nu se poate...

Petruş asculta, cu fruntea în uşă, amorţit, pierdut, vorbele jandarmului.

— Ai ceva rude, undeva, mai departe? Parcă spuneai de un frate...

— Da, am un frate, tot şef de gară, lîngă Tîrgovişte...

— Să-ţi trimeţi băiatul acolo, chiar astăzi. Nici să nu se ştie c-a venit în vacanţă. E mai bine aşa, pînă se linişteşte zarva.

— Îl închid, domnule Grigore! Îl bag în pivniţă şi nu-l mai scot de acolo nici noaptea.

— Treaba dumitale; dar mai bine ar fi să-l trimeţi departe.

— Şi cu ăilalţi, ce faci?

— Le dau o bătaie bună şi-i trimit acasă, morarului, să se spele cu ei pe cap, cum i-o place. Ălălalt, al lui Ilie Ţeposu, n-a mai deschis ochii de astă noapte; la drept vorbind, primejdia acolo e, el a vorbit, cu martori, ceilalţi, ce-au spus a intrat numai pe urechile astea. Eu nu pot să ascund că am luat firul după spusele bolnavului — şi atunci, dacă o vrea căpitanul să-l descoase...

Aici se lăsă o tăcere, parcă îngrijorată.

— Dar se poate să avem noroc, urmă apoi şeful de post. Am încercat şi eu, încă de ieri, să mai scot o vorbă din gura băiatului... N-a fost chip; horcăie şi aiurează.

In clipa aceea se auzi un suspin, după uşa sălii de aşteptare.

— Ce este? întrebă, tresărind, şeful jandarmilor.

— Nu-i nimic; băiatul.

— Cum spun, s-ar putea să avem noroc; pînă să vină căpitanul de la legiune, poate moare bolnavul.

Suspinele, dincolo, se înteţiră, dar nu le era mintea la zbuciumul băiatului, nu le luară în seamă.

— Vezi, — urmă jandarmul — dacă nu veneau nepoţii morarului, treaba rămînea simplă şi curată.

— Bruta aia, cantonierul, n-a spus nimic?

— Nimic, o vorbă! Şi crede-mă că mi-am bătut capul.

— Dar dacă o să spună la judecată?

— N-o să spună, cunosc eu oamenii. Dacă n-a spus aici, nu are unde să mai spună, că n-o să mai stoarcă nimeni din el cît am stors eu astă noapte.

Dincolo, Petruș se ridică în picioare, cu toată carnea trupului îndurerată, muşcîndu-şi pumnii să nu izbucnească. Era atîta cruzime sub liniștea cu care vorbea jandarmul, încît el simțea în întreaga lui făptură grozăvia cas-nelor.

— Mi-e teamă, domnule Grigore! bîigui şeful gării. E una aici, oricît l-ai bate, şi alta cînd s-o vedea la Curtea Marțială, unde se prea poate să-l condamne la moarte... În fața morții, omul se pierde, își uită de toate...

Petruș auzea, vorbă cu vorbă, și în groaza, în durerea, în disperarea pe care i-o dădea gîndul că sărmanul Cazimir se putea duce la moarte, simțea că tatăl lui nu avea dreptate! Nu! Să-l fi luat pe el acum şi să-i fi pus țeava puștii în față, simțea că n-ar fi dat înapoi, n-ar fi tremurat, şi-ar fi ținut pieptul deschis și fruntea sus, fără să-i fie frică de moarte!

Dincolo, taică-su scăzu glasul:

— Domnule Grigore, poate ar fi o cale mai bună, să scăpăm și de grija anchetei, şi a judecății, să îngropăm totul deodată.

— Ce cale? întrebă jandarmul, scăzînd şi el glasul.

Băiatul își lipi urechea de uşă, să audă, să nu piardă nici una din vorbele lor care începeau să pară ciudate.

— Ce-ar fi să-l scap pe Cazimir în noaptea asta?

Inima băiatului începu să bată altfel — şi, deodată, luîndu-şi pumnii din gură, i se limpezi ochii, i se limpezi fața. Deci avea şi el un tată, un tată adevărat, pe care să-l poată iubi, cu care să se fălească — nu era o ființă mărunță, îngenunchiată, mai avea în el un suflet, şi-o inimă generoasă. Ar fi vrut să poată sparge uşa, să se repeadă dincolo, să-i cadă la genunchi, să-i sărute mîinile şi picioarele şi să-i spună, cucerindu-şi liniștea şi fericirea dintr-o dată:

„Tată, iartă-mă că te-am judecat aspru!

— Arestul are gratii ? se auzi dincolo glasul lui taică-su.

— Are ; păi altfel se poate ?

— Domnule Grigore, dumneata te pricepi mai bine ; trebuie găsit un mijloc, să scape, la noapte, pe ușă sau pe fereastră...

Urmă o tăcere scurtă, dar tare ciudată, în care simțeai că oamenii se uitau pătrunzător unul la altul.

— Asta-i ! zise, simplu, șeful de gară... Nu-i nevoie să amesteci jandarmii. Poți să-l pîndești dumneata, și cu un foc, l-ai culcat dintr-o dată !

Cîteva clipe Petruș nu înțelese și ascultă, mai departe, vorbele spuse de taică-su.

— Așa am scăpat de toate grijile, domnule Grigore. De ce să-ți mai bați capul ? Nu-i și asta o judecată ?

Băiatul se dete un pas înapoi, ca beatul, şovăi, cît fu trebuitor să i se răsucească în suflet arcul, apoi, cu arcul întins, gata să plesnească, se năpusti în uşă, izbindu-se cu tot trupul şi bătînd cu pumnii, s-o spargă, începu să răcnească;

— Nemernicilor!... Ucigaşilor!... Uneltiţi degeaba! Am să spun eu! Şi dacă mă închideţi pe mine, au să spună ceilalţi!

Uşa se smuci în lături şi Petruş, care se aştepta să-l vadă pe taică-su, îl văzu pe jandarm, cu palma ridicată. Taică-su era în spate, scăzut la statură, neputincios, ca un gîndac pe care-l aşteaptă acul insectarului, şi degeaba se zbate, şi degeaba îşi mişcă picioarele firave.

— Să nu v-atingeţi de Cazimir, ucigaşilor! răcni băiatul fără să se ferească.

Dar palma jandarmului nu se potrivea cu palma lui taică-su. Cînd se abătu, năpraznică, îi cuprinse şi obrazul şi ceafa, făcînd să-i sfîrîie pielea şi să-i trosnească oasele. Şi din greutatea ei, Petruş simţi uşurîndu-i-se trupul şi ducîndu-se, în zbor, pînă în zidul din spate, iar de-acolo căzu, fără simţire pe duşumeaua murdară.

— Ia-l şi du-l în beci, pînă nu vin oamenii la tren! îi porunci jandarmul, gîndacului.

Capitolul XXXIV

SUB CERUL PRIMĂVERII

În toate serile, Stanca văduva cădea frîntă pe scîndura patului, ca vitele deşelate, şi adormea cum îşi lăsa capul, că nu avea în trup numai oboseala zilei, ci oboseala tuturor lunilor de cînd îi plecase bărbatul. Toate îi mergeau fără spor de-atuncea şi se întreba singură, serile, mirîndu-se, pe ce i se irosea vlaga, că nu făcea în casă mai mult decît toate femeile. Poate era în ea o sfîrşeală, necunoscută, o boală tainică şi nu-i ştia nici sălaşul, nici leacul.

Aceeaşi trudă simţise în trup şi-n seara asta, aceeaşi nevoie de-a se întinde şi de-a chema somnul, să piardă măcar pe timpul nopţii legătura apăsătoare cu viaţa. Dar, cu toată truda din trup, nu putea să închidă ochii, şi se frămînta, dincolo, în odaia socrului, frîngîndu-şi mîinile, pe marginea patului.

— Ce ne facem, tată, ce ne facem?

Moş Aron stătea pe scaun, la masă, unde îşi făcea seara socotelile morii. El era obişnuit să întîrzie serile — nu se culca niciodată decît înspre miezul nopţii, făcea socotelile încet, moşmonindu-le, poate unde erau încîlcite, fiindcă altminteri bătrînul morar avea mintea ageră.

Acum, ceasul de buzunar, agăţat în perete, între geamuri, trecuse de unsprezece, dar gîndul nu-i era la socotelile morii. Stătea aşa, în lumina lămpii, şi pe chip i se vedeau, adînci şi învălmăşite ca niciodată, cutele săpate acolo de viaţă.

— Ce ne facem, tată, dacă ni-i ia şi-i duce, cu judecăţile? se frămînta femeia — a doua noapte cînd nu închidea ochii.

— Acum liniștește-te ! grăi, posomorît, bătrînul. A trecut primejdia !

— Și dacă o să vină șeful postului ? Dacă s-or întoarce nu știu cum lucrurile împotriva noastră ?

— N-au să se întoarcă ! Ține seama că e amestecat aici și șeful gării. In el e norocul !

Apoi moș Aron își lăsă capul în piept, și cutele de pe chip i se adînciră, schimbîndu-i atîta înfățișarea, încît, dacă ar fi intrat abia atunci pe ușă, nu l-ar mai fi recunoscut nici noră-sa.

— Păcat de bietul Cazimir ! oftă bătrînul. El nu are scăpare — și tare mă tem c-o să ispășească amarnic !

— Să ispășească ! izbucni femeia. El mi-a scos copiii din minți, de nu le mai pot pune frîul.

— Nu păcătui, femeie ! Cazimir e un suflet de om cum greu poți întîlni în lume...

Și după o mică tăcere, urmă bătrînul, la fel de posomorît, dar parcă simțindu-i-se în glas căldură și înviorare :

— Iar frîul poate că nu face cu toți treabă bună. Sînt mînji care, dacă nu cresc slobozi, ajung gloabe în loc să mănînce norii.

Femeia nu mai zise nimic, ci rămase acolo pe marginea patului, zbuciumîndu-se în tăcere. Afară se auzi cîinele, lătrînd cu nehotărîre, o dată — și tăcînd iarăși, stîrnit poate de o părere.

— Mai prost o să fie cu șeful postului ! zise moș Aron, oftînd, apucînd necazul de alt colț, ocolit pînă acuma. De azi înainte n-o să mai am cu el zile bune...

Șeful postului venise aici, pe la vremea prînzului și stătuse la taină cu morarul, cum făcuse mai înainte la gară. Dar bătrînul, care fusese de cu noapte la jandarmerie, să se roage de el cum te rogi la icoane, acum se asprise deodată, închizîndu-se într-însul mai rău decît ariciul care scoate țepi să împungă vrăjmașii.

— Nu-ți dau nimic, domnule Grigore !

— O să ți-i poarte pe la judecăți, moș Aroane !

— Să mi-i poarte — și să-și ispășească greșelile !

— Dar știi că asta se pedepsește cu moartea ?

— Cu moartea s-or fi pedepsind ucigașii și trădătorii.

— Și ce-au făcut ei, nu se cheamă trădare ?

— Pe ce, domnule Grigore, că dumneata cunoști legea mai bine ca mine ? Sîntem noi în război cu polonejii ?

— Sîntem, nu sîntem, de vreme ce erau închiși și le-a înlesnit fuga...

— Ei, atunci să ispășească. Să ispășim cu toții, dacă e nevoie, și eu, că le sînt bunic, și mama care le-a dat viață — tatăl, știi și dumneata că nu mai poate ispăși nimica... Dar să ispășească și șeful gării ! Asta-i, domnule Grigore !

— Mie să-mi spui domnule șef, că am venit la dumneata în exercițiul funcțiunii, nu la sporovăială !

— Bine, domnule șef, umblă cu bine și încearcă-ți la 'alții exercițiul funcțiunii !

Poate săvîrșise o greșeală, bătrînul, învrăjbindu-l. Nu știa cam la cît se gîndea șeful postului, dar, oricît de mare i-ar fi fost gîndul, pînă la urmă s-ar fi mulțumit și cu un sac de mălai, cu un căzánel de untură, — mai bine așa decît să plece cu mîna goală, spumegînd în el mînia înfrîngerii. Și fără cine știe ce pagubă, ar fi avut și moș

Aron pace bună. Dar el, care se dusese cu noaptea-n cap să se roage, cu umilință și supunere, acum simțise în suflet nu știu ce răzvrătire și mugise, în el, fiindcă de auzit nu l-ar fi auzit nimeni:

„Dar să se sfîrșească odată cu jandarmii și cu toate ticăloșiile!"...

Iar pe seară îi veniseră nepoții la moară, speriați și bătuți, plini de vînătăi ca răufăcătorii. Că, înainte de a le da drumul, șeful postului îi mai judecase o dată măsurîndu-le spinarea cu vîna de bou și le spusese, cu cîte o mînă în beregata fiecăruia, lovindu-i cu capul de zid, ca să nu-i uite sfatul:

— Și dacă scoateți o vorbă, să știți că vă împușc, năpîrcilor! Ce-ați spus aici să vă iasă din cap, altfel, pămîntul vă înghite, și pe voi și pe mama voastră și pe bunicul. Și dacă ieșiți din casă pînă o începe școala, mai bine aruncați-vă în iaz decît să dați ochii cu mine ori cu jandarmii, că au poruncă să tragă în voi fără milă!

Acum copiii erau dincolo, încuiați în odaie. Mamei lor nu îi spuseseră nimica din amenințarea jandarmului, dar lui moș Aron îi mărturisiseră totul, și bătaia și vorbele. El nu i-ar fi încuiat cu cheia, socotind că nu-i frumos să-i țină în casă, închiși ca pușcăriașii — că, dacă ar fi vrut să fugă, mai era și geamul. Dar unde să se mai ducă de azi înainte, dacă lipsea cantonierul?

Ajungînd cu gîndul la Cazimir, moș Aron oftă iarăși.

— Hai, liniștește-te și du-te de te culcă, femeie, că se apropie miezul nopții! zise, după ce privi ceasul dintre geamuri. Ce-a fost rău s-a dus; nu mai are de ce să-ți fie teamă.

Femeia se ridică, trudnic, cu umerii aduși, ca bătrînele.

— Păi atunci, noapte bună, tată, și să ne ajute dumnezeu din ceruri!

Moș Aron se ridică, gîrbovit în două zile cît nu te gîrbovesc anii, și prinse să-și desprindă chimirul, cînd auzi, peste tindă, un țipăt:

— Tată!...

— Ce este, femeie? întrebă morarul, deschizînd ușa.

— Nu sînt!... Unde s-au dus, tată, ce duh rău îi mînă? începu să se zbuciume mama copiilor. Și pe unde au ieșit, că doar le-am încuiat ușa?

— Pe geam! răspunse, fără uimire, moș Aron, trecînd pragul și arătînd perdeaua de chembrică, fluturînd sub adierea vîntului primăvăratic.

Geamul era dat în lături, fugarii nici nu se mai osteniseră să-l închidă.

Femeia se lăsă pe marginea patului și începu să bocească:

— A intrat în ei duhul rău, tată, și acum îi duce pierzării!

— A intrat duhul vremurilor! răspunse, liniștit dar cu o adîncă mîhnire, bătrînul. Acum nu mai ai ce le face. Trebuie să-și ducă drumul pînă la capăt, sărmanii!...

*

* *

De la căderea amurgului, cînd lumina care intra prin crăpăturile chepengului se ștersese, Petruș nu mai știa cît e ora. Mai tîrziu auzi clopotul, bătînd pe peron, simți forfota stîrnită în gară de venirea personalului și înțelese că era zece seara.

Stătea închis în beci din zorii zilei — și în tot acest timp nu făcuse altceva decît să caute o cale de scăpare. Chepengul, care răspundea în spatele gării, era prins într-o parte cu trei balamale, groase, în partea cealaltă cu lacăt, în belciuge țigănești, întoarse pe dedesubtul lemnului. Închizătoarea era făcută să se împotrivească furilor din afară, nu pedepsiților dinăuntru. Dacă băgai o dată, un fier ascuțit sub colții belciugelor, nu-ți mai rămînea decît să salți chepengul, cu o rangă, și lacătul zbura cît colo.

Greu era să găsești aceste unelte — și încă mai greu să aștepți ora de noapte cînd se liniștea totul în gară...

Pe la vremea prînzului se auziră pași, sus, scîrțîi lacătul, chepengul se săltă de o palmă și șeful gării, băgînd doar mîna, fără să-și arate chipul și fără să spună o vorbă, puse, pe prima treaptă a scării, un codru de pîine, o bucată de brînză și-o cană, poate cu apă. Tot era mai blînd decît un paznic de închisoare: adăugase brînza, pe lîngă apa și pîinea cuvenite pușcăriașilor!

Petruș aștepta, înlemnit, lîngă peretele plin de mucegaiuri pînă se închise lacătul, iarăși. Găsise în beci doar un tîrnăcop; cu coada lui putea să salte chepengul, cu fierul putea să desfacă belciugele, dar mai întîi trebuia să-i sape loc, altminteri, vîrful bont nu putea pătrunde. Lipsea o daltă, sau măcar un briceag — dar briceagul i-l luase jandarmul, tot așa cum îi luase și cureaua pantalonilor, ba chiar și șireturile de la ghete, după deprinderea lui cu arestații, ca nu cumva închisul să se spînzure.

În tot beciul, Petruș nu găsise altă sculă decît un piron ruginit, bătut între cărămizi, și, după ce-l scosese cu trudă din tencuială, se apucase să rîcîie ușor lemnul în jurul colților îndoiți ai belciugelor. Stătea la jumătatea scării, cu capul dat pe spate și mînuia răbdător

pironul, trăgînd cu urechea afară. Lemnul, înmuiat de putrezeală, nu arăta mare împotrivire, dar în schimb, unealta, cu vîrful mîncat de rugină, abia apuca din el cîte o fărîmiță. Mai ușor mergea cu unghia, dar curînd așchiile intrară în carne și prizonierul, cu degetele însîngerate, se întoarse la pironul tocit și își continuă rîcîiala.

Pe urmă, în beci se lăsă întunericul, slaba lumină care pătrundea prin crăpăturile chepengului și prin răsuflătoare se șterse, semn că se făcea noapte afară.

Băiatul se trudi astfel, încă o vreme, tot încercînd să vîre vîrful tîrnăcopului sub belciuge — pînă ce, în sfîrșit, izbuti să le prindă. Dar atunci se mulțumi cu atîta, nu le întoarse, fiindcă nu era încă ora, conteni lucrul, luă pîinea, brînza și apa, și, așezîndu-se pe ultima treaptă a scării, începu să mănînce, gînditor, fără să simtă gustul mîncării, socotind doar să-i dea trupului puterea de care avea nevoie de aici încolo.

Așa rămase acolo, pe scară, așteptînd scurgerea orelor, ascultînd chițcăitul șobolanilor, trăgînd cu urechea afară.

După ce trecu trenul de zece, se mai simți cîtva timp forfotă în gară, pașii oamenilor care veniseră cu trenul — și în sfîrșit, liniștea fu apoi atît de mare, încît se auzea, prin tavan, tic-tacul pendulei.

Atunci, bîjbîind pe întuneric, căutînd cu degetele însîngerate locul săpat de cu ziuă, Petruș băgă fierul tîrnăcopului sub colțurile belciugului, și trase, pînă le îndreptă, unindu-le pe amîndouă. Singura greutate rămasă acuma, era să nu-l simtă nimeni de afară.

Băiatul așteptă, încă o vreme, ascuțindu-și auzul ; nu se mai simțea nici o mișcare în jurul gării ; atunci înfipse coada tîrnăcopului sub chepeng, în dreptul belciugului, și trase, ușor, să nu stîrnească nici o scîrțîitură. Simți colții belciugului descrescînd, scrijilind lemnul putred, pînă ce, deodată, lacătul sări în lături, prins numai de rama chepengului.

Inima lui Petruș sări o dată cu lacătul, într-o zvîcnitură ; pocnitura seacă a fierului i se păru că are răsunetul unui foc de pușcă, în stare să trezească pe toată lumea din gară. Dar, după ce așteptă iarăși, înlemnit pe treptele scării, băiatul își dădu seama că nu mișca nimic în jur, nu se trezise nimeni. Atunci mai urcă încă o treaptă și împinse ușor chepengul. Și deodată sub ochii lui ținuți la întuneric, se deschise o poartă de lumină : cerul, deasupra, era plin de stele...

* * *

Asta se întîmpla la ceasul cînd, în casa morii, moş Aron stătea posomorît la masă, iar noră-sa se frămînta chinuită, pe marginea patului. In odaia de dincolo, copiii, încă speriaţi, se întorceau pe rînd cu spatele la lumină şi, ridicîndu-şi cămăşuţele, îşi măsurau unul altuia vînătăile.

— Nene, — zise Uţă, între spaimă şi uimire — dar p-asta ştiu că ţi-a altoit-o! Ia te uită, ţine de colea, de la umăr, peste spinare, pînă la mijlocul şalelor. Mă mir că n-ai murit acolo!

— Ei, nu moare omul, cu una, cu două! răspunse Trică, aşezat şi plin de înţelepciune. Pe tine te mai doare?

— Nu, doar mă ustură. Ca să-ţi spun drept, prea rău nu m-a durut nici atuncea. Mai mult mi-era frică, de vîjîitură. Pe urmă, cînd mi se lipea vîna de bou în spinare, simţeam doar o arsură şi ceva că mă înţeapă la inimă.

— Ei aş! Dac-ar fi aşa, nu s-ar osteni jandarmii, de pomană! Atunci de ce răcneai, că am zis să nu-ţi scuipi bojocii afară?!

— Am răcnit? întrebă Uţă, cu mirare. Zău că nu mai ştiu, nene! Poate de frică!

Apoi adăugă, parcă desvinovăţindu-se:

— Răcnesc ei oamenii în toată firea!

— Păi eu ce zic?! încuviinţă Trică.

— Şi tu ai răcnit!

— Am răcnit, dar nu ca tine.

— Zău, nene?... Iu!...

— Ce ai?

— Mă ustură!

Le pusese moş Aron cîrpe ude pe spinare, mai mult nu avea ce să le facă şi se rupsese în el inima şi i se îndurerase carnea văzînd această sălbăticie.

Dar copiii nu putuseră îndura multă vreme oblojeala, le era mai uşor fără ea pe piele.

— Lasă, că trece în cîteva zile! zise fratele cel mare, luptîndu-se cu usturimea.

Apoi copiii îşi lăsară uşor cămăşuţele peste spinările învineţite, făcură lampa mică şi dădură să se culce.

— Nene, tu cum dormi, pe o parte?

— Nu, că mă ustură şoldul.

— Şi pe mine! se plînse Uţă.

— Culcă-te cu burta-n jos.

— Nu pot, că gîfîi.

Dar somnul nu li se lipea de pleoape — și nu din pricina usturimilor. Aveau alte dureri, nu în carne, în suflete, și parcă nu îndrăzneau să aducă vorba despre nici una.

— La ce te gîndești, nene? întrebă Uță, simțind că somnul nu s-a desprins încă din tavan, să-l învăluie pe nici unul.

— La Cazimir, răspunse Trică.

— Acum ce-o să fie?

— Nu știu, dar poate c-o să-i dea drumul. Nu poți să-l trimiți la judecată, dacă n-ai mărturie.

— Păi moș Visarion?

— Moș Visarion? Pe ce se întemeiază pîra lui? Pe o vorbă spusă în aiureală, de Culaie. Dacă am fi fost numai noi, ne punea la toți flare și ne trimetea, să ne judece Curtea Marțială, că mărturia noastră era gata făcută. Dar așa, fiindcă a fost tatăl lui Petruș la mijloc, șeful postului a cocoloșit-o, că sînt prieteni, beau împreună...

Aici urmă o tăcere, după care Uță oftă și zise, cu adîncă mîhnire:

— Nene, dar să știi că la asta nu m-aș fi așteptat pentru nimic în lume! Adică să ne trimeată pe noi la Post, iar el...

— Nici eu nu m-am așteptat! șopti Trică, stăpînit de mai adîncă mîhnire.

— Noroc de Cazimir, că nu știe.

— O să afle el, azi, mîine...

— Nene, și tu chiar crezi c-o să-i dea drumul?

— S-ar putea; anume ca să nu se încurce lucrurile și să-l bage la apă pe șeful gării, adică să nu-l facă de rușine; ori mai știi, pentru una ca asta s-ar putea să-l dea afară și din slujbă, să rămînă pe drumuri... Dar lasă, să nu-i purtăm lui grijă, că e prieten cu șeful postului.

Urmă o altă tăcere, după care iar oftă mezinul:

— Nene, nu pot să dorm.

— Încearcă!

— Mă tot gîndesc la Petruș. Tu îl crezi rău la inimă?

— Nu știu; poate că-i numai slab — trăit în puf, ca domnișorii.

— N-ar fi trebuit să fim împreună.

— Acum lasă; ne-om lămuri noi într-o zi cu dînsul!

— Eu nu mai vreau să-l văd în ochi; să-și caute alți prieteni.

— Ba eu vreau, da' numai o dată — să-i spun tot ce-mi stă pe suflet...

În bătătură lătrase Ursei, cu nehotărîre și-apoi amuțise; cîinii mai latră și de plictiseală, ori amăgiți de-o părere.

— Acum culcă-te ! șopti Trică, după ce trase cu urechea afară.

— Mama de ce întîrzie ?

— Stă cu moș Aron, dincolo.

— O fi mîniată ?

— Tu ce zici ?... Hai, culcă-te, barem să ne găsească dormind, c-am necăjit-o destul zilele astea !

In clipa aceea, amîndoi frații tresăriră.

— Ce-o fi ? șopti Uță, ridicîndu-se într-un cot, dintr-o zvîcnitură.

— Sst ! Ține-ți gura !

La geamul de la capul patului se auzise o ciocănitură sfioasă, întrebătoare.

Trică se aplecă repede spre masă și suflă în lampă, cufundînd odaia în întuneric. Afară nu se mai auzea nimic, dar simțeai că e cineva acolo, pitit sub fereastră, așteptînd, neîndrăznind să ciocănească încăodată — pesemne cu un anumit gînd, să nu se trezească toată lumea.

Trică își dădu îndată seama de asta, era cineva care-i căuta pe ei — și se temea de ceilalți ai casei. Băiatul coborî din pat, ușor, se lipi de perete și trase colțul perdelei la o parte. Uță îl auzi deodată icnind, stăpînindu-și strigătul de uimire.

— Ce este ?

— Petruș !

— Gonește-l ! Nu mai are ce căuta la casa noastră !

Trică deschise geamul și, scoțînd capul afară, întrebă cu asprime, fără să ridice însă glasul :

— Ce vrei ?

— Sînteți singuri ? Unde-i țața Stanca ?

— Alături. Ce cauți aici ?

— Trebuie să-l scăpăm pe Cazimir ! răspunse, tot în șoaptă, glasul de-afară. E primejdie mare.

Uță coborî pe marginea patului.

— Gonește-l, nene !

Și, nemaiputînd să-și stăpînească sila și mînia, cel mic sări la geam, să-și spună gîndul, mai departe :

— Du-te de-aici ! Nu stăm de vorbă cu prietenii jandarmului.

— E primejdie mare ! repetă, tremurînd, glasul de sub fereastră.

— De ce ne-ai trimes la Post, să ne bată, și tu ai rămas acasă ?

— N-am rămas eu... M-a ținut tata...

Acum, glasul băiatului, atît de stăpînit totdeauna, era aproape scăldat în lacrimi.

— M-au bătut și el și șeful postului — și p-ormă m-au închis în pivniță. Am scăpat abia acum și-am venit într-un suflet încoace. Uite !...

Cu aceste cuvinte, Petruș întinse mîinile, căutîndu-le pe ale neînduplecaților, să le arate degetele însîngerate.

— Uite, sînt plin de sînge !

Nu se vedea sîngele, dar se simțea că unghiile sînt rupte și vîrfurile degetelor sfîrtecate.

— Adică nu te-ai ascuns ? întrebă Uță, începînd să se domolească.

— Nu s-a ascuns ! Tu n-auzi ce spune ? îl repezi frate-su.

— Ce-aș fi cîștigat ? se miră Petruș, mîhnit în același timp de nedreapta lor judecată. Dacă erați voi la Post și spuneați toate, m-ar fi lăsat pe mine în pace ? Nu am fost împreună, nu ne așteaptă aceeași pedeapsă ?

— Așa e ! încuviință Trică.

Uță nu mai zicea nimic, stătea bosumflat, cu capul în pămînt, mustrîndu-se că îl judecase nedrept pe Petruș și că se lepădase de el fără a ști temeiul faptelor.

— Te doare ? întrebă, pipăindu-i ușor degetele însîngerate.

— Nu-i vorba de asta...

— Și pe noi ne-a bătut. Să vezi, avem numai vinețeli pe spate. Nenea are una...

— Țineți gura ! îl opri frate-su. Spune, Petruș, ce trebuie să facem ?

— Să vedem ; trebuie să-l scăpăm pe Cazimir ; vor să-l împuște.

Amîndoi frații se traseră înapoi, înspăimîntați, cu mîinile la gură, abia stăpînindu-și țipătul de groază, care le străbătuse ființele firave.

— Aveau de gînd să-l împuște în noaptea asta, vorbi Petruș, mai departe. Să-l facă scăpat din arest și să tragă în el, fără judecată. Dar n-au să mai îndrăznească, fiindcă i-am auzit și le-am spus și-o să le fie teamă, că n-am să tac din gură decît dacă mă împușcă și pe mine tot astă noapte.

Nepoții morarului ascultau, speriați — și înțelegeau abia acum că prietenul lor se zbuciumase mult mai rău decît ei, cu toate că rămăsese acasă, și fusese în primejdie mai mare decît ei amîndoi laolaltă.

— Spune, Petruș, ce trebuie să facem ?

— Să vedem... Mîine, cu trenul de douăsprezece vine căpitanul de jandarmi, să cerceteze. Pe noi vor să ne țină deoparte, de la Culaie nu mai au ce să afle...

— Dar au să-l ridice !

Petruș șovăi, cu inima înghețată.

— Nu cred c-au să mai apuce să-l scoată din casă. Au să-l ducă numai pe Cazimir și-au să-l judece.

— Păi, dacă nu-i mărturie ?... Doar cu vorbele lui moș Visarion, se poate face judecata ?

— Nu-i nevoie de nici o mărturie. Cazimir a recunoscut faptele.

— Că i-a ascuns pe polonezi ?

— Da ; și că i-a ajutat să fugă.

— Singur ?

— Singur ; n-a vrut să ne bage și pe noi în judecată.

— Așa nu se poate ! zise Trică, ridicînd glasul.

— Nu ce poate ! întări și frate-su.

Petruș îi liniști și îi trase mai aproape.

— Vorbiți încet, să nu ne-audă de dincolo, că p-ormă nu mai avem ce face... Trică, voi vreți să-l scăpăm pe Cazimir de la moarte ?

— Vrem ! răspunseră deodată, sub stăpînirea groazei, amîndoi frații.

— Atunci trebuie să mergem cu el, la judecată. O să ne dea și nouă pedeapsă, dar dacă o să cădem în genunchi și-o să plîngem acolo, și o să spunem ce fel de om e Cazimir, judecătorii n-au să fie de piatră... N-o să-i mai lase inima să-l trimeată la moarte...

— Mergem ! șopti Uță. Spune-ne cum să facem !

Petruș trase cu urechea, fiindcă i se păruse că s-a auzit mișcare în casă.

— Mîine, cînd o veni căpitanul jandarmilor, trebuie să-i ieșim în cale și să-i mărturisim faptele. Eu o să stau ascuns noaptea asta la voi, în livadă, iar mîine, pe la ceasul unsprezece, o să mă tupilez peste gîrlă și-o să aștept trenul sub salcîmi, unde ne-am văzut ieri seară. Veniți și voi acolo, numai aveți grijă să nu vă prindă jandarmii, că umblă ca turbații.

— Mîine n-o să putem ieși din casă, zise Trică. Mama ne ține încuiați, cu cheia, și moș Aron e cu ochii asupra noastră.

Petruș își înmuie glasul, rămas singur să înfrunte viața.

— Atunci am să mă duc numai eu ! Altceva ce pot face ?

— Nene !... bîigui Uță, întorcîndu-se mustrător spre frate-su.

— Sst ! Ține-ți gura !... Ascultă aici, Petruș : mîine o să fie greu ; trebuie să fugim din casă acum, pînă nu vine mama. Așteaptă-ne !

Curînd, trei umbre se strecurau prin livadă, sub cerul înstelat de primăvară, spre ulmul acela care avea o scorbură ca în toate poveștile. Dar acum, pentru toate trei umbrele, vremea poveștilor trecuse fără putință de întoarcere, încleștarea lumii ajunsese pînă la dînșii, alungîndu-le copilăria și fluturînd, asupra lor, văluri negre de moarte.

Capitolul XXXV

RĂZBOIUL VINE PE SUS

În sat se stîrnise fierbere, de ieri seară, cînd, din gură în gură, purtat de femei, de copii, de moşnegi, ajunsese pînă la ultima casă zvonul că fusese luat la Post cantonierul, pentru o faptă care se numea trădare de patrie. Lumea nu prea ştia limpede despre ce e vorba, că ar fi pus o bombă la pod, ziceau unii, să arunce trenul în aer şi să moară lume nevinovată. Asta, pe bună dreptate, stîrnea furia oamenilor şi ziceau ei: la ştreang cu leahul, să scape lumea de o lifă haină! Că ar fi avut telegraf fără fir, cantonierul — ziceau alţii — şi trimetea veşti, vrăjmaşului, despre fabrica din pădure şi despre trenurile cu muniţii care se duceau la vale, spre locurile unde luptau soldaţii.

Se mai spuneau multe, pe lîngă acestea — şi în sfîrşit, erau unii care aflaseră că vina cantonierului nu stătea în altceva decît că înlesnise fuga polonezilor, scăpaţi de la iernare, astă toamnă, întîmplare cunoscută de toată lumea. Asupra greutăţii acestei din urmă vini, părerile oamenilor se împărţeau, după sufletul fiecăruia.

— Aha! Mănîncă pîinea noastră şi ţine cu-ai lui! ziceau unii.

— Şi de ce n-ar ţine? se mirau alţi. Tu să fii în locul lui, ce-ai face?

— Dar aici e caz de trădare! E război, frate!

— Ce război? Ne-am luptat noi cu polonii?

— Atunci de ce-i ţine la iernat?

— Asta nu se ştie...

Nu știau ei, dar domnul Aristide știa, și le lămurise unora, cum ar fi fost notarul, secretarul primăriei și alții, că, retrăgîndu-se pe pămîntul unei țări neamestecate în luptă, adică neutre, oștile străine trebuiesc dezarmate și păzite pînă la sfîrșitul războiului. Așa cer legiuirile internaționale. Deci, polonezii erau internați, nu iernați cum spunea prostimea.

Pentru mulți, ceea ce făcuse Cazimir trecea drept o faptă bună, iar cînd se mai află că pîra pornise de la moș Visarion, pe care nu-l suferea multă lume, mai tot satul trecu de partea cantonierului. Lumea ieșea pe la porți, pe uliță se simțea forfotă, neobișnuită în alte zile. Cei vecini cu jandarmeria se uitau peste uluci, să vadă răsuflătoarea arestului — fiindcă arestul era în pivniță și n-avea geam, ca orice odaie.

Pe răsuflătoarea îngustă, cu gratii grele, nu se vedea nimic, decît întuneric, în schimb, la geamul de sus o vedeau pe domnișoara Eleonora, cu părul în cordeluța trandafirie, frecîndu-și unghiile cu o pilă mică — așa cum face potcovarul cu copitele cailor, numai că el are o pilă mai mare.

Din cînd în cînd un jandarm ieșea în ușă și gonea lumea:

— Hai, plecați de-aici, ce căscați gura? Ori vi s-a făcut și vouă de pușcărie?!

Se adunase lume și pe ulița a doua, uitîndu-se în curtea lui Ilie Țeposu, unde un jandarm cu carabina alături stătea pe prispă, se vede ca să-l păzească pe Culaie, pînă venea căpitanul. Știau cu toții că băiatul trăgea să moară, și paza asta li se părea o batjocorire.

— Ce faci acolo, mă camarade? întrebă un moșneag scund, săltîndu-și capul peste ulucă.

— Se încălzește la soare, că-l ia cu rece la inimă! răspunse un glas din mulțime.

Vorbele acestea îi stîrniră și pe alții, oameni de toate felurile, care se săltară peste ulucă și începură să zădărească jandarmul:

— Mă camarade, fii cu ochii în patru, să nu fugă oftica pe lîngă tine!...

— Și vezi, dacă iese sufletul pe ușă, prinde-l, să-l duci la Post, altfel te închide pe tine!

— Așa e! Se cheamă c-ai scăpat arestantul și-i iei locul la pușcărie!

Jandarmul ridică ochii, vru să pună mîna pe pușcă și să arunce o înjurătură, dar se răzgîndi; primise poruncă să-și țină gura, să nu zgîndăre lumea, că și-așa umbla pornită pe drumuri.

— Auzi, mă camarade, fii cu grijă să nu ți se molipsească puşca ; altminteri, cînd te-oi libera, nu ți-o mai primeşte la cumpanie!

In casă şi în curte nu se simţea nici o mişcare ; parcă erau duşi cu toţii, sau muriseră.

În schimb, peste drum, la moş Visarion, era forfotă mare, se auzeau glasuri de copii, strigăte, alergătură, toate însoţite de piţigăiala neîntreruptă a bătrînului. Trică şi Uţă, sclavii, nu mai veniseră, de două zile ; degeaba se dusese după ei hapsînul ; moş Aron îl îmbrîncise şi-l făcuse de ruşine în faţa oamenilor aflaţi la moară.

— Am să te chem la judecată ! se stropşise moş Visarion, uitînd că abia deunăzi fusese aici să-i ceară sfat morarului, în legătură cu cucuiul.

Drept răspuns, moş Aron pusese mîna pe o scurtătură, şi dacă oaspetele nedorit n-ar fi luat-o la fugă, uitînd de vătămătură, ar fi rămas cotonogit în mijlocul drumului.

Astfel, ca să nu-i rămînă prunii nesăpaţi la rădăcină, moş Visarion fusese nevoit să tocmească pe alţii, copii din tot satul, douăzeci la număr, cărora trebuia să le plătească treizeci de lei ziua, ceea ce-i dădea iarăşi mîncărimi în vîrful cucuiului.

Dar pe lîngă această ciudă şi această mîncărime, îl frămînta şi alte gînduri, o bănuială pe care nu i-o spusese jandarmului. Dacă băiatul lui Ilie Ţeposu era amestecat în fuga polonezilor, s-ar fi putut să rămînă curaţi nepoţii morarului ? Că doar şi ei păzeau toată ziua cantonul, cu toţii fuseseră aici să cumpere motociclul, cu toţii umblaseră pe uliţă, cu automobilul, iar astă iarnă, iar umblaseră împreună, cu sania care mergea singură. Avusese din capul locului bănuială, bătrînul, dar se gîndise să nu-i înfunde şi pe ceilalţi, că altminteri, cine-i mai săpa prunii ?

Dar acum cînd Trică şi Uţă lipseau de două zile iar moş Aron îl alungase, în loc să-i dea nepoţii pe mînă, nu mai avea nici o pricină să-şi ţină ascunsă acea bănuială ; dimpotrivă, găsea prilej să-şi pună sare pe inimă, să-i înfunde şi pe dînşii, nu doar pe Cazimir care-i învăţase la rele.

Acestea erau gîndurile care mocneau în capul bătrînului, amestecate cu multa lui şiretenie : să-i înfunde, dar nu la şeful de post, ci la căpitanul care trebuia să vină azi, cu cercetările. Fiindcă, în preajma cantonului mai fusese unul, băiatul şefului de gară, şi ce-şi zicea bătrînul : n-o să-l bage la apă şeful de post, pe şeful de gară, de vreme ce sînt prieteni — şi atunci, degeaba ar fi pîra ; jandarmii

ar închide ochii și pe lîngă băiatul din gară, ar scăpa și ceilalți, și-atunci s-ar chema că nu e dreptate în lume.

Dreptatea pentru moș Visarion, era să-și săreze el inima.

— Băgați hîrletul mai adînc, leneșilor, nu rîcîiți pămîntul așa, ca găinile! pițigăia el între timp, alergînd de la un prun la altul, cu mîna pe vătămătură.

Fiindcă gîndurile de răzbunare nu-l împiedecau să fie cu mintea și cu ochii la cele ce se întîmplau în juru-i; dacă plătea treizeci de lei pe zi fiecărui mucos, apoi înțelegea să stoarcă untul din el. Că-l apucau alte mîncărimi în cucui, numai cînd se gîndea ce de bănet va trebui să scoată deseară.

— Dați-i zor, dați-i zor, leneșilor și pungașilor, că-i ceasul prînzului și n-ați făcut nimic pînă acuma!

Nu se făcuse chiar ceasul prînzului, dar nici nu mai era mult pînă atunci; soarele ajuns aproape sus lumina livada din plin, cum lumina ulița, cu oamenii strînși la poarta de peste drum, cum lumina satul întreg, și valea, limpezită de neguri pînă la mari depărtări.

In gară se auzi un tren, fluierînd.

— Acu' vine căpitanul! zise un om, de lîngă uluci. Mă camarade, vezi să iei poziția de drepți.

— Și să raportezi! adăugă altul, rîzînd. Auzi, mă, să raportezi cum scrie la regulament: să trăiți, dom' căpitan, n-am scăpat nici un microb!

Moș Visarion coborî și el spre poartă, cu minteanul pe umeri, grăbindu-se să se ducă la Post.

— A venit trenul? întrebă pe oamenii din drum.

— Păi dumneata n-ai auzit?

— L-am auzit, dar nu-i ora; ori s-a smintit ceasul meu.

— N-ar fi de mirare, c-ar și avea de la ce!

— Care-ai spus asta? pițigăi bătrînul, făcîndu-se deodată nespus de mînios, și înaintînd, cu mîna la vătămătură, spre locul de unde pornise glasul, bătîndu-și joc de el.

Un moșneag, mărunțel, cel care se luase primul de jandarm mai adineauri, îi ținu drumul și-i puse umărul sub piept.

— Stai la un loc, măi Visarioane, că te faci de rîs!

— Așa?! Sînteți vorbiți? Ei lasă că am eu grijă de voi! Pieriți de pe ulița mea! N-aveți nimic de făcut? La lucru, trîntorilor! D-aia curg petecele de pe voi.

— Huideo! se auzi un glas în mulțime.

Alte glasuri se ridicară, umplînd ulița de vuiet. Parcă oamenii își ieșiseră din minți.

— Nu-i personalul, e un mărfar! strigă un copil, care se cățărase pe gard, să vadă în gară.

Locomotiva fluieră și începu să pufăie, pornind la drum. Huruitul trenului, care trecea pe jos, se amestecă îndată cu huiduielile și cu strigătele mulțimii. Strigau laolaltă, de parcă ar fi dat o molimă în ei, și moșnegii, și femeile, și flăcăii, iar copiii chirăiau, sărind într-un picior, bucurîndu-se de ocara pe care o suferea moș Visarion.

— Huo, la oase, hodorogule!

— Huideo!

— Dați-i mă, una în cucui!

— Fugi de-aici, cîine bătrîn, că te burdușim!

Bătrînul se trăgea de-a-ndăratelea spre poartă, neînțelegînd ce-i apucase pe toți, și pe măsură ce el se îndepărta, cuprins de frică, strigătele creșteau, mai vîrtos. Pe deasupra capetelor începură să zboare bulgări de pămînt.

— Dați-i, mă, nu-l lăsați, al dracului boșorog!

De departe, strigătele mulțimii semănau cu zumzetul pe care-l fac albinele la urdiniș. Oamenii de pe celelalte ulițe ieșiseră în ogrăzi, și trăgeau cu urechea, să desprindă înțelesul acestei stîrneli.

Și nimeni nu băgă de seamă că, din vale, dinspre cîmp, răsărise deodată un alt zumzăit, mai întins și mai adînc, porn't parcă din cer, parcă de pe pămînt. Pe ulița a doua, oamenii îl încolțiseră în poartă pe moș Visarion, și-acuma îl înghionteau, așteptînd să le crească mînia și să-l ia mai zdravăn în pumni.

Un flăcău întinse mîna peste capetele celor din față și-l apucă de cucui. Copiii, cocoțați pe uluci, parcă își ieșiseră din minți de atîta chirăit; cine ar fi visat vreodată să-l vadă așa pe moș Visarion, zbătîndu-se cu cucuiul prins?

Zumzăitul celălalt, care venea din jos, crescuse între timp, și îndată acoperi toată hărmălaia uliței.

— Avioane! strigă un copil, căzînd de pe gard.

Oamenii își întoarseră capetele spre vale, lăsîndu-l pe mos Visarion. Se auzea zumzăitul, aproape asurzitor, se simțea că-i aproape, că parcă tremura țărîna sub tălpi, dar nu se vedea nimic, nici pe pămînt, nici pe cer. În clipa următoare, pe gîtuitura văii năvăli un nor de lăcuste uriașe, cu burțile argintii, care zburau jos, tupilîndu-se printre dealuri, ca și cum ar fi vrut să scape de un urmăritor.

— Sint de-ale noastre ! zise, un glas, speriat puțin de huruitul lor, nu de altă primejdie care ar fi putut veni.

Unii o luară la fugă, prin livezi, alții rămaseră în drum.

— Stați mă, că sînt nemțești !

La jandarmerie, șeful de post stătea cu nasul în hîrtii, încheind procesul verbal cu privire la arestarea lui Cazimir, cînd deodată se auzi telefonul, zbîrnîind. Sgomotele de afară nu pătrundeau limpezi aici, și soneria telefonului întrecea orice zumzăit.

— Alo, da... Alo...

Deodată, jandarmul păli ; în aceeași clipă se auziră și avioanele, huruind, pe deasupra satului, făcînd să zbîrnîie geamurile, ca sub dezlănțuirea unor tunete prelungi. De deasupra, răzbiră țipete de femei.

— Alarmă !... răcni șeful de post, către jandarmul aflat la usa cancelariei. Năstase, fuga la biserică, să tragă clopotele. Strigă la oameni să intre în pivnițI !...

Pe scări se rostogoleau pași și țipete de femei. Jandarmul ieși speriat, în întîmpinarea lor.

— Alarmă !... Duceți-vă în beci, că vin îndată și eu ! Pandele !...

— Da, dom' șef !

Ordonanța cobora după femei, zăpăcit de țipetele lor și de huruitul avioanelor.

— Du-te în beci cu cucoana și cu domnișoara și ai grijă de ele. M-ai înțeles ?

— Da, dom' șef !

Șeful postului rămase în mijlocul sălii, descumpănit ; nu știa încotro s-o ia, ce datorie are acum, cu toate că de doi ani făcuse mereu exerciții de alarmă în sat, după instrucțiuni, învățîndu-i pe oameni cum să se ferească de bombe, cum să stingă focul dacă s-ar fi aprins vreun acoperiș... Dar cine se mai gîndea la bombardamente acum ? Frontul era departe, văzduhul rămînea liniștit, și dacă-ți țineai capul între umeri, sau ți-l băgai ca struțul, în nisip, putea să și uiți că-i stare de război...

Huruitul parcă slăbise în acest timp ; jandarmul își puse centironul, zăpăcit, își luă pușca, șapca din cui și ieși în ușa Postului, năuc. Nu se vedea nimic de aici, copacii înfrunziți ascundeau vederea în jur, dar din jos creștea un nou huruit, mai năpraznic decît primul.

— Intră în pivniță ! strigă șeful postului, către un om, care stătea ca prostul, în drum.

— Dar ce e, dom' șef ?

— Alarmă, n-auzi ?

— Păi de ce nu trage clopotul?

— Lasă clopotul și fugi din drum, că te împușc!

Clopotul nu se auzea, și nici n-avea să se audă, curînd, fiindcă jandarmul trimes la biserică nu-l găsise pe dascăl, care ținea cheia clopotniței.

„Las' că mă pun eu cu milităria pe voi!“ mai avu timp să gîndească șeful de post.

Pe urmă rămase cu ochii holbați, în sus. Nu văzuse primul val de avioane trecînd, și cînd se ivi al doilea, mărimea lor și huruitul năpraznic îl îngrozi. De deasupra izbucni deodată pîrîit de mitralieră. Jandar-

mul se trînti jos, cu capul la pămînt, fără să vadă ce se petrecea pe sus.

Avioanele grele, de bombardament, zburau printre dealuri, legănîndu-și aripele argintii, iar deasupra lor, altele, ușoare și iuți, se roteau, urmărindu-se unele pe altele, dîndu-se peste cap, răsturnîndu-se pe o aripă, țîșnind în sus, picînd, ca și cum s-ar fi jucat niște peștișori într-o apă limpede — numai că jocul lor era însoțit de păcănitul mitralierelor, neîntrerupt.

Cîte unul se desprindea din cerc și încerca să se repeadă, spre pămînt, ca un uliu, să cadă asupra celor care se tupilau pe jos, ascunzîndu-se printre dealuri. Dar altele, aruncîndu-se mai năpraznic în joc, îi tăiau calea, de sus, de jos, scuipînd cu mitralierele asupra lui...

Satul rămăsese pustiu: oamenii se ascunseseră prin pivnițI, prin magazii, prin șanțuri și stăteau țepeni acolo, cu nasul în pămînt. Alții, de pe ulița de sus, fugiseră la deal și se topiseră printre copaci; de-acolo se vedea limpede că primejdia nu venea spre ei, se îndrepta în alte părți. Unul cîte unul, se ridicaseră de jos, și, ascunși pe după copaci, priveau, fără spaimă, lupta, jocul care se petrecea în fața lor.

Pîrîitul mitralierelor, risipindu-se pe cer, avea alt sunet și alt ecou decît pe pămînt, de aceea nici nu părea ucigător.

Deodată, unul din avioanele mici se răsuci scurt pe o aripă lăsînd în urmă o dîră lungă de fum.

— L-a atins! strigă un flăcău.

Avionul lovit venea acum spre pămînt, învîrtindu-se ca un titirez și din bot îi ieșeau flăcări, întinzîndu-se înapoi și fluturînd, încît ai fi zis că-s niște panglici lungi, roșii.

— Altul! Îi vînează ca pe ciori! strigă același flăcău.

Un alt avion se prăbușea, într-adevăr, înșurubîndu-se în văzduh și lăsînd în urmă foc și fum. Dar nu era numai acela. In cîteva clipe, cerul, pînă atunci limpede, se umplu de flăcări și de nori cenușii; lupta avioanelor, privită de departe, părea încă un joc, dar dacă pe lîngă ochi adăugai închipuirea, îți dădeai seama că era un joc sîngeros, cu fiecare dîră de fum întinsă spre pămînt, zvîrcolindu-se de moarte, un om, atins de glonț ori împresurat de flăcări.

Și astfel, valea aceasta a Gîrleimari, vestită pentru prunii ei și pentru țuica mai bună decît în alte părți, satul acesta îndepărtat de front, unde nu se auzise tunul bubuind, pe unde nu trecuseră lungile coloane de soldați care mergeau la luptă, care nu cunoștea războiul decît din răsfrîngerile lui, lipsuri sporind, neliniști, asprimi, și din

plicurile galbene vestind sfîrșitul oamenilor duși de-aici, — cunoscu războiul dintr-o dată, venit asupra lui pe sus, în clipa cînd îl credeau la sute de kilometri depărtări. Și, de sus, unde pîrîiau mitralierele în jocul lor, nevinovat ai fi zis, războiul se năpusti deodată spre pămînt. Pămîntul începu să tremure și valea se zvîrcoli, sub năpraznice bubuituri, umplîndu-se de flăcări și de fum...

Capitolul XXXVI

RĂZVRĂTIREA ALBINELOR

Primul val de bombardiere trecu, fără să se întîmple nimic, stîrnind numai forfotă în sat, aruncînd oamenii pe brînci. Cei de sus le văzură ducîndu-se tot așa, printre dealuri și pierzîndu-se peste păduri. Dar, deodată, în urma lor, pădurea Hristoveanca începu să se frămînte și să salte în sus, ca și cînd o furtună, nesimțită, altminteri, ar fi smuls copacii din rădăcini. Un nor de țărînă țîșni, spre cer, luînd cu el trunchiuri întregi care se văzură zburînd, parcă în căutarea altui sol, unde să se așeze, spre a alcătui acolo altă pădure, în locul celei fărîmițate aci.

Acestea le vedeau cei de pe deal — dar cei de jos nu știau încă nimic. O clipă mai tîrziu, toată suflarea satului simți, în pivniți, în gropi, în magazii, pămîntul sguduindu-se, pereții caselor tremurînd, geamurile zornăind — și urechile tuturora se surpară sub izbitura unui năpraznic bubuit.

Era o bubuitură întinsă și parcă fără sfîrșit, alcătuită din sute de bubuituri, care se nășteau una din alta, întrecîndu-se între ele, contopindu-se și iar rupîndu-se, pîrîind, ca și cum fiecare ar fi vrut să pătrundă mai adînc și să se ridice mai sus, să cuprindă și cerul, și fundul pămîntului, spre a le nimici.

În clipa aceea, al doilea val trecea peste sat, dar nimeni nu mai auzea huruitul lui, nici pîrîitul avioanelor de vînătoare, care se luptau deasupra lor, în jocul acela de păsărele zglobii.

Deodată, de sus, trei rîndunici, trup lîngă trup, își puseră ciocul în jos și se lungiră ca niște săgeți, țintind să cadă asupra uliilor care zburau pe lîngă pămînt. Alte săgeți se năpustiră, din părți, căutînd să le taie calea, ca pînă atunci, dar ajunseră prea tîrziu — și începură să pîrîie în urma lor, venind după ele, în jos.

Cele trei săgeți țînteau toate același loc, spre coada valului de bombardament, unde, un avion uriaș părea că șovăie, desprins din marele cîrd. Îndată, mitraliere mai grele, cu pîrîitul mai rar și mai clonțos, începură să clănțăne de jos, ca niște cățele furioase care se apără de lup.

Una din cele trei săgeți se frînse, și se duse înlături, învăluită în flăcări ; alta se răsuci, scurt, și schimbînd drumul, se alungi pe fundul văii, căutîndu-și drumul spre cîmp. A treia venea drept în jos, pînă ce, deodată, o flacără îi țișni din bot, dar pînă ce să se rupă în bucăți, căzu asupra avionului greoi, își înfipse flacăra în trupul lui — și se prăbușiră laolaltă, peste pod, făcînd să țîșnească în sus grinzile de fier, ca niște aschii sărite din topor.

Oamenii, ascunși, simțiră bubuitura lîngă ei, mai asurzitoare decît cele de pînă atunci, bombele și rezervoarele de benzină explodînd într-un singur trăsnet, nimicitor.

— A căzut peste tren ! strigă flăcăul mai îndrăsneț, de sus, singurul care nu se culcase încă la pămînt.

Spuse asta în prima clipă, cînd nu se văzuse decît flacăra, țîșnind ; dar în clipa următoare, cînd traversele podului și vagoanele, sfîrtecate, se ridicară în văzduh, cu roțile pe sus — și cînd năpraznica bubuitură sosi aici, pe două căi, și prin pămînt, făcîndu-l să se vălurească asemeni oceanelor în furtuni, și prin văzduh, învîrtejindu-l și scuturînd de el ca de un țol rupt — flăcăul se trînti jos, cu fruntea în frunzișul putred — și amuți.

Din vale, în acest timp venea al treilea val, ceva mai pe sus, și deasupra lui avioanele de vînătoare se luptau, necontenit. Dar unde se duceau și ce aveau de nimicit, ar fi fost greu să știi, fiindcă în fața lor, pădurea Hristoveanca, lovită de două ori la rînd, ardea, de la un capăt la altul, împînzind cerul cu fum.

La bubuiturile dinainte se adăugau altele, cu alt sunet, mai șters, mai înăbușit, care împresurau pădurea, o dată cu focul ; pesemne, flăcările cuprinseseră magaziile cu muniții, necunoscute de nimeni și obuzele explodau, pe rînd, stîrnite unul de altul și încingînd pădurea într-un lanț de bubuituri.

Pe sus se auzea, uneori, fluierînd cîte o zburătură de fier care ajungea pînă în sat și cădea, pocnind, pe acoperișuri, prin curți, prin pruni, scuturîndu-le ramurile abia înflorite și întinzînd petalele în covoare albe, pe pămînt.

Bubuiturile se înlănțuiră astfel, o vreme, într-un chip ai fi zis liniștit — pînă ce, deodată parcă se opriră — timp cît ai clipi ; al treilea val de bombardiere, căutînd să se ridice mai sus, tocmai intra deasupra pădurii, în fum. Și, fără să aștepți clipa, fără să știi cum, toate cîte se aflau laolaltă, strînse mănunchi, țîșniră deodată cu toată greutatea lor, în sus, ca și cînd le-ar fi împins mîna unui uriaș, nevăzut. Din mijlocul pădurii se ridică, sub burțile lor argintii, un vîrtej de foc, un vulcan cu craterul străpuns, aruncîndu-și lava fierbinte în văzduh. Pesemne un mare depozit de pulbere fusese atins.

Avioanele se văzură învălmășindu-se în norii de fum, dîndu-se peste cap, rupîndu-se în bucăți, zburînd înjumătățite, după alte legi decît legile zborului cunoscute de ele pînă atunci. Apoi nu se mai văzu nimic decît pară și fum. Iar bubuitura vulcanului deslănțuit se întinse pe vale, în jos și în sus, pînă la cîmpie, pînă în munți. Oamenii, prăbușiți la pămînt, rămaseră fără văz și fără auz, parcă neînsuflețiți...

Unul singur, în cuprinsul satului se mai mișca, tîrîndu-se pe brînci, înnebunit, dar nu de bubuituri. Albinele lui moș Visarion, stîrnite de vîrtejurile care veneau pe sus, parcă își ieșiseră din minți: țîșneau, în roiuri, din stupi, învălmășindu-se în gura urdinișurilor, rătăcind hezmetice printre pruni, negăsindu-și locul unde să se așeze, întrecînd în unele clipe tunetul exploziilor cu zumzăitul lor, că erau mii și zeci de mii.

Bătrînul se tîra pe brînci, de la un stup la altul, încercînd să le oprească, să nu-i fugă și să se piardă în păduri, astupîndu-le urdinișurile cu bulgări de pămînt, cu frunziș putred, cu orice îi cădea sub mîini, dar cum se îndepărta, gîfîind, albinele își făceau loc prin astupătoarea lui și țîșneau afară, alăturîndu-se roiurilor care rătăceau printre pruni.

— Lino, Tudoro ! striga moș Visarion, la cîte un răstimp, chemîndu-și nurorile în ajutor.

Dar femeile fugiseră, cu copiii, de la început, să se ascundă în pădure, sus. În toată ograda nu mai rămăsese decît cîinele, băgat în fundul cotețului, de unde se auzeau urlînd, laolaltă cu toți cîinii satului.

— Niță !... Ilie !... gîfîia bătrînul, istovit, strigîndu-și nepoții și luptîndu-se cu albinele învălmășite în jurul lui.

Nu auzea bubuiturile din pădure, nu ținea seama de schijele care șuierau pe sus — o singură spaimă îl stăpînea, să nu-i rămînă stupii goi, să nu i se piardă avutul așa într-o singură zi.

— Înapoi ! Înapoi, nebunelor! răcnea, certîndu-și albinele, ca și cînd ele ar fi putut să înțeleagă glasul și mînia lui.

Un timp albinele îl ocoliră, nefiindu-le aminte să se oprească la nimic, urmîndu-și zborul învălmășit și din ce în ce mai bezmetic. Cîte una, prinsă în urdiniș, își înfigea acul în mîna lui, dar bătrînul era deprins cu înțepăturile — și chiar dacă n-ar fi fost deprins, acuma nu mai putea să simtă nici o usturime în trup, usturîndu-l prea tare inima și zbuciumîndu-se prea mult.

— Înapoi, înapoi ! Ce-ați înnebunit ! gîfîia, fluturîndu-și brațele în calea lor, încercînd să le întoarcă din drum, ca pe un cîrd de orătănii.

Dar deodată albinele, care pînă atunci îl ocoliseră, nimeriră asupra lui. Cu voie, sau fără voie, poate în furie, poate în orbire, un roi, ca o dîră groasă de fum, căzu asupră-i și i se lipi de trup. Într-o clipă, capul bătrînului nu se mai văzu, rămase ca un mușuroi, cu țugui în vîrf, fără gură, fără urechi, fără ochi, fără nimic al chipului omenesc, îmbrăcat într-o țesătură de urzici care colcăia zumzăind.

Moș Visarion ridică mîinile, fulgerat în tot trupul și încercă să le dea jos, să se scuture, bălăbănindu-și capul și răcnind, îngrozit :

— Ajutor, ajutor ! Lino, Niță !... Săriți, oameni buni !

Roiul îi pătrunse în sîn, prin despicătura cămășii, ca printr-un urdiniș, și se învălmăși dedesubt, pe piept, la subțiori, pe pîntece, întinzîndu-se pe toată pielea, în spate, pe umeri, pe șira spinării, pînă în chimir, năvalnic și împrospătat de alte roiuri care îl urmau, ca și cînd albinele ar fi găsit pînă la urmă adăpostul dorit.

— Ajutor !... Ajutor !... răcnea moș Visarion, cu glasul mai stins.

Apoi se năpusti, orbește, spre poartă, dar după cîțiva pași se prăbuși. Albinele, înnebunite, tăbărîră asupra lui. Bătrînul se zvîrcolea, în țărînă, apărîndu-se cu mîinile înmuiate și gemînd, din ce în ce mai pierdut :

— Ajutor !... Săriți, oameni buni !...

O clipă rămase nemișcat, încît ai fi zis că s-a stins, dar după aceea, trupul i se svîrcoli din nou, se ridică anevoie de jos și se duse înainte, împleticindu-se, fără puterea judecății, pînă ajunse în poartă unde căzu, cu picioarele în ogradă și cu capul în drum, cu albinele roind peste trupul lui.

Iar cînd, mai tîrziu, roiul se duse, luat de vînt, în țărîna presărată cu albine moarte, ca un țol gălbui, rămase trupul bătrînului, de nerecunoscut, zvîcnind moale la cîte un răstimp, cu pielea roșie, bășicată și umflată ca un cimpoi, că nu mai știai unde-s ochii, unde nasul, unde gura, unde urechile ; numai cucuiul din creștet părea neschimbat, doar că se lungise și se ascuțise la vîrf, îndreptat amenințător către oamenii care ar fi putut trece pe drum...

* * *

Dar nimeni nu trecea pe drum, casele rămîneau părăsite și ulițele pustii. În pădurea Hristoveanca, după explozia mare, care de bună-seamă cuprinsese depozitul de pulbere, bubuiturile nu mai conteneau, și schijele de obuz continuau să zboare pe sus, căzînd asupra satului din cînd în cînd, destul ca să-i țină pe oameni ascunși.

Avioanele se duseseră, și chiar dacă nu s-ar fi dus, și chiar dacă ar fi venit altele pe urma lor, nu mai aveau drum; cerul, pe tot cuprinsul vederii, se făcuse negru de fum, în vreme ce la orizont, spre miazănoapte, pîlpîiau cu furie flăcări ruginii.

Șeful de post coborîse în pivniță, unde-i erau nevasta și fata și le îmbărbăta, spunîndu-le din timp în timp, cu gîndul aiurea:

— Liniștiți-vă, că nu-i nimic! Acuma s-au dus!

Dar cînd se auzea altă explozie și alte schije șuierînd pe sus, cucoana și domnișoara se agățau de brațul lui, sgîlțîindu-l și strigînd, fiecare cu glasul și cu spaima ei, amestecate în același horcăit:

— Scapă-ne! Du-ne de-aici!

— Unde să vă duc? Liniștiți-vă, că nu-i nimic! Uite, acuma s-a mîntuit!

De-aici, de sub pămînt, nu-și dădea seama că explodează fabrica de muniții, nu vedea flăcările și fumul, credea că sînt încă avioanele care lasă bombele prostește, prin păduri, și se duc.

După un timp, se auzi clopotul bisericii dăngănind. Jandarmul trimes să dea alarma, îl găsise în sfîrșit pe dascăl, într-un beci, prin vecini, îi luase cheia clopotniței și acum trăgea de frînghie, zorit. Sunetele clopotului se amestecau, în chip de neînțeles, cu exploziile, cu șuierul schijelor, mărind spaima oamenilor ascunși.

Șeful de post înjură, printre dinți, judecînd astfel nu doar pe dascăl și pe jandarm, ci satul întreg.

— Asta se cheamă alarmă? Ei lasă, că dacă-i așa, o să mă pun eu cu alarma pe voi!

Trecuse demult ora cînd ar fi trebuit să vină trenul, în gară, dar nu se simțise nici urmă de tren; pesemne rămăsese undeva, la cîmp, așteptînd să se termine prăpădul de-aici.

Pe la ceasul trei după prînz, din jos se auzi crescînd un huruit adînc.

— Vin altele! țipă domnișoara Eleonora, încleștîndu-se de brațul tatălui ei.

Acesta simți alte nădușeli, năvălind peste cele de pînă atunci. Era militar din tinerețe, dar nu fusese niciodată pe front, nu știa ce-i acela

bubuit de tun, și bubuiturile care nu mai conteneau, îi tocau curajul, încet-încet, amenințînd să-l arunce în aceeași spaimă ca a femeilor.

— Pandele! strigă gîtuit.

— Da, dom' șef!

Soldatul, mai puțin temător, rămăsese în sălița de sus, uitîndu-se pe geam, — și numai cînd auzea vreo schijă, venind, se trîntea pe duşumea, într-un colț, cu capul în zid.

— Ia vezi, ce e! îi porunci șeful postului, de jos. Vin altele?

Huruitul crescuse și se apropia de sat; Pandele își scoase capul pe ușă și văzu un nor de praf, întinzîndu-se departe, pe drum. Apoi urechea îi deslușì, peste huruit, semnale de clopot care băteau, neîntrerupt.

— Vin niște mașini, dom' șef! Mi se pare că-s pompierii!

— Stați liniștite, că nu-i nimic! își îmbărbătă șeful de post familia. Eu trebuie să mă duc sus!

Cucoana și domnișoara se agățară de brațele lui.

— Nu ne lăsa singure, că murim!

— Ei, hai, liniștiți-vă, dacă vă spun că nu-i nimic!

Un șir de automobile roșii, cu pompieri, se ivi la cotul șoselei și trecu vijelios prin sat, bătînd necontenit din clopote și ridicînd praful pînă la cer. După ele venea o coloană lungă de autocamioane, ducînd soldați, cu căști în cap, cu armele în bandulieră, ținînd în mîini tîrnăcoape, sape și găleți.

După ce coloana se pierdu, apărură cîteva automobile, deschise, vopsite în culori tărcate de camuflaj; în ele se vedeau ofițeri cu galoane aurite și ici, colo, cîte un civil. Ultima se opri la postul de jandarmi, și un ofițer strigă, fără să se dea jos:

— Unde-i șeful de post?

— E aici, să trăiți, dom' căpitan! răspunse Pandele, din prag.

Șeful de post zăbovi, pînă ce să scape de jos și să urce gîfîind scările, cu șapca strîmbă, cu centironul căzut sub pîntecele ascuțit.

— Mișcă-te mai repede! strigă ofițerul din mașină, mînios. Țara arde și tu te moșmondești?!

— Să trăiți, dom' căpitan, tocmai încheiam procesul verbal.

— Ce proces-verbal?

— Cu cantonierul, să trăiți.

— Ce-ai înnebunit?! De asta îți arde ție acum?... Vezi că vine în urmă un autocamion; ia-ți toți jandarmii pe care îi ai, lasă numai unul la Post, și porniți repede după noi.

— Și cu arestatul, ce fac, domnule căpitan?

Ofițerul îl fulgeră cu ochii, vru să scoată o înjurătură, dar se poticni și zise, abia stăpînindu-se în graba și furia lui :

— Că doar n-oi vrea să mi-l dai mie acum ! Lasă-l la arest și haide, că avem altele de făcut !

Apoi arătă, zorit, spre Pandele, care stătea în prag, neclintit :

— Băiatul ăsta să vină cu mine ! Haide, jandarm, ia-ți arma și urcă-te ici !

— Domnule căpitan, — vorbi, fîstîcit, șeful de post — pe ăsta vroiam să-l las de pază aici.

— Lasă pe altul, că n-avem timp de pierdut !

Mașina se duse, cu comandantul legiunii și cu Pandele, lăsîndu-l pe șeful de post în marginea drumului, năucit. Dacă Pandele se dusese, iar el trebuia să plece, pe urma căpitanului, cu cine își mai lăsa familia, că nevasta și fata nu-i suferea pe nici unul, toți li se păreau necioplițI și murdari ? Chiar și pe Pandele, cîte luni nu trebuise să-l mustruluiască, pînă a-l putea primi în apropierea lor !

— Adunarea ! răcni șeful de post, cocoșîndu-se, fiindcă tocmai în clipa aceea o schijă fluiera pe sus.

Jandarmii se iviră cu greu, trei cîți erau aici, unul din spatele casei, alții de la vecini, în timp ce mai marele lor răcnea, în drum :

— Fricoșilor, v-ați ascuns !... Fuga la rastel, și luați-vă armele ! Chemați-l și pe Eftimie, de la Țeposu ! Adunarea, numaidecît !

In timp ce un jandarm se repezea la gard, să-l strige pe cel din curtea lui Ilie Țeposu, pus acolo să păzească bolnavul, dinspre biserică venea și Năstase, care trăsese de clopot pînă mai adineauri. Venea, prin mijlocul drumului, bălăbănindu-și capul, năuc. Șeful de post îl întîmpină, cocoșat, parcă fiindu-i frică să stea drept, cu capul în văzduhul plin de vîjîit.

— De unde vii ? îl întrebă mînios.

— De la biserică, dom' șef.

— Ce-ai făcut acolo ?

— Am dat alarma, să trăiți !

— Care alarmă, mă ?... Așa se dă alarma, după ce vin avioanele ? Așa ai învățat tu ?

— Păi dumneavoastră m-ați trimes, dom' șef...

Cu acest răspuns, asupra jandarmului se abătu o ploaie de pumni și de înjurături. El le primea bălăbănindu-și mai departe capul, că amețise trăgînd clopotul, și nu se întreba de ce este bătut. Șeful de post dădea, icnind, și nici el nu știa de ce dă, cu toate că gura îi spunea, de la sine, cu fiecare pumn :

— Na alarmă, ține alarmă, satură-te, alarmă ai vrut, uite alarmă ici !...

Departe, peste păduri, se ridică, fără veste, tunetul asurzitor al altei explozii, făcînd să vuiască valea prelung. Șeful de post se trînti în șanțul drumului, cu capul în pămînt. Jandarmul rămase în picioare, neîndrăznind să se adăpostească lîngă mai marele lui. Numai cînd auzi o schijă fluierînd, pe sus, se încovrigă, fără să știe cum, și înțepeni așa, parcă așteptînd să vină schija, spre a încheia șirul de pumnii. Dar schija se duse mai departe și pocni pe un acoperiș.

Capitolul XXXVII

CEI DE AFARĂ ȘI CEI DIN PIVNIȚE

Cînd se iviseră primele avioane, dinspre cîmp, nepoții moraru-lui și Petruș stăteau pitulați în lăstăriș, pe malul gîrlei, între gară și pod, așteptînd să se facă ora și să se ducă la tren, pe furiș, în întîmpinarea căpitanului de jandarmi.

Pînă în zori, rămăseseră ascunși în scorbura ulmului unde îi ascunseseră și pe polonezi, atunci. Dar, ivindu-se prima geană de lumină spre răsărit, socotiseră că nu e bine să mai rămînă în preajma morii, de oarece simțindu-li-se lipsa demult, poate moș Aron pornea să-i caute, odată cu venirea zilei. Așa încît hotărîră să se îndepărteze de locul primejdios, și să-și găsească adăpost mai aproape de gară, unde trebuiau să se afle la prînz.

Și astfel, nemîncați, rebegiți de frig, trecuseră Iazul Sărac, clănțănind din dinți, se pitulaseră peste calea ferată și mai departe își urmaseră drumul, prin crîng, pînă ce ajunseseră la acel loc potrivit, de unde puteau vedea gara, fără ca ei să fie văzuți. De-aici, la timpul potrivit, cînd aveau să audă locomotiva fluierînd, nu le rămînea decît să treacă gîrla și în cîteva minute să fie la macaz, ca apoi, o dată cu intrarea trenului în gară, să se repeadă pe peron, clipă în care nimeni nu-i mai putea opri.

Așa stătuseră ei toată dimineața, învinețiți de frig, pînă ce soarele, ridicîndu-se mai sus, începuse a-i încălzi, milostiv.

Uță, ghemuit în frunziș, adormise cu capul pe genunchii lui Trică. Acesta și Petruș, ghemuiți și ei pe pămîntul desmorțit, stăteau tăcuți,

nemaiavînd nimic de vorbit. Peste noapte, chipurile li se subțiaseră și sub ochi le ieșiseră pete viorii, dar așa ochii păreau mai vii și mai hotărîți.

— Ți-e foame ? întrebă Petruș, la un timp.

— Mi-e, dar pot să rabd ; nu știu ce-o să facem cu ăsta mic, cînd s-o trezi... Oare acolo, ne-o da să mîncăm ?

— Ne dă !... Doar n-o să ne lase să murim !

— Şi dacă ne-o pune în porţie abia mîine ? O să rabde Uţă atîta timp ?

— O să ne rugăm ca să-i dea măcar lui.

Uţă bolborosi ceva, prin somn, îşi morfoli buzele, ca sugaci şi înghiţi în sec, dar nu se trezi, fiindcă toată noaptea nu închisese ochii, de frig.

— Visează mîncare ! zise Trică, privindu-l, amărît. I-auzi cum îi ghiorăie maţele !

Apoi tresări :

— Auzi ? Trenul !

In gară suna clopotul de pe peron. Petruş se uită la soare, şi clătină din cap, îndoit :

— Nu poate fi personalul, că mai e pînă la prînz. Trebuie să fie vreun mărfar.

Mai tîrziu se auzi locomotiva, fluierînd la cotitura de jos, de unde intra între dealuri şi Trică o recunoscu, după fluier.

— Aşa e ! Asta-i Şerpoaica !

Nu Trică, ci Uţă botezase astfel această locomotivă, care trăgea mărfarele, dar de unde îi venise numele nu se lămurise nici pînă azi ; poate unde avea roţi mai multe şi mai mici decît locomotiva personalului, ceea ce o făcea să semene cu un şarpe, tîrîndu-şi inelele pe pămînt.

Mărfarul intră în gară, curînd şi nu zăbovi acolo mult timp. Se auzi fluierul, aburii începură a pufăi şi trenul se urni din loc, spre pod, zdrăngănindu-şi fiarele printre pruni. Tocmai în clipa cînd locomotiva fluiera, dinspre cîmp se desluşi un huruit înfundat, care creştea, cu o iuţeală de neînchipuit.

— Ce-o fi asta ? întrebă Petruş, ridicîndu-se în picioare în lăstăriş. Oare să fie un camion ?

Trică ascultă, cu urechea lui pricepută la maşini şi numaidecît clătină din cap :

— Nu ; doar dacă or fi o sută, la un loc.

De aici, unde se aflau copiii, valea se vedea mai departe, pînă la gura ei, între dealuri, fiindcă albia gîrlei deschidea un drum larg, în jos, către cîmp. Şi huruitul venea aici mai deschis, nefiind împiedicat de nimic.

— Avioane ! strigă Petruş.

Trică sări în sus şi capul lui Uţă căzu, în frunziş.

— Nene, de ce-ai plecat ? bombăni băiatul, încă adormit.

— Scoal' că vin avioane !

Pînă să se dezmeticească mezinul, valul de bombardiere era deasupra lor, acoperind cerul cu uriaşele lui aripi argintii şi umplînd văzduhul de huruit, că parcă pîrîiau zările, gata a se nărui.

Ce trei copii le priveau buimaci, din lăstăriş, dar înainte de a se dumiri vreunul, în vreun chip, se pierdură fulgerător în sus, purtîndu-şi umbrele peste prundiş — şi din vale porni alt huruit.

La pichetul de pază, aflat la capul celălalt al podului, începu să sune o toacă de fier ; cîţiva soldaţi, numai în cămăşi, fugeau de la gîrlă, împiedicîndu-se pe prund. Santinela de pe pod fugea de asemeni, către pichet, făcînd semne cu arma pe sus, către trenul care-i venea în faţă, pufăind. Îndată locomotiva începu să fluiere, semnale scurte, de oprire şi frînele se auziră, scrîşnind.

Era în clipa cînd, de sus, pornea pîrîit de mitraliere şi avioanele de vînătoare se încăierau, în jocul lor care părea nevinovat şi zglobiu.

— Sînt străine, vin să bombardeze ! strigă Petruş. Culcaţi-vă la pămînt !

Dar nici Trică nici Uţă nu ascultară porunca lui, nici el nu se culcă, ci rămaseră toţi trei în picioare, mai degrabă uimiţi decît speriaţi, fiindcă nu văzuseră niciodată avioane aşa de multe şi aşa de mari.

Trenul se opri, pe pod, numai locomotiva şi cîteva vagoane ajunseseră dincoace, între salcîmi.

— Ce proşti ! spuse Petruş, mirat de nesocotinţa lor. Să oprească pe pod !

— Da' de ce-i rău ? întrebă Uţă, căruia îi pierise şi somnul, şi frigul şi foamea, trezindu-i-se curiozitatea cunoscută de ceilalţi.

— Fiindcă podul poate fi bombardat !

— Da' de ce să-l bombardeze ?

Uţă ştia podul de cînd era mic şi privise prima oară în jur, cu ochii lui de copil ; îl văzuse o dată cu moara, cu cantonul, cu gîrla, cu dealurile şi nu înţelegea cui îi căşunase acuma pe el.

Între timp, frînarii coborîseră din gherete şi fugeau pe pod, ca nişte gîngănii speriate, să ajungă la un adăpost, pe pămînt. Petruş îl văzu pe mecanic — îl cunoştea, domnul Chiţu, un om scund şi gras, nepotrivit de loc cu Şerpoaica lui — dîndu-şi drumul pe taluzul împînzit cu salcîmi, să se ascundă jos, în crîng ; fochistul venea după el, cu un zimbil în mînă, poate avînd înăuntru mîncarea de prînz.

— Nene, alea de sus ce fac ? întrebă Uță, cu ochii pe cer.

— Se bat între ele ! N-auzi cum pîrîie mitralierele ?

— Păi de ce se bat ?

— Astea sînt avioane de vînătoare ; ale noastre vor să le doboare pe cele de bombardament, și ale lor le împiedică.

Uță nu era pe deplin dumirit, ar fi vrut să mai întrebe ceva, dar în clipa aceea, unul din avioane, lovit, se răsuci pe o aripă și căzu, spre pămînt, arzînd. Asta dovedea că avioanele se luptau, într-adevăr, că nu era o joacă, așa cum ai fi crezut — și băiatul, speriat, nu mai întrebă nimic, ci rămase încremenit, cu ochii în sus.

Al doilea val de bombardiere era acum deasupra lor făcînd iar să se cutremure zările de pîrîit.

— La pămînt ! porunci Petruș.

Dar nici de data asta, nu se supuse nici unul din ei. Rămaseră în picioare, cu capul în sus, cu cefele înțepenite și amorțiți la trup ; huruitul îi înspăimînta pe toți, dar nu li se părea că l-ar îndura mai ușor dacă s-ar trînti jos, cu capul în pămînt — ca și cum ar fi mai ușor să închizi ochii în fața celui ce se pregătește să-ți tragă un pumn !

Deodată însă, dinspre miazănoapte, încotro se pierduseră avioanele venite întîi, se ridică un tunet care întrecea orice huruit — și tunetul crescu din el însuși, se înmulți, amenințînd să nimicească întregul pămînt, — și-atunci copiii, fără voia lor, se prăbușiră, unul peste altul, în frunziș.

— Bombardează fabrica de muniții ! mai avu cuget și glas să zică Petruș.

— E prăpăd ! adăugă Trică.

Și tocmai în acea clipă, cînd te-ai fi așteptat la orice, numai la asta nu, Uță începu să scîncească, de parcă ar fi fost copil mic :

— Nene, mi-e foame ! N-ai ceva, să mănînc ?...

Fratele mai mare îi dădu un ghiont, avînd în suflet un amestec de spaimă și rîs.

— Ține-ți gura, cu foamea ta ! Tocmai acum te-a răzbit ?

Apoi amuți. Peste tunetele exploziilor și peste huruitul de sus, se ridică un șuier ascuțit, venind din cer și îndreptîndu-se asupra lor, sunet necunoscut și de neînțeles.

— Uite ! îngăimă Trică, strîngîndu-l de mînă pe Petruș.

Trei avioane mici, ca niște bulgări de argint se prăbușeau din cer, parcă trăgîndu-l după ele, fiindcă în urma lor fluturau pînze azurii. Nu ajunse decît unul jos, celelalte se pierdură pe drum, unul în flăcări, altul fugit, încolțit de o puzderie de apărători, năpustiți din părți. Dar

chiar şi-asupra ultimului rămas, bombardierele prinseră să scuipe toate deodată snopi de foc, umplînd cerul de pîrîituri.

— Cade ! strigă, încleştat, Petruş.

Ultimul avion se făcu deodată roşu în bot, ca şi cînd ar fi fost o jivină însufleţită şi cineva ar fi lovit-o în frunte, cu un satîr, făcînd să-i ţîşnească sîngele şuvoi. O clipă, jivina şovăi, legănîndu-şi aripele în văzduh, apoi se aşeză pe un drum şi veni întins, asupra ultimului bombardier, cu care se contopi arzînd.

Uţă clănţănea din dinţi, agăţat cu o mînă de Petruş, cu alta de frate-su. Şi cînd avionul de bombardament se prăbuşi, arzînd, peste tren şi peste pod — în clipa cînd încă nu ştiai ce va mai fi, băiatul scînci, încleştîndu-şi degetele mai adînc :

— Mi-e foame, nene ! Mi-e...

Apoi amuţi şi se îndesă în frunziş. Nu văzu ci doar auzi. Trică şi Petruş însă văzură înaintea tunetului trenul şi grinzile podului zburînd în sus, risipindu-se pe cer ca nişte fulgi luaţi de vînt. Şi cînd vederii i se adăugă auzul, închiseră ochii, crezînd că s-au sfîrşit, fiindcă de data asta nu mai era de întîmpinat doar un pumn.

De data asta rezervoarele de benzină şi bombele, unite într-un singur bubuit, trosniră, la două sute de metri mai sus — distanţă care nu te punea la adăpost, tot una ca şi cum ar fi trosnit alături, în lăstăriş.

Pe sus se auziră fiarele smulse vîjîind, jos se simţi pămîntul tremurînd — şi cîţeva clipe ininiile tuturor se opriră din mers, minţile nu mai judecară, trupurile li se răciră, şi ei, fără minte în cap şi fără sînge în trup, nu mai ştiură dacă sînt morţi sau vii.

Primul care vorbi, clănţănind, după ce pămîntul se linişti şi nu mai zburară fiare pe sus, fu mezinul, urmîndu-şi cu o încăpăţînare de neînchipuit jelania oprită de năpraznicul bubuit :

— ...foame, nene ! Vreau să mănînc !

*

* *

Trecea timpul şi nu se mai auzea clopotul în gară, sunînd, nu se auzea vreo locomotivă fluierînd.

— Oare de ce nu vine ? întrebă Trică, neliniştit. Să nu fie încă ora ?

— Cred c-a trecut de mult, răspunse Petruş.

Se dusese și al treilea val de bombardament, se liniștise vuietul, deasupra, numai peste pădurea Hristoveanca, învăluită de flăcări, văzduhul se mai zvîrcolea, stîrnit de bubuitul exploziilor.

Lui Uță nu-i mai era foame, nu se mai jeluia, dar tot întreba, întorcînd capul, aci spre Trică, aci spre Petruș :

— Ia spune-ți ! Ce facem acum ?

Planul lor se stricase, părea că trenul n-o să mai vină și astfel nu mai venea nici căpitanul de jandarmi. Între timp cine știe ce se întîmpla la Post — poate îl scoteau pe Cazimir și-l trimiteau la oraș, — atunci nu le mai rămînea nimic de făcut.

— Trebuie să ne apropiem și să iscodim ! hotărî Petruș. Hai să trecem gîrla, n-o să ne vadă nimeni — și să ne ascundem în salcîmii de la macaz ; pe urmă o să vedem...

Valea părea pustie și satul adormit ; în preajma podului ale cărui fiare atîrnau pe prund, cu vagoanele fărîmițate prăbușite în rîu, nu se simțea nici o mișcare, nu se vedea un soldat, un frînar, ca și cînd toți ar fi murit.

Copiii trecură prin gîrlă, tupilîndu-se, aplecîndu-și umerii cînd simțeau o schijă venind pe sus — dar schijele îi ocoleau, ca și cînd ar fi știut și ele ce au ei de făcut.

De la macaz, se vedeau șinele, goale, lucind în soare — și peronul gării pustiu ; nu mișca nimic, nicăieri, nici în sat, nici pe drum.

— Voi stați aici, zise Petruș, cînd ajunseră între salcîmi. Eu mă furișez pînă la colț, să văd ce-i pe la Post.

— Ia stai ! îl opri Trică. Asta ce-o fi ?

Din jos se auzea crescînd un alt huruit, și deasupra șoselei, spre cîmp, se ridica un nor de praf cenușiu.

— Sînt mașini, continuă băiatul, cu urechea deprinsă la zgomotul motorului. Nu te duce încă ; să vedem ce-o fi.

Pe sus trecură pompierii, apoi autocamioanele cu soldați și la urmă cele cîteva mașini mici.

— Acum mă duc ! hotărî Petruș. E prea multă zăpăceală ca să mă vadă cineva, tocmai acum.

Huruitul mașinilor se pierduse, departe, înghițit de exploziile care nu mai conteneau. Din cînd în cînd mai venea cîte o schijă, pe sus, dar acum copiii se deprinseseră cu ele, ghiceau chiar și unde au să cadă, cît de departe, după bîzîit — și nu se lipeau la pămînt decît dacă le simțeau deasupra lor.

Petruș se strecură printre salcîmi, ajunse în drum și, pitulîndu-se pe după garduri, mai merse pînă ce văzu jandarmeria. Șeful de post era afară, cu patru jandarmi, tot aplecîndu-se cînd șuiera o schijă pe sus. Curînd din jos veni în goană un autocamion, plin cu soldați și opri în fața jandarmeriei. Petruș văzu, în norul de praf stîrnit de venirea lui, cum șeful de post cu cei patru jandarmi se cățărau la spate, cu carabinele pe după gît, și pe urmă autocamionul porni, străbătînd satul pustiu.

— Trică, jandarmii s-au dus ! gîfîi, întorcîndu-se în goană la locul dintre salcîmi.

— Unde s-au dus ?

— Nu știu ; pesemne la foc ; s-au dus, cu un camion, șeful de post și patru jandarmi. Înseamnă că aici a rămas numai unul.

Spunînd aceste cuvinte, glasul îi era așa de gîfîitor, ochii așa de înfierbîntați, încît Trică aproape înțelese gîndul lui.

— Și ce vrei să facem ?

— Să-l scoatem pe Cazimir !

— Haide ! strigă Uță, sărind în sus, gata să se repeadă la Post, cu totul și cu totul fericit și înflăcărat de acest gînd. Haidem la Cazimir !

Ceilalți îl potoliră, mai chibzuiți :

— Ai răbdare, să vedem cum !

— Voi știți unde-i arestul ? întrebă Petruș.

— În beci.

— Acolo v-a băgat ?

— Nu, ne-a ținut în cancelarie, sus.

— Oare cu ce-o fi închis ?

— Pesemne cu zăvor și cu lacăt.

Petruș cugetă, un pic ; acum se pricepea oarecum la chipul cum poți să vii de hac unei închisori.

— Voi așteptați-mă aici ; mă duc pe-acasă, să iau un tîrnăcop.

— Și cu jandarmul ce facem ?

— Să vedem întîi unde-o fi ; am eu un plan, o să vi-l spun atunci.

Cu aceste cuvinte, Petruș o luă printre salcîmi, ajunse la gară, se ascunse după puț și pîndi ; nu mișca ninic în jur, totul părea mort ; sub zidurile gării zăceau țăndări de sticlă, explozia cea mare spărșese geamurile și acum vîntul intra slobod în odăi.

Băiatul trase cu urechea, să desprindă un sgomot, un pas pe pietriș, dar nu se auzea nimic ; dintr-un salt fu lîngă zid, în clipa cînd o

schijă cădea pe acoperiș, fărîmîind țigla și aruncînd-o în țăndări la pămînt. O nouă explozie făcu pămîntul să se cutremure, parcă mișcînd zidul gării din loc.

Petruș se strecură după colț, săltă chepengul pivniței, puse piciorul pe scară, dar, după ce coborî cîteva trepte, încremeni.

Taică-su era în fața lui, jos, ghemuit în nisip, și îl privea buimac, speriat de lumina care năvălise deodată în beci.

— De unde vii ? bîigui.

Și deodată lui Petruș, care venea de afară, de sub cerul înroșit, de sub schijele care pîrîiau neîntrerupt, nu-i mai fu teamă de tatăl lui care stătea ascuns, aici.

— De la treburi ! răspunse, aplecîndu-se să ia tîrnăcopul de jos.

Văzîndu-l că pleacă, fără alt cuvînt, taică-su întinse mîna spre el, dar nu o mînă amenințătoare, ci o mînă care se ruga, cerîndu-i parcă milă și ajutor.

— Și-acum unde te mai duci ?

— La treburi, tată ! răspunse băiatul, ca un om mare, grăbit.

— Petruș, nu te duce ! Maică-ti îi e rău.

Abia acum, după ce ochii i se deprinseseră cu întunericul din beci, Petruș o văzu, mai în fund, pe maică-sa vitregă întinsă pe un țol, gemînd și zvîrcolindu-se, cu mîinile îndesate în urechi, să n-audă exploziile de sus. Alături văzu, cu uimire, un butoi, întors cu fundul în sus și de sub buza butoiului ieșind o gheată, care nu putea fi decît a lui Valerică. De fiecare dată cînd pămîntul vuia, butoiul începea să se clatine, și un glas înăbușit se auzea, de dedesubt :

— Mamă, mi-e frică !... Mamă, nu mai vreau !

Petruș simți cum îl cuprinde frica și pe el ; era mai rău pentru cei ce stăteau sub pămînt, fiindcă aici, fiecare explozie răsuna mai adînc, făcîndu-te să crezi că-i aproape, la cîțiva pași și îndată bolta se va prăbuși.

— Petruș, nu te duce, stai cu noi ! îl rugă taică-su.

Băiatul șovăi, nu ca să rămînă, ci ca să caute un cuvînt de spus. Simțea că, după toate cîte se întîmplaseră de ieri pînă azi, ceva se schimbase pentru totdeauna în sufletul și în firea lui. Orice ar fi fost să se întîmple în viitor, n-avea să se mai teamă niciodată de taică-su, ci avea să-l înfrunte, oricînd, cu ochii pironiți în ochii lui, așa de speriați și de rătăciți acum.

— Nu pot, tată ! răspunse, în sfîrșit. Am altceva de făcut.

Apoi urcă scările, cu tîrnăcopul în mînă, închise chepengul la loc, intră în casă, pe la bucătărie, se duse în cămară — toate uşile erau vraişte — luă un zimbil din cui şi aruncă în el tot ce găsi la îndemînă: două pîini, o jumătate de curcan fript, cîteva felii de brînză, un jambon abia început, un cozonac, un maldăr de pesmeciori cu unt — şi nu se opri decît atunci cînd nu mai încăpu nimic. Dar din uşă se întoarse, încă o dată, să ia borcanul cu muştar, fiindcă uitase de el — şi bănuia că, fără muştar, lui Uţă şi lui Cazimir jambonul n-o să li se pară aşa de bun.

Capitolul XXXVIII

BUTOIUL CU VIN

Năstase, jandarmul care dăduse alarma și-apoi înghițise acei pumni, pentru vina de-a fi îndeplinit o poruncă primită prea tîrziu, era un om cam tăcut și tontălău, cum îl socoteau și șeful de post, și camarazii lui. Era prost, sau numai făcea pe prostul? — s-ar fi întrebat altcineva, care își judecă semenii mai puțin pripit. Dar răspunsul la această întrebare n-ai fi putut să-l dai numai după felul cum se dusese după dascăl, cum trăsese clopotul, cînd era prea tîrziu și cum, în sfîrșit, stătuse supus sub ploaia de pumni.

Omul nu mai era tînăr, nu-și făcea armata acum, și-o făcuse demult, avea vreo patruzeci de ani, era gospodar cu casă, cu nevastă și copii și fusese luat la mobilizare o dată cu toți care aveau vîrsta lui. Cînd începuse războiul și postul de jandarmi, aflat în apropierea fabricii de muniții, fusese întărit, ca în toate satele din jur, sosise și Năstase aici, împreună cu alți trei rezerviști. Slujba în sat îi plăcea, nu prea avea multe de făcut, instrucție nici pomeneală, război nici atît — doar că înghițea uneori ghionți de la șeful de post.

Numai ceva nu era pe gustul lui aici: țuica — deși vestită pînă și la București. Năstase venea de la Drăgășani și era deprins cu vinul ușurel și blajin, încă de flăcău, dacă nu chiar mai demult.

Aici toată lumea bea țuică — era și rușine să treci pe la poarta unui romîn și să nu primești ceșcuța pe care omul ți-o întindea peste uluci — nu fiindcă aveai haină de jandarm, ci fiindcă așa cerea bunăcuviința satului. Oamenii se cinsteau cu orice prilej, și chiar fără prilej, neînsemnînd prin asta că erau beți; dar cum poate grădinarul

să nu mănînce castraveți, cum poate podgoreanul să nu bea vin, iar rachierul țuică, făcută sub ochii lui ?

Vin, în sat nu se pomenea, decît la cîrciumă — și nu prea bun, pe lîngă că mai era și scump ; pe aici creșteau pruni, nu vii. Șeful de post însă, ca și perceptorul și alți cîțiva aveau grijă, toamna, să aducă, de la Valea Călugărească, loc vestit pentru podgorii, cîte un butoi-două și să-l împartă între ei, punîndu-l la pivniță, în butoaie mai mici. De-acolo îl trăgeau cu mațul, în damigene și în balerci, și pe urmă îl beau sănătoși.

De mult tînjea Năstase după butoiul din beciul jandarmeriei, dar acolo nu intra decît șeful de post și uneori Pandele, nedoritor de vin și deci neprimejdios. Chiar și arestații, cînd se băgau la arest, nu ajungeau acolo decît însoțiți de unul din cei doi pivniceri, deoarece ușa arestului răspundea în beci, chit că nu chiar lîngă butoi, acesta aflîndu-se mult mai în fund.

Iată însă că astăzi, întîmplarea făcuse să rămînă Năstase stăpîn pe tot ce era la Post.

— Du-te în beci și ai grijă de cucoana și de domnișoara ! îi porunci mai marele lui, după ce-l năucise în pumni.

De ce tocmai Năstase și nu altul, din ceilalți patru jandarmi ? Dar oare în zăpăceala aceea, te mai puteai gîndi care-i mai bun ?

Șeful de post se dusese, cu autocamionul, înfruntînd războiul acasă la el, cînd nici n-ar fi bănuit — iar jandarmul, rămas de pază, coborîse în beci, îndeplinind întocmai porunca lui.

Atît că, ajungînd jos, nu se opri cu ochii la cucoana și la domnișoara lăsate în pază, ci se duse drept în fund, la butoi...

Prost sau nu, Năstase nu era un fricos, asta s-a văzut, altfel n-ar fi umblat prin mijlocul uliței, în vuietul exploziilor și sub schijile care șuierau pe sus. În chip ciudat însă, cum ajunse jos, nu se simți la îndemînă ; vuietul de-afară părea mai primejdios, pămîntul tremura mai adînc iar țipetele cucoanei îi dădeau fiori.

— Cine ești tu ? gemu cucoana, cu degetele înfipte în urechi, cu ochii căscați.

— Să trăiți, cucoană, sînt jandarmul Năstase Scurticelu ! răspunse ostașul, tremurînd, pe lîngă butoi, că începea să-i fie al naibii de frică aici jos.

— Unde-i domnu' șef ? De ce nu vine ? De ce...

— Să trăiți, cucoană, dom' șef a plecat la foc !

Cucoana care pînă atunci stătuse pe un scăunel, rezemată de zid alunecă și căzu la pămînt.

— Mor !... gemu. Acu' mor, s-a sfîrşit !...

Domnişoara începu să plîngă, icnit, ascunzîndu-şi capul, cu părul blond, în poalele maică-si.

— Cucoană, să trăiţi ! vorbi Năstase, crezînd că aşa le-o mai linişti. Dom' şef nu s-a dus de capul dumnealui, că nu v-ar fi lăsat dînsul singure aici... Aşa a poruncit dom' căpitan de la legiune. Dar mi-a dat ordin să am eu grijă de dumneavoastră. Acum, vă rog, cucoană, nu mai ţipaţi, sărut mîna, să trăiţi, că nu foloseşte la nimic.

In clipa aceea, un tunet prelung veni, prin pămînt, făcînd să huiască beciul şi să tremure cărămida din zid. Cucoana şi domnişoara scoaseră cîte un ţipăt, gîtuit şi amuţiră, să crezi c-au murit.

Năstase simţi fiori reci din ceafă pînă-n călcîi. Hotărît, era mai bine afară, ori ce-ai fi zis !... Omul trase cu urechea, şovăi — să stea, să se ducă ? Dar primise poruncă să rămînă aici. Pe urmă puse mîna pe butoi, îl pipăi, îşi apropie nasul de vrană, scoase dopul, mirosi, — vin bun ! Maţul era alături, în cui ; îl luă, îl vîrî de vreo doi coţi, pînă-l auzi plescăind, pe urmă îl puse la gură şi începu să sugă, ca pruncul flămînd...

Exploziile afară se înşiruiau, fără sfîrşit, pocnituri seci, pocnituri adînci, din cînd în cînd cîte un tunet care zguduia pămîntul, iar în beci făcea să cadă molozul din zid.

Cucoana şefului de post şi domnişoara amuţiseră, trîntite pe jos, cu degetele în urechi — nu mai aveau putere să ţipe, nici să privească în jur, stăteau cu ochii închişi, şi cînd îi deschideau, o clipă, păreau pe deplin rătăciţi. Zbuciumul şi încordarea lor ţineau de la prînz şi acum se făcuse ceasul patru, fără să se poată prevedea un sfîrşit. O asemenea încercare e grea pentru un bărbat, dar'mite pentru nişte femei, slabe şi nepregătite de război !

— Sărut-mîna, cucoană, ia de colea şi bea un gît, ăsta dă puteri şi coraj !

Năstase, cu mustaţa udă de vin, cu chipul îmbujorat, se legăna în faţa cucoanei, întinzîndu-i o bardacă găsită în beci, pe care o umpluse de la furtun.

— Ce vrei ? bolborosi cucoana, neînţelegînd dintr-odată fapta lui.

— Ia de bea un gît, face bine, zău !

— Ai umblat la vin, porcule ! Am să-i spun lui domnu' şef că te-ai îmbătat !

Jandarmul dădu bardaca pe gît şi zise rîzînd ca prostul în faţa ei :

— Las' că pînă să vină el, mă trezesc !...

Şi trîntind vasul de pămînt adăugă :

— Dacă o mai veni !... Auzi, cucoană, eu de trezit o să mă trezesc, asta e sigur, dar că el o să mai vină nu ştie decît dumnezeu !...

Spre această oră, exploziile se înteţiseră, părea că focul ajunsese la un depozit lung de muniţii, care săreau în aer, pe rînd, să fi zis că nu se vor mai sfîrşi.

Năstase ascultă, fără să se mai teamă atît, pe urmă se duse la zid, împleticit, îşi luă carabina, lăsată jos, se înfipse în mijlocul beciului şi începu să facă instrucţie, comandîndu-şi singur, cu glasul înveselit:

— La umăr, arm' !... La picior, arm' !... Pentru onor, arm' !...

Dar, după fiecare comandă, pare-se nemulţumit de felul cum o îndeplinea, se mustra singur, şi îşi comanda din nou:

— La loc mişcarea ! Nu e bine, jandarm ! Bate patul puştii cum ai învăţat ! Pe umăr arm' !

Această instrucţie veselă ţinu un timp, pînă ce jandarmul se plictisi de stat în loc şi simţi nevoia să mărşăluiască, bătînd pasul de pămînt.

— Cu cîntec, înainte, mers ! îşi comandă, rîzînd.

Şi porni, în pas de defilare, cu arma pe umăr, cîntînd, cu glas de beţiv, un cîntec învăţat la regiment, încă pe cînd fusese recrut:

Ce veseli sîntem noi
Că mergem la război
Un-doi, un-doi !...

Cucoana şi domnişoara se uitau din cînd în cînd la el, cu ochii rătăciţi, fără să înţeleagă nimic.

— Bate pasul, jandarm ! răcnea Năstase, în pauzele cîntecului. Bate pasul că nu-i pingeaua ta !... Ce veseli sîntem noi, un-doi, un-doi...

Aşa mergînd, la o vreme, în loc să-şi urmeze cercul, bătătorit pînă atunci, o luă înainte, pe coridorul care ducea spre scări şi se propti cu vederea turbure, în uşa arestului. Carabina îi căzu de pe umeri zdrăngănind, iar el rămase cu nasul în răsuflătoarea cu gratii prin care te puteai uita în arest.

— Care eşti acolo, mă ? întrebă jandarmul, chiorîndu-se la omul închis.

In arest era un pat de scînduri, fără nimic pe el şi Cazimir stătea pe marginea lui, fără să se fi mişcat din loc, de ieri seară cînd îl băgaseră aici.

Dacă aţipise peste noapte, aţipise aşa, în capul oaselor, cu trupul ţeapăn şi îndurerat, chinuit numai de gîndul copiilor şi al lui Miroslav

— că de ființa lui puțin îi păsa. Dar îi era milă de bietul motan, și i se frîngea inima gîndindu-se că și copiii erau închiși undeva, apăsați de grele bănuieli — cu toate că el, tot timpul se lepădase de ei : da, veneau uneori pe la canton, le făcuse automobil și sanie cu motor, da, erau prietenii lui, dar în noaptea aceea nu avuseseră nici un amestec, nu știau nimic. Dar Culaie, Culaie — că el vorbise, spusese cu gura lui despre fugari ? „Nu știu, domnule șef — poate era prin preajma cantonului și i-o fi văzut — și din spaimă i s-o fi tras și boala. Altfel, n-a avut nici un amestec, bietul copil !"... Știa că băiatul trage să moară, poate murise între timp, și gîndul acesta, amestecat cu celelalte gînduri, îi dădea în gură un gust de leșie și-o adîncă sfîrșeală în trup.

Se mai înviorase doar la prînz, cînd auzise avioanele venind, și exploziile zguduind pămîntul — nu că din asta ar fi așteptat într-un fel scăparea lui, dar se gîndea că poate o nimeri o bombă, un obuz deasupra Postului, și s-o sfîrși cu toți, el unul nemaiavînd pentru ce trăi — tot moartea îl aștepta, aici, mai curînd, sau la Curtea Marțială, mai tîrziu. Știa că la vremea asta războiul se încrîncena, se înrăutățea fața lumii înainte de a se întinde ca un balsam pacea blîndă asupra ei, se prăbușeau fronturile în răsărit, iar dincoace polonezii lui se răzvrăteau, ca toți asupriții, lovindu-l în spate pe zurbagiu. Și poate printre răzvrătiți erau și fugarii de atunci, cărora le înlesnise fuga el cu acei bravi copii. Și atunci, cum putea nădăjdui că judecătorii, speriați, aveau să-i arate îngăduință tocmai lui ?...

— Care ești acolo, mă ? repetă jandarmul, ametit de vin.

Cazimir întoarse capul spre el dar nu răspunse nimic.

Năstase zgîlțîi de gratii :

— Mă camarade, deschide ușa, n-auzi ?!

La această poruncă, omul închis nu-și putu înfrîna un zîmbet și mormăi, ridicînd din umeri :

— Eu să-ți deschid ?

Jandarmul se dumiri :

— A, ești la arest ?! Și de ce, taică ?... Ia stai să-ți aduc un pic de vin !

Dar în ce să aduci vin ? Bărdaca se spărsese și matul nu ajungea de la butoi pînă la ușa arestului. Năstase se scărpină în cap, apoi începu să sugă din nou, pentru el, dacă nu putea să-i dea și celui închis

Nu mult timp după aceea, dormea, cu burta în jos, pe nisipul umed din beci, tolănit lîngă butoi și matul de cauciuc se legăna deasupra lui.

— Mamă, nu mai pot! bîigui domnișoara Eleonora, cu capul ascuns în poala maică-si. Mai ține mult?

În acea clipă, o nouă explozie făcu să tremure zidurile pivniții; pe sus se auzi o vîjîitură, și îndată un geam zornăii, iar bolta de deasupra se sgudui, sub o bușitură care făcu să curgă molozul, fîșîind.

Cucoana șefului de post nu mai avu glas să țipe — o bombă căzuse deasupra și-avea să ajungă jos, numaidecît.

— Am murit! bîigui, lăsîndu-se moale, pe nisip.

Fiică-sa căzu peste ea, încleștată cu mîinile în fustele ei, așteptînd să explodeze bomba care căzuse sus.

Pe scara beciului se auzi un pas, coborînd ușor, un cap se ivi după colț, cercetînd cu luare-aminte întunericul beciului, în clipa cînd altă bușitură făcea să curgă molozul de sus. Domnișoara Eleonora se zvîrcoli cu mîinile în urechi, și, întorcînd capul, văzu în fața ei un băiat, plin de praf, nădușit, gîfîind, cu un tîrnăcop în mîini.

— Ce cauți aici? Cine ești? întrebă, privindu-l cu ochii zgîiți.

Iar băiatul răspunse, liniștit în graba lui:

— Petruș !

Afară, Trică și Uță stăteau pitiți sub zidul jandarmeriei, cu cîte un bolovan în mîini.

— Nene, arunc ? întrebă mezinul, umflat în obraji, morfolind o bucată de curcan fript.

— Așteaptă !

Pe sus se auzi o schijă, vîjîind. Trică așteptă, deprins cu acest sunet, pînă ce îl simți deasupra — și-atunci porunci scurt :

— Acuma !

Uță înghiți, grăbit, se săltă pe vîrfuri, își făcu vînt, aruncă bolovanul pe fereastră, apoi băgă mîna în sîn și scoase hartanul de curcan, din care începu să muște, cu sîrg.

Bolovanul se rostogoli pe dușumele, bubuind ; în beci bolta tremura, făcînd să curgă molozul în capul lui Năstase care dormea dus lîngă butoiul cu vin

Capitolul XXXIX

MOARTEA ROBULUI

P e seară, pădurea ardea încă, umplînd cerul de flăcări, nelăsîndu-i soarelui loc de apus — dar exploziile păreau că s-au mai liniștit. Nu se întorsese nimeni de la foc, nu știai cît o fi prăpădul de întins și ce nădejdi sînt să fie oprit.

Oamenii începură să iasă din adăposturi, unde stătuseră toată după amiaza, pitiți, își căutară drumul, pe după uluci, ferindu-se de schijele care tot mai vîjîiau pe sus. Dar prea puțini intrau în casele cu pereții înroșiți pe afară și pe dinăuntru de lumina focului care după ce-i lovea în plin, pătrundea pe ferestre, jucînd ; cei mai mulți se duceau pe șosea, în sus. Afară din sat, sub un tăpșan unde se puteau adăposti, și de unde drumul se deschidea pînă la păduri, se adunase sumedenie de oameni și așteptau, să vadă pe cineva venind.

Nu erau mulți oameni din sat acolo, la fabrica de muniții — dar, oriunde ar fi fost ei duși, la război sau în alte fabrici, asupra tuturor apăsa aceeași primejdie acum — și, plîngîndu-i pe aceștia, despre care puteau crede că au murit, satul își plîngea toți morții lui. Femeile boceau, dîndu-se cu fruntea de pămînt, moșnegii stăteau încruntați, cu ochii pe drum, iar copiii, răzăciți și ei pe aici, smiorcăiau, de spaimă, de foame, că nu mîncaseră toată ziua nimic.

Era, printre femei, bocind laolaltă cu ele, și Maria lui Ilie Țeposu, cu cei doi copii mai mici. Femeia își bocea și bărbatul, aflat acolo, în mijlocul prăpădului, își bocea și băiatul mai mare, pe care, de la prînz, îl lăsase zăcînd, singur, ea nemaiputîndu-i fi de nici un ajutor. Socotise

că-i mai bine să se ducă la adăpost, cu cei mici, ca barem să-i scape pe ei, decît să stea în casă, la căpătîiul bolnavului şi să cadă un obuz peste ei, omorîndu-i pe toţi. Dar acum o durea ceva în inimă, de atîta aşteptare şi de atîta spaimă, şi nu ştia către cine să-şi îndrepte mai întîi gîndul chinuit, către bărbat, sau către copil ? Ce făcea unul, acolo, între magaziile cu pulbere care săreau pe sus, şi se făcea celălalt aici, singur, cu moartea veghindu-i la căpătîi ?

Femeia se lovi cu fruntea de pămînt şi gemu :

— Cine-a adus blestemul pe noi ? Cu ce-am greşit, oameni buni, cu ce-am greşit să ne chinuim atît ?...

Dar Culai, împotriva credinţei ei, nu era singur la acel ceas ; în afară de moartea aflată de veghe, la căpătîiul lui, în odaie mai era Cazimir, cu cei trei copii care-l scăpaseră din arest.

Uţă stătea la geamul dinspre drum, Trică pîndea în jos către Post, să dea de veste dacă s-ar fi văzut vreun jandarm venind — însă, după semne, jandarmii n-aveau să se întoarcă tocmai curînd.

Petruş vorbea în şoaptă cu Cazimir, punînd la cale cele ce aveau acum de îndeplinit.

In chip de neînţeles, cînd se deschisese uşa arestului, în loc să se bucure, cantonierul se răstise la salvatorul lui :

— Pleacă de-aici ! Ce, n-ajunge cît aţi pătimit ? Vreţi să înfundaţi puşcăriile ?

Cu multă greutate îl scosese băiatul din beci. Dar acum, prin cine ştie ce întorsătură făcută în sufletul său, ochii lui Cazimir, aşa de blînzi şi de supuşi alteori, vărsau în jur foc şi scîntei. Şi vorbele lui Petruş se potriveau acum întocmai cu gîndurile lui.

— Trebuie să fugi, Cazimire ! Trebuie să scapi — şi p-ormă să vii înapoi. Noi o să te aşteptăm. Să vii...

— Am să viu, că am o socoteală cu şeful de post !

Culai gîfîia în pat, cu ochii închişi, plin de năduşeli. Nu simţea nimic din cîte se întîmplau în jur, nu tresărea la explozii, parcă îi pierise auzul ; din cînd în cînd deschidea pleoapele şi, în lumina flăcărilor care intrau pe geam, se uita la Cazimir şi la Petruş, aflaţi lîngă el, dar nu părea să vadă şi să recunoască pe vreunul din ei.

Peste drum, la casa lui moş Visarion se auzea o femeie bocind. Era Lina, cea mai tînără dintre nurori — şi bocea fără să simtă nimic în suflet, supunîndu-se obiceiului a mort.

Pe bătrîn îl găsiseră spre seară nişte oameni, zvîrcolindu-se în drum şi-l duseseră în casă, milostivi dar mai mult decît atîta nu avuseseră ce să-i facă, veninul albinelor se răspîndise pretutindeni în trup.

Cînd venise Lina, de sus, cu copiii, bătrînul horcăia strîngînd o lumînare în pumn ; unul din vecini, simțindu-i sfîrșitul, îndeplinise și această datină, căutase lumînarea, i-o aprinsese, să moară ca orice creștin.

Tudora, cealaltă noră, se dusese afară din sat și bocea acolo, laolaltă cu toate femeile, fără să știe de ce...

După ce moș Visarion își dăduse duhul, horcăind, omul se dusese și Lina rămăsese singură în casă, speriată de cîte se întîmplaseră într-o zi, neștiind de unde să înceapă ceva, spre cuvenita grijire a mortului -- și bocea și ea, cu gîndul aiurea, bocetul fiind lucrul cel mai ușor de făcut.

Din cînd în cînd, oprindu-se, ieșea pe prispă și striga la copii, să-i vină vreunul în ajutor, dar dracii, din șase cîți erau, nu se vedea niciunul, pe nicăieri.

— Niță, Lae, unde naiba sînteți ?

Peste un timp Lina simți pași împleticindu-se pe scările prispei și ușa tindei se bușsi, sărind în lături. Niță, băiatul Tudorei, nu al ei, stătea în prag, clătinîndu-se, să fi zis că-i bolnav, numai că rîdea, cu gura pînă la urechi, iar ochii i se răsuceau în cap, neoprindu-se nicăieri.

— Ce-i cu tine ? întrebă speriată femeia, ridicîndu-se de lîngă mort.

Băiatul își aținti o clipă ochii asupra ei, rîsul i se strîmbă pe chip, apoi își duse mîinile la pîntece, se prăbuși în prag și începu să verse din el, zvîrcolindu-se ca un otrăvit. Tinda se umplu de un miros acru și dulceag, de miere și de țuică amestecate la un loc.

— Ce-ai făcut, drace ?! Ai băut !

Femeia sări peste el și alergă la povarnă. Înăuntru, alți patru, la lumina unei lumînări care ardea lipită pe un butoi, înfulecau fiecare, ca niște căpcăuni, din cîte un fagure de miere, mîncînd-o cu ceară cu tot, năclăiți pînă în păr. O oală mare, cu țuică, năclăită ca și mîinile lor, trecea de la unul la altul, și ei, după ce mușcau din fagure, sorbeau din ea, pe rînd, strîmbîndu-se, că nu găseau băuturii nici înțeles, nici gust bun.

— Ce faceți aici, apucaților ? răcni femeia, din prag. Ați dat iama la țuică ?

Al cincilea copil venea din spatele ei, aducînd din pivniță un braț de faguri ; mierea curgea pe el, năclăindu-i cămășuța și nădragii, de sus pînă jos.

Lina puse mîna pe o scurtătură, și se repezi la ei :

— Afară de-aici, hoților și beților!

Uță, care pîndea la geamul dinspre drum, auzi țipete și chirăieli, văzu niște umbre cenușii rostogolindu-se prin ograda lui moș Visarion.

— Mă duc să văd ce e, zise, curios.

Și se tupilă pe lîngă prispă, tot uitîndu-se înapoi, spre Post, apoi sări peste drum și intră în ograda bătrînului. Copiii se rostogoleau pe jos, gemînd, ținîndu-se cu mîinile de pîntece. Uță trecu printre ei, se urcă pe prispă, își lipi capul de geam — și se trase înapoi, speriat. Moș Visarion zăcea în pat, cu capul roșu, umflat cît o baniță, cu o lumînare arzîndu-i lîngă cucui.

— Ce cauți aici? strigă Lina, ivindu-se de la povarnă, cu scurtătura într-o mînă, cu cana de țuică în alta.

Trăsese și ea cîteva înghițituri zdravene, pe drum, înainte de a se întoarce la mort și a se apuca din nou de bocit.

Uță nu răspunse nimic, ci se strecură, pe sub scurtătura ei, luînd-o la fugă, în jos spre drum — și intră ușurel în odaia unde așteptau ceilalți.

— A crăpat moș Visarion! șopti, pe jumătate speriat, pe jumătate bucuros — în orice caz mulțumit că el aducea această știre întîi.

Culai, nemișcat pînă atunci, străin de cele ce se petreceau în jur, deschise pleoapele, încercă să se ridice într-un cot și bîigui, stins:

— Sultanu'?...

Cazimir se ridică, se uită la el, lung, apoi îngenunche lîngă pat, îi puse mîna pe fruntea năpădită de nădușeli, și rămase o clipă așa, cu capul în jos, ca și cum ar fi vrut să-și ia, fără vorbe, rămas bun de la băiatul bolnav.

— E timpul să mergem! spuse pe urmă, ridicîndu-se anevoie de jos. Mai mult decît atît, n-o să se întunece, dacă arde pădurea.

Petruș se uită pe geam.

— N-o să ne vadă nimeni, Cazimire. Tot satul e pustiu. Uță, ieși tu întîi. Știi drumul; noi venim după tine; dacă simți ceva, ne fluieri.

— Cazimire!... șopti în clipa aceea Culai.

Se opriră cu toții, mirați de glasul lui. Îi simțise, îi recunoștea?

— Cazimire... să știi, eu, nu atunci...

Vorbea cu ochii închiși, dar parcă vederea îi trecea prin pleoapele vinețiii. Cantonierul îngenunche iarăși, lîngă pat.

— Culaie, mă auzi?

— Da. Tu ești... Cazimir!... Să știi... n-am răcit... atunci...

Stăteau cu toții în jurul patului și nu-i luminau decît flăcările care jucau în geam — și în lumina asta, o clipă se văzură cu toții

în odaia cantonului, cînd Cazimir potrivea focul pe vatră și le spunea năzdrăvănii născocite de el.

— Cazimire, ce e... afară ? șopti Culai.

— Război.

— Și... și tu... unde te duci ?

Cantonierul nu răspunse ; i se prelingeau lacrimi pe obrazul zbîrcit.

— V-am... auzit ! gîfîi bolnavul, cu ochii închiși.

— O să vin înapoi, Culaie, și atunci o să fii sănătos.

Băiatul zîmbi, șters, și zîmbetul făcu să i se vadă mai limpede semnele morții pe chip.

— Să... faci... avion ?

O detunătură adîncă se auzi, peste păduri, făcînd să pîrîie tavanul odăii.

— Da, Culaie, să facem avion ; m-am și gîndit cum...

Culaie clătină din cap, și zîmbetul i se șterse de pe chip.

— Voi... Eu, nu !

Copiii se uitau la el împietriți, sîngerîndu-le inimile pentru blîndul prieten pierdut, fără să simtă însă groaza morții, fiindcă era numai moarte în jur.

— Haide, Cazimire ! șopti Petruș. Să nu ajungem prea tîrziu.

Glasul bolnavului se auzi din nou, mai limpede — și parcă în el se simțea o undă de rîs :

— Cazimire, și turcul... ce-a zis ?

Dar, neprimind răspuns, Culai deschise deodată ochii mari, se ridică într-un cot, se uită la toți, pe rînd, cu priviri tulburi, pline de neliniște, de spaimă și chipul i se subție, sub văzul tuturor, ca și cînd l-ar fi supt ceva dinăuntru, storcînd ce mai era viu în el, lăsînd doar o umbră pămîntie în loc.

Și după ce rămase o clipă așa, topindu-se repede sub ochii lor, bolnavul deschise gura și horcăi :

— Ați... săpat prunii ?...

Apoi căzu pe spate și înțepeni, cu ochii sticloși, deschiși peste măsură, ca și cum în ultima privire vroia să cuprindă toate chipurile celor ce rămîneau după el...

Capitolul XL

CALE LIBERĂ

Locomotiva dormea, cu cazanul rece, pe șinele înroșite de foc ; o schijă lovise acoperișul marchizei, smulgînd jumătate din el — încolo totul era nevătămat, și aștepta numai mecanicul, dar mecanicul zăcea jos, sub taluz, cu picioarele în lăstăriș, cu fața la cer, părînd neatins... Și totuși, dacă nu se ridicase de acolo pînă acum, însemna că nici n-avea să se mai ridice vreodată, să plece cu locomotiva la drum.

Uță aruncă o privire în jos, unde umbra mortului se vedea ca un sac cenușiu, și întoarse repede ochii, cuprins de fiori. Nu era primul mort pe care-l întîlnea ; dincoace de pod, printre vagoanele sfîrtecate și aruncate pe prund, văzuse și alte umbre zăcînd la pămînt, frînarii, pesemne, care nu avuseseră timp să se îndepărteze destul și-i culcase explozia avionului prăbușit.

Incolo, oameni vii nu întîlniseră,. decît în sat, cîte unul rătăcit ; dincoace de gîrlă locul era pustiu ; nu se vedeau nici soldații, la pichet — poate zăceau și ei uciși, sub taluz, sau poate primiseră ordin să plece la foc, aici nemaiavînd ce păzi.

Cazimir puse piciorul pe scara locomotivei și, ținîndu-se de bară cu mîna sănătoasă, ajunse sus. Uță îi întinse zimbilul cu mîncare, apoi se urcă și el. Trică și Petruș veneau în urmă, aducînd cîte un braț de lemne, luate de la canton, să facă focul la cazan, altfel fără lemne, cărbunii nu se aprindeau.

— Ii mai știi rostul, Cazimire? întrebă Petruș de jos.

Drept răspuns, cantonierul scoase o cutie de chibrituri din buzunar, scăpără, aprinse felinarul mic, agățat deasupra focarului și se uită la sticla de nivel, să vadă cîtă apă e în cazan, apoi aruncă o privire asupra comenzilor aflate în fața sa. Nu se mai urcase pe locomotivă de peste cinci ani, dar pare-se tainele mașinei îi erau limpezi în cap — nimic nu se schimbase, fiecare pîrghie, fiecare robinet se afla la locul știut și nu-l mirau. Puse mîna pe roata de marș, trase de regulator, îl împinse la loc, cercetă frîna, apoi îngenunche în fața focarului și-i deschise ușa.

Uță în acest timp, cu o mînă lua lemnele pe care i le întindeau cei de jos, cu alta scotocea în zimbil, să vadă ce-a mai rămas din curcan.

— Termină cu hăpăitul! îl mustră Trică, simțindu-l că mestecă într-una, cu obrajii umflați. O să-l lași pe Cazimir nemîncat!

Sfîrșind cu lemnele, Petruș puse un picior pe scară.

— Cazimire, dacă aprinzi focul, în cît timp crezi că ai presiune?

— Cam în două ceasuri, că apa nu s-a răcit de tot!

— Trică, atunci hai!

Cei doi băieți coborîră taluzul și se întoarseră la canton; acum aveau de făcut partea cea mai grea. Fusese ușor să ajungă aici, ușor să deslege locomotiva de trenul bombardat, ușor să aducă lemne — apa, cărbunii și păcura nu lipseau. Mai trebuiau să-i deschidă și drumul spre munte, să ceară cale liberă, fără de care Cazimir nu putea să plece, fiind primejdie să dea peste un tren, undeva.

La poarta cantonului, Trică se uită în urmă; pe coșul locomotivei începuse să iasă fum, semn că focul ardea în focar.

— Oare n-o să se vadă? întrebă, îngrijorat.

Petruș se uită și el în urmă. Vedeai fumul, dacă îl căutai, altminteri, pentru orice ochi, se pierdea în fumul celălalt, fiindcă tot cerul era învolburat.

De-aici, de unde priveliștea se deschidea mai larg decît din sat, pădurea Hristoveanca se vedea în toată întinderea ei — dar nu mai era pădure, ci un crater uriaș care clocotea. Focul nu mai înainta în părți, pompierii și soldații izbutiseră poate să-i pună zăgaz, în schimb, la mijloc flăcările încă dănțuiau — și te întrebai ce mai putea să ardă, dacă nu chiar pămîntul înfierbîntat? Părea, într-adevăr că focul se adîncea, săpînd o gură de puț, uriașă, ca să se unească în miezul pămîntului, cu focul din iad. Din cînd în cînd mai izbucnea o detunătură și-atunci flăcările se împrospătau, iar valea, cutremurată, vuia.

— Sînt toți acolo, zise Petruș. N-are cine să ne vadă. Numai hai repede, că nu-i timp de pierdut.

— Oare cît o fi ceasul?

— Cred că n-a trecut de nouă.

Cantonul stătea ascuns printre copaci; la lumina flăcărilor, lucea cîte un ciob de sticlă rămas la geam. Băieții intrară pe poartă, înfiorați.

— Pe unde o fi Miroslav?

— Cine știe! Umblă după mîncare, ori l-or fi zăpăcit exploziile.

— Și-acum ce-o să facă el fără Cazimir? întrebă Trică, uitînd o clipă că avea în față griji mult mai mari.

Cazimir îl căutase, strigase după el, dar cotoiul nu se arătase, poate rătăcea, de alaltăieri cînd stăpînă-su fusese arestat. În odaia cantonului polița lui punea o pată întristătoare pe peretele alb. Cantonierul zăbovise numai o clipă aici — nu avea nimic de luat, decît fotografia aceea veche, pe care o purta cu el de un sfert de veac. Cîte drumuri nu făcuse cu ea — și iată că astăzi soarta îl silea să plece iar!

Acum Cazimir arunca lopeți de cărbuni, în focar, slujindu-se de mîna beteagă așa cum putea — și cu fiecare lopată, în inima lui prindea tărie un simțămînt nou, încă nelămurit, care pe de o parte îl umplea de întristare, pe de alta îl învrăjbea. Îi era în minte chipul lui Culaie, așa cum zăcea, cu ochii sticloși, întins țeapăn în pat. Îi muriseră cei doi copii, odată, și-i murise al treilea, azi. Iar cei aflați lîngă el, puteau să moară mîine, cît timp nu se clădea pacea lumii, cît timp zurbagiii o mai tulburau. Și gîndul, răzvrătindu-i inima pașnică, îl făcea să mînuiască lopata cu furie, cum ar fi lovit cu un par în acei zurbagii ucigași. Și-n timp ce un ochi îi lăcrăma, după copilul pierdut azi, ochiul celălalt vărsa scîntei, ațîțat ca flăcările din focar.

— Cazimire, da' păcură nu bagi? întrebă Uță, curios chiar și în acest ceas.

— Nu, că n-am aburi în cazan.

— Aburi? Păi ce-are a face aburul, cu păcura?

— Fără aburi nu merge injectorul; trebuie să crească întîi presiunea.

— Cazimire, și pînă unde te duci?

— Pînă la capul liniei.

— E departe pînă acolo?

— Departe!

— Și în cît timp ajungi?

— Dacă-i dau bătaie, într-un ceas și încă într-un ceas.

Băiatul îl privi, mirat. Așa îi vorbea Cazimir la început, cînd el avea numai patru ani și se încurca în socoteli, fiindcă nu știa să numere nici pînă la cinci. Dar azi Uță avea nouă ani, știa numerele pînă la un milion, știa adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea, mai bine decît cei de vîrsta sa — nu de la Gît Mort, ci de la Trică și de la Petruș care-l învățau.

— Adică în două ceasuri! zise, oarecum bosumflat.

— Păi eu n-am spus tot așa? Una și cu una nu fac două?

— Da' tu știi cîți ani am eu azi?

Cazimir se rezemă în lopată, își șterse nădușeala de pe obraz și se uită la el. Cu care ochi? Cu cel învrăjbit sau cu cel întristat? Nu; în clipa asta, parcă, peste vrajbă și întristare, amîndoi ochii zîmbeau.

— Păi să tot ai vreo șapte, hai?

— Șapte și cu unu și cu încă unu! răspunse Uță, cu glas înțepat.

Cantonierul lăsă lopata deoparte și, aplecîndu-se, îl cuprinse cu brațul sănătos, săltîndu-l și lipindu-l de piept — și acum amîndoi ochii îi lăcrămau.

— Uță-Uță-tărăbuță! îi șopti la ureche cum îi spunea cînd copilul avea abia patru ani. Ești și deștept, nu numai viteaz!

— Asta ce e? întrebă Uță, ajungînd cu nasul la un fel de ceas prins sus, pe cazan, și găsind prilejul să lase ca neînțeleasă lauda.

— Manometru.

— Da?... Și ce face?

— Arată presiunea aburului.

— Presiunea?

— Adică tăria lui; ca să știi dacă poți pleca.

— Și-acum cît e de tare?

— Două atmosfere.

— Astea c[illegible]sînt?

Cazimir îl lăsă jos și se scărpină în cap.

— Atmosferele?... Cu astea se măsoară tăria aburului, așa cum se măsoară de pildă mălaiul, la cîntar...

— Aha!... Și ca să pleci, cîte atmosfere trebuie să ai?

— Ar trebui vreo șapte, [illegible]ar ajung și cinci, că sînt izolat.

— Cum adică, izolat?

— Adică fără vagoane.

— Aha!... Dar n-o să-ți fie frică singur pe drum?

— Nu, că tot singur sînt de mulți ani.

Aici Uță simți în glasul cantonierului un tremur ciudat.

— Cazimire, zise deodată, tainic, ca și cum s-ar fi temut că-l poate auzi cineva. Nenea n-o să mă lase, dar eu vreau... Ia-mă cu tine ! Uite, mă ascund după cărbuni și dacă te întreabă, spune-le c-am plecat.

— Nu se poate, Uță ! răspunse Cazimir, dîndu-i drumul din brațe și aplecîndu-se spre focar.

— De ce ?... Crezi că mănînc mult ? La nevoie pot să și rabd.

— Nu de asta-i vorba. Acolo unde mă duc eu n-au ce căuta copiii. E viață grea !

— Dar unde te duci ?

— În munți.

— Și-acolo ce-ai să faci ?

— Nu știu ; am să iau și eu urma altora ; trebuie să scap de jandarmi.

Să scape de jandarmi, mai mult nu știa Cazimir, în acest ceas. Dar vroia să scape, să-și păstreze viața, cum nu vroise niciodată de un sfert de veac — fiindcă viața i-o dăruiseră copiii, și el îi simțise prețul tocmai prin acest dar. Și cea mai mică mulțumire pe care le-o putea aduce, era să nu-i lase orfani.

— Cazimire, acum cîte atmosfere ai ?

— Patru.

Presiunea din cazan, că dacă ar fi avut cazanul atîta presiune cîtă era în inima sa, de mult ar fi explodat !

— Dar nenea și Petruș de ce întîrzie ? Să nu mă duc la ei ? Poate le-aș ajuta.

— Lasă-i că știu ei ce fac.

În acest timp, Trică și Petruș se cățărau prin copaci, desfăcînd firul de telegraf, firul lor, pe care-l întinseseră cu atîta trudă acum un an.

— Cred că ajunge, spuse Petruș, după ce îl dădură jos pe vreo sută de pași.

Măsurase din ochi cît era de la canton pînă la stîlpul de lîngă pod, pe unde treceau firele celelalte, ale drumului de fier — și socotea că au sîrmă destulă ca să ajungă acolo, să o poată lega.

— Deapăn-o repede, și hai !

Băieții se strecurară înapoi, pe sub copaci ; Petruș mergea înainte, descurcînd firul, iar Trică îl înfășura, pe braț. Așa ajunseră la canton — și de acolo îl întinseră în partea cealaltă, unde se vedea stîlpul de telegraf. Sîrmele, care treceau pe pod, erau rupte și pe-

semne atîrnau vraişte, pe undeva, dar de la stîlp înapoi, spre gara Şipotul rămăseseră nevătămate, se vedeau.

— Ai să te poţi urca? întrebă Petruş, uitîndu-se la stîlpul înalt.

— N-avea grijă. Du-te la canton şi cînd îl nimeresc fă-mi semn, aprinde cu chibrit, la geam.

Erau multe fire pe stîlp: telefonul, telegraful local, care mergea numai pînă la gara Şipotul, firul cantoanelor şi altele, de te încurcau; ei trebuiau să găsească firul direct, care lega toate gările şi, dacă le încercai unul cîte unul, trebuia să-l dibuieşti, fiindcă desigur la ora asta şefii de gară, neliniştiţi, chemau oraşul, şi la telefon şi la telegraf.

Trică luă sîrma în gură şi, cuprinzînd stîlpul cu braţele şi cu picioarele, începu să se caţere în sus, ca într-un copac.

— Ia-le pe rînd! îi mai spuse Petruş, încăodată. Dar nu te zori; aşteaptă la fiecare cît ai număra pînă la douăzeci, ca să am cînd îţi face semn. Dacă vezi lumină la geam, leagă firul şi aşteaptă-mă pînă viu. După aia trebuie să-l dăm jos, să nu i se prindă urma.

Apoi Petruş o luă la fugă spre canton, intră gîfîind şi se aşeză cu urechea la zumăr. El venise aici cu ideea acestui telegraf, el se zbătuse să adune manipulatoarele, bateriile, sîrma — stîrnind, la început, atîta supărare în sufletul lui Cazimir. Dar cînd pusese tele-

graful, Petruș nu bănuise că jucăria de atunci își va găsi o dată întrebuințarea de azi.

Acum asculta zumărul copilăriei și în locul bîzîitului atît de cunoscut, își auzea inima bătînd. Și dacă firul mai era rupt și în alt loc, în sus? Și dacă nu-l găseau, și dacă găsindu-l, se încurca la transmisie și șefii de gară cereau lămuriri?

Deocamdată însă zumărul tăcea și degeaba aștepta el cu chibritul în mîini... Și dacă sîrma de sus era ruginită și Trică nu făcea contactul, strîns? S-ar fi putut să treacă peste firul direct, fără să știe, și atunci firul ar fi rămas pierdut — nu era timp să le iei încăodată pe toate la rînd. Și s-ar mai fi putut să-l găsească, dar firul să fie mut — și-atunci nici să nu știe că l-au găsit. Nu s-ar fi putut oare să dea peste el într-o clipă de liniște, și să treacă mai departe, fără să bănuiască nimic?

Ar fi trebuit să-i spună lui Trică să aștepte mai mult la fiecare fir... Atîtea ar fi trebuit să facă, atîtea să fi spus!... Și jandarmii se puteau întoarce, că n-aveau să lase noaptea locurile nepăzite, oricîtă nevoie ar fi fost de ei la foc. Și dacă se întorceau, ar fi găsit ușa arestului spartă, și-ar fi început urmărirea, și primul drum ar fi fost la canton...

Stătea cu o ureche ațintită la zumărul mut, cu alta ascultînd afară, spre sat, să simtă dacă nu se aude huruit de automobil. Iar inima, în acest timp, îi bătea atît de vijelios în piept și sîngele îi pocnea așa de tare în urechi, încît, dacă s-ar fi pornit zumărul, dacă ar fi huruit automobilele, poate nici nu le-ar fi auzit.

Deodată Petruș tresări — și o clipă rămase țeapăn, cu ochii pironiți la cutiuța neagră de pe prichici. Nu era un șoarece care chițăia, nici un bondar, — ci zumărul, bîzîind.

Băiatul se repezi la geam, cu un mănunchi de chibrituri în mîini, scăpără aprinzîndu-le pe toate deodată, cu spaima că Trică s-ar putea să nu vadă semnalul și să treacă la alt fir. Rămase așa pînă ce flacăra îi arse degetele ; se scutură și, fără să mai simtă arsura, aprinse alt mănunchi de chibrituri... Nu numărase, în gînd, dar își dădu seama că trecuse timp destul ; zumărul bîzîia înainte, dovadă că Trică îi văzuse semnalul și nu trecuse la alt fir.

Petruș răsuflă ușurat, își potoli bătăile inimii, puse mîna pe manipulator, și apăsă hotărît : trei puncte-linie, trei puncte-linie, litera S și T, indicativul gării Șipotul.

După primul țăcănit, zumărul amuți ; se desprinsese legătura ? Nu ! In clipa următoare gara răspundea la apelul lui : „Aici ST“..

Băiatul chemă gara Pietrei : punct-două linii-punct și gara răspunse : „Aici P“...

Așa chemă toate gările, pînă la Repedea și cînd veni și răspunsul acesteia, strînse din dinți — și începu să transmită mesajul de care atîrna scăparea lui Cazimir :

— Punct-linie-două puncte... Liber fără oprire locomotiva izolată 1003 interes militar.

Gara Repedea răspunse cea dintîi :

— Liber locomotiva izolată 1003 !

Fără să ceară lămuriri ! In zăpăceala acelor clipe, șefii de gară nu se mai întrebau din ce punct pornea mesajul vijelios. Răspunseseră toți, pe rînd, de la munte în jos, pînă la cel din Șipotul :

— Liber fără oprire locomotiva izolată 1003 !

Aici răspunsul se pierdea în vînt, o dată cu bîzîitul zumărului, dar Petruș știa că în toate acele gări rămînea înregistrat pe banda telegrafului. Și în clipa asta șefii de gară dădeau porunci, acarii se repezeau la macazuri, linia se deschidea liberă în calea lui Cazimir !...

Petruș alergă la stîlp, unde Trică aștepta, cățărat în vîrf.

— Dă firul jos și vino ! Am transmis !

Apoi trecu drumul, merse prin șanț, pînă în dreptul locomotivei, care duduia și acolo se cățără pe taluz.

— Liber, Cazimire !

— Are cinci atmosfere ! vesti Uță, de sus

Cantonierul ieși din marchiză, se strecură pe lîngă cazan, pînă în față, și aprinse felinarul de sus.

— Petruș, ține chibritul și aprinde-le pe alea de jos !

— Am chibrituri, Cazimire !

Băiatul se aplecă peste tampon, deschise uşiţa felinarului şi apropie chibritul aprins de fitil. Şi numai în clipa aceea văzu că mîna, care apăsase cu atîta hotărîre pe manipulator, îi tremura atît de tare, că nu putea nimeri fitilul.

— Uţă, vino încoa !

Era de necrezut că după ce făcuse atîtea, după ce spărsese uşa arestului, după ce îl adusese pe Cazimir pînă aici, după ce judecase fiecare amănunt, fiindcă tot planul fugii se născuse în mintea lui, nu era în stare să ţină în mînă un chibrit.

Uţă coborî de pe marchiză, ca un împărat de pe tron.

— Aprinde felinarele, Uţă, hai, că nu-i timp de pierdut !

Trică venea şi el fuga, de jos, căţărîndu-se pe taluz.

— Auziţi ?

— Ce-i ?

În duduitul locomotivei, cei de sus nu auzeau nimic, nu mai auzea nici el acum, dar jos, în drum, urechea îi prinsese, pe uliţa satului, huruit de automobil.

— Se-ntorc jandarmii !

— Dă-i drumul, Cazimire ! strigă Petruş. Şi dacă ajungi la Valea Seacă, lasă încet şi sări din mers să se ducă maşina înainte — aşa o să-ţi ia urma mai greu !

Cantonierul şovăi, cu mîna pe regulator, apoi se întoarse, coborî scările şi îi cuprinse pe toţi trei într-un singur braţ, strîngîndu-i la piept. Crescuseră mari, copiii, dar ce mici erau pe lîngă el !

— Cazimire, acum cîte atmosfere ai ? întrebă Uţă, cătînd în sus, spre marchiza de unde fusese detronat.

Cantonierul nu-i răspunse ; nu era în stare să spună nimic ; dar copiii îi simţiră inima bătrînă bătîndu-i în piept, îi simţiră braţul tremurînd, îi văzură obrazul ud şi nu mai aşteptară alt cuvînt.

— Du-te, Cazimire ! şopti Petruş.

Cazimir urcă scările — şi din uşa marchizei se mai întoarse o dată spre ei. Aşa cum stătea acolo, sus, luminat din spate de flăcările focarului iar din faţă de celelalte flăcări, în duduitul locomotivei pe care avea s-o mîne la drum, în munţi, părea un uriaş, ca în vechile lui poveşti, năpraznic într-un fel, în altfel neînchipuit de omenos şi de blînd.

— Acum duceţi-vă acasă şi să staţi cuminţi ! izbuti să spună cantonierul, în sfîrşit.

Uţă întinse mîinile spre el ; tot nu-i venea să creadă că prietenul lor se duce şi ei rămîn singuri, aici. Dar îndată, auzi aburul fî-

şiind, văzu biela lucioasă mişcîndu-se, învîrtind de roţi şi locomotiva se urni.

— Să te întorci, Cazimire! strigă, luînd-o la fugă, pe lîngă scară, împiedicîndu-se în traverse şi în pietriş.

Petruş şi Trică fugeau şi ei, alături, cu ochii în sus. Nici lor nu le venea să creadă că rămîneau singuri, fără Cazimir.

— Te aşteptăm, Cazimire! Să vii!

El le făcu un semn cu mîna — şi apăsă mai mult pe regulator; dacă le spuse un cuvînt atunci, nimeni nu-l auzi, fiindcă aburii începură să pufăie mai vîrtos şi locomotiva se întinse la drum.

Cei trei copii se opriră, lipiţi unul de altul, ca şi cum li s-ar fi făcut teamă de singurătatea lor şi rămaseră aşa, pe marginea liniei, pînă ce umbra neagră a tenderului se pierdu în noaptea înroşită de nesăţiosul război.

Capitolul XLI

FIRUL S-A RUPT

Şi abia după ce duduitul locomotivei se pierdu, în depărtări, dinspre sat se auzi limpede huruind un automobil.

— Uite-i că vin ! şopti Petruş, strîngîndu-i de braţ pe ceilalţi doi.

In şoseaua care cobora spre prund se vedeau luminile slabe, albăstrii, ale unor faruri de camuflaj, bîjbîind prin întuneric, căutind vadul, semn că se îndreptau spre canton.

— Ce facem ? întrebă Trică, gîtuit.

— Duceţi-vă fuga şi smulgeţi ce-a mai rămas din fir, măcar pînă la iaz, să nu-l poată dibui. Iar voi să nu mai ieşiţi din casă, pînă n-o trece toată zarva. Dacă vin jandarmii să vă întrebe, nu ştiţi, n-aţi văzut nimic. Moş Aron n-o să vă dea de gol, îl ştiu.

— Şi telegraful ?

— Unde l-aţi ascuns ?

— In sobă.

— Luaţi-l şi aruncaţi-l în iaz.

— De ce ? scînci Uţă. N-o să mai avem nevoie de el ?

— Nu ! răspunse Petruş, scurt.

Era în glasul lui hotărîrea unui comandant de oşti care, retrăgîndu-se, dă foc în urmă, nimicind avutul şi truda oamenilor paşnici, ca să nu le lase duşmanului hrăpăreţ.

— Tu ce faci ? întrebă Trică, văzîndu-l că porneşte fuga, în jos.

— Mă duc să scot telegraful de la canton! Haideți repede, că vin!

În poarta cantonului Trică șovăi; se auzea automobilul coborînd vadul de dincolo — în cîteva minute, dacă nu se împotmolea, putea să fie aici, dar nu-i venea să plece, așa, fără nici un cuvînt.

— Cînd ne mai vedem? întrebă, pripit.

— Nu știu!

Și cu asta Petruș se repezi înăuntrul cantonului, lăsîndu-i nedumeriți, în drum.

— Haide, Uță! șopti Trică, luînd-o la fugă, pe sub copaci, spre locul unde lăsase capătul firului atîrnînd la pămînt. Înțelegea graba lui Petruș, dar i se părea ciudat ultimul lui cuvînt: nu știu! — nici măcar o vorbă de rămas bun.

— Ce-o fi cu el? întrebă Uță, ca și cînd i-ar fi citit în gînd.

Și Trică, fără să-și dea seama, răspunse, cu vorba lui Petruș:

— Nu știu!

Găsiră firul de jos și, apucîndu-l, porniră în fugă spre Iazul Sărac, trăgînd fără milă de el, smulgîndu-l din copaci, fără să le mai pese că l-ar putea rupe, că l-ar putea încîlci. Dar, la fiecare smucitură, simțeau amîndoi durere în inimă, ca și cînd ar fi smuls firul din inimile lor. Și mîinile care stricau ceea ce alcătuiseră cu trudă atunci, le erau reci, le era rece și amorțit totul în trup.

Dinspre gara Șipotul se ridică un fluier de locomotivă, un fluier lung, care parcă era un semnal pentru ei.

— Auzi-l pe Cazimir!...

Uță venea repede în urma lui Trică, strîngînd firul pe care frate-su îl smulgea de sus; dar, cînd ajunse la iaz, băiatul se trînti deodată la pămînt și începu să plîngă cu suspine adînci.

— Ce ai?

Mezinul hohoti:

— Cazimir!...

Nu putea spune altceva, plînsul îi îneca toate cuvintele în gînd și el repeta, într-una, chemarea lui, ca în ziua cînd sunase prima oară telegraful, la canton, linie-punct-linie-punct, litera C, numele lui Cazimir.

— Haide, Uță!

Fratele mai mare se aplecă lîngă el și-l ridică de umeri, cu blîndețea unui moșneag în care toate asprimile s-au tocit.

— Nene, să nu-l arunci!

— Ce?

— Firul... Şi telegraful !...

— Nu se poate ! Aşa a spus Petruş !

Trecură prin iaz, cu apa pînă la genunchi, şi ajungînd pe insula morii, mezinul începu iar să suspine — trăgînd cu urechea în sus, nădăjduind că va mai auzi o dată locomotiva, fluierînd. Dar în afară de exploziile rărite, care izbucneau de dincolo, de peste rîu, şi pe care auzul lor nu le mai prindea demult, valea rămînea tăcută, nici un semn nu mai venea de la Cazimir. In schimb, sîrma telegrafului parcă zbîrnîia, cînd o smulgeau de sus, şi în urechea mezinului zumărul bîzîia semnalul cunoscut : linie-punct-linie-punct...

Iar Uţă suspina, trimiţîndu-şi într-una chemarea, cu glasul stins pe sub prunii livezii, înfloriţi :

— Cazimir !... Cazimir !... Cazimir !...

Era în clipa cînd Petruş, cu manipulatorul şi cu zumărul în sîn, trecea în fugă taluzul drumului de fier, cu ochii la farurile albăstrii care urcau vadul, în spatele cantonului, pe drumul unde era fabrica de benzină a lui Cazimir. Fugise tocmai la timp !

Deodată băiatul tresări : dintre vagoanele fărîmate răsări, fără veste, o umbră neagră, îndreptîndu-se spre el — şi în huruitul automobilului se ridică un miorlăit prelung.

— Miroslav !

Răsărise ca atunci, anul trecut, cînd el venea prima oară la canton — şi, în turburarea pe care i-o strecurase cantonierul în suflet, se speriase, lîngă Culai, crezînd o clipă că Miroslav era însăşi necuratul, întrupat în cotoi.

Motanul se opri la cîţiva paşi şi miorlăi iarăşi, mai încet, parcă întrebător. Petruş simţi mişcare, jos, la canton şi nu mai zăbovi, fiindcă în locul acesta putea fi văzut.

— Miroslav ! şopti, dîndu-şi repede drumul pe taluz.

Vedea ochii motanului, lucind, ca farurile automobilului, şi coada fluturîndu-i neliniştită pe cerul înroşit.

— Hai, Miroslav, vino aici !

Motanul întoarse capul spre canton, unde pesemne simţea oameni străini, pe urmă se uită la Petruş, şi iar miorlăi, mai încet, parcă suspinînd, ca şi cînd l-ar fi chemat şi el pe Cazimir.

Băiatul făcu un pas înapoi, îmbiindu-l, blînd :

— Vino aici, Miroslav !

Miroslav nici nu pleca, dar nici nu se hotăra să vină la el.

— Hai, *pane* Miroslav ! zise Petruş, folosind, fără să se fi gîndit, chemarea lui Cazimir.

Și atunci cotoiul coborî, veni aproape și începu să se frece de picioarele lui, miorlăind încet, din gît, poate chemînd, poate plîngînd.

Petruș se aplecă, îl luă în brațe și porni cu el, prin lăstăriș. Nu știa unde-l va duce, ce soartă va avea Miroslav, fiindcă nu-și știa nici soarta lui, dar nu putea să-l lase aici singur, în drum...

Nimeni nu știa, nici nepoții morarului, nici Cazimir — că atunci n-ar mai fi fugit — nu știa că domnișoara Eleonora îl văzuse cu tîrnăcopul în mîini, lovind în ușa arestului și scoțînd-o din țîțîni.

Da, domnișoara Eleonora îl văzuse — se uitase tot timpul la el, cu ochii îngroziți, fără să-l poată opri, fără să îngîime un cuvînt. Dar îl văzuse, și avea să-l spună, afară doar dacă nu-și pierduse mințile între timp...

El nu știa ce va urma de-aici. S-ar fi putut să scape, prin înțelegerea făcută ieri dimineață între taică-su și șeful de post... Dar mai degrabă nu! Acum era aici comandantul legiunii de jandarmi și evadarea lui Cazimir nu se mai putea ascunde nici cu bani, nici cu prietenii... Aveau să-l ducă — și singura îngăduință pe care ar fi cerut-o, ar fi fost să i-l lase pe Miroslav.

Știa însă că nu i s-ar fi îngăduit, și asta era ultima lui grijă acum. De altceva nu-i mai păsa, dacă îl scăpase pe Cazimir, dacă nu cădea nici o bănuială nouă pe ceilalți copii. Fiindcă fapta lor din trecut, știută numai de șeful postului, nu mai putea fi scoasă la lumină acum, dacă nu fusese spusă la timp. Șeful de post trebuia să înțeleagă că dacă ar fi vorbit, s-ar fi aflat toată înțelegerea lui cu tatăl lui Petruș. Iar lui taică-su Petruș avea să-i spună acum un singur cuvînt:

— Taci!

Dar să-l spună în așa chip, încît taică-su să-și dea seama că nu-l va cruța dacă va vorbi, că va da în vileag totul, trimițîndu-i la închisoare, și pe el, și pe șeful de post.

Și cu acest cuvînt, Petruș era sigur că pe Trică și pe Uță nu-i va mai turbura nici un jandarm — și era mulțumit.

Era mulțumit că mai avusese timp să scoată telegraful din canton — ca să nu se nască noi bănuieli — nădăjduia că nepoții morarului îi îndepliniseră porunca, scoțînd firul pe care cercetările ar fi putut ajunge la ei.

Și, oricît ar părea de ciudat, mai era mulțumit și de altceva, că domnișoara Eleonora îl văzuse — fiindcă așa, avusese prilejul s-o vadă și el. In clipele acelea cînd pereții beciului tremurau, zguduiți de explozii, cînd pîrîia ușa arestului sub loviturile de tîrnăcop, cînd nu

avea în gînd decît scăparea lui Cazimir, peste gîndul acesta se aşternuseră, defilînd fulgerător, o sumă de amintiri şi de imagini vechi: domnişoara Eleonora dansînd cu cercul împodobit de flori, cu flori la cingătoare şi în păr, domnişoara Eleonora, Nora, Norica, suavă ca norii străvezii de pe cer, cu ochii albaştri şi cu părul blond, automobilul răsturnat în şanţ, sub acei ochi, sania gonind pe drumul înzăpezit, şi glasul ei, şi mîinile, ţinîndu-l de umeri, şi părul ei fluturînd la urechea lui...

Îi veniseră în minte serile cînd o privea, din ograda lui Culai, legănîndu-se în hamac, între pruni, lăsînd să se vadă numai un braţ, uneori, o şuviţă de păr, fluturată de vînt...

Şi îşi amintise tusea lui Culai, florile roşii răsărite pe zăpada murdară, şi glasul băiatului astăzi mort, gîfîind: „Tare-i frumoasă, Petruş! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă!... Dar e rea, să ştii, e rea ca moartea, ca viscolul care bate iarna şi chinuieşte copacii!“

Toate acestea se aşezaseră în gîndul lui, peste gîndul scăpării lui Cazimir:

Domnişoara Eleonora îl văzuse, se uitase la el cu ochii rătăciţi — şi el îşi amintise glasul ei din tren: Vreau să fac o faptă care să uimească lumea, vreau să fiu eroină!...

Eroina tremura, trîntită pe nisipul din beci, uitîndu-se la el cum spărgea uşa arestului şi neputînd face o mişcare, să-l împiedice, neputînd scoate un cuvînt...

Şi el văzuse că ochii ei albaştri erau plini de ceţuri, ca smîrcurile în zorile plumburii, că obrazul ei suav era hîd, cordeluţa căzută pe gît semăna cu un ştreang, rochia trandafirie se umpluse de nisip — şi nici o floare la cingătoare, nici o floare în părul încîlcit! Şi o dată cu ultimul pîrîit al uşii scoase din ţîţîni, se ştersese din mintea lui imaginea care îl urmărise atît timp, domnişoara Eleonora arătîndu-şi adevăratul chip... Putea să vorbească orice acum — băiatul avea sufletul limpede şi era mulţumit...

Ajungînd în dreptul gării, Petruş ieşi din lăstăriş şi porni pe prund. La gîrlă se opri, scoase manipulatorul şi zumărul din sîn, le ţinu în mînă numai o clipă, apoi le aruncă în apa care susura la picioarele lui. Poate în clipa asta, dincolo, Trică arunca în iaz manipulatorul lui — şi astfel se rupea pentru totdeauna legătura cu copilăria lor, pe care războiul o curmase înainte de timp.

Mai trecuse o dată gîrla, tot pe aici, Petruş, toamna trecută, în ultima zi a vacanţei — şi apa era rece atunci. Poate era mai rece

acum, aducea de sus ultimele zăpezi, din munți, dar el nu mai simțea asprimea ei — avea în trup alte asprimi. Nu se mai descălță — trecu așa, cu apa pînă la genunchi și cînd ajunse dincolo, privi încă-odată înapoi, ca atunci...

Podul se vedea, sfîrtecat, cu fiarele atîrnînd în jos, pe prund — și i se părea că la fel zace sfîrtecată, copilăria lui... Știa că în locul podului fărîmat avea să se facă altul, mai bun, să fie loc și pentru căruțe, și pentru tren — să piară spaima din inima bieților drumeți, să nu se mai chinuiască boii și caii prin vad, cînd vin ploile și apele cresc, împrăștiind mîlul pe prund.

Numai copilăria n-avea să i-o dea nimeni înapoi — dar nici nu mai avea nevoie de ea.

Îl așteptau griji de bărbat — și ca să aibă inima tare, spre a le înfrunta, trebuia să uite că, după legiuirile vieții, mai era tot copil.

— Hai, pane Miroslav, la drum!

Simțind răceala nopții, mai pătrunzătoare pe gîrlă, unde vîntul bătea slobod, de sus, Miroslav se lipi de pieptul băiatului, căutîndu-și culcuș.

În față pîlpîiau palid luminile gării, ielinarele de la macazuri și semafoare, galbene, roșii și verzi — te mi-

rai de ce le mai aprinsese Dumitru vînătorul, dacă nu venea nici un tren...

Petruș porni către ele, ținîndu-l pe Miroslav la sîn. Motanul, neștiutor nici de soarta lui, nici de-a celui care îl ocrotea acum, se lipi mai tare de el și începu să toarcă, mulțumit. Și Petruș îi simți căldura, pătrunzîndu-i în trup și fu bucuros că măcar cîteva clipe mai ducea cu el, învăluitoare, amintirea lui Cazimir.

Către miazănoapte, pîlpîirile de pe cer se ștergeau, trăgîndu-se încet în jos, spre pămînt; arareori se mai auzea cîte o explozie detunînd, stingheră, ca la sfîrșitul unei bătălii... Acum venea timpul să se strîngă morții și răniții, de pe cîmp. Cîți ?...

Petruș era viu, era viu Cazimir, vii nepoții morarului, viu Miroslav — din tabăra lor pierise doar unul. Dar orice război își are morții lui... Bine că scăpase cel ce le ducea steagul ! Și bine că toți cei rămași vii, puteau să-l aștepte neîntinați, cu frunțile sus !

Ajungînd la macaz, Petruș se uită o ultimă oară în urmă; focul slăbit nu mai lumina valea — nu se deslușea nimic, decît apa gîrlei, sclipind rece, întinzînd o pată șerpuitoare pe prund. Dar el vedea, cu un ochi care învingea întunericul, toate locurile unde îi rămînea copilăria: podul, cantonul, moara, unite printr-un fir care venea pînă la inima lui.

Și vedea încă mai departe drumul de fier, ducîndu-se către munți, vedea semafoarele din gări, ridicîndu-se și dezvelindu-și luminile verzi — cale liberă pentru Cazimir. Și-n duduitul locomotivei vedea bielele întinzîndu-se ca brațele unui înotător peste apa rece a nopții, roțile trecînd peste macazuri și depănînd kilometrii drumului salvator.

Iar aici Miroslav, cuibărit la sînul lui, torcea mulțumit. Și auzindu-l cum toarce, lui Petruș i se părea că motanul îi șoptește tainic numele cunoscut:

— Cazimir... Cazimir... Cazimir...

S f î r ş i t

CUPRINS

PARTEA INTII

Sfîrşitul vacanţei

Capitolul I	O seară în odaia cantonului . .	7
Capitolul II	Miroslav şi Cazimir . . .	26
Capitolul III	Petrecere la şeful gării	42
Capitolul IV	Despre oameni paşnici şi despre zurbagii	55
Capitolul V	Din ograda lui Culai . .	77
Capitolul VI	Între moară şi canton . .	87
Capitolul VII	Motociclul nemţesc . . .	102
Capitolul VIII	„Cazimir face alt zîmbil“	112
Capitolul IX	Cîinii vrăjiţi . . .	121
Capitolul X	Ciudăţenii mari şi mici . .	131
Capitolul XI	Legămîntul cantonierului .	144
Capitolul XII	Telegraful este învins . . .	154
Capitolul XIII	S-a ivit un balaur în drum!	166
Capitolul XIV	Zilele fericite	178
Capitolul XV	Nesocotinţa lui Petruş . . .	190
Capitolul XVI	Viaţa începe să-şi iasă din ale sale	202
Capitolul XVII	Miroslav la arest	213
Capitolul XVIII	Ploile toamnei	221
Capitolul XIX	Fugarii	234
Capitolul XX	Tainiţa de pe Insula Morii	243
Capitolul XXI	Limpezirea cerului	251

PARTEA A DOUA

Sfîrşitul copilăriei

Capitolul XXII	La cules de prune . .	263
Capitolul XXIII	Zi de învăţătură . .	273
Capitolul XXIV	Sultanul şi măgarul .	280
Capitolul XXV	In aşteptarea ninsorii . .	293
Capitolul XXVI	Glasul motorului	305
Capitolul XXII	Cînd îţi iese dracul în cale . .	317
Capitolul XXVIII	In gazdă la domnul Gagu . .	326
Capitolul XXIX	Flori roşii în zăpadă	336
Capitolul XXX	Lui moş Visarion i se umflă cucuiul	343
Capitolul XXXI	Cum arată moartea la faţă . . .	355
Capitolul XXXII	Hotărîri disperate . . .	360
Capitolul XXXIII	Nimeni nu doarme în noaptea asta .	369
Capitolul XXXIV	Sub cerul primăverii	377
Capitolul XXXV	Războiul vine pe sus	390
Capitolul XXXVI	Răzvrătirea albinelor	399
Capitolul XXXVII	Cei de afară şi cei din pivniţi . .	407
Capitolul XXXVIII	Butoiul cu vin	417
Capitolul XXXIX	Moartea robului	425
Capitolul XL	Cale liberă !	431
Capitolul XLI	Firul s-a rupt	441

Dragi cititori,

Vă rugăm să ne comunicaţi părerea voastră despre această carte, despre desenele şi coperta ei.

Adresa noastră este: Editura tineretului, str. Nikos Beloiannis nr. 25, raionul I. V. Stalin, Bucureşti.

T. 2867

Nr. 2686

Redactor de carte : Ion Bică
Tehnoredactor : V. Postelnicu
Corector : Ani Riza

Dat la cules 18.X.956. Bun de tipar 17.XII.956. Tiraj 25.055 broşate, 5055 legate. Hîrtie S. Velină de 80 gr. m.p. Coli de tipar 28,25. Coli de editură 27,3. Ft. 16/61×86. Com. editurii 1599. Ediţia I. A. 04506. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8 R.)

Tiparul executat sub com. nr. 1632 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN"
Bucureşti — R.P.R.